

**ТӨВ АЙМАГ ДАХЬ
ТӨРИЙН АУДИТЫН ГАЗАР**

41100, Төв аймаг, Зуунмод сум
Утас: 70272582, Цахим шуудан: tuv@audit.gov.mn
Цахим хаяг: www.audit.mn

2024.08.05 № 01/455
танай _____-ны № _____-т

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөр хуульд
заасан шаардлагад нийцсэн талаарх дүгнэлт

Төрийн аудитын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.3, Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.5, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.4-т заасан Төрийн аудитын байгууллагын бүрэн эрхийн хүрээнд Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох Төв аймгийн "Ардчилсан нам"-ын сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянаж, дүгнэлт гаргалаа.

Үүрэг хариуцлагын талаарх мэдээлэл

Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох нам, эвсэл нь сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрөө Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль болон Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, УИХ-аас баталсан хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичигт нийцүүлэн боловсруулж, санхүүгийн тодорхой эх үүсвэр шаардсан зорилт, арга хэмжээг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах зардлын талаарх тооцоо, судалгааг гарган хуульд заасны дагуу дүгнэлт гаргуулах үүрэг хүлээнэ.

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийн дүгнэлтийн үндэслэл

Төрийн аудитын байгууллага нь Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох нам, эвслийн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянан үзэхдээ Төрийн аудит MNS 6817-1:2020 Төрийн аудит. Тулгуур зарчим, MNS 6817-6:2020 Төрийн аудит. Нийцлийн аудитын зарчим, MNS 6817-8:2020 Төрийн аудит. Нийцлийн аудит стандартыг удирдлага болгон Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль болон Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, УИХ-аас баталсан хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичиг, Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн 2024 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, 2025-2026 оны төсвийн төсөөллийн тухай хууль, холбогдох байгууллагаас авсан тайлан, судалгаа, мэдээллийг тус тус шалгуур болгон авч үзсэн.

Дүгнэлт

Төв аймгийн "Ардчилсан нам"-ын Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцохоор ирүүлсэн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийн зорилт, арга хэмжээ нь Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.3, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.3 дахь хэсэг, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд заасан тусгай шаардлагад тус тус нийцсэн байна.

Төв аймгийн "Ардчилсан нам"-ын мөрийн хөтөлбөр /10 хуудас/-ийг хавсаргав.

Хувийг: Төв аймгийн Ардчилсан намын хороонд

ДАРГА,
ТЭРГҮҮЛЭХ АУДИТОР

Ц.ХИШИГЖАРГАЛ

019020788

2024 ОНЫ ОРОН НУТГИЙН ЭЭЛЖИТ СОНГУУЛЬД ТӨВ АЙМГИЙН
ЗУУНМОД СУМЫН АРДЧИЛСАН НАМААС ДЭВШҮҮЛЖ БУЙ
МӨРИЙН ХӨТӨЛБӨР

БҮТЭНМОНГОЛ
БҮРЭН АРДЧИЛАЛ “9+90+900”
ЭРЧИМТ ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Төв аймаг
2024 он

АГУУЛГА

Contents	1
ЭРЧИМТХӨГЖЛИЙНТӨЛӨВЛӨГӨӨ	4
НЭГ. БҮТЭН МОНГОЛ	5
ХОЁР.СЭРСЭНМОНГОЛ	5
2.1. ЦОГЦБОЛОВСРОЛ	6
2.2. ЭРҮҮЛМЭНД-ЭРХЭМБАЯЛАГ	6
2.3. БИЗНЕС,ХӨДӨЛМӨРЭРХЛЭЛТ	6
ГУРАВ.БҮТЭЭЛЧМОНГОЛ	6
3.1 УУЛУУРХАЙНСАЛБАР	Error! Bookmark not defined.
3.2 БОЛОВСРУУЛАХҮЙЛДВЭРИЙНСАЛБАР	7
3.3 ТЭЭВРИЙНСАЛБАР	7
3.4 ХООЛ,ХҮНСҮЙЛДВЭРЛЭЛИЙНСАЛБАР	7
3.5 НИЙГМИЙНХАМГААЛЛЫНСАЛБАР	7
3.6 СОЁЛ,УРЛАГИЙНСАЛБАР	7
3.7 АЯЛАЛЖУУЛЧЛАЛ	7
ДӨРӨВ.ӨРИЙНДАРАМТГҮЙМОНГОЛ	8
4.1 АЖҮЙЛДВЭРИЙНХӨГЖИЛ,БОЛОВСРУУЛАХҮЙЛДВЭРҮҮД	8
4.2 БАРИЛГА,ХОТБАЙГУУЛАЛТ,ГАЗРЫНХАРИЛЦАА	9
4.2. ДЭДБҮТЦИЙНХӨГЖЛИЙНТӨЛӨВЛӨГӨӨ	9

ӨМНӨТГӨЛ

Монгол Улсын тусгаар тогтнол, Үндэсний эрх ашиг, Үндсэн хуульт ардчиллаахамгааланбэхжүүлж,хувьхүнийэрхчөлөө,хуулийнзасаглал,чөлөөт зах зээл, иргэний нийгмийн зарчимд суурилсан тогтвортой хөгжлийн төлөөх баруун төвийн намын хувьд,

АРДЧИЛСАН НАМ ӨНӨӨГИЙН ЭДИЙН ЗАСАГ, УЛС ТӨРИЙН НӨХЦӨЛ БАЙДЛЫГ ДАРААХ БАЙДЛААР ДҮГНЭЖ БАЙНА:

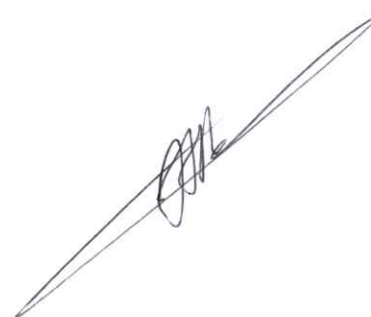
- Эдийнзасагтоморсонгэхчиргэдийнорлого,худалданавахчадвар нэмэгдээгүй;
 - Валютыннөөцнэмэгдсэнгэхболовчтөгрөгийнханшсуларсан;
 - МонголУлсыниргэнбүр33.0саятөгрөгийнөртэйболсон;
 - Туг хийсгэж, тууз хайчлаад томоохон бүтээн байгуулалт ганцыг ч хийгээгүй. Дарханы замыг дуусгаж чадаагүй;
 - Цахилгааны доголдол, шатахууны хомсдол тогтмол бий болж, эрчим хүчний асуудал үндэсний аюулгүй байдалд нөлөөлөх болсон;
 - Авлигыниндексээр180улсаас121дүгээртбичигдэж,2015оноосхойш 49 байраар ухарсан;
 - Монголчуудын 28.8 хувь нь ядуурлын шугамаас доогуур, 21.4 хувь нь ядуурлын шугамд ойр амьдрах болсон. Хүн амын талаас илүү хувь нь ядууралд өртсөн улс болж, дампуурлын ирмэгт тулсан;
 - Цартахлынулмаасболовсролынхоцрогдолгазаравч,энэүүүлэлтээр мөн л дэлхийд сүүл мушгих болсон;
 - Шударгашүүмжлэлхэлсэнхүнбүрийгбаривчилж,хорьдогболсон;
 - Агаарын бохирдлын улмаас хорт хавдрын шалтгаант нас баралт эрс нэмэгдсэн.
- ТИЙМ УЧРААС, 2016-2024 ОНЫГ БИД АЛДАГДСАН 8 ЖИЛ ХЭМЭЭН ДҮГНЭЖ*

БАЙНА.

Алдагдсан 8 жилийг дүгнэсний үр дүнд алдааг засч, Монгол Улсын эдийн засаг эрчимтэй хөгжсөн, хуулийн засаглал, шударга ёс тогтсон, хүн бүр ажил, хөдөлмөр эрхлэн, орлого нь амьдрал ахуйд хүрэлцсэн, эрүүл, аюулгүй орчинд ажиллаж,амьдарсанхүнлэг,ардчилсаннийгмийгцогцлоохыгЭРХЭМЗОРИЛГО болгож,

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрт санал авах “БҮТЭН АРДЧИЛАЛ” аяныг бүсчилсэнхөгжлийнхэлбэрээрулс,орондаяарзохионбайгуулж,аймаг,дүүргийн гишүүд, дэмжигчид, бүх намын хороо, иргэний нийгмийн төлөөлөл, мэргэжлийн холбоод, төрийн бус байгууллагуудаас авсан саналуудыг үндэслэн:

Төв аймгийн Зуунмод сумын Ардчилсан нам 2024 оны Орон нутгийн сонгуульд стратегийн 4бүлэгбүхийБҮТЭНМОНГОЛ-БҮРЭНАРДЧИЛАЛЭрчимт хөгжлийн төлөвлөгөөг танилцуулж байна.

НЭГ. БҮТЭН МОНГОЛ

1.1. Иргэдэд чиглэсэн хөгжлийн бодлого

Төв аймгийн Зуунмод сумын нутаг дэвсгэрт ажиллаж амьдарч байгаа салбар бүрийн иргэдэд чиглэсэн хөгжлийн бодлогын хүрээнд хэрэгжүүлэх арга хэмжээ.

- 1.1.1. “Өрх бүр баялаг бүтээгч” хөтөлбөрийг үе шаттай хэрэгжүүлнэ.Экспортод чиглэсэнжижиг,дундүйлдвэрлэлийг дэмжин ажиллана
- 1.1.2. Иргэн, аж ахуйн нэгжийн төрөөс авах үйлчилгээг цахим хэлбэрт шилжүүлэх арга хэмжээг дэмжинэ.
- 1.1.3. Хөдөө аж ахуйн гаралтай түүхий эдийг боловсруулах, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, жижиг дунд хөнгөн үйлдвэрлэлийг дэмжин ажиллаж иргэдийн бодиторлогыг нэмэгдүүлнэ
- 1.1.4. Малчдын хамтын оролцоонд тулгуурлан бэлчээр нутгийн тогтвортой ашиглалтыг хангаж, доройтсон бэлчээрийн 30-аас доошгүй хувийг сэргээнэ.
- 1.1.5. Бүсчилсэн хөгжлийн хөтөлбөрт тулгуурлан малчинөрхийгдэмжин“малжуулаххөтөлбөр”-ийгорон нутагт хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.6. Бүсчилсэн хөгжлийн хөтөлбөрт тулгуурлан Газар тариалангийн бүс нутагт услалтын системийн менежментийг боловсронгуй болгож, тариалан эрхлэгч, хүнсний ногоо тариалагчдыг бодлогоор дэмжинэ.
- 1.1.7. Малын эмч нарын ур чадварыг дэмжих замаар нэгж малд ногдох мал эмнэлгийн үйлчилгээний чанарыг сайжруулна.
- 1.1.8. Төрийналбанаасэртгэгтгэвэртгарчбуйиргэджижиг,дунд,бичил бизнесийнсалбартажиллах,баялагбүтээхболомжийгбүрдүүлнэ.
- 1.1.9. Бүх шатны төрийн албан хаагчдыг эрхэлдэг ажлынхаа чиглэлээр сурч боловсрохыг дэмжиж, жил бүр сургалтад хамруулна.
- 1.1.10. Чөлөөт өрсөлдөөний зарчимд нийцүүлэн мэргэжлийн соёл, урлагийн байгууллагуудад нэмэлт орлого олох боломж, нөхцөлийг бүрдүүлнэ.
- 1.1.11. Тусгай хэрэгцээт хүний асран хамгаалагчдыг дэмжих бодлого хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.12. Тусгай хэрэгцээт хүүхэд, иргэдэд зориулсан сэргээн засах, хөгжлийн цогцолбор төвийг орон нутагт байгуулна.
- 1.1.13. Эмнэлгүүдэд тусгай хэрэгцээт хүнд зориулсан дэд бүтэц, орчин бий болгоно.
- 1.1.14. Үйлчилгээний газар, шинээр баригдаж байгаа барилга байгууламж, явган хүний зам, гэрлэн дохиог хөгжлийн бэрхшээлтэй хүн чөлөөтэй зорчих олон улсын стандартын шаардлагад нийцүүлж өөрчилнө.
- 1.1.15. Хүүхэд хөгжлийн чиглэлээр байгууллагуудын үйл ажиллагааг дэмжиж ажиллана.
- 1.1.16. Хүүхэд харах үйлчилгээг хөгжүүлэх, цэцэрлэгийн хүртээмжийг нэмэгдүүлэх замаар эмэгтэйчүүдийн хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжинэ.
- 1.1.17. Өрх, суманд үзүүлэх 0-5 насны хүүхдийн тусламж, үйлчилгээг чанаржуулах, хүртээмжийг сайжруулах, хөхөөр хооллолтыг дэмжих “эрүүл, чийрэг хүүхэд” хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.18. Хүүхэд нэг бүрийг хөгжүүлэх сургуулийн өмнөх болон бага, дунд боловсролын “цөм” хөтөлбөрийг үргэлжлүүлжиргэний нийгмийн байгууллага, гэр бүлийн оролцоог өргөжүүлнэ.
- 1.1.19. Дотуурбайрныорчин,нөхцөлийгсайжруулахтөсөлхэрэгжүүлнэ.
- 1.1.20. Хүүхдэд тулгарч буй дээрэлхэх, үе тэнгийнхэний дарамт, шахалт болон эрүүл мэнд, сэтгэцийн бусад сорилт, бэрхшээлтэй холбоотой асуудлуудыг шийдвэрлэхэд чиглэсэн төсөл хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.21. Хүүхдийг цахим дарамт, мөлжлөг, зохисгүй контент зэрэг цахим гэмтхэрэг,аюулаасхамгаалахүйлажиллагаа,оролцогчталуудын уялдаа холбоог сайжруулна.
- 1.1.22. Мэргэжлийн боловсролын сургуулиудад хөдөлмөрийн зах зээлийн хэрэгцээнд нийцсэн нарийн мэргэжлээр төгссөн оюутан сурагчдыг орон

- нутагт үйл ажиллагаа явуулж байгаа аж ахуй нэгж байгааллага, төсөл хөлбөрүүдэд ажлын байранд зуучлах ажлыг тогтмол зохион байгуулна.
- 1.1.23. Залуучууд боловсрол эзэмшихэд туслах, хүртээмжийг нэмэгдүүлэх зорилгоор тэтгэлэг олгож буй аж ахуйн нэгж, хувь хүнийгурамшуулах,дотоодынтэтгэлгийнтоогнэмэгдүүлэхтөсөл хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.24. Орон нутагт ажиллаж буй залуучуудыг дэмжих хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.25. Гэр бүлийн гишүүн бүрт гэр бүлийн боловсрол олгох “Монгол гэр бүл” боловсролын хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.26. Ажил, хөдөлмөр эрхлэх, санхүү, бизнесээ өргөжүүлэх, амьдрах орчноо хамтдаа сайжруулах мэдлэг, ур чадварын сургалт, зөвлөмжөөр хангагдах боломжийг бий болгоно.
- 1.1.27. Ахмадын сургалтын төв байгуулж, дахин ур чадваржуулах,хөдөлмөрийн чадварт нь тулгуурлан дахин ажил хөдөлмөр эрхлэх боломжийг дэмжинэ.
- 1.1.28. Ахмадынэрүүлмэндийнтогтолцоогсайжруулах хүрээнд спортоор хичээллэх орчин нөхцлийг бүрдүүлэх ажлыг дэмжиж, төрөл бүрийн ахмадын тэмцээн уралдаануудыг дэмжиж ажиллана.
- 1.1.29. Ахмад настанд зориулсан бүсчилсэн сэргээн засах, эмчилгээ, сувилгааны цогцолбор төвүүдийг байгуулж, хувийн хэвшилтэй хамтран ажиллана.
- 1.1.30. Иргэд өөрийн өмчилж авсан хашааны газар дээр айл, хөрш, гудамжаараа нэгдэн төлөвлөлт хийж, инженерийн дэд бүтцэд бүрэнхолбогдсонаминыоронсууцболгондахинтөлөвлөхажлыг иргэдийн оролцоонд тулгуурлан хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.31. Дугуйн болон явган алхалтын замын сүлжээг нэмэгдүүлнэ.
- 1.1.32. Орчноо ногооруулсан иргэд, аж ахуйн нэгжийг урамшуулах тогтолцоог бий болгоно.
- 1.1.33. Малчин өрх жуулчид хүлээн авах үйл ажиллагааг дэмжиж малчдад дээрх чиглэлээр мэдлэг, ур чадварыг нэмэгдүүлэх хөтөлбөр зохион байгуулна.

ХОЁР.СЭРСЭНМОНГОЛ

2.1. ЦОГЦБОЛОВСРОЛ

XXI зууны өрсөлдөх чадвар бүхий шинэ Монгол хүнийг бий болгохуйц, Монгол хүний төрөлхийн давуу талд түшиглэсэн боловсролын монгол загварыг бүтээнэ.

Боловсролын монгол загвар нь дэлхийн боловсролын шилдэг практик, нотлогдсонсайнтуршлагуудыгөөрийнонцлог,давууталуудаарцаашбаяжуулан хөгжүүлсэн, одоо хуримтлагдсан асуудлыг шийдвэрлэх суурь реформын шинжтэй, ирээдүйн сорилтуудыг давахуйц, хангалуун сайхан амьдрах эрхийг баталгаажуулсан, ардчиллын үнэт зүйлс, үндэсний өв уламжлалыг агуулсан байна.

- 2.1.1.1. Нийгмийн хариуцлагын хүрээнд “Хүүхэд бүрт компьютер” хөтөлбөр хэрэгжүүлэх санал, санаачилгыг дэмжинэ.
- 2.1.1.2. Хүүхэд бүрийг хөгжүүлж, бүтээлч сэтгэлгээтэй, өөртөө итгэлтэй, Монголорныхообайгаль,түүх,үндэснийхэл,соёл,уламжлалаар бахархдаг хүмүүжил олгох хөтөлбөрийг сэргээн сайжруулж, үргэлжлүүлнэ.
- 2.1.1.3. Хичээлээс гадуурх сургалт, дугуйлангийн хамрагдалтыг 75 хувьд хүргэж,суралцагчийнсонирхол,чадварыгнээнхөгжүүлэхсонгон, секц, дугуйлангийн үйл ажиллагааг өргөтгөнө.
- 2.1.1.4. Багшийн ажлыг хөнгөвчлөх зорилгоор боловсролын салбарт хиймэл оюун ухааныг нэвтрүүлж, гэрийн даалгавар болон үнэлгээг бүрэн автоматжуулна.
- 2.1.1.5. Багшийнүндсэнажилбуюусуралцахүйлажиллагаагнэмэгдүүлж, шаардлагагүй бусад ажлыг эрс багасгана.
- 2.1.1.6. Бүхий л салбарын орчин үеийн дэвшилтэд технолгиудад суурилсан бүтээлч

шинэлэг санал санаачилгуудыг дэмжиж,иргэдээ орчин үеийн технологийн овсгоотой хэрэглэгч байлгах үүднээс бүх төрлийн шинэлэг технологиудын дэвшилүүдийг танилцуулах сургалт, уулзалт, арга хэмжээнүүдийг тогтмол санаачлан хэрэгжүүлж иргэдээ дэмжиж хамтран ажиллана.

2.2. ЭРҮҮЛМЭНД-ЭРХЭМБАЯЛАГ

Монгол Улсын эрүүл мэндийн тогтолцооны үндсийг бүрдүүлэх хүний нөөц, эм, оношлуур, тоног төхөөрөмж, эмнэлзүйн удирдамж, эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээний стандарт, технологи, мэдээллийн систем, удирдлага, зохион байгуулалт, менежмент, санхүүжилт бүх түвшинд уялдаагүйгээс гадна иргэдийн эрүүл мэндийг хамгаалах, дэмжих, сайжруулахад бүрэн нийцэхгүй байгаагаас шалтгаалан тулгамдсан олон асуудлууд үүсээд байна.

Иргэдийн халдварт болон халдварт бус өвчлөл, нас баралт болон эх, нярайн эндэгдлийг бууруулж, бүх нийтийн эрүүл мэндийн нэгдсэн догц хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ. Иргэдийг эрүүл байлгах шинэчлэл хийхдээ өвдөхөөс өмнө урьдчилан сэргийлэхэд болон эрүүл мэндийн боловсролыг сайжруулахад түлхүү анхаарч ажиллана. Эмнэлгүүдийг гүйцэтгэлд нь үндэслэн 714 бие даалгаж, чанар, үр дүнг дээшлүүлнэ. Иргэд болон мэргэжлийн шинжээчдийг мэдээллээр ханган шийдвэр гаргах үйл ажиллагаанд оролцуулна. Эрүүл мэндийн даатгалын байгууллагын гүйцэтгэлийг сайжруулж, даатгуулагчдын өмнөөр хариуцлага, үйл ажиллагааг ил тод, нээлттэй болгох замаар даатгуулагчдын сэтгэл ханамжийг сайжруулна.

- 2.2.1.1. Баганасныхуудын хөгжлийн хоцрогдол, хөгжлийн бэрхшээлийг эрт илрүүлэх, оношлох, хүүхэд бүрт тохирох шаардлагатай сэргээн засах хөгжлийн үйлчилгээ үзүүлдэг болно.
- 2.2.1.2. Гэмтэл, ослыг бууруулахад байгууллагуудын хоорондын хамтын ажиллагааг идэвхжүүлж, нийт нас баралтын хэмжээг эрс бууруулна.
- 2.2.1.3. Нийтийн биеийн тамирыг хөгжүүлэх шинэ хөтөлбөр боловсруулж, хэрэгжүүлнэ.
- 2.2.1.4. Явуулын эмнэлгийн тоог нэмэгдүүлж чанаржуулахад анхаарч, өрх, сум, багийн эрүүл мэндийн төвийн тусламж, үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг сайжруулна.

2.3. БИЗНЕС, ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТ

Бизнес, хөдөлмөр эрхлэлтийг бүх талаар дэмжиж, дундаж давхаргын өнгөнээг тэлнэ.

- 2.3.1. Шинээр гарааны бизнес эрхэлж буй иргэдийг дэмжих үүднээс цаг үеийн нөхцөл байдалд нь тохирсон үүсч болзошгүй эрсдэл, давуу тал, бодит боломжуудыг бодитоор тодорхойлж хэрэгцээт зөвлөгөө мэдээллүүдийг хүргэж тогтвортой бизнес болгон төлөвшүүлэхэд дэмжиж бойжуулах үүднээс төсөл хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж ажиллана.
- 2.3.2. Ажил олгогчдын эрэлт, хэрэгцээнд нийцсэн, хөдөлмөрийн зах зээлийн эрэлт, нийлүүлэлтийг бүрэн хангах мэргэжилтэн бэлтгэх нөхцөлийг бүрдүүлнэ.
- 2.3.3. Цагаар ажиллах, гэрээр ажиллах, зайнаас ажиллуулах, сүлжээний маркетинг бүхий бараа, үйлчилгээний борлуулалт хийх зэрэг хөдөлмөр эрхлэлтийн олон хэлбэрийг дэмжих замаар эмэгтэйчүүд, оюутан, залуучууд, ахмад настан, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжинэ.
- 2.3.4. Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн болон үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх бодлого, зохицуулалтыг сайжруулах, урьдчилсан сэргийлэх үйл ажиллагааг төр, хувийн хэвшлийн хүрээнд хамтран зохион байгуулна.

ГУРАВ. БҮТЭЭЛЧ МОНГОЛ

Худалдаа, аж үйлдвэр, уул уурхай, боловсруулах үйлдвэр, тээвэр, хоол хүнс, мэдээлэл харилцаа, санхүү, даатгал, нийгмийн хамгаалал, соёл, урлаг, аялал жуулчлалын зэрэг салбар бүрийн бодлогыг оновчтой тодорхойлж, тулгамдаж буй асуудлуудыг шийдвэрлэнэ.

3.1 БОЛОВСРУУЛАХҮЙЛДВЭРИЙНСАЛБАР

- 3.1.1 Хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүний боловсруулах үйлдвэрлэлийг дэмжих, санхүүжилтийн найдвартай тогтолцоог бий болгох, олон улсын стандартыг нутагшуулах, экспортлох цогц арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ.
- 3.1.2 Эрдэс баялгийн болон малын гаралтай түүхий эд боловсруулах, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, хөдөө аж ахуй, хүнд, хөнгөн үйлдвэрлэлийг хөгжүүлж, ажлын байр бий болгоно.
- 3.1.3 Малаасгарчбуйтүүхийэд,арьсшир,ноосноолуурболовсруулах үйлдвэрлэлийн төвүүдийг бодлогоор дэмжинэ.

3.2 ТЭЭВРИЙНСАЛБАР

- 3.2.1 Хот хоорондын зорчигч тээврийн үйлчилгээг чөлөөт өрсөлдөөнд шилжүүлж, дагаж мөрдөх стандартыг сайжруулна.
- 3.2.2 Хот доторх нийтийн тээврийн үйлчилгээг сайжруулж цаг үеийн нөхцөл байдалд уялдуулж маршрутыг шинэчлэн стандартыг сайжруулна.

3.3 ХООЛ,ХҮНСҮЙЛДВЭРЛЭЛИЙНСАЛБАР

- 3.3.1 Бүсчилэн хөгжлийн бодлогын хүрээнд жимс, жимсгэнэ, нарийн ногоо, хүнсний ногоо тариалах болон хүлэмжийн газар олгох, ашиглахад уян хатан бодлого баримталж, гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

3.4 НИЙГМИЙНХАМГААЛЛЫНСАЛБАР

- 3.4.1 Төр засгийн үйлчилгээг тэгш хүртээмжтэй болгож төр болон хөдөлмөр эрхлэл, хувийн хэвшилд ажил хөдөлмөр эрхэлж буй иргэдийг нам улс төрийн сонголт, үзэл баримтлалаас шалтгаалан талцуулж гадуурхах үйл ажиллагааг таслан зогсоож арга хэмжээнүүдийг хэрэгжүүлнэ.
- 3.4.2 Ядуурлыг бууруулах хөтөлбөрийг баг, хороо, сум, дүүрэг, аймаг, нийслэлийн түвшинд тодорхой зорилт, шалгуур үзүүлэлтээр гаргаж, холбогдох байгууллагуудын үйл ажиллагааг уялдуулна.
- 3.4.3 Бага орлоготой, ядуу өрхийн хөдөлмөрийн насны иргэдийг хөдөлмөрт бэлтгэх, ур чадвар эзэмшүүлэх хөтөлбөрт хамруулах, ажлын байранд зуучлах тогтолцоог бүрдүүлнэ.

3.5 СОЁЛ,УРЛАГИЙНСАЛБАР

- 3.5.1 Хувьхүнийэрхчөлөө,ардчилал,чөлөөтэдийнзасгийнач холбогдлыг таниулах хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 3.5.2 Археологийн болон түүх, соёлын дурсгалт газрын хамгаалалтын зэрэглэл, ангиллыг шинэчилж, соёлын өвийг хамгаалагч, харгалзагчтай байх тогтолцоог бий болгоно.

3.6 АЯЛАЛЖУУЛЧЛАЛ

- 3.6.1 Гадаад, дотоодын аялал жуулчлалыг дэмжих үүднээс Зуунмод хотыг дамжин өнгөрч буй иргэд болон гэр бүл, хамт олон, найз нөхдүүдтэй хамтран зорьж

ирэх хүмүүсийн тоог нэмэгдүүлэх зорилтын хүрээнд чөлөөт цагаа ая тав тухтай өнгөрүүлэх цогцолбор бүхий орчныг төлөвлөж үе шаттай хэрэгжүүлж ажиллана.

- 3.6.2 “Шүршүүр-жорлон” хөтөлбөрийг тухайн бүс нутагт үйл ажиллагаа явуулж байгаа шатахуун түгээх станц болон өргөн хэрэглээний бараа, бүтээгдэхүүний дэлгүүрүүдэд санал болгож, хамтран хэрэгжүүлнэ.
- 3.6.3 Жуулчдад чанартай үйлчилгээ үзүүлэх аялал жуулчлалын дэд бүтцэд хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлнэ.
- 3.6.4 Өвлийн аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх чиглэлээр гаргасан санал санаачилга, хөтөлбөр, арга хэмжээг бодлогоор дэмжиж Зуунмод хотын орчин үеийн цанын өвлийн баазыг хувийн хэвшилтэй хамтран хэрэгжүүлнэ.
- 3.6.5 Гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтыг орон нутагруугаа чиглүүлэх санал санаачилгыг өрнүүлж Тэрбум мод үндэсний хөтөлбөрийн хүрээнд Зуунмод голд шинээр мод тарих, зүлэгжүүлэх байдлаар шинээр цэцэрлэгт хүрээлэн бүхий төгөл байгуулах төслүүдийг хэрэгжүүлнэ.

ДӨРӨВ.ӨРИЙН ДАРАМТ ГҮЙМОНГОЛ

Ардчилал төгсхөгжих суурь нөхцөл, улсорны тусгаар тогтнолын баталгаа бол эдийн засаг нь бат бэх, иргэд нь хангалуун амьдрах орчин юм. Эдийн засаг хүчтэй байснаар иргэд үнийн дарамт, өрийн дарамтад боомилогдсон хямралт байдлаас гарна.

Эдийн засаг тэлсэн ч өсөлт тогтворгүй байна. Уул уурхайн салбарын үйлдвэрлэл нэмэгдэхийн хэрээр хувийн хэрэглээ сэргэж, төсвийн зардлынт тэлэлт эдийн засгийн өсөлтийг голлон тодорхойлж байна. Уул уурхайн түүхий эдийн экспорт огцом тэлсний үр дүнд бий болж байгаа эдийн засгийн зэрэг нөхцөл байдлыг цаашид тогтвортой хадгалахын тулд эдийн засгийг төрөлжүүлэх, түүхий эдийн үнийн хэлбэлзэлд тэсвэртэй байдлыг бэхжүүлэхэд чиглэсэн бүтцийн өөрчлөлт, бодлогыг үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлэх шаардлагатай. Эдийн засгийг өрийн дарамтаас гаргахын тулд:

Төсвийн сахилгабатыг сайжруулж, Засгийн газрын зардлыг танан, халамж, дэмжлэг, татаас зэрэг шилжих төлбөрүүдийг бууруулах санхүүгийн бодлогыг хэрэгжүүлэн, татварын хэмжээг бууруулах бодлого баримтална.

Зам, тээвэр, эрчим хүч, сэргээгдэх эрчим хүч, ус, дулаан хангамж, мэдээлэл, харилцаа холбоо зэрэг олон төрлийн дэд бүтцийн хөгжлөөр Монгол Улс хоцрогдолтой байна. Хөгжлийг дэмжих үр ашигтай дэд бүтцийг орчин үеийн стандартад нийцүүлэн бүтээн байгуулах нь Ардчилсан намын Засгийн газрын гол зорилтуудын нэг байх болно. Үүний тулд төсвийн оновчтой шийдвэр гаргаж, төр, хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагааг хослуулан хэрэгжүүлнэ.

Дэд бүтцийн хөгжлийн зорилтуудыг Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогод нийцүүлэн гаргана.

Бид Монголын эдийн засаг илүү тогтвортой, хуримтлалд суурилсан эрүүл өсөлтөөр урагшлах эдийн засгийн реформын бодлогыг хэрэгжүүлнэ.

4.1 АЖҮЙЛДВЭРИЙН ХӨГЖИЛ, БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРҮҮД

- 4.1.1. Инноваци, өндөр технологи, нэмүү өртөг шингэсэн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл, үйлчилгээ, дахин боловсруулах болон бүтээлч аж үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх хувийн хэвшлийн санал, санаачилгыг дэмжинэ.
- 4.1.2. Боловсруулах үйлдвэрүүдэд шаардлагатай эрчим хүч, ус, зам, тээврийн дэд бүтцүүдийг эхний ээлжид бий болгоно.

- 4.1.3. Одоо ашиглаж байгаа болон ашиглахад бэлэн байгалийн түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын орд, цементийн үйлдвэрүүдийг түшиглэн барилгын материалын үйлдвэрлэлийг дэмжинэ.

4.2 БАРИЛГА,ХОТБАЙГУУЛАЛТ,ГАЗРЫНХАРИЛЦАА

- 4.1.1. Хүн амыг орон сууцжуулах зорилтын хүрээнд дараах чиглэлээр орон сууцны бодлого хэрэгжүүлнэ. Үүнд:

- Зуунмодсумыгнисэхонгоцныбуудлынхотболгонхөгжүүлнэ.
- “Тогтвортойорлогобүхийоронсууц”хөтөлбөрийгхэрэгжүүлж, аймаг, сумын төвүүдэд оронсууцыгхүн амын зорилтот бүлэгт тааламжтай нөхцөлөөр бүтээн байгуулах хувийн хэвшлийн санал, санаачилгыг дэмжинэ;
- Төр,хувийнхэвшлийнхамтынажиллагааныхүрэндажахуйн нэгжүүдэд дэмжлэг үзүүлэх замаар түрээсийноронсууцныфондбийболгоно.
- Хашаандаа амины тохилог орон сууц барих санаачилгыг дэмжинэ.
- Хууль бусаар газар олголт хийгдсэн газруудыг иргэдтэйгээ хамтран шалган тогтоож, гомдол маргаантай холбоотой асуудлыг судлан цэгцэлж хуулийн хүрээнд зохих арга хэмжээг авч дахин төлөвлөж орон нутгийн иргэдтэй шинээр газар авах боломжийг бүрдүүлнэ.
- Гэр хорооллын инженерийн дэд бүтэц (цэвэр ус, бохир ус ариутгах татуурга, интернэтийн шилэн кабель)-д холбож, халаалтыгтөвлөрсөнболонсэргээгдэхэрчимхүчнийэхүүсвэртэй амины орон сууц болгон дахин төлөвлөх ажлыг иргэдийн оролцоотой хэрэгжүүлж, амьдран суух байшингаа барихад урт хугацаатай, хүү багатай, орон сууцны ипотекийн зээлээр санхүүгийн дэмжлэг үзүүлж ажиллана.
- Гэр хорооллын инженерийн шугам сүлжээнд холбогдох хэрэгсэл үйлдвэрлэх, нийлүүлэх төсөл хөтөлбөрүүдийг орон нутаг хөгжүүлэх сангаас дэмжлэг үзүүлнэ.
- Иргэдийн эрүүл, аюулгүй орчинд ажиллаж, амьдрах таатай нөхцөлийгбүрдүүлэхзорилгоорсумдынерөнхийтөлөвлөгөө,зураг төслийг иргэдийн оролцоонд тулгуурлан боловсруулж, дэд бүтэцжүүлэх ажлыг хэрэгжүүлнэ.

- 4.1.2. Хот, суурин газрын хүнсний нийтийн хэрэглээний малыг зөвхөн үйлдвэрийн аргаар нядалж боловсруулах стандартыг бүрдүүлж, энэ чиглэлд хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

- 4.1.3. Хүнсний аюулгүй байдлын найдвартай статистик мэдээллийн системийг нэвтрүүлж, хүнсний бүтээгдэхүүний хяналтын тогтолцоог шинэчилнэ. Хэрэглэгчдийн оролцоог нэмэгдүүлж, лабораториудыг хувийн хэвшилд шилжүүлнэ.

4.2. ДЭДБҮТЦИЙНХӨГЖЛИЙНТӨЛӨВЛӨГӨӨ

4.2.1. Ус

- 4.2.1.1. Сааралусныашиглалтыгнэмэгдүүлнэ.
- 4.2.1.2. Зуунмод хотын цэвэр усны хатуулгыг багасгаж шүүлтүүрээр цэвэржүүлж цэвэр усны стандартын чанарын шаардлагад нийцүүлэн сайжруулна.
- 4.2.1.3. Гүнийусны хэрэглээггамнахтөсөлхэрэгжүүлнэ.
- 4.2.1.4. “Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөн болон цөлжилттэй тэмцэх ажлын хүрээнд сум бүрт 50-100 га ногоон байгууламж бий болгоно.

дэмжинэ.

- 4.2.2.8. Өвлийн хүлэмжийн, мал, амьтны фермийн барилга байгууламжид хөрөнгө оруулах 15 хүртэлх жилийн моргейжийн зээлийн хэлбэрийг нэвтрүүлж, орон нутагт ажлын байрыг нэмэгдүүлнэ.
- 4.2.2.9. Гахай, махны болон өндөгний тахианы хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтыг зээл дэмжлэг үзүүлж дотоодын үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлнэ.
- 4.2.2.10. Эрсдэл бүхий нөхцөлөөс урьдчилан сэргийлэх тохиолдол бий болсон үед малчдад худалдан борлуулж, эргэлтэд оруулах зорилготой өвс, тэжээлийн нөөцийн фондын тогтолцоог бий болгоно.

4.3.3 Газар тариалангийн салбар

- 4.3.3.1 Мах, ногооны төрөлжсөн зоорь, агуулах цэцэрлэг болноор байгуулна.
- 4.3.3.2 Тариалангийн газрын хөрсний үржил шимийг хамгаалах, сайжруулах, нөхөн сэргээх тариаланчид болон төрийн байгууллагын хүлээх үүрэг, хариуцлагыг дээшлүүлж, тариалангийн үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлнэ. Усалгаатай тариалангийн үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлэн ус, эрчим хүчний хэмнэлттэй, байгальд ээлтэй техник, технологийн хангамжийг сайжруулж, нэгжээс авах ургацыг дээшлүүлнэ.
- 4.3.3.3 Тариаланчдад өөрийн эзэмшлийн талбайг хамгаалах ойн зурвас байгуулах, хашаа барьсан байх нөхцөлийг төрөөс тариаланчдад олгох дэмжлэг, урамшууллын нэг шалгуур болгон хэрэгжүүлнэ.

Мэдээллийг бэлтгэсэн:

Тэмдэг

ЗУУНМОД СУМЫН АРДЧИЛСАН НАМ

-ыг төлөөлж

/нам, эвслийн нэр/

Хэрэг эрхлэх газрын дарга
/албан тушаал/

Эрдэнээгийн Болормаа
/овог нэр/

2024.06.24

**ТӨВ АЙМАГ ДАХЬ
ТӨРИЙН АУДИТЫН ГАЗАР**

41100, Төв аймаг, Зуунмод сум
Утас: 70272582, Цахим шуудан: tuv@audit.gov.mn
Цахим хаяг: www.audit.mn

2024-09-05 № 01/458

танай _____-ны № _____-т

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөр хуульд
заасан шаардлагад нийцсэн талаарх дүгнэлт

Төрийн аудитын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.3, Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.5, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.4-т заасан Төрийн аудитын байгууллагын бүрэн эрхийн хүрээнд Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох Төв аймгийн Алтанбулаг сумын "Ардчилсан нам"-ын сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянаж, дүгнэлт гаргалаа.

Үүрэг хариуцлагын талаарх мэдээлэл

Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох нам, эвсэл нь сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрөө Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль болон Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, УИХ-аас баталсан хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичигт нийцүүлэн боловсруулж, санхүүгийн тодорхой эх үүсвэр шаардсан зорилт, арга хэмжээг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах зардлын талаарх тооцоо, судалгааг гарган хуульд заасны дагуу дүгнэлт гаргуулах үүрэг хүлээнэ.

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийн дүгнэлтийн үндэслэл

Төрийн аудитын байгууллага нь Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох нам, эвслийн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянан үзэхдээ Төрийн аудит MNS 6817-1:2020 Төрийн аудит. Тулгуур зарчим, MNS 6817-6:2020 Төрийн аудит. Нийцлийн аудитын зарчим, MNS 6817-8:2020 Төрийн аудит. Нийцлийн аудит стандартыг удирдлага болгон Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль болон Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, УИХ-аас баталсан хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичиг, Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн 2024 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, 2025-2026 оны төсвийн төсөөллийн тухай хууль, холбогдох байгууллагаас авсан тайлан, судалгаа, мэдээллийг тус тус шалгуур болгон авч үзсэн.

Дүгнэлт

Төв аймгийн Алтанбулаг сумын "Ардчилсан нам"-ын Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцохоор ирүүлсэн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийн зорилт, арга хэмжээ нь Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.3, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.3 дахь хэсэг, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд заасан тусгай шаардлагад тус тус нийцсэн байна.

Төв аймгийн Алтанбулаг сумын "Ардчилсан нам"-ын мөрийн хөтөлбөр 110 хуудас/-ийг хавсаргав.

Хувийг: Алтанбулаг сумын Ардчилсан намын хороонд

ДАРГА,
ТӨРГҮҮЛЭХ АУДИТОР

Ц.ХИШИГЖАРГАЛ

019020789

ОРОН НУТГИЙН 2024 ОНЫ ЭЭЛЖИТ СОНГУУЛЬД ТӨВ АЙМГИЙН
АЛТАНБУЛАГ СУМЫН АРДЧИЛСАН НАМААС ДЭВШҮҮЛЖ БУЙ
МӨРИЙН ХӨТӨЛБӨР

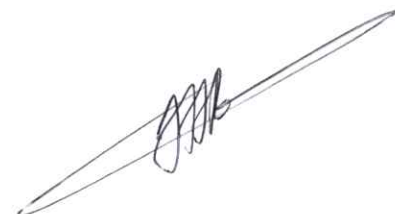
БҮТЭН МОНГОЛ
БҮРЭН АРДЧИЛАЛ “9+90+900”
ЭРЧИМТ ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Алтанбулаг сум
2024 он

АГУУЛГА

Contents

ЭРЧИМТ ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	1
<u>НЭГ. БҮТЭН МОНГОЛ</u>	4
<u>ХОЁР.СЭРСЭН МОНГОЛ</u>	5
2.1. ЦОГЦ БОЛОВСРОЛ	5
2.2. ЭРҮҮЛ МЭНД-ЭРХЭМ БАЯЛАГ	5
2.3. БИЗНЕС, ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТ	6
<u>ГУРАВ.БҮТЭЭЛЧ МОНГОЛ</u>	6
3.1. УУЛ УУРХАЙН САЛБАР	6
3.2. БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРИЙН САЛБАР	6
3.3. ТЭЭВРИЙН САЛБАР	7
3.4. ХООЛ, ХҮНС ҮЙЛДВЭРЛЭЛИЙН САЛБАР	7
3.5. НИЙГМИЙН ХАМГААЛЛЫН САЛБАР	7
3.6. СОЁЛ, УРЛАГИЙН САЛБАР	7
3.7. АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛ	7
<u>ДӨРӨВ.ӨРИЙН ДАРАМТГҮЙ МОНГОЛ</u>	8
4.1. АЖ ҮЙЛДВЭРИЙН ХӨГЖИЛ, БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРҮҮД	8
4.2. БАРИЛГА, ХОТ БАЙГУУЛАЛТ, ГАЗРЫН ХАРИЛЦАА	8
4.2. ДЭД БҮТЦИЙН ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	9

ӨМНӨТГӨЛ

Монгол Улсын тусгаар тогтнол, Үндэсний эрх ашиг, Үндсэн хуульт ардчиллаа хамгаалан бэхжүүлж, хувь хүний эрх чөлөө, хуулийн засаглал, чөлөөт зах зээл, иргэний нийгмийн зарчимд суурилсан тогтвортой хөгжлийн төлөөх баруун төвийн намын хувьд,

АРДЧИЛСАН НАМ ӨНӨӨГИЙН ЭДИЙН ЗАСАГ, УЛС ТӨРИЙН НӨХЦӨЛ БАЙДЛЫГ ДАРААХ БАЙДЛААР ДҮГНЭЖ БАЙНА:

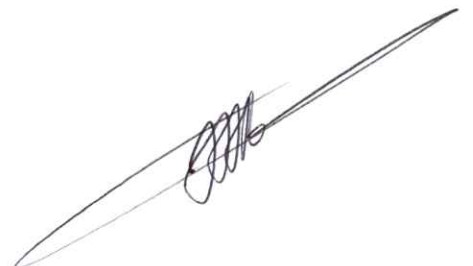
- Эдийн засаг томорсон гэх ч иргэдийн орлого, худалдан авах чадвар нэмэгдээгүй;
- Валютын нөөц нэмэгдсэн гэх боловч төгрөгийн ханш суларсан;
- Монгол Улсын иргэн бүр 33.0 сая төгрөгийн өртэй болсон;
- Туг хийсгэж, тууз хайчлаад, томоохон бүтээн байгуулалт ганцыг ч хийгээгүй. Дарханы замыг дуусгаж чадаагүй;
- Цахилгааны доголдол, шатахууны хомсдол тогтмол бий болж, эрчим хүчний асуудал үндэсний аюулгүй байдалд нөлөөлөх болсон;
- Авлигын индексээр 180 улсаас 121 дүгээрт бичигдэж, 2015 оноос хойш 49 байраар ухарсан;
- Монголчуудын 28.8 хувь нь ядуурлын шугамас доогуур, 21.4 хувь нь ядуурлын шугамд ойр амьдрах болсон. Хүн амын талаас илүү хувь нь ядууралд өртсөн улс болж, дампуурлын ирмэгт тулсан;
- Цар тахлын улмаас боловсролын хоцрогдол газар авч, энэ үзүүлэлтээр мөн л дэлхийд сүүл мушгих болсон;
- Шударга шүүмжлэл хэлсэн хүн бүрийг баривчилж, хорьдог болсон;
- Агаарын бохирдлын улмаас хорт хавдрын өвчтөгчид нас баралт эрс нэмэгдсэн.

ТИЙМ УЧРААС, 2016-2024 ОНЫН БИД АЛДАГДСАН 8 ЖИЛ ХЭМЭЭН ДҮГНЭЖ БАЙНА.

Алдагдсан 8 жилийг дүгнэсний үр дүнд алдааг засч, Монгол Улсын эдийн засаг эрчимтэй хөгжсөн, хуулийн засаглал, шударга ёс тогтсон, хүн бүр ажил, хөдөлмөр эрхлэн, орлого нь амьдрал ахуйд хүрэлцсэн, эрүүл, аюулгүй орчинд ажиллаж, амьдарсан хүнлэг, ардчилсан нийгмийг цогцлоохыг ЭРХЭМ ЗОРИЛГО болгож,

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрт санал авах “БҮТЭН АРДЧИЛАЛ” аяныг бүсчилсэн хөгжлийн хэлбэрээр улс, орон даяар зохион байгуулж, аймаг, дүүргийн гишүүд, дэмжигчид, бүх намын хороо, иргэний нийгмийн төлөөлөл, мэргэжлийн холбоод, төрийн бус байгууллагуудаас авсан саналуудыг үндэслэн:

Төв аймгийн Алтанбулаг сумын Ардчилсан нам 2024 оны Орон нутгийн сонгуульд стратегийн 4 бүлэг бүхий БҮТЭН МОНГОЛ – БҮРЭН АРДЧИЛАЛ Эрчимт хөгжлийн төлөвлөгөөг танилцуулж байна.

НЭГ. БҮТЭН МОНГОЛ

1.1. Иргэдэд чиглэсэн хөгжлийн бодлого

Төв аймгийн Алтанбулаг суманд ажиллаж амьдарч байгаа салбар бүрийн иргэдэд чиглэсэн хөгжлийн бодлогын хүрээнд хэрэгжүүлэх арга хэмжээ.

- 1.1.1. “Өрх бүр баялаг бүтээгч” хөтөлбөрийг үе шаттай хэрэгжүүлнэ. Экспортод чиглэсэн жижиг, дунд үйлдвэрлэлийг дэмжин ажиллана.
- 1.1.2. Иргэн, аж ахуйн нэгжийн төрөөс авах үйлчилгээг цахим хэлбэрт шилжүүлэх арга хэмжээг дэмжинэ.
- 1.1.3. Хөдөө аж ахуйн гаралтай түүхий эдийг боловсруулах, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, жижиг дунд хөнгөн үйлдвэрлэлийг дэмжин ажиллаж, иргэдийн бодит орлогыг нэмэгдүүлнэ.
- 1.1.4. Малчдын хамтын оролцоонд тулгуурлан бэлчээр нутгийн тогтвортой ашиглалтыг хангаж, доройтсон бэлчээрийн 30-аас доошгүй хувийг сэргээнэ.
- 1.1.5. Бүсчилсэн хөгжлийн хөтөлбөрт тулгуурлан малчин өрхийг дэмжин “Малжуулах хөтөлбөр”-ийг орон нутагт хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.6. Бүсчилсэн хөгжлийн хөтөлбөрт тулгуурлан Газар тариалангийн бүс нутагт услалтын системийн менежментийг боловсронгуй болгож, тариалан эрхлэгч, хүнсний ногоо тариалагчдыг бодлогоор дэмжинэ.
- 1.1.7. Малын эмч нарын ур чадварыг дэмжих замаар нэгж малд ногдох мал эмнэлгийн үйлчилгээний чанарыг сайжруулна.
- 1.1.8. Төрийн албанаас эрт тэтгэвэрт гарч буй иргэд жижиг, дунд, бичил бизнесийн салбарт ажиллах, баялаг бүтээх боломжийг бүрдүүлнэ.
- 1.1.9. Бүх шатны төрийн албан хаагчдыг эрхэлдэг ажлынхаа чиглэлээр сурч боловсрохыг дэмжиж жил бүр сурталчилж камруулна.
- 1.1.10. Чөлөөт өрсөлдөөний зарчмыг танин мургэжлийн соёл, урлагийн байгууллагуудад нэмэлт орлого олох боломж, нөхцөлийг бүрдүүлнэ.
- 1.1.11. Тусгай хэрэгцээт хүний асран хамгаалагчдыг дэмжих бодлого хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.12. Тусгай хэрэгцээт хүүхэд, иргэдэд зориулсан сэргээн засах, хөгжлийн цогцолбор төвийг орон нутагт байгуулна.
- 1.1.13. Эмнэлгүүдэд тусгай хэрэгцээт хүнд зориулсан орчин бий болгоно.
- 1.1.14. Үйлчилгээний газар, шинээр баригдаж байгаа барилга байгууламж, явган хүний зам, гэрлэн дохиог хөгжлийн бэрхшээлтэй хүн чөлөөтэй зорчих олон улсын стандартын шаардлагад нийцүүлж өөрчилнө.
- 1.1.15. Хүүхэд хөгжлийн чиглэлээр байгууллагуудын үйл ажиллагааг дэмжиж ажиллана.
- 1.1.16. Хүүхэд харах үйлчилгээг хөгжүүлэх, цэцэрлэгийн хүртээмжийг нэмэгдүүлэх замаар эмэгтэйчүүдийн хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжинэ.
- 1.1.17. Өрх, суманд үзүүлэх 0-5 насны хүүхдийн тусламж, үйлчилгээг чанаржуулах, хүртээмжийг сайжруулах, хөхөөр хооллолтыг дэмжих “эрүүл, чийрэг хүүхэд” хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.18. Хүүхэд нэг бүрийг хөгжүүлэх сургуулийн өмнөх болон бага, дунд боловсролын “цөм” хөтөлбөрийг үргэлжлүүлж, иргэний нийгмийн байгууллага, гэр бүлийн оролцоог өргөжүүлнэ.
- 1.1.19. Дотуур байрны орчин, нөхцөлийг сайжруулах төсөл хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.20. Хүүхдэд тулгарч буй дээрэлхэх, үе тэнгийнхний дарамт, шахалт болон эрүүл мэнд, сэтгэцийн бусад сорилт, бэрхшээлтэй хөлбоотой асуудлуудыг шийдвэрлэхэд чиглэсэн төсөл хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.21. Хүүхдийг цахим дарамт, мөлжлөг, зохисгүй контент зэрэг цахим гэмт хэрэг, аюулаас хамгаалах үйл ажиллагаа, оролцогч талуудын уялдаа холбоог сайжруулна.
- 1.1.22. Мэргэжлийн боловсролын сургуулиудад хөдөлмөрийн зах зээлийн хэрэгцээнд нийцсэн нарийн мэргэжлээр төгссөн оюутан сурагчдыг орон нутагт үйл ажиллагаа явуулж байгаа аж ахуй нэгж байгууллага, төсөл хөлбөрүүдэд ажлын байранд зуучлах ажлыг тогтмол зохион байгуулна.
- 1.1.23. Залуучууд боловсрол эзэмшихэд туслах, хүртээмжийг нэмэгдүүлэх зорилгоор

- тэтгэлэг олгож буй аж ахуйн нэгж, хувь хүнийг урамшуулах, дотоодын тэтгэлгийн тоог нэмэгдүүлэх төсөл хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.24. Орон нутагт ажиллаж буй залуучуудыг дэмжих хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.25. Гэр бүлийн гишүүн бүрт гэр бүлийн боловсрол олгох “Монгол гэр бүл” боловсролын хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.26. Ажил, хөдөлмөр эрхлэх, санхүү, бизнесээ өргөжүүлэх, амьдрах орчноо хамтдаа сайжруулах мэдлэг, ур чадварын сургалт, зөвлөмжөөр хангагдах боломжийг бий болгоно.
- 1.1.27. Ахмадын сургалтын төв байгуулж, дахин ур чадваржуулах, хөдөлмөрийн чадварт нь тулгуурлан дахин ажил хөдөлмөр эрхлэх боломжийг дэмжинэ.
- 1.1.28. Ахмадын эрүүл мэндийн тогтолцоог сайжруулах хүрээнд спортоор хичээллэх орчин нөхцлийг бүрдүүлэх ажлыг дэмжиж, төрөл бүрийн ахмадын тэмцээн уралдаануудыг дэмжиж ажиллана.
- 1.1.29. Иргэд өөрийн өмчилж авсан хашааны газар дээр айл, хөрш, гудамжаараа нэгдэн төлөвлөлт хийж, инженерийн дэд бүтцэд бүрэн холбогдсон амины орон сууц болгон дахин төлөвлөх ажлыг иргэдийн оролцоонд тулгуурлан хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.30. Дугуйн болон явган алхалтын замын сүлжээг бий болгоно.
- 1.1.31. Орчноо ногооруулсан иргэд, аж ахуйн нэгжийг урамшуулах тогтолцоог бий болгоно.
- 1.1.32. Малчин өрх жуулчид хүлээн авах үйл ажиллагааг дэмжиж, малчдад дээрх чиглэлээр мэдлэг, ур чадварыг нэмэгдүүлэх хөтөлбөр зохион байгуулна.

ХОЁР. СЭРСЭН МОНГОЛ

2.1. ЦОГЦ БОЛОВСРОЛ

XXI зууны өрсөлдөх чадвар бүхий шинэ Монгол хүнийг бий болгохуйц, Монгол хүний төрөлхийн давуу талд түшиглэсэн боловсролын монгол загварыг бүтээнэ.

Боловсролын монгол загвар нь дэлхийн боловсролын шилдэг практик, нотлогдсон сайн туршлагуудыг өөрийн онцлог, давуу талуудаар цааш баяжуулан хөгжүүлсэн, одоо хуримтлагдсан асуудлыг шийдвэрлэх суурь реформын шинжтэй, ирээдүйн сорилтуудыг давахуйц, хангалуун сайхан амьдрах эрхийг баталгаажуулсан, ардчиллын үнэт зүйлс, үндэсний өв уламжлалыг агуулсан байна.

- 2.1.1.1. Нийгмийн хариуцлагын хүрээнд “Хүүхэд бүрт компьютер” хөтөлбөр хэрэгжүүлэх санал, санаачилгыг дэмжинэ.
- 2.1.1.2. Хүүхэд бүрийг хөгжүүлж, бүтээлч сэтгэлгээтэй, өөртөө итгэлтэй, Монгол орныхоо байгаль, түүх, үндэсний хэл, соёл, уламжлалаар бахархдаг хүмүүжил олгох хөтөлбөрийг сэргээн сайжруулж, үргэлжлүүлнэ.
- 2.1.1.3. Хичээлээс гадуурх сургалт, дугуйлангийн хамрагдалтыг 75 хувьд хүргэж, суралцагчийн сонирхол, чадварыг нээн хөгжүүлэх сонгон, секц, дугуйлангийн үйл ажиллагааг өргөтгөнө.
- 2.1.1.4. Багшийн үндсэн ажил буюу суралцах үйл ажиллагааг нэмэгдүүлж, шаардлагагүй бусад ажлыг эрс багасгана.
- 2.1.1.5. Бүхий л салбарын орчин үеийн дэвшилтэд технологиудад суурилсан бүтээлч шинэлэг санал санаачилгуудыг дэмжиж, иргэдээ орчин үеийн технологийн овсгоотой хэрэглэгч байлгах үүднээс бүх төрлийн шинэлэг технологиудын дэвшлүүдийг танилцуулах сургалт, уулзалт, арга хэмжээнүүдийг тогтмол санаачлан хэрэгжүүлж иргэдээ дэмжиж хамтран ажиллана.

2.2. ЭРҮҮЛ МЭНД – ЭРХЭМ БАЯЛАГ

Монгол Улсын эрүүл мэндийн тогтолцооны үндсийг бүрдүүлэх хүний нөөц, эм, оношлуур, тоног төхөөрөмж, эмнэлзүйн удирдамж, эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээний стандарт, технологи,

мэдээллийн систем, удирдлага, зохион байгуулалт, менежмент, санхүүжилт бүх түвшинд уялдаагүйгээс гадна иргэдийн эрүүл мэндийг хамгаалах, дэмжих, сайжруулахад бүрэн нийцэхгүй байгаагаас шалтгаалан тулгамдсан олон асуудлууд үүсээд байна.

Иргэдийн халдварт болон халдварт бус өвчлөл, нас баралт болон эх, нярайн эндэгдлийг бууруулж, бүх нийтийн эрүүл мэндийн нэгдсэн цогц хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ. Иргэдийг эрүүл байлгах, шинэчлэл хийхдээ өвдөхөөс өмнө урьдчилан сэргийлэхэд болон эрүүл мэндийн боловсролыг сайжруулахад түлхүү анхаарч ажиллана.

Эмнэлгүүдийг гүйцэтгэлд нь үндэслэн бие даалгаж, чанар, үр дүнг дээшлүүлнэ. Иргэд болон мэргэжлийн шинжээчдийг мэдээллээр ханган шийдвэр гаргах үйл ажиллагаанд оролцуулна. Эрүүл мэндийн даатгалын байгууллагын гүйцэтгэлийг сайжруулж, даатгуулагчдын өмнө үүрэх хариуцлага, үйл ажиллагааг ил тод, нээлттэй болгох замаар даатгуулагчдын сэтгэл ханамжийг сайжруулна.

- 2.2.1.1. Бага насны хүүхдийн хөгжлийн хоцрогдол, хөгжлийн бэрхшээлийг эрт илрүүлэх, оношлох, хүүхэд бүрт тохирох шаардлагатай сэргээн засах хөгжлийн үйлчилгээ үзүүлдэг болно.
- 2.2.1.2. Гэмтэл, ослыг бууруулахад байгууллагуудын хоорондын хамтын ажиллагааг идэвхжүүлж, нийт нас баралтын хэмжээг эрс бууруулна.
- 2.2.1.3. Нийтийн биеийн тамирыг хөгжүүлэх нийнэ хөтөлбөр боловсруулж, хэрэгжүүлнэ.
- 2.2.1.4. Явуулын эмнэлгийн тоог нэмэгдүүлж, чанаржуулахад анхаарч, өрх, сум, багийн эрүүл мэндийн төвийн тусламж, үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг сайжруулна.

2.3. БИЗНЕС, ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТ

Бизнес, хөдөлмөр эрхлэлтийг бүх талаар дэмжиж, дундаж давхаргын эгнээг тэлнэ.

- 2.3.1. Шинээр гарааны бизнес эрхэлж буй иргэдийг дэмжих үүднээс цаг үеийн нөхцөл байдалд нь тохирсон үүсч болзошгүй эрсдэл, давуу тал, бодит боломжуудыг тодорхойлж, хэрэгцээт зөвлөгөө мэдээллүүдийг хүргэж, тогтвортой бизнес болгон төлөвшүүлэхэд дэмжиж бэйжуулах үүднээс төсөл хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж ажиллана.
- 2.3.2. Ажил олгогчдын эрэлт, хэрэгцээнд нийцсэн, хөдөлмөрийн зах зээлийн эрэлт, нийлүүлэлтийг бүрэн хангах мэргэжилтэн бэлтгэх нөхцөлийг бүрдүүлнэ.
- 2.3.3. Цагаар ажиллах, гэрээр ажиллах, зайнаас ажиллуулах, сүлжээний маркетинг бүхий бараа, үйлчилгээний борлуулалт хийх зэрэг хөдөлмөр эрхлэлтийн олон хэлбэрийг дэмжих замаар эмэгтэйчүүд, оюутан, залуучууд, ахмад настан, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжинэ.
- 2.3.4. Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн болон үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх бодлого, зохицуулалтыг сайжруулах, урьдчилсан сэргийлэх үйл ажиллагааг төр, хувийн хэвшлийн хүрээнд хамтран зохион байгуулна.

ГУРАВ. БҮТЭЭЛЧ МОНГОЛ

Худалдаа, аж үйлдвэр, уул уурхай, боловсруулах үйлдвэр, тээвэр, хоол хүнс, мэдээлэл харилцаа, санхүү, даатгал, нийгмийн хамгаалал, соёл, урлаг, аялал жуулчлалын зэрэг салбар бүрийн бодлогыг оновчтой тодорхойлж, тулгамдаж буй асуудлуудыг шийдвэрлэнэ.

3.1 УУЛ УУРХАЙН САЛБАР

- 3.1.1 Бичил уурхайн эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгож, шаардлага хангасан зарим нөхөрлөл, хоршоог уул уурхайн олборлолтын аж ахуйн нэгж хэлбэрээр албажуулан хууль бус олборлогчдод тавих төрийн хяналтын тогтолцоог сайжруулна.

- 3.1.2 Хариуцлагатай уул уурхайн зарчмын дагуу нөхөн сэргээлт, хаалтын асуудлыг тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч аж ахуйн нэгж бүрэн хариуцан гүйцэтгэдэг болгоно.
- 3.1.3 Байгалийн баялгаас орж буй орлого, төсөв, тендерийг иргэдээр хэлэлцүүлдэг тогтолцоог шинэ шатанд гаргана.

3.2 БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРИЙН САЛБАР

- 3.2.1 Хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүний боловсруулах үйлдвэрлэлийг дэмжих, санхүүжилтийн найдвартай тогтолцоог бий болгох, олон улсын стандартыг нутагшуулах, экспортлох цогц арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ.
- 3.2.2 Эрдэс баялгийн болон малын гаралтай түүхий эд боловсруулах, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, хөдөө аж ахуй, хүнд, хөнгөн үйлдвэрлэлийг хөгжүүлж, ажлын байр бий болгоно.
- 3.2.3 Малаас гарч буй түүхий эд, арьс шир, ноос ноолуур боловсруулах үйлдвэрлэлийн төвүүдийг бодлогоор дэмжинэ.

3.3 ТЭЭВРИЙН САЛБАР

- 3.3.1 Аймаг, сум, хот хоорондын зорчигч тээврийн үйлчилгээг чөлөөт өрсөлдөөнд шилжүүлж, дагаж мөрдөх стандартыг сайжруулна.
- 3.3.2 Нийтийн тээврийн үйлчилгээг сайжруулж, цаг үеийн нөхцөл байдалд уялдуулж, маршрутыг шинэчлэн стандартыг сайжруулна.

3.4 ХООЛ, ХҮНС ҮЙЛДВЭРЛЭЛИЙН САЛБАР

- 3.4.1 Бүсчилсэн хөгжлийн бодлогын хүрээнд жимс, жимсгэнэ, нарийн ногоо, хүнсний ногоо тариалах болон хүлэмжийн газар олгох, ашиглахад уян хатан бодлого баримталж, гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

3.5 НИЙГМИЙН ХАМГААЛЛЫН САЛБАР

- 3.5.1 Төр засгийн үйлчилгээг тэгш хүртээмжтэй болгож төр болон хөдөлмөр эрхлэлт, хувийн хэвшилд ажил хөдөлмөр эрхэлж буй иргэдийг нам улс төрийн сонголт, үзэл баримтлалаас шалтгаалан талцуулж гадуурхах үйл ажиллагааг таслан зогсоох арга хэмжээнүүдийг хэрэгжүүлнэ.
- 3.5.2 Ядуурлыг бууруулах хөтөлбөрийг баг, хороо, сум, дүүрэг, аймаг, нийслэлийн түвшинд тодорхой зорилт, шалгуур үзүүлэлтээр гаргаж, холбогдох байгууллагуудын үйл ажиллагааг уялдуулна.
- 3.5.3 Бага орлоготой, ядуу өрхийн хөдөлмөрийн насны иргэдийг хөдөлмөрт бэлтгэх, ур чадвар эзэмшүүлэх хөтөлбөрт хамруулах, ажлын байранд зуучлах тогтолцоог бүрдүүлнэ.

3.6 СОЁЛ, УРЛАГИЙН САЛБАР

- 3.6.1 Хувь хүний эрх чөлөө, ардчилал, чөлөөт эдийн засгийн ач холбогдлыг таниулах хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 3.6.2 Археологийн болон түүх, соёлын дурсгалт газрын хамгаалалтын зэрэглэл, ангиллыг шинэчилж, соёлын өвийг хамгаалагч, харгалзагчтай байх тогтолцоог бий болгоно.

3.7 АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛ

- 3.7.1 Гадаад, дотоодын аялал жуулчлалыг дэмжих үүднээс сумын нутаг дэвсгэрээр дамжин өнгөрч буй иргэд болон гэр бүл, хамт олон, найз нөхөдтэй хамтран, зорьж ирэх хүмүүсийн тоог нэмэгдүүлэх зорилтын хүрээнд чөлөөт цагаа тав тухтай өнгөрүүлэх цогцолбор бүхий орчныг төлөвлөж, үе шаттай хэрэгжүүлж ажиллана.

- 3.7.2 “Шүршүүр - жорлон” хөтөлбөрийг үйл ажиллагаа явуулж байгаа шатахуун түгээх станц болон өргөн хэрэглээний бараа, бүтээгдэхүүний дэлгүүрүүдэд санал болгож, хамтран хэрэгжүүлнэ.
- 3.7.3 Жуулчдад чанартай үйлчилгээ үзүүлэх аялал жуулчлалын дэд бүтцэд хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлнэ.
- 3.7.4 Өвлийн аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх чиглэлээр гаргасан санал санаачилга, хөтөлбөр, арга хэмжээг бодлогоор дэмжиж, орчин үеийн цанын өвлийн баазыг хувийн хэвшилтэй хамтран хэрэгжүүлнэ.
- 3.7.5 Гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтыг орон нутаг руугаа чиглүүлэх санал санаачилгыг өрнүүлж, Тэрбум мод үндэсний хөтөлбөрийн хүрээнд сумандаа мод тарих, зүлэгжүүлэх байдлаар шинээр цэцэрлэгт хүрээлэн бүхий төгөл байгуулах төслүүдийг хэрэгжүүлнэ.

ДӨРӨВ. ӨРИЙН ДАРАМТГҮЙ МОНГОЛ

Ардчилал төгс хөгжих суурь нөхцөл, улс орны тусгаар тогтнолын баталгаа бол эдийн засаг нь бат бэх, иргэд нь хангалуун амьдрах орчин юм. Эдийн засаг хүчтэй байснаар иргэд үнийн дарамт, өрийн дарамтад боомилогдсон хямралт байдлаас гарна.

Эдийн засаг тэлсэн ч өсөлт тогтвортой байна. Уул уурхайн салбарын үйлдвэрлэл нэмэгдэхийн хэрээр хувийн хэрэглээ эргэж, төсвийн зардлын тэлэлт эдийн засгийн өсөлтийг голлон тодорхойлж байна. Уул уурхайн түүхий эдийн экспорт огцом тэлсний үр дүнд бий болж байгаа эдийн засгийн эерэг нөхцөл байдлыг цаашид тогтвортой хадгалахын тулд эдийн засгийг төрөлжүүлэх, түүхий эдийн үнийн хэлбэлзэлд тэсвэртэй байдлыг бэхжүүлэхэд чиглэсэн бүтцийн өөрчлөлт, бодлогыг үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлэх шаардлагатай. Эдийн засгийг өрийн дарамтаас гаргахын тулд:

Төсвийн сахилга батыг сайжруулж, Засгийн газрын зардлыг танан, халамж, дэмжлэг, татаас зэрэг шилжих төлбөрүүдийг бууруулах санхүүгийн бодлогыг хэрэгжүүлэн, татварын хэмжээг бууруулах бодлого баримтална.

Зам, тээвэр, эрчим хүч, сэргээгдэх эрчим хүч, ус, дулаан хангамж, мэдээлэл, харилцаа холбоо зэрэг олон төрлийн дэд бүтцийн хөгжлөөр Монгол Улс хоцрогдолтой байна. Хөгжлийг дэмжих үр ашигтай дэд бүтцийг орчин үеийн стандартад нийцүүлэн бүтээн байгуулах нь Ардчилсан намын Засгийн газрын гол зорилтуудын нэг байх болно. Үүний тулд төсвийн оновчтой шийдвэр гаргаж, төр, хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагааг хослуулан хэрэгжүүлнэ.

Дэд бүтцийн хөгжлийн зорилтуудыг Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогод нийцүүлэн гаргана.

Бид Монголын эдийн засаг илүү тогтвортой, хуримтлалд суурилсан эрүүл өсөлтөөр урагшлах эдийн засгийн реформын бодлогыг хэрэгжүүлнэ.

4.1 АЖ ҮЙЛДВЭРИЙН ХӨГЖИЛ, БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРҮҮД

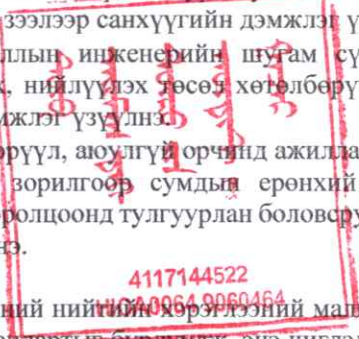
- 4.1.1. Инноваци, өндөр технологи, нэмүү өртөг шингэсэн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл, үйлчилгээ, дахин боловсруулах болон бүтээлч аж үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх хувийн хэвшлийн санал, санаачилгыг дэмжинэ.
- 4.1.2. Одоо ашиглаж байгаа болон ашиглахад бэлэн байгалийн түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын орд, цементийн үйлдвэрүүдийг түшиглэн барилгын материалын үйлдвэрлэлийг дэмжинэ.

4.2 БАРИЛГА, ХОТ БАЙГУУЛАЛТ, ГАЗРЫН ХАРИЛЦАА

- 4.1.1. Хүн амыг орон сууцжуулах зорилтын хүрээнд дараах чиглэлээр орон сууцны бодлого хэрэгжүүлнэ. Үүнд: 8

- “Тогтвортой орлого бүхий орон сууц” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж, аймаг, сумын төвүүдэд орон сууцыг хүн амын зорилтот бүлэгт тааламжтай нөхцөлөөр бүтээн байгуулах хувийн хэвшлийн санал, санаачилгыг дэмжинэ;
- Төр, хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагааны хүрээнд аж ахуйн нэгжүүдэд дэмжлэг үзүүлэх замаар түрээсийн орон сууцны фонд бий болгоно.
- Хашаандаа амины тохилог орон сууц барих санаачилгыг дэмжинэ.
- Хууль бусаар газар олголт хийгдсэн газруудыг иргэдтэйгээ хамтран шалган тогтоож, гомдол маргаантай холбоотой асуудлыг судлан цэгцэлж, хуулийн хүрээнд зохих арга хэмжээг авч дахин төлөвлөж, орон нутгийн иргэддээ шинээр газар авах боломжийг бүрдүүлнэ.
- Гэр хорооллын инженерийн дэд бүтэц (цэвэр ус, бохир ус ариутгах татуурга, интернэтийн шилэн кабель)-д холбож, халаалтыг төвлөрсөн болон сэргээгдэх эрчим хүчний эх үүсвэртэй амины орон сууц болгон дахин төлөвлөх ажлыг иргэдийн оролцоотой хэрэгжүүлж, амьдран суух байшингаа барихад урт хугацаатай, хүү багатай, орон сууцны ипотекийн зээлээр санхүүгийн дэмжлэг үзүүлж ажиллана.
- Гэр хорооллын инженерийн шугам сүлжээнд холбогдох хэрэгсэл үйлдвэрлэх, нийлүүлэх төсөл хөтөлбөрүүдийг орон нутаг хөгжүүлэх сангаас дэмжлэг үзүүлнэ.
- Иргэдийн эрүүл, аюулгүй орчинд ажиллаж, амьдрах таатай нөхцөлийг бүрдүүлэх зорилгоор сумдын ерөнхий төлөвлөгөө, зураг төслийг иргэдийн оролцоонд тулгуурлан боловсруулж, дэд бүтэцжүүлэх ажлыг хэрэгжүүлнэ.

- 4.1.2. Хот, суурин газрын хүнсний нийтийн хэрэгслэлийн малыг зөвхөн үйлдвэрийн аргаар нядалж боловсруулах стандартыг бүрдүүлж, энэ чиглэлд хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.
- 4.1.3. Хүнсний аюулгүй байдлын найдвартай статистик мэдээллийн системийг нэвтрүүлж, хүнсний бүтээгдэхүүний хяналтын тогтолцоог шинэчилнэ. Хэрэглэгчдийн оролцоог нэмэгдүүлж, лабораториудыг хувийн хэвшилд шилжүүлнэ.

4.2. ДЭД БҮТЦИЙН ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

4.2.1. Ус

- 4.2.1.1. Гүний усны хэрэглээг гамнах төсөл хэрэгжүүлнэ.
- 4.2.1.2. “Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөн болон цөлжилттэй тэмцэх ажлын хүрээнд сум бүрт 50 - 100 га ногоон байгууламж бий болгоно.
- 4.2.1.3. Сансарын интернэтийг малчдад бүрэн нэвтрүүлж, мал маллах ажилд технологийн ололтыг нэвтрүүлнэ.

4.2.2. Хөдөө аж ахуй, Мал аж ахуйн салбар

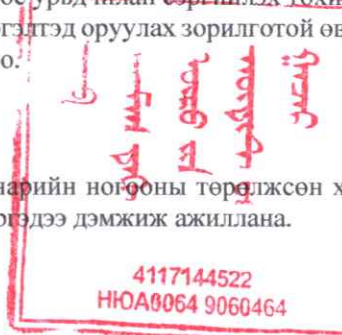
- 4.2.2.1. “Хариуцлагатай, чинээлэг малчин” хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 4.2.2.2. Мал, малын гаралтай бүх төрлийн түүхий эд, бүтээгдэхүүний үнэ цэнийг нэмэгдүүлж, эдийн засгийн эргэлтийг хурдасгах замаар малчдын амьжиргаа, орлогыг дээшлүүлэх нөхцөл бүрдүүлнэ.
- 4.2.2.3. Малын тэжээлийн үйлдвэрлэлийн бизнес эрхлэхэд чиглэсэн хувийн хэвшлийн санаачилгыг урамшуулан дэмжиж, малын таримал тэжээлийн тариалалтыг төрийн бодлоготой уялдуулан нэмэгдүүлнэ.
- 4.2.2.4. Өндөр ашиг шимтэй үндэсний болон дасан зохицох чадвартай гадаадын үржлийн малыг өсгөн бойжуулах үржлийн аж ахуйг хөгжүүлж, малчдад чанартай, таваарлаг малтай болох боломжийг бүрдүүлнэ.
- 4.2.2.5. Мах, сүү, шувуу, зөгийний эрчимжсэн фермерийн аж ахуй эрхлэх иргэн, аж ахуйн

нэгжийг хөрөнгө оруулалтыг бүсчилсэн хөгжлийн бодлоготой уялдуулан зээлийн бодлогоор дэмжинэ.

- 4.2.2.6. Мах, махан бүтээгдэхүүнийг бэлтгэх цехийн үйл ажиллагааг дэмжиж ажиллана.
- 4.2.2.7. Малын гаралтай хоёр дахь түүхий эдийг хаягдалгүй боловсруулах, өндөр уургийн агууламжтай түүхий эд үйлдвэрлэх чиглэлд хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.
- 4.2.2.8. Өвлийн хүлэмжийн, мал, амьтны фермийн барилга байгууламжид хөрөнгө оруулах 15 хүртэлх жилийн моргейжийн зээлийн хэлбэрийг нэвтрүүлж, орон нутагт ажлын байрыг нэмэгдүүлнэ.
- 4.2.2.9. Гахай, махны болон өндөгний тахианы хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтын зээл дэмжлэг үзүүлж, дотоодын үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлнэ.
- 4.2.2.10. Эрсдэл бүхий нөхцөлөөс урьдчилан сэргийлэх тохиолдол бий болсон үед малчдад худалдан борлуулж, эргэлтэд оруулах зорилготой өвс, тэжээлийн нөөцийн фондын тогтолцоог бий болгоно.

4.3.3 Газар тариалангийн салбар

- 4.3.3.1 Мах, хүнсний ногоо, нарийн ногооны төрөлжсөн хүлэмж, зоорь агуулахыг олноор байгуулахад чиглэж, иргэдээ дэмжиж ажиллана.

A handwritten signature in black ink, located at the bottom right of the page.

**ТӨВ АЙМАГ ДАХЬ
ТӨРИЙН АУДИТЫН ГАЗАР**

41100, Төв аймаг, Зуунмод сум
Утас: 70272582, Цахим шуудан: tuv@audit.gov.mn
Цахим хаяг: www.audit.mn

2024.08.05 № 01/457
танай _____-ны № _____-т

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөр хуульд заасан
шаардлагад нийцсэн талаарх дүгнэлт

Төрийн аудитын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.3, Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.5, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.4-т заасан Төрийн аудитын байгууллагын бүрэн эрхийн хүрээнд Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох Төв аймгийн Аргалант сумын "Ардчилсан нам"-ын сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянаж, дүгнэлт гаргалаа.

Үүрэг хариуцлагын талаарх мэдээлэл

Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох нам, эвсэл нь сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрөө Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль болон Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, УИХ-аас баталсан хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичигт нийцүүлэн боловсруулж, санхүүгийн тодорхой эх үүсвэр шаардсан зорилт, арга хэмжээг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах зардлын талаарх тооцоо, судалгааг гарган хуульд заасны дагуу дүгнэлт гаргуулах үүрэг хүлээнэ.

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийн дүгнэлтийн үндэслэл

Төрийн аудитын байгууллага нь Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох нам, эвслийн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянан үзэхдээ Төрийн аудит MNS 6817-1:2020 Төрийн аудит. Тулгуур зарчим, MNS 6817-6:2020 Төрийн аудит. Нийцлийн аудитын зарчим, MNS 6817-8:2020 Төрийн аудит. Нийцлийн аудит стандартыг удирдлага болгон Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль болон Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, УИХ-аас баталсан хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичиг, Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн 2024 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, 2025-2026 оны төсвийн төсөөллийн тухай хууль, холбогдох байгууллагаас авсан тайлан, судалгаа, мэдээллийг тус тус шалгуур болгон авч үзсэн.

Дүгнэлт

Төв аймгийн Аргалант сумын "Ардчилсан нам"-ын Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцохоор ирүүлсэн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийн зорилт, арга хэмжээ нь Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.3, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.3 дахь хэсэг, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд заасан тусгай шаардлагад тус тус нийцсэн байна.

Төв аймгийн Аргалант сумын "Ардчилсан нам"-ын мөрийн хөтөлбөр 100 хуудас/-ийг хавсаргав.

Хувийг: Аргалант сумын Ардчилсан намын хороонд

ДАРГА,
ТЭРГҮҮЛЭХ АУДИТОР

Ц.ХИШИГЖАРГАЛ

019020791

ОРОН НУТГИЙН 2024 ОНЫ ЭЭЛЖИТ СОНГУУЛЬД ТӨВ АЙМГИЙН
АРГАЛАНТ СУМЫН АРДЧИЛСАН НАМААС ДЭВШҮҮЛЖ БУЙ
МӨРИЙН ХӨТӨЛБӨР

БҮТЭН МОНГОЛ
БҮРЭН АРДЧИЛАЛ “9+90+900”
ЭРЧИМТ ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Аргалант сум
2024 он

АГУУЛГА

Contents

<u>ЭРЧИМТ ХОГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ</u>	1
<u>НЭГ. БҮТЭН МОНГОЛ</u>	4
<u>ХОЁР.СЭРСЭН МОНГОЛ</u>	5
2.1. <u>ЦОГЦ БОЛОВСРОЛ</u>	5
2.2. <u>ЭРҮҮЛ МЭНД-ЭРХЭМ БАЯЛАГ</u>	5
2.3. <u>БИЗНЕС, ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТ</u>	6
<u>ГУРАВ.БҮТЭЭЛЧ МОНГОЛ</u>	6
3.1. <u>УУЛ УУРХАЙН САЛБАР</u>	6
3.2. <u>БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРИЙН САЛБАР</u>	6
3.3. <u>ТЭЭВРИЙН САЛБАР</u>	7
3.4. <u>ХООЛ, ХҮНС ҮЙЛДВЭРЛЭЛИЙН САЛБАР</u>	7
3.5. <u>НИЙГМИЙН ХАМГААЗЛЫН САЛБАР</u>	7
3.6. <u>СОЁЛ, УРЛАГИЙН САЛБАР</u>	7
3.7. <u>АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛ</u>	7
<u>ДӨРӨВ.ӨРИЙН ДАРАМТҮЙ МОНГОЛ</u>	8
4.1. <u>АЖ ҮЙЛДВЭРИЙН ХОГЖИЛ, БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРҮҮД</u>	8
4.2. <u>БАРИЛГА, ХОТ БАЙГУУЛАЛТ, ГАЗРЫН ХАРИЛЦАА</u>	8
4.2. <u>ДЭД БҮТЦИЙН ХОГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ</u>	9

ӨМНӨТГӨЛ

Монгол Улсын тусгаар тогтнол, Үндэсний эрх ашиг, Үндсэн хуульт ардчиллаа хамгаалан бэхжүүлж, хувь хүний эрх чөлөө, хуулийн засаглал, чөлөөт зах зээл, иргэний нийгмийн зарчимд суурилсан тогтвортой хөгжлийн төлөөх баруун төвийн намын хувьд,

АРДЧИЛСАН НАМ ӨНӨӨГИЙН ЭДИЙН ЗАСАГ, УЛС ТӨРИЙН НӨХЦӨЛ БАЙДЛЫГ ДАРААХ БАЙДЛААР ДҮГНЭЖ БАЙНА:

- Эдийн засаг томорсон гэх ч иргэдийн орлого, худалдан авах чадвар нэмэгдээгүй;
- Валютын нөөц нэмэгдсэн гэх боловч төгрөгийн ханш суларсан;
- Монгол Улсын иргэн бүр 33.0 сая төгрөгийн өртэй болсон;
- Туг хийсгэж, тууз хайчлаад, томоохон бүтээн байгуулалт ганцыг ч хийгээгүй. Дарханы замыг дуусгаж чадаагүй;
- Цахилгааны доголдол, шатахууны хомсдол тогтмол бий болж, эрчим хүчний асуудал үндэсний аюулгүй байдалд нөлөөлөх болсон;
- Авлигын индексээр 180 улсаас 121 дүгээрт бичигдэж, 2015 оноос хойш 49 байраар ухарсан;
- Монголчуудын 28.8 хувь нь ядуурлын шугамаас доогуур, 21.4 хувь нь ядуурлын шугамд ойр амьдрах болсон. Хүн амын талаас илүү хувь нь ядууралд өртсөн улс болж, дамбуурлын ирмэгт тулсан;
- Цар тахлын улмаас боловсролын хоцрогдол газар авч, энэ үзүүлэлтээр мөн л дэлхийд сүүл мушгих болсон;
- Шударга шүүмжлэл хэлсэн хүн бүрийг баривчилж, хорьдог болсон;
- Агаарын бохирдлын улмаас хорт хавдрын шалтгаант нас баралт эрс нэмэгдсэн.

ТИЙМ УЧРААС, 2016-2024 ОНЫГ БИД АЛДАГДСАН 8 ЖИЛ ХЭМЭЭН ДҮГНЭЖ БАЙНА.

Алдагдсан 8 жилийг дүгнэсний үр дүнд алдааг засч, Монгол Улсын эдийн засаг эрчимтэй хөгжсөн, хуулийн засаглал, шударга ёс тогтсон, хүн бүр ажил, хөдөлмөр эрхлэн, орлого нь амьдрал ахуйд хүрэлцсэн, эрүүл, аюулгүй орчинд ажиллаж, амьдарсан хүнлэг, ардчилсан нийгмийг цогцлоохыг ЭРХЭМ ЗОРИЛГО болгож,

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрт санал авах “БҮТЭН АРДЧИЛАЛ” аяныг бүсчилсэн хөгжлийн хэлбэрээр улс, орон даяар зохион байгуулж, аймаг, дүүргийн гишүүд, дэмжигчид, бүх намын хороо, иргэний нийгмийн төлөөлөл, мэргэжлийн холбоод, төрийн бус байгууллагуудаас авсан саналуудыг үндэслэн:

Төв аймгийн Аргалант сумын Ардчилсан нам 2024 оны Орон нутгийн сонгуульд стратегийн 4 бүлэг бүхий БҮТЭН МОНГОЛ – БҮРЭН АРДЧИЛАЛ Эрчимт хөгжлийн төлөвлөгөөг танилцуулж байна.

НЭГ. БҮТЭН МОНГОЛ

1.1. Иргэдэд чиглэсэн хөгжлийн бодлого

Төв аймгийн Аргалант суманд ажиллаж амьдарч байгаа салбар бүрийн иргэдэд чиглэсэн хөгжлийн бодлогын хүрээнд хэрэгжүүлэх арга хэмжээ.

- 1.1.1. “Өрх бүр баялаг бүтээгч” хөтөлбөрийг үе шаттай хэрэгжүүлнэ. Экспортод чиглэсэн жижиг, дунд үйлдвэрлэлийг дэмжин ажиллана.
- 1.1.2. Иргэн, аж ахуйн нэгжийн төрөөс авах үйлчилгээг цахим хэлбэрт шилжүүлэх арга хэмжээг дэмжинэ.
- 1.1.3. Хөдөө аж ахуйн гаралтай түүхий эдийг боловсруулах, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, жижиг дунд хөнгөн үйлдвэрлэлийг дэмжин ажиллаж, иргэдийн бодит орлогыг нэмэгдүүлнэ.
- 1.1.4. Малчдын хамтын оролцоонд тулгуурлан бэлчээр нутгийн тогтвортой ашиглалтыг хангаж, доройтсон бэлчээрийн 30-аас доошгүй хувийг сэргээнэ.
- 1.1.5. Бүсчилсэн хөгжлийн хөтөлбөрт тулгуурлан малчин өрхийг дэмжин “Малжуулах хөтөлбөр”-ийг орон нутагт хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.6. Бүсчилсэн хөгжлийн хөтөлбөрт тулгуурлан Газар тариалангийн бүс нутагт усалтын системийн менежментийн боловсронгуй болгож, тариалан эрхлэгч, хүнсний ногоо тариалагчдыг бодлогоор дэмжинэ.
- 1.1.7. Малын эмч нарын ур чадварыг дэмжих замаар нэгж малд ногдох мал эмнэлгийн үйлчилгээний чанарыг сайжруулна.
- 1.1.8. Төрийн албанаас эрт тэтгэцтэй иргэд буй иргэд жижиг, дунд, бичил бизнесийн салбарт ажиллах, баялаг бүтээх боломжийг бүрдүүлнэ.
- 1.1.9. Бүх шатны төрийн албан хаагчдыг эрхэлдэг ажлынхаа чиглэлээр сурч боловсрохыг дэмжиж, жил бүр сургалтад хамруулна.
- 1.1.10. Чөлөөт өрсөлдөөний зарчимд нийцүүлэн мэргэжлийн соёл, урлагийн байгууллагуудад нэмэлт орлого олох боломж, нөхцөлийг бүрдүүлнэ.
- 1.1.11. Тусгай хэрэгцээт хүний асран хамгаалагчдыг дэмжих бодлого хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.12. Тусгай хэрэгцээт хүүхэд, иргэдэд зориулсан сэргээн засах, хөгжлийн цогцолбор төвийг орон нутагт байгуулна.
- 1.1.13. Эмнэлгүүдэд тусгай хэрэгцээт хүнд зориулсан орчин бий болгоно.
- 1.1.14. Үйлчилгээний газар, шинээр баригдаж байгаа барилга байгууламж, явган хүний зам, гэрлэн дохиог хөгжлийн бэрхшээлтэй хүн чөлөөтэй зорчих олон улсын стандартын шаардлагад нийцүүлж өөрчилнө.
- 1.1.15. Хүүхэд хөгжлийн чиглэлээр байгууллагуудын үйл ажиллагааг дэмжиж ажиллана.
- 1.1.16. Хүүхэд харах үйлчилгээг хөгжүүлэх, цэцэрлэгийн хүртээмжийг нэмэгдүүлэх замаар эмэгтэйчүүдийн хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжинэ.
- 1.1.17. Өрх, суманд үзүүлэх 0-5 насны хүүхдийн тусламж, үйлчилгээг чанаржуулах, хүртээмжийг сайжруулах, хөхөөр хооллолтыг дэмжих “эрүүл, чийрэг хүүхэд” хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.18. Хүүхэд нэг бүрийг хөгжүүлэх сургуулийн өмнөх болон бага, дунд боловсролын “цөм” хөтөлбөрийг үргэлжлүүлж, иргэний нийгмийн байгууллага, гэр бүлийн оролцоог өргөжүүлнэ.
- 1.1.19. Дотуур байрны орчин, нөхцөлийг сайжруулах төсөл хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.20. Хүүхдэд тулгарч буй дээрэлхэх, үе тэнгийнхний дарамт, шахалт болон эрүүл мэнд, сэтгэцийн бусад сорилт, бэрхшээлтэй холбоотой асуудлуудыг шийдвэрлэхэд чиглэсэн төсөл хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.21. Хүүхдийг цахим дарамт, мөлжлөг, зохисгүй контент зэрэг цахим гэмт хэрэг, аюулаас хамгаалах үйл ажиллагаа, оролцогч талуудын уялдаа холбоог сайжруулна.
- 1.1.22. Мэргэжлийн боловсролын сургуулиудад хөдөлмөрийн зах зээлийн хэрэгцээнд нийцсэн нарийн мэргэжлээр төгссөн оюутан сурагчдыг орон нутагт үйл ажиллагаа явуулж байгаа аж ахуй нэгж байгууллага, төсөл хөтөлбөрүүдэд ажлын байранд зуучлах ажлыг тогтмол зохион байгуулна.
- 1.1.23. Залуучууд боловсрол эзэмшихэд туслах, хүртээмжийг нэмэгдүүлэх зорилгоор

- тэтгэлэг олгож буй аж ахуйн нэгж, хувь хүнийг урамшуулах, дотоодын тэтгэлгийн тоог нэмэгдүүлэх төсөл хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.24. Орон нутагт ажиллаж буй залуучуудыг дэмжих хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.25. Гэр бүлийн гишүүн бүрт гэр бүлийн боловсрол олгох “Монгол гэр бүл” боловсролын хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.26. Ажил, хөдөлмөр эрхлэх, санхүү, бизнесээ өргөжүүлэх, амьдрах орчноо хамтдаа сайжруулах мэдлэг, ур чадварын сургалт, зөвлөмжөөр хангагдах боломжийг бий болгоно.
- 1.1.27. Ахмадын сургалтын төв байгуулж, дахин ур чадваржуулах, хөдөлмөрийн чадварт нь тулгуурлан дахин ажил хөдөлмөр эрхлэх боломжийг дэмжинэ.
- 1.1.28. Ахмадын эрүүл мэндийн тогтолцоог сайжруулах хүрээнд спортоор хичээллэх орчин нөхцлийг бүрдүүлэх ажлыг дэмжиж, төрөл бүрийн ахмадын тэмцээн уралдаануудыг дэмжиж ажиллана.
- 1.1.29. Иргэд өөрийн өмчилж авсан хашааны газар дээр айл, хөрш, гудамжаараа нэгдэн төлөвлөлт хийж, инженерийн дэд бүтцэд бүрэн холбогдсон амины орон сууц болгон дахин төлөвлөх ажлыг иргэдийн оролцоонд тулгуурлан хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.30. Дугуйн болон явган алхалтын замын сүлжээг бий болгоно.
- 1.1.31. Орчноо ногооруулсан иргэд, аж ахуйн нэгжийг урамшуулах тогтолцоог бий болгоно.
- 1.1.32. Малчин өрх жуулчид хүлээн авах үйл ажиллагааг дэмжиж, малчдад дээрх чиглэлээр мэдлэг, ур чадварыг нэмэгдүүлэх хөтөлбөр зохион байгуулна.

4117144522
ННОА0064 9060464

ХОЁР. СЭРСЭН МОНГОЛ

2.1. ЦОГЦ БОЛОВСРОЛ

XXI зууны өрсөлдөх чадвар бүхий шинэ Монгол хүнийг бий болгохуйц, Монгол хүний төрөлхийн давуу талд түшиглэсэн боловсролын монгол загварыг бүтээнэ.

Боловсролын монгол загвар нь дэлхийн боловсролын шилдэг практик, нотлогдсон сайн туршлагуудыг өөрийн онцлог, давуу талуудаар цааш баяжуулан хөгжүүлсэн, одоо хуримтлагдсан асуудлыг шийдвэрлэх суурь реформын шинжтэй, ирээдүйн сорилтуудыг давахуйц, хангалуун сайхан амьдрах эрхийг баталгаажуулсан, ардчиллын үнэт зүйлс, үндэсний өв уламжлалыг агуулсан байна.

- 2.1.1.1. Нийгмийн хариуцлагын хүрээнд “Хүүхэд бүрт компьютер” хөтөлбөр хэрэгжүүлэх санал, санаачилгыг дэмжинэ.
- 2.1.1.2. Хүүхэд бүрийг хөгжүүлж, бүтээлч сэтгэлгээтэй, өөртөө итгэлтэй, Монгол орныхоо байгаль, түүх, үндэсний хэл, соёл, уламжлалаар бахархдаг хүмүүжил олгох хөтөлбөрийг сэргээн сайжруулж, үргэлжлүүлнэ.
- 2.1.1.3. Хичээлээс гадуурх сургалт, дугуйлангийн хамрагдалтыг 75 хувьд хүргэж, суралцагчийн сонирхол, чадварыг нээн хөгжүүлэх сонгон, секц, дугуйлангийн үйл ажиллагааг өргөтгөнө.
- 2.1.1.4. Багшийн үндсэн ажил буюу суралцах үйл ажиллагааг нэмэгдүүлж, шаардлагагүй бусад ажлыг эрс багасгана.
- 2.1.1.5. Бүхий л салбарын орчин үеийн дэвшилтэд технологиудад суурилсан бүтээлч шинэлэг санал санаачилгуудыг дэмжиж, иргэдээ орчин үеийн технологийн овсгоотой хэрэглэгч байлгах үүднээс бүх төрлийн шинэлэг технологиудын дэвшлүүдийг танилцуулах сургалт, уулзалт, арга хэмжээнүүдийг тогтмол санаачлан хэрэгжүүлж иргэдээ дэмжиж хамтран ажиллана.

2.2. ЭРҮҮЛ МЭНД – ЭРХЭМ БАЯЛАГ

Монгол Улсын эрүүл мэндийн тогтолцооны үндсийг бүрдүүлэх хүний нөөц, эм, оношлуур, тоног төхөөрөмж, эмнэлзүйн удирдамж, эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээний стандарт, технологи,

мэдээллийн систем, удирдлага, зохион байгуулалт, менежмент, санхүүжилт бүх түвшинд уялдаагүйгээс гадна иргэдийн эрүүл мэндийг хамгаалах, дэмжих, сайжруулахад бүрэн нийцэхгүй байгаагаас шалтгаалан тулгамдсан олон асуудлууд үүсээд байна.

Иргэдийн халдварт болон халдварт бус өвчлөл, нас баралт болон эх, нярайн эндэгдлийг бууруулж, бүх нийтийн эрүүл мэндийн нэгдсэн цогц хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ. Иргэдийг эрүүл байлгах, шинэчлэл хийхдээ өвдөхөөс өмнө урьдчилан сэргийлэхэд болон эрүүл мэндийн боловсролыг сайжруулахад түлхүү анхаарч ажиллана.

Эмнэлгүүдийг гүйцэтгэлд нь үндэслэн бие даалгаж, чанар, үр дүнг дээшлүүлнэ. Иргэд болон мэргэжлийн шинжээчдийг мэдээллээр ханган шийдвэр гаргах үйл ажиллагаанд оролцуулна. Эрүүл мэндийн даатгалын байгууллагын гүйцэтгэлийг сайжруулж, даатгуулагчдын өмнө үүрэх хариуцлага, үйл ажиллагааг ил тод, нээлттэй болгох замаар даатгуулагчдын сэтгэл ханамжийг сайжруулна.

- 2.2.1.1. Бага насны хүүхдийн хөгжлийн хоцрогдол, хөгжлийн бэрхшээлийг эрт илрүүлэх, оношлох, хүүхэд бүрт тохирох шаардлагатай сэргээн засах хөгжлийн үйлчилгээ үзүүлдэг болно.
- 2.2.1.2. Гэмтэл, ослыг бууруулахад байгууллагуудын хоорондын хамтын ажиллагааг идэвхжүүлж, нийт нас баралтын хэмжээг эрс бууруулна.
- 2.2.1.3. Нийтийн биеийн тамирыг хөгжүүлэх шинэ хөтөлбөр боловсруулж, хэрэгжүүлнэ.
- 2.2.1.4. Явуулын эмнэлгийн чанаржуулахад анхаарч, өрх, сум, багийн эрүүл мэндийн төвийн тусламж, үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг сайжруулна.

2.3. БИЗНЕС, ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТ

4117144522
НЮА0064 9060464

Бизнес, хөдөлмөр эрхлэлтийг бүх талаар дэмжиж, дундаж давхаргын эгнээг тэлнэ.

- 2.3.1. Шинээр гарааны бизнес эрхэлж буй иргэдийг дэмжих үүднээс цаг үеийн нөхцөл байдалд нь тохирсон үүсч болзошгүй эрсдэл, давуу тал, бодит боломжуудыг тодорхойлж, хэрэгцээт зөвлөгөө мэдээллүүдийг хүргэж, тогтвортой бизнес болгон төлөвшүүлэхэд дэмжиж бойжуулах үүднээс төсөл хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж ажиллана.
- 2.3.2. Ажил олгогчдын эрэлт, хэрэгцээнд нийцсэн, хөдөлмөрийн зах зээлийн эрэлт, нийлүүлэлтийг бүрэн хангах мэргэжилтэн бэлтгэх нөхцөлийг бүрдүүлнэ.
- 2.3.3. Цагаар ажиллах, гэрээр ажиллах, зайнаас ажиллуулах, сүлжээний маркетинг бүхий бараа, үйлчилгээний борлуулалт хийх зэрэг хөдөлмөр эрхлэлтийн олон хэлбэрийг дэмжих замаар эмэгтэйчүүд, оюутан, залуучууд, ахмад настан, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжинэ.
- 2.3.4. Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн болон үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх бодлого, зохицуулалтыг сайжруулах, урьдчилсан сэргийлэх үйл ажиллагааг төр, хувийн хэвшлийн хүрээнд хамтран зохион байгуулна.

ГУРАВ. БҮТЭЭЛЧ МОНГОЛ

Худалдаа, аж үйлдвэр, уул уурхай, боловсруулах үйлдвэр, тээвэр, хоол хүнс, мэдээлэл харилцаа, санхүү, даатгал, нийгмийн хамгаалал, соёл, урлаг, аялал жуулчлалын зэрэг салбар бүрийн бодлогыг оновчтой тодорхойлж, тулгамдаж буй асуудлуудыг шийдвэрлэнэ.

3.1 УУЛ УУРХАЙН САЛБАР

- 3.1.1 Бичил уурхайн эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгож, шаардлага хангасан зарим нөхөрлөл, хоршоог уул уурхайн олборлолтын аж ахуйн нэгж хэлбэрээр албажуулан хууль бус олборлогчдод тавих төрийн хяналтын тогтолцоог сайжруулна.

- 3.1.2 Хариуцлагатай уул уурхайн зарчмын дагуу нөхөн сэргээлт, хаалтын асуудлыг тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч аж ахуйн нэгж бүрэн хариуцан гүйцэтгэдэг болгоно.
- 3.1.3 Байгалийн баялгаас орж буй орлого, төсөв, тендерийг иргэдээр хэлэлцүүлдэг тогтолцоог шинэ шатанд гаргана

3.2 БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРИЙН САЛБАР

- 3.2.1 Хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүний боловсруулах үйлдвэрлэлийг дэмжих, санхүүжилтийн найдвартай тогтолцоог бий болгох, олон улсын стандартыг нутагшуулах, экспортлох цогц арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ.
- 3.2.2 Эрдэс баялгийн болон малын гаралтай түүхий эд боловсруулах, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, хөдөө аж ахуй, хүнд, хөнгөн үйлдвэрлэлийг хөгжүүлж, ажлын байр бий болгоно.
- 3.2.3 Малаас гарч буй түүхий эд, арьс шир, ноос ноолуур боловсруулах үйлдвэрлэлийн төвүүдийг бодлогоор дэмжинэ.

3.3 ТЭЭВРИЙН САЛБАР

- 3.3.1 Аймаг, сум, хот хоорондын зорилт тээврийн үйлчилгээг чөлөөт өрсөлдөөнд шилжүүлж, дагаж мөрдөх стандартыг сайжруулна.
- 3.3.2 Нийтийн тээврийн үйлчилгээг сайжруулж, цаг үеийн нөхцөл байдалд уялдуулж, маршрутыг шинэчлэн стандартыг сайжруулна.

3.4 ХООЛ, ХҮНС ҮЙЛДВЭРЛЭЛИЙН САЛБАР

- 3.4.1 Бүсчилсэн хөгжлийн бодлогын хүрээнд жимс, жимсгэнэ, нарийн ногоо, хүнсний ногоо тариалах болон хүлэмжийн газар олгох, ашиглахад уян хатан бодлого баримталж, гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

3.5 НИЙГМИЙН ХАМГААЛЛЫН САЛБАР

- 3.5.1 Төр засгийн үйлчилгээг тэгш хүртээмжтэй болгож төр болон хөдөлмөр эрхлэлт, хувийн хэвшилд ажил хөдөлмөр эрхэлж буй иргэдийг нам улс төрийн сонголт, үзэл баримтлалаас шалтгаалан талцуулж гадуурхах үйл ажиллагааг таслан зогсоох арга хэмжээнүүдийг хэрэгжүүлнэ.
- 3.5.2 Ядуурлыг бууруулах хөтөлбөрийг баг, хороо, сум, дүүрэг, аймаг, нийслэлийн түвшинд тодорхой зорилт, шалгуур үзүүлэлтээр гаргаж, холбогдох байгууллагуудын үйл ажиллагааг уялдуулна.
- 3.5.3 Бага орлоготой, ядуу өрхийн хөдөлмөрийн насны иргэдийг хөдөлмөрт бэлтгэх, ур чадвар эзэмшүүлэх хөтөлбөрт хамруулах, ажлын байранд зуучлах тогтолцоог бүрдүүлнэ.

3.6 СОЁЛ, УРЛАГИЙН САЛБАР

- 3.6.1 Хувь хүний эрх чөлөө, ардчилал, чөлөөт эдийн засгийн ач холбогдлыг таниулах хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 3.6.2 Археологийн болон түүх, соёлын дурсгалт газрын хамгаалалтын зэрэглэл, ангиллыг шинэчилж, соёлын өвийг хамгаалагч, харгалзагчтай байх тогтолцоог бий болгоно.

3.7 АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛ

- 3.7.1 Гадаад, дотоодын аялал жуулчлалыг дэмжих үүднээс сумын нутаг дэвсгэрээр дамжин өнгөрч буй иргэд болон гэр бүл, хамт олон, найз нөхөдтэй хамтран, зорьж ирэх хүмүүсийн тоог нэмэгдүүлэх зорилтын хүрээнд чөлөөт цагаа тав тухтай өнгөрүүлэх цогцолбор бүхий орчныг төлөвлөж, үе шаттай хэрэгжүүлж ажиллана.
- 3.7.2 “Шүршүүр - жорлон” хөтөлбөрийг үйл ажиллагаа явуулж байгаа шатахуун түгээх

- станц болон өргөн хэрэглээний бараа, бүтээгдэхүүний дэлгүүрүүдэд санал болгож, хамтран хэрэгжүүлнэ.
- 3.7.3 Жуулчдад чанартай үйлчилгээ үзүүлэх аялал жуулчлалын дэд бүтцэд хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлнэ.
- 3.7.4 Өвлийн аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх чиглэлээр гаргасан санал санаачилга, хөтөлбөр, арга хэмжээг бодлогоор дэмжиж, орчин үеийн цанын өвлийн баазыг хувийн хэвшилтэй хамтран хэрэгжүүлнэ.
- 3.7.5 Гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтыг орон нутаг руугаа чиглүүлэх санал санаачилгыг өрнүүлж, Тэрбум мод үндэсний хөтөлбөрийн хүрээнд сумандаа мод тарих, зүлэгжүүлэх байдлаар шинээр цэцэрлэгт хүрээлэн бүхий төгөл байгуулах төслүүдийг хэрэгжүүлнэ.

ДӨРӨВ. ӨРИЙН ДАРАМТГҮЙ МОНГОЛ

Ардчилал төгс хөгжих суурь нөхцөл, улс орны тусгаар тогтнолын баталгаа бол эдийн засаг нь бат бэх, иргэд нь хангалуун амьдрах орчин юм. Эдийн засаг хүчтэй байснаар иргэд үнийн дарамт, өрийн дарамтад боомилогдсон хямралт байдлаас гарна.

Эдийн засаг тэлсэн ч өсөлт тогтворгүй байна. Уул уурхайн салбарын үйлдвэрлэл нэмэгдэхийн хэрээр хувийн хэрэглээ эргэж, төсвийн зардлын тэлэлт эдийн засгийн өсөлтийг голлон тодорхойлж байна. Уул уурхайн түүхий эдийн экспорт огцом тэлсний үр дүнд бий болж байгаа эдийн засгийн эерэг нөхцөл байдлыг цаашид тогтвортой хадгалахын тулд эдийн засгийг төрөлжүүлэх, түүхий эдийн үнийн хэлбэлзэлд төсвөртэй байдлыг бэхжүүлэхэд чиглэсэн бүтцийн өөрчлөлт, бодлогыг үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлэх шаардлагатай. Эдийн засгийг өрийн дарамтаас гаргахын тулд:

Төсвийн сахилга батыг сайжруулж, Засгийн газрын зардлыг танан, халамж, дэмжлэг, татаас зэрэг шилжих төлбөрүүдийг бууруулах санхүүгийн бодлогыг хэрэгжүүлэн, татварын хэмжээг бууруулах бодлого баримтална.

Зам, тээвэр, эрчим хүч, сэргээгдэх эрчим хүч, ус, дулаан хангамж, мэдээлэл, харилцаа холбоо зэрэг олон төрлийн дэд бүтцийн хөгжлөөр Монгол Улс хоцрогдолтой байна. Хөгжлийг дэмжих үр ашигтай дэд бүтцийг орчин үеийн стандартад нийцүүлэн бүтээн байгуулах нь Ардчилсан намын Засгийн газрын гол зорилтуудын нэг байх болно. Үүний тулд төсвийн оновчтой шийдвэр гаргаж, төр, хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагааг хослуулан хэрэгжүүлнэ.

Дэд бүтцийн хөгжлийн зорилтуудыг Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогод нийцүүлэн гаргана.

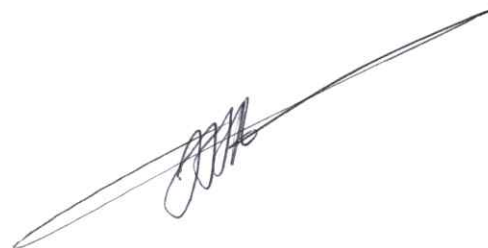
Бид Монголын эдийн засаг илүү тогтвортой, хуримтлалд суурилсан эрүүл өсөлтөөр урагшлах эдийн засгийн реформын бодлогыг хэрэгжүүлнэ.

4.1 АЖ ҮЙЛДВЭРИЙН ХӨГЖИЛ, БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРҮҮД

- 4.1.1. Инноваци, өндөр технологи, нэмүү өртөг шингэсэн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл, үйлчилгээ, дахин боловсруулах болон бүтээлч аж үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх хувийн хэвшлийн санал, санаачилгыг дэмжинэ.
- 4.1.2. Одоо ашиглаж байгаа болон ашиглахад бэлэн байгалийн түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын орд, цементийн үйлдвэрүүдийг түшиглэн барилгын материалын үйлдвэрлэлийг дэмжинэ.

4.2 БАРИЛГА, ХОТ БАЙГУУЛАЛТ, ГАЗРЫН ХАРИЛЦАА

- 4.1.1. Хүн амыг орон сууцжуулах зорилгын хүрээнд дараах чиглэлээр орон сууцны бодлого хэрэгжүүлнэ. Үүнд:

- “Тогтвортой орлого бүхий орон сууц” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж, аймаг, сумын төвүүдэд орон сууцыг хүн амын зорилтот бүлэгт тааламжтай нөхцөлөөр бүтээн байгуулах хувийн хэвшлийн санал, санаачилгыг дэмжинэ;
- Төр, хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагааны хүрээнд аж ахуйн нэгжүүдэд дэмжлэг үзүүлэх замаар түрээсийн орон сууцны фонд бий болгоно.
- Хашаандаа амины тохилог орон сууц барих санаачилгыг дэмжинэ.
- Хууль бусаар газар олголт хийгдсэн газруудыг иргэдтэйгээ хамтран шалган тогтоож, гомдол маргаантай холбоотой асуудлыг судлан цэгцэлж, хуулийн хүрээнд зохих арга хэмжээг авч дахин төлөвлөж, орон нутгийн иргэддээ шинээр газар авах боломжийг бүрдүүлнэ.
- Гэр хорооллын инженерийн дэд бүтэц (цэвэр ус, бохир ус ариутгах татуурга, интернэтийн шилэн кабель)-д холбож, халаалтыг төвлөрсөн болон сэргээгдэх эрчим хүчний эх үүсвэртэй амины орон сууц болгон дахин төлөвлөх ажлыг иргэдийн оролцоотой хэрэгжүүлж, амьдран суух байшингаа барихад урт хугацаатай, хүү багатай, орон сууцны ипотекийн зээлээр санхүүгийн дэмжлэг үзүүлж ажиллана.
- Гэр хорооллын инженерийн шугам сүлжээнд холбогдох хэрэгсэл үйлдвэрлэх, нийлүүлэх төсөл хөтөлбөрүүдийг орон нутаг хөгжүүлэх сангаас дэмжлэг үзүүлнэ.
- Иргэдийн эрүүл, аюулгүй орчинд ажиллаж, амьдрах таатай нөхцөлийг бүрдүүлэх зорилгоор сумдын ерөнхий төлөвлөгөө, зураг төслийг иргэдийн оролцоонд тулгуурлан боловсруулж, дэд бүтэцжүүлэх ажлыг хэрэгжүүлнэ.

41714322
HNOA0064 9060464

- 4.1.2. Хот, суурин газрын хүнсний нийтийн хэрэглээний малыг зөвхөн үйлдвэрийн аргаар нядалж боловсруулах стандартыг бүрдүүлж, энэ чиглэлд хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.
- 4.1.3. Хүнсний аюулгүй байдлын найдвартай статистик мэдээллийн системийг нэвтрүүлж, хүнсний бүтээгдэхүүний хяналтын тогтолцоог шинэчилнэ. Хэрэглэгчдийн оролцоог нэмэгдүүлж, лабораториудыг хувийн хэвшилд шилжүүлнэ.

4.2. ДЭД БҮТЦИЙН ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

4.2.1. Ус

- 4.2.1.1. Гүний усны хэрэглээг гамнах төсөл хэрэгжүүлнэ.
- 4.2.1.2. “Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөн болон цөлжилттэй тэмцэх ажлын хүрээнд сум бүрт 50 - 100 га ногоон байгууламж бий болгоно.
- 4.2.1.3. Сансарын интернэтийг малчдад бүрэн нэвтрүүлж, мал маллах ажилд технологийн ололтыг нэвтрүүлнэ.

4.2.2. Хөдөө аж ахуй, Мал аж ахуйн салбар

- 4.2.2.1. “Хариуцлагатай, чинээлэг малчин” хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 4.2.2.2. Мал, малын гаралтай бүх төрлийн түүхий эд, бүтээгдэхүүний үнэ цэнийг нэмэгдүүлж, эдийн засгийн эргэлтийг хурдасгах замаар малчдын амьжиргаа, орлогыг дээшлүүлэх нөхцөл бүрдүүлнэ.
- 4.2.2.3. Малын тэжээлийн үйлдвэрлэлийн бизнес эрхлэхэд чиглэсэн хувийн хэвшлийн санаачилгыг урамшуулан дэмжиж, малын таримал тэжээлийн тариалалтыг төрийн бодлоготой уялдуулан нэмэгдүүлнэ.
- 4.2.2.4. Өндөр ашиг шимтэй үндэсний болон дасан зохицох чадвартай гадаадын үржлийн малыг өсгөн бойжуулах үржлийн аж ахуйг хөгжүүлж, малчдад чанартай, таваарлаг малтай болох боломжийг бүрдүүлнэ.
- 4.2.2.5. Мах, сүү, шувуу, зөгийний эрчимжсэн фермерийн аж ахуй эрхлэх иргэн, аж ахуйн нэгжийг хөрөнгө оруулалтыг бүсчилсэн хөгжлийн бодлоготой уялдуулан зээлийн

- бодлогоор дэмжинэ.
- 4.2.2.6. Мах, махан бүтээгдэхүүнийг бэлтгэх цехийн үйл ажиллагааг дэмжиж ажиллана.
- 4.2.2.7. Малын гаралтай хоёр дахь түүхий эдийг хаягдалгүй боловсруулах, өндөр уургийн агууламжтай түүхий эд үйлдвэрлэх чиглэлд хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.
- 4.2.2.8. Өвлийн хүлэмжийн, мал, амьтны фермийн барилга байгууламжид хөрөнгө оруулах 15 хүртэлх жилийн моргейжийн зээлийн хэлбэрийг нэвтрүүлж, орон нутагт ажлын байрыг нэмэгдүүлнэ.
- 4.2.2.9. Гахай, махны болон өндөгний тахианы хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтын зээл дэмжлэг үзүүлж, дотоодын үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлнэ.
- 4.2.2.10. Эрсдэл бүхий нөхцөлөөс урьдчилан сэргийлэх тохиолдол бий болсон үед малчдад худалдан борлуулж, эргэлтэд оруулах зорилготой өвс, тэжээлийн нөөцийн фондын тогтолцоог бий болгоно.
- 4.3.3 Газар тариалангийн салбар**
- 4.3.3.1 Мах, хүнсний ногоо, нарийн ногооны төрөлжсөн хүлэмж, зоорь агуулахыг олноор байгуулахад чиглэж, иргэдээ дэмжиж ажиллана.

**ТӨВ АЙМАГ ДАХЬ
ТӨРИЙН АУДИТЫН ГАЗАР**

41100, Төв аймаг, Зуунмод сум
Утас: 70272582, Цахим шуудан: tuv@audit.gov.mn
Цахим хаяг: www.audit.mn

ТӨВ АЙМГИЙН АРХУСТ СУМЫН
СОНГУУЛИЙН ХОРООНД

2024.08.05 № 01/458
танай _____-ны № _____-т

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөр хуульд заасан
шаардлагад нийцсэн талаарх дүгнэлт

Төрийн аудитын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.3, Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.5, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.4-т заасан Төрийн аудитын байгууллагын бүрэн эрхийн хүрээнд Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох Төв аймгийн Архуст сумын "Ардчилсан нам"-ын сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянаж, дүгнэлт гаргалаа.

Үүрэг хариуцлагын талаарх мэдээлэл

Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох нам, эвсэл нь сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрөө Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль болон Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, УИХ-аас баталсан хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичигт нийцүүлэн боловсруулж, санхүүгийн тодорхой эх үүсвэр шаардсан зорилт, арга хэмжээг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах зардлын талаарх тооцоо, судалгааг гарган хуульд заасны дагуу дүгнэлт гаргуулах үүрэг хүлээнэ.

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийн дүгнэлтийн үндэслэл

Төрийн аудитын байгууллага нь Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох нам, эвслийн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянан үзэхдээ Төрийн аудит MNS 6817-1:2020 Төрийн аудит. Тулгуур зарчим, MNS 6817-6:2020 Төрийн аудит. Нийцлийн аудитын зарчим, MNS 6817-8:2020 Төрийн аудит. Нийцлийн аудит стандартыг удирдлага болгон Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль болон Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, УИХ-аас баталсан хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичиг, Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн 2024 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, 2025-2026 оны төсвийн төсөөллийн тухай хууль, холбогдох байгууллагаас авсан тайлан, судалгаа, мэдээллийг тус тус шалгуур болгон авч үзсэн.

Дүгнэлт

Төв аймгийн Архуст сумын "Ардчилсан нам"-ын Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцохоор ирүүлсэн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийн зорилт, арга хэмжээ нь Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.3, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.3 дахь хэсэг, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд заасан тусгай шаардлагад тус тус нийцсэн байна.

Төв аймгийн Архуст сумын "Ардчилсан нам"-ын мөрийн хөтөлбөр /110/ хуудас/-ийг хавсаргав.

Хувийг: Архуст сумын Ардчилсан намын хороонд

ДАРГА,
ТЭРГҮҮЛЭХ АУДИТОР

Ц.ХИШИГЖАРГАЛ

• 019020794

ОРОН НУТГИЙН 2024 ОНЫ ЭЭЛЖИТ СОНГУУЛЬД ТӨВ АЙМГИЙН
АРХУСТ СУМЫН АРДЧИЛСАН НАМААС ДЭВШҮҮЛЖ БУЙ
МӨРИЙН ХӨТӨЛБӨР

БҮТЭН МОНГОЛ
БҮРЭН АРДЧИЛАЛ “9+90+900”
ЭРЧИМТ ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Архуст сум
2024 он

A handwritten signature in black ink, consisting of several loops and a long horizontal stroke extending to the right.

АГУУЛГА

Contents

<u>ЭРЧИМТ ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ</u>	1
<u>НЭГ. БҮТЭН МОНГОЛ</u>	4
<u>ХОЁР.СЭРСЭН МОНГОЛ</u>	5
2.1. <u>ЦОГЦ БОЛОВСРОЛ</u>	5
2.2. <u>ЭРҮҮЛ МЭНД-ЭРХЭМ БАЯЛАГ</u>	6
2.3. <u>БИЗНЕС, ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТ</u>	6
<u>ГУРАВ.БҮТЭЭЛЧ МОНГОЛ</u>	7
3.1. <u>УУЛ УУРХАЙН САЛБАР</u>	7
3.2. <u>БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРИЙН САЛБАР</u>	7
3.3. <u>ТЭЭВРИЙН САЛБАР</u>	7
3.4. <u>ХООЛ, ХҮНС ҮЙЛДВЭРЛЭЛИЙН САЛБАР</u>	7
3.5. <u>НИЙГМИЙН ХАМГААЛЛЫН САЛБАР</u>	8
3.6. <u>СОЁЛ, УРЛАГИЙН САЛБАР</u>	8
3.7. <u>АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛ</u>	8
<u>ДӨРӨВ.ӨРИЙН ДАРАМТГҮЙ МОНГОЛ</u>	8
4.1. <u>АЖ ҮЙЛДВЭРИЙН ХӨГЖИЛ, БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРҮҮД</u>	9
4.2. <u>БАРИЛГА, ХОТ БАЙГУУЛАЛТ, ГАЗРЫН ХАРИЛЦАА</u>	9
4.2. <u>ДЭД БҮТЦИЙН ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ</u>	10

ӨМНӨТГӨЛ

Монгол Улсын тусгаар тогтнол, Үндэсний эрх ашиг, Үндсэн хуульт ардчиллаа хамгаалан бэхжүүлж, хувь хүний эрх чөлөө, хуулийн засаглал, чөлөөт зах зээл, иргэний нийгмийн зарчимд суурилсан тогтвортой хөгжлийн төлөөх баруун төвийн намын хувьд,

АРДЧИЛСАН НАМ ӨНӨӨГИЙН ЭДИЙН ЗАСАГ, УЛС ТӨРИЙН НӨХЦӨЛ БАЙДЛЫГ ДАРААХ БАЙДЛААР ДҮГНЭЖ БАЙНА:

- Эдийн засаг томорсон гэх ч иргэдийн орлого, худалдан авах чадвар нэмэгдээгүй;
- Валютын нөөц нэмэгдсэн гэх боловч төгрөгийн ханш суларсан;
- Монгол Улсын иргэн бүр 33.0 сая төгрөгийн өртэй болсон;
- Туг хийсгэж, тууз хайчлаад, томоохон бүтээн байгуулалт ганцыг ч хийгээгүй. Дарханы замыг дуусгаж чадаагүй;
- Цахилгааны доголдол, шатахууны хомсдол тогтмол бий болж, эрчим хүчний асуудал үндэсний аюулгүй байдалд нөлөөлөх болсон;
- Авлигын индексээр 180 улсаас 121 дүгээрт бичигдэж, 2015 оноос хойш 49 байраар ухарсан;
- Монголчуудын 28.8 хувь нь ядуурлын шугамаас доогуур, 21.4 хувь нь ядуурлын шугамд ойр амьдрах болсон. Хүн амын талаас илүү хувь нь ядууралд өртсөн улс болж, дампуурлын нрмэгт тулсан;
- Цар тахлын улмаас боловсролын хоцрогдол газар авч, энэ үзүүлэлтээр мөн л дэлхийд сүүл мушгих болсон;
- Шударга шүүмжлэл хэлсэн хүн бүрийг баривчилж, хорьдог болсон;
- Агаарын бохирдлын улмаас хорт хавдрын нялштаант нас баралт эрс нэмэгдсэн.

ТИЙМ УЧРААС, 2016-2024 ОНЫГ БИД АЛДАГДСАН 8 ЖИЛ ХЭМЭЭН ДҮГНЭЖ БАЙНА.

Алдагдсан 8 жилийг дүгнэсний үр дүнд алдааг засч, Монгол Улсын эдийн засаг эрчимтэй хөгжсөн, хуулийн засаглал, шударга ёс тогтсон, хүн бүр ажил, хөдөлмөр эрхлэн, орлого нь амьдрал ахуйд хүрэлцсэн, эрүүл, аюулгүй орчинд ажиллаж, амьдарсан хүнлэг, ардчилсан нийгмийг цогцлоохыг ЭРХЭМ ЗОРИЛГО болгож,

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрт санал авах “БҮТЭН АРДЧИЛАЛ” аяныг бүсчилсэн хөгжлийн хэлбэрээр улс, орон даяар зохион байгуулж, аймаг, дүүргийн гишүүд, дэмжигчид, бүх намын хороо, иргэний нийгмийн төлөөлөл, мэргэжлийн холбоод, төрийн бус байгууллагуудаас авсан саналуудыг үндэслэн:

Төв аймгийн Архуст сумын Ардчилсан нам 2024 оны Орон нутгийн сонгуульд стратегийн 4 бүлэг бүхий БҮТЭН МОНГОЛ – БҮРЭН АРДЧИЛАЛ Эрчимт хөгжлийн төлөвлөгөөг танилцуулж байна.

НЭГ. БҮТЭН МОНГОЛ

1.1. Иргэдэд чиглэсэн хөгжлийн бодлого

Төв аймгийн Архуст суманд ажиллаж амьдарч байгаа салбар бүрийн иргэдэд чиглэсэн хөгжлийн бодлогын хүрээнд хэрэгжүүлэх арга хэмжээ.

- 1.1.1. “Өрх бүр баялаг бүтээгч” хөтөлбөрийг үе шаттай хэрэгжүүлнэ. Экспортод чиглэсэн жижиг, дунд үйлдвэрлэлийг дэмжин ажиллана.
- 1.1.2. Иргэн, аж ахуйн нэгжийн төрөөс авах үйлчилгээг цахим хэлбэрт шилжүүлэх арга хэмжээг дэмжинэ.
- 1.1.3. Хөдөө аж ахуйн гаралтай түүхий эдийг боловсруулах, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, жижиг дунд хөнгөн үйлдвэрлэлийг дэмжин ажиллаж, иргэдийн бодит орлогыг нэмэгдүүлнэ.
- 1.1.4. Малчдын хамтын оролцоонд тулгуурлан бэлчээр нутгийн тогтвортой ашиглалтыг хангаж, доройтсон бэлчээрийн 30-аас доошгүй хувийг сэргээнэ.
- 1.1.5. Бүсчилсэн хөгжлийн хөтөлбөрт тулгуурлан малчин өрхийг дэмжин “Малжуулах хөтөлбөр”-ийг орон нутагт хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.6. Бүсчилсэн хөгжлийн хөтөлбөрт тулгуурлан Газар тариалангийн бүс нутагт услалтын системийн менежментийг боловсронгуй болгож, тариалан эрхлэгч, хүнсний ногоо тариалагчдыг боловсрох арга хэмжээг дэмжинэ.
- 1.1.7. Малын эмч нарын ур чадварыг дэмжих замаар нэгж малд ногдох мал эмнэлгийн үйлчилгээний чанарыг сайжруулна.
- 1.1.8. Төрийн албанаас эрт тэтгэвэрт гарч буй иргэд жижиг, дунд, бичил бизнесийн салбарт ажиллах, баялаг бүтээх боломжийг бүрдүүлнэ.
- 1.1.9. Бүх шатны төрийн албан хаагчдыг эрхэлдэг ажлынхаа чиглэлээр сурч боловсрохыг дэмжиж, жил бүр сургалтад хамруулна.
- 1.1.10. Чөлөөт өрсөлдөөний зарчимд нийцүүлэн мэргэжлийн соёл, урлагийн байгууллагуудад нэмэлт орлого олох боломж, нөхцөлийг бүрдүүлнэ.
- 1.1.11. Тусгай хэрэгцээт хүний асран хамгаалагчдыг дэмжих бодлого хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.12. Тусгай хэрэгцээт хүүхэд, иргэдэд зориулсан сэргээн засах, хөгжлийн цогцолбор төвийг орон нутагт байгуулна.
- 1.1.13. Эмнэлгүүдэд тусгай хэрэгцээт хүнд зориулсан орчин бий болгоно.
- 1.1.14. Үйлчилгээний газар, шинээр баригдаж байгаа барилга байгууламж, явган хүний зам, гэрлэн дохиог хөгжлийн бэрхшээлтэй хүн чөлөөтэй зорчих олон улсын стандартын шаардлагад нийцүүлж өөрчилнө.
- 1.1.15. Хүүхэд хөгжлийн чиглэлээр байгууллагуудын үйл ажиллагааг дэмжиж ажиллана.
- 1.1.16. Хүүхэд харах үйлчилгээг хөгжүүлэх, цэцэрлэгийн хүртээмжийг нэмэгдүүлэх замаар эмэгтэйчүүдийн хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжинэ.
- 1.1.17. Өрх, суманд үзүүлэх 0-5 насны хүүхдийн тусламж, үйлчилгээг чанаржуулах, хүртээмжийг сайжруулах, хөхөөр хооллолтыг дэмжих “эрүүл, чийрэг хүүхэд” хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.18. Хүүхэд нэг бүрийг хөгжүүлэх сургуулийн өмнөх болон бага, дунд боловсролын “цөм” хөтөлбөрийг үргэлжлүүлж, иргэний нийгмийн байгууллага, гэр бүлийн оролцоог өргөжүүлнэ.
- 1.1.19. Дотуур байрны орчин, нөхцөлийг сайжруулах төсөл хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.20. Хүүхдэд тулгарч буй дээрэлхэх, үе тэнгийнхний дарамт, шахалт болон эрүүл мэнд, сэтгэцийн бусад сорилт, бэрхшээлтэй холбоотой асуудлуудыг шийдвэрлэхэд чиглэсэн төсөл хэрэгжүүлнэ.

- 1.1.21. Хүүхдийг цахим дарамт, мөлжлөг, зохисгүй контент зэрэг цахим гэмт хэрэг, аюулаас хамгаалах үйл ажиллагаа, оролцогч талуудын уялдаа холбоог сайжруулна.
- 1.1.22. Мэргэжлийн боловсролын сургуулиудад хөдөлмөрийн зах зээлийн хэрэгцээнд нийцсэн нарийн мэргэжлээр төгссөн оюутан сурагчдыг орон нутагт үйл ажиллагаа явуулж байгаа аж ахуй нэгж байгууллага, төсөл хөлбөрүүдэд ажлын байранд зуучлах ажлыг тогтмол зохион байгуулна.
- 1.1.23. Залуучууд боловсрол эзэмшихэд туслах, хүртээмжийг нэмэгдүүлэх зорилгоор тэтгэлэг олгож буй аж ахуйн нэгж, хувь хүнийг урамшуулах, дотоодын тэтгэлгийн тоог нэмэгдүүлэх төсөл хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.24. Орон нутагт ажиллаж буй залуучуудыг дэмжих хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.25. Гэр бүлийн гишүүн бүрт гэр бүлийн боловсрол олгох “Монгол гэр бүл” боловсролын хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.26. Ажил, хөдөлмөр эрхлэх, санхүү, бизнесээ өргөжүүлэх, амьдрах орчноо хамтдаа сайжруулах мэдлэг, ур чадварын сургалт, зөвлөмжөөр хангагдах боломжийг бий болгоно.
- 1.1.27. Ахмадын сургалтын төв байгуулж дахин ур чадваржуулах, хөдөлмөрийн чадварт нь тулгуурлан дахин ажил хөдөлмөр эрхлэх боломжийг дэмжинэ.
- 1.1.28. Ахмадын эрүүл мэндийн тогтолцоог сайжруулах хүрээнд спортоор хичээллэх орчин нөхцлийг бүрдүүлэх ажлыг дэмжиж, төрөл бүрийн ахмадын тэмцээн уралдаануудыг дэмжиж ажиллана.
- 1.1.29. Иргэд өөрийн өмчилж авсан хашааны газар дээр айл, хөрш, гудамжаараа нэгдэн төлөвлөлт хийж, инженерийн дэд бүтцэд бүрэн холбогдсон амины орон сууц болгон дахин төлөвлөх ажлыг иргэдийн оролцоонд тулгуурлан хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.30. Дугуйн болон явган алхалтын замын сүлжээг бий болгоно.
- 1.1.31. Орчноо ногооруулсан иргэд, аж ахуйн нэгжийг урамшуулах тогтолцоог бий болгоно.
- 1.1.32. Малчин өрх жуулчид хүлээн авах үйл ажиллагааг дэмжиж, малчдад дээрх чиглэлээр мэдлэг, ур чадварыг нэмэгдүүлэх хөтөлбөр зохион байгуулна.

ХОЁР. СЭРСЭН МОНГОЛ

2.1. ЦОГЦ БОЛОВСРОЛ

XXI зууны өрсөлдөх чадвар бүхий шинэ Монгол хүнийг бий болгохуйц, Монгол хүний төрөлхийн давуу талд түшиглэсэн боловсролын монгол загварыг бүтээнэ.

Боловсролын монгол загвар нь дэлхийн боловсролын шилдэг практик, нотлогдсон сайн туршлагуудыг өөрийн онцлог, давуу талуудаар цааш баяжуулан хөгжүүлсэн, одоо хуримтлагдсан асуудлыг шийдвэрлэх суурь реформын шинжтэй, ирээдүйн сорилтуудыг давахуйц, хангалуун сайхан амьдрах эрхийг баталгаажуулсан, ардчиллын үнэт зүйлс, үндэсний өв уламжлалыг агуулсан байна.

- 2.1.1.1. Нийгмийн хариуцлагын хүрээнд “Хүүхэд бүрт компьютер” хөтөлбөр хэрэгжүүлэх санал, санаачилгыг дэмжинэ.
- 2.1.1.2. Хүүхэд бүрийг хөгжүүлж, бүтээлч сэтгэлгээтэй, өөртөө итгэлтэй, Монгол орныхоо байгаль, түүх, үндэсний хэл, соёл, уламжлалаар бахархдаг хүмүүжил олгох хөтөлбөрийг сэргээн сайжруулж, үргэлжлүүлнэ.
- 2.1.1.3. Хичээлээс гадуурх сургалт, дугуйлангийн хамрагдалтыг 75 хувьд хүргэж,

суралцагчийн сонирхол, чадварыг нээн хөгжүүлэх сонгон, секц, дугуйлангийн үйл ажиллагааг өргөтгөнө.

- 2.1.1.4. Багшийн үндсэн ажил буюу суралцах үйл ажиллагааг нэмэгдүүлж, шаардлагагүй бусад ажлыг эрс багасгана.
- 2.1.1.5. Бүхий л салбарын орчин үеийн дэвшилтэд технологиудад суурилсан бүтээлч шинэлэг санал санаачилгуудыг дэмжиж, иргэдээ орчин үеийн технологийн овсгоотой хэрэглэгч байлгах үүднээс бүх төрлийн шинэлэг технологиудын дэвшлүүдийг танилцуулах сургалт, уулзалт, арга хэмжээнүүдийг тогтмол санаачлан хэрэгжүүлж иргэдээ дэмжиж хамтран ажиллана.

2.2. ЭРҮҮЛ МЭНД – ЭРХЭМ БАЯЛАГ

Монгол Улсын эрүүл мэндийн тогтолцооны үндсийг бүрдүүлэх хүний нөөц, эм, оношлуур, тоног төхөөрөмж, эмнэлзүйн удирдамж, эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээний стандарт, технологи, мэдээллийн систем, удирдлага, зохион байгуулалт, менежмент, санхүүжилт бүх түвшинд уялдаагүйгээс гадна иргэдийн эрүүл мэндийг хамгаалах, дэмжих, сайжруулахад бүрэн нийцэхгүй байгаагаас шалтгаалан тулгамдсан олон асуудлууд үүсээд байна.

Иргэдийн халдварт болон халдварт бус өвчлөл, нас баралт болон эх, нярайн эндэгдлийг бууруулж, бүх нийтийн эрүүл мэндийн нэгдсэн цогц хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ. Иргэдийг эрүүл байлгах, шинэчлэл хийхдээ өвдөхөөс өмнө урьдчилан сэргийлэхэд болон эрүүл мэндийн боловсролыг сайжруулахад түлхүү анхаарч ажиллана.

Эмнэлгүүдийг гүйцэтгэлд нь үндэслэн бие даалгаж, чанар, үр дүнг дээшлүүлнэ. Иргэд болон мэргэжлийн шинжээчдийг мэдээллийн ханган шийдвэр гаргах үйл ажиллагаанд оролцуулна. Эрүүл мэндийн даатгалын байгууллагын гүйцэтгэлийг сайжруулж, даатгуулагчдын өмнө үүрэх хариуцлага, үйл ажиллагааг ил тод, нээлттэй болгох замаар даатгуулагчдын сэтгэл ханамжийг сайжруулна.

- 2.2.1.1. Бага насны хүүхдийн хөгжлийн хоцрогдол, хөгжлийн бэрхшээлийг эрт илрүүлэх, оношлох, хүүхэд бүрт тохирох шаардлагатай сэргээн засах хөгжлийн үйлчилгээ үзүүлдэг болно.
- 2.2.1.2. Гэмтэл, ослыг бууруулахад байгууллагуудын хоорондын хамтын ажиллагааг идэвхжүүлж, нийт нас баралтын хэмжээг эрс бууруулна.
- 2.2.1.3. Нийтийн биеийн тамирыг хөгжүүлэх шинэ хөтөлбөр боловсруулж, хэрэгжүүлнэ.
- 2.2.1.4. Явуулын эмнэлгийн чанаржуулахад анхаарч, өрх, сум, багийн эрүүл мэндийн төвийн тусламж, үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг сайжруулна.

2.3. БИЗНЕС, ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТ

Бизнес, хөдөлмөр эрхлэлтийг бүх талаар дэмжиж, дундаж давхаргын эгнээг тэлнэ.

- 2.3.1. Шинээр гарааны бизнес эрхэлж буй иргэдийг дэмжих үүднээс цаг үеийн нөхцөл байдалд нь тохирсон үүсч болзошгүй эрсдэл, давуу тал, бодит боломжуудыг тодорхойлж, хэрэгцээт зөвлөгөө мэдээллүүдийг хүргэж, тогтвортой бизнес болгон төлөвшүүлэхэд дэмжиж бойжуулах үүднээс төсөл хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж ажиллана.
- 2.3.2. Ажил олгогчдын эрэлт, хэрэгцээнд нийцсэн, хөдөлмөрийн зах зээлийн эрэлт, нийлүүлэлтийг бүрэн хангах мэргэжилтэн бэлтгэх нөхцөлийг бүрдүүлнэ.
- 2.3.3. Цагаар ажиллах, гэрээр ажиллах, зайнаас ажиллуулах, сүлжээний маркетинг бүхий бараа, үйлчилгээний борлуулалт хийх зэрэг хөдөлмөр эрхлэлтийн олон

- хэлбэрийг дэмжих замаар эмэгтэйчүүд, оюутан, залуучууд, ахмад настан, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжинэ.
- 2.3.4. Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн болон үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх бодлого, зохицуулалтыг сайжруулах, урьдчилсан сэргийлэх үйл ажиллагааг төр, хувийн хэвшлийн хүрээнд хамтран зохион байгуулна.

ГУРАВ. БҮТЭЭЛЧ МОНГОЛ

Худалдаа, аж үйлдвэр, уул уурхай, боловсруулах үйлдвэр, тээвэр, хоол хүнс, мэдээлэл харилцаа, санхүү, даатгал, нийгмийн хамгаалал, соёл, урлаг, аялал жуулчлалын зэрэг салбар бүрийн бодлогыг оновчтой тодорхойлж, тулгамдаж буй асуудлуудыг шийдвэрлэнэ.

3.1 УУЛ УУРХАЙН САЛБАР

- 3.1.1 Бичил уурхайн эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгож, шаардлага хангасан зарим нөхөрлөл, хоршоог уул уурхайн олборлолтын аж ахуйн нэгж хэлбэрээр албажуулан хууль бус олборлогчдод тавих төрийн хяналтын тогтолцоог сайжруулна.
- 3.1.2 Хариуцлагатай уул уурхайн зарчмын дагуу нөхөн сэргээлт, хаалтын асуудлыг тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч аж ахуйн нэгж бүрэн хариуцан гүйцэтгэдэг болгоно.
- 3.1.3 Байгалийн баялгаас орж буй орлого, төсөв, тендерийг иргэдээр хэлэлцүүлдэг тогтолцоог шинэ шатанд гаргана.

3.2 БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРИЙН САЛБАР

- 3.2.1 Хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүний боловсруулах үйлдвэрлэлийг дэмжих, санхүүжилтийн найдвартай тогтолцоог бий болгох, олон улсын стандартыг нутагшуулах, экспортлох цогц арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ.
- 3.2.2 Эрдэс баялгийн болон малын гаралтай түүхий эд боловсруулах, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, хөдөө аж ахуй, хүнд, хөнгөн үйлдвэрлэлийг хөгжүүлж, ажлын байр бий болгоно.
- 3.2.3 Малаас гарч буй түүхий эд, арьс шир, ноос ноолуур боловсруулах үйлдвэрлэлийн төвүүдийг бодлогоор дэмжинэ.

3.3 ТЭЭВРИЙН САЛБАР

- 3.3.1 Аймаг, сум, хот хоорондын зорчигч тээврийн үйлчилгээг чөлөөт өрсөлдөөнд шилжүүлж, дагаж мөрдөх стандартыг сайжруулна.
- 3.3.2 Нийтийн тээврийн үйлчилгээг сайжруулж, цаг үеийн нөхцөл байдалд уялдуулж, маршрутыг шинэчлэн стандартыг сайжруулна.

3.4 ХООЛ, ХҮНС ҮЙЛДВЭРЛЭЛИЙН САЛБАР

- 3.4.1 Бүсчилсэн хөгжлийн бодлогын хүрээнд жимс, жимсгэнэ, нарийн ногоо, хүнсний ногоо тариалах болон хүлэмжийн газар олгох, ашиглахад уян хатан бодлого

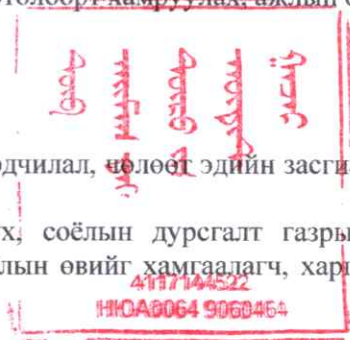
баримталж, гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

3.5 НИЙГМИЙН ХАМГААЛЛЫН САЛБАР

- 3.5.1 Төр засгийн үйлчилгээг тэгш хүртээмжтэй болгож төр болон хөдөлмөр эрхлэлт, хувийн хэвшилд ажил хөдөлмөр эрхэлж буй иргэдийг нам улс төрийн сонголт, үзэл баримтлалаас шалтгаалан талцуулж гадуурхах үйл ажиллагааг таслан зогсоох арга хэмжээнүүдийг хэрэгжүүлнэ.
- 3.5.2 Ядуурлыг бууруулах хөтөлбөрийг баг, хороо, сум, дүүрэг, аймаг, нийслэлийн түвшинд тодорхой зорилт, шалгуур үзүүлэлтээр гаргаж, холбогдох байгууллагуудын үйл ажиллагааг уялдуулна.
- 3.5.3 Бага орлоготой, ядуу өрхийн хөдөлмөрийн насны иргэдийг хөдөлмөрт бэлтгэх, ур чадвар эзэмшүүлэх хөтөлбөрт хамруулах, ажлын байранд зуучлах тогтолцоог бүрдүүлнэ.

3.6 СОЁЛ, УРЛАГИЙН САЛБАР

- 3.6.1 Хувь хүний эрх чөлөө, ардчилал, чөлөөт эдийн засгийн ач холбогдлыг таниулах хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 3.6.2 Археологийн болон түүх, соёлын дурсгалт газрын хамгаалалтын зэрэглэл, ангиллыг шинэчилж, соёлын өвийг хамгаалагч, харгалзагчтай байх тогтолцоог бий болгоно.

3.7 АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛ

- 3.7.1 Гадаад, дотоодын аялал жуулчлалыг дэмжих үүднээс сумын нутаг дэвсгэрээр дамжин өнгөрч буй иргэд болон гэр бүл, хамт олон, найз нөхөдтэй хамтран, зорьж ирэх хүмүүсийн тоог нэмэгдүүлэх зорилтын хүрээнд чөлөөт цагаа тав тухтай өнгөрүүлэх цогцолбор бүхий орчныг төлөвлөж, үе шаттай хэрэгжүүлж ажиллана.
- 3.7.2 “Шүршүүр - жорлон” хөтөлбөрийг үйл ажиллагаа явуулж байгаа шатахуун түгээх станц болон өргөн хэрэглээний бараа, бүтээгдэхүүний дэлгүүрүүдэд санал болгож, хамтран хэрэгжүүлнэ.
- 3.7.3 Жуулчдад чанартай үйлчилгээ үзүүлэх аялал жуулчлалын дэд бүтцэд хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлнэ.
- 3.7.4 Өвлийн аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх чиглэлээр гаргасан санал санаачилга, хөтөлбөр, арга хэмжээг бодлогоор дэмжиж, орчин үеийн цанын өвлийн баазыг хувийн хэвшилтэй хамтран хэрэгжүүлнэ.
- 3.7.5 Гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтыг орон нутаг руугаа чиглүүлэх санал санаачилгыг өрнүүлж, Тэрбум мод үндэсний хөтөлбөрийн хүрээнд сумандаа мод тарих, зүлэгжүүлэх байдлаар шинээр цэцэрлэгт хүрээлэн бүхий төгөл байгуулах төслүүдийг хэрэгжүүлнэ.

ДӨРӨВ. ӨРИЙН ДАРАМТГҮЙ МОНГОЛ

Ардчилал төгс хөгжих суурь нөхцөл, улс орны тусгаар тогтнолын баталгаа бол эдийн засаг нь бат бэх, иргэд нь хангалуун амьдрах орчин юм. Эдийн засаг хүчтэй байснаар иргэд үнийн дарамт, өрийн дарамтад боомилогдсон хямралт байдлаас гарна.

Эдийн засаг тэлсэн ч өсөлт тогтворгүй байна. Уул уурхайн салбарын үйлдвэрлэл нэмэгдэхийн хэрээр хувийн хэрэглээ эргэж, төсвийн зардлын тэлэлт эдийн засгийн өсөлтийг голлон тодорхойлж байна. Уул уурхайн түүхий эдийн экспорт огцом тэлсний үр дүнд бий болж байгаа эдийн засгийн эерэг нөхцөл байдлыг цаашид тогтвортой хадгалахын тулд эдийн засгийг төрөлжүүлэх, түүхий эдийн үнийн хэлбэлзэлд тэсвэртэй байдлыг бэхжүүлэхэд чиглэсэн бүтцийн өөрчлөлт, бодлогыг үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлэх шаардлагатай. Эдийн засгийг өрийн дарамтаас гаргахын тулд:

Төсвийн сахилга батыг сайжруулж, Засгийн газрын зардлыг танан, халамж, дэмжлэг, татаас зэрэг шилжих төлбөрүүдийг бууруулах санхүүгийн бодлогыг хэрэгжүүлэн, татварын хэмжээг бууруулах бодлого баримтална.

Зам, тээвэр, эрчим хүч, сэргээгдэх эрчим хүч, ус, дулаан хангамж, мэдээлэл, харилцаа холбоо зэрэг олон төрлийн дэд бүтцийн хөгжлөөр Монгол Улс хоцрогдолтой байна. Хөгжлийг дэмжих үр ашигтай дэд бүтцийг орчин үеийн стандартад нийцүүлэн бүтээн байгуулах нь Ардчилсан намын Засгийн газрын гол зорилтуудын нэг байх болно. Үүний тулд төсвийн оновчтой шийдвэр гаргаж, төр, хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагааг хослуулан хэрэгжүүлнэ.

Дэд бүтцийн хөгжлийн зорилтуудыг Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогод нийцүүлэн гаргана.

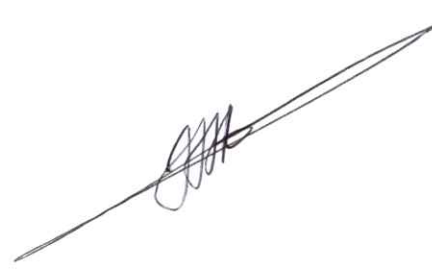
Бид Монголын эдийн засаг илүү тогтвортой, хуримтлалд суурилсан эрүүл өсөлтөөр урагшлах эдийн засгийн реформын бодлогыг хэрэгжүүлнэ.

4.1 АЖ ҮЙЛДВЭРИЙН ХӨГЖИЛ, БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРҮҮД

- 4.1.1. Инноваци, өндөр технологи, нэмүү өртөг шингэсэн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл, үйлчилгээ, дахин боловсруулах болон бүтээлч аж үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх хувийн хэвшлийн санал, санаачилгыг дэмжинэ.
- 4.1.2. Одоо ашиглаж байгаа болон ашиглахад бэлэн байгалийн түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын орд, цементийн үйлдвэрүүдийг түшиглэн барилгын материалын үйлдвэрлэлийг дэмжинэ.

4.2 БАРИЛГА, ХОТ БАЙГУУЛАЛТ, ГАЗРЫН ХАРИЛЦАА

- 4.1.1. Хүн амыг орон сууцжуулах зорилтын хүрээнд дараах чиглэлээр орон сууцны бодлого хэрэгжүүлнэ. Үүнд:
 - “Тогтвортой орлого бүхий орон сууц” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж, аймаг, сумын төвүүдэд орон сууцыг хүн амын зорилтот бүлэгт тааламжтай нөхцөлөөр бүтээн байгуулах хувийн хэвшлийн санал, санаачилгыг дэмжинэ;
 - Төр, хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагааны хүрээнд аж ахуйн нэгжүүдэд дэмжлэг үзүүлэх замаар түрээсийн орон сууцны фонд бий болгоно.
 - Хашаандаа амины тохилог орон сууц барих санаачилгыг дэмжинэ.
 - Хууль бусаар газар олголт хийгдсэн газруудыг иргэдтэйгээ хамтран шалган тогтоож, гомдол маргаантай холбоотой асуудлыг судлан цэгцэлж, хуулийн хүрээнд зохих арга хэмжээг авч дахин төлөвлөж, орон нутгийн иргэддээ шинээр газар авах боломжийг бүрдүүлнэ.
 - Гэр хорооллын инженерийн дэд бүтэц (цэвэр ус, бохир ус ариутгах

татуурга, интернэтийн шилэн кабель)-д холбож, халаалтыг төвлөрсөн болон сэргээгдэх эрчим хүчний эх үүсвэртэй амины орон сууц болгон дахин төлөвлөх ажлыг иргэдийн оролцоотой хэрэгжүүлж, амьдран суух байшингаа барихад урт хугацаатай, хүү багатай, орон сууцны ипотекийн зээлээр санхүүгийн дэмжлэг үзүүлж ажиллана.

- Гэр хорооллын инженерийн шугам сүлжээнд холбогдох хэрэгсэл үйлдвэрлэх, нийлүүлэх төсөл хөтөлбөрүүдийг орон нутаг хөгжүүлэх сангаас дэмжлэг үзүүлнэ.
- Иргэдийн эрүүл, аюулгүй орчинд ажиллаж, амьдрах таатай нөхцөлийг бүрдүүлэх зорилгоор сумдын ерөнхий төлөвлөгөө, зураг төслийг иргэдийн оролцоонд тулгуурлан боловсруулж, дэд бүтэцжүүлэх ажлыг хэрэгжүүлнэ.

4.1.2. Хот, суурин газрын хүнсний нийтийн хэрэглээний малыг зөвхөн үйлдвэрийн аргаар нядалж боловсруулах стандартыг бүрдүүлж, энэ чиглэлд хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

4.1.3. Хүнсний аюулгүй байдлын найдвартай статистик мэдээллийн системийг нэвтрүүлж, хүнсний бүтээгдэхүүний хяналтын тогтолцоог шинэчилнэ. Хэрэглэгчдийн оролцоог нэмэгдүүлж, лабораториудыг хувийн хэвшилд шилжүүлнэ.

4.2. ДЭД БҮТЦИЙН ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

4117144522
ННОА0064 9060464

4.2.1. Ус

4.2.1.1. Гүний усны хэрэглээг гамнах төсөл хэрэгжүүлнэ.

4.2.1.2. “Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөн болон цөлжилттэй тэмцэх ажлын хүрээнд сум бүрт 50 - 100 га ногоон байгууламж бий болгоно.

4.2.1.3. Сансарын интернэтийг малчдад бүрэн нэвтрүүлж, мал маллах ажилд технологийн ололтыг нэвтрүүлнэ.

4.2.2. Хөдөө аж ахуй, Мал аж ахуйн салбар

4.2.2.1. “Хариуцлагатай, чинээлэг малчин” хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.

4.2.2.2. Мал, малын гаралтай бүх төрлийн түүхий эд, бүтээгдэхүүний үнэ цэнийг нэмэгдүүлж, эдийн засгийн эргэлтийг хурдасгах замаар малчдын амьжиргаа, орлогыг дээшлүүлэх нөхцөл бүрдүүлнэ.

4.2.2.3. Малын тэжээлийн үйлдвэрлэлийн бизнес эрхлэхэд чиглэсэн хувийн хэвшлийн санаачилгыг урамшуулан дэмжиж, малын таримал тэжээлийн тариалалтыг төрийн бодлоготой уялдуулан нэмэгдүүлнэ.

4.2.2.4. Өндөр ашиг шимтэй үндэсний болон дасан зохицох чадвартай гадаадын үржлийн малыг өсгөн бойжуулах үржлийн аж ахуйг хөгжүүлж, малчдад чанартай, таваарлаг малтай болох боломжийг бүрдүүлнэ.

4.2.2.5. Мах, сүү, шувуу, зөгийний эрчимжсэн фермсерийн аж ахуй эрхлэх иргэн, аж ахуйн нэгжийг хөрөнгө оруулалтыг бүсчилсэн хөгжлийн бодлоготой уялдуулан зээлийн бодлогоор дэмжинэ.

4.2.2.6. Мах, махан бүтээгдэхүүнийг бэлтгэх цехийн үйл ажиллагааг дэмжиж ажиллана.

4.2.2.7. Малын гаралтай хоёр дахь түүхий эдийг хаягдалгүй боловсруулах, өндөр уургийн агууламжтай түүхий эд үйлдвэрлэх чиглэлд хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

4.2.2.8. Өвлийн хүлэмжийн, мал, амьтны фермийн барилга байгууламжид хөрөнгө оруулах 15 хүртэлх жилийн мөргөйжийн зээлийн хэлбэрийг нэвтрүүлж, орон нутагт ажлын байрыг нэмэгдүүлнэ.

4.2.2.9. Гахай, махны болон өндөгний тахианы хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтын зээл дэмжлэг үзүүлж, дотоодын үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлнэ.

4.2.2.10. Эрсдэл бүхий нөхцөлөөс урьдчилан сэргийлэх тохиолдол бий болсон үед малчдад худалдан борлуулах, эргэлтэд оруулах зорилготой өвс, тэжээлийн нөөцийн фондын тогтолцоог бий болгоно.

4.3.3 Газар тариалангийн салбар

4.3.3.1 Мах, хүнсний ногоо, нарийн ногооны төрөлжсөн хүлэмж, зоорь агуулахыг олноор байгуулахад чиглэж, иргэдэд дэмжиж ажиллана.

АРХУСТ СУМЫН АРДЧИЛСАН НАМ

**ТӨВ АЙМАГ ДАХЬ
ТӨРИЙН АУДИТЫН ГАЗАР**

41100, Төв аймаг, Зуунмод сум
Утас: 70272582, Цахим шуудан: tuv@audit.gov.mn
Цахим хаяг: www.audit.mn

2024.08.05 № 01/459
танай _____-ны № _____-т

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөр хуульд заасан
шаардлагад нийцсэн талаарх дүгнэлт

Төрийн аудитын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.3, Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.5, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.4-т заасан Төрийн аудитын байгууллагын бүрэн эрхийн хүрээнд Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох Төв аймгийн Батсүмбэр сумын "Ардчилсан нам"-ын сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянаж, дүгнэлт гаргалаа.

Үүрэг хариуцлагын талаарх мэдээлэл

Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох нам, эвсэл нь сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрөө Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль болон Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, УИХ-аас баталсан хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичигт нийцүүлэн боловсруулж, санхүүгийн тодорхой эх үүсвэр шаардсан зорилт, арга хэмжээг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах зардлын талаарх тооцоо, судалгааг гарган хуульд заасны дагуу дүгнэлт гаргуулах үүрэг хүлээнэ.

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийн дүгнэлтийн үндэслэл

Төрийн аудитын байгууллага нь Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох нам, эвслийн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянан үзэхдээ Төрийн аудит MNS 6817-1:2020 Төрийн аудит. Тулгуур зарчим, MNS 6817-6:2020 Төрийн аудит. Нийцлийн аудитын зарчим, MNS 6817-8:2020 Төрийн аудит. Нийцлийн аудит стандартыг удирдлага болгон Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль болон Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, УИХ-аас баталсан хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичиг, Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн 2024 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, 2025-2026 оны төсвийн төсөөллийн тухай хууль, холбогдох байгууллагаас авсан тайлан, судалгаа, мэдээллийг тус тус шалгуур болгон авч үзсэн.

Дүгнэлт

Төв аймгийн Батсүмбэр сумын "Ардчилсан нам"-ын Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцохоор ирүүлсэн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийн зорилт, арга хэмжээ нь Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.3, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.3 дахь хэсэг, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд заасан тусгай шаардлагад тус тус нийцсэн байна.

Төв аймгийн Батсүмбэр сумын "Ардчилсан нам"-ын мөрийн хөтөлбөр /1/ хуудас/-ийг хавсаргав.

Хувийг: Батсүмбэр сумын Ардчилсан намын хороонд

ДАРГА,
ТЭРГҮҮЛЭХ АУДИТОР

Ц.ХИШИГЖАРГАЛ

• 019020795

ОРОН НУТГИЙН 2024 ОНЫ ЭЭЛЖИТ СОНГУУЛЬД ТӨВ АЙМГИЙН
БАТСҮМБЭР СУМЫН АРДЧИЛСАН НАМААС ДЭВШҮҮЛЖ БУЙ
МӨРИЙН ХӨТӨЛБӨР

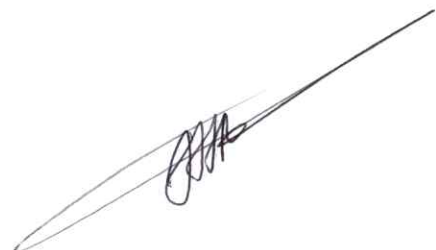
БҮТЭН МОНГОЛ
БҮРЭН АРДЧИЛАЛ “9+90+900”
ЭРЧИМТ ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Батсүмбэр сум
2024 он

АГУУЛГА

Contents

ЭРЧИМТ ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	1
НЭГ. БҮТЭН МОНГОЛ	4
ХОЁР.СЭРСЭН МОНГОЛ	5
2.1. ЦОГЦ БОЛОВСРОЛ	5
2.2. ЭРҮҮЛ МЭНД-ЭРХЭМ БАЙЛАС	5
2.3. БИЗНЕС, ХӨДӨЛМӨР ЭРХТЭЛ	6
ГУРАВ.БҮТЭЭЛЧ МОНГОЛ	6
3.1 УУЛ УУРХАЙН САЛБАР	6
3.2 БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРИЙН САЛБАР	6
3.3 ТЭЭВРИЙН САЛБАР	7
3.4 ХООЛ, ХҮНС ҮЙЛДВЭРЛЭЛИЙН САЛБАР	7
3.5 НИЙГМИЙН ХАМГААЛЛЫН САЛБАР	7
3.6 СОЁЛ, УРЛАГИЙН САЛБАР	7
3.7 АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛ	7
ДӨРӨВ.ӨРИЙН ДАРАМТГҮЙ МОНГОЛ	8
4.1 АЖ ҮЙЛДВЭРИЙН ХӨГЖИЛ, БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРҮҮД	8
4.2 БАРИЛГА, ХОТ БАЙГУУЛАЛТ, ГАЗРЫН ХАРИЛЦАА	8
4.2. ДЭД БҮТЦИЙН ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	9

ӨМНӨТГӨЛ

Монгол Улсын тусгаар тогтнол, Үндэсний эрх ашиг, Үндсэн хуульт ардчиллаа хамгаалан бэхжүүлж, хувь хүний эрх чөлөө, хуулийн засаглал, чөлөөт зах зээл, иргэний нийгмийн зарчимд суурилсан тогтвортой хөгжлийн төлөөх баруун төвийн намын хувьд,

АРДЧИЛСАН НАМ ӨНӨӨГИЙН ЭДИЙН ЗАСАГ, УЛС ТӨРИЙН НӨХЦӨЛ БАЙДЛЫГ ДАРААХ БАЙДЛААР ДҮГНЭЖ БАЙНА:

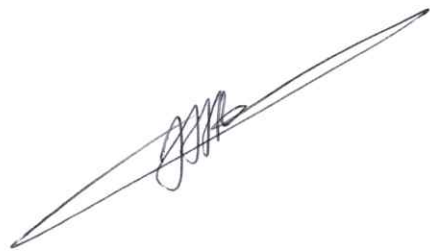
- Эдийн засаг томорсон гэх ч иргэдийн орлого, худалдан авах чадвар нэмэгдээгүй;
- Валютын нөөц нэмэгдсэн гэх боловч төгрөгийн ханш суларсан;
- Монгол Улсын иргэн бүр 33.0 сая төгрөгийн өртэй болсон;
- Туг хийсгэж, тууз хайчлаад, томоохон бүтээн байгуулалт ганцыг ч хийгээгүй. Дарханы замыг дуусгаж чадаагүй;
- Цахилгааны доголдол, шатахууны хомсдол тогтмол бий болж, эрчим хүчний асуудал үндэсний аюулгүй байдалд нөлөөлөх болсон;
- Авлигын индексээр 180 улсаас 121 дүгээрт бичигдэж, 2015 оноос хойш 49 байраар ухарсан;
- Монголчуудын 28.8 хувь нь ядуурлын шугамаас доогуур, 21.4 хувь нь ядуурлын шугамд ойр амьдрах болсон. Хүн амын талаас илүү хувь нь ядууралд өртсөн улс болж, дампуурлын ирмэгт тулсан;
- Цар тахлын улмаас боловсролын хоцрогдол газар авч, энэ үзүүлэлтээр мөн л дэлхийд сүүл мушгих болсон;
- Шударга шүүмжлэл хэлсэн хүн бүрийг баривчилж, хорьдог болсон;
- Агаарын бохирдлын улмаас хорт хавдрын шалтгаант нас баралт эрс нэмэгдсэн.

ТИЙМ УЧРААС, 2016-2024 ОНЫГ БИД АЛДАГДСАН 8 ЖИЛ ХЭМЭЭН ДҮГНЭЖ БАЙНА.

Алдагдсан 8 жилийг дүгнэсний үр дүнд алдааг засч, Монгол Улсын эдийн засаг эрчимтэй хөгжсөн, хуулийн засаглал, шударга ёс тогтсон, хүн бүр ажил, хөдөлмөр эрхлэн, орлого нь амьдрал ахуйд хүрэлцсэн, эрүүл, аюулгүй орчинд ажиллаж, амьдарсан хүнлэг, ардчилсан нийгмийг цогцлоохыг ЭРХЭМ ЗОРИЛГО болгож,

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрт санал авах “БҮТЭН АРДЧИЛАЛ” аяныг бүсчилсэн хөгжлийн хэлбэрээр улс, орон даяар зохион байгуулж, аймаг, дүүргийн гишүүд, дэмжигчид, бүх намын хороо, иргэний нийгмийн төлөөлөл, мэргэжлийн холбоод, төрийн бус байгууллагуудаас авсан саналуудыг үндэслэн:

Төв аймгийн Батсүмбэр сумын Ардчилсан нам 2024 оны Орон нутгийн сонгуульд стратегийн 4 бүлэг бүхий БҮТЭН МОНГОЛ – БҮРЭН АРДЧИЛАЛ Эрчимт хөгжлийн төлөвлөгөөг танилцуулж байна.

НЭГ. БҮТЭН МОНГОЛ

1.1. Иргэдэд чиглэсэн хөгжлийн бодлого

Төв аймгийн Батсүмбэр суманд ажиллаж амьдарч байгаа салбар бүрийн иргэдэд чиглэсэн хөгжлийн бодлогын хүрээнд хэрэгжүүлэх арга хэмжээ.

- 1.1.1. “Өрх бүр баялаг бүтээгч” хөтөлбөрийг үе шаттай хэрэгжүүлнэ. Экспортод чиглэсэн жижиг, дунд үйлдвэрлэлийг дэмжин ажиллана.
- 1.1.2. Иргэн, аж ахуйн нэгжийн төрөөс авах үйлчилгээг цахим хэлбэрт шилжүүлэх арга хэмжээг дэмжинэ.
- 1.1.3. Хөдөө аж ахуйн гаралтай түүхий эдийг боловсруулах, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, жижиг дунд хөнгөн үйлдвэрлэлийг дэмжин ажиллаж, иргэдийн бодит орлогыг нэмэгдүүлнэ.
- 1.1.4. Малчдын хамтын оролцоонд тулгуурлан бэлчээр нутгийн тогтвортой ашиглалтыг хангаж, доройтсон бэлчээрийн 30-аас доошгүй хувийг сэргээнэ.
- 1.1.5. Бүсчилсэн хөгжлийн хөтөлбөрт тулгуурлан малчин өрхийг дэмжин “Малжуулах хөтөлбөр”-ийг орон нутагт хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.6. Бүсчилсэн хөгжлийн хөтөлбөрт тулгуурлан Газар тариалангийн бүс нутагт усалтын системийн менежментийг боловсронгуй болгож, тариалан эрхлэгч, хүнсний ногоо тариалагчдыг бодлогоор дэмжинэ.
- 1.1.7. Малын эмч нарын ур чадварыг дэмжих замаар нэгж малд ногдох мал эмнэлгийн үйлчилгээний чанарыг сайжруулна.
- 1.1.8. Төрийн албанаас эрт тэтгэвэрт гарч буй иргэд жижиг, дунд, бичил бизнесийн салбарт ажиллах, баялаг бүтээх боломжийг бүрдүүлнэ.
- 1.1.9. Бүх шатны төрийн албан хаагчдыг эрхэлдэг ажлынхаа чиглэлээр сурч боловсрохыг дэмжиж жил бүр сургалтад хамруулна.
- 1.1.10. Чөлөөт өрсөлдөөний зарчимд нийцүүлэн мэргэжлийн соёл, урлагийн байгууллагуудад нэмэлт орлого олох боломж, нөхцөлийг бүрдүүлнэ.
- 1.1.11. Тусгай хэрэгцээт хүний асран хамгаалагчдыг дэмжих бодлого хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.12. Тусгай хэрэгцээт хүүхэд, иргэдэд зориулсан сэргээн засах, хөгжлийн цогцолбор төвийг орон нутагт байгуулна.
- 1.1.13. Эмнэлгүүдэд тусгай хэрэгцээт хүнд зориулсан орчин бий болгоно.
- 1.1.14. Үйлчилгээний газар, шинээр баригдаж байгаа барилга байгууламж, явган хүний зам, гэрлэн дохиог хөгжлийн бэрхшээлтэй хүн чөлөөтэй зорчих олон улсын стандартын шаардлагад нийцүүлж өөрчилнө.
- 1.1.15. Хүүхэд хөгжлийн чиглэлээр байгууллагуудын үйл ажиллагааг дэмжиж ажиллана.
- 1.1.16. Хүүхэд харах үйлчилгээг хөгжүүлэх, цэцэрлэгийн хүртээмжийг нэмэгдүүлэх замаар эмэгтэйчүүдийн хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжинэ.
- 1.1.17. Өрх, суманд үзүүлэх 0-5 насны хүүхдийн тусламж, үйлчилгээг чанаржуулах, хүртээмжийг сайжруулах, хөхөөр хооллолтыг дэмжих “эрүүл, чийрэг хүүхэд” хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.18. Хүүхэд нэг бүрийг хөгжүүлэх сургуулийн өмнөх болон бага, дунд боловсролын “цөм” хөтөлбөрийг үргэлжлүүлж, иргэний нийгмийн байгууллага, гэр бүлийн оролцоог өргөжүүлнэ.
- 1.1.19. Дотуур байрны орчин, нөхцөлийг сайжруулах төсөл хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.20. Хүүхдэд тулгарч буй дээрэлхэх, үе тэнгийнхний дарамт, шахалт болон эрүүл мэнд, сэтгэцийн бусад сорилт, бэрхшээлтэй холбоотой асуудлуудыг шийдвэрлэхэд чиглэсэн төсөл хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.21. Хүүхдийг цахим дарамт, мөлжлөг, зохисгүй контент зэрэг цахим гэмт хэрэг, аюулаас хамгаалах үйл ажиллагаа, оролцогч талуудын уялдаа холбоог сайжруулна.
- 1.1.22. Мэргэжлийн боловсролын сургуулиудад хөдөлмөрийн зах зээлийн хэрэгцээнд нийцсэн нарийн мэргэжлээр төгссөн оюутан сурагчдыг орон нутагт үйл ажиллагаа явуулж байгаа аж ахуй нэгж байгууллага, төсөл хөтөлбөрүүдэд ажлын байранд зуучлах ажлыг тогтмол зохион байгуулна.
- 1.1.23. Залуучууд боловсрол эзэмшихэд туслах, хүртээмжийг нэмэгдүүлэх зорилгоор

тэтгэлэг олгож буй аж ахуйн нэгж, хувь хүнийг урамшуулах, дотоодын тэтгэлгийн тоог нэмэгдүүлэх төсөл хэрэгжүүлнэ.

- 1.1.24. Орон нутагт ажиллаж буй залуучуудыг дэмжих хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.25. Гэр бүлийн гишүүн бүрт гэр бүлийн боловсрол олгох “Монгол гэр бүл” боловсролын хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.26. Ажил, хөдөлмөр эрхлэх, санхүү, бизнесээ өргөжүүлэх, амьдрах орчноо хамтдаа сайжруулах мэдлэг, ур чадварын сургалт, зөвлөмжөөр хангагдах боломжийг бий болгоно.
- 1.1.27. Ахмадын сургалтын төв байгуулж, дахин ур чадваржуулах, хөдөлмөрийн чадварт нь тулгуурлан дахин ажил хөдөлмөр эрхлэх боломжийг дэмжинэ.
- 1.1.28. Ахмадын эрүүл мэндийн тогтолцоог сайжруулах хүрээнд спортоор хичээллэх орчин нөхцлийг бүрдүүлэх ажлыг дэмжиж, төрөл бүрийн ахмадын тэмцээн уралдаануудыг дэмжиж ажиллана.
- 1.1.29. Иргэд өөрийн өмчилж авсан хашааны газар дээр айл, хөрш, гудамжаараа нэгдэн төлөвлөлт хийж, инженерийн дэд бүтцэд бүрэн холбогдсон амины орон сууц болгон дахин төлөвлөх ажлыг иргэдийн оролцоонд тулгуурлан хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.30. Дугуйн болон явган алхалтын замын сүлжээг бий болгоно.
- 1.1.31. Орчноо ногооруулсан иргэд, аж ахуйн нэгжийг урамшуулах тогтолцоог бий болгоно.
- 1.1.32. Малчин өрх жуулчид хүлээн авах үйл ажиллагааг дэмжиж, малчдад дээрх чиглэлээр мэдлэг, ур чадварыг нэмэгдүүлэх хөтөлбөр зохион байгуулна.

4117144522
НЮА0064 9060464

ХОЁР. СЭРСЭН МОНГОЛ

2.1. ЦОГЦ БОЛОВСРОЛ

XXI зууны өрсөлдөх чадвар бүхий шинэ Монгол хүнийг бий болгохуйц, Монгол хүний төрөлхийн давуу талд түншиглэсэн боловсролын монгол загварыг бүтээнэ.

Боловсролын монгол загвар нь дэлхийн боловсролын шилдэг практик, нотлогдсон сайн туршлагуудыг өөрийн онцлог, давуу талуудаар цааш баяжуулан хөгжүүлсэн, одоо хуримтлагдсан асуудлыг шийдвэрлэх суурь реформын шинжтэй, ирээдүйн сорилтуудыг давахуйц, хангалуун сайхан амьдрах эрхийг баталгаажуулсан, ардчиллын үнэт зүйлс, үндэсний өв уламжлалыг агуулсан байна.

- 2.1.1.1. Нийгмийн хариуцлагын хүрээнд “Хүүхэд бүрт компьютер” хөтөлбөр хэрэгжүүлэх санал, санаачилгыг дэмжинэ.
- 2.1.1.2. Хүүхэд бүрийг хөгжүүлж, бүтээлч сэтгэлгээтэй, өөртөө итгэлтэй, Монгол орныхоо байгаль, түүх, үндэсний хэл, соёл, уламжлалаар бахархдаг хүмүүжил олгох хөтөлбөрийг сэргээн сайжруулж, үргэлжлүүлнэ.
- 2.1.1.3. Хичээлээс гадуурх сургалт, дугуйлангийн хамрагдалтыг 75 хувьд хүргэж, суралцагчийн сонирхол, чадварыг нээн хөгжүүлэх сонгон, секц, дугуйлангийн үйл ажиллагааг өргөтгөнө.
- 2.1.1.4. Багшийн үндсэн ажил буюу суралцах үйл ажиллагааг нэмэгдүүлж, шаардлагагүй бусад ажлыг эрс багасгана.
- 2.1.1.5. Бүхий л салбарын орчин үеийн дэвшилтэд технологиудад суурилсан бүтээлч шинэлэг санал санаачилгуудыг дэмжиж, иргэдээ орчин үеийн технологийн овсгоотой хэрэглэгч байлгах үүднээс бүх төрлийн шинэлэг технологиудын дэвшилүүдийг танилцуулах сургалт, уулзалт, арга хэмжээнүүдийг тогтмол санаачлан хэрэгжүүлж иргэдээ дэмжиж хамтран ажиллана.

2.2. ЭРҮҮЛ МЭНД – ЭРХЭМ БАЯЛАГ

Монгол Улсын эрүүл мэндийн тогтолцооны үндсийг бүрдүүлэх хүний нөөц, эм, оношлуур, тоног төхөөрөмж, эмнэлзүйн удирдамж, эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээний стандарт,

технологи, мэдээллийн систем, удирдлага, зохион байгуулалт, менежмент, санхүүжилт бүх түвшинд уялдаагүйгээс гадна иргэдийн эрүүл мэндийг хамгаалах, дэмжих, сайжруулахад бүрэн нийцэхгүй байгаагаас шалтгаалан тулгамдсан олон асуудлууд үүсээд байна.

Иргэдийн халдварт болон халдварт бус өвчлөл, нас баралт болон эх, нярайн эндэгдлийг бууруулж, бүх нийтийн эрүүл мэндийн нэгдсэн цогц хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ. Иргэдийг эрүүл байлгах, шинэчлэл хийхдээ өвдөхөөс өмнө урьдчилан сэргийлэхэд болон эрүүл мэндийн боловсролыг сайжруулахад түлхүү анхаарч ажиллана.

Эмнэлгүүдийг гүйцэтгэлд нь үндэслэн бие даалгаж, чанар, үр дүнг дээшлүүлнэ. Иргэд болон мэргэжлийн шинжээчдийг мэдээллээр ханган шийдвэр гаргах үйл ажиллагаанд оролцуулна. Эрүүл мэндийн даатгалын байгууллагын гүйцэтгэлийг сайжруулж, даатгуулагчдын өмнө үүрэх хариуцлага, үйл ажиллагааг ил тод, нээлттэй болгох замаар даатгуулагчдын сэтгэл ханамжийг сайжруулна.

- 2.2.1.1. Бага насны хүүхдийн хөгжлийн хоцрогдол, хөгжлийн бэрхшээлийг эрт илрүүлэх, оношлох, хүүхэд бүрт тохирох шаардлагатай сэргээн засах хөгжлийн үйлчилгээ үзүүлдэг болно.
- 2.2.1.2. Гэмтэл, ослыг бууруулахад байгууллагуудын хоорондын хамтын ажиллагааг идэвхжүүлж, нийт нас баралтын хэмжээг эрс бууруулна.
- 2.2.1.3. Нийтийн биеийн тамирыг хөгжүүлэх шинэ хөтөлбөр боловсруулж, хэрэгжүүлнэ.
- 2.2.1.4. Явуулын эмнэлгийн чанаржуулахад анхаарч, өрх, сум, багийн эрүүл мэндийн төвийн тусламж, үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг сайжруулна.

2.3. БИЗНЕС, ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТ

4117144522

НЮА0064 9060464

Бизнес, хөдөлмөр эрхлэлтийг бүх талаар дэмжиж, дундаж давхаргын эгнээг тэлнэ.

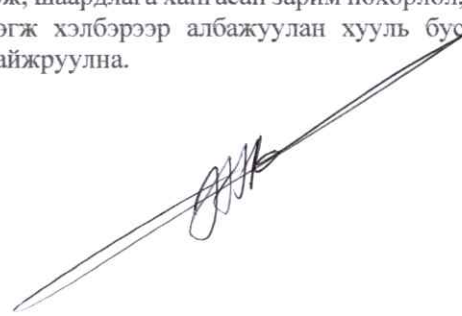
- 2.3.1. Шинээр гарааны бизнес эрхэлж буй иргэдийг дэмжих үүднээс цаг үеийн нөхцөл байдалд нь тохирсон үүсч болзошгүй эрсдэл, давуу тал, бодит боломжуудыг тодорхойлж, хэрэгцээт зөвлөгөө мэдээллүүдийг хүргэж, тогтвортой бизнес болгон төлөвшүүлэхэд дэмжиж бойжуулах үүднээс төсөл хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж ажиллана.
- 2.3.2. Ажил олгогчдын эрэлт, хэрэгцээнд нийцсэн, хөдөлмөрийн зах зээлийн эрэлт, нийлүүлэлтийг бүрэн хангах мэргэжилтэн бэлтгэх нөхцөлийг бүрдүүлнэ.
- 2.3.3. Цагаар ажиллах, гэрээр ажиллах, зайнаас ажиллуулах, сүлжээний маркетинг бүхий бараа, үйлчилгээний борлуулалт хийх зэрэг хөдөлмөр эрхлэлтийн олон хэлбэрийг дэмжих замаар эмэгтэйчүүд, оюутан, залуучууд, ахмад настан, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжинэ.
- 2.3.4. Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн болон үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх бодлого, зохицуулалтыг сайжруулах, урьдчилсан сэргийлэх үйл ажиллагааг төр, хувийн хэвшлийн хүрээнд хамтран зохион байгуулна.

ГУРАВ. БҮТЭЭЛЧ МОНГОЛ

Худалдаа, аж үйлдвэр, уул уурхай, боловсруулах үйлдвэр, тээвэр, хоол хүнс, мэдээлэл харилцаа, санхүү, даатгал, нийгмийн хамгаалал, соёл, урлаг, аялал жуулчлалын зэрэг салбар бүрийн бодлогыг оновчтой тодорхойлж, тулгамдаж буй асуудлуудыг шийдвэрлэнэ.

3.1 УУЛ УУРХАЙН САЛБАР

- 3.1.1 Бичил уурхайн эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгож, шаардлага хангасан зарим нөхөрлөл, хоршоог уул уурхайн олборлолтын аж ахуйн нэгж хэлбэрээр албажуулан хууль бус олборлогчдод тавих төрийн хяналтын төтөлцоог сайжруулна.

- 3.1.2 Хариуцлагатай уул уурхайн зарчмын дагуу нөхөн сэргээлт, хаалтын асуудлыг тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч аж ахуйн нэгж бүрэн хариуцан гүйцэтгэдэг болгоно.
- 3.1.3 Байгалийн баялгаас орж буй орлого, төсөв, тендерийг иргэдээр хэлэлцүүлдэг тогтолцоог шинэ шатанд гаргана

3.2 БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРИЙН САЛБАР

- 3.2.1 Хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүний боловсруулах үйлдвэрлэлийг дэмжих, санхүүжилтийн найдвартай тогтолцоог бий болгох, олон улсын стандартыг нутагшуулах, экспортлох цогц арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ.
- 3.2.2 Эрдэс баялгийн болон малын гаралтай түүхий эд боловсруулах, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, хөдөө аж ахуй, хүнд, хөнгөн үйлдвэрлэлийг хөгжүүлж, ажлын байр бий болгоно.
- 3.2.3 Малаас гарч буй түүхий эд, арьс шир, ноос ноолуур боловсруулах үйлдвэрлэлийн төвүүдийг бодлогоор дэмжинэ.

3.3 ТЭЭВРИЙН САЛБАР

- 3.3.1 Аймаг, сум, хот хоорондын зорчигч тээврийн үйлчилгээг чөлөөт өрсөлдөөнд шилжүүлж, дагаж мөрдөх стандартыг сайжруулна.
- 3.3.2 Нийтийн тээврийн үйлчилгээг сайжруулж, цаг үеийн нөхцөл байдалд уялдуулж, маршрутыг шинэчлэн стандартыг сайжруулна.

3.4 ХООЛ, ХҮНС ҮЙЛДВЭРЛЭЛИЙН САЛБАР

- 3.4.1 Бүсчилсэн хөгжлийн бодлогын хүрээнд жимс, жимсгэнэ, нарийн ногоо, хүнсний ногоо тариалах болон хүлэмжийн тазар олгох, ашиглахад уян хатан бодлого баримталж, гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

3.5 НИЙГМИЙН ХАМГААЛЛЫН САЛБАР

- 3.5.1 Төр засгийн үйлчилгээг тэгш хүртээмжтэй болгож төр болон хөдөлмөр эрхлэлт, хувийн хэвшилд ажил хөдөлмөр эрхэлж буй иргэдийг нам улс төрийн сонголт, үзэл баримтлалаас шалтгаалан талцуулж гадуурхах үйл ажиллагааг таслан зогсоох арга хэмжээнүүдийг хэрэгжүүлнэ.
- 3.5.2 Ядуурлыг бууруулах хөтөлбөрийг баг, хороо, сум, дүүрэг, аймаг, нийслэлийн түвшинд тодорхой зорилт, шалгуур үзүүлэлтээр гаргаж, холбогдох байгууллагуудын үйл ажиллагааг уялдуулна.
- 3.5.3 Бага орлоготой, ядуу өрхийн хөдөлмөрийн насны иргэдийг хөдөлмөрт бэлтгэх, ур чадвар эзэмшүүлэх хөтөлбөрт хамруулах, ажлын байранд зуучлах тогтолцоог бүрдүүлнэ.

3.6 СОЁЛ, УРЛАГИЙН САЛБАР

- 3.6.1 Хувь хүний эрх чөлөө, ардчилал, чөлөөт эдийн засгийн ач холбогдлыг таниулах хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 3.6.2 Археологийн болон түүх, соёлын дурсгалт газрын хамгаалалтын зэрэглэл, ангиллыг шинэчилж, соёлын өвийг хамгаалагч, харгалзагчтай байх тогтолцоог бий болгоно.

3.7 АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛ

- 3.7.1 Гадаад, дотоодын аялал жуулчлалыг дэмжих үүднээс сумын нутаг дэвсгэрээр дамжин өнгөрч буй иргэд болон гэр бүл, хамт олон, найз нөхөдтэй хамтран, зорьж ирэх хүмүүсийн тоог нэмэгдүүлэх зорилтын хүрээнд чөлөөт цагаа тав тухтай өнгөрүүлэх цогцолбор бүхий орчныг төлөвлөж, үе шаттай хэрэгжүүлж ажиллана.
- 3.7.2 “Шүршүүр - жорлон” хөтөлбөрийг үйл ажиллагаа явуулж байгаа шатахуун түгээх

- станц болон өргөн хэрэглээний бараа, бүтээгдэхүүний дэлгүүрүүдэд санал болгож, хамтран хэрэгжүүлнэ.
- 3.7.3 Жуулчдад чанартай үйлчилгээ үзүүлэх аялал жуулчлалын дэд бүтцэд хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлнэ.
- 3.7.4 Өвлийн аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх чиглэлээр гаргасан санал санаачилга, хөтөлбөр, арга хэмжээг бодлогоор дэмжиж, орчин үеийн цанын өвлийн баазыг хувийн хэвшилтэй хамтран хэрэгжүүлнэ.
- 3.7.5 Гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтыг орон нутаг руугаа чиглүүлэх санал санаачилгыг өрнүүлж, Тэрбум мод үндэсний хөтөлбөрийн хүрээнд сумандаа мод тарих, зүлэгжүүлэх байдлаар шинээр цэцэрлэгт хүрээлэн бүхий төгөл байгуулах төслүүдийг хэрэгжүүлнэ.

ДӨРӨВ. ӨРИЙН ДАРАМТГҮЙ МОНГОЛ

Ардчилал төгс хөгжих суурь нөхцөл, улс орны тусгаар тогтнолын баталгаа бол эдийн засаг нь бат бэх, иргэд нь хангалуун амьдрах орчин юм. Эдийн засаг хүчтэй байснаар иргэд үнийн дарамт, өрийн дарамтад боомилогдсон хямралт байдлаас гарна.

Эдийн засаг тэлсэн ч өсөлт тогтворгүй байна. Уул уурхайн салбарын үйлдвэрлэл нэмэгдэхийн хэрээр хувийн хэрэглээ эргэж, төсвийн зардлын тэлэлт эдийн засгийн өсөлтийг голлон тодорхойлж байна. Уул уурхайн түүхий эдийн экспорт огцом тэлсний үр дүнд бий болж байгаа эдийн засгийн эерэг нөхцөл байдлыг цаашид тогтвортой хадгалахын тулд эдийн засгийг төрөлжүүлэх, түүхий эдийн үнийн хэлбэлзэлд тэсвэртэй байдлыг бэхжүүлэхэд чиглэсэн бүтцийн өөрчлөлт, бодлогыг үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлэх шаардлагатай. Эдийн засгийг өрийн дарамтаас гаргахын тулд:

Төсвийн сахилга батыг сайжруулж, Засгийн газрын зардлыг танан, халамж, дэмжлэг, татаас зэрэг шилжих төлбөрүүдийг бууруулах санхүүгийн бодлогыг хэрэгжүүлэн, татварын хэмжээг бууруулах бодлого баримтална.

Зам, тээвэр, эрчим хүч, сэргээгдэх эрчим хүч, ус, дулаан хангамж, мэдээлэл, харилцаа холбоо зэрэг олон төрлийн дэд бүтцийн хөгжлөөр Монгол Улс хоцрогдолтой байна. Хөгжлийг дэмжих үр ашигтай дэд бүтцийг орчин үеийн стандартад нийцүүлэн бүтээн байгуулах нь Ардчилсан намын Засгийн газрын гол зорилтуудын нэг байх болно. Үүний тулд төсвийн оновчтой шийдвэр гаргаж, төр, хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагааг хослуулан хэрэгжүүлнэ.

Дэд бүтцийн хөгжлийн зорилтуудыг Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогод нийцүүлэн гаргана.

Бид Монголын эдийн засаг илүү тогтвортой, хуримтлалд суурилсан эрүүл өсөлтөөр урагшлах эдийн засгийн реформын бодлогыг хэрэгжүүлнэ.

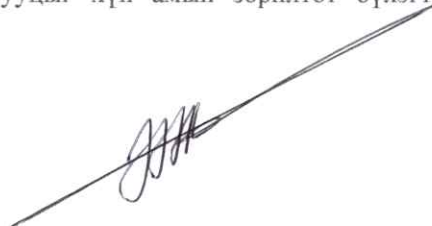
4.1 АЖ ҮЙЛДВЭРИЙН ХӨГЖИЛ, БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРҮҮД

- 4.1.1. Инноваци, өндөр технологи, нэмүү өртөг шингэсэн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл, үйлчилгээ, дахин боловсруулах болон бүтээлч аж үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх хувийн хэвшлийн санал, санаачилгыг дэмжинэ.
- 4.1.2. Одоо ашиглаж байгаа болон ашиглахад бэлэн байгалийн түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын орд, цементийн үйлдвэрүүдийг түшиглэн барилгын материалын үйлдвэрлэлийг дэмжинэ.

4.2 БАРИЛГА, ХОТ БАЙГУУЛАЛТ, ГАЗРЫН ХАРИЛЦАА

- 4.1.1. Хүн амыг орон сууцжуулах зорилтын хүрээнд дараах чиглэлээр орон сууцны бодлого хэрэгжүүлнэ. Үүнд:

- “Тогтвортой орлого бүхий орон сууц” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж, аймаг, сумын төвгүүдэд орон сууцыг хүн амын зорилтот бүлэгт

тааламжтай нөхцөлөөр бүтээн байгуулах хувийн хэвшлийн санал, санаачилгыг дэмжинэ;

- Төр, хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагааны хүрээнд аж ахуйн нэгжүүдэд дэмжлэг үзүүлэх замаар түрээсийн орон сууцны фонд бий болгоно.
- Хашаандаа амины тохилог орон сууц барих санаачилгыг дэмжинэ.
- Хууль бусаар газар олголт хийгдсэн газруудыг иргэдтэйгээ хамтран шалган тогтоож, гомдол маргаантай холбоотой асуудлыг судлан цэгцэлж, хуулийн хүрээнд зохих арга хэмжээг авч дахин төлөвлөж, орон нутгийн иргэддээ шинээр газар авах боломжийг бүрдүүлнэ.
- Гэр хорооллын инженерийн дэд бүтэц (цэвэр ус, бохир ус ариутгах татуурга, интернэтийн шилэн кабель)-д холбож, халаалтыг төвлөрсөн болон сэргээгдэх эрчим хүчний эх үүсвэртэй амины орон сууц болгон дахин төлөвлөх ажлыг иргэдийн оролцоотой хэрэгжүүлж, амьдран суух байшингаа барихад урт хугацаатай, хүү багатай, орон сууцны ипотекийн зээлээр санхүүгийн дэмжлэг үзүүлж ажиллана.
- Гэр хорооллын инженерийн шугам сүлжээнд холбогдох хэрэгсэл үйлдвэрлэх, нийлүүлэх төсөл хөтөлбөрүүдийг орон нутаг хөгжүүлэх сангаас дэмжлэг үзүүлнэ.
- Иргэдийн эрүүл, аюулгүй орчинд ажиллаж, амьдрах таатай нөхцөлийг бүрдүүлэх зорилгоор сумдын ерөнхий төлөвлөгөө, зураг төслийг иргэдийн оролцоонд тулгуурлан боловсруулж, дэд бүтэцжүүлэх ажлыг хэрэгжүүлнэ.

4117144522
HIOA0064 9060464

4.1.2. Хот, суурин газрын хүнсний нийтийн хэрэглээний малыг зөвхөн үйлдвэрийн аргаар нядалж боловсруулах стандартыг бүрдүүлж, энэ чиглэлд хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

4.1.3. Хүнсний аюулгүй байдлын найдвартай статистик мэдээллийн системийг нэвтрүүлж, хүнсний бүтээгдэхүүний хяналтын тогтолцоог шинэчилнэ. Хэрэглэгчдийн оролцоог нэмэгдүүлж, лабораториудыг хувийн хэвшилд шилжүүлнэ.

4.2. ДЭД БҮТЦИЙН ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

4.2.1. Ус

4.2.1.1. Гүний усны хэрэглээг гамнах төсөл хэрэгжүүлнэ.

4.2.1.2. “Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөн болон цөлжилттэй тэмцэх ажлын хүрээнд сум бүрт 50 - 100 га ногоон байгууламж бий болгоно.

4.2.1.3. Сансарын интернэтийг малчдад бүрэн нэвтрүүлж, мал маллах ажилд технологийн ололтыг нэвтрүүлнэ.

4.2.2. Хөдөө аж ахуй, Мал аж ахуйн салбар

4.2.2.1. “Хариуцлагатай, чинээлэг малчин” хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.

4.2.2.2. Мал, малын гаралтай бүх төрлийн түүхий эд, бүтээгдэхүүний үнэ цэнийг нэмэгдүүлж, эдийн засгийн эргэлтийг хурдасгах замаар малчдын амьжиргаа, орлогыг дээшлүүлэх нөхцөл бүрдүүлнэ.

4.2.2.3. Малын тэжээлийн үйлдвэрлэлийн бизнес эрхлэхэд чиглэсэн хувийн хэвшлийн санаачилгыг урамшуулан дэмжиж, малын таримал тэжээлийн тариалалтыг төрийн бодлоготой уялдуулан нэмэгдүүлнэ.

4.2.2.4. Өндөр ашиг шимтэй үндэсний болон дасан зохицох чадвартай гадаадын үржлийн малыг өсгөн бойжуулах үржлийн аж ахуйг хөгжүүлж, малчдад чанартай, таваарлаг малтай болох боломжийг бүрдүүлнэ.

4.2.2.5. Мах, сүү, шувуу, зөгийний эрчимжсэн фермерийн аж ахуй эрхлэх иргэн, аж ахуйн нэгжийг хөрөнгө оруулалтыг бүсчилсэн хөгжлийн бодлоготой уялдуулан зээлийн бодлогоор дэмжинэ.

4.2.2.6. Мах, махан бүтээгдэхүүнийг бэлтгэх цехийн үйл ажиллагааг дэмжиж ажиллана.

- 4.2.2.7. Малын гаралтай хоёр дахь түүхий эдийг хаягдалгүй боловсруулах, өндөр уургийн агууламжтай түүхий эд үйлдвэрлэх чиглэлд хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.
- 4.2.2.8. Өвлийн хүлэмжийн, мал, амьтны фермийн барилга байгууламжид хөрөнгө оруулах 15 хүртэлх жилийн мөргөйжийн зээлийн хэлбэрийг нэвтрүүлж, орон нутагт ажлын байрыг нэмэгдүүлнэ.
- 4.2.2.9. Гахай, махны болон өндөгний тахианы хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтын зээл дэмжлэг үзүүлж, дотоодын үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлнэ.
- 4.2.2.10. Эрсдэл бүхий нөхцөлөөс урьдчилан сэргийлэх тохиолдол бий болсон үед малчдад худалдан борлуулж, эргэлтэд оруулах зорилготой өвс, тэжээлийн нөөцийн фондын тогтолцоог бий болгоно.

4.3.3 Газар тариалангийн салбар

4117144522
НХА0064 9060464

- 4.3.3.1 Мах, хүнсний ногоо, нарийн ногооны төрөлжсөн хүлэмж, зоорь агуулахыг олноор байгуулахад чиглэж, иргэдээ дэмжиж ажиллана.

**ТӨВ АЙМАГ ДАХЬ
ТӨРИЙН АУДИТЫН ГАЗАР**

41100, Төв аймаг, Зуунмод сум
Утас: 70272582, Цахим шуудан: tuv@audit.gov.mn
Цахим хаяг: www.audit.mn

ТӨВ АЙМГИЙН БАЯН СУМЫН
СОНГУУЛИЙН ХОРООНД

2024-08-05 № 01/460
танай -ны № -т

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөр хуульд заасан
шаардлагад нийцсэн талаарх дүгнэлт

Төрийн аудитын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.3, Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.5, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.4-т заасан Төрийн аудитын байгууллагын бүрэн эрхийн хүрээнд Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох Төв аймгийн Баян сумын "Ардчилсан нам"-ын сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянаж, дүгнэлт гаргалаа.

Үүрэг хариуцлагын талаарх мэдээлэл

Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох нам, эвсэл нь сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрөө Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль болон Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, УИХ-аас баталсан хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичигт нийцүүлэн боловсруулж, санхүүгийн тодорхой эх үүсвэр шаардсан зорилт, арга хэмжээг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах зардлын талаарх тооцоо, судалгааг гарган хуульд заасны дагуу дүгнэлт гаргуулах үүрэг хүлээнэ.

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийн дүгнэлтийн үндэслэл

Төрийн аудитын байгууллага нь Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох нам, эвслийн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянан үзэхдээ Төрийн аудит MNS 6817-1:2020 Төрийн аудит. Тулгуур зарчим, MNS 6817-6:2020 Төрийн аудит. Нийцлийн аудитын зарчим, MNS 6817-8:2020 Төрийн аудит. Нийцлийн аудит стандартыг удирдлага болгон Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль болон Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, УИХ-аас баталсан хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичиг, Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн 2024 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, 2025-2026 оны төсвийн төсөөллийн тухай хууль, холбогдох байгууллагаас авсан тайлан, судалгаа, мэдээллийг тус тус шалгуур болгон авч үзсэн.

Дүгнэлт

Төв аймгийн Баян сумын "Ардчилсан нам"-ын Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцохоор ирүүлсэн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийн зорилт, арга хэмжээ нь Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.3, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.3 дахь хэсэг, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд заасан тусгай шаардлагад тус тус нийцсэн байна.

Төв аймгийн Баян сумын "Ардчилсан нам"-ын мөрийн хөтөлбөр 110 хуудас/-ийг хавсаргав.

Хувийг: Баян сумын Ардчилсан намын хороонд

ДАРГА
ТЭРГҮҮЛЭХ АУДИТОР

Д.ХИШИГЖАРГАЛ

019020798

ОРОН НУТГИЙН 2024 ОНЫ ЭЭЛЖИТ СОНГУУЛЬД ТӨВ АЙМГИЙН
БАЯН СУМЫН АРДЧИЛСАН НАМААС ДЭВШҮҮЛЖ БУЙ
МӨРИЙН ХӨТӨЛБӨР

БҮТЭН МОНГОЛ
БҮРЭН АРДЧИЛАЛ “9+90+900”
ЭРЧИМТ ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

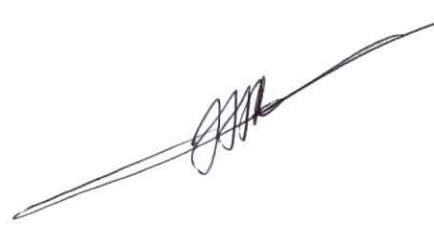
Баян сум
2024 он

A handwritten signature in black ink, consisting of several loops and a long horizontal stroke extending to the right.

АГУУЛГА

Contents

<u>ЭРЧИМТ ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ</u>	1
<u>НЭГ. БҮТЭН МОНГОЛ</u>	4
<u>ХОЁР.СЭРСЭН МОНГОЛ</u>	5
2.1. <u>ЦОГЦ БОЛОВСРОЛ</u>	5
2.2. <u>ЭРҮҮЛ МЭНД-ЭРХЭМ БАЯЛАГ</u>	6
2.3. <u>БИЗНЕС, ХӨДӨЛМӨР, ЭРХЛЭЛТ</u>	6
<u>ГУРАВ.БҮТЭЭЛЧ МОНГОЛ</u>	7
3.1 <u>УУЛ УУРХАЙН САЛБАР</u>	7
3.2 <u>БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРИЙН САЛБАР</u>	7
3.3 <u>ТЭЭВРИЙН САЛБАР</u>	7
3.4 <u>ХООЛ, ХҮНС ҮЙЛДВЭРЛЭЛИЙН САЛБАР</u>	7
3.5 <u>НИЙГМИЙН ХАМГААЛЫН САЛБАР</u>	8
3.6 <u>СОЁЛ, УРЛАГИЙН САЛБАР</u>	8
3.7 <u>АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛ</u>	8
<u>ДӨРӨВ.ӨРИЙН ДАРАМТГҮЙ МОНГОЛ</u>	8
4.1 <u>АЖ ҮЙЛДВЭРИЙН ХӨГЖИЛ, БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРҮҮД</u>	9
4.2 <u>БАРИЛГА, ХОТ БАЙГУУЛАЛТ, ГАЗРЫН ХАРИЛЦАА</u>	9
4.2. <u>ДЭД БҮТЦИЙН ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ</u>	10

ӨМНӨТГӨЛ

Монгол Улсын тусгаар тогтнол, Үндэсний эрх ашиг, Үндсэн хуульт ардчиллаа хамгаалан бэхжүүлж, хувь хүний эрх чөлөө, хуулийн засаглал, чөлөөт зах зээл, иргэний нийгмийн зарчимд суурилсан тогтвортой хөгжлийн төлөөх баруун төвийн намын хувьд,

АРДЧИЛСАН НАМ ӨНӨӨГИЙН ЭДИЙН ЗАСАГ, УЛС ТӨРИЙН НӨХЦӨЛ БАЙДЛЫГ ДАРААХ БАЙДЛААР ДҮГНЭЖ БАЙНА:

- Эдийн засаг томорсон гэх ч иргэдийн орлого, худалдан авах чадвар нэмэгдээгүй;
- Валютын нөөц нэмэгдсэн гэх боловч төгрөгийн ханш суларсан;
- Монгол Улсын иргэн бүр 33.0 сая төгрөгийн өртэй болсон;
- Туг хийсгэж, тууз хайчлаад, томоохон бүтээн байгуулалт ганцыг ч хийгээгүй. Дарханы замыг дуусгаж чадаагүй;
- Цахилгааны доголдол, шатахууны хомсдол тогтмол бий болж, эрчим хүчний асуудал үндэсний аюулгүй байдалд нөлөөлөх болсон;
- Авлигын индексээр 180 улсаас 121 дүгээрт бичигдэж, 2015 оноос хойш 49 байраар ухарсан;
- Монголчуудын 28.8 хувь нь ядуурлын шугамаас доогуур, 21.4 хувь нь ядуурлын шугамд ойр амьдрах болсон. Хүн амын талаас илүү хувь нь ядууралд өртсөн улс болж, дампуурлын ирмэгт тулсан. 417744522 10064 9060464
- Цар тахлын улмаас боловсролын хоцрогдол газар авч, энэ үзүүлэлтээр мөн л дэлхийд сүүл мушгих болсон;
- Шударга шүүмжлэл хэлсэн хүн бүрийг баривчилж, хорьдог болсон;
- Агаарын бохирдлын улмаас хорт хавдрын шалтгаант нас баралт эрс нэмэгдсэн.

ТИЙМ УЧРААС, 2016-2024 ОНЫГ БИД АЛДАГДСАН 8 ЖИЛ ХЭМЭЭН ДҮГНЭЖ БАЙНА.

Алдагдсан 8 жилийг дүгнэсний үр дүнд алдааг засч, Монгол Улсын эдийн засаг эрчимтэй хөгжсөн, хуулийн засаглал, шударга ёс тогтсон, хүн бүр ажил, хөдөлмөр эрхлэн, орлого нь амьдрал ахуйд хүрэлцсэн, эрүүл, аюулгүй орчинд ажиллаж, амьдарсан хүнлэг, ардчилсан нийгмийг цогцлоохыг ЭРХЭМ ЗОРИЛГО болгож,

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрт санал авах “БҮТЭН АРДЧИЛАЛ” аяныг бүсчилсэн хөгжлийн хэлбэрээр улс, орон даяар зохион байгуулж, аймаг, дүүргийн гишүүд, дэмжигчид, бүх намын хороо, иргэний нийгмийн төлөөлөл, мэргэжлийн холбоод, төрийн бус байгууллагуудаас авсан саналуудыг үндэслэн:

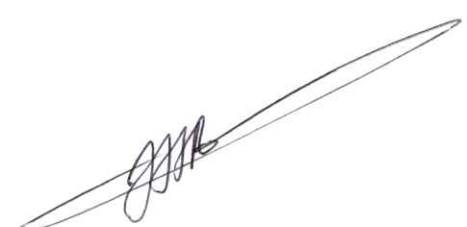
Төв аймгийн Баян сумын Ардчилсан нам 2024 оны Орон нутгийн сонгуульд стратегийн 4 бүлэг бүхий БҮТЭН МОНГОЛ – БҮРЭН АРДЧИЛАЛ Эрчимт хөгжлийн төлөвлөгөөг танилцуулж байна.

НЭГ. БҮТЭН МОНГОЛ

1.1. Иргэдэд чиглэсэн хөгжлийн бодлого

Төв аймгийн Баян суманд ажиллаж амьдарч байгаа салбар бүрийн иргэдэд чиглэсэн хөгжлийн бодлогын хүрээнд хэрэгжүүлэх арга хэмжээ.

- 1.1.1. “Өрх бүр баялаг бүтээгч” хөтөлбөрийг үе шаттай хэрэгжүүлнэ. Экспортод чиглэсэн жижиг, дунд үйлдвэрлэлийг дэмжин ажиллана.
- 1.1.2. Иргэн, аж ахуйн нэгжийн төрөөс авах үйлчилгээг цахим хэлбэрт шилжүүлэх арга хэмжээг дэмжинэ.
- 1.1.3. Хөдөө аж ахуйн гаралтай түүхий эдийг боловсруулах, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, жижиг дунд хөнгөн үйлдвэрлэлийг дэмжин ажиллаж, иргэдийн бодит орлогыг нэмэгдүүлнэ.
- 1.1.4. Малчдын хамтын оролцоонд тулгуурлан бэлчээр нутгийн тогтвортой ашиглалтыг хангаж, доройтсон бэлчээрийн 30-аас доошгүй хувийг сэргээнэ.
- 1.1.5. Бүсчилсэн хөгжлийн хөтөлбөрт тулгуурлан малчин өрхийг дэмжин “Малжуулах хөтөлбөр”-ийг орон нутагт хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.6. Бүсчилсэн хөгжлийн хөтөлбөрт тулгуурлан Газар тариалангийн бүс нутагт усалтын системийн менежментийг боловсронгуй болгож, тариалан эрхлэгч, хүнсний ногоо тариалагчдыг бодлогоор дэмжинэ.
- 1.1.7. Малын эмч нарын ур чадварыг дэмжих замаар нэгж малд ногдох мал эмнэлгийн үйлчилгээний чанарыг сайжруулна. 9060464
- 1.1.8. Төрийн албанаас эрт тэтгэвэрт гарч буй иргэд жижиг, дунд, бичил бизнесийн салбарт ажиллах, баялаг бүтээх боломжийг бүрдүүлнэ.
- 1.1.9. Бүх шатны төрийн албан хаагчдыг эрхэлдэг ажлынхаа чиглэлээр сурч боловсрохыг дэмжиж, жил бүр сургалтад хамруулна.
- 1.1.10. Чөлөөт өрсөлдөөний зарчимд нийцүүлэн мэргэжлийн соёл, урлагийн байгууллагуудад нэмэлт орлого олох боломж, нөхцөлийг бүрдүүлнэ.
- 1.1.11. Тусгай хэрэгцээт хүний асран хамгаалагчдыг дэмжих бодлого хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.12. Тусгай хэрэгцээт хүүхэд, иргэдэд зориулсан сэргээн засах, хөгжлийн цогцолбор төвийг орон нутагт байгуулна.
- 1.1.13. Эмнэлгүүдэд тусгай хэрэгцээт хүнд зориулсан орчин бий болгоно.
- 1.1.14. Үйлчилгээний газар, шинээр баригдаж байгаа барилга байгууламж, явган хүний зам, гэрлэн дохиог хөгжлийн бэрхшээлтэй хүн чөлөөтэй зорчих олон улсын стандартын шаардлагад нийцүүлж өөрчилнө.
- 1.1.15. Хүүхэд хөгжлийн чиглэлээр байгууллагуудын үйл ажиллагааг дэмжиж ажиллана.
- 1.1.16. Хүүхэд харах үйлчилгээг хөгжүүлэх, цэцэрлэгийн хүртээмжийг нэмэгдүүлэх замаар эмэгтэйчүүдийн хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжинэ.
- 1.1.17. Өрх, суманд үзүүлэх 0-5 насны хүүхдийн тусламж, үйлчилгээг чанаржуулах, хүртээмжийг сайжруулах, хөхөөр хооллолтыг дэмжих “эрүүл, чийрэг хүүхэд” хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.18. Хүүхэд нэг бүрийг хөгжүүлэх сургуулийн өмнөх болон бага, дунд боловсролын “цөм” хөтөлбөрийг үргэлжлүүлж, иргэний нийгмийн байгууллага, гэр бүлийн оролцоог өргөжүүлнэ.
- 1.1.19. Дотуур байрны орчин, нөхцөлийг сайжруулах төсөл хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.20. Хүүхдэд тулгарч буй дээрэлхэх, үе тэнгийнхний дарамт, шахалт болон эрүүл мэнд, сэтгэцийн бусад сорилт, бэрхшээлтэй холбоотой асуудлуудыг шийдвэрлэхэд чиглэсэн төсөл хэрэгжүүлнэ.

- 1.1.21. Хүүхдийг цахим дарамт, мөлжлөг, зохисгүй контент зэрэг цахим гэмт хэрэг, аюулаас хамгаалах үйл ажиллагаа, оролцогч талуудын уялдаа холбоог сайжруулна.
- 1.1.22. Мэргэжлийн боловсролын сургуулиудад хөдөлмөрийн зах зээлийн хэрэгцээнд нийцсэн нарийн мэргэжлээр төгссөн оюутан сурагчдыг орон нутагт үйл ажиллагаа явуулж байгаа аж ахуй нэгж байгууллага, төсөл хөлбөрүүдэд ажлын байранд зуучлах ажлыг тогтмол зохион байгуулна.
- 1.1.23. Залуучууд боловсрол эзэмшихэд туслах, хүртээмжийг нэмэгдүүлэх зорилгоор тэтгэлэг олгож буй аж ахуйн нэгж, хувь хүнийг урамшуулах, дотоодын тэтгэлгийн тоог нэмэгдүүлэх төсөл хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.24. Орон нутагт ажиллаж буй залуучуудыг дэмжих хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.25. Гэр бүлийн гишүүн бүрт гэр бүлийн боловсрол олгох “Монгол гэр бүл” боловсролын хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.26. Ажил, хөдөлмөр эрхлэх, санхүү, бизнесээ өргөжүүлэх, амьдрах орчноо хамтдаа сайжруулах мэдлэг, ур чадварын сургалт, зөвлөмжөөр хангагдах боломжийг бий болгоно.
- 1.1.27. Ахмадын сургалтын төв байгуулж, дахин ур чадваржуулах, хөдөлмөрийн чадварт нь тулгуурлан дахин ажил хөдөлмөр эрхлэх боломжийг дэмжинэ.
- 1.1.28. Ахмадын эрүүл мэндийн тогтолцоог сайжруулах хүрээнд спортоор хичээллэх орчин нөхцлийг бүрдүүлэх ажлыг дэмжиж, төрөл бүрийн ахмадын тэмцээн уралдаануудыг дэмжиж ажиллана.
- 1.1.29. Иргэд өөрийн өмчилж авсан хашааны газар дээр айл, хөрш, гудамжаараа нэгдэн төлөвлөлт хийж, инженерийн дэд бүтцэд бүрэн холбогдсон амины орон сууц болгон дахин төлөвлөх ажлыг иргэдийн оролцоонд тулгуурлан хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.30. Дугуйн болон явган алхалтын замын сүлжээг бий болгоно.
- 1.1.31. Орчноо ногооруулсан иргэд, аж ахуйн нэгжийг урамшуулах тогтолцоог бий болгоно.
- 1.1.32. Малчин өрх жуулчид хүлээн авах үйл ажиллагааг дэмжиж, малчдад дээрх чиглэлээр мэдлэг, ур чадварыг нэмэгдүүлэх хөтөлбөр зохион байгуулна.

ХОЁР. СЭРСЭН МОНГОЛ

2.1. ЦОГЦ БОЛОВСРОЛ

XXI зууны өрсөлдөх чадвар бүхий шинэ Монгол хүнийг бий болгохуйц, Монгол хүний төрөлхийн давуу талд түшиглэсэн боловсролын монгол загварыг бүтээнэ.

Боловсролын монгол загвар нь дэлхийн боловсролын шилдэг практик, нотлогдсон сайн туршлагуудыг өөрийн онцлог, давуу талуудаар цааш баяжуулан хөгжүүлсэн, одоо хуримтлагдсан асуудлыг шийдвэрлэх суурь реформын шинжтэй, ирээдүйн сорилтуудыг давахуйц, хангалуун сайхан амьдрах эрхийг баталгаажуулсан, ардчиллын үнэт зүйлс, үндэсний өв уламжлалыг агуулсан байна.

- 2.1.1.1. Нийгмийн хариуцлагын хүрээнд “Хүүхэд бүрт компьютер” хөтөлбөр хэрэгжүүлэх санал, санаачилгыг дэмжинэ.
- 2.1.1.2. Хүүхэд бүрийг хөгжүүлж, бүтээлч сэтгэлгээтэй, өөртөө итгэлтэй, Монгол орныхоо байгаль, түүх, үндэсний хэл, соёл, уламжлалаар бахархдаг хүмүүжил олгох хөтөлбөрийг сэргээн сайжруулж, үргэлжлүүлнэ.
- 2.1.1.3. Хичээлээс гадуурх сургалт, дугуйлангийн хамрагдалтыг 75 хувьд хүргэж,

суралцагчийн сонирхол, чадварыг нээн хөгжүүлэх сонгон, секц, дугуйлангийн үйл ажиллагааг өргөтгөнө.

- 2.1.1.4. Багшийн үндсэн ажил буюу суралцах үйл ажиллагааг нэмэгдүүлж, шаардлагагүй бусад ажлыг эрс багасгана.
- 2.1.1.5. Бүхий л салбарын орчин үеийн дэвшилтэд технологиудад суурилсан бүтээлч шинэлэг санал санаачилгуудыг дэмжиж, иргэдээ орчин үеийн технологийн овсгоотой хэрэглэгч байлгах үүднээс бүх төрлийн шинэлэг технологиудын дэвшлүүдийг танилцуулах сургалт, уулзалт, арга хэмжээнүүдийг тогтмол санаачлан хэрэгжүүлж иргэдээ дэмжиж хамтран ажиллана.

2.2. ЭРҮҮЛ МЭНД – ЭРХЭМ БАЯЛАГ

Монгол Улсын эрүүл мэндийн тогтолцооны үндсийг бүрдүүлэх хүний нөөц, эм, оношлуур, тоног төхөөрөмж, эмнэлзүйн удирдамж, эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээний стандарт, технологи, мэдээллийн систем, удирдлага, зохион байгуулалт, менежмент, санхүүжилт бүх түвшинд уялдаагүйгээс гадна иргэдийн эрүүл мэндийг хамгаалах, дэмжих, сайжруулахад бүрэн нийцэхгүй байгаагаас шалтгаалан тулгамдсан олон асуудлууд үүсээд байна.

Иргэдийн халдварт болон халдварт бус өвчлөл, нас баралт болон эх, нярайн эндэгдлийг бууруулж, бүх нийтийн эрүүл мэндийн нэгдсэн цогц хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ. Иргэдийг эрүүл байлгах, шинэчлэл хийхдээ өвлөхөөс өмнө урьдчилан сэргийлэхэд болон эрүүл мэндийн боловсролыг сайжруулахад түлхүү анхаарч ажиллана.

Эмнэлгүүдийг гүйцэтгэлд нь үндэслэл бие даалгаж, чанар, үр дүнг дээшлүүлнэ. Иргэд болон мэргэжлийн шинжээчдийг мэдээллээр ханган шийдвэр гаргах үйл ажиллагаанд оролцуулна. Эрүүл мэндийн даатгалын байгууллагын гүйцэтгэлийг сайжруулж, даатгуулагчдын өмнө үүрэх хариуцлага, үйл ажиллагааг ил тод, нээлттэй болгох замаар даатгуулагчдын сэтгэл ханамжийг сайжруулна.

- 2.2.1.1. Бага насны хүүхдийн хөгжлийн хоцрогдол, хөгжлийн бэрхшээлийг эрт илрүүлэх, оношлох, хүүхэд бүрт тохирох шаардлагатай сэргээн засах хөгжлийн үйлчилгээ үзүүлдэг болно.
- 2.2.1.2. Гэмтэл, ослыг бууруулахад байгууллагуудын хоорондын хамтын ажиллагааг идэвхжүүлж, нийт нас баралтын хэмжээг эрс бууруулна.
- 2.2.1.3. Нийтийн биеийн тамирыг хөгжүүлэх шинэ хөтөлбөр боловсруулж, хэрэгжүүлнэ.
- 2.2.1.4. Явуулын эмнэлгийн чанаржуулахад анхаарч, өрх, сум, багийн эрүүл мэндийн төвийн тусламж, үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг сайжруулна.

2.3. БИЗНЕС, ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТ

Бизнес, хөдөлмөр эрхлэлтийг бүх талаар дэмжиж, дундаж давхаргын эгнээг тэлнэ.

- 2.3.1. Шинээр гарааны бизнес эрхэлж буй иргэдийг дэмжих үүднээс цаг үеийн нөхцөл байдалд нь тохирсон үүсч болзошгүй эрсдэл, давуу тал, бодит боломжуудыг тодорхойлж, хэрэгцээт зөвлөгөө мэдээллүүдийг хүргэж, тогтвортой бизнес болгон төлөвшүүлэхэд дэмжиж бойжуулах үүднээс төсөл хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж ажиллана.
- 2.3.2. Ажил олгогчдын эрэлт, хэрэгцээнд нийцсэн, хөдөлмөрийн зах зээлийн эрэлт, нийлүүлэлтийг бүрэн хангах мэргэжилтэн бэлтгэх нөхцөлийг бүрдүүлнэ.
- 2.3.3. Цагаар ажиллах, гэрээр ажиллах, зайнаас ажиллуулах, сүлжээний маркетинг бүхий бараа, үйлчилгээний борлуулалт хийх зэрэг хөдөлмөр эрхлэлтийн олон

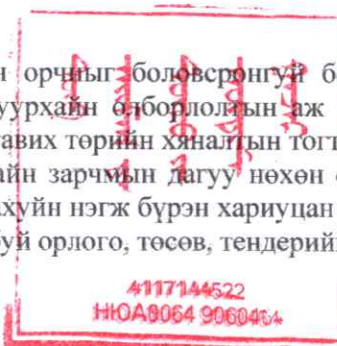
- хэлбэрийг дэмжих замаар эмэгтэйчүүд, оюутан, залуучууд, ахмад настан, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжинэ.
- 2.3.4. Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн болон үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх бодлого, зохицуулалтыг сайжруулах, урьдчилсан сэргийлэх үйл ажиллагааг төр, хувийн хэвшлийн хүрээнд хамтран зохион байгуулна.

ГУРАВ. БҮТЭЭЛЧ МОНГОЛ

Худалдаа, аж үйлдвэр, уул уурхай, боловсруулах үйлдвэр, тээвэр, хоол хүнс, мэдээлэл харилцаа, санхүү, даатгал, нийгмийн хамгаалал, соёл, урлаг, аялал жуулчлалын зэрэг салбар бүрийн бодлогыг оновчтой тодорхойлж, тулгамдаж буй асуудлуудыг шийдвэрлэнэ.

3.1 УУЛ УУРХАЙН САЛБАР

- 3.1.1 Бичил уурхайн эрх зүйн орчныг боловсруулж болгож, шаардлага хангасан зарим нөхөрлөл, хоршоог уул уурхайн олборлолын аж ахуйн нэгж хэлбэрээр албажуулан хууль бус олборлогчдод тавих төрийн хяналтын тогтолцоог сайжруулна.
- 3.1.2 Хариуцлагатай уул уурхайн зарчмын дагуу нөхөн сэргээлт, хаалтын асуудлыг тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч аж ахуйн нэгж бүрэн хариуцан гүйцэтгэдэг болгоно.
- 3.1.3 Байгалийн баялгаас орж буй орлого, төсөв, тендерийг иргэдээр хэлэлцүүлдэг тогтолцоог шинэ шатанд гаргана

3.2 БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРИЙН САЛБАР

- 3.2.1 Хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүний боловсруулах үйлдвэрлэлийг дэмжих, санхүүжилтийн найдвартай тогтолцоог бий болгох, олон улсын стандартыг нутагшуулах, экспортлох цогц арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ.
- 3.2.2 Эрдэс баялгийн болон малын гаралтай түүхий эд боловсруулах, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, хөдөө аж ахуй, хүнд, хөнгөн үйлдвэрлэлийг хөгжүүлж, ажлын байр бий болгоно.
- 3.2.3 Малаас гарч буй түүхий эд, арьс шир, ноос ноолуур боловсруулах үйлдвэрлэлийн төвүүдийг бодлогоор дэмжинэ.

3.3 ТЭЭВРИЙН САЛБАР

- 3.3.1 Аймаг, сум, хот хоорондын зорчигч тээврийн үйлчилгээг чөлөөт өрсөлдөөнд шилжүүлж, дагаж мөрдөх стандартыг сайжруулна.
- 3.3.2 Нийтийн тээврийн үйлчилгээг сайжруулж, цаг үеийн нөхцөл байдалд уялдуулж, маршрутыг шинэчлэн стандартыг сайжруулна.

3.4 ХООЛ, ХҮНС ҮЙЛДВЭРЛЭЛИЙН САЛБАР

- 3.4.1 Бүсчилсэн хөгжлийн бодлогын хүрээнд жимс, жимсгэнэ, нарийн ногоо, хүнсний ногоо тариалах болон хүлэмжийн газар олгох, ашиглахад уян хатан бодлого баримталж, гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

3.5 НИЙГМИЙН ХАМГААЛЛЫН САЛБАР

- 3.5.1 Төр засгийн үйлчилгээг тэгш хүртээмжтэй болгож төр болон хөдөлмөр эрхлэлт, хувийн хэвшилд ажил хөдөлмөр эрхэлж буй иргэдийг нам улс төрийн сонголт, үзэл баримтлалаас шалтгаалан талцуулж гадуурхах үйл ажиллагааг таслан зогсоох арга хэмжээнүүдийг хэрэгжүүлнэ.
- 3.5.2 Ядуурлыг бууруулах хөтөлбөрийг баг, хороо, сум, дүүрэг, аймаг, нийслэлийн түвшинд тодорхой зорилт, шалгуур үзүүлэлтээр гаргаж, холбогдох байгууллагуудын үйл ажиллагааг уялдуулна.
- 3.5.3 Бага орлоготой, ядуу өрхийн хөдөлмөрийн насны иргэдийг хөдөлмөрт бэлтгэх, ур чадвар эзэмшүүлэх хөтөлбөрт хамруулах, ажлын байранд зуучлах тогтолцоог бүрдүүлнэ.

3.6 СОЁЛ, УРЛАГИЙН САЛБАР

- 3.6.1 Хувь хүний эрх чөлөө, ардчилал, чөлөөт эдийн засгийн ач холбогдлыг таниулах хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 3.6.2 Археологийн болон түүх, соёлын дурсгалт газрын хамгаалалтын зэрэглэл, ангиллыг шинэчилж, соёлын өвийг хамгаалагч, харгалзагчтай байх тогтолцоог бий болгоно.

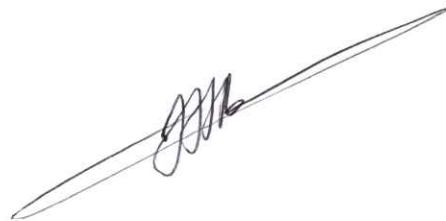
3.7 АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛ

- 3.7.1 Гадаад, дотоодын аялал жуулчлалыг дэмжих үүднээс сумын нутаг дэвсгэрээр дамжин өнгөрч буй иргэд болон гэр бүл, хамт олон, найз нөхөдтэй хамтран, зорьж ирэх хүмүүсийн тоог нэмэгдүүлэх зорилтын хүрээнд чөлөөт цагаа тав тухтай өнгөрүүлэх цогцолбор бүхий орчныг төлөвлөж, үе шаттай хэрэгжүүлж ажиллана.
- 3.7.2 “Шүршүүр - жорлон” хөтөлбөрийг үйл ажиллагаа явуулж байгаа шатахуун түгээх станц болон өргөн хэрэглээний бараа, бүтээгдэхүүний дэлгүүрүүдэд санал болгож, хамтран хэрэгжүүлнэ.
- 3.7.3 Жуулчдад чанартай үйлчилгээ үзүүлэх аялал жуулчлалын дэд бүтцэд хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлнэ.
- 3.7.4 Өвлийн аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх чиглэлээр гаргасан санал санаачилга, хөтөлбөр, арга хэмжээг бодлогоор дэмжиж, орчин үеийн цанын өвлийн баазыг хувийн хэвшилтэй хамтран хэрэгжүүлнэ.
- 3.7.5 Гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтыг орон нутаг руугаа чиглүүлэх санал санаачилгыг өрнүүлж, Тэрбум мод үндэсний хөтөлбөрийн хүрээнд сумандаа мод тарих, зүлэгжүүлэх байдлаар шинээр цэцэрлэгт хүрээлэн бүхий төгөл байгуулах төслүүдийг хэрэгжүүлнэ.

ДӨРӨВ. ӨРИЙН ДАРАМТГҮЙ МОНГОЛ

Ардчилал төгс хөгжих суурь нөхцөл, улс орны тусгаар тогтнолын баталгаа бол эдийн засаг нь бат бэх, иргэд нь хангалуун амьдрах орчин юм. Эдийн засаг хүчтэй байснаар иргэд үнийн дарамт, өрийн дарамтад боомилогдсон хямралт байдлаас гарна.

Эдийн засаг тэлсэн ч өсөлт тогтворгүй байна. Уул уурхайн салбарын үйлдвэрлэл нэмэгдэхийн хэрээр хувийн хэрэглээ эргэж, төсвийн зардлын тэлэлт эдийн засгийн өсөлтийг

голлон тодорхойлж байна. Уул уурхайн түүхий эдийн экспорт огцом тэлсний үр дүнд бий болж байгаа эдийн засгийн зэрэг нөхцөл байдлыг цаашид тогтвортой хадгалахын тулд эдийн засгийг төрөлжүүлэх, түүхий эдийн үнийн хэлбэлзэлд тэсвэртэй байдлыг бэхжүүлэхэд чиглэсэн бүтцийн өөрчлөлт, бодлогыг үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлэх шаардлагатай. Эдийн засгийг өрийн дарамтаас гаргахын тулд:

Төсвийн сахилга батыг сайжруулж, Засгийн газрын зардлыг танан, халамж, дэмжлэг, татаас зэрэг шилжих төлбөрүүдийг бууруулах санхүүгийн бодлогыг хэрэгжүүлэн, татварын хэмжээг бууруулах бодлого баримтална.

Зам, тээвэр, эрчим хүч, сэргээгдэх эрчим хүч, ус, дулаан хангамж, мэдээлэл, харилцаа холбоо зэрэг олон төрлийн дэд бүтцийн хөгжлөөр Монгол Улс хоцрогдолтой байна. Хөгжлийг дэмжих үр ашигтай дэд бүтцийг орчин үеийн стандартад нийцүүлэн бүтээн байгуулах нь Ардчилсан намын Засгийн газрын гол зорилтуудын нэг байх болно. Үүний тулд төсвийн оновчтой шийдвэр гаргаж, төр, хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагааг хослуулан хэрэгжүүлнэ.

Дэд бүтцийн хөгжлийн зорилтуудыг Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогод нийцүүлэн гаргана.

Бид Монголын эдийн засаг илүү тогтвортой, хуримтлалд суурилсан эрүүл өсөлтөөр урагшлах эдийн засгийн реформын бодлогыг хэрэгжүүлнэ.

4.1 АЖ ҮЙЛДВЭРИЙН ХӨГЖИЛ, БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРҮҮД

- 4.1.1. Инноваци, өндөр технологи, нэмүү өртөг шингэсэн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл, үйлчилгээ, дахин боловсруулах болон бүтээлч аж үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх хувийн хэвшлийн санал, санаачилгыг дэмжинэ.
- 4.1.2. Одоо ашиглаж байгаа болон ашиглахад бэлэн байгалийн түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын орд, цементийн үйлдвэрүүдийг түшиглэн барилгын материалын үйлдвэрлэлийг дэмжинэ.

4.2 БАРИЛГА, ХОТ БАЙГУУЛАЛТ, ГАЗРЫН ХАРИЛЦАА

- 4.1.1. Хүн амыг орон сууцжуулах зорилтын хүрээнд дараах чиглэлээр орон сууцны бодлого хэрэгжүүлнэ. Үүнд:

- “Тогтвортой орлого бүхий орон сууц” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж, аймаг, сумын төвүүдэд орон сууцыг хүн амын зорилтот бүлэгт тааламжтай нөхцөлөөр бүтээн байгуулах хувийн хэвшлийн санал, санаачилгыг дэмжинэ;
- Төр, хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагааны хүрээнд аж ахуйн нэгжүүдэд дэмжлэг үзүүлэх замаар түрээсийн орон сууцны фонд бий болгоно.
- Хашаандаа амины тохилог орон сууц барих санаачилгыг дэмжинэ.
- Хууль бусаар газар олголт хийгдсэн газруудыг иргэдтэйгээ хамтран шалган тогтоож, гомдол маргаантай холбоотой асуудлыг судлан цэгцэлж, хуулийн хүрээнд зохих арга хэмжээг авч дахин төлөвлөж, орон нутгийн иргэддээ шинээр газар авах боломжийг бүрдүүлнэ.
- Гэр хорооллын инженерийн дэд бүтэц (цэвэр ус, бохир ус ариутгах татуурга, интернэтийн шилэн кабель)-д холбож, халаалтыг төвлөрсөн болон сэргээгдэх эрчим хүчний эх үүсвэртэй амины орон

сууц болгон дахин төлөвлөх ажлыг иргэдийн оролцоотой хэрэгжүүлж, амьдран суух байшингаа барихад урт хугацаатай, хүү багатай, орон сууцны ипотекийн зээлээр санхүүгийн дэмжлэг үзүүлж ажиллана.

- Гэр хорооллын инженерийн шугам сүлжээнд холбогдох хэрэгсэл үйлдвэрлэх, нийлүүлэх төсөл хөтөлбөрүүдийг орон нутаг хөгжүүлэх сангаас дэмжлэг үзүүлнэ.
- Иргэдийн эрүүл, аюулгүй орчинд ажиллаж, амьдрах таатай нөхцөлийг бүрдүүлэх зорилгоор сумдын ерөнхий төлөвлөгөө, зураг төслийг иргэдийн оролцоонд тулгуурлан боловсруулж, дэд бүтэцжүүлэх ажлыг хэрэгжүүлнэ.

4.1.2. Хот, суурин газрын хүнсний нийтийн хэрэглээний малыг зөвхөн үйлдвэрийн аргаар нядалж боловсруулах стандартыг бүрдүүлж, энэ чиглэлд хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

4.1.3. Хүнсний аюулгүй байдлын найдвартай статистик мэдээллийн системийг нэвтрүүлж, хүнсний бүтээгдэхүүний хяналтын тогтолцоог шинэчилнэ. Хэрэглэгчдийн оролцоог нэмэгдүүлж, лабораториудыг хувийн хэвшилд шилжүүлнэ.

4.2. ДЭД БҮТЦИЙН ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

4.2.1. Ус

4.2.1.1. Гүний усны хэрэглээг гамнах төсөл хэрэгжүүлнэ.

4.2.1.2. “Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөн болон цөлжилттэй тэмцэх ажлын хүрээнд сум бүрт 50 - 100 га ногоон байгууламж бий болгоно.

4.2.1.3. Сансарын интернэтийг малчдад бүрэн нэвтрүүлж, мал маллах ажилд технологийн ололтыг нэвтрүүлнэ.

4.2.2. Хөдөө аж ахуй, Мал аж ахуйн салбар

4.2.2.1. “Хариуцлагатай, чинээлэг малчин” хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.

4.2.2.2. Мал, малын гаралтай бүх төрлийн түүхий эд, бүтээгдэхүүний үнэ цэнийг нэмэгдүүлж, эдийн засгийн эргэлтийг хурдасгах замаар малчдын амьжиргаа, орлогыг дээшлүүлэх нөхцөл бүрдүүлнэ.

4.2.2.3. Малын тэжээлийн үйлдвэрлэлийн бизнес эрхлэхэд чиглэсэн хувийн хэвшлийн санаачилгыг урамшуулан дэмжиж, малын таримал тэжээлийн тариалалтыг төрийн бодлоготой уялдуулан нэмэгдүүлнэ.

4.2.2.4. Өндөр ашиг шимтэй үндэсний болон дасан зохицох чадвартай гадаадын үржлийн малыг өсгөн бойжуулах үржлийн аж ахуйг хөгжүүлж, малчдад чанартай, таваарлаг малтай болох боломжийг бүрдүүлнэ.

4.2.2.5. Мах, сүү, шувуу, зөгийний эрчимжсэн фермерийн аж ахуй эрхлэх иргэн, аж ахуйн нэгжийг хөрөнгө оруулалтыг бүсчилсэн хөгжлийн бодлоготой уялдуулан зээлийн бодлогоор дэмжинэ.

4.2.2.6. Мах, махан бүтээгдэхүүнийг бэлтгэх цехийн үйл ажиллагааг дэмжиж ажиллана.

4.2.2.7. Малын гаралтай хоёр дахь түүхий эдийг хаягдалгүй боловсруулах, өндөр уургийн агууламжтай түүхий эд үйлдвэрлэх чиглэлд хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

4.2.2.8. Өвлийн хүлэмжийн, мал, амьтны фермийн барилга байгууламжид хөрөнгө оруулах 15 хүртэлх жилийн моргейжийн зээлийн хэлбэрийг нэвтрүүлж, орон

- нутагт ажлын байрыг нэмэгдүүлнэ.
- 4.2.2.9. Гахай, махны болон өндөгний тахианы хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтын зээл дэмжлэг үзүүлж, дотоодын үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлнэ.
- 4.2.2.10. Эрсдэл бүхий нөхцөлөөс урьдчилан сэргийлэх тохиолдол бий болсон үед малчдад худалдан борлуулж, эргэлтэд оруулах зорилготой өвс, тэжээлийн нөөцийн фондын тогтолцоог бий болгоно.

4.3.3 Газар тариалангийн салбар

- 4.3.3.1 Мах, хүнсний ногоо, нарийн ногооны төрөлжсөн хүлэмж, зоорь агуулахыг олноор байгуулахад чиглэж, иргэдээ дэмжиж ажиллана.

**ТӨВ АЙМАГ ДАХЬ
ТӨРИЙН АУДИТЫН ГАЗАР**

41100, Төв аймаг, Зуунмод сум
Утас: 70272582, Цахим шуудан: tuv@audit.gov.mn
Цахим хаяг: www.audit.mn

2024-08-05 № 01/463
танай _____-ны № _____-т

**ТӨВ АЙМГИЙН БАЯНДЭЛГЭР СУМЫН
СОНГУУЛИЙН ХОРООНД**

**Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөр хуульд заасан
шаардлагад нийцсэн талаарх дүгнэлт**

Төрийн аудитын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.3, Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.5, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.4-т заасан Төрийн аудитын байгууллагын бүрэн эрхийн хүрээнд Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох Төв аймгийн Баяндэлгэр сумын "Ардчилсан нам"-ын сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянаж, дүгнэлт гаргалаа.

Үүрэг хариуцлагын талаарх мэдээлэл

Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох нам, эвсэл нь сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрөө Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль болон Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, УИХ-аас баталсан хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичигт нийцүүлэн боловсруулж, санхүүгийн тодорхой эх үүсвэр шаардсан зорилт, арга хэмжээг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах зардлын талаарх тооцоо, судалгааг гарган хуульд заасны дагуу дүгнэлт гаргуулах үүрэг хүлээнэ.

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийн дүгнэлтийн үндэслэл

Төрийн аудитын байгууллага нь Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох нам, эвслийн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянан үзэхдээ Төрийн аудит MNS 6817-1:2020 Төрийн аудит. Тулгуур зарчим, MNS 6817-6:2020 Төрийн аудит. Нийцлийн аудитын зарчим, MNS 6817-8:2020 Төрийн аудит. Нийцлийн аудит стандартыг удирдлага болгон Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль болон Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, УИХ-аас баталсан хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичиг, Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн 2024 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, 2025-2026 оны төсвийн төсөөллийн тухай хууль, холбогдох байгууллагаас авсан тайлан, судалгаа, мэдээллийг тус тус шалгуур болгон авч үзсэн.

Дүгнэлт

Төв аймгийн Баяндэлгэр сумын "Ардчилсан нам"-ын Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцохоор ирүүлсэн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийн зорилт, арга хэмжээ нь Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.3, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.3 дахь хэсэг, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд заасан тусгай шаардлагад тус тус нийцсэн байна.

Төв аймгийн Баяндэлгэр сумын "Ардчилсан нам"-ын мөрийн хөтөлбөр 100 хуудас/-ийг хавсаргав.

Хувийг: Баяндэлгэр сумын Ардчилсан намын хороонд

ДАРГА
ТЭРГҮҮЛЭХ АУДИТОР

Ц.ХИШИГЖАРГАЛ

• 019020804

ОРОН НУТГИЙН 2024 ОНЫ ЭЭЛЖИТ СОНГУУЛЬД ТӨВ АЙМГИЙН
БАЯНДЭЛГЭР СУМЫН АРДЧИЛСАН НАМААС ДЭВШҮҮЛЖ БУЙ
МӨРИЙН ХӨТӨЛБӨР

БҮТЭН МОНГОЛ
БҮРЭН АРДЧИЛАЛ “9+90+900”
ЭРЧИМТ ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Баяндэлгэр сум
2024 он

АГУУЛГА

Contents

<u>ЭРЧИМТ ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ</u>	1
<u>НЭГ. БҮТЭН МОНГОЛ</u>	4
<u>ХОЁР.СЭРСЭН МОНГОЛ</u>	5
<u>2.1. ЦОГЦ БОЛОВСРОЛ</u>	5
<u>2.2. ЭРҮҮЛ МЭНД-ЭРХЭМ БАЯЛАГ</u>	6
<u>2.3. БИЗНЕС, ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТ</u>	6
<u>ГУРАВ.БҮТЭЭЛЧ МОНГОЛ</u>	7
<u>3.1 УУЛ УУРХАЙН САЛБАР</u>	7
<u>3.2 БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРИЙН САЛБАР</u>	7
<u>3.3 ТЭЭВРИЙН САЛБАР</u>	7
<u>3.4 ХООЛ, ХҮНС ҮЙЛДВӨРЛЭЛИЙН САЛБАР</u>	7
<u>3.5 НИЙГМИЙН ХАМГААЛЛЫН САЛБАР</u>	8
<u>3.6 СОЁЛ, УРЛАГИЙН САЛБАР</u>	8
<u>3.7 АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛ</u>	8
<u>ДӨРӨВ.ӨРИЙН ДАРАМТГҮЙ МОНГОЛ</u>	8
<u>4.1 АЖ ҮЙЛДВЭРИЙН ХӨГЖИЛ, БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРҮҮД</u>	9
<u>4.2 БАРИЛГА, ХОТ БАЙГУУЛАЛТ, ГАЗРЫН ХАРИЛЦАА</u>	9
<u>4.2. ДЭД БҮТЦИЙН ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ</u>	10

ӨМНӨТГӨЛ

Монгол Улсын тусгаар тогтнол, Үндэсний эрх ашиг, Үндсэн хуульт ардчиллаа хамгаалан бэхжүүлж, хувь хүний эрх чөлөө, хуулийн засаглал, чөлөөт зах зээл, иргэний нийгмийн зарчимд суурилсан тогтвортой хөгжлийн төлөөх баруун төвийн намын хувьд,

АРДЧИЛСАН НАМ ӨНӨӨГИЙН ЭДИЙН ЗАСАГ, УЛС ТӨРИЙН НӨХЦӨЛ БАЙДЛЫГ ДАРААХ БАЙДЛААР ДҮГНЭЖ БАЙНА:

- Эдийн засаг томорсон гэх ч иргэдийн орлого, худалдан авах чадвар нэмэгдээгүй;
- Валютын нөөц нэмэгдсэн гэх боловч төгрөгийн ханш суларсан;
- Монгол Улсын иргэн бүр 33.0 сая төгрөгийн өртэй болсон;
- Туг хийсгэж, тууз хайчлаад, томоохон бүтээн байгуулалт ганцыг ч хийгээгүй. Дарханы замыг дуусгаж чадаагүй;
- Цахилгааны доголдол, шатахууны хомсдол тогтмол бий болж, эрчим хүчний асуудал үндэсний аюулгүй байдалд нөлөөлөх болсон;
- Авлигын индексээр 180 улсаас 121 дүгээрт бичигдэж, 2015 оноос хойш 49 байраар ухарсан;
- Монголчуудын 28.8 хувь нь ядуурлын шугамаас доогуур, 21.4 хувь нь ядуурлын шугамд ойр амьдрах болсон. Хүн амын талаас илүү хувь нь ядууралд өртсөн улс болж, дампуурлын ирмэгт тулсан;
- Цар тахлын улмаас боловсролын хоцрогдол газар авч, энэ үзүүлэлтээр мөн л дэлхийд сүүл мушгих болсон;
- Шударга шүүмжлэл хэлсэн хүн бүрийг баривчилж, хорьдог болсон;
- Агаарын бохирдлын улмаас хорт хавдрын шалтгаант нас баралт эрс нэмэгдсэн.

ТИЙМ УЧРААС, 2016-2024 ОНЫГ БИД АЛДАГДСАН 8 ЖИЛ ХЭМЭЭН ДҮГНЭЖ БАЙНА.

Алдагдсан 8 жилийг дүгнэсний үр дүнд алдааг засч, Монгол Улсын эдийн засаг эрчимтэй хөгжсөн, хуулийн засаглал, шударга ёс тогтсон, хүн бүр ажил, хөдөлмөр эрхлэн, орлого нь амьдрал ахуйд хүрэлцсэн, эрүүл, аюулгүй орчинд ажиллаж, амьдарсан хүнлэг, ардчилсан нийгмийг цогцлоохыг ЭРХЭМ ЗОРИЛГО болгож,

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрт санал авах “БҮТЭН АРДЧИЛАЛ” аяныг бүсчилсэн хөгжлийн хэлбэрээр улс, орон даяар зохион байгуулж, аймаг, дүүргийн гишүүд, дэмжигчид, бүх намын хороо, иргэний нийгмийн төлөөлөл, мэргэжлийн холбоод, төрийн бус байгууллагуудаас авсан саналуудыг үндэслэн:

Төв аймгийн Баяндэлгэр сумын Ардчилсан нам 2024 оны Орон нутгийн сонгуульд стратегийн 4 бүлэг бүхий БҮТЭН МОНГОЛ – БҮРЭН АРДЧИЛАЛ Эрчимт хөгжлийн төлөвлөгөөг танилцуулж байна.

НЭГ. БҮТЭН МОНГОЛ

1.1. Иргэдэд чиглэсэн хөгжлийн бодлого

Төв аймгийн Баяндэлгэр суманд ажиллаж амьдарч байгаа салбар бүрийн иргэдэд чиглэсэн хөгжлийн бодлогын хүрээнд хэрэгжүүлэх арга хэмжээ.

- 1.1.1. “Өрх бүр баялаг бүтээгч” хөтөлбөрийг үе шаттай хэрэгжүүлнэ. Экспортод чиглэсэн жижиг, дунд үйлдвэрлэлийг дэмжин ажиллана.
- 1.1.2. Иргэн, аж ахуйн нэгжийн төрөөс авах үйлчилгээг цахим хэлбэрт шилжүүлэх арга хэмжээг дэмжинэ.
- 1.1.3. Хөдөө аж ахуйн гаралтай түүхий эдийг боловсруулах, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, жижиг дунд хөнгөн үйлдвэрлэлийг дэмжин ажиллаж, иргэдийн бодит орлогыг нэмэгдүүлнэ.
- 1.1.4. Малчдын хамтын оролцоонд тулгуурлан бэлчээр нутгийн тогтвортой ашиглалтыг хангаж, доройтсон бэлчээрийн 30-аас доошгүй хувийг сэргээнэ.
- 1.1.5. Бүсчилсэн хөгжлийн хөтөлбөрт тулгуурлан малчин өрхийг дэмжин “Малжуулах хөтөлбөр”-ийг орон нутагт хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.6. Бүсчилсэн хөгжлийн хөтөлбөрт тулгуурлан Газар тариалангийн бүс нутагт услалтын системийн менежментийг боловсруулж болгож, тариалан эрхлэгч, хүнсний ногоо тариалагчдыг бодлогоор дэмжинэ.
- 1.1.7. Малын эмч нарын ур чадварыг дэмжих замаар нэгж малд ногдох мал эмнэлгийн үйлчилгээний чанарыг сайжруулна.
- 1.1.8. Төрийн албанаас эрт тэтгэвэрт гарч буй иргэд жижиг, дунд, бичил бизнесийн салбарт ажиллах, баялаг бүтээх боломжийг бүрдүүлнэ.
- 1.1.9. Бүх шатны төрийн албан хаагчдыг эрхэлдэг ажлынхаа чиглэлээр сурч боловсрохыг дэмжиж, жил бүр сурталцаад хамруулна.
- 1.1.10. Чөлөөт өрсөлдөөний зарчимд нийцүүлэн мэргэжлийн соёл, урлагийн байгууллагуудад нэмэлт орлого олох боломж, нөхцөлийг бүрдүүлнэ.
- 1.1.11. Тусгай хэрэгцээт хүний асран хамгаалагчдыг дэмжих бодлого хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.12. Тусгай хэрэгцээт хүүхэд, иргэдэд зориулсан сэргээн засах, хөгжлийн цогцолбор төвийг орон нутагт байгуулна.
- 1.1.13. Эмнэлгүүдэд тусгай хэрэгцээт хүнд зориулсан орчин бий болгоно.
- 1.1.14. Үйлчилгээний газар, шинээр баригдаж байгаа барилга байгууламж, явган хүний зам, гэрлэн дохиог хөгжлийн бэрхшээлтэй хүн чөлөөтэй зорчих олон улсын стандартын шаардлагад нийцүүлж өөрчилнө.
- 1.1.15. Хүүхэд хөгжлийн чиглэлээр байгууллагуудын үйл ажиллагааг дэмжиж ажиллана.
- 1.1.16. Хүүхэд харах үйлчилгээг хөгжүүлэх, цэцэрлэгийн хүртээмжийг нэмэгдүүлэх замаар эмэгтэйчүүдийн хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжинэ.
- 1.1.17. Өрх, суманд үзүүлэх 0-5 насны хүүхдийн тусламж, үйлчилгээг чанаржуулах, хүртээмжийг сайжруулах, хөхөөр хооллолтыг дэмжих “эрүүл, чийрэг хүүхэд” хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.18. Хүүхэд нэг бүрийг хөгжүүлэх сургуулийн өмнөх болон бага, дунд боловсролын “цөм” хөтөлбөрийг үргэлжлүүлж, иргэний нийгмийн байгууллага, гэр бүлийн оролцоог өргөжүүлнэ.
- 1.1.19. Дотуур байрны орчин, нөхцөлийг сайжруулах төсөл хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.20. Хүүхдэд тулгарч буй дээрэлхэх, үе тэнгийнхний дарамт, шахалт болон эрүүл мэнд, сэтгэцийн бусад сорилт, бэрхшээлтэй холбоотой асуудлуудыг шийдвэрлэхэд чиглэсэн төсөл хэрэгжүүлнэ.

- 1.1.21. Хүүхдийг цахим дарамт, мөлжлөг, зохисгүй контент зэрэг цахим гэмт хэрэг, аюулаас хамгаалах үйл ажиллагаа, оролцогч талуудын уялдаа холбоог сайжруулна.
- 1.1.22. Мэргэжлийн боловсролын сургуулиудад хөдөлмөрийн зах зээлийн хэрэгцээнд нийцсэн нарийн мэргэжлээр төгссөн оюутан сурагчдыг орон нутагт үйл ажиллагаа явуулж байгаа аж ахуй нэгж байгууллага, төсөл хөлбөрүүдэд ажлын байранд зуучлах ажлыг тогтмол зохион байгуулна.
- 1.1.23. Залуучууд боловсрол эзэмшихэд туслах, хүртээмжийг нэмэгдүүлэх зорилгоор тэтгэлэг олгож буй аж ахуйн нэгж, хувь хүнийг урамшуулах, дотоодын тэтгэлгийн тоог нэмэгдүүлэх төсөл хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.24. Орон нутагт ажиллаж буй залуучуудыг дэмжих хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.25. Гэр бүлийн гишүүн бүрт гэр бүлийн боловсрол олгох “Монгол гэр бүл” боловсролын хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.26. Ажил, хөдөлмөр эрхлэх, санхүү, бизнесээ өргөжүүлэх, амьдрах орчноо хамтдаа сайжруулах мэдлэг, ур чадварын сургалт, зөвлөмжөөр хангагдах боломжийг бий болгоно.
- 1.1.27. Ахмадын сургалтын төв байгуулж, дахин ур чадваржуулах, хөдөлмөрийн чадварт нь тулгуурлан дахин ажил хөдөлмөр эрхлэх боломжийг дэмжинэ.
- 1.1.28. Ахмадын эрүүл мэндийн тогтолцоог сайжруулах хүрээнд спортоор хичээллэх орчин нөхцлийг бүрдүүлэх ажлыг дэмжиж, төрөл бүрийн ахмадын тэмцээн уралдаануудыг дэмжиж ажиллана.
- 1.1.29. Иргэд өөрийн өмчилж авсан хангааны газар дээр айл, хөрш, гудамжаараа нэгдэн төлөвлөлт хийж, инженерийн дэд бүтцэд бүрэн холбогдсон амины орон сууц болгон дахин төлөвлөх ажлыг иргэдийн оролцоонд тулгуурлан хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.30. Дугуйн болон явган алхалтын замын сүлжээг бий болгоно.
- 1.1.31. Орчноо ногооруулсан иргэд, аж ахуйн нэгжийг урамшуулах тогтолцоог бий болгоно.
- 1.1.32. Малчин өрх жуулчид хүлээн авах үйл ажиллагааг дэмжиж, малчдад дээрх чиглэлээр мэдлэг, ур чадварыг нэмэгдүүлэх хөтөлбөр зохион байгуулна.

ХОЁР. СЭРСЭН МОНГОЛ

2.1. ЦОГЦ БОЛОВСРОЛ

XXI зууны өрсөлдөх чадвар бүхий шинэ Монгол хүнийг бий болгохуйц, Монгол хүний төрөлхийн давуу талд түшиглэсэн боловсролын монгол загварыг бүтээнэ.

Боловсролын монгол загвар нь дэлхийн боловсролын шилдэг практик, нотлогдсон сайн туршлагуудыг өөрийн онцлог, давуу талуудаар цааш баяжуулан хөгжүүлсэн, одоо хуримтлагдсан асуудлыг шийдвэрлэх суурь реформын шинжтэй, ирээдүйн сорилтуудыг давахуйц, хангалуун сайхан амьдрах эрхийг баталгаажуулсан, ардчиллын үнэт зүйлс, үндэсний өв уламжлалыг агуулсан байна.

- 2.1.1.1. Нийгмийн хариуцлагын хүрээнд “Хүүхэд бүрт компьютер” хөтөлбөр хэрэгжүүлэх санал, санаачилгыг дэмжинэ.
- 2.1.1.2. Хүүхэд бүрийг хөгжүүлж, бүтээлч сэтгэлгээтэй, өөртөө итгэлтэй, Монгол орныхоо байгаль, түүх, үндэсний хэл, соёл, уламжлалаар бахархдаг хүмүүжил олгох хөтөлбөрийг сэргээн сайжруулж, үргэлжлүүлнэ.
- 2.1.1.3. Хичээлээс гадуурх сургалт, дугуйлангийн хамрагдалтыг 75 хувьд хүргэж,

суралцагчийн сонирхол, чадварыг нээн хөгжүүлэх сонгон, секц, дугуйлангийн үйл ажиллагааг өргөтгөнө.

- 2.1.1.4. Багшийн үндсэн ажил буюу суралцах үйл ажиллагааг нэмэгдүүлж, шаардлагагүй бусад ажлыг эрс багасгана.
- 2.1.1.5. Бүхий л салбарын орчин үеийн дэвшилтэд технологиудад суурилсан бүтээлч шинэлэг санал санаачилгуудыг дэмжиж, иргэдээ орчин үеийн технологийн овсгоотой хэрэглэгч байлгах үүднээс бүх төрлийн шинэлэг технологиудын дэвшилүүдийг танилцуулах сургалт, уулзалт, арга хэмжээнүүдийг тогтмол санаачлан хэрэгжүүлж иргэдээ дэмжиж хамтран ажиллана.

2.2. ЭРҮҮЛ МЭНД – ЭРХЭМ БАЯЛАГ

Монгол Улсын эрүүл мэндийн тогтолцооны үндсийг бүрдүүлэх хүний нөөц, эм, оношлуур, тоног төхөөрөмж, эмнэлзүйн удирдамж, эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээний стандарт, технологи, мэдээллийн систем, удирдлага, зохион байгуулалт, менежмент, санхүүжилт бүх түвшинд уялдаагүйгээс гадна иргэдийн эрүүл мэндийг хамгаалах, дэмжих, сайжруулахад бүрэн нийцэхгүй байгаагаас шалтгаалан тулгамдсан олон асуудлууд үүсээд байна.

Иргэдийн халдварт болон халдварт бус өвчлөл, нас баралт болон эх, нярайн эндэгдлийг бууруулж, бүх нийтийн эрүүл мэндийн нэгдсэн цогц хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ. Иргэдийг эрүүл байлгах, шинэчлэл хийхдээ өвдөхөөс өмнө урьдчилан сэргийлэхэд болон эрүүл мэндийн боловсролыг сайжруулахад түлхүү анхаарч ажиллана.

Эмнэлгүүдийг гүйцэтгэлд нь үндэслэн бие даалгаж, чанар, үр дүнг дээшлүүлнэ. Иргэд болон мэргэжлийн шинжээчдийг мэдээллээр ханган шийдвэр гаргах үйл ажиллагаанд оролцуулна. Эрүүл мэндийн даатгалын байгууллагын гүйцэтгэлийг сайжруулж, даатгуулагчдын өмнө үүрэх хариуцлага, үйл ажиллагааг ил тод, нээлттэй болгох замаар даатгуулагчдын сэтгэл ханамжийг сайжруулна.

- 2.2.1.1. Бага насны хүүхдийн хөгжлийн хооронд, хөгжлийн бэрхшээлийг эрт илрүүлэх, оношлох, хүүхэд бүрт тохирох шаардлагатай сэргээн засах хөгжлийн үйлчилгээ үзүүлдэг болно.
- 2.2.1.2. Гэмтэл, ослыг бууруулахад байгууллагуудын хоорондын хамтын ажиллагааг идэвхжүүлж, нийт нас баралтын хэмжээг эрс бууруулна.
- 2.2.1.3. Нийтийн биеийн тамирыг хөгжүүлэх шинэ хөтөлбөр боловсруулж, хэрэгжүүлнэ.
- 2.2.1.4. Явуулын эмнэлгийн чанаржуулахад анхаарч, өрх, сум, багийн эрүүл мэндийн төвийн тусламж, үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг сайжруулна.

2.3. БИЗНЕС, ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТ

Бизнес, хөдөлмөр эрхлэлтийг бүх талаар дэмжиж, дундаж давхаргын эгнээг тэлнэ.

- 2.3.1. Шинээр гарааны бизнес эрхэлж буй иргэдийг дэмжих үүднээс цаг үеийн нөхцөл байдалд нь тохирсон үүсч болзошгүй эрсдэл, давуу тал, бодит боломжуудыг тодорхойлж, хэрэгцээт зөвлөгөө мэдээллүүдийг хүргэж, тогтвортой бизнес болгон төлөвшүүлэхэд дэмжиж бойжуулах үүднээс төсөл хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж ажиллана.
- 2.3.2. Ажил олгогчдын эрэлт, хэрэгцээнд нийцсэн, хөдөлмөрийн зах зээлийн эрэлт, нийлүүлэлтийг бүрэн хангах мэргэжилтэн бэлтгэх нөхцөлийг бүрдүүлнэ.
- 2.3.3. Цагаар ажиллах, гэрээр ажиллах, зайнаас ажиллуулах, сүлжээний маркетинг бүхий бараа, үйлчилгээний борлуулалт хийх зэрэг хөдөлмөр эрхлэлтийн олон

хэлбэрийг дэмжих замаар эмэгтэйчүүд, оюутан, залуучууд, ахмад настан, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжинэ.

- 2.3.4. Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн болон үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх бодлого, зохицуулалтыг сайжруулах, урьдчилсан сэргийлэх үйл ажиллагааг төр, хувийн хэвшлийн хүрээнд хамтран зохион байгуулна.

ГУРАВ. БҮТЭЭЛЧ МОНГОЛ

Худалдаа, аж үйлдвэр, уул уурхай, боловсруулах үйлдвэр, тээвэр, хоол хүнс, мэдээлэл харилцаа, санхүү, даатгал, нийгмийн хамгаалал, соёл, урлаг, аялал жуулчлалын зэрэг салбар бүрийн бодлогыг оновчтой тодорхойлж, тулгамдаж буй асуудлуудыг шийдвэрлэнэ.

3.1 УУЛ УУРХАЙН САЛБАР

- 3.1.1 Бичил уурхайн эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгож, шаардлага хангасан зарим нөхөрлөл, хоршоог уул уурхайн олборлолтын аж ахуйн нэгж хэлбэрээр албажуулан хууль бус олборлогчдод тавих төрийн хяналтын тогтолцоог сайжруулна.
- 3.1.2 Хариуцлагатай уул уурхайн зарчмын дагуу нөхөн сэргээлт, хаалтын асуудлыг тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч аж ахуйн нэгж бүрэн хариуцан гүйцэтгэдэг болгоно.
- 3.1.3 Байгалийн баялгаас орж буй орлого, төсөв, тендерийг иргэдээр хэлэлцүүлдэг тогтолцоог шинэ шатанд гаргана

3.2 БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРИЙН САЛБАР

- 3.2.1 Хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүний боловсруулах үйлдвэрлэлийг дэмжих, санхүүжилтийн найдвартай тогтолцоог бий болгох, олон улсын стандартыг нутагшуулах, экспортлох цогц арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ.
- 3.2.2 Эрдэс баялгийн болон малын гаралтай түүхий эд боловсруулах, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, хөдөө аж ахуй, хүнд, хөнгөн үйлдвэрлэлийг хөгжүүлж, ажлын байр бий болгоно.
- 3.2.3 Малаас гарч буй түүхий эд, арьс шир, ноос ноолуур боловсруулах үйлдвэрлэлийн төвүүдийг бодлогоор дэмжинэ.

3.3 ТЭЭВРИЙН САЛБАР

- 3.3.1 Аймаг, сум, хот хоорондын зорчигч тээврийн үйлчилгээг чөлөөт өрсөлдөөнд шилжүүлж, дагаж мөрдөх стандартыг сайжруулна.
- 3.3.2 Нийтийн тээврийн үйлчилгээг сайжруулж, цаг үеийн нөхцөл байдалд уялдуулж, маршрутыг шинэчлэн стандартыг сайжруулна.

3.4 ХООЛ, ХҮНС ҮЙЛДВЭРЛЭЛИЙН САЛБАР

- 3.4.1 Бүсчилсэн хөгжлийн бодлогын хүрээнд жимс, жимсгэнэ, нарийн ногоо, хүнсний ногоо тариалах болон хүлэмжийн газар олгох, ашиглахад уян хатан бодлого баримталж, гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

3.5 НИЙГМИЙН ХАМГААЛЛЫН САЛБАР

- 3.5.1 Төр засгийн үйлчилгээг тэгш хүртээмжтэй болгож төр болон хөдөлмөр эрхлэлт, хувийн хэвшилд ажил хөдөлмөр эрхэлж буй иргэдийг нам улс төрийн сонголт, үзэл баримтлалаас шалтгаалан талцуулж гадуурхах үйл ажиллагааг таслан зогсоох арга хэмжээнүүдийг хэрэгжүүлнэ.
- 3.5.2 Ядуурлыг бууруулах хөтөлбөрийг баг, хороо, сум, дүүрэг, аймаг, нийслэлийн түвшинд тодорхой зорилт, шалгуур үзүүлэлтээр гаргаж, холбогдох байгууллагуудын үйл ажиллагааг уялдуулна.
- 3.5.3 Бага орлоготой, ядуу өрхийн хөдөлмөрийн насны иргэдийг хөдөлмөрт бэлтгэх, ур чадвар эзэмшүүлэх хөтөлбөрт хамруулах, ажлын байранд зуучлах тогтолцоог бүрдүүлнэ.

3.6 СОЁЛ, УРЛАГИЙН САЛБАР

- 3.6.1 Хувь хүний эрх чөлөө, ардчилал, чөлөөт эдийн засгийн ач холбогдлыг таниулах хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 3.6.2 Археологийн болон түүх, соёлын дурсгалт газрын хамгаалалтын зэрэглэл, ангиллыг шинэчилж, соёлын өвийг хамгаалагч, харгалзагчтай байх тогтолцоог бий болгоно.

3.7 АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛ

- 3.7.1 Гадаад, дотоодын аялал жуулчлалыг дэмжих үүднээс сумын нутаг дэвсгэрээр дамжин өнгөрч буй иргэд болон төр бус хамт олон, найз нөхөдтэй хамтран, зорьж ирэх хүмүүсийн тоог нэмэгдүүлэх зорилтын хүрээнд чөлөөт цагаа тав тухтай өнгөрүүлэх цогцолбор бүхий орчныг төлөвлөж, үе шаттай хэрэгжүүлж ажиллана.
- 3.7.2 “Шүршүүр - жорлон” хөтөлбөрийг үйл ажиллагаа явуулж байгаа шатахуун түгээх станц болон өргөн хэрэглээний бараа, бүтээгдэхүүний дэлгүүрүүдэд санал болгож, хамтран хэрэгжүүлнэ.
- 3.7.3 Жуулчдад чанартай үйлчилгээ үзүүлэх аялал жуулчлалын дэд бүтцэд хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлнэ.
- 3.7.4 Өвлийн аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх чиглэлээр гаргасан санал санаачилга, хөтөлбөр, арга хэмжээг бодлогоор дэмжиж, орчин үеийн цанын өвлийн баазыг хувийн хэвшилтэй хамтран хэрэгжүүлнэ.
- 3.7.5 Гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтыг орон нутаг руугаа чиглүүлэх санал санаачилгыг өрнүүлж, Тэрбум мод үндэсний хөтөлбөрийн хүрээнд сумандаа мод тарих, зүлэгжүүлэх байдлаар шинээр цэцэрлэгт хүрээлэн бүхий төгөл байгуулах төслүүдийг хэрэгжүүлнэ.

ДӨРӨВ. ӨРИЙН ДАРАМТГҮЙ МОНГОЛ

Ардчилал төгс хөгжих суурь нөхцөл, улс орны тусгаар тогтнолын баталгаа бол эдийн засаг нь бат бэх, иргэд нь хангалуун амьдрах орчин юм. Эдийн засаг хүчтэй байснаар иргэд үнийн дарамт, өрийн дарамтад боомилогдсон хямралт байдлаас гарна.

Эдийн засаг тэлсэн ч өсөлт тогтворгүй байна. Уул уурхайн салбарын үйлдвэрлэл нэмэгдэхийн хэрээр хувийн хэрэглээ эргэж, төсвийн зардлын тэлэлт эдийн засгийн өсөлтийг

голлон тодорхойлж байна. Уул уурхайн түүхий эдийн экспорт огцом тэлсний үр дүнд бий болж байгаа эдийн засгийн эерэг нөхцөл байдлыг цаашид тогтвортой хадгалахын тулд эдийн засгийг төрөлжүүлэх, түүхий эдийн үнийн хэлбэлзэлд тэсвэртэй байдлыг бэхжүүлэхэд чиглэсэн бүтцийн өөрчлөлт, бодлогыг үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлэх шаардлагатай. Эдийн засгийг өрийн дарамтаас гаргахын тулд:

Төсвийн сахилга батыг сайжруулж, Засгийн газрын зардлыг танан, халамж, дэмжлэг, татаас зэрэг шилжих төлбөрүүдийг бууруулах санхүүгийн бодлогыг хэрэгжүүлэн, татварын хэмжээг бууруулах бодлого баримтална.

Зам, тээвэр, эрчим хүч, сэргээгдэх эрчим хүч, ус, дулаан хангамж, мэдээлэл, харилцаа холбоо зэрэг олон төрлийн дэд бүтцийн хөгжлөөр Монгол Улс хөгцөгдөлтэй байна. Хөгжлийг дэмжих үр ашигтай дэд бүтцийг орчин үеийн стандартад нийцүүлэн бүтээн байгуулах нь Ардчилсан намын Засгийн газрын гол зорилтуудын нэг байх болно. Үүний тулд төсвийн оновчтой шийдвэр гаргаж, төр, хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагааг хослуулан хэрэгжүүлнэ.

Дэд бүтцийн хөгжлийн зорилтуудыг Монгол Улсын Урт хугацааны хөгжлийн бодлогод нийцүүлэн гаргана.

Бид Монголын эдийн засаг илүү тогтвортой, хуримтлалд суурилсан эрүүл өсөлтөөр урагшлах эдийн засгийн реформын бодлогыг хэрэгжүүлнэ.

4.1 АЖ ҮЙЛДВЭРИЙН ХӨГЖИЛ, БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРҮҮД

- 4.1.1. Инноваци, өндөр технологи, ⁴⁴¹⁷¹⁴⁴⁵⁹³мүү өртөг шингэсэн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл, үйлчилгээ, ^{НУОА0064 9060464}дахин боловсруулах болон бүтээлч аж үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх хувийн хэвшлийн санал, санаачилгыг дэмжинэ.
- 4.1.2. Одоо ашиглаж байгаа болон ашиглахад бэлэн байгалийн түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын орд, цементийн үйлдвэрүүдийг түшиглэн барилгын материалын үйлдвэрлэлийг дэмжинэ.

4.2 БАРИЛГА, ХОТ БАЙГУУЛАЛТ, ГАЗРЫН ХАРИЛЦАА

- 4.1.1. Хүн амыг орон сууцжуулах зорилтын хүрээнд дараах чиглэлээр орон сууцны бодлого хэрэгжүүлнэ. Үүнд:

- “Тогтвортой орлого бүхий орон сууц” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж, аймаг, сумын төвүүдэд орон сууцыг хүн амын зорилтот бүлэгт тааламжтай нөхцөлөөр бүтээн байгуулах хувийн хэвшлийн санал, санаачилгыг дэмжинэ;
- Төр, хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагааны хүрээнд аж ахуйн нэгжүүдэд дэмжлэг үзүүлэх замаар түрээсийн орон сууцны фонд бий болгоно.
- Хашаандаа амины тохилог орон сууц барих санаачилгыг дэмжинэ.
- Хууль бусаар газар олголт хийгдсэн газруудыг иргэдтэйгээ хамтран шалган тогтоож, гомдол маргаантай холбоотой асуудлыг судлан цэгцэлж, хуулийн хүрээнд зохих арга хэмжээг авч дахин төлөвлөж, орон нутгийн иргэддээ шинээр газар авах боломжийг бүрдүүлнэ.
- Гэр хорооллын инженерийн дэд бүтэц (цэвэр ус, бохир ус ариутгах татуурга, интернэтийн шилэн кабель)-д холбож, халаалтыг төвлөрсөн болон сэргээгдэх эрчим хүчний эх үүсвэртэй амины орон

сууц болгон дахин төлөвлөх ажлыг иргэдийн оролцоотой хэрэгжүүлж, амьдран суух байшингаа барихад урт хугацаатай, хүү багатай, орон сууцны ипотекийн зээлээр санхүүгийн дэмжлэг үзүүлж ажиллана.

- Гэр хорооллын инженерийн шугам сүлжээнд холбогдох хэрэгсэл үйлдвэрлэх, нийлүүлэх төсөл хөтөлбөрүүдийг орон нутаг хөгжүүлэх сангаас дэмжлэг үзүүлнэ.
- Иргэдийн эрүүл, аюулгүй орчинд ажиллаж, амьдрах таатай нөхцөлийг бүрдүүлэх зорилгоор сумдын ерөнхий төлөвлөгөө, зураг төслийг иргэдийн оролцоонд тулгуурлан боловсруулж, дэд бүтэцжүүлэх ажлыг хэрэгжүүлнэ.

4.1.2. Хот, суурин газрын хүнсний нийтийн хэрэглээний малыг зөвхөн үйлдвэрийн аргаар нядалж боловсруулах стандартыг бүрдүүлж, энэ чиглэлд хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

4.1.3. Хүнсний аюулгүй байдлын найдвартай статистик мэдээллийн системийг нэвтрүүлж, хүнсний бүтээгдэхүүний хяналтын тогтолцоог шинэчилнэ. Хэрэглэгчдийн оролцоог нэмэгдүүлж, лабораториудыг хувийн хэвшилд шилжүүлнэ.

4.2. ДЭД БҮТЦИЙН ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

4.2.1. Ус

4117144522
HIOA0064 9060464

4.2.1.1. Гүний усны хэрэглээг гамнах төсөл хэрэгжүүлнэ.

4.2.1.2. “Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөн болон цөлжилттэй тэмцэх ажлын хүрээнд сум бүрт 50 - 100 га ногоон байгууламж бий болгоно.

4.2.1.3. Сансарын интернэтийг малчдад бүрэн нэвтрүүлж, мал маллах ажилд технологийн ололтыг нэвтрүүлнэ.

4.2.2. Хөдөө аж ахуй, Мал аж ахуйн салбар

4.2.2.1. “Хариуцлагатай, чинээлэг малчин” хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.

4.2.2.2. Мал, малын гаралтай бүх төрлийн түүхий эд, бүтээгдэхүүний үнэ цэнийг нэмэгдүүлж, эдийн засгийн эргэлтийг хурдасгах замаар малчдын амьжиргаа, орлогыг дээшлүүлэх нөхцөл бүрдүүлнэ.

4.2.2.3. Малын тэжээлийн үйлдвэрлэлийн бизнес эрхлэхэд чиглэсэн хувийн хэвшлийн санаачилгыг урамшуулан дэмжиж, малын таримал тэжээлийн тариалалтыг төрийн бодлоготой уялдуулан нэмэгдүүлнэ.

4.2.2.4. Өндөр ашиг шимтэй үндэсний болон дасан зохицох чадвартай гадаадын үржлийн малыг өсгөн бойжуулах үржлийн аж ахуйг хөгжүүлж, малчдад чанартай, таваарлаг малтай болох боломжийг бүрдүүлнэ.

4.2.2.5. Мах, сүү, шувуу, зөгийний эрчимжсэн фермерийн аж ахуй эрхлэх иргэн, аж ахуйн нэгжийг хөрөнгө оруулалтыг бүсчилсэн хөгжлийн бодлоготой уялдуулан зээлийн бодлогоор дэмжинэ.

4.2.2.6. Мах, махан бүтээгдэхүүнийг бэлтгэх цехийн үйл ажиллагааг дэмжиж ажиллана.

4.2.2.7. Малын гаралтай хоёр дахь түүхий эдийг хаягдалгүй боловсруулах, өндөр уургийн агууламжтай түүхий эд үйлдвэрлэх чиглэлд хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

4.2.2.8. Өвлийн хүлэмжийн, мал, амьтны фермийн барилга байгууламжид хөрөнгө оруулах 15 хүртэлх жилийн моргейжийн зээлийн хэлбэрийг нэвтрүүлж, орон

ТӨВ АЙМГИЙН
НАМЫН ХОРОО

9023041590
8488916 ХТ07569

**ТӨВ АЙМАГ ДАХЬ
ТӨРИЙН АУДИТЫН ГАЗАР**

41100, Төв аймаг, Зуунмод сум
Утас: 70272582, Цахим шуудан: tuv@audit.gov.mn
Цахим хаяг: www.audit.mn

2024.08.05 № 01/461
танай _____ -ны № _____ -т

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөр хуульд заасан
шаардлагад нийцсэн талаарх дүгнэлт

Төрийн аудитын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.3, Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.5, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.4-т заасан Төрийн аудитын байгууллагын бүрэн эрхийн хүрээнд Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох Төв аймгийн Баянжаргалан сумын "Ардчилсан нам"-ын сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянаж, дүгнэлт гаргалаа.

Үүрэг хариуцлагын талаарх мэдээлэл

Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох нам, эвсэл нь сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрөө Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль болон Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, УИХ-аас баталсан хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичигт нийцүүлэн боловсруулж, санхүүгийн тодорхой эх үүсвэр шаардсан зорилт, арга хэмжээг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах зардлын талаарх тооцоо, судалгааг гарган хуульд заасны дагуу дүгнэлт гаргуулах үүрэг хүлээнэ.

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийн дүгнэлтийн үндэслэл

Төрийн аудитын байгууллага нь Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох нам, эвслийн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянан үзэхдээ Төрийн аудит MNS 6817-1:2020 Төрийн аудит. Тулгуур зарчим, MNS 6817-6:2020 Төрийн аудит. Нийцлийн аудитын зарчим, MNS 6817-8:2020 Төрийн аудит. Нийцлийн аудит стандартыг удирдлага болгон Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль болон Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, УИХ-аас баталсан хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичиг, Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн 2024 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, 2025-2026 оны төсвийн төсөөллийн тухай хууль, холбогдох байгууллагаас авсан тайлан, судалгаа, мэдээллийг тус тус шалгуур болгон авч үзсэн.

Дүгнэлт

Төв аймгийн Баянжаргалан сумын "Ардчилсан нам"-ын Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцохоор ирүүлсэн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийн зорилт, арга хэмжээ нь Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.3, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.3 дахь хэсэг, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд заасан тусгай шаардлагад тус тус нийцсэн байна.

Төв аймгийн Баянжаргалан сумын "Ардчилсан нам"-ын мөрийн хөтөлбөр /12 хуудас/-ийг хавсаргав.

Хувийг: Баянжаргалан сумын Ардчилсан намын хороонд

ДАРГА
ТЭРГҮҮЛЭХ АУДИТОР

ЦЭХИШИГЖАРГАЛ

019020800

ОРОН НУТГИЙН 2024 ОНЫ ЭЭЛЖИТ СОНГУУЛЬД ТӨВ АЙМГИЙН
БАЯНЖАРГАЛАН СУМЫН АРДЧИЛСАН НАМААС ДЭВШҮҮЛЖ БУЙ
МӨРИЙН ХӨТӨЛБӨР

БҮТЭН МОНГОЛ
БҮРЭН АРДЧИЛАЛ “9+90+900”
ЭРЧИМТ ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Баянжаргалан сум
2024 он

АГУУЛГА

Contents

<u>ЭРЧИМТ ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ</u>	1
<u>НЭГ. БҮТЭН МОНГОЛ</u>	4
<u>ХОЁР.СЭРСЭН МОНГОЛ</u>	5
2.1. <u>ЦОГЦ БОЛОВСРОЛ</u>	5
2.2. <u>ЭРҮҮЛ МЭНД-ЭРХЭМ БАЯЛАГ</u>	6
2.3. <u>БИЗНЕС, ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТ</u>	6
<u>ГУРАВ.БҮТЭЭЛЧ МОНГОЛ</u>	7
3.1 <u>УУЛ УУРХАЙН САЛБАР</u>	7
3.2 <u>БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРИЙН САЛБАР</u>	7
3.3 <u>ТЭЭВРИЙН САЛБАР</u>	7
3.4 <u>ХООЛ, ХҮНС ҮЙЛДЭЭРЛЭЛИЙН САЛБАР</u>	7
3.5 <u>НИЙГМИЙН ХАМГААЛЛЫН САЛБАР</u>	8
3.6 <u>СОЁЛ, УРЛАГИЙН САЛБАР</u>	8
3.7 <u>АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛ</u>	8
<u>ДӨРӨВ.ӨРИЙН ДАРАМТГҮЙ МОНГОЛ</u>	8
4.1 <u>АЖ ҮЙЛДВЭРИЙН ХӨГЖИЛ, БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРҮҮД</u>	9
4.2 <u>БАРИЛГА, ХОТ БАЙГУУЛАЛТ, ГАЗРЫН ХАРИЛЦАА</u>	9
4.2. <u>ДЭД БҮТЦИЙН ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ</u>	10

ӨМНӨТГӨЛ

Монгол Улсын тусгаар тогтнол, Үндэсний эрх ашиг, Үндсэн хуульт ардчиллаа хамгаалан бэхжүүлж, хувь хүний эрх чөлөө, хуулийн засаглал, чөлөөт зах зээл, иргэний нийгмийн зарчимд суурилсан тогтвортой хөгжлийн төлөөх баруун төвийн намын хувьд,

АРДЧИЛСАН НАМ ӨНӨӨГИЙН ЭДИЙН ЗАСАГ, УЛС ТӨРИЙН НӨХЦӨЛ БАЙДЛЫГ ДАРААХ БАЙДЛААР ДҮГНЭЖ БАЙНА:

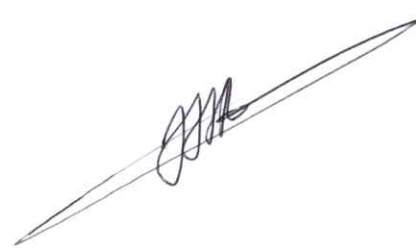
- Эдийн засаг томорсон гэх ч иргэдийн орлого, худалдан авах чадвар нэмэгдээгүй;
- Валютын нөөц нэмэгдсэн гэх боловч төгрөгийн ханш суларсан;
- Монгол Улсын иргэн бүр 33.0 сая төгрөгийн өртэй болсон;
- Туг хийсгэж, тууз хайчлаад, томоохон бүтээн байгуулалт ганцыг ч хийгээгүй. Дарханы замыг дуусгаж чадаагүй;
- Цахилгааны доголдол, шатахууны хомсдол тогтмол бий болж, эрчим хүчний асуудал үндэсний аюулгүй байдал нөлөөлж болсон;
- Авлигын индексээр 180 улсаас 121 дүгээрт бичигдэж, 2015 оноос хойш 49 байраар ухарсан;
- Монголчуудын 28.8 хувь нь ядуурлын шугамаас доогуур, 21.4 хувь нь ядуурлын шугамд ойр амьдрах болсон. Хүн амын талаас илүү хувь нь ядууралд өртсөн улс болж, дампуурлын ирмэгт тулсан;
- Цар тахлын улмаас боловсролын хоцрогдол газар авч, энэ үзүүлэлтээр мөн л дэлхийд сүүл мушгих болсон;
- Шударга шүүмжлэл хэлсэн хүн бүрийг баривчилж, хорьдог болсон;
- Агаарын бохирдлын улмаас хорт хавдрын шалтгаант нас баралт эрс нэмэгдсэн.

ТИЙМ УЧРААС, 2016-2024 ОНЫГ БИД АЛДАГДСАН 8 ЖИЛ ХЭМЭЭН ДҮГНЭЖ БАЙНА.

Алдагдсан 8 жилийг дүгнэсний үр дүнд алдааг засч, Монгол Улсын эдийн засаг эрчимтэй хөгжсөн, хуулийн засаглал, шударга ёс тогтсон, хүн бүр ажил, хөдөлмөр эрхлэн, орлого нь амьдрал ахуйд хүрэлцсэн, эрүүл, аюулгүй орчинд ажиллаж, амьдарсан хүнлэг, ардчилсан нийгмийг цогцлоохыг ЭРХЭМ ЗОРИЛГО болгож,

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрт санал авах “БҮТЭН АРДЧИЛАЛ” аяныг бүсчилсэн хөгжлийн хэлбэрээр улс, орон даяар зохион байгуулж, аймаг, дүүргийн гишүүд, дэмжигчид, бүх намын хороо, иргэний нийгмийн төлөөлөл, мэргэжлийн холбоод, төрийн бус байгууллагуудаас авсан саналуудыг үндэслэн:

Төв аймгийн Баянжаргалан сумын Ардчилсан нам 2024 оны Орон нутгийн сонгуульд стратегийн 4 бүлэг бүхий БҮТЭН МОНГОЛ – БҮРЭН АРДЧИЛАЛ Эрчимт хөгжлийн төлөвлөгөөг танилцуулж байна.

НЭГ. БҮТЭН МОНГОЛ

1.1. Иргэдэд чиглэсэн хөгжлийн бодлого

Төв аймгийн Баянжаргалан суманд ажиллаж амьдарч байгаа салбар бүрийн иргэдэд чиглэсэн хөгжлийн бодлогын хүрээнд хэрэгжүүлэх арга хэмжээ.

- 1.1.1. “Өрх бүр баялаг бүтээгч” хөтөлбөрийг үе шаттай хэрэгжүүлнэ. Экспортод чиглэсэн жижиг, дунд үйлдвэрлэлийг дэмжин ажиллана.
- 1.1.2. Иргэн, аж ахуйн нэгжийн төрөөс авах үйлчилгээг цахим хэлбэрт шилжүүлэх арга хэмжээг дэмжинэ.
- 1.1.3. Хөдөө аж ахуйн гаралтай түүхий эдийг боловсруулах, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, жижиг дунд хөнгөн үйлдвэрлэлийг дэмжин ажиллаж, иргэдийн бодит орлогыг нэмэгдүүлнэ.
- 1.1.4. Малчдын хамтын оролцоонд тулгуурлан бэлчээр нутгийн тогтвортой ашиглалтыг хангаж, доройтсон бэлчээрийн 30-аас доошгүй хувийг сэргээнэ.
- 1.1.5. Бүсчилсэн хөгжлийн хөтөлбөрт тулгуурлан малчин өрхийг дэмжин “Малжуулах хөтөлбөр”-ийг орон нутагт хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.6. Бүсчилсэн хөгжлийн хөтөлбөрт тулгуурлан Газар тариалангийн бүс нутагт усалтын системийн менежментийг боловсронгуй болгож, тариалан эрхлэгч, хүнсний ногоо тариалагчдыг бодлогоор дэмжинэ.
- 1.1.7. Малын эмч нарын үр чадварыг дэмжих замаар нэгж малд ногдох мал эмнэлгийн үйлчилгээний чанарыг сайжруулна.
- 1.1.8. Төрийн албанаас эрт тэтгэвэрт гарч буй иргэд жижиг, дунд, бичил бизнесийн салбарт ажиллах, баялаг бүтээх боломжийг бүрдүүлнэ.
- 1.1.9. Бүх шатны төрийн албан хаагчдыг эрхэлдэг ажлынхаа чиглэлээр сурч боловсрохыг дэмжиж, жил бүр сургалтад хамруулна.
- 1.1.10. Чөлөөт өрсөлдөөний зарчимд нийцүүлэн мэргэжлийн соёл, урлагийн байгууллагуудад нэмэлт орлого олох боломж, нөхцөлийг бүрдүүлнэ.
- 1.1.11. Тусгай хэрэгцээт хүний асран хамгаалагчдыг дэмжих бодлого хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.12. Тусгай хэрэгцээт хүүхэд, иргэдэд зориулсан сэргээн засах, хөгжлийн цогцолбор төвийг орон нутагт байгуулна.
- 1.1.13. Эмнэлгүүдэд тусгай хэрэгцээт хүнд зориулсан орчин бий болгоно.
- 1.1.14. Үйлчилгээний газар, шинээр баригдаж байгаа барилга байгууламж, явган хүний зам, гэрлэн дохиог хөгжлийн бэрхшээлтэй хүн чөлөөтэй зорчих олон улсын стандартын шаардлагад нийцүүлж өөрчилнө.
- 1.1.15. Хүүхэд хөгжлийн чиглэлээр байгууллагуудын үйл ажиллагааг дэмжиж ажиллана.
- 1.1.16. Хүүхэд харах үйлчилгээг хөгжүүлэх, цэцэрлэгийн хүртээмжийг нэмэгдүүлэх замаар эмэгтэйчүүдийн хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжинэ.
- 1.1.17. Өрх, суманд үзүүлэх 0-5 насны хүүхдийн тусламж, үйлчилгээг чанаржуулах, хүртээмжийг сайжруулах, хөхөөр хооллолтыг дэмжих “эрүүл, чийрэг хүүхэд” хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.18. Хүүхэд нэг бүрийг хөгжүүлэх сургуулийн өмнөх болон бага, дунд боловсролын “цөм” хөтөлбөрийг үргэлжлүүлж, иргэний нийгмийн байгууллага, гэр бүлийн оролцоог өргөжүүлнэ.
- 1.1.19. Дотуур байрны орчин, нөхцөлийг сайжруулах төсөл хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.20. Хүүхдэд тулгарч буй дээрэлхэх, үе тэнгийнхний дарамт, шахалт болон эрүүл мэнд, сэтгэцийн бусад сорилт, бэрхшээлтэй холбоотой асуудлуудыг шийдвэрлэхэд чиглэсэн төсөл хэрэгжүүлнэ.

- 1.1.21. Хүүхдийг цахим дарамт, мөлжлөг, зохисгүй контент зэрэг цахим гэмт хэрэг, аюулаас хамгаалах үйл ажиллагаа, оролцогч талуудын уялдаа холбоог сайжруулна.
- 1.1.22. Мэргэжлийн боловсролын сургуулиудад хөдөлмөрийн зах зээлийн хэрэгцээнд нийцсэн нарийн мэргэжлээр төгссөн оюутан сурагчдыг орон нутагт үйл ажиллагаа явуулж байгаа аж ахуй нэгж байгууллага, төсөл хөлбөрүүдэд ажлын байранд зуучлах ажлыг тогтмол зохион байгуулна.
- 1.1.23. Залуучууд боловсрол эзэмшихэд туслах, хүртээмжийг нэмэгдүүлэх зорилгоор тэтгэлэг олгож буй аж ахуйн нэгж, хувь хүнийг урамшуулах, дотоодын тэтгэлгийн тоог нэмэгдүүлэх төсөл хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.24. Орон нутагт ажиллаж буй залуучуудыг дэмжих хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.25. Гэр бүлийн гишүүн бүрт гэр бүлийн боловсрол олгох “Монгол гэр бүл” боловсролын хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.26. Ажил, хөдөлмөр эрхлэх, санхүү, бизнесээ өргөжүүлэх, амьдрах орчноо хамтдаа сайжруулах мэдлэг, ур чадварын сургалт, зөвлөмжөөр хангагдах боломжийг бий болгоно.
- 1.1.27. Ахмадын сургалтын төв байгуулж, дахин ур чадваржуулах, хөдөлмөрийн чадварт нь тулгуурлан дахин ажил хөдөлмөр эрхлэх боломжийг дэмжинэ.
- 1.1.28. Ахмадын эрүүл мэндийн тогтолцоог сайжруулах хүрээнд спортоор хичээллэх орчин нөхцлийг бүрдүүлэх ажлыг дэмжиж, төрөл бүрийн ахмадын тэмцээн уралдаануудыг дэмжиж ажиллана.
- 1.1.29. Иргэд өөрийн өмчилж авсан хашааны газар дээр айл, хорш, гудамжаараа нэгдэн төлөвлөлт хийж, инженерийн дэд бүтцэд бүрэн холбогдсон амины орон сууц болгон дахин төлөвлөх ажлыг иргэдийн оролцоонд тулгуурлан хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.30. Дугуйн болон явган алхалтын замын сүлжээг бий болгоно.
- 1.1.31. Орчноо ногооруулсан иргэд, аж ахуйн нэгжийг урамшуулах тогтолцоог бий болгоно.
- 1.1.32. Малчин өрх жуулчид хүлээн авах үйл ажиллагааг дэмжиж, малчдад дээрх чиглэлээр мэдлэг, ур чадварыг нэмэгдүүлэх хөтөлбөр зохион байгуулна.

ХОЁР. СЭРСЭН МОНГОЛ

2.1. ЦОГЦ БОЛОВСРОЛ

XXI зууны өрсөлдөх чадвар бүхий шинэ Монгол хүнийг бий болгохуйц, Монгол хүний төрөлхийн давуу талд түшиглэсэн боловсролын монгол загварыг бүтээнэ.

Боловсролын монгол загвар нь дэлхийн боловсролын шилдэг практик, нотлогдсон сайн туршлагуудыг өөрийн онцлог, давуу талуудаар цааш баяжуулан хөгжүүлсэн, одоо хуримтлагдсан асуудлыг шийдвэрлэх суурь реформын шинжтэй, ирээдүйн сорилтуудыг давахуйц, хангалуун сайхан амьдрах эрхийг баталгаажуулсан, ардчиллын үнэт зүйлс, үндэсний өв уламжлалыг агуулсан байна.

- 2.1.1.1. Нийгмийн хариуцлагын хүрээнд “Хүүхэд бүрт компьютер” хөтөлбөр хэрэгжүүлэх санал, санаачилгыг дэмжинэ.
- 2.1.1.2. Хүүхэд бүрийг хөгжүүлж, бүтээлч сэтгэлгээтэй, өөртөө итгэлтэй, Монгол орныхоо байгаль, түүх, үндэсний хэл, соёл, уламжлалаар бахархдаг хүмүүжил олгох хөтөлбөрийг сэргээн сайжруулж, үргэлжлүүлнэ.
- 2.1.1.3. Хичээлээс гадуурх сургалт, дугуйлангийн хамрагдалтыг 75 хувьд хүргэж,

суралцагчийн сонирхол, чадварыг нээн хөгжүүлэх сонгон, секц, дугуйлангийн үйл ажиллагааг өргөтгөнө.

- 2.1.1.4. Багшийн үндсэн ажил буюу суралцах үйл ажиллагааг нэмэгдүүлж, шаардлагагүй бусад ажлыг эрс багасгана.
- 2.1.1.5. Бүхий л салбарын орчин үеийн дэвшилтэд технологиудад суурилсан бүтээлч шинэлэг санал санаачилгуудыг дэмжиж, иргэдээ орчин үеийн технологийн овсгоотой хэрэглэгч байлгах үүднээс бүх төрлийн шинэлэг технологиудын дэвшлүүдийг танилцуулах сургалт, уулзалт, арга хэмжээнүүдийг тогтмол санаачлан хэрэгжүүлж иргэдээ дэмжиж хамтран ажиллана.

2.2. ЭРҮҮЛ МЭНД – ЭРХЭМ БАЯЛАГ

Монгол Улсын эрүүл мэндийн тогтолцооны үндсийг бүрдүүлэх хүний нөөц, эм, оношлуур, тоног төхөөрөмж, эмнэлгүүн удирдамж, эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээний стандарт, технологи, мэдээллийн систем, удирдлага, зохион байгуулалт, менежмент, санхүүжилт бүх түвшинд уялдаагүйгээс гадна иргэдийн эрүүл мэндийг хамгаалах, дэмжих, сайжруулахад бүрэн нийцэхгүй байгаагаас шалтгаалан тулгамдсан олон асуудлууд үүсээд байна.

Иргэдийн халдварт болон халдварт бус өвчлөл, нас баралт болон эх, нярайн эндэгдлийг бууруулж, бүх нийтийн эрүүл мэндийн нэгдсэн цогц хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ. Иргэдийг эрүүл байлгах, шинэчлэл хийхдээ өвчлөхөөс өмнө урьдчилан сэргийлэхэд болон эрүүл мэндийн боловсролыг сайжруулахад түлхүү анхаарч ажиллана.

Эмнэлгүүдийг гүйцэтгэлд нь үндсэн бие даалгаж, чанар, үр дүнг дээшлүүлнэ. Иргэд болон мэргэжлийн шинжээчдийг мэдээллээр ханган шийдвэр гаргах үйл ажиллагаанд оролцуулна. Эрүүл мэндийн даатгалын байгууллагын гүйцэтгэлийг сайжруулж, даатгуулагчдын өмнө үүрэх хариуцлага, үйл ажиллагааг ил тод, нээлттэй болгох замаар даатгуулагчдын сэтгэл ханамжийг сайжруулна.

- 2.2.1.1. Бага насны хүүхдийн хөгжлийн хоцрогдол, хөгжлийн бэрхшээлийг эрт илрүүлэх, оношлох, хүүхэд бүрт тохирох шаардлагатай сэргээн засах хөгжлийн үйлчилгээ үзүүлдэг болно.
- 2.2.1.2. Гэмтэл, ослыг бууруулахад байгууллагуудын хоорондын хамтын ажиллагааг идэвхжүүлж, нийт нас баралтын хэмжээг эрс бууруулна.
- 2.2.1.3. Нийтийн биеийн тамирыг хөгжүүлэх шинэ хөтөлбөр боловсруулж, хэрэгжүүлнэ.
- 2.2.1.4. Явуулын эмнэлгийн чанаржуулахад анхаарч, өрх, сум, багийн эрүүл мэндийн төвийн тусламж, үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг сайжруулна.

2.3. БИЗНЕС, ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТ

Бизнес, хөдөлмөр эрхлэлтийг бүх талаар дэмжиж, дундаж давхаргын эгнээг тэлнэ.

- 2.3.1. Шинээр гарааны бизнес эрхэлж буй иргэдийг дэмжих үүднээс цаг үеийн нөхцөл байдалд нь тохирсон үүсч болзошгүй эрсдэл, давуу тал, бодит боломжуудыг тодорхойлж, хэрэгцээт зөвлөгөө мэдээллүүдийг хүргэж, тогтвортой бизнес болгон төлөвшүүлэхэд дэмжиж бойжуулах үүднээс төсөл хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж ажиллана.
- 2.3.2. Ажил олгогчдын эрэлт, хэрэгцээнд нийцсэн, хөдөлмөрийн зах зээлийн эрэлт, нийлүүлэлтийг бүрэн хангах мэргэжилтэн бэлтгэх нөхцөлийг бүрдүүлнэ.
- 2.3.3. Цагаар ажиллах, гэрээр ажиллах, зайнаас ажиллуулах, сүлжээний маркетинг бүхий бараа, үйлчилгээний борлуулалт хийх зэрэг хөдөлмөр эрхлэлтийн олон

- хэлбэрийг дэмжих замаар эмэгтэйчүүд, оюутан, залуучууд, ахмад настан, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжинэ.
- 2.3.4. Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн болон үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх бодлого, зохицуулалтыг сайжруулах, урьдчилсан сэргийлэх үйл ажиллагааг төр, хувийн хэвшлийн хүрээнд хамтран зохион байгуулна.

ГУРАВ. БҮТЭЭЛЧ МОНГОЛ

Худалдаа, аж үйлдвэр, уул уурхай, боловсруулах үйлдвэр, тээвэр, хоол хүнс, мэдээлэл харилцаа, санхүү, даатгал, нийгмийн хамгаалал, соёл, урлаг, аялал жуулчлалын зэрэг салбар бүрийн бодлогыг оновчтой тодорхойлж, тулгамдаж буй асуудлуудыг шийдвэрлэнэ.

3.1 УУЛ УУРХАЙН САЛБАР

- 3.1.1 Бичил уурхайн эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгож, шаардлага хангасан зарим нөхөрлөл, хоршоог уул уурхайн олборлолтын аж ахуйн нэгж хэлбэрээр албажуулан хууль бус олборлогчдод тавих төрийн хяналтын тогтолцоог сайжруулна.
- 3.1.2 Хариуцлагатай уул уурхайн зарчмын дагуу нөхөн сэргээлт, хаалтын асуудлыг тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч аж ахуйн нэгж бүрэн хариуцан гүйцэтгэдэг болгоно.
- 3.1.3 Байгалийн баялгаас орж буй орлого, төсөв, тендерийг иргэдээр хэлэлцүүлдэг тогтолцоог шинэ шатанд гаргана

3.2 БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРИЙН САЛБАР

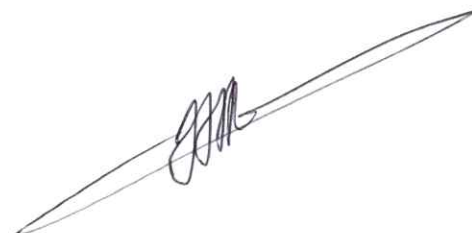
- 3.2.1 Хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүний боловсруулах үйлдвэрлэлийг дэмжих, санхүүжилтийн найдвартай тогтолцоог бий болгох, олон улсын стандартыг нутагшуулах, экспортлох цогц арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ.
- 3.2.2 Эрдэс баялгийн болон малын гаралтай түүхий эд боловсруулах, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, хөдөө аж ахуй, хүнд, хөнгөн үйлдвэрлэлийг хөгжүүлж, ажлын байр бий болгоно.
- 3.2.3 Малаас гарч буй түүхий эд, арьс шир, ноос ноолуур боловсруулах үйлдвэрлэлийн төвүүдийг бодлогоор дэмжинэ.

3.3 ТЭЭВРИЙН САЛБАР

- 3.3.1 Аймаг, сум, хот хоорондын зорчигч тээврийн үйлчилгээг чөлөөт өрсөлдөөнд шилжүүлж, дагаж мөрдөх стандартыг сайжруулна.
- 3.3.2 Нийтийн тээврийн үйлчилгээг сайжруулж, цаг үеийн нөхцөл байдалд уялдуулж, маршрутыг шинэчлэн стандартыг сайжруулна.

3.4 ХООЛ, ХҮНС ҮЙЛДВЭРЛЭЛИЙН САЛБАР

- 3.4.1 Бүсчилсэн хөгжлийн бодлогын хүрээнд жимс, жимсгэнэ, нарийн ногоо, хүнсний ногоо тариалах болон хүлэмжийн газар олгох, ашиглахад уян хатан бодлого баримталж, гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

3.5 НИЙГМИЙН ХАМГААЛЛЫН САЛБАР

- 3.5.1 Төр засгийн үйлчилгээг тэгш хүртээмжтэй болгож төр болон хөдөлмөр эрхлэлт, хувийн хэвшилд ажил хөдөлмөр эрхэлж буй иргэдийг нам улс төрийн сонголт, үзэл баримтлалаас шалтгаалан талцуулж гадуурхах үйл ажиллагааг таслан зогсоох арга хэмжээнүүдийг хэрэгжүүлнэ.
- 3.5.2 Ядуурлыг бууруулах хөтөлбөрийг баг, хороо, сум, дүүрэг, аймаг, нийслэлийн түвшинд тодорхой зорилт, шалгуур үзүүлэлтээр гаргаж, холбогдох байгууллагуудын үйл ажиллагааг уялдуулна.
- 3.5.3 Бага орлоготой, ядуу өрхийн хөдөлмөрийн насны иргэдийг хөдөлмөрт бэлтгэх, ур чадвар эзэмшүүлэх хөтөлбөрт хамруулах, ажлын байранд зуучлах тогтолцоог бүрдүүлнэ.

3.6 СОЁЛ, УРЛАГИЙН САЛБАР

- 3.6.1 Хувь хүний эрх чөлөө, ардчилал, чөлөөт эдийн засгийн ач холбогдлыг таниулах хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 3.6.2 Археологийн болон түүх, соёлын дурсгалт газрын хамгаалалтын зэрэглэл, ангиллыг шинэчилж, соёлын өвийг хамгаалагч, харгалзагчтай байх тогтолцоог бий болгоно.

3.7 АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛ

- 3.7.1 Гадаад, дотоодын аялал жуулчлалыг дэмжих үүднээс сумын нутаг дэвсгэрээр дамжин өнгөрч буй иргэд болон гэр бүл, хамт олон, найз нөхөдтэй хамтран, зорьж ирэх хүмүүсийн тоог нэмэгдүүлэх зорилтын хүрээнд чөлөөт цагаа тав тухтай өнгөрүүлэх цогцолбор бүхий орчныг төлөвлөж, үе шаттай хэрэгжүүлж ажиллана.
- 3.7.2 “Шүршүүр - жорлон” хөтөлбөрийг үйл ажиллагаа явуулж байгаа шатахуун түгээх станц болон өргөн хэрэглээний бараа, бүтээгдэхүүний дэлгүүрүүдэд санал болгож, хамтран хэрэгжүүлнэ.
- 3.7.3 Жуулчдад чанартай үйлчилгээ үзүүлэх аялал жуулчлалын дэд бүтцэд хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлнэ.
- 3.7.4 Өвлийн аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх чиглэлээр гаргасан санал санаачилга, хөтөлбөр, арга хэмжээг бодлогоор дэмжиж, орчин үеийн цанын өвлийн баазыг хувийн хэвшилтэй хамтран хэрэгжүүлнэ.
- 3.7.5 Гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтыг орон нутаг руугаа чиглүүлэх санал санаачилгыг өрнүүлж, Тэрбум мод үндэсний хөтөлбөрийн хүрээнд сумандаа мод тарих, зүлэгжүүлэх байдлаар шинээр цэцэрлэгт хүрээлэн бүхий төгөл байгуулах төслүүдийг хэрэгжүүлнэ.

ДӨРӨВ. ӨРИЙН ДАРАМТГҮЙ МОНГОЛ

Ардчилал төгс хөгжих суурь нөхцөл, улс орны тусгаар тогтнолын баталгаа бол эдийн засаг нь бат бэх, иргэд нь хангалуун амьдрах орчин юм. Эдийн засаг хүчтэй байснаар иргэд үнийн дарамт, өрийн дарамтад боомилогдсон хямралт байдлаас гарна.

Эдийн засаг тэлсэн ч өсөлт тогтворгүй байна. Уул уурхайн салбарын үйлдвэрлэл нэмэгдэхийн хэрээр хувийн хэрэглээ эргэж, төсвийн зардлын тэлэлт эдийн засгийн өсөлтийг

голлон тодорхойлж байна. Уул уурхайн түүхий эдийн экспорт огцом тэлсний үр дүнд бий болж байгаа эдийн засгийн эерэг нөхцөл байдлыг цаашид тогтвортой хадгалахын тулд эдийн засгийг төрөлжүүлэх, түүхий эдийн үнийн хэлбэлзэлд тэсвэртэй байдлыг бэхжүүлэхэд чиглэсэн бүтцийн өөрчлөлт, бодлогыг үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлэх шаардлагатай. Эдийн засгийг өрийн дарамтаас гаргахын тулд:

Төсвийн сахилга батыг сайжруулж, Засгийн газрын зардлыг танан, халамж, дэмжлэг, татаас зэрэг шилжих төлбөрүүдийг бууруулах санхүүгийн бодлогыг хэрэгжүүлэн, татварын хэмжээг бууруулах бодлого баримтална.

Зам, тээвэр, эрчим хүч, сэргээгдэх эрчим хүч, ус, дулаан хангамж, мэдээлэл, харилцаа холбоо зэрэг олон төрлийн дэд бүтцийн хөгжлөөр Монгол Улс хоцрогдолтой байна. Хөгжлийг дэмжих үр ашигтай дэд бүтцийг орчин үеийн стандартад нийцүүлэн бүтээн байгуулах нь Ардчилсан намын Засгийн газрын гол зорилтуудын нэг байх болно. Үүний тулд төсвийн оновчтой шийдвэр гаргаж, төр, хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагааг хослуулан хэрэгжүүлнэ.

Дэд бүтцийн хөгжлийн зорилтуудыг Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогод нийцүүлэн гаргана.

Бид Монголын эдийн засаг илүү тогтвортой, хуримтлалд суурилсан эрүүл өсөлтөөр урагшлах эдийн засгийн реформын бодлогыг хэрэгжүүлнэ.

4.1 АЖ ҮЙЛДВЭРИЙН ХӨГЖИЛ, БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРҮҮД

- 4.1.1. Инноваци, өндөр технологи, нэмүү өртөг шингэсэн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл, үйлчилгээ, дахин боловсруулах болон бүтээлч аж үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх хувийн хэвшлийн санал, санаачилгыг дэмжинэ.
- 4.1.2. Одоо ашиглаж байгаа болон ашиглахад бэлэн байгалийн түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын орд, цементийн үйлдвэрүүдийг түшиглэн барилгын материалын үйлдвэрлэлийг дэмжинэ.

4.2 БАРИЛГА, ХОТ БАЙГУУЛАЛТ, ГАЗРЫН ХАРИЛЦАА

- 4.1.1. Хүн амыг орон сууцжуулах зорилтын хүрээнд дараах чиглэлээр орон сууцны бодлого хэрэгжүүлнэ. Үүнд:
 - “Тогтвортой орлого бүхий орон сууц” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж, аймаг, сумын төвүүдэд орон сууцыг хүн амын зорилтот бүлэгт тааламжтай нөхцөлөөр бүтээн байгуулах хувийн хэвшлийн санал, санаачилгыг дэмжинэ;
 - Төр, хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагааны хүрээнд аж ахуйн нэгжүүдэд дэмжлэг үзүүлэх замаар түрээсийн орон сууцны фонд бий болгоно.
 - Хашаандаа амины тохилог орон сууц барих санаачилгыг дэмжинэ.
 - Хууль бусаар газар олголт хийгдсэн газруудыг иргэдтэйгээ хамтран шалган тогтоож, гомдол маргаантай холбоотой асуудлыг судлан цэгцэлж, хуулийн хүрээнд зохих арга хэмжээг авч дахин төлөвлөж, орон нутгийн иргэддээ шинээр газар авах боломжийг бүрдүүлнэ.
 - Гэр хорооллын инженерийн дэд бүтэц (цэвэр ус, бохир ус ариутгах татуурга, интернэтийн шилэн кабель)-д холбож, халаалтыг төвлөрсөн болон сэргээгдэх эрчим хүчний эх үүсвэртэй амины орон

сууц болгон дахин төлөвлөх ажлыг иргэдийн оролцоотой хэрэгжүүлж, амьдран суух байшингаа барихад урт хугацаатай, хүү багатай, орон сууцны ипотекийн зээлээр санхүүгийн дэмжлэг үзүүлж ажиллана.

- Гэр хорооллын инженерийн шугам сүлжээнд холбогдох хэрэгсэл үйлдвэрлэх, нийлүүлэх төсөл хөтөлбөрүүдийг орон нутаг хөгжүүлэх сангаас дэмжлэг үзүүлнэ.
- Иргэдийн эрүүл, аюулгүй орчинд ажиллаж, амьдрах таатай нөхцөлийг бүрдүүлэх зорилгоор сумдын ерөнхий төлөвлөгөө, зураг төслийг иргэдийн оролцоонд тулгуурлан боловсруулж, дэд бүтэцжүүлэх ажлыг хэрэгжүүлнэ.

4.1.2. Хот, суурин газрын хүнсний нийтийн хэрэглээний малыг зөвхөн үйлдвэрийн аргаар нядалж боловсруулах стандартыг бүрдүүлж, энэ чиглэлд хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

4.1.3. Хүнсний аюулгүй байдлын найдвартай статистик мэдээллийн системийг нэвтрүүлж, хүнсний бүтээгдэхүүний хяналтын тогтолцоог шинэчилнэ. Хэрэглэгчдийн оролцоог нэмэгдүүлж, лабораториудыг хувийн хэвшилд шилжүүлнэ.

4.2. ДЭД БҮТЦИЙН ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

4.2.1. Ус

4.2.1.1. Гүний усны хэрэглээг гамнах төсөл хэрэгжүүлнэ.

4.2.1.2. “Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөн болон цөлжилттэй тэмцэх ажлын хүрээнд сум бүрт 50 - 100 га ногоон байгууламж бий болгоно.

4.2.1.3. Сансарын интернэтийг малчдад бүрэн нэвтрүүлж, мал маллах ажилд технологийн ололтыг нэвтрүүлнэ.

4.2.2. Хөдөө аж ахуй, Мал аж ахуйн салбар

4.2.2.1. “Хариуцлагатай, чинээлэг малчин” хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.

4.2.2.2. Мал, малын гаралтай бүх төрлийн түүхий эд, бүтээгдэхүүний үнэ цэнийг нэмэгдүүлж, эдийн засгийн эргэлтийг хурдасгах замаар малчдын амьжиргаа, орлогыг дээшлүүлэх нөхцөл бүрдүүлнэ.

4.2.2.3. Малын тэжээлийн үйлдвэрлэлийн бизнес эрхлэхэд чиглэсэн хувийн хэвшлийн санаачилгыг урамшуулан дэмжиж, малын таримал тэжээлийн тариалалтыг төрийн бодлоготой уялдуулан нэмэгдүүлнэ.

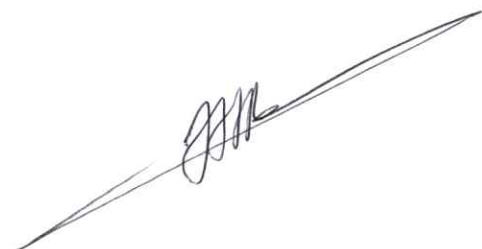
4.2.2.4. Өндөр ашиг шимтэй үндэсний болон дасан зохицох чадвартай гадаадын үржлийн малыг өсгөн бойжуулах үржлийн аж ахуйг хөгжүүлж, малчдад чанартай, таваарлаг малтай болох боломжийг бүрдүүлнэ.

4.2.2.5. Мах, сүү, шувуу, зөгийний эрчимжсэн фермерийн аж ахуй эрхлэх иргэн, аж ахуйн нэгжийг хөрөнгө оруулалтыг бүсчилсэн хөгжлийн бодлоготой уялдуулан зээлийн бодлогоор дэмжинэ.

4.2.2.6. Мах, махан бүтээгдэхүүнийг бэлтгэх цехийн үйл ажиллагааг дэмжиж ажиллана.

4.2.2.7. Малын гаралтай хоёр дахь түүхий эдийг хаягдалгүй боловсруулах, өндөр уургийн агууламжтай түүхий эд үйлдвэрлэх чиглэлд хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

4.2.2.8. Өвлийн хүлэмжийн, мал, амьтны фермийн барилга байгууламжид хөрөнгө оруулах 15 хүртэлх жилийн моргейжийн зээлийн хэлбэрийг нэвтрүүлж, орон

нутагт ажлын байрыг нэмэгдүүлнэ.

4.2.2.9. Гахай, махны болон өндөгний тахианы хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтын зээл дэмжлэг үзүүлж, дотоодын үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлнэ.

4.2.2.10. Эрсдэл бүхий нөхцөлөөс урьдчилан сэргийлэх тохиолдол бий болсон үед малчдад худалдан борлуулж, эргэлтэд оруулах зорилготой өвс, тэжээлийн нөөцийн фондын тогтолцоог бий болгоно.

4.3.3 Газар тариалангийн салбар

4.3.3.1 Мах, хүнсний ногоо, нарийн ногооны төрөлжсөн хүлэмж, зоорь агуулахыг олноор байгуулахад чиглэж, иргэдээ дэмжиж ажиллана.

БАЯНЖАРГАЛАН СУМЫН АРДЧИЛСАН НАМ

**ТӨВ АЙМАГ ДАХЬ
ТӨРИЙН АУДИТЫН ГАЗАР**

41100, Төв аймаг, Зуунмод сум
Утас: 70272582, Цахим шуудан: tuv@audit.gov.mn
Цахим хаяг: www.audit.mn

2024-08-05 № 01/462
танай _____-ны № _____-т

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөр хуульд заасан
шаардлагад нийцсэн талаарх дүгнэлт

Төрийн аудитын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.3, Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.5, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.4-т заасан Төрийн аудитын байгууллагын бүрэн эрхийн хүрээнд Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох Төв аймгийн Баян-Өнжүүл сумын "Ардчилсан нам"-ын сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянаж, дүгнэлт гаргалаа.

Үүрэг хариуцлагын талаарх мэдээлэл

Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох нам, эвсэл нь сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрөө Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль болон Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, УИХ-аас баталсан хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичигт нийцүүлэн боловсруулж, санхүүгийн тодорхой эх үүсвэр шаардсан зорилт, арга хэмжээг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах зардлын талаарх тооцоо, судалгааг гарган хуульд заасны дагуу дүгнэлт гаргуулах үүрэг хүлээнэ.

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийн дүгнэлтийн үндэслэл

Төрийн аудитын байгууллага нь Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох нам, эвслийн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянан үзэхдээ Төрийн аудит MNS 6817-1:2020 Төрийн аудит. Тулгуур зарчим, MNS 6817-6:2020 Төрийн аудит. Нийцлийн аудитын зарчим, MNS 6817-8:2020 Төрийн аудит. Нийцлийн аудит стандартыг удирдлага болгон Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль болон Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, УИХ-аас баталсан хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичиг, Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн 2024 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, 2025-2026 оны төсвийн төсөөллийн тухай хууль, холбогдох байгууллагаас авсан тайлан, судалгаа, мэдээллийг тус тус шалгуур болгон авч үзсэн.

Дүгнэлт

Төв аймгийн Баян-Өнжүүл сумын "Ардчилсан нам"-ын Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцохоор ирүүлсэн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийн зорилт, арга хэмжээ нь Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.3, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.3 дахь хэсэг, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд заасан тусгай шаардлагад тус тус нийцсэн байна.

Төв аймгийн Баян-Өнжүүл сумын "Ардчилсан нам"-ын мөрийн хөтөлбөр //0 хуудас/-ийг хавсаргав.

Хувийг: Баян-Өнжүүл сумын Ардчилсан намын хороонд

ДАРГА,
ТЭРГҮҮЛЭХ АУДИТОР

ХИШИГЖАРГАЛ

• 019020801

ОРОН НУТГИЙН 2024 ОНЫ ЭЭЛЖИТ СОНГУУЛЬД ТӨВ АЙМГИЙН
БАЯН-ӨНЖҮҮЛ СУМЫН АРДЧИЛСАН НАМААС ДЭВШҮҮЛЖ БУЙ
МӨРИЙН ХӨТӨЛБӨР

БҮТЭН МОНГОЛ
БҮРЭН АРДЧИЛАЛ “9+90+900”
ЭРЧИМТ ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Баян-Өнжүүл сум
2024 он

АГУУЛГА

Contents

<u>ЭРЧИМТ ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ</u>	1
<u>НЭГ. БҮТЭН МОНГОЛ</u>	4
<u>ХОЁР.СЭРСЭН МОНГОЛ</u>	5
2.1. <u>ЦОГЦ БОЛОВСРОЛ</u>	5
2.2. <u>ЭРҮҮЛ МЭНД-ЭРХЭМ БАЯЛАГ</u>	6
2.3. <u>БИЗНЕС, ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТ</u>	6
<u>ГУРАВ.БҮТЭЭЛЧ МОНГОЛ</u>	7
3.1. <u>УУЛ УУРХАЙН САЛБАР</u>	7
3.2. <u>БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРИЙН САЛБАР</u>	7
3.3. <u>ТЭЭВРИЙН САЛБАР</u>	7
3.4. <u>ХООЛ, ХҮНС ҮЙЛДВЭРЛЭЛИЙН САЛБАР</u>	7
3.5. <u>НИЙГМИЙН ХАМГААЛЛЫН САЛБАР</u>	8
3.6. <u>СОЁЛ, УРЛАГИЙН САЛБАР</u>	8
3.7. <u>АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛ</u>	8
<u>ДӨРӨВ.ӨРИЙН ДАРАМТГҮЙ МОНГОЛ</u>	8
4.1. <u>АЖ ҮЙЛДВЭРИЙН ХӨГЖИЛ, БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРҮҮД</u>	9
4.2. <u>БАРИЛГА, ХОТ БАЙГУУЛАЛТ, ГАЗРЫН ХАРИЛЦАА</u>	9
4.2. <u>ДЭД БҮТЦИЙН ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ</u>	10

ӨМНӨТГӨЛ

Монгол Улсын тусгаар тогтнол, Үндэсний эрх ашиг, Үндсэн хуульт ардчиллаа хамгаалан бэхжүүлж, хувь хүний эрх чөлөө, хуулийн засаглал, чөлөөт зах зээл, иргэний нийгмийн зарчимд суурилсан тогтвортой хөгжлийн төлөөх баруун төвийн намын хувьд,

АРДЧИЛСАН НАМ ӨНӨӨГИЙН ЭДИЙН ЗАСАГ, УЛС ТӨРИЙН НӨХЦӨЛ БАЙДЛЫГ ДАРААХ БАЙДЛААР ДҮГНЭЖ БАЙНА:

- Эдийн засаг томорсон гэх ч иргэдийн орлого, худалдан авах чадвар нэмэгдээгүй;
- Валютын нөөц нэмэгдсэн гэх боловч төгрөгийн ханш суларсан;
- Монгол Улсын иргэн бүр 33.0 сая төгрөгийн өртэй болсон;
- Туг хийсгэж, тууз хайчлаад, томоохон бүтээн байгуулалт ганцыг ч хийгээгүй. Дарханы замыг дуусгаж чадаагүй;
- Цахилгааны доголдол, шатахууны хомсдол тогтмол бий болж, эрчим хүчний асуудал үндэсний аюулгүй байдалд нөлөөлөх болсон;
- Авлигын индексээр 180 улсаас 121 дүгээрт бичигдэж, 2015 оноос хойш 49 байраар ухарсан;
- Монголчуудын 28.8 хувь нь ядуурлын шугамаас доогуур, 21.4 хувь нь ядуурлын шугамд ойр амьдрах болсон. Хүн амын талаас илүү хувь нь ядууралд өртсөн улс болж, дамбуурлын ирмэгт тулсан;
- Цар тахлын улмаас боловсролын хоцрогдол газар авч, энэ үзүүлэлтээр мөн л дэлхийд сүүл мушгих болсон;
- Шударга шүүмжлэл хэлсэн хүн бүрийг баривчилж, хорьдог болсон;
- Агаарын бохирдлын улмаас хорт хавдрын шалтгаант нас баралт эрс нэмэгдсэн.

ТИЙМ УЧРААС, 2016-2024 ОНЫГ БИД АЛДАГДСАН 8 ЖИЛ ХЭМЭЭН ДҮГНЭЖ БАЙНА.

Алдагдсан 8 жилийг дүгнэсний үр дүнд алдааг засч, Монгол Улсын эдийн засаг эрчимтэй хөгжсөн, хуулийн засаглал, шударга ёс тогтсон, хүн бүр ажил, хөдөлмөр эрхлэн, орлого нь амьдрал ахуйд хүрэлцсэн, эрүүл, аюулгүй орчинд ажиллаж, амьдарсан хүнлэг, ардчилсан нийгмийг цогцлоохыг ЭРХЭМ ЗОРИЛГО болгож,

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрт санал авах “БҮТЭН АРДЧИЛАЛ” аяныг бүсчилсэн хөгжлийн хэлбэрээр улс, орон даяар зохион байгуулж, аймаг, дүүргийн гишүүд, дэмжигчид, бүх намын хороо, иргэний нийгмийн төлөөлөл, мэргэжлийн холбоод, төрийн бус байгууллагуудаас авсан саналуудыг үндэслэн:

Төв аймгийн Баян-Өнжүүл сумын Ардчилсан нам 2024 оны Орон нутгийн сонгуульд стратегийн 4 бүлэг бүхий БҮТЭН МОНГОЛ – БҮРЭН АРДЧИЛАЛ Эрчимт хөгжлийн төлөвлөгөөг танилцуулж байна.

НЭГ. БҮТЭН МОНГОЛ

1.1. Иргэдэд чиглэсэн хөгжлийн бодлого

Төв аймгийн Баян-Өнжүүл суманд ажиллаж амьдарч байгаа салбар бүрийн иргэдэд чиглэсэн хөгжлийн бодлогын хүрээнд хэрэгжүүлэх арга хэмжээ.

- 1.1.1. “Өрх бүр баялаг бүтээгч” хөтөлбөрийг үе шаттай хэрэгжүүлнэ. Экспортод чиглэсэн жижиг, дунд үйлдвэрлэлийг дэмжин ажиллана.
- 1.1.2. Иргэн, аж ахуйн нэгжийн төрөөс авах үйлчилгээг цахим хэлбэрт шилжүүлэх арга хэмжээг дэмжинэ.
- 1.1.3. Хөдөө аж ахуйн гаралтай түүхий эдийг боловсруулах, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, жижиг дунд хөнгөн үйлдвэрлэлийг дэмжин ажиллаж, иргэдийн бодит орлогыг нэмэгдүүлнэ.
- 1.1.4. Малчдын хамтын оролцоонд тулгуурлан бэлчээр нутгийн тогтвортой ашиглалтыг хангаж, доройтсон бэлчээрийн 30-аас доошгүй хувийг сэргээнэ.
- 1.1.5. Бүсчилсэн хөгжлийн хөтөлбөрт тулгуурлан малчин өрхийг дэмжин “Малжуулах хөтөлбөр”-ийг орон нутагт хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.6. Бүсчилсэн хөгжлийн хөтөлбөрт тулгуурлан Газар тариалангийн бүс нутагт услалтын системийн менежментийг боловсронгуй болгож, тариалан эрхлэгч, хүнсний ногоо тариалагчдыг бодлогоор дэмжинэ.
- 1.1.7. Малын эмч нарын үр чадварыг дэмжих замаар нэгж малд ногдох мал эмнэлгийн үйлчилгээний чанарыг сайжруулна.
- 1.1.8. Төрийн албанаас эрт тэтгэвэрт гарч буй иргэд жижиг, дунд, бичил бизнесийн салбарт ажиллах, баялаг бүтээх боломжийг бүрдүүлнэ.
- 1.1.9. Бүх шатны төрийн албан хаагчдыг эрхэлдэг ажлынхаа чиглэлээр сурч боловсрохыг дэмжиж, жил бүр сургалтад хамруулна.
- 1.1.10. Чөлөөт өрсөлдөөний зарчимд нийцүүлэн мэргэжлийн соёл, урлагийн байгууллагуудад нэмэлт орлого олох боломж, нөхцөлийг бүрдүүлнэ.
- 1.1.11. Тусгай хэрэгцээт хүний асран хамгаалагчдыг дэмжих бодлого хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.12. Тусгай хэрэгцээт хүүхэд, иргэдэд зориулсан сэргээн засах, хөгжлийн цогцолбор төвийг орон нутагт байгуулна.
- 1.1.13. Эмнэлгүүдэд тусгай хэрэгцээт хүнд зориулсан орчин бий болгоно.
- 1.1.14. Үйлчилгээний газар, шинээр баригдаж байгаа барилга байгууламж, явган хүний зам, гэрлэн дохиог хөгжлийн бэрхшээлтэй хүн чөлөөтэй зорчих олон улсын стандартын шаардлагад нийцүүлж өөрчилнө.
- 1.1.15. Хүүхэд хөгжлийн чиглэлээр байгууллагуудын үйл ажиллагааг дэмжиж ажиллана.
- 1.1.16. Хүүхэд харах үйлчилгээг хөгжүүлэх, цэцэрлэгийн хүртээмжийг нэмэгдүүлэх замаар эмэгтэйчүүдийн хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжинэ.
- 1.1.17. Өрх, суманд үзүүлэх 0-5 насны хүүхдийн тусламж, үйлчилгээг чанаржуулах, хүртээмжийг сайжруулах, хөхөөр хооллолтыг дэмжих “эрүүл, чийрэг хүүхэд” хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.18. Хүүхэд нэг бүрийг хөгжүүлэх сургуулийн өмнөх болон бага, дунд боловсролын “цөм” хөтөлбөрийг үргэлжлүүлж, иргэний нийгмийн байгууллага, гэр бүлийн оролцоог өргөжүүлнэ.
- 1.1.19. Дотуур байрны орчин, нөхцөлийг сайжруулах төсөл хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.20. Хүүхдэд тулгарч буй дээрэлхэх, үе тэнгийнхний дарамт, шахалт болон эрүүл мэнд, сэтгэцийн бусад сорилт, бэрхшээлтэй холбоотой асуудлуудыг шийдвэрлэхэд чиглэсэн төсөл хэрэгжүүлнэ.

- 1.1.21. Хүүхдийг цахим дарамт, мөлжлөг, зохисгүй контент зэрэг цахим гэмт хэрэг, аюулаас хамгаалах үйл ажиллагаа, оролцогч талуудын уялдаа холбоог сайжруулна.
- 1.1.22. Мэргэжлийн боловсролын сургуулиудад хөдөлмөрийн зах зээлийн хэрэгцээнд нийцсэн нарийн мэргэжлээр төгссөн оюутан сурагчдыг орон нутагт үйл ажиллагаа явуулж байгаа аж ахуй нэгж байгууллага, төсөл хөлбөрүүдэд ажлын байранд зуучлах ажлыг тогтмол зохион байгуулна.
- 1.1.23. Залуучууд боловсрол эзэмшихэд туслах, хүртээмжийг нэмэгдүүлэх зорилгоор тэтгэлэг олгож буй аж ахуйн нэгж, хувь хүнийг урамшуулах, дотоодын тэтгэлгийн тоог нэмэгдүүлэх төсөл хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.24. Орон нутагт ажиллаж буй залуучуудыг дэмжих хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.25. Гэр бүлийн гишүүн бүрт гэр бүлийн боловсрол олгох “Монгол гэр бүл” боловсролын хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.26. Ажил, хөдөлмөр эрхлэх, санхүү, бизнесээ өргөжүүлэх, амьдрах орчноо хамтдаа сайжруулах мэдлэг, ур чадварын сургалт, зөвлөмжөөр хангагдах боломжийг бий болгоно.
- 1.1.27. Ахмадын сургалтын төв байгуулж, дахин ур чадваржуулах, хөдөлмөрийн чадварт нь тулгуурлан дахин ажил хөдөлмөр эрхлэх боломжийг дэмжинэ.
- 1.1.28. Ахмадын эрүүл мэндийн тогтолцоог сайжруулах хүрээнд спортоор хичээллэх орчин нөхцлийг бүрдүүлэх ажлыг дэмжиж, төрөл бүрийн ахмадын тэмцээн уралдаануудыг дэмжиж ажиллана.
- 1.1.29. Иргэд өөрийн өмчилж авсан хашааны газар дээр айл, хөрш, гудамжаараа нэгдэн төлөвлөлт хийж, инженерийн дэд бүтцэд бүрэн холбогдсон амины орон сууц болгон дахин төлөвлөх ажлыг иргэдийн оролцоонд тулгуурлан хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.30. Дугуйн болон явган алхалтын замын сүлжээг бий болгоно.
- 1.1.31. Орчноо ногооруулсан иргэд, аж ахуйн нэгжийг урамшуулах тогтолцоог бий болгоно.
- 1.1.32. Малчин өрх жуулчид хүлээн авах үйл ажиллагааг дэмжиж, малчдад дээрх чиглэлээр мэдлэг, ур чадварыг нэмэгдүүлэх хөтөлбөр зохион байгуулна.

ХОЁР. СЭРСЭН МОНГОЛ

2.1. ЦОГЦ БОЛОВСРОЛ

XXI зууны өрсөлдөх чадвар бүхий шинэ Монгол хүнийг бий болгохуйц, Монгол хүний төрөлхийн давуу талд түшиглэсэн боловсролын монгол загварыг бүтээнэ.

Боловсролын монгол загвар нь дэлхийн боловсролын шилдэг практик, нотлогдсон сайн туршлагуудыг өөрийн онцлог, давуу талуудаар цааш баяжуулан хөгжүүлсэн, одоо хуримтлагдсан асуудлыг шийдвэрлэх суурь реформын шинжтэй, ирээдүйн сорилтуудыг давахуйц, хангалуун сайхан амьдрах эрхийг баталгаажуулсан, ардчиллын үнэт зүйлс, үндэсний өв уламжлалыг агуулсан байна.

- 2.1.1.1. Нийгмийн хариуцлагын хүрээнд “Хүүхэд бүрт компьютер” хөтөлбөр хэрэгжүүлэх санал, санаачилгыг дэмжинэ.
- 2.1.1.2. Хүүхэд бүрийг хөгжүүлж, бүтээлч сэтгэлгээтэй, өөртөө итгэлтэй, Монгол орныхоо байгаль, түүх, үндэсний хэл, соёл, уламжлалаар бахархдаг хүмүүжил олгох хөтөлбөрийг сэргээн сайжруулж, үргэлжлүүлнэ.
- 2.1.1.3. Хичээлээс гадуурх сургалт, дугуйлангийн хамрагдалтыг 75 хувьд хүргэж,

2.1.1.4. Багшийн үндсэн ажил буюу суралцах үйл ажиллагааг нэмэгдүүлж, шаардлагагүй бусад ажлыг эрс багасгана.

2.1.1.5. Бүхий л салбарын орчин үеийн дэвшилтэд технологиудад суурилсан бүтээлч шинэлэг санал санаачилгуудыг дэмжиж, иргэдээ орчин үеийн технологийн овсгоотой хэрэглэгч байлгах үүднээс бүх төрлийн шинэлэг технологиудын дэвшлүүдийг танилцуулах сургалт, уулзалт, арга хэмжээнүүдийг тогтмол санаачлан хэрэгжүүлж иргэдээ дэмжиж хамтран ажиллана.

Монгол Улсын эрүүл мэндийн тогтолцооны үндсийг бүрдүүлэх хүний нөөц, эм, оношлуур, тоног төхөөрөмж, эмнэлзүйн удирдамж, эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээний стандарт, технологи, мэдээллийн систем, удирдлага, зохион байгуулалт, менежмент, санхүүжилт бүх түвшинд уялдаагүйгээс гадна иргэдийн эрүүл мэндийг хамгаалах, дэмжих, сайжруулахад бүрэн нийцэхгүй байгаагаас шалтгаалан тулгамдсан олон асуудлууд үүсээд байна.

Эмнэлгүүдийг гүйцэтгэлд нь үндэслэн бие даалгаж, чанар, үр дүнг дээшлүүлнэ. Иргэд болон мэргэжлийн шинжээчдийг мэдээлэл, мэдээллийн системийг дээр гаргах үйл ажиллагаанд оролцуулна. Эрүүл мэндийн даатгалын байгууллагын гүйцэтгэлийг сайжруулж, даатгуулагчдын өмнө үүрэх хариуцлага, үйл ажиллагааг ил тод, нээлттэй болгох замаар даатгуулагчдын сэтгэл ханамжийг сайжруулна.

- ### 2.3. БИЗНЕС, ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТ

- 2.3.1. Шинээр гарааны бизнес эрхэлж буй иргэдийг дэмжих үүднээс цаг үеийн нөхцөл байдалд нь тохирсон үүсч болзошгүй эрсдэл, давуу тал, бодит боломжуудыг тодорхойлж, хэрэгцээт зөвлөгөө мэдээллүүдийг хүргэж, тогтвортой бизнес болгон төлөвшүүлэхэд дэмжиж бойжуулах үүднээс төсөл хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж ажиллана.
- 2.3.2. Ажил олгогчдын эрэлт, хэрэгцээнд нийцсэн, хөдөлмөрийн зах зээлийн эрэлт, нийлүүлэлтийг бүрэн хангах мэргэжилтэн бэлтгэх нөхцөлийг бүрдүүлнэ.
- 2.3.3. Цагаар ажиллах, гэрээр ажиллах, зайнаас ажиллуулах, сүлжээний маркетинг бүхий бараа, үйлчилгээний борлуулалт хийх зэрэг хөдөлмөр эрхлэлтийн олон

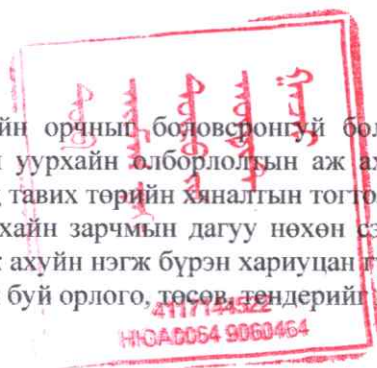
- хэлбэрийг дэмжих замаар эмэгтэйчүүд, оюутан, залуучууд, ахмад настан, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжинэ.
- 2.3.4. Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн болон үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх бодлого, зохицуулалтыг сайжруулах, урьдчилсан сэргийлэх үйл ажиллагааг төр, хувийн хэвшлийн хүрээнд хамтран зохион байгуулна.

ГУРАВ. БҮТЭЭЛЧ МОНГОЛ

Худалдаа, аж үйлдвэр, уул уурхай, боловсруулах үйлдвэр, тээвэр, хоол хүнс, мэдээлэл харилцаа, санхүү, даатгал, нийгмийн хамгаалал, соёл, урлаг, аялал жуулчлалын зэрэг салбар бүрийн бодлогыг оновчтой тодорхойлж, тулгамдаж буй асуудлуудыг шийдвэрлэнэ.

3.1 УУЛ УУРХАЙН САЛБАР

- 3.1.1 Бичил уурхайн эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгож, шаардлага хангасан зарим нөхөрлөл, хоршоог уул уурхайн олборлогчдын аж ахуйн нэгж хэлбэрээр албажуулан хууль бус олборлогчдод тавих төрийн хяналтын тогтолцоог сайжруулна.
- 3.1.2 Хариуцлагатай уул уурхайн зарчмын дагуу нөхөн сэргээлт, хаалтын асуудлыг тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч аж ахуйн нэгж бүрэн хариуцан гүйцэтгэдэг болгоно.
- 3.1.3 Байгалийн баялгаас орж буй орлого, төсөв, тендерийг иргэдээр хэлэлцүүлдэг тогтолцоог шинэ шатанд гаргана

3.2 БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРИЙН САЛБАР

- 3.2.1 Хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүний боловсруулах үйлдвэрлэлийг дэмжих, санхүүжилтийн найдвартай тогтолцоог бий болгох, олон улсын стандартыг нутагшуулах, экспортлох цогц арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ.
- 3.2.2 Эрдэс баялгийн болон малын гаралтай түүхий эд боловсруулах, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, хөдөө аж ахуй, хүнд, хөнгөн үйлдвэрлэлийг хөгжүүлж, ажлын байр бий болгоно.
- 3.2.3 Малаас гарч буй түүхий эд, арьс шир, ноос ноолуур боловсруулах үйлдвэрлэлийн төвүүдийг бодлогоор дэмжинэ.

3.3 ТЭЭВРИЙН САЛБАР

- 3.3.1 Аймаг, сум, хот хоорондын зорчигч тээврийн үйлчилгээг чөлөөт өрсөлдөөнд шилжүүлж, дагаж мөрдөх стандартыг сайжруулна.
- 3.3.2 Нийтийн тээврийн үйлчилгээг сайжруулж, цаг үеийн нөхцөл байдалд уялдуулж, маршрутыг шинэчлэн стандартыг сайжруулна.

3.4 ХООЛ, ХҮНС ҮЙЛДВЭРЛЭЛИЙН САЛБАР

- 3.4.1 Бүсчилсэн хөгжлийн бодлогын хүрээнд жимс, жимсгэнэ, нарийн ногоо, хүнсний ногоо тариалах болон хүлэмжийн газар олгох, ашиглахад уян хатан бодлого баримталж, гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

3.5 НИЙГМИЙН ХАМГААЛЛЫН САЛБАР

- 3.5.1 Төр засгийн үйлчилгээг тэгш хүртээмжтэй болгож төр болон хөдөлмөр эрхлэлт, хувийн хэвшилд ажил хөдөлмөр эрхэлж буй иргэдийг нам улс төрийн сонголт, үзэл баримтлалаас шалтгаалан талцуулж гадуурхах үйл ажиллагааг таслан зогсоох арга хэмжээнүүдийг хэрэгжүүлнэ.
- 3.5.2 Ядуурлыг бууруулах хөтөлбөрийг баг, хороо, сум, дүүрэг, аймаг, нийслэлийн түвшинд тодорхой зорилт, шалгуур үзүүлэлтээр гаргаж, холбогдох байгууллагуудын үйл ажиллагааг уялдуулна.
- 3.5.3 Бага орлоготой, ядуу өрхийн хөдөлмөрийн насны иргэдийг хөдөлмөрт бэлтгэх, ур чадвар эзэмшүүлэх хөтөлбөрт хамруулах, ажлын байранд зуучлах тогтолцоог бүрдүүлнэ.

3.6 СОЁЛ, УРЛАГИЙН САЛБАР

- 3.6.1 Хувь хүний эрх чөлөө, ардчилал, чөлөөт эдийн засгийн ач холбогдлыг таниулах хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 3.6.2 Археологийн болон түүх, соёлын дурсгалт газрын хамгаалалтын зэрэглэл, ангиллыг шинэчилж, соёлын өвийн хамгаалагч, харгалзагчтай байх тогтолцоог бий болгоно.

3.7 АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛ

- 3.7.1 Гадаад, дотоодын аялал жуулчлалыг дэмжих үүднээс сумын нутаг дэвсгэрээр дамжин өнгөрч буй иргэд болон гэр бүл, хамт олон, найз нөхөдтэй хамтран, зорьж ирэх хүмүүсийн тоог нэмэгдүүлэх зорилтын хүрээнд чөлөөт цагаа тав тухтай өнгөрүүлэх цогцолбор бүхий орчныг төлөвлөж, үе шаттай хэрэгжүүлж ажиллана.
- 3.7.2 “Шүршүүр - жорлон” хөтөлбөрийг үйл ажиллагаа явуулж байгаа шатахуун түгээх станц болон өргөн хэрэглээний бараа, бүтээгдэхүүний дэлгүүрүүдэд санал болгож, хамтран хэрэгжүүлнэ.
- 3.7.3 Жуулчдад чанартай үйлчилгээ үзүүлэх аялал жуулчлалын дэд бүтцэд хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлнэ.
- 3.7.4 Өвлийн аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх чиглэлээр гаргасан санал санаачилга, хөтөлбөр, арга хэмжээг бодлогоор дэмжиж, орчин үеийн цанын өвлийн баазыг хувийн хэвшилтэй хамтран хэрэгжүүлнэ.
- 3.7.5 Гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтыг орон нутаг руугаа чиглүүлэх санал санаачилгыг өрнүүлж, Тэрбум мод үндэсний хөтөлбөрийн хүрээнд сумандаа мод тарих, зүлэгжүүлэх байдлаар шинээр цэцэрлэгт хүрээлэн бүхий төгөл байгуулах төслүүдийг хэрэгжүүлнэ.

ДӨРӨВ. ӨРИЙН ДАРАМТГҮЙ МОНГОЛ

Ардчилал төгс хөгжих суурь нөхцөл, улс орны тусгаар тогтнолын баталгаа бол эдийн засаг нь бат бэх, иргэд нь хангалуун амьдрах орчин юм. Эдийн засаг хүчтэй байснаар иргэд үнийн дарамт, өрийн дарамтад боомилгодсон хямралт байдлаас гарна.

Эдийн засаг тэлсэн ч өсөлт тогтворгүй байна. Уул уурхайн салбарын үйлдвэрлэл нэмэгдэхийн хэрээр хувийн хэрэглээ эргэж, төсвийн зардлын тэлэлт эдийн засгийн өсөлтийг

голлон тодорхойлж байна. Уул уурхайн түүхий эдийн экспорт огцом тэлсний үр дүнд бий болж байгаа эдийн засгийн эерэг нөхцөл байдлыг цаашид тогтвортой хадгалахын тулд эдийн засгийг төрөлжүүлэх, түүхий эдийн үнийн хэлбэлзэлд тэсвэртэй байдлыг бэхжүүлэхэд чиглэсэн бүтцийн өөрчлөлт, бодлогыг үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлэх шаардлагатай. Эдийн засгийг өрийн дарамтаас гаргахын тулд:

Төсвийн сахилга батыг сайжруулж, Засгийн газрын зардлыг танан, халамж, дэмжлэг, татаас зэрэг шилжих төлбөрүүдийг бууруулах санхүүгийн бодлогыг хэрэгжүүлэн, татварын хэмжээг бууруулах бодлого баримтална.

Зам, тээвэр, эрчим хүч, сэргээгдэх эрчим хүч, ус, дулаан хангамж, мэдээлэл, харилцаа холбоо зэрэг олон төрлийн дэд бүтцийн хөгжлөөр Монгол Улс хоцрогдолтой байна. Хөгжлийг дэмжих үр ашигтай дэд бүтцийг орчин үеийн стандартад нийцүүлэн бүтээн байгуулах нь Ардчилсан намын Засгийн газрын гол зорилтуудын нэг байх болно. Үүний тулд төсвийн оновчтой шийдвэр гаргаж, төр, хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагааг хослуулан хэрэгжүүлнэ.

Дэд бүтцийн хөгжлийн зорилтуудыг Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогод нийцүүлэн гаргана.

Бид Монголын эдийн засаг илүү тогтвортой, хуримтлалд суурилсан эрүүл өсөлтөөр урагшлах эдийн засгийн реформын бодлогыг хэрэгжүүлнэ.

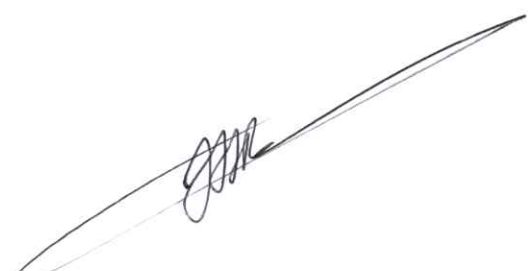
4.1 АЖ ҮЙЛДВЭРИЙН ХӨГЖИЛ, БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРҮҮД

- 4.1.1. Инноваци, өндөр технологи, нэмүү өртөг шингэсэн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл, үйлчилгээ, дахин боловсруулах болон бүтээлч аж үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх хувийн хэвшлийн санал, санаачилгыг дэмжинэ.
- 4.1.2. Одоо ашиглаж байгаа болон ашиглахад бэлэн байгалийн түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын орд, цементийн үйлдвэрүүдийг түшиглэн барилгын материалын үйлдвэрлэлийг дэмжинэ.

4.2 БАРИЛГА, ХОТ БАЙГУУЛАЛТ, ГАЗРЫН ХАРИЛЦАА

- 4.1.1. Хүн амыг орон сууцжуулах зорилтын хүрээнд дараах чиглэлээр орон сууцны бодлого хэрэгжүүлнэ. Үүнд:

- “Тогтвортой орлого бүхий орон сууц” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж, аймаг, сумын төвүүдэд орон сууцыг хүн амын зорилтот бүлэгт тааламжтай нөхцөлөөр бүтээн байгуулах хувийн хэвшлийн санал, санаачилгыг дэмжинэ;
- Төр, хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагааны хүрээнд аж ахуйн нэгжүүдэд дэмжлэг үзүүлэх замаар түрээсийн орон сууцны фонд бий болгоно.
- Хашаандаа амины тохилог орон сууц барих санаачилгыг дэмжинэ.
- Хууль бусаар газар олголт хийгдсэн газруудыг иргэдтэйгээ хамтран шалган тогтоож, гомдол маргаантай холбоотой асуудлыг судлан цэгцэлж, хуулийн хүрээнд зохих арга хэмжээг авч дахин төлөвлөж, орон нутгийн иргэддээ шинээр газар авах боломжийг бүрдүүлнэ.
- Гэр хорооллын инженерийн дэд бүтэц (цэвэр ус, бохир ус ариутгах татуурга, интернэтийн шилэн кабель)-д холбож, халаалтыг төвлөрсөн болон сэргээгдэх эрчим хүчний эх үүсвэртэй амины орон

сууц болгон дахин төлөвлөх ажлыг иргэдийн оролцоотой хэрэгжүүлж, амьдран суух байшингаа барихад урт хугацаатай, хүү багатай, орон сууцны ипотекийн зээлээр санхүүгийн дэмжлэг үзүүлж ажиллана.

- Гэр хорооллын инженерийн шугам сүлжээнд холбогдох хэрэгсэл үйлдвэрлэх, нийлүүлэх төсөл хөтөлбөрүүдийг орон нутаг хөгжүүлэх сангаас дэмжлэг үзүүлнэ.
- Иргэдийн эрүүл, аюулгүй орчинд ажиллаж, амьдрах таатай нөхцөлийг бүрдүүлэх зорилгоор сумдын ерөнхий төлөвлөгөө, зураг төслийг иргэдийн оролцоонд тулгуурлан боловсруулж, дэд бүтэцжүүлэх ажлыг хэрэгжүүлнэ.

4.1.2. Хот, суурин газрын хүнсний нийтийн хэрэглээний малыг зөвхөн үйлдвэрийн аргаар нядалж боловсруулах стандартыг бүрдүүлж, энэ чиглэлд хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

4.1.3. Хүнсний аюулгүй байдлын найдвартай статистик мэдээллийн системийг нэвтрүүлж, хүнсний бүтээгдэхүүний хяналтын тогтолцоог шинэчилнэ. Хэрэглэгчдийн оролцоог нэмэгдүүлж, лабораториудыг хувийн хэвшилд шилжүүлнэ.

4.2. ДЭД БҮТЦИЙН ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

4.2.1. Ус

4.2.1.1. Гүний усны хэрэглээг гамнах төсөл хэрэгжүүлнэ.

4.2.1.2. “Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөн болон цөлжилттэй тэмцэх ажлын хүрээнд сум бүрт 50 - 100 га ногоон байгууламж бий болгоно.

4.2.1.3. Сансарын интернэтийг малчдад бүрэн нэвтрүүлж, мал маллах ажилд технологийн ололтыг нэвтрүүлнэ.

4.2.2. Хөдөө аж ахуй, Мал аж ахуйн салбар

4.2.2.1. “Хариуцлагатай, чинээлэг малчин” хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.

4.2.2.2. Мал, малын гаралтай бүх төрлийн түүхий эд, бүтээгдэхүүний үнэ цэнийг нэмэгдүүлж, эдийн засгийн эргэлтийг хурдасгах замаар малчдын амьжиргаа, орлогыг дээшлүүлэх нөхцөл бүрдүүлнэ.

4.2.2.3. Малын тэжээлийн үйлдвэрлэлийн бизнес эрхлэхэд чиглэсэн хувийн хэвшлийн санаачилгыг урамшуулан дэмжиж, малын таримал тэжээлийн тариалалтыг төрийн бодлоготой уялдуулан нэмэгдүүлнэ.

4.2.2.4. Өндөр ашиг шимтэй үндэсний болон дасан зохицох чадвартай гадаадын үржлийн малыг өсгөн бойжуулах үржлийн аж ахуйг хөгжүүлж, малчдад чанартай, таваарлаг малтай болох боломжийг бүрдүүлнэ.

4.2.2.5. Мах, сүү, шувуу, зөгийний эрчимжсэн фермерийн аж ахуй эрхлэх иргэн, аж ахуйн нэгжийг хөрөнгө оруулалтыг бүсчилсэн хөгжлийн бодлоготой уялдуулан зээлийн бодлогоор дэмжинэ.

4.2.2.6. Мах, махан бүтээгдэхүүнийг бэлтгэх цехийн үйл ажиллагааг дэмжиж ажиллана.

4.2.2.7. Малын гаралтай хоёр дахь түүхий эдийг хаягдалгүй боловсруулах, өндөр уургийн агууламжтай түүхий эд үйлдвэрлэх чиглэлд хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

4.2.2.8. Өвлийн хүлэмжийн, мал, амьтны фермийн барилга байгууламжид хөрөнгө оруулах 15 хүртэлх жилийн моргейжийн зээлийн хэлбэрийг нэвтрүүлж, орон

4117144522
НЮА0064 9060464

нутагт ажлын байрыг нэмэгдүүлнэ.

4.2.2.9. Гахай, махны болон өндөгний тахианы хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтын зээл дэмжлэг үзүүлж, дотоодын үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлнэ.

4.2.2.10. Эрсдэл бүхий нөхцөлөөс урьдчилан сэргийлэх тохиолдол бий болсон үед малчдад худалдан борлуулж, эргэлтэд оруулах зорилготой өвс, тэжээлийн нөөцийн фондын төгтөлцоог бий болгоно.

4.3.3 Газар тариалангийн салбар

4.3.3.1 Мах, хүнсний ногоо, нарийн ногооны төрөлжсөн хүлэмж, зоорь агуулахыг олноор байгуулахад чиглэж, иргэдээ сэмжлэх ажлаа.

**ТӨВ АЙМАГ ДАХЬ
ТӨРИЙН АУДИТЫН ГАЗАР**

41100, Төв аймаг, Зуунмод сум
Утас: 70272582, Цахим шуудан: tuv@audit.gov.mn
Цахим хаяг: www.audit.mn

2024.08.05 № 01/464
танай _____-ны № _____-т

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөр хуульд заасан
шаардлагад нийцсэн талаарх дүгнэлт

Төрийн аудитын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.3, Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.5, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.4-т заасан Төрийн аудитын байгууллагын бүрэн эрхийн хүрээнд Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох Төв аймгийн Баянхангай сумын "Ардчилсан нам"-ын сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянаж, дүгнэлт гаргалаа.

Үүрэг хариуцлагын талаарх мэдээлэл

Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох нам, эвсэл нь сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрөө Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль болон Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, УИХ-аас баталсан хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичигт нийцүүлэн боловсруулж, санхүүгийн тодорхой эх үүсвэр шаардсан зорилт, арга хэмжээг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах зардлын талаарх тооцоо, судалгааг гарган хуульд заасны дагуу дүгнэлт гаргуулах үүрэг хүлээнэ.

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийн дүгнэлтийн үндэслэл

Төрийн аудитын байгууллага нь Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох нам, эвслийн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянан үзэхдээ Төрийн аудит MNS 6817-1:2020 Төрийн аудит. Тулгуур зарчим, MNS 6817-6:2020 Төрийн аудит. Нийцлийн аудитын зарчим, MNS 6817-8:2020 Төрийн аудит. Нийцлийн аудит стандартыг удирдлага болгон Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль болон Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, УИХ-аас баталсан хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичиг, Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн 2024 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, 2025-2026 оны төсвийн төсөөллийн тухай хууль, холбогдох байгууллагаас авсан тайлан, судалгаа, мэдээллийг тус тус шалгуур болгон авч үзсэн.

Дүгнэлт

Төв аймгийн Баянхангай сумын "Ардчилсан нам"-ын Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцохоор ирүүлсэн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийн зорилт, арга хэмжээ нь Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.3, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.3 дахь хэсэг, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд заасан тусгай шаардлагад тус тус нийцсэн байна.

Төв аймгийн Баянхангай сумын "Ардчилсан нам"-ын мөрийн хөтөлбөр /1/ хуудас/-ийг хавсаргав.

Хувийг: Баянхангай сумын Ардчилсан намын хороонд

ДАРГА,
ТЭРГҮҮЛЭХ АУДИТОР

Д.ХИШИГЖАРГАЛ

• 019020805

ОРОН НУТГИЙН 2024 ОНЫ ЭЭЛЖИТ СОНГУУЛЬД ТӨВ АЙМГИЙН
БАЯНХАНГАЙ СУМЫН АРДЧИЛСАН НАМААС ДЭВШҮҮЛЖ БУЙ
МӨРИЙН ХӨТӨЛБӨР

БҮТЭН МОНГОЛ
БҮРЭН АРДЧИЛАЛ “9+90+900”
ЭРЧИМТ ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Баянхангай сум
2024 он

АГУУЛГА

Contents

<u>ЭРЧИМТ ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ</u>	1
<u>НЭГ. БҮТЭН МОНГОЛ</u>	4
<u>ХОЁР.СЭРСЭН МОНГОЛ</u>	5
2.1. <u>ЦОГЦ БОЛОВСРОЛ</u>	5
2.2. <u>ЭРҮҮЛ МЭНД-ЭРХЭМ БАЯЛАГ</u>	6
2.3. <u>БИЗНЕС, ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТ</u>	6
<u>ГУРАВ.БҮТЭЭЛЧ МОНГОЛ</u>	7
3.1. <u>УУЛ УУРХАЙН САЛБАР</u>	7
3.2. <u>БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРИЙН САЛБАР</u>	7
3.3. <u>ТЭЭВРИЙН САЛБАР</u>	7
3.4. <u>ХООЛ, ХҮНС ҮЙЛДВЭРЛЭЛИЙН САЛБАР</u>	7
3.5. <u>НИЙГМИЙН ХАМГААЛЛЫН САЛБАР</u>	8
3.6. <u>СОЁЛ, УРЛАГИЙН САЛБАР</u>	8
3.7. <u>АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛ</u>	8
<u>ДӨРӨВ.ӨРИЙН ДАРАМТГҮЙ МОНГОЛ</u>	8
4.1. <u>АЖ ҮЙЛДВЭРИЙН ХӨГЖИЛ, БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРҮҮД</u>	9
4.2. <u>БАРИЛГА, ХОТ БАЙГУУЛАЛТ, ГАЗРЫН ХАРИЛЦАА</u>	9
4.2. <u>ДЭД БҮТЦИЙН ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ</u>	10

ӨМНӨТГӨЛ

Монгол Улсын тусгаар тогтнол, Үндэсний эрх ашиг, Үндсэн хуульт ардчиллаа хамгаалан бэхжүүлж, хувь хүний эрх чөлөө, хуулийн засаглал, чөлөөт зах зээл, иргэний нийгмийн зарчимд суурилсан тогтвортой хөгжлийн төлөөх баруун төвийн намын хувьд,

АРДЧИЛСАН НАМ ӨНӨӨГИЙН ЭДИЙН ЗАСАГ, УЛС ТӨРИЙН НӨХЦӨЛ БАЙДЛЫГ ДАРААХ БАЙДЛААР ДҮГНЭЖ БАЙНА:

- Эдийн засаг томорсон гэх ч иргэдийн орлого, худалдан авах чадвар нэмэгдээгүй;
- Валютын нөөц нэмэгдсэн гэх боловч төгрөгийн ханш суларсан;
- Монгол Улсын иргэн бүр 33.0 сая төгрөгийн өртэй болсон;
- Туг хийсгэж, тууз хайчлаад, ~~төмөөхөн~~ бүтээн байгуулалт ганцыг ч хийгээгүй. Дарханы замыг дуусгаж чадаагүй;
- Цахилгааны доголдол, шатахууны хомсдол тогтмол бий болж, эрчим хүчний асуудал үндэсний аюулгүй байдалд нөлөөлөх болсон;
- Авлигын индексээр 180 улсаас 121 дүгээрт бичигдэж, 2015 оноос хойш 49 байраар ухарсан;
- Монголчуудын 28.8 хувь нь ядуурлын шугамаас доогуур, 21.4 хувь нь ядуурлын шугамд ойр амьдрах болсон. Хүн амын талаас илүү хувь нь ядууралд өртсөн улс болж, дампуурлын ирмэгт тулсан;
- Цар тахлын улмаас боловсролын хоцрогдол газар авч, энэ үзүүлэлтээр мөн л дэлхийд сүүл мушгих болсон;
- Шударга шүүмжлэл хэлсэн хүн бүрийг баривчилж, хорьдог болсон;
- Агаарын бохирдлын улмаас хорт хавдрын шалтгаант нас баралт эрс нэмэгдсэн.

ТИЙМ УЧРААС, 2016-2024 ОНЫГ БИД АЛДАГДСАН 8 ЖИЛ ХЭМЭЭН ДҮГНЭЖ БАЙНА.

Алдагдсан 8 жилийг дүгнэсний үр дүнд алдааг засч, Монгол Улсын эдийн засаг эрчимтэй хөгжсөн, хуулийн засаглал, шударга ёс тогтсон, хүн бүр ажил, хөдөлмөр эрхлэн, орлого нь амьдрал ахуйд хүрэлцсэн, эрүүл, аюулгүй орчинд ажиллаж, амьдарсан хүнлэг, ардчилсан нийгмийг цогцлоохыг ЭРХЭМ ЗОРИЛГО болгож,

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрт санал авах “БҮТЭН АРДЧИЛАЛ” аяныг бүсчилсэн хөгжлийн хэлбэрээр улс, орон даяар зохион байгуулж, аймаг, дүүргийн гишүүд, дэмжигчид, бүх намын хороо, иргэний нийгмийн төлөөлөл, мэргэжлийн холбоод, төрийн бус байгууллагуудаас авсан саналуудыг үндэслэн:

Төв аймгийн Баянхангай сумын Ардчилсан нам 2024 оны Орон нутгийн сонгуульд стратегийн 4 бүлэг бүхий БҮТЭН МОНГОЛ – БҮРЭН АРДЧИЛАЛ Эрчимт хөгжлийн төлөвлөгөөг танилцуулж байна.

НЭГ. БҮТЭН МОНГОЛ

1.1. Иргэдэд чиглэсэн хөгжлийн бодлого

Төв аймгийн Баянхангай суманд ажиллаж амьдарч байгаа салбар бүрийн иргэдэд чиглэсэн хөгжлийн бодлогын хүрээнд хэрэгжүүлэх арга хэмжээ.

- 1.1.1. “Өрх бүр баялаг бүтээгч” хөтөлбөрийг үе шаттай хэрэгжүүлнэ. Экспортод чиглэсэн жижиг, дунд үйлдвэрлэлийг дэмжин ажиллана.
- 1.1.2. Иргэн, аж ахуйн нэгжийн төрөөс авах үйлчилгээг цахим хэлбэрт шилжүүлэх арга хэмжээг дэмжинэ.
- 1.1.3. Хөдөө аж ахуйн гаралтай түүхий эдийг боловсруулах, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, жижиг дунд хөнгөн үйлдвэрлэлийг дэмжин ажиллаж, иргэдийн бодит орлогыг нэмэгдүүлнэ.
- 1.1.4. Малчдын хамтын оролцоонд тулгуурлан бэлчээр нутгийн тогтвортой ашиглалтыг хангаж, доройтсон бэлчээрийн 30-аас доошгүй хувийг сэргээнэ.
- 1.1.5. Бүсчилсэн хөгжлийн хөтөлбөрт тулгуурлан малчин өрхийг дэмжин “Малжуулах хөтөлбөр”-ийг орон нутагт хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.6. Бүсчилсэн хөгжлийн хөтөлбөрт тулгуурлан Газар тариалангийн бүс нутагт услалтын системийн менежментийг боловсронгуй болгож, тариалан эрхлэгч, хүнсний ногоо тариалагчдыг бодлогоор дэмжинэ.
- 1.1.7. Малын эмч нарын үр чадварыг дээшлүүлэх замаар нэгж малд ногдох мал эмнэлгийн үйлчилгээний чанарыг сайжруулна.
- 1.1.8. Төрийн албанаас эрт тэтгэвэрт гарч буй иргэд жижиг, дунд, бичил бизнесийн салбарт ажиллах, баялаг бүтээх боломжийг бүрдүүлнэ.
- 1.1.9. Бүх шатны төрийн албан хаагчдыг эрхэлдэг ажлынхаа чиглэлээр сурч боловсрохыг дэмжиж, жил бүр сургалтад хамруулна.
- 1.1.10. Чөлөөт өрсөлдөөний зарчимд нийцүүлэн мэргэжлийн соёл, урлагийн байгууллагуудад нэмэлт орлого олох боломж, нөхцөлийг бүрдүүлнэ.
- 1.1.11. Тусгай хэрэгцээт хүний асран хамгаалагчдыг дэмжих бодлого хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.12. Тусгай хэрэгцээт хүүхэд, иргэдэд зориулсан сэргээн засах, хөгжлийн цогцолбор төвийг орон нутагт байгуулна.
- 1.1.13. Эмнэлгүүдэд тусгай хэрэгцээт хүнд зориулсан орчин бий болгоно.
- 1.1.14. Үйлчилгээний газар, шинээр баригдаж байгаа барилга байгууламж, явган хүний зам, гэрлэн дохиог хөгжлийн бэрхшээлтэй хүн чөлөөтэй зорчих олон улсын стандартын шаардлагад нийцүүлж өөрчилнө.
- 1.1.15. Хүүхэд хөгжлийн чиглэлээр байгууллагуудын үйл ажиллагааг дэмжиж ажиллана.
- 1.1.16. Хүүхэд харах үйлчилгээг хөгжүүлэх, цэцэрлэгийн хүртээмжийг нэмэгдүүлэх замаар эмэгтэйчүүдийн хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжинэ.
- 1.1.17. Өрх, суманд үзүүлэх 0-5 насны хүүхдийн тусламж, үйлчилгээг чанаржуулах, хүртээмжийг сайжруулах, хөхөөр хооллолтыг дэмжих “эрүүл, чийрэг хүүхэд” хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.18. Хүүхэд нэг бүрийг хөгжүүлэх сургуулийн өмнөх болон бага, дунд боловсролын “цөм” хөтөлбөрийг үргэлжлүүлж, иргэний нийгмийн байгууллага, гэр бүлийн оролцоог өргөжүүлнэ.
- 1.1.19. Дотуур байрны орчин, нөхцөлийг сайжруулах төсөл хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.20. Хүүхдэд тулгарч буй дээрэлхэх, үе тэнгийнхний дарамт, шахалт болон эрүүл мэнд, сэтгэцийн бусад сорилт, бэрхшээлтэй холбоотой асуудлуудыг шийдвэрлэхэд чиглэсэн төсөл хэрэгжүүлнэ.

- 1.1.21. Хүүхдийг цахим дарамт, мөлжлөг, зохисгүй контент зэрэг цахим гэмт хэрэг, аюулаас хамгаалах үйл ажиллагаа, оролцогч талуудын уялдаа холбоог сайжруулна.
- 1.1.22. Мэргэжлийн боловсролын сургуулиудад хөдөлмөрийн зах зээлийн хэрэгцээнд нийцсэн нарийн мэргэжлээр төгссөн оюутан сурагчдыг орон нутагт үйл ажиллагаа явуулж байгаа аж ахуй нэгж байгууллага, төсөл хөлбөрүүдэд ажлын байранд зуучлах ажлыг тогтмол зохион байгуулна.
- 1.1.23. Залуучууд боловсрол эзэмшихэд туслах, хүртээмжийг нэмэгдүүлэх зорилгоор тэтгэлэг олгож буй аж ахуйн нэгж, хувь хүнийг урамшуулах, дотоодын тэтгэлгийн тоог нэмэгдүүлэх төсөл хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.24. Орон нутагт ажиллаж буй залуучуудыг дэмжих хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.25. Гэр бүлийн гишүүн бүрт гэр бүлийн боловсрол олгох “Монгол гэр бүл” боловсролын хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.26. Ажил, хөдөлмөр эрхлэх, санхүү, бизнесээ өргөжүүлэх, амьдрах орчноо хамтдаа сайжруулах мэдлэг, ур чадварын сургалт, зөвлөмжөөр хангагдах боломжийг бий болгоно.
- 1.1.27. Ахмадын сургалтын төв байгуулж, дахин ур чадваржуулах, хөдөлмөрийн чадварт нь тулгуурлан дахин ажил хөдөлмөр эрхлэх боломжийг дэмжинэ.
- 1.1.28. Ахмадын эрүүл мэндийн тогтолцоог сайжруулах хүрээнд спортоор хичээллэх орчин нөхцлийг бүрдүүлэх ажлыг дэмжиж, төрөл бүрийн ахмадын тэмцээн уралдаануудыг дэмжиж ажиллана.
- 1.1.29. Иргэд өөрийн өмчилж авсан хашааны газар дээр айл, хөрш, гудамжаараа нэгдэн төлөвлөлт хийж, инженерийн дэд бүтцэд бүрэн холбогдсон амины орон сууц болгон дахин төлөвлөх ажлыг иргэдийн оролцоонд тулгуурлан хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.30. Дугуйн болон явган алхалтын замын сүлжээг бий болгоно.
- 1.1.31. Орчноо ногооруулсан иргэд, аж ахуйн нэгжийг урамшуулах тогтолцоог бий болгоно.
- 1.1.32. Малчин өрх жуулчид хүлээн авах үйл ажиллагааг дэмжиж, малчдад дээрх чиглэлээр мэдлэг, ур чадварыг нэмэгдүүлэх хөтөлбөр зохион байгуулна.

ХОЁР. СЭРСЭН МОНГОЛ

2.1. ЦОГЦ БОЛОВСРОЛ

XXI зууны өрсөлдөх чадвар бүхий шинэ Монгол хүнийг бий болгохуйц, Монгол хүний төрөлхийн давуу талд түшиглэсэн боловсролын монгол загварыг бүтээнэ.

Боловсролын монгол загвар нь дэлхийн боловсролын шилдэг практик, нотлогдсон сайн туршлагуудыг өөрийн онцлог, давуу талуудаар цааш баяжуулан хөгжүүлсэн, одоо хуримтлагдсан асуудлыг шийдвэрлэх суурь реформын шинжтэй, ирээдүйн сорилтуудыг давахуйц, хангалуун сайхан амьдрах эрхийг баталгаажуулсан, ардчиллын үнэт зүйлс, үндэсний өв уламжлалыг агуулсан байна.

- 2.1.1.1. Нийгмийн хариуцлагын хүрээнд “Хүүхэд бүрт компьютер” хөтөлбөр хэрэгжүүлэх санал, санаачилгыг дэмжинэ.
- 2.1.1.2. Хүүхэд бүрийг хөгжүүлж, бүтээлч сэтгэлгээтэй, өөртөө итгэлтэй, Монгол орныхоо байгаль, түүх, үндэсний хэл, соёл, уламжлалаар бахархдаг хүмүүжил олгох хөтөлбөрийг сэргээн сайжруулж, үргэлжлүүлнэ.
- 2.1.1.3. Хичээлээс гадуурх сургалт, дугуйлангийн хамрагдалтыг 75 хувьд хүргэж,

суралцагчийн сонирхол, чадварыг нээн хөгжүүлэх сонгон, секц, дугуйлангийн үйл ажиллагааг өргөтгөнө.

- 2.1.1.4. Багшийн үндсэн ажил буюу суралцах үйл ажиллагааг нэмэгдүүлж, шаардлагагүй бусад ажлыг эрс багасгана.
- 2.1.1.5. Бүхий л салбарын орчин үеийн дэвшилтэд технологиудад суурилсан бүтээлч шинэлэг санал санаачилгуудыг дэмжиж, иргэдээ орчин үеийн технологийн овсгоотой хэрэглэгч байлгах үүднээс бүх төрлийн шинэлэг технологиудын дэвшлүүдийг танилцуулах сургалт, уулзалт, арга хэмжээнүүдийг тогтмол санаачлан хэрэгжүүлж иргэдээ дэмжиж хамтран ажиллана.

2.2. ЭРҮҮЛ МЭНД – ЭРХЭМ БАЯЛАГ

Монгол Улсын эрүүл мэндийн тогтолцооны үндсийг бүрдүүлэх хүний нөөц, эм, оношлуур, тоног төхөөрөмж, эмнэлзүйн удирдамж, эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээний стандарт, технологи, мэдээллийн систем, удирдлага, зохион байгуулалт, менежмент, санхүүжилт бүх түвшинд уялдаагүйгээс гадна иргэдийн эрүүл мэндийг хамгаалах, дэмжих, сайжруулахад бүрэн нийцэхгүй байгаагаас шалтгаалан тулгамдсан олон асуудлууд үүсээд байна.

Иргэдийн халдварт болон халдварт бус өвчлөл, нас баралт болон эх, нярайн эндэгдлийг бууруулж, бүх нийтийн эрүүл мэндийн нэгдсэн цогц хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ. Иргэдийг эрүүл байлгах, шинэчлэл хийхдээ өвдөхөөс өмнө үргэлжлэн сэргийлэхэд болон эрүүл мэндийн боловсролыг сайжруулахад түлхүү анхаарч ажиллана.

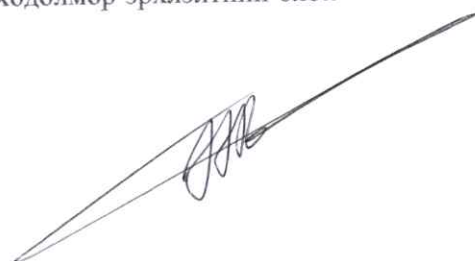
Эмнэлгүүдийг гүйцэтгэлд нь үндэслэн бие даалгаж, чанар, үр дүнг дээшлүүлнэ. Иргэд болон мэргэжлийн шинжээчдийг мэдээллээр ханган шийдвэр гаргах үйл ажиллагаанд оролцуулна. Эрүүл мэндийн даатгалын байгууллагын гүйцэтгэлийг сайжруулж, даатгуулагчдын өмнө үүрэх хариуцлага, үйл ажиллагааг ил тод, нээлттэй болгох замаар даатгуулагчдын сэтгэл ханамжийг сайжруулна.

- 2.2.1.1. Бага насны хүүхдийн хөгжлийн хоцрогдол, хөгжлийн бэрхшээлийг эрт илрүүлэх, оношлох, хүүхэд бүрт тохирох шаардлагатай сэргээн засах хөгжлийн үйлчилгээ үзүүлдэг болно.
- 2.2.1.2. Гэмтэл, ослыг бууруулахад байгууллагуудын хоорондын хамтын ажиллагааг идэвхжүүлж, нийт нас баралтын хэмжээг эрс бууруулна.
- 2.2.1.3. Нийтийн биеийн тамирыг хөгжүүлэх шинэ хөтөлбөр боловсруулж, хэрэгжүүлнэ.
- 2.2.1.4. Явуулын эмнэлгийн чанаржуулахад анхаарч, өрх, сум, багийн эрүүл мэндийн төвийн тусламж, үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг сайжруулна.

2.3. БИЗНЕС, ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТ

Бизнес, хөдөлмөр эрхлэлтийг бүх талаар дэмжиж, дундаж давхаргын эгнээг тэлнэ.

- 2.3.1. Шинээр гарааны бизнес эрхэлж буй иргэдийг дэмжих үүднээс цаг үеийн нөхцөл байдалд нь тохирсон үүсч болзошгүй эрсдэл, давуу тал, бодит боломжуудыг тодорхойлж, хэрэгцээт зөвлөгөө мэдээллүүдийг хүргэж, тогтвортой бизнес болгон төлөвшүүлэхэд дэмжиж бойжуулах үүднээс төсөл хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж ажиллана.
- 2.3.2. Ажил олгогчдын эрэлт, хэрэгцээнд нийцсэн, хөдөлмөрийн зах зээлийн эрэлт, нийлүүлэлтийг бүрэн хангах мэргэжилтэн бэлтгэх нөхцөлийг бүрдүүлнэ.
- 2.3.3. Цагаар ажиллах, гэрээр ажиллах, зайнаас ажиллуулах, сүлжээний маркетинг бүхий бараа, үйлчилгээний борлуулалт хийх зэрэг хөдөлмөр эрхлэлтийн олон

хэлбэрийг дэмжих замаар эмэгтэйчүүд, оюутан, залуучууд, ахмад настан, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжинэ.

- 2.3.4. Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн болон үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх бодлого, зохицуулалтыг сайжруулах, урьдчилсан сэргийлэх үйл ажиллагааг төр, хувийн хэвшлийн хүрээнд хамтран зохион байгуулна.

ГУРАВ. БҮТЭЭЛЧ МОНГОЛ

Худалдаа, аж үйлдвэр, уул уурхай, боловсруулах үйлдвэр, тээвэр, хоол хүнс, мэдээлэл харилцаа, санхүү, даатгал, нийгмийн хамгаалал, соёл, урлаг, аялал жуулчлалын зэрэг салбар бүрийн бодлогыг оновчтой тодорхойлж, тулгамдаж буй асуудлуудыг шийдвэрлэнэ.

3.1 УУЛ УУРХАЙН САЛБАР

- 3.1.1 Бичил уурхайн эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгож, шаардлага хангасан зарим нөхөрлөл, хоршоог уул уурхайн олборлолтын аж ахуйн нэгж хэлбэрээр албажуулан хууль бус олборлогчдод тавих төрийн хяналтын тогтолцоог сайжруулна.
- 3.1.2 Хариуцлагатай уул уурхайн зарчмын дагуу нөхөн сэргээлт, хаалтын асуудлыг тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч аж ахуйн нэгж бүрэн хариуцан гүйцэтгэдэг болгоно.
- 3.1.3 Байгалийн баялгаас орж буй орлоо, дагалдсан бичлэрийг иргэдээр хэлэлцүүлдэг тогтолцоог шинэ шатанд гаргана

3.2 БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРИЙН САЛБАР

- 3.2.1 Хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүний боловсруулах үйлдвэрлэлийг дэмжих, санхүүжилтийн найдвартай тогтолцоог бий болгох, олон улсын стандартыг нутагшуулах, экспортлох цогц арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ.
- 3.2.2 Эрдэс баялгийн болон малын гаралтай түүхий эд боловсруулах, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, хөдөө аж ахуй, хүнд, хөнгөн үйлдвэрлэлийг хөгжүүлж, ажлын байр бий болгоно.
- 3.2.3 Малаас гарч буй түүхий эд, арьс шир, ноос ноолуур боловсруулах үйлдвэрлэлийн төвүүдийг бодлогоор дэмжинэ.

3.3 ТЭЭВРИЙН САЛБАР

- 3.3.1 Аймаг, сум, хот хоорондын зорчигч тээврийн үйлчилгээг чөлөөт өрсөлдөөнд шилжүүлж, дагаж мөрдөх стандартыг сайжруулна.
- 3.3.2 Нийтийн тээврийн үйлчилгээг сайжруулж, цаг үеийн нөхцөл байдалд уялдуулж, маршрутыг шинэчлэн стандартыг сайжруулна.

3.4 ХООЛ, ХҮНС ҮЙЛДВЭРЛЭЛИЙН САЛБАР

- 3.4.1 Бүсчилсэн хөгжлийн бодлогын хүрээнд жимс, жимсгэнэ, нарийн ногоо, хүнсний ногоо тариалах болон хүлэмжийн газар олгох, ашиглахад уян хатан бодлого баримталж, гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

3.5 НИЙГМИЙН ХАМГААЛЛЫН САЛБАР

- 3.5.1 Төр засгийн үйлчилгээг тэгш хүртээмжтэй болгож төр болон хөдөлмөр эрхлэлт, хувийн хэвшилд ажил хөдөлмөр эрхэлж буй иргэдийг нам улс төрийн сонголт, үзэл баримтлалаас шалтгаалан талцуулж гадуурхах үйл ажиллагааг таслан зогсоох арга хэмжээнүүдийг хэрэгжүүлнэ.
- 3.5.2 Ядуурлыг бууруулах хөтөлбөрийг баг, хороо, сум, дүүрэг, аймаг, нийслэлийн түвшинд тодорхой зорилт, шалгуур үзүүлэлтээр гаргаж, холбогдох байгууллагуудын үйл ажиллагааг уялдуулна.
- 3.5.3 Бага орлоготой, ядуу өрхийн хөдөлмөрийн насны иргэдийг хөдөлмөрт бэлтгэх, ур чадвар эзэмшүүлэх хөтөлбөрт хамруулах, ажлын байранд зуучлах тогтолцоог бүрдүүлнэ.

3.6 СОЁЛ, УРЛАГИЙН САЛБАР

- 3.6.1 Хувь хүний эрх чөлөө, ардчилал, нөлөөт эдийн засгийн ач холбогдлыг таниулах хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 3.6.2 Археологийн болон түүх, соёлын дурсгалт газрын хамгаалалтын зэрэглэл, ангиллыг шинэчилж, соёлын өвийг хамгаалагч, харгалзагчтай байх тогтолцоог бий болгоно.

3.7 АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛ

- 3.7.1 Гадаад, дотоодын аялал жуулчлалыг дэмжих үүднээс сумын нутаг дэвсгэрээр дамжин өнгөрч буй иргэд болон гэр бүл, хамт олон, найз нөхөдтэй хамтран, зорьж ирэх хүмүүсийн тоог нэмэгдүүлэх зорилтын хүрээнд чөлөөт цагаа тав тухтай өнгөрүүлэх цогцолбор бүхий орчныг төлөвлөж, үе шаттай хэрэгжүүлж ажиллана.
- 3.7.2 “Шүршүүр - жорлон” хөтөлбөрийг үйл ажиллагаа явуулж байгаа шатахуун түгээх станц болон өргөн хэрэглээний бараа, бүтээгдэхүүний дэлгүүрүүдэд санал болгож, хамтран хэрэгжүүлнэ.
- 3.7.3 Жуулчдад чанартай үйлчилгээ үзүүлэх аялал жуулчлалын дэд бүтцэд хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлнэ.
- 3.7.4 Өвлийн аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх чиглэлээр гаргасан санал санаачилга, хөтөлбөр, арга хэмжээг бодлогоор дэмжиж, орчин үеийн цанын өвлийн баазыг хувийн хэвшилтэй хамтран хэрэгжүүлнэ.
- 3.7.5 Гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтыг орон нутаг руугаа чиглүүлэх санал санаачилгыг өрнүүлж, Тэрбум мод үндэсний хөтөлбөрийн хүрээнд сумандаа мод тарих, зүлэгжүүлэх байдлаар шинээр цэцэрлэгт хүрээлэн бүхий төгөл байгуулах төслүүдийг хэрэгжүүлнэ.

ДӨРӨВ. ӨРИЙН ДАРАМТГҮЙ МОНГОЛ

Ардчилал төгс хөгжих суурь нөхцөл, улс орны тусгаар тогтнолын баталгаа бол эдийн засаг нь бат бэх, иргэд нь хангалуун амьдрах орчин юм. Эдийн засаг хүчтэй байснаар иргэд үнийн дарамт, өрийн дарамтад боомилгогдсон хямралт байдлаас гарна.

Эдийн засаг тэлсэн ч өсөлт тогтворгүй байна. Уул уурхайн салбарын үйлдвэрлэл нэмэгдэхийн хэрээр хувийн хэрэглээ эргэж, төсвийн зардлын тэлэлт эдийн засгийн өсөлтийг

голлон тодорхойлж байна. Уул уурхайн түүхий эдийн экспорт огцом тэлсний үр дүнд бий болж байгаа эдийн засгийн эерэг нөхцөл байдлыг цаашид тогтвортой хадгалахын тулд эдийн засгийг төрөлжүүлэх, түүхий эдийн үнийн хэлбэлзэлд тэсвэртэй байдлыг бэхжүүлэхэд чиглэсэн бүтцийн өөрчлөлт, бодлогыг үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлэх шаардлагатай. Эдийн засгийг өрийн дарамтаас гаргахын тулд:

Төсвийн сахилга батыг сайжруулж, Засгийн газрын зардлыг танан, халамж, дэмжлэг, татаас зэрэг шилжих төлбөрүүдийг бууруулах санхүүгийн бодлогыг хэрэгжүүлэн, татварын хэмжээг бууруулах бодлого баримтална.

Зам, тээвэр, эрчим хүч, сэргээгдэх эрчим хүч, ус, дулаан хангамж, мэдээлэл, харилцаа холбоо зэрэг олон төрлийн дэд бүтцийн хөгжлөөр Монгол Улс хоцрогдолтой байна. Хөгжлийг дэмжих үр ашигтай дэд бүтцийг орчин үеийн стандартад нийцүүлэн бүтээн байгуулах нь Ардчилсан намын Засгийн газрын гол зорилтуудын нэг байх болно. Үүний тулд төсвийн оновчтой шийдвэр гаргаж, төр, хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагааг хослуулан хэрэгжүүлнэ.

Дэд бүтцийн хөгжлийн зорилтуудыг Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогод нийцүүлэн гаргана.

Бид Монголын эдийн засаг илүү тогтвортой, хуримтлалд суурилсан эрүүл өсөлтөөр урагшлах эдийн засгийн реформын бодлогыг хэрэгжүүлнэ.

4.1 АЖ ҮЙЛДВЭРИЙН ХӨГЖИЛ, БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРҮҮД

- 4.1.1. Инноваци, өндөр технологи, нэмүү өртөг шингэсэн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл, үйлчилгээ, дахин боловсруулах болон бүтээлч аж үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх хувийн хэвшлийн санаачилгыг дэмжинэ.
- 4.1.2. Одоо ашиглаж байгаа болон ашиглахад бэлэн байгалийн түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын орд, цементийн үйлдвэрүүдийг түшиглэн барилгын материалын үйлдвэрлэлийг дэмжинэ.

4.2 БАРИЛГА, ХОТ БАЙГУУЛАЛТ, ГАЗРЫН ХАРИЛЦАА

- 4.1.1. Хүн амыг орон сууцжуулах зорилтын хүрээнд дараах чиглэлээр орон сууцны бодлого хэрэгжүүлнэ. Үүнд:

- “Тогтвортой орлого бүхий орон сууц” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж, аймаг, сумын төвүүдэд орон сууцыг хүн амын зорилтот бүлэгт тааламжтай нөхцөлөөр бүтээн байгуулах хувийн хэвшлийн санал, санаачилгыг дэмжинэ;
- Төр, хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагааны хүрээнд аж ахуйн нэгжүүдэд дэмжлэг үзүүлэх замаар түрээсийн орон сууцны фонд бий болгоно.
- Хашаандаа амины тохилог орон сууц барих санаачилгыг дэмжинэ.
- Хууль бусаар газар олголт хийгдсэн газруудыг иргэдтэйгээ хамтран шалган тогтоож, гомдол маргаантай холбоотой асуудлыг судлан цэгцэлж, хуулийн хүрээнд зохих арга хэмжээг авч дахин төлөвлөж, орон нутгийн иргэддээ шинээр газар авах боломжийг бүрдүүлнэ.
- Гэр хорооллын инженерийн дэд бүтэц (цэвэр ус, бохир ус ариутгах татуурга, интернэтийн шилэн кабель)-д холбож, халаалтыг төвлөрсөн болон сэргээгдэх эрчим хүчний эх үүсвэртэй амины орон

сууц болгон дахин төлөвлөх ажлыг иргэдийн оролцоотой хэрэгжүүлж, амьдран суух байшингаа барихад урт хугацаатай, хүү багатай, орон сууцны ипотекийн зээлээр санхүүгийн дэмжлэг үзүүлж ажиллана.

- Гэр хорооллын инженерийн шугам сүлжээнд холбогдох хэрэгсэл үйлдвэрлэх, нийлүүлэх төсөл хөтөлбөрүүдийг орон нутаг хөгжүүлэх сангаас дэмжлэг үзүүлнэ.
- Иргэдийн эрүүл, аюулгүй орчинд ажиллаж, амьдрах таатай нөхцөлийг бүрдүүлэх зорилгоор сумдын ерөнхий төлөвлөгөө, зураг төслийг иргэдийн оролцоонд тулгуурлан боловсруулж, дэд бүтэцжүүлэх ажлыг хэрэгжүүлнэ.

4.1.2. Хот, суурин газрын хүнсний нийтийн хэрэглээний малыг зөвхөн үйлдвэрийн аргаар нядалж боловсруулах стандартыг бүрдүүлж, энэ чиглэлд хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

4.1.3. Хүнсний аюулгүй байдлыг найдвартай статистик мэдээллийн системийг нэвтрүүлж, хүнсний бүтээгдэхүүний хяналтын тогтолцоог шинэчилнэ. Хэрэглэгчдийн оролцоог нэмэгдүүлж, лабораториудыг хувийн хэвшилд шилжүүлнэ.

4.2. ДЭД БҮТЦИЙН ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

4.2.1. Ус

4.2.1.1. Гүний усны хэрэглээг гамнах төсөл хэрэгжүүлнэ.

4.2.1.2. “Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөн болон цөлжилттэй тэмцэх ажлын хүрээнд сум бүрт 50 - 100 га ногоон байгууламж бий болгоно.

4.2.1.3. Сансарын интернэтийг малчдад бүрэн нэвтрүүлж, мал маллах ажилд технологийн ололтыг нэвтрүүлнэ.

4.2.2. Хөдөө аж ахуй, Мал аж ахуйн салбар

4.2.2.1. “Хариуцлагатай, чинээлэг малчин” хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.

4.2.2.2. Мал, малын гаралтай бүх төрлийн түүхий эд, бүтээгдэхүүний үнэ цэнийг нэмэгдүүлж, эдийн засгийн эргэлтийг хурдасгах замаар малчдын амьжиргаа, орлогыг дээшлүүлэх нөхцөл бүрдүүлнэ.

4.2.2.3. Малын тэжээлийн үйлдвэрлэлийн бизнес эрхлэхэд чиглэсэн хувийн хэвшлийн санаачилгыг урамшуулан дэмжиж, малын таримал тэжээлийн тариалалтыг төрийн бодлоготой уялдуулан нэмэгдүүлнэ.

4.2.2.4. Өндөр ашиг шимтэй үндэсний болон дасан зохицох чадвартай гадаадын үржлийн малыг өсгөн бойжуулах үржлийн аж ахуйг хөгжүүлж, малчдад чанартай, таваарлаг малтай болох боломжийг бүрдүүлнэ.

4.2.2.5. Мах, сүү, шувуу, зөгийний эрчимжсэн фермерийн аж ахуй эрхлэх иргэн, аж ахуйн нэгжийг хөрөнгө оруулалтыг бүсчилсэн хөгжлийн бодлоготой уялдуулан зээлийн бодлогоор дэмжинэ.

4.2.2.6. Мах, махан бүтээгдэхүүнийг бэлтгэх цехийн үйл ажиллагааг дэмжиж ажиллана.

4.2.2.7. Малын гаралтай хоёр дахь түүхий эдийг хаягдалгүй боловсруулах, өндөр уургийн агууламжтай түүхий эд үйлдвэрлэх чиглэлд хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

4.2.2.8. Өвлийн хүлэмжийн, мал, амьтны фермийн барилга байгууламжид хөрөнгө оруулах 15 хүртэлх жилийн моргейжийн зээлийн хэлбэрийг нэвтрүүлж, орон

нутагт ажлын байрыг нэмэгдүүлнэ.

4.2.2.9. Гахай, махны болон өндөгний тахианы хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтын зээл дэмжлэг үзүүлж, дотоодын үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлнэ.

4.2.2.10. Эрсдэл бүхий нөхцөлөөс урьдчилан сэргийлэх тохиолдол бий болсон үед малчдад худалдан борлуулж, эргэлтэд оруулах зорилготой өвс, тэжээлийн нөөцийн фондын тогтолцоог бий болгоно.

4.3.3 Газар тариалангийн салбар

4.3.3.1 Мах, хүнсний ногоо, нарийн ногооны төрөлжсөн хүлэмж, зоорь агуулахыг олноор байгуулахад чиглэж, иргэдээ дэмжиж ажиллана.

4117144522
ИНЮА0064 БИЭ0464

БАЯНХАНГАЙ СУМЫН АРДЧИЛСАН НАМ

**ТӨВ АЙМАГ ДАХЬ
ТӨРИЙН АУДИТЫН ГАЗАР**

41100, Төв аймаг, Зуунмод сум
Утас: 70272582, Цахим шуудан: tuv@audit.gov.mn
Цахим хаяг: www.audit.mn

ТӨВ АЙМГИЙН БАЯНЦАГААН СУМЫН
СОНГУУЛИЙН ХОРООНД

2024.08.05 № 01/465
танай _____-ны № _____-г

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөр хуульд заасан
шаардлагад нийцсэн талаарх дүгнэлт

Төрийн аудитын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.3, Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.5, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.4-т заасан Төрийн аудитын байгууллагын бүрэн эрхийн хүрээнд Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох Төв аймгийн Баянцагаан сумын "Ардчилсан нам"-ын сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянаж, дүгнэлт гаргалаа.

Үүрэг хариуцлагын талаарх мэдээлэл

Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох нам, эвсэл нь сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрөө Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль болон Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, УИХ-аас баталсан хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичигт нийцүүлэн боловсруулж, санхүүгийн тодорхой эх үүсвэр шаардсан зорилт, арга хэмжээг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах зардлын талаарх тооцоо, судалгааг гарган хуульд заасны дагуу дүгнэлт гаргуулах үүрэг хүлээнэ.

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийн дүгнэлтийн үндэслэл

Төрийн аудитын байгууллага нь Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох нам, эвслийн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянан үзэхдээ Төрийн аудит MNS 6817-1:2020 Төрийн аудит. Тулгуур зарчим, MNS 6817-6:2020 Төрийн аудит. Нийцлийн аудитын зарчим, MNS 6817-8:2020 Төрийн аудит. Нийцлийн аудит стандартыг удирдлага болгон Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль болон Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, УИХ-аас баталсан хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичиг, Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн 2024 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, 2025-2026 оны төсвийн төсөөллийн тухай хууль, холбогдох байгууллагаас авсан тайлан, судалгаа, мэдээллийг тус тус шалгуур болгон авч үзсэн.

Дүгнэлт

Төв аймгийн Баянцагаан сумын "Ардчилсан нам"-ын Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцохоор ирүүлсэн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийн зорилт, арга хэмжээ нь Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.3, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.3 дахь хэсэг, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд заасан тусгай шаардлагад тус тус нийцсэн байна.

Төв аймгийн Баянцагаан сумын "Ардчилсан нам"-ын мөрийн хөтөлбөр /1/Д хуудас/-ийг хавсаргав.

Хувийг: Баянцагаан сумын Ардчилсан намын хороонд

ДАРГА,
ТЭРГҮҮЛЭХ АУДИТОР

Ц.ХИШИГЖАРГАЛ

• 019020807

ОРОН НУТГИЙН 2024 ОНЫ ЭЭЛЖИТ СОНГУУЛЬД ТӨВ АЙМГИЙН
БАЯНЦАГААН СУМЫН АРДЧИЛСАН НАМААС ДЭВШҮҮЛЖ БУЙ
МӨРИЙН ХӨТӨЛБӨР

БҮТЭН МОНГОЛ
БҮРЭН АРДЧИЛАЛ “9+90+900”
ЭРЧИМТ ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Баянцагаан сум
2024 он

АГУУЛГА

Contents	1
ЭРЧИМТ ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	4
НЭГ. БҮТЭН МОНГОЛ	5
ХОЁР.СЭРСЭН МОНГОЛ	5
2.1. Цогц боловсрол	6
2.2. Эрүүл мэнд-эрхэм баялаг	6
2.3. Бизнес, хөдөлмөр эрхлэлт	6
ГУРАВ.БҮТЭЭЛЧ МОНГОЛ	7
3.1. Уул уурхайн салбар	7
3.2. Боловсруулах үйлдвэрийн салбар	7
3.3. Тээврийн салбар	7
3.4. Хоол, хүнс үйлдвэрлэлийн салбар	7
3.5. Нийгмийн хамгааллын салбар	8
3.6. Соёл, урлагийн салбар	8
3.7. Аялал жуулчлал	8
ДӨРӨВ.ӨРИЙН ДАРАМТГҮЙ МОНГОЛ	8
4.1. Аж үйлдвэрийн хөгжил, боловсруулах үйлдвэрүүд	9
4.2. Барилга, хот байгуулалт, газрын харилцаа	9
4.2. Дэд бүтцийн хөгжлийн төлөвлөгөө	10

ӨМНӨТГӨЛ

Монгол Улсын тусгаар тогтнол, Үндэсний эрх ашиг, Үндсэн хуульт ардчиллаа хамгаалан бэхжүүлж, хувь хүний эрх чөлөө, хуулийн засаглал, чөлөөт зах зээл, иргэний нийгмийн зарчимд суурилсан тогтвортой хөгжлийн төлөөх баруун төвийн намын хувьд,

АРДЧИЛСАН НАМ ӨНӨӨГИЙН ЭДИЙН ЗАСАГ, УЛС ТӨРИЙН НӨХЦӨЛ БАЙДЛЫГ ДАРААХ БАЙДЛААР ДҮГНЭЖ БАЙНА:

- Эдийн засаг томорсон гэх ч иргэдийн орлого, худалдан авах чадвар нэмэгдээгүй;
- Валютын нөөц нэмэгдсэн гэх боловч төгрөгийн ханш суларсан;
- Монгол Улсын иргэн бүр 33.0 сая төгрөгийн өртэй болсон;
- Туг хийсгэж, тууз хайчлаад, томоохон бүтээн байгуулалт ганцыг ч хийгээгүй. Дарханы замыг дуусгаж чадаагүй;
- Цахилгааны доголдол, шатахууны хомсдол тогтмол бий болж, эрчим хүчний асуудал үндэсний аюулгүй байдалд нөлөөлөх болсон;
- Авлигын индексээр 180 улсаас 121 дүгээрт бичигдэж, 2015 оноос хойш 49 байраар ухарсан;
- Монголчуудын 28.8 хувь нь ядуурлын шугамаас доогуур, 21.4 хувь нь ядуурлын шугамд ойр амьдрах болсон. Хүн амын талаас илүү, хувь нь ядууралд өртсөн улс болж, дампуурлын ирмэгт тулсан;
- Цар тахлын улмаас боловсролын хөдөөгдөл газар авч, энэ үзүүлэлтээр мөн л дэлхийд сүүл мушгих болсон;
- Шударга шүүмжлэл хэлсэн хүн бүрийг баривчилж, хорьдог болсон;
- Агаарын бохирдлын улмаас хорт хавдрын шалтгаант нас баралт эрс нэмэгдсэн.

ТИЙМ УЧРААС, 2016-2024 ОНЫГ БИД АЛДАГДСАН 8 ЖИЛ ХЭМЭЭН ДҮГНЭЖ БАЙНА.

Алдагдсан 8 жилийг дүгнэсний үр дүнд алдааг засч, Монгол Улсын эдийн засаг эрчимтэй хөгжсөн, хуулийн засаглал, шударга ёс тогтсон, хүн бүр ажил, хөдөлмөр эрхлэн, орлого нь амьдрал ахуйд хүрэлцсэн, эрүүл, аюулгүй орчинд ажиллаж, амьдарсан хүнлэг, ардчилсан нийгмийг цогцлоохыг ЭРХЭМ ЗОРИЛГО болгож,

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрт санал авах “БҮТЭН АРДЧИЛАЛ” аяныг бүсчилсэн хөгжлийн хэлбэрээр улс, орон даяар зохион байгуулж, аймаг, дүүргийн гишүүд, дэмжигчид, бүх намын хороо, иргэний нийгмийн төлөөлөл, мэргэжлийн холбоод, төрийн бус байгууллагуудаас авсан саналуудыг үндэслэн:

Төв аймгийн Баянцагаан сумын Ардчилсан нам 2024 оны Орон нутгийн сонгуульд стратегийн 4 бүлэг бүхий БҮТЭН МОНГОЛ – БҮРЭН АРДЧИЛАЛ Эрчимт хөгжлийн төлөвлөгөөг танилцуулж байна.

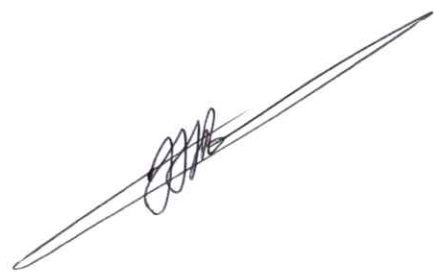

НЭГ. БҮТЭН МОНГОЛ

1.1. Иргэдэд чиглэсэн хөгжлийн бодлого

Төв аймгийн Баянцагаан суманд ажиллаж амьдарч байгаа салбар бүрийн иргэдэд чиглэсэн хөгжлийн бодлогын хүрээнд хэрэгжүүлэх арга хэмжээ.

- 1.1.1. “Өрх бүр баялаг бүтээгч” хөтөлбөрийг үе шаттай хэрэгжүүлнэ. Экспортод чиглэсэн жижиг, дунд үйлдвэрлэлийг дэмжин ажиллана.
- 1.1.2. Иргэн, аж ахуйн нэгжийн төрөөс авах үйлчилгээг цахим хэлбэрт шилжүүлэх арга хэмжээг дэмжинэ.
- 1.1.3. Хөдөө аж ахуйн гаралтай түүхий эдийг боловсруулах, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, жижиг дунд хөнгөн үйлдвэрлэлийг дэмжин ажиллаж, иргэдийн бодит орлогыг нэмэгдүүлнэ.
- 1.1.4. Малчдын хамтын оролцоонд тулгуурлан бэлчээр нутгийн тогтвортой ашиглалтыг хангаж, доройтсон бэлчээрийн 30-аас доошгүй хувийг сэргээнэ.
- 1.1.5. Бүсчилсэн хөгжлийн хөтөлбөрт тулгуурлан малчин өрхийг дэмжин “Малжуулах хөтөлбөр”-ийг орон нутагт хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.6. Бүсчилсэн хөгжлийн хөтөлбөрт тулгуурлан Газар тариалангийн бүс нутагт услалтын системийн менежментийг боловсронгуй болгож, тариалан эрхлэгч, хүнсний ногоо тариалагчдыг бодлогоор дэмжинэ.
- 1.1.7. Малын эмч нарын үр чадварыг дэмжих замаар нэгж малд ногдох мал эмнэлгийн үйлчилгээний чанарыг сайжруулна.
- 1.1.8. Төрийн албанаас эрт тэтгэвэрт гарч буй иргэд жижиг, дунд, бичил бизнесийн салбарт ажиллах, баялаг бүтээх боломжийг бүрдүүлнэ.
- 1.1.9. Бүх шатны төрийн албан хаагчдыг эрхэлдэг ажлынхаа чиглэлээр сурч боловсрохыг дэмжиж, жил бүр сургалтад хамруулна.
- 1.1.10. Чөлөөт өрсөлдөөний зарчимд нийцүүлэн мэргэжлийн соёл, урлагийн байгууллагуудад нэмэлт орлого олох боломж, нөхцөлийг бүрдүүлнэ.
- 1.1.11. Тусгай хэрэгцээт хүний асран хамгаалагчдыг дэмжих бодлого хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.12. Тусгай хэрэгцээт хүүхэд, иргэдэд зориулсан сэргээн засах, хөгжлийн цогцолбор төвийг орон нутагт байгуулна.
- 1.1.13. Эмнэлгүүдэд тусгай хэрэгцээт хүнд зориулсан орчин бий болгоно.
- 1.1.14. Үйлчилгээний газар, шинээр баригдаж байгаа барилга байгууламж, явган хүний зам, гэрлэн дохиог хөгжлийн бэрхшээлтэй хүн чөлөөтэй зорчих олон улсын стандартын шаардлагад нийцүүлж өөрчилнө.
- 1.1.15. Хүүхэд хөгжлийн чиглэлээр байгууллагуудын үйл ажиллагааг дэмжиж ажиллана.
- 1.1.16. Хүүхэд харах үйлчилгээг хөгжүүлэх, цэцэрлэгийн хүртээмжийг нэмэгдүүлэх замаар эмэгтэйчүүдийн хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжинэ.
- 1.1.17. Өрх, суманд үзүүлэх 0-5 насны хүүхдийн тусламж, үйлчилгээг чанаржуулах, хүртээмжийг сайжруулах, хөхөөр хооллолтыг дэмжих “эрүүл, чийрэг хүүхэд” хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.18. Хүүхэд нэг бүрийг хөгжүүлэх сургуулийн өмнөх болон бага, дунд боловсролын “цөм” хөтөлбөрийг үргэлжлүүлж, иргэний нийгмийн байгууллага, гэр бүлийн оролцоог өргөжүүлнэ.
- 1.1.19. Дотуур байрны орчин, нөхцөлийг сайжруулах төсөл хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.20. Хүүхдэд тулгарч буй дээрэлхэх, үе тэнгийнхний дарамт, шахалт болон эрүүл мэнд, сэтгэцийн бусад сорилт, бэрхшээлтэй холбоотой асуудлуудыг шийдвэрлэхэд чиглэсэн төсөл хэрэгжүүлнэ.

- 1.1.21. Хүүхдийг цахим дарамт, мөлжлөг, зохисгүй контент зэрэг цахим гэмт хэрэг, аюулаас хамгаалах үйл ажиллагаа, оролцогч талуудын уялдаа холбоог сайжруулна.
- 1.1.22. Мэргэжлийн боловсролын сургуулиудад хөдөлмөрийн зах зээлийн хэрэгцээнд нийцсэн нарийн мэргэжлээр төгссөн оюутан сурагчдыг орон нутагт үйл ажиллагаа явуулж байгаа аж ахуй нэгж байгууллага, төсөл хөлбөрүүдэд ажлын байранд зуучлах ажлыг тогтмол зохион байгуулна.
- 1.1.23. Залуучууд боловсрол эзэмшихэд туслах, хүртээмжийг нэмэгдүүлэх зорилгоор тэтгэлэг олгож буй аж ахуйн нэгж, хувь хүнийг урамшуулах, дотоодын тэтгэлгийн тоог нэмэгдүүлэх төсөл хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.24. Орон нутагт ажиллаж буй залуучуудыг дэмжих хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.25. Гэр бүлийн гишүүн бүрт гэр бүлийн боловсрол олгох “Монгол гэр бүл” боловсролын хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.26. Ажил, хөдөлмөр эрхлэх, санхүү, бизнесээ өргөжүүлэх, амьдрах орчноо хамтдаа сайжруулах мэдлэг, ур чадварын сургалт, зөвлөмжөөр хангагдах боломжийг бий болгоно.
- 1.1.27. Ахмадын сургалтын төв байгуулж, дахин ур чадваржуулах, хөдөлмөрийн чадварт нь тулгуурлан дахин ажил хөдөлмөр эрхлэх боломжийг дэмжинэ.
- 1.1.28. Ахмадын эрүүл мэндийн тогтолцоог сайжруулах хүрээнд спортоор хичээллэх орчин нөхцлийг бүрдүүлэх ажлыг дэмжиж, төрөл бүрийн ахмадын тэмцээн уралдаануудыг дэмжиж ажиллана. 4117144622 9060464
- 1.1.29. Иргэд өөрийн өмчилж авсан хашааны газар дээр айл, хөрш, гудамжаараа нэгдэн төлөвлөлт хийж, инженерийн дэд бүтцэд бүрэн холбогдсон амины орон сууц болгон дахин төлөвлөх ажлыг иргэдийн оролцоонд тулгуурлан хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.30. Дугуйн болон явган алхалтын замын сүлжээг бий болгоно.
- 1.1.31. Орчноо ногооруулсан иргэд, аж ахуйн нэгжийг урамшуулах тогтолцоог бий болгоно.
- 1.1.32. Малчин өрх жуулчид хүлээн авах үйл ажиллагааг дэмжиж, малчдад дээрх чиглэлээр мэдлэг, ур чадварыг нэмэгдүүлэх хөтөлбөр зохион байгуулна.

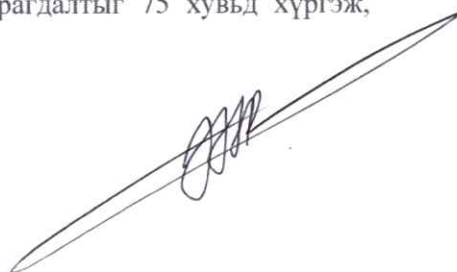
ХОЁР. СЭРСЭН МОНГОЛ

2.1. ЦОГЦ БОЛОВСРОЛ

XXI зууны өрсөлдөх чадвар бүхий шинэ Монгол хүнийг бий болгохуйц, Монгол хүний төрөлхийн давуу талд түшиглэсэн боловсролын монгол загварыг бүтээнэ.

Боловсролын монгол загвар нь дэлхийн боловсролын шилдэг практик, нотлогдсон сайн туршлагуудыг өөрийн онцлог, давуу талуудаар цааш баяжуулан хөгжүүлсэн, одоо хуримтлагдсан асуудлыг шийдвэрлэх суурь реформын шинжтэй, ирээдүйн сорилтуудыг давахуйц, хангалуун сайхан амьдрах эрхийг баталгаажуулсан, ардчиллын үнэт зүйлс, үндэсний өв уламжлалыг агуулсан байна.

- 2.1.1.1. Нийгмийн хариуцлагын хүрээнд “Хүүхэд бүрт компьютер” хөтөлбөр хэрэгжүүлэх санал, санаачилгыг дэмжинэ.
- 2.1.1.2. Хүүхэд бүрийг хөгжүүлж, бүтээлч сэтгэлгээтэй, өөртөө итгэлтэй, Монгол орныхоо байгаль, түүх, үндэсний хэл, соёл, уламжлалаар бахархдаг хүмүүжил олгох хөтөлбөрийг сэргээн сайжруулж, үргэлжлүүлнэ.
- 2.1.1.3. Хичээлээс гадуурх сургалт, дугуйлангийн хамрагдалтыг 75 хувьд хүргэж,

суралцагчийн сонирхол, чадварыг нээн хөгжүүлэх сонгон, секц, дугуйлангийн үйл ажиллагааг өргөтгөнө.

- 2.1.1.4. Багшийн үндсэн ажил буюу суралцах үйл ажиллагааг нэмэгдүүлж, шаардлагагүй бусад ажлыг эрс багасгана.
- 2.1.1.5. Бүхий л салбарын орчин үеийн дэвшилтэд технологиудад суурилсан бүтээлч шинэлэг санал санаачилгуудыг дэмжиж, иргэдээ орчин үеийн технологийн овсгоотой хэрэглэгч байлгах үүднээс бүх төрлийн шинэлэг технологиудын дэвшлүүдийг танилцуулах сургалт, уулзалт, арга хэмжээнүүдийг тогтмол санаачлан хэрэгжүүлж иргэдээ дэмжиж хамтран ажиллана.

2.2. ЭРҮҮЛ МЭНД – ЭРХЭМ БАЯЛАГ

Монгол Улсын эрүүл мэндийн тогтолцооны үндсийг бүрдүүлэх хүний нөөц, эм, оношлуур, тоног төхөөрөмж, эмнэлзүйн удирдамж, эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээний стандарт, технологи, мэдээллийн систем, удирдлага, зохион байгуулалт, менежмент, санхүүжилт бүх түвшинд уялдаагүйгээс гадна иргэдийн эрүүл мэндийг хамгаалах, дэмжих, сайжруулахад бүрэн нийцэхгүй байгаагаас шалтгаалан тулгамдсан олон асуудлууд үүсээд байна.

Иргэдийн халдварт болон халдварт бус өвчлөл, нас баралт болон эх, нярайн эндэгдлийг бууруулж, бүх нийтийн эрүүл мэндийн нэгдсэн цогц хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ. Иргэдийг эрүүл байлгах, шинэчлэл хийхдээ өвдөхөөс өмнө үйлчилгээний сэргийлэхэд болон эрүүл мэндийн боловсролыг сайжруулахад түлхүү анхаарч ажиллана.

Эмнэлгүүдийг гүйцэтгэлд нь үндэслэн бие даалгаж, чанар, үр дүнг дээшлүүлнэ. Иргэд болон мэргэжлийн шинжээчдийг мэдээллээр ханган шийдвэр гаргах үйл ажиллагаанд оролцуулна. Эрүүл мэндийн даатгалын байгууллагын гүйцэтгэлийг сайжруулж, даатгуулагчдын өмнө үүрэх хариуцлага, үйл ажиллагааг ил тод, нээлттэй болгох замаар даатгуулагчдын сэтгэл ханамжийг сайжруулна.

- 2.2.1.1. Бага насны хүүхдийн хөгжлийн хөцрөгдөл, хөгжлийн бэрхшээлийг эрт илрүүлэх, оношлох, хүүхэд бүрт тохирох шаардлагатай сэргээн засах хөгжлийн үйлчилгээ үзүүлдэг болно.
- 2.2.1.2. Гэмтэл, ослыг бууруулахад байгууллагуудын хоорондын хамтын ажиллагааг идэвхжүүлж, нийт нас баралтын хэмжээг эрс бууруулна.
- 2.2.1.3. Нийтийн биеийн тамирыг хөгжүүлэх шинэ хөтөлбөр боловсруулж, хэрэгжүүлнэ.
- 2.2.1.4. Явуулын эмнэлгийн чанаржуулахад анхаарч, өрх, сум, багийн эрүүл мэндийн төвийн тусламж, үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг сайжруулна.

2.3. БИЗНЕС, ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТ

Бизнес, хөдөлмөр эрхлэлтийг бүх талаар дэмжиж, дундаж давхаргын эгнээг тэлнэ.

- 2.3.1. Шинээр гарааны бизнес эрхэлж буй иргэдийг дэмжих үүднээс цаг үеийн нөхцөл байдалд нь тохирсон үүсч болзошгүй эрсдэл, давуу тал, бодит боломжуудыг тодорхойлж, хэрэгцээт зөвлөгөө мэдээллүүдийг хүргэж, тогтвортой бизнес болгон төлөвшүүлэхэд дэмжиж бойжуулах үүднээс төсөл хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж ажиллана.
- 2.3.2. Ажил олгогчдын эрэлт, хэрэгцээнд нийцсэн, хөдөлмөрийн зах зээлийн эрэлт, нийлүүлэлтийг бүрэн хангах мэргэжилтэн бэлтгэх нөхцөлийг бүрдүүлнэ.
- 2.3.3. Цагаар ажиллах, гэрээр ажиллах, зайнаас ажиллуулах, сүлжээний маркетинг бүхий бараа, үйлчилгээний борлуулалт хийх зэрэг хөдөлмөр эрхлэлтийн олон

хэлбэрийг дэмжих замаар эмэгтэйчүүд, оюутан, залуучууд, ахмад настан, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжинэ.

- 2.3.4. Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн болон үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх бодлого, зохицуулалтыг сайжруулах, урьдчилсан сэргийлэх үйл ажиллагааг төр, хувийн хэвшлийн хүрээнд хамтран зохион байгуулна.

ГУРАВ. БҮТЭЭЛЧ МОНГОЛ

Худалдаа, аж үйлдвэр, уул уурхай, боловсруулах үйлдвэр, тээвэр, хоол хүнс, мэдээлэл харилцаа, санхүү, даатгал, нийгмийн хамгаалал, соёл, урлаг, аялал жуулчлалын зэрэг салбар бүрийн бодлогыг оновчтой тодорхойлж, тулгамдаж буй асуудлуудыг шийдвэрлэнэ.

3.1 УУЛ УУРХАЙН САЛБАР

- 3.1.1 Бичил уурхайн эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгож, шаардлага хангасан зарим нөхөрлөл, хоршоог уул уурхайн олборлолтын аж ахуйн нэгж хэлбэрээр албажуулан хууль бус олборлогчдод тавих төрийн хяналтын тогтолцоог сайжруулна.
- 3.1.2 Хариуцлагатай уул уурхайн зарчмын дагуу үнэхэн сэргээлт, хаалтын асуудлыг тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч аж ахуйн нэгж бүрэн хариуцан гүйцэтгэдэг болгоно.
- 3.1.3 Байгалийн баялгаас орж буй орлого, төсөв, тендерийг иргэдээр хэлэлцүүлдэг тогтолцоог шинэ шатанд гаргана

3.2 БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРИЙН САЛБАР

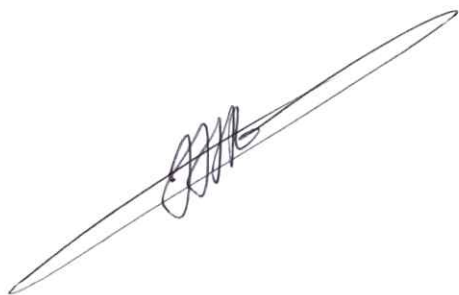
- 3.2.1 Хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүний боловсруулах үйлдвэрлэлийг дэмжих, санхүүжилтийн найдвартай тогтолцоог бий болгох, олон улсын стандартыг нутагшуулах, экспортлох цогц арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ.
- 3.2.2 Эрдэс баялгийн болон малын гаралтай түүхий эд боловсруулах, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, хөдөө аж ахуй, хүнд, хөнгөн үйлдвэрлэлийг хөгжүүлж, ажлын байр бий болгоно.
- 3.2.3 Малаас гарч буй түүхий эд, арьс шир, ноос ноолуур боловсруулах үйлдвэрлэлийн төвүүдийг бодлогоор дэмжинэ.

3.3 ТЭЭВРИЙН САЛБАР

- 3.3.1 Аймаг, сум, хот хоорондын зорчигч тээврийн үйлчилгээг чөлөөт өрсөлдөөнд шилжүүлж, дагаж мөрдөх стандартыг сайжруулна.
- 3.3.2 Нийтийн тээврийн үйлчилгээг сайжруулж, цаг үеийн нөхцөл байдалд уялдуулж, маршрутыг шинэчлэн стандартыг сайжруулна.

3.4 ХООЛ, ХҮНС ҮЙЛДВЭРЛЭЛИЙН САЛБАР

- 3.4.1 Бүсчилсэн хөгжлийн бодлогын хүрээнд жимс, жимсгэнэ, нарийн ногоо, хүнсний ногоо тариалах болон хүлэмжийн газар олгох, ашиглахад уян хатан бодлого баримталж, гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

3.5 НИЙГМИЙН ХАМГААЛЛЫН САЛБАР

- 3.5.1 Төр засгийн үйлчилгээг тэгш хүртээмжтэй болгож төр болон хөдөлмөр эрхлэлт, хувийн хэвшилд ажил хөдөлмөр эрхэлж буй иргэдийг нам улс төрийн сонголт, үзэл баримтлалаас шалтгаалан талцуулж гадуурхах үйл ажиллагааг таслан зогсоох арга хэмжээнүүдийг хэрэгжүүлнэ.
- 3.5.2 Ядуурлыг бууруулах хөтөлбөрийг баг, хороо, сум, дүүрэг, аймаг, нийслэлийн түвшинд тодорхой зорилт, шалгуур үзүүлэлтээр гаргаж, холбогдох байгууллагуудын үйл ажиллагааг уялдуулна.
- 3.5.3 Бага орлоготой, ядуу өрхийн хөдөлмөрийн насны иргэдийг хөдөлмөрт бэлтгэх, ур чадвар эзэмшүүлэх хөтөлбөрт хамруулах, ажлын байранд зуучлах тогтолцоог бүрдүүлнэ.

3.6 СОЁЛ, УРЛАГИЙН САЛБАР

- 3.6.1 Хувь хүний эрх чөлөө, ардчилал, чөлөөт эдийн засгийн ач холбогдлыг таниулах хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 3.6.2 Археологийн болон түүх, соёлын дурсгалт газрын хамгаалалтын зэрэглэл, ангиллыг шинэчилж, соёлын өвийн хамгаалагч, харгалзагчтай байх тогтолцоог бий болгоно.

3.7 АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛ

4117144522
НЮА0064 9060464

- 3.7.1 Гадаад, дотоодын аялал жуулчлалыг дэмжих үүднээс сумын нутаг дэвсгэрээр дамжин өнгөрч буй иргэд болон гэр бүл, хамт олон, найз нөхөдтэй хамтран, зорьж ирэх хүмүүсийн тоог нэмэгдүүлэх зорилтын хүрээнд чөлөөт цагаа тав тухтай өнгөрүүлэх цогцолбор бүхий орчныг төлөвлөж, үе шаттай хэрэгжүүлж ажиллана.
- 3.7.2 “Шүршүүр - жорлон” хөтөлбөрийг үйл ажиллагаа явуулж байгаа шатахуун түгээх станц болон өргөн хэрэглээний бараа, бүтээгдэхүүний дэлгүүрүүдэд санал болгож, хамтран хэрэгжүүлнэ.
- 3.7.3 Жуулчдад чанартай үйлчилгээ үзүүлэх аялал жуулчлалын дэд бүтцэд хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлнэ.
- 3.7.4 Өвлийн аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх чиглэлээр гаргасан санал санаачилга, хөтөлбөр, арга хэмжээг бодлогоор дэмжиж, орчин үеийн цанын өвлийн баазыг хувийн хэвшилтэй хамтран хэрэгжүүлнэ.
- 3.7.5 Гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтыг орон нутаг руугаа чиглүүлэх санал санаачилгыг өрнүүлж, Тэрбум мод үндэсний хөтөлбөрийн хүрээнд сумандаа мод тарих, зүлэгжүүлэх байдлаар шинээр цэцэрлэгт хүрээлэн бүхий төгөл байгуулах төслүүдийг хэрэгжүүлнэ.

ДӨРӨВ. ӨРИЙН ДАРАМТГҮЙ МОНГОЛ

Ардчилал төгс хөгжих суурь нөхцөл, улс орны тусгаар тогтнолын баталгаа бол эдийн засаг нь бат бэх, иргэд нь хангалуун амьдрах орчин юм. Эдийн засаг хүчтэй байснаар иргэд үнийн дарамт, өрийн дарамтад боомилогдсон хямралт байдлаас гарна.

Эдийн засаг тэлсэн ч өсөлт тогтворгүй байна. Уул уурхайн салбарын үйлдвэрлэл нэмэгдэхийн хэрээр хувийн хэрэглээ эргэж, төсвийн зардлын тэлэлт эдийн засгийн өсөлтийг

голлон тодорхойлж байна. Уул уурхайн түүхий эдийн экспорт огцом тэлсний үр дүнд бий болж байгаа эдийн засгийн эерэг нөхцөл байдлыг цаашид тогтвортой хадгалахын тулд эдийн засгийг төрөлжүүлэх, түүхий эдийн үнийн хэлбэлзэлд тэсвэртэй байдлыг бэхжүүлэхэд чиглэсэн бүтцийн өөрчлөлт, бодлогыг үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлэх шаардлагатай. Эдийн засгийг өрийн дарамтаас гаргахын тулд:

Төсвийн сахилга батыг сайжруулж, Засгийн газрын зардлыг танан, халамж, дэмжлэг, татаас зэрэг шилжих төлбөрүүдийг бууруулах санхүүгийн бодлогыг хэрэгжүүлэн, татварын хэмжээг бууруулах бодлого баримтална.

Зам, тээвэр, эрчим хүч, сэргээгдэх эрчим хүч, ус, дулаан хангамж, мэдээлэл, харилцаа холбоо зэрэг олон төрлийн дэд бүтцийн хөгжлөөр Монгол Улс хөцрөгдөлтэй байна. Хөгжлийг дэмжих үр ашигтай дэд бүтцийг орчин үеийн стандартад нийцүүлэн бүтээн байгуулах нь Ардчилсан намын Засгийн газрын гол зорилтуудын нэг байх болно. Үүний тулд төсвийн оновчтой шийдвэр гаргаж, төр, хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагааг хослуулан хэрэгжүүлнэ.

Дэд бүтцийн хөгжлийн зорилтуудыг Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогод нийцүүлэн гаргана.

Бид Монголын эдийн засаг илүү тогтвортой, хуримтлалд суурилсан эрүүл өсөлтөөр урагшлах эдийн засгийн реформын бодлогыг хэрэгжүүлнэ.

4.1 АЖ ҮЙЛДВЭРИЙН ХӨГЖИЛ, БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРҮҮД

- 4.1.1. Инноваци, өндөр технологи, нэмүү өртөг шингэсэн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл, үйлчилгээ, дахин боловсруулах болон бүтээлч аж үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх хувийн хэвшлийн санал, санаачилгыг дэмжинэ.
- 4.1.2. Одоо ашиглаж байгаа болон ашиглахад бэлэн байгалийн түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын орд, цементийн үйлдвэрүүдийг түшиглэн барилгын материалын үйлдвэрлэлийг дэмжинэ.

4.2 БАРИЛГА, ХОТ БАЙГУУЛАЛТ, ГАЗРЫН ХАРИЛЦАА

4.1.1. Хүн амыг орон сууцжуулах зорилтын хүрээнд дараах чиглэлээр орон сууцны бодлого хэрэгжүүлнэ. Үүнд:

- “Тогтвортой орлого бүхий орон сууц” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж, аймаг, сумын төвүүдэд орон сууцыг хүн амын зорилтот бүлэгт тааламжтай нөхцөлөөр бүтээн байгуулах хувийн хэвшлийн санал, санаачилгыг дэмжинэ;
- Төр, хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагааны хүрээнд аж ахуйн нэгжүүдэд дэмжлэг үзүүлэх замаар түрээсийн орон сууцны фонд бий болгоно.
- Хашаандаа амины тохилог орон сууц барих санаачилгыг дэмжинэ.
- Хууль бусаар газар олголт хийгдсэн газруудыг иргэдтэйгээ хамтран шалган тогтоож, гомдол маргаантай холбоотой асуудлыг судлан цэгцэлж, хуулийн хүрээнд зохих арга хэмжээг авч дахин төлөвлөж, орон нутгийн иргэддээ шинээр газар авах боломжийг бүрдүүлнэ.
- Гэр хорооллын инженерийн дэд бүтэц (цэвэр ус, бохир ус ариутгах татуурга, интернэтийн шилэн кабель)-д холбож, халаалтыг төвлөрсөн болон сэргээгдэх эрчим хүчний эх үүсвэртэй амины орон

сууц болгон дахин төлөвлөх ажлыг иргэдийн оролцоотой хэрэгжүүлж, амьдран суух байшингаа барихад урт хугацаатай, хүү багатай, орон сууцны ипотекийн зээлээр санхүүгийн дэмжлэг үзүүлж ажиллана.

- Гэр хорооллын инженерийн шугам сүлжээнд холбогдох хэрэгсэл үйлдвэрлэх, нийлүүлэх төсөл хөтөлбөрүүдийг орон нутаг хөгжүүлэх сангаас дэмжлэг үзүүлнэ.
- Иргэдийн эрүүл, аюулгүй орчинд ажиллаж, амьдрах таатай нөхцөлийг бүрдүүлэх зорилгоор сумдын ерөнхий төлөвлөгөө, зураг төслийг иргэдийн оролцоонд тулгуурлан боловсруулж, дэд бүтэцжүүлэх ажлыг хэрэгжүүлнэ.

4.1.2. Хот, суурин газрын хүнсний нийтийн хэрэглээний малыг зөвхөн үйлдвэрийн аргаар нядалж боловсруулах стандартыг бүрдүүлж, энэ чиглэлд хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

4.1.3. Хүнсний аюулгүй байдлын найдвартай статистик мэдээллийн системийг нэвтрүүлж, хүнсний бүтээгдэхүүний хяналтын тогтолцоог шинэчилнэ. Хэрэглэгчдийн оролцоог нэмэгдүүлж, лабораториудыг хувийн хэвшилд шилжүүлнэ.

4.2. ДЭД БҮТЦИЙН ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

4.2.1. Ус

4.2.1.1. Гүний усны хэрэглээг гамнах төсөл хэрэгжүүлнэ.

4.2.1.2. “Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөн болон цөлжилттэй тэмцэх ажлын хүрээнд сум бүрт 50 - 100 га ногоон байгууламж бий болгоно.

4.2.1.3. Сансарын интернэтийг малчдад бүрэн нэвтрүүлж, мал маллах ажилд технологийн ололтыг нэвтрүүлнэ.

4.2.2. Хөдөө аж ахуй, Мал аж ахуйн салбар

4.2.2.1. “Хариуцлагатай, чинээлэг малчин” хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.

4.2.2.2. Мал, малын гаралтай бүх төрлийн түүхий эд, бүтээгдэхүүний үнэ цэнийг нэмэгдүүлж, эдийн засгийн эргэлтийг хурдасгах замаар малчдын амьжиргаа, орлогыг дээшлүүлэх нөхцөл бүрдүүлнэ.

4.2.2.3. Малын тэжээлийн үйлдвэрлэлийн бизнес эрхлэхэд чиглэсэн хувийн хэвшлийн санаачилгыг урамшуулан дэмжиж, малын таримал тэжээлийн тариалалтыг төрийн бодлоготой уялдуулан нэмэгдүүлнэ.

4.2.2.4. Өндөр ашиг шимтэй үндэсний болон дасан зохицох чадвартай гадаадын үржлийн малыг өсгөн бойжуулах үржлийн аж ахуйг хөгжүүлж, малчдад чанартай, таваарлаг малтай болох боломжийг бүрдүүлнэ.

4.2.2.5. Мах, сүү, шувуу, зөгийний эрчимжсэн фермерийн аж ахуй эрхлэх иргэн, аж ахуйн нэгжийг хөрөнгө оруулалтыг бүсчилсэн хөгжлийн бодлоготой уялдуулан зээлийн бодлогоор дэмжинэ.

4.2.2.6. Мах, махан бүтээгдэхүүнийг бэлтгэх цехийн үйл ажиллагааг дэмжиж ажиллана.

4.2.2.7. Малын гаралтай хоёр дахь түүхий эдийг хаягдалгүй боловсруулах, өндөр уургийн агууламжтай түүхий эд үйлдвэрлэх чиглэлд хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

4.2.2.8. Өвлийн хүлэмжийн, мал, амьтны фермийн барилга байгууламжид хөрөнгө оруулах 15 хүртэлх жилийн моргейжийн зээлийн хэлбэрийг нэвтрүүлж, орон

4117141522
ННӨА9064 9068484

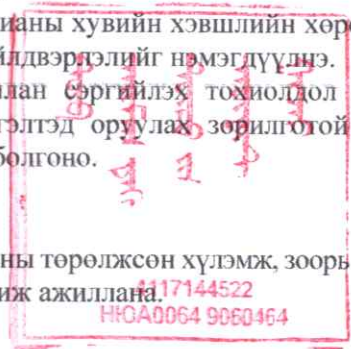
нутагт ажлын байрыг нэмэгдүүлнэ.

4.2.2.9. Гахай, махны болон өндөгний тахианы хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтын зээл дэмжлэг үзүүлж, дотоодын үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлнэ.

4.2.2.10. Эрсдэл бүхий нөхцөлөөс урьдчилан сэргийлэх тохиолдол бий болсон үед малчдад худалдан борлуулж, эргэлтэд оруулах зорилготой өвс, тэжээлийн нөөцийн фондын тогтолцоог бий болгоно.

4.3.3 Газар тариалангийн салбар

4.3.3.1 Мах, хүнсний ногоо, нарийн ногооны төрөлжсөн хүлэмж, зoorь агуулахыг олноор байгуулахад чиглэж, иргэдээ дэмжиж ажиллана.

БАЯНЦАГААН СУМЫН АРДЧИЛСАН НАМ

A handwritten signature in black ink, consisting of stylized, overlapping loops and lines.

**ТӨВ АЙМАГ ДАХЬ
ТӨРИЙН АУДИТЫН ГАЗАР**

41100, Төв аймаг, Зуунмод сум
Утас: 70272582, Цахим шуудан: tuv@audit.gov.mn
Цахим хаяг: www.audit.mn

2024-08-05 № 81/466
танай _____-ны № _____-т

**Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөр хуульд заасан
шаардлагад нийцсэн талаарх дүгнэлт**

Төрийн аудитын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.3, Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.5, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.4-т заасан Төрийн аудитын байгууллагын бүрэн эрхийн хүрээнд Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох Төв аймгийн Баянцогт сумын "Ардчилсан нам"-ын сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянаж, дүгнэлт гаргалаа.

Үүрэг хариуцлагын талаарх мэдээлэл

Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох нам, эвсэл нь сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрөө Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль болон Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, УИХ-аас баталсан хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичигт нийцүүлэн боловсруулж, санхүүгийн тодорхой эх үүсвэр шаардсан зорилт, арга хэмжээг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах зардлын талаарх тооцоо, судалгааг гарган хуульд заасны дагуу дүгнэлт гаргуулах үүрэг хүлээнэ.

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийн дүгнэлтийн үндэслэл

Төрийн аудитын байгууллага нь Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох нам, эвслийн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянан үзэхдээ Төрийн аудит MNS 6817-1:2020 Төрийн аудит. Тулгуур зарчим, MNS 6817-6:2020 Төрийн аудит. Нийцлийн аудитын зарчим, MNS 6817-8:2020 Төрийн аудит. Нийцлийн аудит стандартыг удирдлага болгон Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль болон Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, УИХ-аас баталсан хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичиг, Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн 2024 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, 2025-2026 оны төсвийн төсөөллийн тухай хууль, холбогдох байгууллагаас авсан тайлан, судалгаа, мэдээллийг тус тус шалгуур болгон авч үзсэн.

Дүгнэлт

Төв аймгийн Баянцогт сумын "Ардчилсан нам"-ын Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцохоор ирүүлсэн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийн зорилт, арга хэмжээ нь Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.3, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.3 дахь хэсэг, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд заасан тусгай шаардлагад тус тус нийцсэн байна.

Төв аймгийн Баянцогт сумын "Ардчилсан нам"-ын мөрийн хөтөлбөр 10 хуудас/-ийг хавсаргав.

Хувийг: Баянцогт сумын Ардчилсан намын хороонд

ДАРГА,
ТЭРГҮҮЛЭХ АУДИТОР

Д.ХИШИГЖАРГАЛ

• 019020809

ОРОН НУТГИЙН 2024 ОНЫ ЭЭЛЖИТ СОНГУУЛЬД ТӨВ АЙМГИЙН
БАЯНЦОГТ СУМЫН АРДЧИЛСАН НАМААС ДЭВШҮҮЛЖ БУЙ
МӨРИЙН ХӨТӨЛБӨР

БҮТЭН МОНГОЛ
БҮРЭН АРДЧИЛАЛ “9+90+900”
ЭРЧИМТ ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Баянцогт сум
2024 он

АГУУЛГА

Contents

<u>ЭРЧИМТ ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ</u>	1
<u>НЭГ. БҮТЭН МОНГОЛ</u>	4
<u>ХОЁР.СЭРСЭН МОНГОЛ</u>	5
2.1. <u>ЦОГЦ БОЛОВСРОЛ</u>	5
2.2. <u>ЭРҮҮЛ МЭНД-ЭРХЭМ БАЯЛАГ</u>	6
2.3. <u>БИЗНЕС, ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТ</u>	6
<u>ГУРАВ.БҮТЭЭЛЧ МОНГОЛ</u>	7
3.1 <u>УУЛ УУРХАЙН САЛБАР</u>	7
3.2 <u>БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРИЙН САЛБАР</u>	7
3.3 <u>ТЭЭВРИЙН САЛБАР</u>	7
3.4 <u>ХООЛ, ХҮНС ҮЙЛДВӨРЛЭЛИЙН САЛБАР</u>	7
3.5 <u>НИЙГМИЙН ХАМГААЛЛЫН САЛБАР</u>	8
3.6 <u>СОЁЛ, УРЛАГИЙН САЛБАР</u>	8
3.7 <u>АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛ</u>	8
<u>ДӨРӨВ.ӨРИЙН ДАРАМТГҮЙ МОНГОЛ</u>	8
4.1 <u>АЖ ҮЙЛДВЭРИЙН ХӨГЖИЛ, БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРҮҮД</u>	9
4.2 <u>БАРИЛГА, ХОТ БАЙГУУЛАЛТ, ГАЗРЫН ХАРИЛЦАА</u>	9
4.2. <u>ДЭД БҮТЦИЙН ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ</u>	10

ӨМНӨТГӨЛ

Монгол Улсын тусгаар тогтнол, Үндэсний эрх ашиг, Үндсэн хуульт ардчиллаа хамгаалан бэхжүүлж, хувь хүний эрх чөлөө, хуулийн засаглал, чөлөөт зах зээл, иргэний нийгмийн зарчимд суурилсан тогтвортой хөгжлийн төлөөх баруун төвийн намын хувьд,

АРДЧИЛСАН НАМ ӨНӨӨГИЙН ЭДИЙН ЗАСАГ, УЛС ТӨРИЙН НӨХЦӨЛ БАЙДЛЫГ ДАРААХ БАЙДЛААР ДҮГНЭЖ БАЙНА:

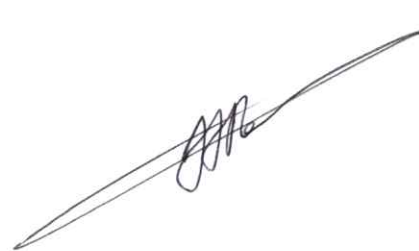
- Эдийн засаг томорсон гэх ч иргэдийн орлого, худалдан авах чадвар нэмэгдээгүй;
- Валютын нөөц нэмэгдсэн гэх боловч төгрөгийн ханш суларсан;
- Монгол Улсын иргэн бүр 33.0 сая төгрөгийн өртэй болсон;
- Туг хийсгэж, тууз хайчлаад, томоохон бүтээн байгуулалт ганцыг ч хийгээгүй. Дарханы замыг дуусгаж чадаагүй;
- Цахилгааны доголдол, шатахууны хомсдол тогтмол бий болж, эрчим хүчний асуудал үндэсний аюулгүй байдалд нөлөөлөх болсон;
- Авлигын индексээр 180 улсаас 121 дүгээрт бичигдэж, 2015 оноос хойш 49 байраар ухарсан;
- Монголчуудын 28.8 хувь нь ядуурлын шугамаас доогуур, 21.4 хувь нь ядуурлын шугамд ойр амьдрах болсон. Хүн ам ихтэй улсаас илүү хувь нь ядууралд өртсөн улс болж, дамбуурлын ирмэгт тулсан;
- Цар тахлын улмаас боловсролын хоцрогдол газар-авч, энэ үзүүлэлтээр мөн л дэлхийд сүүл мушгих болсон;
- Шударга шүүмжлэл хэлсэн хүн бүрийг баривчилж, хорьдог болсон;
- Агаарын бохирдлын улмаас хорт хавдрын шалтгаант нас баралт эрс нэмэгдсэн.

ТИЙМ УЧРААС, 2016-2024 ОНЫГ БИД АЛДАГДСАН 8 ЖИЛ ХЭМЭЭН ДҮГНЭЖ БАЙНА.

Алдагдсан 8 жилийг дүгнэсний үр дүнд алдааг засч, Монгол Улсын эдийн засаг эрчимтэй хөгжсөн, хуулийн засаглал, шударга ёс тогтсон, хүн бүр ажил, хөдөлмөр эрхлэн, орлого нь амьдрал ахуйд хүрэлцсэн, эрүүл, аюулгүй орчинд ажиллаж, амьдарсан хүнлэг, ардчилсан нийгмийг цогцлоохыг ЭРХЭМ ЗОРИЛГО болгож,

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрт санал авах “БҮТЭН АРДЧИЛАЛ” аяныг бүсчилсэн хөгжлийн хэлбэрээр улс, орон даяар зохион байгуулж, аймаг, дүүргийн гишүүд, дэмжигчид, бүх намын хороо, иргэний нийгмийн төлөөлөл, мэргэжлийн холбоод, төрийн бус байгууллагуудаас авсан саналуудыг үндэслэн:

Төв аймгийн Баянцогт сумын Ардчилсан нам 2024 оны Орон нутгийн сонгуульд стратегийн 4 бүлэг бүхий БҮТЭН МОНГОЛ – БҮРЭН АРДЧИЛАЛ Эрчимт хөгжлийн төлөвлөгөөг танилцуулж байна.

НЭГ. БҮТЭН МОНГОЛ

1.1. Иргэдэд чиглэсэн хөгжлийн бодлого

Төв аймгийн Баянцогт суманд ажиллаж амьдарч байгаа салбар бүрийн иргэдэд чиглэсэн хөгжлийн бодлогын хүрээнд хэрэгжүүлэх арга хэмжээ.

- 1.1.1. “Өрх бүр баялаг бүтээгч” хөтөлбөрийг үе шаттай хэрэгжүүлнэ. Экспортод чиглэсэн жижиг, дунд үйлдвэрлэлийг дэмжин ажиллана.
- 1.1.2. Иргэн, аж ахуйн нэгжийн төрөөс авах үйлчилгээг цахим хэлбэрт шилжүүлэх арга хэмжээг дэмжинэ.
- 1.1.3. Хөдөө аж ахуйн гаралтай түүхий эдийг боловсруулах, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, жижиг дунд хөнгөн үйлдвэрлэлийг дэмжин ажиллаж, иргэдийн бодит орлогыг нэмэгдүүлнэ.
- 1.1.4. Малчдын хамтын оролцоонд тулгуурлан бэлчээр нутгийн тогтвортой ашиглалтыг хангаж, доройтсон бэлчээрийн 30-аас доошгүй хувийг сэргээнэ.
- 1.1.5. Бүсчилсэн хөгжлийн хөтөлбөрт тулгуурлан малчин өрхийг дэмжин “Малжуулах хөтөлбөр”-ийг орон нутагт хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.6. Бүсчилсэн хөгжлийн хөтөлбөрт тулгуурлан Газар тариалангийн бүс нутагт усалтын системийн менежментийг боловсронгуй болгож, тариалан эрхлэгч, хүнсний ногоо тариалагчдыг бодлогоор дэмжинэ.
- 1.1.7. Малын эмч нарын үр чадварыг дэмжиж замаар нэгж малд ногдох мал эмнэлгийн үйлчилгээний чанарыг сайжруулна.
- 1.1.8. Төрийн албанаас эрт тэтгэвэрт гарч буй иргэд жижиг, дунд, бичил бизнесийн салбарт ажиллах, баялаг бүтээх боломжийг бүрдүүлнэ.
- 1.1.9. Бүх шатны төрийн албан хаагчдыг эрхэлдэг ажлынхаа чиглэлээр сурч боловсрохыг дэмжиж, жил бүр сургалтад хамруулна.
- 1.1.10. Чөлөөт өрсөлдөөний зарчимд нийцүүлэн мэргэжлийн соёл, урлагийн байгууллагуудад нэмэлт орлого олох боломж, нөхцөлийг бүрдүүлнэ.
- 1.1.11. Тусгай хэрэгцээт хүний асран хамгаалагчдыг дэмжих бодлого хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.12. Тусгай хэрэгцээт хүүхэд, иргэдэд зориулсан сэргээн засах, хөгжлийн цогцолбор төвийг орон нутагт байгуулна.
- 1.1.13. Эмнэлгүүдэд тусгай хэрэгцээт хүнд зориулсан орчин бий болгоно.
- 1.1.14. Үйлчилгээний газар, шинээр баригдаж байгаа барилга байгууламж, явган хүний зам, гэрлэн дохиог хөгжлийн бэрхшээлтэй хүн чөлөөтэй зорчих олон улсын стандартын шаардлагад нийцүүлж өөрчилнө.
- 1.1.15. Хүүхэд хөгжлийн чиглэлээр байгууллагуудын үйл ажиллагааг дэмжиж ажиллана.
- 1.1.16. Хүүхэд харах үйлчилгээг хөгжүүлэх, цэцэрлэгийн хүртээмжийг нэмэгдүүлэх замаар эмэгтэйчүүдийн хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжинэ.
- 1.1.17. Өрх, суманд үзүүлэх 0-5 насны хүүхдийн тусламж, үйлчилгээг чанаржуулах, хүртээмжийг сайжруулах, хөхөөр хооллолтыг дэмжих “эрүүл, чийрэг хүүхэд” хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.18. Хүүхэд нэг бүрийг хөгжүүлэх сургуулийн өмнөх болон бага, дунд боловсролын “цөм” хөтөлбөрийг үргэлжлүүлж, иргэний нийгмийн байгууллага, гэр бүлийн оролцоог өргөжүүлнэ.
- 1.1.19. Дотуур байрны орчин, нөхцөлийг сайжруулах төсөл хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.20. Хүүхдэд тулгарч буй дээрэлхэх, үе тэнгийнхний дарамт, шахалт болон эрүүл мэнд, сэтгэцийн бусад сорилт, бэрхшээлтэй холбоотой асуудлуудыг шийдвэрлэхэд чиглэсэн төсөл хэрэгжүүлнэ.

- 1.1.21. Хүүхдийг цахим дарамт, мөлжлөг, зохисгүй контент зэрэг цахим гэмт хэрэг, аюулаас хамгаалах үйл ажиллагаа, оролцогч талуудын уялдаа холбоог сайжруулна.
- 1.1.22. Мэргэжлийн боловсролын сургуулиудад хөдөлмөрийн зах зээлийн хэрэгцээнд нийцсэн нарийн мэргэжлээр төгссөн оюутан сурагчдыг орон нутагт үйл ажиллагаа явуулж байгаа аж ахуй нэгж байгууллага, төсөл хөлбөрүүдэд ажлын байранд зуучлах ажлыг тогтмол зохион байгуулна.
- 1.1.23. Залуучууд боловсрол эзэмшихэд туслах, хүртээмжийг нэмэгдүүлэх зорилгоор тэтгэлэг олгож буй аж ахуйн нэгж, хувь хүнийг урамшуулах, дотоодын тэтгэлгийн тоог нэмэгдүүлэх төсөл хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.24. Орон нутагт ажиллаж буй залуучуудыг дэмжих хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.25. Гэр бүлийн гишүүн бүрт гэр бүлийн боловсрол олгох “Монгол гэр бүл” боловсролын хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.26. Ажил, хөдөлмөр эрхлэх, санхүү-бизнесээ өргөжүүлэх, амьдрах орчноо хамтдаа сайжруулах мэдлэг, ур чадварын сургалт, зөвлөмжөөр хангагдах боломжийг бий болгоно.
- 1.1.27. Ахмадын сургалтын төв байгуулж, дахин ур чадваржуулах, хөдөлмөрийн чадварт нь тулгуурлан дахин ажил хөдөлмөр эрхлэх боломжийг дэмжинэ.
- 1.1.28. Ахмадын эрүүл мэндийн тогтолцоог сайжруулах хүрээнд спортоор хичээллэх орчин нөхцлийг бүрдүүлэх ажлыг дэмжиж, төрөл бүрийн ахмадын тэмцээн уралдаануудыг дэмжиж ажиллана.
- 1.1.29. Иргэд өөрийн өмчилж авсан хашааны газар дээр айл, хөрш, гудамжаараа нэгдэн төлөвлөлт хийж, инженерийн дэд бүтцэд бүрэн холбогдсон амины орон сууц болгон дахин төлөвлөх ажлыг иргэдийн оролцоонд тулгуурлан хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.30. Дугуйн болон явган алхалтын замын сүлжээг бий болгоно.
- 1.1.31. Орчноо ногооруулсан иргэд, аж ахуйн нэгжийг урамшуулах тогтолцоог бий болгоно.
- 1.1.32. Малчин өрх жуулчид хүлээн авах үйл ажиллагааг дэмжиж, малчдад дээрх чиглэлээр мэдлэг, ур чадварыг нэмэгдүүлэх хөтөлбөр зохион байгуулна.

ХОЁР. СЭРСЭН МОНГОЛ

2.1. ЦОГЦ БОЛОВСРОЛ

XXI зууны өрсөлдөх чадвар бүхий шинэ Монгол хүнийг бий болгохуйц, Монгол хүний төрөлхийн давуу талд түшиглэсэн боловсролын монгол загварыг бүтээнэ.

Боловсролын монгол загвар нь дэлхийн боловсролын шилдэг практик, нотлогдсон сайн туршлагуудыг өөрийн онцлог, давуу талуудаар цааш баяжуулан хөгжүүлсэн, одоо хуримтлагдсан асуудлыг шийдвэрлэх суурь реформын шинжтэй, ирээдүйн сорилтуудыг давахуйц, хангалуун сайхан амьдрах эрхийг баталгаажуулсан, ардчиллын үнэт зүйлс, үндэсний өв уламжлалыг агуулсан байна.

- 2.1.1.1. Нийгмийн хариуцлагын хүрээнд “Хүүхэд бүрт компьютер” хөтөлбөр хэрэгжүүлэх санал, санаачилгыг дэмжинэ.
- 2.1.1.2. Хүүхэд бүрийг хөгжүүлж, бүтээлч сэтгэлгээтэй, өөртөө итгэлтэй, Монгол орныхоо байгаль, түүх, үндэсний хэл, соёл, уламжлалаар бахархдаг хүмүүжил олгох хөтөлбөрийг сэргээн сайжруулж, үргэлжлүүлнэ.
- 2.1.1.3. Хичээлээс гадуурх сургалт, дугуйлангийн хамрагдалтыг 75 хувьд хүргэж,

суралцагчийн сонирхол, чадварыг нээн хөгжүүлэх сонгон, секц, дугуйлангийн үйл ажиллагааг өргөтгөнө.

- 2.1.1.4. Багшийн үндсэн ажил буюу суралцах үйл ажиллагааг нэмэгдүүлж, шаардлагагүй бусад ажлыг эрс багасгана.
- 2.1.1.5. Бүхий л салбарын орчин үеийн дэвшилтэд технологиудад суурилсан бүтээлч шинэлэг санал санаачилгуудыг дэмжиж, иргэдээ орчин үеийн технологийн овсгоотой хэрэглэгч байлгах үүднээс бүх төрлийн шинэлэг технологиудын дэвшлүүдийг танилцуулах сургалт, уулзалт, арга хэмжээнүүдийг тогтмол санаачлан хэрэгжүүлж иргэдээ дэмжиж хамтран ажиллана.

2.2. ЭРҮҮЛ МЭНД – ЭРХЭМ БАЯЛАГ

Монгол Улсын эрүүл мэндийн тогтолцооны үндсийг бүрдүүлэх хүний нөөц, эм, оношлуур, тоног төхөөрөмж, эмнэлзүйн удирдамж, эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээний стандарт, технологи, мэдээллийн систем, удирдлага, зохион байгуулалт, менежмент, санхүүжилт бүх түвшинд уялдаагүйгээс гадна иргэдийн эрүүл мэндийг хамгаалах, дэмжих, сайжруулахад бүрэн нийцэхгүй байгаагаас шалтгаалан тулгамдсан олон асуудлууд үүсээд байна.

Иргэдийн халдварт болон халдварт бус өвчлөл, нас баралт болон эх, нярайн эндэгдлийг бууруулж, бүх нийтийн эрүүл мэндийн нэгдсэн тогтмол хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ. Иргэдийг эрүүл байлгах, шинэчлэл хийхдээ өвдөхөөс өмнө урьдчилан сэргийлэхэд болон эрүүл мэндийн боловсролыг сайжруулахад түлхүү анхаарч ажиллана.

Эмнэлгүүдийг гүйцэтгэлд нь үндэслэн бие даалгаж, чанар, үр дүнг дээшлүүлнэ. Иргэд болон мэргэжлийн шинжээчдийг мэдээллээр ханган шийдвэр гаргах үйл ажиллагаанд оролцуулна. Эрүүл мэндийн даатгалын байгууллагын гүйцэтгэлийг сайжруулж, даатгуулагчдын өмнө үүрэх хариуцлага, үйл ажиллагааг ил тод, нээлттэй болгох замаар даатгуулагчдын сэтгэл ханамжийг сайжруулна.

- 2.2.1.1. Бага насны хүүхдийн хөгжлийн хоцрогдол, хөгжлийн бэрхшээлийг эрт илрүүлэх, оношлох, хүүхэд бүрт тохирох шаардлагатай сэргээн засах хөгжлийн үйлчилгээ үзүүлдэг болно.
- 2.2.1.2. Гэмтэл, ослыг бууруулахад байгууллагуудын хоорондын хамтын ажиллагааг идэвхжүүлж, нийт нас баралтын хэмжээг эрс бууруулна.
- 2.2.1.3. Нийтийн биеийн тамирыг хөгжүүлэх шинэ хөтөлбөр боловсруулж, хэрэгжүүлнэ.
- 2.2.1.4. Явуулын эмнэлгийн чанаржуулахад анхаарч, өрх, сум, багийн эрүүл мэндийн төвийн тусламж, үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг сайжруулна.

2.3. БИЗНЕС, ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТ

Бизнес, хөдөлмөр эрхлэлтийг бүх талаар дэмжиж, дундаж давхаргын эгнээг тэлнэ.

- 2.3.1. Шинээр гарааны бизнес эрхэлж буй иргэдийг дэмжих үүднээс цаг үеийн нөхцөл байдалд нь тохирсон үүсч болзошгүй эрсдэл, давуу тал, бодит боломжуудыг тодорхойлж, хэрэгцээт зөвлөгөө мэдээллүүдийг хүргэж, тогтвортой бизнес болгон төлөвшүүлэхэд дэмжиж бойжуулах үүднээс төсөл хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж ажиллана.
- 2.3.2. Ажил олгогчдын эрэлт, хэрэгцээнд нийцсэн, хөдөлмөрийн зах зээлийн эрэлт, нийлүүлэлтийг бүрэн хангах мэргэжилтэн бэлтгэх нөхцөлийг бүрдүүлнэ.
- 2.3.3. Цагаар ажиллах, гэрээр ажиллах, зайнаас ажиллуулах, сүлжээний маркетинг бүхий бараа, үйлчилгээний борлуулалт хийх зэрэг хөдөлмөр эрхлэлтийн олон

хэлбэрийг дэмжих замаар эмэгтэйчүүд, оюутан, залуучууд, ахмад настан, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжинэ.

- 2.3.4. Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн болон үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх бодлого, зохицуулалтыг сайжруулах, урьдчилсан сэргийлэх үйл ажиллагааг төр, хувийн хэвшлийн хүрээнд хамтран зохион байгуулна.

ГУРАВ. БҮТЭЭЛЧ МОНГОЛ

Худалдаа, аж үйлдвэр, уул уурхай, боловсруулах үйлдвэр, тээвэр, хоол хүнс, мэдээлэл харилцаа, санхүү, даатгал, нийгмийн хамгаалал, соёл, урлаг, аялал жуулчлалын зэрэг салбар бүрийн бодлогыг оновчтой тодорхойлж, тулгамдаж буй асуудлуудыг шийдвэрлэнэ.

3.1 УУЛ УУРХАЙН САЛБАР

- 3.1.1 Бичил уурхайн эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгож, шаардлага хангасан зарим нөхөрлөл, хоршоог уул уурхайн олборлолтын аж ахуйн нэгж хэлбэрээр албажуулан хууль бус олборлогчдод тавих төрийн хяналтын тогтолцоог сайжруулна.
- 3.1.2 Хариуцлагатай уул уурхайн зарчмын дагуу нөхөн сэргээлт, хаалтын асуудлыг тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч аж ахуйн нэгж бүрэн хариуцан гүйцэтгэдэг болгоно.
- 3.1.3 Байгалийн баялгаас орж буй орлого, тосон, төндөрийг иргэдээр хэлэлцүүлдэг тогтолцоог шинэ шатанд гаргана

3.2 БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРИЙН САЛБАР

- 3.2.1 Хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүний боловсруулах үйлдвэрлэлийг дэмжих, санхүүжилтийн найдвартай тогтолцоог бий болгох, олон улсын стандартыг нутагшуулах, экспортлох цогц арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ.
- 3.2.2 Эрдэс баялгийн болон малын гаралтай түүхий эд боловсруулах, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, хөдөө аж ахуй, хүнд, хөнгөн үйлдвэрлэлийг хөгжүүлж, ажлын байр бий болгоно.
- 3.2.3 Малаас гарч буй түүхий эд, арьс шир, ноос ноолуур боловсруулах үйлдвэрлэлийн төвүүдийг бодлогоор дэмжинэ.

3.3 ТЭЭВРИЙН САЛБАР

- 3.3.1 Аймаг, сум, хот хоорондын зорчигч тээврийн үйлчилгээг чөлөөт өрсөлдөөнд шилжүүлж, дагаж мөрдөх стандартыг сайжруулна.
- 3.3.2 Нийтийн тээврийн үйлчилгээг сайжруулж, цаг үеийн нөхцөл байдалд уялдуулж, маршрутыг шинэчлэн стандартыг сайжруулна.

3.4 ХООЛ, ХҮНС ҮЙЛДВЭРЛЭЛИЙН САЛБАР

- 3.4.1 Бүсчилсэн хөгжлийн бодлогын хүрээнд жимс, жимсгэнэ, нарийн ногоо, хүнсний ногоо тариалах болон хүлэмжийн газар олгох, ашиглахад уян хатан бодлого баримталж, гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

3.5 НИЙГМИЙН ХАМГААЛЛЫН САЛБАР

- 3.5.1 Төр засгийн үйлчилгээг тэгш хүртээмжтэй болгож төр болон хөдөлмөр эрхлэлт, хувийн хэвшилд ажил хөдөлмөр эрхэлж буй иргэдийг нам улс төрийн сонголт, үзэл баримтлалаас шалтгаалан талцуулж гадуурхах үйл ажиллагааг таслан зогсоох арга хэмжээнүүдийг хэрэгжүүлнэ.
- 3.5.2 Ядуурлыг бууруулах хөтөлбөрийг баг, хороо, сум, дүүрэг, аймаг, нийслэлийн түвшинд тодорхой зорилт, шалгуур үзүүлэлтээр гаргаж, холбогдох байгууллагуудын үйл ажиллагааг уялдуулна.
- 3.5.3 Бага орлоготой, ядуу өрхийн хөдөлмөрийн насны иргэдийг хөдөлмөрт бэлтгэх, ур чадвар эзэмшүүлэх хөтөлбөрт хамруулах, ажлын байранд зуучлах тогтолцоог бүрдүүлнэ.

3.6 СОЁЛ, УРЛАГИЙН САЛБАР

- 3.6.1 Хувь хүний эрх чөлөө, ардчилал, чөлөөт эдийн засгийн ач холбогдлыг таниулах хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 3.6.2 Археологийн болон түүх, соёлын дурсгал газрын хамгаалалтын зэрэглэл, ангиллыг шинэчилж, соёлын өвийг хамгаалагч, харгалзагчтай байх тогтолцоог бий болгоно.

3.7 АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛ

- 3.7.1 Гадаад, дотоодын аялал жуулчлалыг дэмжих үүднээс сумын нутаг дэвсгэрээр дамжин өнгөрч буй иргэд болон гэр бүл, хамт олон, найз нөхөдтэй хамтран, зорьж ирэх хүмүүсийн тоог нэмэгдүүлэх зорилтын хүрээнд чөлөөт цагаа тав тухтай өнгөрүүлэх цогцолбор бүхий орчныг төлөвлөж, үе шаттай хэрэгжүүлж ажиллана.
- 3.7.2 “Шүршүүр - жорлон” хөтөлбөрийг үйл ажиллагаа явуулж байгаа шатахуун түгээх станц болон өргөн хэрэглээний бараа, бүтээгдэхүүний дэлгүүрүүдэд санал болгож, хамтран хэрэгжүүлнэ.
- 3.7.3 Жуулчдад чанартай үйлчилгээ үзүүлэх аялал жуулчлалын дэд бүтцэд хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлнэ.
- 3.7.4 Өвлийн аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх чиглэлээр гаргасан санал санаачилга, хөтөлбөр, арга хэмжээг бодлогоор дэмжиж, орчин үеийн цанын өвлийн баазыг хувийн хэвшилтэй хамтран хэрэгжүүлнэ.
- 3.7.5 Гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтыг орон нутаг руугаа чиглүүлэх санал санаачилгыг өрнүүлж, Тэрбум мод үндэсний хөтөлбөрийн хүрээнд сумандаа мод тарих, зүлэгжүүлэх байдлаар шинээр цэцэрлэгт хүрээлэн бүхий төгөл байгуулах төслүүдийг хэрэгжүүлнэ.

ДӨРӨВ. ӨРИЙН ДАРАМТГҮЙ МОНГОЛ

Ардчилал төгс хөгжих суурь нөхцөл, улс орны тусгаар тогтнолын баталгаа бол эдийн засаг нь бат бэх, иргэд нь хангалуун амьдрах орчин юм. Эдийн засаг хүчтэй байснаар иргэд үнийн дарамт, өрийн дарамтад боомилгогдсон хямралт байдлаас гарна.

Эдийн засаг тэлсэн ч өсөлт тогтворгүй байна. Уул уурхайн салбарын үйлдвэрлэл нэмэгдэхийн хэрээр хувийн хэрэглээ эргэж, төсвийн зардлын тэлэлт эдийн засгийн өсөлтийг

голлон тодорхойлж байна. Уул уурхайн түүхий эдийн экспорт огцом тэлсний үр дүнд бий болж байгаа эдийн засгийн эерэг нөхцөл байдлыг цаашид тогтвортой хадгалахын тулд эдийн засгийг төрөлжүүлэх, түүхий эдийн үнийн хэлбэлзэлд тэсвэртэй байдлыг бэхжүүлэхэд чиглэсэн бүтцийн өөрчлөлт, бодлогыг үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлэх шаардлагатай. Эдийн засгийг өрийн дарамтаас гаргахын тулд:

Төсвийн сахилга батыг сайжруулж, Засгийн газрын зардлыг танан, халамж, дэмжлэг, татаас зэрэг шилжих төлбөрүүдийг бууруулах санхүүгийн бодлогыг хэрэгжүүлэн, татварын хэмжээг бууруулах бодлого баримтална.

Зам, тээвэр, эрчим хүч, сэргээгдэх эрчим хүч, ус, дулаан хангамж, мэдээлэл, харилцаа холбоо зэрэг олон төрлийн дэд бүтцийн хөгжлөөр Монгол Улс хоцрогдолтой байна. Хөгжлийг дэмжих үр ашигтай дэд бүтцийг орчин үеийн стандартад нийцүүлэн бүтээн байгуулах нь Ардчилсан намын Засгийн газрын гол зорилтуудын нэг байх болно. Үүний тулд төсвийн оновчтой шийдвэр гаргаж, төр, хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагааг хослуулан хэрэгжүүлнэ.

Дэд бүтцийн хөгжлийн зорилтуудыг Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогод нийцүүлэн гаргана.

Бид Монголын эдийн засаг илүү тогтвортой, хуримтлалд суурилсан эрүүл өсөлтөөр урагшлах эдийн засгийн реформын бодлогыг хэрэгжүүлнэ.

4117144322
НЮА0064 9060464

4.1 АЖ ҮЙЛДВЭРИЙН ХӨГЖИЛ, БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРҮҮД

- 4.1.1. Инноваци, өндөр технологи, нэмүү өртөг шингэсэн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл, үйлчилгээ, дахин боловсруулах болон бүтээлч аж үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх хувийн хэвшлийн санал, санаачилгыг дэмжинэ.
- 4.1.2. Одоо ашиглаж байгаа болон ашиглахад бэлэн байгалийн түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын орд, цементийн үйлдвэрүүдийг түшиглэн барилгын материалын үйлдвэрлэлийг дэмжинэ.

4.2 БАРИЛГА, ХОТ БАЙГУУЛАЛТ, ГАЗРЫН ХАРИЛЦАА

- 4.1.1. Хүн амыг орон сууцжуулах зорилтын хүрээнд дараах чиглэлээр орон сууцны бодлого хэрэгжүүлнэ. Үүнд:

- “Тогтвортой орлого бүхий орон сууц” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж, аймаг, сумын төвүүдэд орон сууцыг хүн амын зорилтот бүлэгт тааламжтай нөхцөлөөр бүтээн байгуулах хувийн хэвшлийн санал, санаачилгыг дэмжинэ;
- Төр, хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагааны хүрээнд аж ахуйн нэгжүүдэд дэмжлэг үзүүлэх замаар түрээсийн орон сууцны фонд бий болгоно.
- Хашаандаа амины тохилог орон сууц барих санаачилгыг дэмжинэ.
- Хууль бусаар газар олголт хийгдсэн газруудыг иргэдтэйгээ хамтран шалган тогтоож, гомдол маргаантай холбоотой асуудлыг судлан цэгцэлж, хуулийн хүрээнд зохих арга хэмжээг авч дахин төлөвлөж, орон нутгийн иргэддээ шинээр газар авах боломжийг бүрдүүлнэ.
- Гэр хорооллын инженерийн дэд бүтэц (цэвэр ус, бохир ус ариутгах татуурга, интернэтийн шилэн кабель)-д холбож, халаалтыг төвлөрсөн болон сэргээгдэх эрчим хүчний эх үүсвэртэй амины орон

сууц болгон дахин төлөвлөх ажлыг иргэдийн оролцоотой хэрэгжүүлж, амьдран суух байшингаа барихад урт хугацаатай, хүү багатай, орон сууцны ипотекийн зээлээр санхүүгийн дэмжлэг үзүүлж ажиллана.

- Гэр хорооллын инженерийн шугам сүлжээнд холбогдох хэрэгсэл үйлдвэрлэх, нийлүүлэх төсөл хөтөлбөрүүдийг орон нутаг хөгжүүлэх сангаас дэмжлэг үзүүлнэ.
- Иргэдийн эрүүл, аюулгүй орчинд ажиллаж, амьдрах таатай нөхцөлийг бүрдүүлэх зорилгоор сумдын ерөнхий төлөвлөгөө, зураг төслийг иргэдийн оролцоонд тулгуурлан боловсруулж, дэд бүтэцжүүлэх ажлыг хэрэгжүүлнэ.

4.1.2. Хот, суурин газрын хүнсний нийтийн хэрэгжээний малыг зөвхөн үйлдвэрийн аргаар нядалж боловсруулах стандартыг бүрдүүлж, энэ чиглэлд хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

4.1.3. Хүнсний аюулгүй байдлын найдвартай статистик мэдээллийн системийг нэвтрүүлж, хүнсний бүтээгдэхүүний хяналтын тогтолцоог шинэчилнэ. Хэрэглэгчдийн оролцоог нэмэгдүүлж, лабораториудыг хувийн хэвшилд шилжүүлнэ.

4117144522
HQA8064 9060464

4.2. ДЭД БҮТЦИЙН ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

4.2.1. Ус

4.2.1.1. Гүний усны хэрэглээг гамнах төсөл хэрэгжүүлнэ.

4.2.1.2. “Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөн болон цөлжилттэй тэмцэх ажлын хүрээнд сум бүрт 50 - 100 га ногоон байгууламж бий болгоно.

4.2.1.3. Сансарын интернэтийг малчдад бүрэн нэвтрүүлж, мал маллах ажилд технологийн ололтыг нэвтрүүлнэ.

4.2.2. Хөдөө аж ахуй, Мал аж ахуйн салбар

4.2.2.1. “Хариуцлагатай, чинээлэг малчин” хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.

4.2.2.2. Мал, малын гаралтай бүх төрлийн түүхий эд, бүтээгдэхүүний үнэ цэнийг нэмэгдүүлж, эдийн засгийн эргэлтийг хурдасгах замаар малчдын амьжиргаа, орлогыг дээшлүүлэх нөхцөл бүрдүүлнэ.

4.2.2.3. Малын тэжээлийн үйлдвэрлэлийн бизнес эрхлэхэд чиглэсэн хувийн хэвшлийн санаачилгыг урамшуулан дэмжиж, малын таримал тэжээлийн тариалалтыг төрийн бодлоготой уялдуулан нэмэгдүүлнэ.

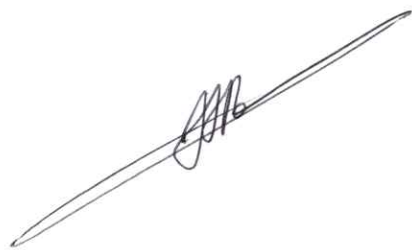
4.2.2.4. Өндөр ашиг шимтэй үндэсний болон дасан зохицох чадвартай гадаадын үржлийн малыг өсгөн бойжуулах үржлийн аж ахуйг хөгжүүлж, малчдад чанартай, таваарлаг малтай болох боломжийг бүрдүүлнэ.

4.2.2.5. Мах, сүү, шувуу, зөгийний эрчимжсэн фермерийн аж ахуй эрхлэх иргэн, аж ахуйн нэгжийг хөрөнгө оруулалтыг бүсчилсэн хөгжлийн бодлоготой уялдуулан зээлийн бодлогоор дэмжинэ.

4.2.2.6. Мах, махан бүтээгдэхүүнийг бэлтгэх цехийн үйл ажиллагааг дэмжиж ажиллана.

4.2.2.7. Малын гаралтай хоёр дахь түүхий эдийг хаягдалгүй боловсруулах, өндөр уургийн агууламжтай түүхий эд үйлдвэрлэх чиглэлд хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

4.2.2.8. Өвлийн хүлэмжийн, мал, амьтны фермийн барилга байгууламжид хөрөнгө оруулах 15 хүртэлх жилийн моргейжийн зээлийн хэлбэрийг нэвтрүүлж, орон

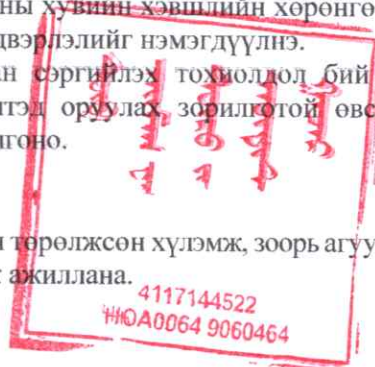
нутагт ажлын байрыг нэмэгдүүлнэ.

4.2.2.9. Гахай, махны болон өндөгний тахианы хувийн хэвцлийн хөрөнгө оруулалтын зээл дэмжлэг үзүүлж, дотоодын үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлнэ.

4.2.2.10. Эрсдэл бүхий нөхцөлөөс урьдчилан сэргийлэх тохиолдол бий болсон үед малчдад худалдан борлуулж, эргэлтэд оруулах, зорилготой өвс, тэжээлийн нөөцийн фондын тогтолцоог бий болгоно.

4.3.3 Газар тариалангийн салбар

4.3.3.1 Мах, хүнсний ногоо, нарийн ногооны төрөлжсөн хүлэмж, зоорь агуулахыг олноор байгуулахад чиглэж, иргэдээ дэмжиж ажиллана.

БАЯНЦОГТ СУМЫН АРДЧИЛСАН НАМ

A handwritten signature in black ink, consisting of stylized cursive letters.

**ТӨВ АЙМАГ ДАХЬ
ТӨРИЙН АУДИТЫН ГАЗАР**

41100, Төв аймаг, Зуунмод сум
Утас: 70272582, Цахим шуудан: tuv@audit.gov.mn
Цахим хаяг: www.audit.mn

2024-08-05 № 01/467
танай _____-ны № _____-т

ТӨВ АЙМГИЙН БАЯНЧАНДМАНЬ
СУМЫН СОНГУУЛИЙН ХОРООНД

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөр хуульд заасан
шаардлагад нийцсэн талаарх дүгнэлт

Төрийн аудитын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.3, Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.5, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.4-т заасан Төрийн аудитын байгууллагын бүрэн эрхийн хүрээнд Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох Төв аймгийн Баянчандмань сумын "Ардчилсан нам"-ын сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянаж, дүгнэлт гаргалаа.

Үүрэг хариуцлагын талаарх мэдээлэл

Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох нам, эвсэл нь сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрөө Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль болон Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, УИХ-аас баталсан хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичигт нийцүүлэн боловсруулж, санхүүгийн тодорхой эх үүсвэр шаардсан зорилт, арга хэмжээг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах зардлын талаарх тооцоо, судалгааг гарган хуульд заасны дагуу дүгнэлт гаргуулах үүрэг хүлээнэ.

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийн дүгнэлтийн үндэслэл

Төрийн аудитын байгууллага нь Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох нам, эвслийн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянан үзэхдээ Төрийн аудит MNS 6817-1:2020 Төрийн аудит. Тулгуур зарчим, MNS 6817-6:2020 Төрийн аудит. Нийцлийн аудитын зарчим, MNS 6817-8:2020 Төрийн аудит. Нийцлийн аудит стандартыг удирдлага болгон Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль болон Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, УИХ-аас баталсан хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичиг, Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн 2024 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, 2025-2026 оны төсвийн төсөөллийн тухай хууль, холбогдох байгууллагаас авсан тайлан, судалгаа, мэдээллийг тус тус шалгуур болгон авч үзсэн.

Дүгнэлт

Төв аймгийн Баянчандмань сумын "Ардчилсан нам"-ын Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцохоор ирүүлсэн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийн зорилт, арга хэмжээ нь Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.3, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.3 дахь хэсэг, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд заасан тусгай шаардлагад тус тус нийцсэн байна.

Төв аймгийн Баянчандмань сумын "Ардчилсан нам"-ын мөрийн хөтөлбөр /Хуудас/-ийг хавсаргав.

Хувийг: Баянчандмань сумын Ардчилсан намын хороонд

ДАРГА,
ТЭРГҮҮЛЭХ АУДИТОР

Ц.ХИШИГЖАРГАЛ

019020812

ОРОН НУТГИЙН 2024 ОНЫ ЭЭЛЖИТ СОНГУУЛЬД ТӨВ АЙМГИЙН
БАЯНЧАНДМАНЬ СУМЫН АРДЧИЛСАН НАМААС ДЭВШҮҮЛЖ БУЙ
МӨРИЙН ХӨТӨЛБӨР

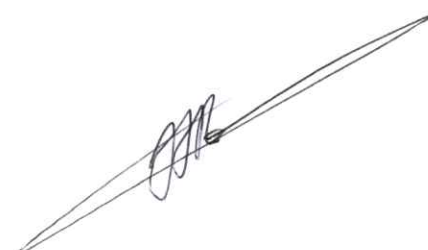
БҮТЭН МОНГОЛ
БҮРЭН АРДЧИЛАЛ “9+90+900”
ЭРЧИМТ ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Баянчандмань сум
2024 он

АГУУЛГА

Contents

ЭРЧИМТ ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	1
НЭГ. БҮТЭН МОНГОЛ	4
ХОЁР.СЭРСЭН МОНГОЛ	5
2.1. ЦОГЦ БОЛОВСРОЛ	5
2.2. ЭРҮҮЛ МЭНД-ЭРХЭМ БАЯЛАГ	6
2.3. БИЗНЕС, ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТ	6
ГУРАВ.БҮТЭЭЛЧ МОНГОЛ	7
3.1. УУЛ УУРХАЙН САЛБАР	7
3.2. БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРИЙН САЛБАР	7
3.3. ТЭЭВРИЙН САЛБАР	7
3.4. ХООЛ, ХҮНС ҮЙЛДВЭРЛЭЛИЙН САЛБАР	7
3.5. НИЙГМИЙН ХАМГААЛДЫН САЛБАР	8
3.6. СОЁЛ, УРЛАГИЙН САЛБАР	8
3.7. АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛ	8
ДӨРӨВ.ӨРИЙН ДАРАМТГҮЙ МОНГОЛ	8
4.1. АЖ ҮЙЛДВЭРИЙН ХӨГЖИЛ, БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРҮҮД	9
4.2. БАРИЛГА, ХОТ БАЙГУУЛАЛТ, ГАЗРЫН ХАРИЛЦАА	9
4.2. ДЭД БҮТЦИЙН ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	10

ӨМНӨТГӨЛ

Монгол Улсын тусгаар тогтнол, Үндэсний эрх ашиг, Үндсэн хуульт ардчиллаа хамгаалан бэхжүүлж, хувь хүний эрх чөлөө, хуулийн засаглал, чөлөөт зах зээл, иргэний нийгмийн зарчимд суурилсан тогтвортой хөгжлийн төлөөх баруун төвийн намын хувьд,

АРДЧИЛСАН НАМ ӨНӨӨГИЙН ЭДИЙН ЗАСАГ, УЛС ТӨРИЙН НӨХЦӨЛ БАЙДЛЫГ ДАРААХ БАЙДЛААР ДҮГНЭЖ БАЙНА:

- Эдийн засаг томорсон гэх ч иргэдийн орлого, худалдан авах чадвар нэмэгдээгүй;
- Валютын нөөц нэмэгдсэн гэх боловч төгрөгийн ханш суларсан;
- Монгол Улсын иргэн бүр 33.0 сая төгрөгийн өртэй болсон;
- Туг хийсгэж, тууз хайчлаад, томоохон бүтээн байгуулалт ганцыг ч хийгээгүй. Дарханы замыг дуусгаж чадаагүй;
- Цахилгааны доголдол, шатахууны хомсдол тогтмол бий болж, эрчим хүчний асуудал үндэсний аюулгүй байдалд нөлөөлөх болсон;
- Авлигын индексээр 180 улсаас 121 дүгээрт бичигдэж, 2015 оноос хойш 49 байраар ухарсан;
- Монголчуудын 28.8 хувь нь ядуурлын шугамаас доогуур, 21.4 хувь нь ядуурлын шугамд ойр амьдрах болсон. Хүн амын талаас илүү хувь нь ядууралд өртсөн улс болж, дампуурлын ирмэгт тулсан;
- Цар тахлын улмаас боловсролын хомсдол газар авч, энэ үзүүлэлтээр мөн л дэлхийд сүүл мушгих болсон;
- Шударга шүүмжлэл хэлсэн хүн бүрийг баривчилж, хорьдог болсон;
- Агаарын бохирдлын улмаас хорт хавдрын шалтгаант нас баралт эрс нэмэгдсэн.

ТИЙМ УЧРААС, 2016-2024 ОНЫГ БИД АЛДАГДСАН 8 ЖИЛ ХЭМЭЭН ДҮГНЭЖ БАЙНА.

Алдагдсан 8 жилийг дүгнэсний үр дүнд алдааг засч, Монгол Улсын эдийн засаг эрчимтэй хөгжсөн, хуулийн засаглал, шударга ёс тогтсон, хүн бүр ажил, хөдөлмөр эрхлэн, орлого нь амьдрал ахуйд хүрэлцсэн, эрүүл, аюулгүй орчинд ажиллаж, амьдарсан хүнлэг, ардчилсан нийгмийг цогцлоохыг ЭРХЭМ ЗОРИЛГО болгож,

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрт санал авах “БҮТЭН АРДЧИЛАЛ” аяныг бүсчилсэн хөгжлийн хэлбэрээр улс, орон даяар зохион байгуулж, аймаг, дүүргийн гишүүд, дэмжигчид, бүх намын хороо, иргэний нийгмийн төлөөлөл, мэргэжлийн холбоод, төрийн бус байгууллагуудаас авсан саналуудыг үндэслэн:

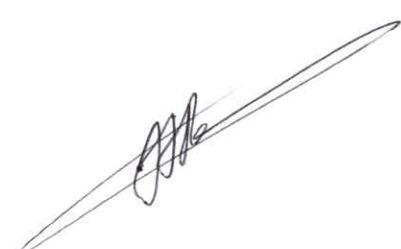
Төв аймгийн Баянчандмань сумын Ардчилсан нам 2024 оны Орон нутгийн сонгуульд стратегийн 4 бүлэг бүхий БҮТЭН МОНГОЛ – БҮРЭН АРДЧИЛАЛ Эрчимт хөгжлийн төлөвлөгөөг танилцуулж байна.

НЭГ. БҮТЭН МОНГОЛ

1.1. Иргэдэд чиглэсэн хөгжлийн бодлого

Төв аймгийн Баянчандмань суманд ажиллаж амьдарч байгаа салбар бүрийн иргэдэд чиглэсэн хөгжлийн бодлогын хүрээнд хэрэгжүүлэх арга хэмжээ.

- 1.1.1. “Өрх бүр баялаг бүтээгч” хөтөлбөрийг үе шаттай хэрэгжүүлнэ. Экспортод чиглэсэн жижиг, дунд үйлдвэрлэлийг дэмжин ажиллана.
- 1.1.2. Иргэн, аж ахуйн нэгжийн төрөөс авах үйлчилгээг цахим хэлбэрт шилжүүлэх арга хэмжээг дэмжинэ.
- 1.1.3. Хөдөө аж ахуйн гаралтай түүхий эдийг боловсруулах, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, жижиг дунд хөнгөн үйлдвэрлэлийг дэмжин ажиллаж, иргэдийн бодит орлогыг нэмэгдүүлнэ.
- 1.1.4. Малчдын хамтын оролцоонд тулгуурлан бэлчээр нутгийн тогтвортой ашиглалтыг хангаж, доройтсон бэлчээрийн 30-аас доошгүй хувийг сэргээнэ.
- 1.1.5. Бүсчилсэн хөгжлийн хөтөлбөрт тулгуурлан малчин өрхийг дэмжин “Малжуулах хөтөлбөр”-ийг орон нутагт хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.6. Бүсчилсэн хөгжлийн хөтөлбөрт тулгуурлан Газар тариалангийн бүс нутагт усалтын системийн менежментийг боловсронгуй болгож, тариалан эрхлэгч, хүнсний ногоо тариалагчдыг бодлогоор дэмжинэ.
- 1.1.7. Малын эмч нарын ур чадварыг дэмжих замаар нэгж малд ногдох мал эмнэлгийн үйлчилгээний чанарыг сайжруулна.
- 1.1.8. Төрийн албанаас эрт тэтгэвэрт гарч буй иргэд жижиг, дунд, бичил бизнесийн салбарт ажиллах, баялаг бүтээх боломжийг бүрдүүлнэ.
- 1.1.9. Бүх шатны төрийн албан хаагчдыг эрхэлдэг ажлынхаа чиглэлээр сурч боловсрохыг дэмжиж, жил бүр сургалтад хамруулна.
- 1.1.10. Чөлөөт өрсөлдөөний зарчимд нийцүүлэн мэргэжлийн соёл, урлагийн байгууллагуудад нэмэлт орлого олох боломж, нөхцөлийг бүрдүүлнэ.
- 1.1.11. Тусгай хэрэгцээт хүний асран хамгаалагчдыг дэмжих бодлого хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.12. Тусгай хэрэгцээт хүүхэд, иргэдэд зориулсан сэргээн засах, хөгжлийн цогцолбор төвийг орон нутагт байгуулна.
- 1.1.13. Эмнэлгүүдэд тусгай хэрэгцээт хүнд зориулсан орчин бий болгоно.
- 1.1.14. Үйлчилгээний газар, шинээр баригдаж байгаа барилга байгууламж, явган хүний зам, гэрлэн дохиог хөгжлийн бэрхшээлтэй хүн чөлөөтэй зорчих олон улсын стандартын шаардлагад нийцүүлж өөрчилнө.
- 1.1.15. Хүүхэд хөгжлийн чиглэлээр байгууллагуудын үйл ажиллагааг дэмжиж ажиллана.
- 1.1.16. Хүүхэд харах үйлчилгээг хөгжүүлэх, цэцэрлэгийн хүртээмжийг нэмэгдүүлэх замаар эмэгтэйчүүдийн хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжинэ.
- 1.1.17. Өрх, суманд үзүүлэх 0-5 насны хүүхдийн тусламж, үйлчилгээг чанаржуулах, хүртээмжийг сайжруулах, хөхөөр хооллолтыг дэмжих “эрүүл, чийрэг хүүхэд” хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.18. Хүүхэд нэг бүрийг хөгжүүлэх сургуулийн өмнөх болон бага, дунд боловсролын “цөм” хөтөлбөрийг үргэлжлүүлж, иргэний нийгмийн байгууллага, гэр бүлийн оролцоог өргөжүүлнэ.
- 1.1.19. Дотуур байрны орчин, нөхцөлийг сайжруулах төсөл хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.20. Хүүхдэд тулгарч буй дээрэлхэх, үе тэнгийнхний дарамт, шахалт болон эрүүл мэнд, сэтгэцийн бусад сорилт, бэрхшээлтэй холбоотой асуудлуудыг шийдвэрлэхэд чиглэсэн төсөл хэрэгжүүлнэ.

- 1.1.21. Хүүхдийг цахим дарамт, мөлжлөг, зохисгүй контент зэрэг цахим гэмт хэрэг, аюулаас хамгаалах үйл ажиллагаа, оролцогч талуудын уялдаа холбоог сайжруулна.
- 1.1.22. Мэргэжлийн боловсролын сургуулиудад хөдөлмөрийн зах зээлийн хэрэгцээнд нийцсэн нарийн мэргэжлээр төгссөн оюутан сурагчдыг орон нутагт үйл ажиллагаа явуулж байгаа аж ахуй нэгж байгууллага, төсөл хөлбөрүүдэд ажлын байранд зуучлах ажлыг тогтмол зохион байгуулна.
- 1.1.23. Залуучууд боловсрол эзэмшихэд туслах, хүртээмжийг нэмэгдүүлэх зорилгоор тэтгэлэг олгож буй аж ахуйн нэгж, хувь хүнийг урамшуулах, дотоодын тэтгэлгийн тоог нэмэгдүүлэх төсөл хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.24. Орон нутагт ажиллаж буй залуучуудыг дэмжих хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.25. Гэр бүлийн гишүүн бүрт гэр бүлийн боловсрол олгох “Монгол гэр бүл” боловсролын хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.26. Ажил, хөдөлмөр эрхлэх, санхүү, бизнесээ өргөжүүлэх, амьдрах орчноо хамтдаа сайжруулах мэдлэг, ур чадварын сургалт, зөвлөмжөөр хангагдах боломжийг бий болгоно.
- 1.1.27. Ахмадын сургалтын төв байгуулж, дахин ур чадваржуулах, хөдөлмөрийн чадварт нь тулгуурлан дахин ажил хөдөлмөр эрхлэх боломжийг дэмжинэ.
- 1.1.28. Ахмадын эрүүл мэндийн тогтолцоог сайжруулах хүрээнд спортоор хичээллэх орчин нөхцлийг бүрдүүлэх ажлыг дэмжиж, төрөл бүрийн ахмадын тэмцээн уралдаануудыг дэмжиж ажиллана.
- 1.1.29. Иргэд өөрийн өмчилж авсан хашааны газар дээр айл, хөрш, гудамжаараа нэгдэн төлөвлөлт хийж, инженерийн дэд бүтцэд бүрэн холбогдсон амины орон сууц болгон дахин төлөвлөх ажлыг иргэдийн оролцоонд тулгуурлан хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.30. Дугуйн болон явган алхалтын замын сүлжээг бий болгоно.
- 1.1.31. Орчноо ногооруулсан иргэд, аж ахуйн нэгжийг урамшуулах тогтолцоог бий болгоно.
- 1.1.32. Малчин өрх жуулчид хүлээн авах үйл ажиллагааг дэмжиж, малчдад дээрх чиглэлээр мэдлэг, ур чадварыг нэмэгдүүлэх хөтөлбөр зохион байгуулна.

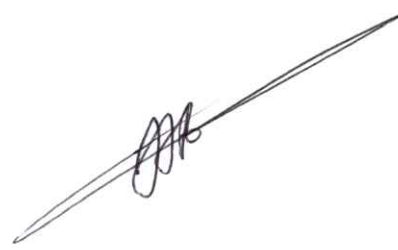
ХОЁР. СЭРСЭН МОНГОЛ

2.1. ЦОГЦ БОЛОВСРОЛ

XXI зууны өрсөлдөх чадвар бүхий шинэ Монгол хүнийг бий болгохуйц, Монгол хүний төрөлхийн давуу талд түшиглэсэн боловсролын монгол загварыг бүтээнэ.

Боловсролын монгол загвар нь дэлхийн боловсролын шилдэг практик, нотлогдсон сайн туршлагуудыг өөрийн онцлог, давуу талуудаар цааш баяжуулан хөгжүүлсэн, одоо хуримтлагдсан асуудлыг шийдвэрлэх суурь реформын шинжтэй, ирээдүйн сорилтуудыг давахуйц, хангалуун сайхан амьдрах эрхийг баталгаажуулсан, ардчиллын үнэт зүйлс, үндэсний өв уламжлалыг агуулсан байна.

- 2.1.1.1. Нийгмийн хариуцлагын хүрээнд “Хүүхэд бүрт компьютер” хөтөлбөр хэрэгжүүлэх санал, санаачилгыг дэмжинэ.
- 2.1.1.2. Хүүхэд бүрийг хөгжүүлж, бүтээлч сэтгэлгээтэй, өөртөө итгэлтэй, Монгол орныхоо байгаль, түүх, үндэсний хэл, соёл, уламжлалаар бахархдаг хүмүүжил олгох хөтөлбөрийг сэргээн сайжруулж, үргэлжлүүлнэ.
- 2.1.1.3. Хичээлээс гадуурх сургалт, дугуйлангийн хамрагдалтыг 75 хувьд хүргэж,

суралцагчийн сонирхол, чадварыг нээн хөгжүүлэх сонгон, секц, дугуйлангийн үйл ажиллагааг өргөтгөнө.

- 2.1.1.4. Багшийн үндсэн ажил буюу суралцах үйл ажиллагааг нэмэгдүүлж, шаардлагагүй бусад ажлыг эрс багасгана.
- 2.1.1.5. Бүхий л салбарын орчин үеийн дэвшилтэд технологиудад суурилсан бүтээлч шинэлэг санал санаачилгуудыг дэмжиж, иргэдээ орчин үеийн технологийн овсгоотой хэрэглэгч байлгах үүднээс бүх төрлийн шинэлэг технологиудын дэвшлүүдийг танилцуулах сургалт, уулзалт, арга хэмжээнүүдийг тогтмол санаачлан хэрэгжүүлж иргэдээ дэмжиж хамтран ажиллана.

2.2. ЭРҮҮЛ МЭНД – ЭРХЭМ БАЯЛАГ

Монгол Улсын эрүүл мэндийн тогтолцооны үндсийг бүрдүүлэх хүний нөөц, эм, оношлуур, тоног төхөөрөмж, эмнэлзүйн удирдамж, эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээний стандарт, технологи, мэдээллийн систем, удирдлага, зохион байгуулалт, менежмент, санхүүжилт бүх түвшинд уялдаагүйгээс гадна иргэдийн эрүүл мэндийг хамгаалах, дэмжих, сайжруулахад бүрэн нийцэхгүй байгаагаас шалтгаалан тулгамдсан олон асуудлууд үүсээд байна.

Иргэдийн халдварт болон халдварт бус өвчлөл, нас баралт болон эх, нярайн эндэгдлийг бууруулж, бүх нийтийн эрүүл мэндийн нэгдсэн цогц хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ. Иргэдийг эрүүл байлгах, шинэчлэл хийхдээ өвдөхөөс өмнө урьдчилан сэргийлэхэд болон эрүүл мэндийн боловсролыг сайжруулахад түлхүү анхаарч ажиллана.

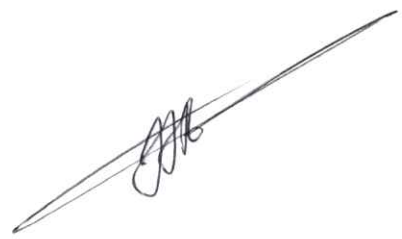
Эмнэлгүүдийг гүйцэтгэлд нь үндэслэн бие даалгаж, чанар, үр дүнг дээшлүүлнэ. Иргэд болон мэргэжлийн шинжээчдийг мэдээллээр ханган шийдвэр гаргах үйл ажиллагаанд оролцуулна. Эрүүл мэндийн даатгалын байгууллагын гүйцэтгэлийг сайжруулж, даатгуулагчдын өмнө үүрэх хариуцлага, үйл ажиллагааг ил тод, нээлттэй болгох замаар даатгуулагчдын сэтгэл ханамжийг сайжруулна.

- 2.2.1.1. Бага насны хүүхдийн хөгжлийн хоцрогдол, хөгжлийн бэрхшээлийг эрт илрүүлэх, оношлох, хүүхэд бүрт тохирох шаардлагатай сэргээн засах хөгжлийн үйлчилгээ үзүүлдэг болно.
- 2.2.1.2. Гэмтэл, ослыг бууруулахад байгууллагуудын хоорондын хамтын ажиллагааг идэвхжүүлж, нийт нас баралтын хэмжээг эрс бууруулна.
- 2.2.1.3. Нийтийн биеийн тамирыг хөгжүүлэх шинэ хөтөлбөр боловсруулж, хэрэгжүүлнэ.
- 2.2.1.4. Явуулын эмнэлгийн чанаржуулахад анхаарч, өрх, сум, багийн эрүүл мэндийн төвийн тусламж, үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг сайжруулна.

2.3. БИЗНЕС, ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТ

Бизнес, хөдөлмөр эрхлэлтийг бүх талаар дэмжиж, дундаж давхаргын эгнээг тэлнэ.

- 2.3.1. Шинээр гарааны бизнес эрхэлж буй иргэдийг дэмжих үүднээс цаг үеийн нөхцөл байдалд нь тохирсон үүсч болзошгүй эрсдэл, давуу тал, бодит боломжуудыг тодорхойлж, хэрэгцээт зөвлөгөө мэдээллүүдийг хүргэж, тогтвортой бизнес болгон төлөвшүүлэхэд дэмжиж бойжуулах үүднээс төсөл хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж ажиллана.
- 2.3.2. Ажил олгогчдын эрэлт, хэрэгцээнд нийцсэн, хөдөлмөрийн зах зээлийн эрэлт, нийлүүлэлтийг бүрэн хангах мэргэжилтэн бэлтгэх нөхцөлийг бүрдүүлнэ.
- 2.3.3. Цагаар ажиллах, гэрээр ажиллах, зайнаас ажиллуулах, сүлжээний маркетинг бүхий бараа, үйлчилгээний борлуулалт хийх зэрэг хөдөлмөр эрхлэлтийн олон

- хэлбэрийг дэмжих замаар эмэгтэйчүүд, оюутан, залуучууд, ахмад настан, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжинэ.
- 2.3.4. Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн болон үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх бодлого, зохицуулалтыг сайжруулах, урьдчилсан сэргийлэх үйл ажиллагааг төр, хувийн хэвшлийн хүрээнд хамтран зохион байгуулна.

ГУРАВ. БҮТЭЭЛЧ МОНГОЛ

Худалдаа, аж үйлдвэр, уул уурхай, боловсруулах үйлдвэр, тээвэр, хоол хүнс, мэдээлэл харилцаа, санхүү, даатгал, нийгмийн хамгаалал, соёл, урлаг, аялал жуулчлалын зэрэг салбар бүрийн бодлогыг оновчтой тодорхойлж, тулгамдаж буй асуудлуудыг шийдвэрлэнэ.

3.1 УУЛ УУРХАЙН САЛБАР

- 3.1.1 Бичил уурхайн эрх зүйн орчныг боловсруулж бодгож, шаардлага хангасан зарим нөхөрлөл, хоршоог уул уурхайн олборлогчдын аж ахуйн нэгж хэлбэрээр албажуулан хууль бус олборлогчдод тавих төрийн хяналтын тогтолцоог сайжруулна.
- 3.1.2 Хариуцлагатай уул уурхайн зарчмын дагуу нөхөн сэргээлт, хаалтын асуудлыг тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч аж ахуйн нэгж бүрэн хариуцан гүйцэтгэдэг болгоно.
- 3.1.3 Байгалийн баялгаас орж буй орлого, төсөв, тендерийг иргэдээр хэлэлцүүлдэг тогтолцоог шинэ шатанд гаргана

3.2 БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРИЙН САЛБАР

- 3.2.1 Хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүний боловсруулах үйлдвэрлэлийг дэмжих, санхүүжилтийн найдвартай тогтолцоог бий болгох, олон улсын стандартыг нутагшуулах, экспортлох цогц арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ.
- 3.2.2 Эрдэс баялгийн болон малын гаралтай түүхий эд боловсруулах, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, хөдөө аж ахуй, хүнд, хөнгөн үйлдвэрлэлийг хөгжүүлж, ажлын байр бий болгоно.
- 3.2.3 Малаас гарч буй түүхий эд, арьс шир, ноос ноолуур боловсруулах үйлдвэрлэлийн төвүүдийг бодлогоор дэмжинэ.

3.3 ТЭЭВРИЙН САЛБАР

- 3.3.1 Аймаг, сум, хот хоорондын зорчигч тээврийн үйлчилгээг чөлөөт өрсөлдөөнд шилжүүлж, дагаж мөрдөх стандартыг сайжруулна.
- 3.3.2 Нийтийн тээврийн үйлчилгээг сайжруулж, цаг үеийн нөхцөл байдалд уялдуулж, маршрутыг шинэчлэн стандартыг сайжруулна.

3.4 ХООЛ, ХҮНС ҮЙЛДВЭРЛЭЛИЙН САЛБАР

- 3.4.1 Бүсчилсэн хөгжлийн бодлогын хүрээнд жимс, жимсгэнэ, нарийн ногоо, хүнсний ногоо тариалах болон хүлэмжийн газар олгох, ашиглахад уян хатан бодлого баримталж, гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

3.5 НИЙГМИЙН ХАМГААЛЛЫН САЛБАР

- 3.5.1 Төр засгийн үйлчилгээг тэгш хүртээмжтэй болгож төр болон хөдөлмөр эрхлэлт, хувийн хэвшилд ажил хөдөлмөр эрхэлж буй иргэдийг нам улс төрийн сонголт, үзэл баримтлалаас шалтгаалан талцуулж гадуурхах үйл ажиллагааг таслан зогсоох арга хэмжээнүүдийг хэрэгжүүлнэ.
- 3.5.2 Ядуурлыг бууруулах хөтөлбөрийг баг, хороо, сум, дүүрэг, аймаг, нийслэлийн түвшинд тодорхой зорилт, шалгуур үзүүлэлтээр гаргаж, холбогдох байгууллагуудын үйл ажиллагааг уялдуулна.
- 3.5.3 Бага орлоготой, ядуу өрхийн хөдөлмөрийн насны иргэдийг хөдөлмөрт бэлтгэх, ур чадвар эзэмшүүлэх хөтөлбөрт хамруулах, ажлын байранд зуучлах тогтолцоог бүрдүүлнэ.

3.6 СОЁЛ, УРЛАГИЙН САЛБАР

- 3.6.1 Хувь хүний эрх чөлөө, ардчилал, чөлөөт эдийн засгийн ач холбогдлыг таниулах хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 3.6.2 Археологийн болон түүх, соёлын дурсгалт газрын хамгаалалтын зэрэглэл, ангиллыг шинэчилж, соёлын өвийг хамгаалагч, харгалзагчтай байх тогтолцоог бий болгоно.

3.7 АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛ

- 3.7.1 Гадаад, дотоодын аялал жуулчлалыг дэмжих үүднээс сумын нутаг дэвсгэрээр дамжин өнгөрч буй иргэд болон гэр бүл, хамт олон, найз нөхөдтэй хамтран, зорьж ирэх хүмүүсийн тоог нэмэгдүүлэх зорилтын хүрээнд чөлөөт цагаа тав тухтай өнгөрүүлэх цогцолбор бүхий орчныг төлөвлөж, үе шаттай хэрэгжүүлж ажиллана.
- 3.7.2 “Шүршүүр - жорлон” хөтөлбөрийг үйл ажиллагаа явуулж байгаа шатахуун түгээх станц болон өргөн хэрэглээний бараа, бүтээгдэхүүний дэлгүүрүүдэд санал болгож, хамтран хэрэгжүүлнэ.
- 3.7.3 Жуулчдад чанартай үйлчилгээ үзүүлэх аялал жуулчлалын дэд бүтцэд хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлнэ.
- 3.7.4 Өвлийн аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх чиглэлээр гаргасан санал санаачилга, хөтөлбөр, арга хэмжээг бодлогоор дэмжиж, орчин үеийн цанын өвлийн баазыг хувийн хэвшилтэй хамтран хэрэгжүүлнэ.
- 3.7.5 Гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтыг орон нутаг руугаа чиглүүлэх санал санаачилгыг өрнүүлж, Тэрбум мод үндэсний хөтөлбөрийн хүрээнд сумандаа мод тарих, зүлэгжүүлэх байдлаар шинээр цэцэрлэгт хүрээлэн бүхий төгөл байгуулах төслүүдийг хэрэгжүүлнэ.

ДӨРӨВ. ӨРИЙН ДАРАМТГҮЙ МОНГОЛ

Ардчилал төгс хөгжих суурь нөхцөл, улс орны тусгаар тогтнолын баталгаа бол эдийн засаг нь бат бэх, иргэд нь хангалуун амьдрах орчин юм. Эдийн засаг хүчтэй байснаар иргэд үнийн дарамт, өрийн дарамтад боомилогдсон хямралт байдлаас гарна.

Эдийн засаг тэлсэн ч өсөлт тогтворгүй байна. Уул уурхайн салбарын үйлдвэрлэл нэмэгдэхийн хэрээр хувийн хэрэглээ эргэж, төсвийн зардлын тэлэлт эдийн засгийн өсөлтийг

голлон тодорхойлж байна. Уул уурхайн түүхий эдийн экспорт огцом тэлсний үр дүнд бий болж байгаа эдийн засгийн эерэг нөхцөл байдлыг цаашид тогтвортой хадгалахын тулд эдийн засгийг төрөлжүүлэх, түүхий эдийн үнийн хэлбэлзэлд тэсвэртэй байдлыг бэхжүүлэхэд чиглэсэн бүтцийн өөрчлөлт, бодлогыг үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлэх шаардлагатай. Эдийн засгийг өрийн дарамтаас гаргахын тулд:

Төсвийн сахилга батыг сайжруулж, Засгийн газрын зардлыг танан, халамж, дэмжлэг, татаас зэрэг шилжих төлбөрүүдийг бууруулах санхүүгийн бодлогыг хэрэгжүүлэн, татварын хэмжээг бууруулах бодлого баримтална.

Зам, тээвэр, эрчим хүч, сэргээгдэх эрчим хүч, ус, дулаан хангамж, мэдээлэл, харилцаа холбоо зэрэг олон төрлийн дэд бүтцийн хөгжлөөр Монгол Улс хөцрөгдөлтэй байна. Хөгжлийг дэмжих үр ашигтай дэд бүтцийг орчин үеийн стандартад нийцүүлэн бүтээн байгуулах нь Ардчилсан намын Засгийн газрын гол зорилтуудын нэг байх болно. Үүний тулд төсвийн оновчтой шийдвэр гаргаж, төр, хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагааг хослуулан хэрэгжүүлнэ.

Дэд бүтцийн хөгжлийн зорилтуудыг Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогод нийцүүлэн гаргана.

Бид Монголын эдийн засаг илүү тогтвортой, хуримтлалд суурилсан эрүүл өсөлтөөр урагшлах эдийн засгийн реформын бодлогыг хэрэгжүүлнэ.

4.1 АЖ ҮЙЛДВЭРИЙН ХӨГЖИЛ, БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРҮҮД

- 4.1.1. Инноваци, өндөр технологи, нэмүү өртөг шингэсэн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл, үйлчилгээ, дахин боловсруулах болон бүтээлч аж үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх хувийн хэвшлийн санал, санаачилгыг дэмжинэ.
- 4.1.2. Одоо ашиглаж байгаа болон ашиглахад бэлэн байгалийн түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын орд, цементийн үйлдвэрүүдийг түшиглэн барилгын материалын үйлдвэрлэлийг дэмжинэ.

4.2 БАРИЛГА, ХОТ БАЙГУУЛАЛТ, ГАЗРЫН ХАРИЛЦАА

- 4.1.1. Хүн амыг орон сууцжуулах зорилтын хүрээнд дараах чиглэлээр орон сууцны бодлого хэрэгжүүлнэ. Үүнд:

- “Тогтвортой орлого бүхий орон сууц” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж, аймаг, сумын төвүүдэд орон сууцыг хүн амын зорилтот бүлэгт тааламжтай нөхцөлөөр бүтээн байгуулах хувийн хэвшлийн санал, санаачилгыг дэмжинэ;
- Төр, хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагааны хүрээнд аж ахуйн нэгжүүдэд дэмжлэг үзүүлэх замаар түрээсийн орон сууцны фонд бий болгоно.
- Хашаандаа амины тохилог орон сууц барих санаачилгыг дэмжинэ.
- Хууль бусаар газар олголт хийгдсэн газруудыг иргэдтэйгээ хамтран шалган тогтоож, гомдол маргаантай холбоотой асуудлыг судлан цэгцэлж, хуулийн хүрээнд зохих арга хэмжээг авч дахин төлөвлөж, орон нутгийн иргэддээ шинээр газар авах боломжийг бүрдүүлнэ.
- Гэр хорооллын инженерийн дэд бүтэц (цэвэр ус, бохир ус ариутгах татуурга, интернэтийн шилэн кабель)-д холбож, халаалтыг төвлөрсөн болон сэргээгдэх эрчим хүчний эх үүсвэртэй амины орон

сууц болгон дахин төлөвлөх ажлыг иргэдийн оролцоотой хэрэгжүүлж, амьдран суух байшингаа барихад урт хугацаатай, хүү багатай, орон сууцны ипотекийн зээлээр санхүүгийн дэмжлэг үзүүлж ажиллана.

- Гэр хорооллын инженерийн шугам сүлжээнд холбогдох хэрэгсэл үйлдвэрлэх, нийлүүлэх төсөл хөтөлбөрүүдийг орон нутаг хөгжүүлэх сангаас дэмжлэг үзүүлнэ.
- Иргэдийн эрүүл, аюулгүй орчинд ажиллаж, амьдрах таатай нөхцөлийг бүрдүүлэх зорилгоор сумдын ерөнхий төлөвлөгөө, зураг төслийг иргэдийн оролцоонд тулгуурлан боловсруулж, дэд бүтэцжүүлэх ажлыг хэрэгжүүлнэ.

4.1.2. Хот, суурин газрын хүнсний нийтийн хэрэглээний малыг зөвхөн үйлдвэрийн аргаар нядалж боловсруулах стандартыг бүрдүүлж, энэ чиглэлд хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

4.1.3. Хүнсний аюулгүй байдлын найдвартай статистик мэдээллийн системийг нэвтрүүлж, хүнсний бүтээгдэхүүний хяналтын тогтолцоог шинэчилнэ. Хэрэглэгчдийн оролцоог нэмэгдүүлж, лабораториудыг хувийн хэвшилд шилжүүлнэ.

4.2. ДЭД БҮТЦИЙН ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

4.2.1. Ус

4.2.1.1. Гүний усны хэрэглээг гамнах төсөл хэрэгжүүлнэ.

4.2.1.2. “Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөн болон цөлжилттэй тэмцэх ажлын хүрээнд сум бүрт 50 - 100 га ногоон байгууламж бий болгоно.

4.2.1.3. Сансарын интернэтийг малчдад бүрэн нэвтрүүлж, мал маллах ажилд технологийн ололтыг нэвтрүүлнэ.

4.2.2. Хөдөө аж ахуй, Мал аж ахуйн салбар

4.2.2.1. “Хариуцлагатай, чинээлэг малчин” хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.

4.2.2.2. Мал, малын гаралтай бүх төрлийн түүхий эд, бүтээгдэхүүний үнэ цэнийг нэмэгдүүлж, эдийн засгийн эргэлтийг хурдасгах замаар малчдын амьжиргаа, орлогыг дээшлүүлэх нөхцөл бүрдүүлнэ.

4.2.2.3. Малын тэжээлийн үйлдвэрлэлийн бизнес эрхлэхэд чиглэсэн хувийн хэвшлийн санаачилгыг урамшуулан дэмжиж, малын таримал тэжээлийн тариалалтыг төрийн бодлоготой уялдуулан нэмэгдүүлнэ.

4.2.2.4. Өндөр ашиг шимтэй үндэсний болон дасан зохицох чадвартай гадаадын үржлийн малыг өсгөн бойжуулах үржлийн аж ахуйг хөгжүүлж, малчдад чанартай, таваарлаг малтай болох боломжийг бүрдүүлнэ.

4.2.2.5. Мах, сүү, шувуу, зөгийний эрчимжсэн фермерийн аж ахуй эрхлэх иргэн, аж ахуйн нэгжийг хөрөнгө оруулалтыг бүсчилсэн хөгжлийн бодлоготой уялдуулан зээлийн бодлогоор дэмжинэ.

4.2.2.6. Мах, махан бүтээгдэхүүнийг бэлтгэх цехийн үйл ажиллагааг дэмжиж ажиллана.

4.2.2.7. Малын гаралтай хоёр дахь түүхий эдийг хаягдалгүй боловсруулах, өндөр уургийн агууламжтай түүхий эд үйлдвэрлэх чиглэлд хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

4.2.2.8. Өвлийн хүлэмжийн, мал, амьтны фермийн барилга байгууламжид хөрөнгө оруулах 15 хүртэлх жилийн моргейжийн зээлийн хэлбэрийг нэвтрүүлж, орон

нутагт ажлын байрыг нэмэгдүүлнэ.

4.2.2.9. Гахай, махны болон өндөгний тахианы хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтын зээл дэмжлэг үзүүлж, дотоодын үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлнэ.

4.2.2.10. Эрсдэл бүхий нөхцөлөөс урьдчилан сэргийлэх тохиолдол бий болсон үед малчдад худалдан борлуулж, эргэлтэд оруулах зорилготой өвс, тэжээлийн нөөцийн фондын тогтолцоог бий болгоно.

4.3.3 Газар тариалангийн салбар

4.3.3.1 Мах, хүнсний ногоо, нарийн ногооны төрөлжсөн хүлэмж, зоорь агуулахыг олноор байгуулахад чиглэж, иргэдээ дэмжиж ажиллана.

БАЯНЧАНДМАН СУМЫН АРДЧИЛСАН НАМ

**ТӨВ АЙМАГ ДАХЬ
ТӨРИЙН АУДИТЫН ГАЗАР**

41100, Төв аймаг, Зуунмод сум
Утас: 70272582, Цахим шуудан: tuv@audit.gov.mn
Цахим хаяг: www.audit.mn

2024.08.05 № 01/469
танай _____-ны № _____-т

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөр хуульд заасан
шаардлагад нийцсэн талаарх дүгнэлт

Төрийн аудитын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.3, Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.5, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.4-т заасан Төрийн аудитын байгууллагын бүрэн эрхийн хүрээнд Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох Төв аймгийн Бүрэн сумын "Ардчилсан нам"-ын сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянаж, дүгнэлт гаргалаа.

Үүрэг хариуцлагын талаарх мэдээлэл

Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох нам, эвсэл нь сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрөө Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль болон Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, УИХ-аас баталсан хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичигт нийцүүлэн боловсруулж, санхүүгийн тодорхой эх үүсвэр шаардсан зорилт, арга хэмжээг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах зардлын талаарх тооцоо, судалгааг гарган хуульд заасны дагуу дүгнэлт гаргуулах үүрэг хүлээнэ.

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийн дүгнэлтийн үндэслэл

Төрийн аудитын байгууллага нь Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох нам, эвслийн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянан үзэхдээ Төрийн аудит MNS 6817-1:2020 Төрийн аудит. Тулгуур зарчим, MNS 6817-6:2020 Төрийн аудит. Нийцлийн аудитын зарчим, MNS 6817-8:2020 Төрийн аудит. Нийцлийн аудит стандартыг удирдлага болгон Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль болон Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, УИХ-аас баталсан хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичиг, Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн 2024 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, 2025-2026 оны төсвийн төсөөллийн тухай хууль, холбогдох байгууллагаас авсан тайлан, судалгаа, мэдээллийг тус тус шалгуур болгон авч үзсэн.

Дүгнэлт

Төв аймгийн Бүрэн сумын "Ардчилсан нам"-ын Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцохоор ирүүлсэн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийн зорилт, арга хэмжээ нь Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.3, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.3 дахь хэсэг, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд заасан тусгай шаардлагад тус тус нийцсэн байна.

Төв аймгийн Бүрэн сумын "Ардчилсан нам"-ын мөрийн хөтөлбөр /1/0 хуудас/-ийг хавсаргав.

Хувийг: Бүрэн сумын Ардчилсан намын хороонд

ДАРГА,
ТЭРГҮҮЛЭХ АУДИТОР

Ц.ХИШИГЖАРГАЛ

• 019020816

ОРОН НУТГИЙН 2024 ОНЫ ЭЭЛЖИТ СОНГУУЛЬД ТӨВ АЙМГИЙН
БҮРЭН СУМЫН АРДЧИЛСАН НАМААС ДЭВШҮҮЛЖ БУЙ
МӨРИЙН ХӨТӨЛБӨР

БҮТЭН МОНГОЛ
БҮРЭН АРДЧИЛАЛ “9+90+900”
ЭРЧИМТ ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

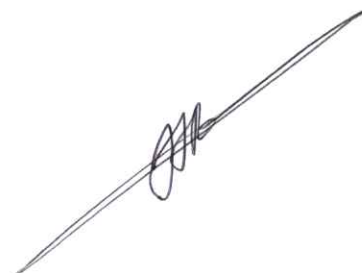
Бүрэн сум
2024 он

A handwritten signature in black ink, consisting of several loops and a long horizontal stroke extending to the right.

АГУУЛГА

Contents

<u>ЭРЧИМТ ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ</u>	1
<u>НЭГ. БҮТЭН МОНГОЛ</u>	4
<u>ХОЁР.СЭРСЭН МОНГОЛ</u>	5
<u>2.1. ЦОГЦ БОЛОВСРОЛ</u>	5
<u>2.2. ЭРҮҮЛ МЭНД-ЭРХЭМ БАЯЛАГ</u>	6
<u>2.3. БИЗНЕС, ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТ</u>	6
<u>ГУРАВ.БҮТЭЭЛЧ МОНГОЛ</u>	7
<u>3.1. УУЛ УУРХАЙН САЛБАР</u>	7
<u>3.2. БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРИЙН САЛБАР</u>	7
<u>3.3. ТЭЭВРИЙН САЛБАР</u>	7
<u>3.4. ХООЛ, ХҮНС ҮЙЛДВЭРЛЭЛИЙН САЛБАР</u>	7
<u>3.5. НИЙГМИЙН ХАМГААЛТЫН САЛБАР</u>	8
<u>3.6. СОЁЛ, УРЛАГИЙН САЛБАР</u>	8
<u>3.7. АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛ</u>	8
<u>ДӨРӨВ.ӨРИЙН ДАРАМТГҮЙ МОНГОЛ</u>	8
<u>4.1. АЖ ҮЙЛДВЭРИЙН ХӨГЖИЛ, БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРҮҮД</u>	9
<u>4.2. БАРИЛГА, ХОТ БАЙГУУЛАЛТ, ГАЗРЫН ХАРИЦАА</u>	9
<u>4.2. ДЭД БҮТЦИЙН ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ</u>	10

ӨМНӨТГӨЛ

Монгол Улсын тусгаар тогтнол, Үндэсний эрх ашиг, Үндсэн хуульт ардчиллаа хамгаалан бэхжүүлж, хувь хүний эрх чөлөө, хуулийн засаглал, чөлөөт зах зээл, иргэний нийгмийн зарчимд суурилсан тогтвортой хөгжлийн төлөөх баруун төвийн намын хувьд,

АРДЧИЛСАН НАМ ӨНӨӨГИЙН ЭДИЙН ЗАСАГ, УЛС ТӨРИЙН НӨХЦӨЛ БАЙДЛЫГ ДАРААХ БАЙДЛААР ДҮГНЭЖ БАЙНА:

- Эдийн засаг томорсон гэх ч иргэдийн орлого, худалдан авах чадвар нэмэгдээгүй;
- Валютын нөөц нэмэгдсэн гэх боловч төгрөгийн ханш суларсан;
- Монгол Улсын иргэн бүр 33.0 сая төгрөгийн өртэй болсон;
- Туг хийсгэж, тууз хайчлаад, томоохон бүтээн байгуулалт ганцыг ч хийгээгүй. Дарханы замыг дуусгаж чадаагүй;
- Цахилгааны доголдол, шатахууны хомсдол тогтмол бий болж, эрчим хүчний асуудал үндэсний аюулгүй байдалд нөлөөлөх болсон;
- Авлигын индексээр 180 улсаас 121 дүгээрт бичигдэж, 2015 оноос хойш 49 байраар ухарсан;
- Монголчуудын 28.8 хувь нь ядуурлын шугамаас доогуур, 21.4 хувь нь ядуурлын шугамд ойр амьдрах болсон. Хүн амын талаас илүү хувь нь ядууралд өртсөн улс болж, дампуурлын ирмэгт тулсан;
- Цар тахлын улмаас боловсролын хогрогдол тааравч энэ үзүүлэлтээр мөн л дэлхийд сүүл мушгих болсон;
- Шударга шүүмжлэл хэлсэн хүн бүрийг баривчилж, хорьдог болсон;
- Агаарын бохирдлын улмаас хорт хавдрын шалтгаант нас баралт эрс нэмэгдсэн.

ТИЙМ УЧРААС, 2016-2024 ОНЫГ БИД АЛДАГДСАН 8 ЖИЛ ХЭМЭЭН ДҮГНЭЖ БАЙНА.

Алдагдсан 8 жилийг дүгнэсний үр дүнд алдааг засч, Монгол Улсын эдийн засаг эрчимтэй хөгжсөн, хуулийн засаглал, шударга ёс тогтсон, хүн бүр ажил, хөдөлмөр эрхлэн, орлого нь амьдрал ахуйд хүрэлцсэн, эрүүл, аюулгүй орчинд ажиллаж, амьдарсан хүнлэг, ардчилсан нийгмийг цогцлоохыг ЭРХЭМ ЗОРИЛГО болгож,

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрт санал авах “БҮТЭН АРДЧИЛАЛ” аяныг бүсчилсэн хөгжлийн хэлбэрээр улс, орон даяар зохион байгуулж, аймаг, дүүргийн гишүүд, дэмжигчид, бүх намын хороо, иргэний нийгмийн төлөөлөл, мэргэжлийн холбоод, төрийн бус байгууллагуудаас авсан саналуудыг үндэслэн:

Төв аймгийн Бүрэн сумын Ардчилсан нам 2024 оны Орон нутгийн сонгуульд стратегийн 4 бүлэг бүхий БҮТЭН МОНГОЛ – БҮРЭН АРДЧИЛАЛ Эрчимт хөгжлийн төлөвлөгөөг танилцуулж байна.

НЭГ. БҮТЭН МОНГОЛ

1.1. Иргэдэд чиглэсэн хөгжлийн бодлого

Төв аймгийн Бүрэн суманд ажиллаж амьдарч байгаа салбар бүрийн иргэдэд чиглэсэн хөгжлийн бодлогын хүрээнд хэрэгжүүлэх арга хэмжээ.

- 1.1.1. “Өрх бүр баялаг бүтээгч” хөтөлбөрийг үе шаттай хэрэгжүүлнэ. Экспортод чиглэсэн жижиг, дунд үйлдвэрлэлийг дэмжин ажиллана.
- 1.1.2. Иргэн, аж ахуйн нэгжийн төрөөс авах үйлчилгээг цахим хэлбэрт шилжүүлэх арга хэмжээг дэмжинэ.
- 1.1.3. Хөдөө аж ахуйн гаралтай түүхий эдийг боловсруулах, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, жижиг дунд хөнгөн үйлдвэрлэлийг дэмжин ажиллаж, иргэдийн бодит орлогыг нэмэгдүүлнэ.
- 1.1.4. Малчдын хамтын оролцоонд тулгуурлан бэлчээр нутгийн тогтвортой ашиглалтыг хангаж, доройтсон бэлчээрийн 30-аас доошгүй хувийг сэргээнэ.
- 1.1.5. Бүсчилсэн хөгжлийн хөтөлбөрт тулгуурлан малчин өрхийг дэмжин “Малжуулах хөтөлбөр”-ийг орон нутагт хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.6. Бүсчилсэн хөгжлийн хөтөлбөрт тулгуурлан Газар тариалангийн бүс нутагт усалтын системийн менежментийг боловсронгуй болгож, тариалан эрхлэгч, хүнсний ногоо тариалагчдыг бодлогоор дэмжинэ.
- 1.1.7. Малын эмч нарын ур чадварыг дэмжих замаар нэгж малд ногдох мал эмнэлгийн үйлчилгээний чанарыг сайжруулна.
- 1.1.8. Төрийн албанаас эрт тэтгэвэрт гарч буй иргэд жижиг, дунд, бичил бизнесийн салбарт ажиллах, баялаг бүтээх боломжийг бүрдүүлнэ.
- 1.1.9. Бүх шатны төрийн албан хаагчдыг эрхэлдэг ажлынхаа чиглэлээр сурч боловсрохыг дэмжиж, жил бүр сургалтад хамруулна.
- 1.1.10. Чөлөөт өрсөлдөөний зарчимд нийцүүлэн мэргэжлийн соёл, урлагийн байгууллагуудад нэмэлт орлого олох боломж, нөхцөлийг бүрдүүлнэ.
- 1.1.11. Тусгай хэрэгцээт хүний асран хамгаалагчдыг дэмжих бодлого хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.12. Тусгай хэрэгцээт хүүхэд, иргэдэд зориулсан сэргээн засах, хөгжлийн цогцолбор төвийг орон нутагт байгуулна.
- 1.1.13. Эмнэлгүүдэд тусгай хэрэгцээт хүнд зориулсан орчин бий болгоно.
- 1.1.14. Үйлчилгээний газар, шинээр баригдаж байгаа байгууламж, явган хүний зам, гэрлэн дохиог хөгжлийн бэрхшээлтэй хүн чөлөөтэй зорчих олон улсын стандартын шаардлагад нийцүүлж өөрчилнө.
- 1.1.15. Хүүхэд хөгжлийн чиглэлээр байгууллагуудын үйл ажиллагааг дэмжиж ажиллана.
- 1.1.16. Хүүхэд харах үйлчилгээг хөгжүүлэх, цэцэрлэгийн хүртээмжийг нэмэгдүүлэх замаар эмэгтэйчүүдийн хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжинэ.
- 1.1.17. Өрх, суманд үзүүлэх 0-5 насны хүүхдийн тусламж, үйлчилгээг чанаржуулах, хүртээмжийг сайжруулах, хөхөөр хооллолтыг дэмжих “эрүүл, чийрэг хүүхэд” хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.18. Хүүхэд нэг бүрийг хөгжүүлэх сургуулийн өмнөх болон бага, дунд боловсролын “цөм” хөтөлбөрийг үргэлжлүүлж, иргэний нийгмийн байгууллага, гэр бүлийн оролцоог өргөжүүлнэ.
- 1.1.19. Дотуур байрны орчин, нөхцөлийг сайжруулах төсөл хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.20. Хүүхдэд тулгарч буй дээрэлхэх, үе тэнгийнхний дарамт, шахалт болон эрүүл мэнд, сэтгэцийн бусад сорилт, бэрхшээлтэй холбоотой асуудлуудыг шийдвэрлэхэд чиглэсэн төсөл хэрэгжүүлнэ.

- 1.1.21. Хүүхдийг цахим дарамт, мөлжлөг, зохисгүй контент зэрэг цахим гэмт хэрэг, аюулаас хамгаалах үйл ажиллагаа, оролцогч талуудын уялдаа холбоог сайжруулна.
- 1.1.22. Мэргэжлийн боловсролын сургуулиудад хөдөлмөрийн зах зээлийн хэрэгцээнд нийцсэн нарийн мэргэжлээр төгссөн оюутан сурагчдыг орон нутагт үйл ажиллагаа явуулж байгаа аж ахуй нэгж байгууллага, төсөл хөлбөрүүдэд ажлын байранд зуучлах ажлыг тогтмол зохион байгуулна.
- 1.1.23. Залуучууд боловсрол эзэмшихэд туслах, хүртээмжийг нэмэгдүүлэх зорилгоор тэтгэлэг олгож буй аж ахуйн нэгж, хувь хүнийг урамшуулах, дотоодын тэтгэлгийн тоог нэмэгдүүлэх төсөл хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.24. Орон нутагт ажиллаж буй залуучуудыг дэмжих хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.25. Гэр бүлийн гишүүн бүрт гэр бүлийн боловсрол олгох “Монгол гэр бүл” боловсролын хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.26. Ажил, хөдөлмөр эрхлэх, санхүү, бизнесээ өргөжүүлэх, амьдрах орчноо хамтдаа сайжруулах мэдлэг, ур чадварын сургалт, зөвлөмжөөр хангагдах боломжийг бий болгоно.
- 1.1.27. Ахмадын сургалтын төв байгуулж, дахин ур чадваржуулах, хөдөлмөрийн чадварт нь тулгуурлан дахин ажил хөдөлмөр эрхлэх боломжийг дэмжинэ.
- 1.1.28. Ахмадын эрүүл мэндийн тогтолцоог сайжруулах хүрээнд спортоор хичээллэх орчин нөхцлийг бүрдүүлэх ажлыг дэмжиж, төрөл бүрийн ахмадын тэмцээн уралдаануудыг дэмжиж ажиллана.
- 1.1.29. Иргэд өөрийн өмчилж авсан хашааны газар дээр айл, хөрш, гудамжаараа нэгдэн төлөвлөлт хийж, инженерийн дэд бүтцэд бүрэн холбогдсон амины орон сууц болгон дахин төлөвлөх ажлыг иргэдийн оролцоонд тулгуурлан хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.30. Дугуйн болон явган алхалтын замын сүлжээг бий болгоно.
- 1.1.31. Орчноо ногооруулсан иргэд, аж ахуйн нэгжийг урамшуулах тогтолцоог бий болгоно.
- 1.1.32. Малчин өрх жуулчид хүлээн авах үйл ажиллагааг дэмжиж, малчдад дээрх чиглэлээр мэдлэг, ур чадварыг нэмэгдүүлэх хөтөлбөр зохион байгуулна.

ХОЁР. СЭРСЭН МОНГОЛ

2.1. ЦОГЦ БОЛОВСРОЛ

XXI зууны өрсөлдөх чадвар бүхий шинэ Монгол хүнийг бий болгохуйц, Монгол хүний төрөлхийн давуу талд түшиглэсэн боловсролын монгол загварыг бүтээнэ.

Боловсролын монгол загвар нь дэлхийн боловсролын шилдэг практик, нотлогдсон сайн туршлагуудыг өөрийн онцлог, давуу талуудаар цааш баяжуулан хөгжүүлсэн, одоо хуримтлагдсан асуудлыг шийдвэрлэх суурь реформын шинжтэй, ирээдүйн сорилтуудыг давахуйц, хангалуун сайхан амьдрах эрхийг баталгаажуулсан, ардчиллын үнэт зүйлс, үндэсний өв уламжлалыг агуулсан байна.

- 2.1.1.1. Нийгмийн хариуцлагын хүрээнд “Хүүхэд бүрт компьютер” хөтөлбөр хэрэгжүүлэх санал, санаачилгыг дэмжинэ.
- 2.1.1.2. Хүүхэд бүрийг хөгжүүлж, бүтээлч сэтгэлгээтэй, өөртөө итгэлтэй, Монгол орныхоо байгаль, түүх, үндэсний хэл, соёл, уламжлалаар бахархдаг хүмүүжил олгох хөтөлбөрийг сэргээн сайжруулж, үргэлжлүүлнэ.
- 2.1.1.3. Хичээлээс гадуурх сургалт, дугуйлангийн хамрагдалтыг 75 хувьд хүргэж,

суралцагчийн сонирхол, чадварыг нээн хөгжүүлэх сонгон, секц, дугуйлангийн үйл ажиллагааг өргөтгөнө.

- 2.1.1.4. Багшийн үндсэн ажил буюу суралцах үйл ажиллагааг нэмэгдүүлж, шаардлагагүй бусад ажлыг эрс багасгана.
- 2.1.1.5. Бүхий л салбарын орчин үеийн дэвшилтэд технологиудад суурилсан бүтээлч шинэлэг санал санаачилгуудыг дэмжиж, иргэдээ орчин үеийн технологийн овсгоотой хэрэглэгч байлгах үүднээс бүх төрлийн шинэлэг технологиудын дэвшилүүдийг танилцуулах сургалт, уулзалт, арга хэмжээнүүдийг тогтмол санаачлан хэрэгжүүлж иргэдээ дэмжиж хамтран ажиллана.

2.2. ЭРҮҮЛ МЭНД – ЭРХЭМ БАЯЛАГ

Монгол Улсын эрүүл мэндийн тогтолцооны үндсийг бүрдүүлэх хүний нөөц, эм, оношлуур, тоног төхөөрөмж, эмнэлгийн удирдамж, эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээний стандарт, технологи, мэдээллийн систем, удирдлага, зохион байгуулалт, менежмент, санхүүжилт бүх түвшинд уялдаагүйгээс гадна иргэдийн эрүүл мэндийг хамгаалах, дэмжих, сайжруулахад бүрэн нийцэхгүй байгаагаас шалтгаалан тусламжтай олон асуудлууд үүсээд байна.

Иргэдийн халдварт болон халдварт бус өвчлөл, нас баралт болон эх, нярайн эндэгдлийг бууруулж, бүх нийтийн эрүүл мэндийн нэгдсэн цогц хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ. Иргэдийг эрүүл байлгах, шинэчлэл хийхдээ өвдөхөөс өмнө урьдчилан сэргийлэхэд болон эрүүл мэндийн боловсролыг сайжруулахад түлхүү анхаарч ажиллана.

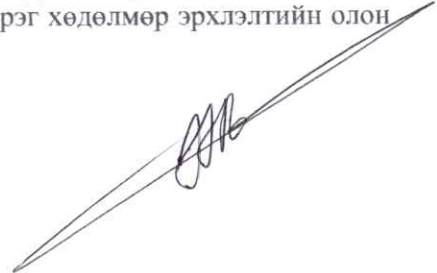
Эмнэлгүүдийг гүйцэтгэлд нь үндсэн бие дааж, чанар, үр дүнг дээшлүүлнэ. Иргэд болон мэргэжлийн шинжээчдийг мэдээллээр ханган шийдвэр гаргах үйл ажиллагаанд оролцуулна. Эрүүл мэндийн даатгалын байгууллагын гүйцэтгэлийг сайжруулж, даатгуулагчдын өмнө үүрэх хариуцлага, үйл ажиллагааг ил тод, нээлттэй болгох замаар даатгуулагчдын сэтгэл ханамжийг сайжруулна.

- 2.2.1.1. Бага насны хүүхдийн хөгжлийн хоцрогдол, хөгжлийн бэрхшээлийг эрт илрүүлэх, оношлох, хүүхэд бүрт тохирох шаардлагатай сэргээн засах хөгжлийн үйлчилгээ үзүүлдэг болно.
- 2.2.1.2. Гэмтэл, ослыг бууруулахад байгууллагуудын хоорондын хамтын ажиллагааг идэвхжүүлж, нийт нас баралтын хэмжээг эрс бууруулна.
- 2.2.1.3. Нийтийн биеийн тамирыг хөгжүүлэх шинэ хөтөлбөр боловсруулж, хэрэгжүүлнэ.
- 2.2.1.4. Явуулын эмнэлгийн чанаржуулахад анхаарч, өрх, сум, багийн эрүүл мэндийн төвийн тусламж, үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг сайжруулна.

2.3. БИЗНЕС, ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТ

Бизнес, хөдөлмөр эрхлэлтийг бүх талаар дэмжиж, дундаж давхаргын эгнээг тэлнэ.

- 2.3.1. Шинээр гарааны бизнес эрхэлж буй иргэдийг дэмжих үүднээс цаг үеийн нөхцөл байдалд нь тохирсон үүсч болзошгүй эрсдэл, давуу тал, бодит боломжуудыг тодорхойлж, хэрэгцээт зөвлөгөө мэдээллүүдийг хүргэж, тогтвортой бизнес болгон төлөвшүүлэхэд дэмжиж бойжуулах үүднээс төсөл хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж ажиллана.
- 2.3.2. Ажил олгогчдын эрэлт, хэрэгцээнд нийцсэн, хөдөлмөрийн зах зээлийн эрэлт, нийлүүлэлтийг бүрэн хангах мэргэжилтэн бэлтгэх нөхцөлийг бүрдүүлнэ.
- 2.3.3. Цагаар ажиллах, гэрээр ажиллах, зайнаас ажиллуулах, сүлжээний маркетинг бүхий бараа, үйлчилгээний борлуулалт хийх зэрэг хөдөлмөр эрхлэлтийн олон

- хэлбэрийг дэмжих замаар эмэгтэйчүүд, оюутан, залуучууд, ахмад настан, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжинэ.
- 2.3.4. Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн болон үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх бодлого, зохицуулалтыг сайжруулах, урьдчилсан сэргийлэх үйл ажиллагааг төр, хувийн хэвшлийн хүрээнд хамтран зохион байгуулна.

ГУРАВ. БҮТЭЭЛЧ МОНГОЛ

Худалдаа, аж үйлдвэр, уул уурхай, боловсруулах үйлдвэр, тээвэр, хоол хүнс, мэдээлэл харилцаа, санхүү, даатгал, нийгмийн хамгаалал, соёл, урлаг, аялал жуулчлалын зэрэг салбар бүрийн бодлогыг оновчтой тодорхойлж, тулгамдаж буй асуудлуудыг шийдвэрлэнэ.

3.1 УУЛ УУРХАЙН САЛБАР

- 3.1.1 Бичил уурхайн эрх зүйн орчныг боловсруулж, шаардлага хангасан зарим нөхөрлөл, хоршоог уул уурхайн олборлолтын аж ахуйн нэгж хэлбэрээр албажуулан хууль бус олборлогчдод тавих төрийн хяналтын тогтолцоог сайжруулна.
- 3.1.2 Хариуцлагатай уул уурхайн зарчмын дагуу нөхөн сэргээлт, хаалтын асуудлыг тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч аж ахуйн нэгж бүрэн хариуцан гүйцэтгэдэг болгоно.
- 3.1.3 Байгалийн баялгаас орж буй орлого, төсөв, гандерийг иргэдээр хэлэлцүүлдэг тогтолцоог шинэ шатанд гаргана

3.2 БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРИЙН САЛБАР

- 3.2.1 Хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүний боловсруулах үйлдвэрлэлийг дэмжих, санхүүжилтийн найдвартай тогтолцоог бий болгох, олон улсын стандартыг нутагшуулах, экспортлох цогц арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ.
- 3.2.2 Эрдэс баялгийн болон малын гаралтай түүхий эд боловсруулах, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, хөдөө аж ахуй, хүнд, хөнгөн үйлдвэрлэлийг хөгжүүлж, ажлын байр бий болгоно.
- 3.2.3 Малаас гарч буй түүхий эд, арьс шир, ноос ноолуур боловсруулах үйлдвэрлэлийн төвүүдийг бодлогоор дэмжинэ.

3.3 ТЭЭВРИЙН САЛБАР

- 3.3.1 Аймаг, сум, хот хоорондын зорчигч тээврийн үйлчилгээг чөлөөт өрсөлдөөнд шилжүүлж, дагаж мөрдөх стандартыг сайжруулна.
- 3.3.2 Нийтийн тээврийн үйлчилгээг сайжруулж, цаг үеийн нөхцөл байдалд уялдуулж, маршрутыг шинэчлэн стандартыг сайжруулна.

3.4 ХООЛ, ХҮНС ҮЙЛДВЭРЛЭЛИЙН САЛБАР

- 3.4.1 Бүсчилсэн хөгжлийн бодлогын хүрээнд жимс, жимсгэнэ, нарийн ногоо, хүнсний ногоо тариалах болон хүлэмжийн газар олгох, ашиглахад уян хатан бодлого баримталж, гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

3.5 НИЙГМИЙН ХАМГААЛЛЫН САЛБАР

- 3.5.1 Төр засгийн үйлчилгээг тэгш хүртээмжтэй болгож төр болон хөдөлмөр эрхлэлт, хувийн хэвшилд ажил хөдөлмөр эрхэлж буй иргэдийг нам улс төрийн сонголт, үзэл баримтлалаас шалтгаалан талцуулж гадуурхах үйл ажиллагааг таслан зогсоох арга хэмжээнүүдийг хэрэгжүүлнэ.
- 3.5.2 Ядуурлыг бууруулах хөтөлбөрийг баг, хороо, сум, дүүрэг, аймаг, нийслэлийн түвшинд тодорхой зорилт, шалгуур үзүүлэлтээр гаргаж, холбогдох байгууллагуудын үйл ажиллагааг уялдуулна.
- 3.5.3 Бага орлоготой, ядуу өрхийн хөдөлмөрийн насны иргэдийг хөдөлмөрт бэлтгэх, ур чадвар эзэмшүүлэх хөтөлбөрт хамруулах, ажлын байранд зуучлах тогтолцоог бүрдүүлнэ.

3.6 СОЁЛ, УРЛАГИЙН САЛБАР

- 3.6.1 Хувь хүний эрх чөлөө, ардчилал, чөлөөт эдийн засгийн ач холбогдлыг таниулах хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 3.6.2 Археологийн болон түүх, соёлын дурсгалт газрын хамгаалалтын зэрэглэл, ангиллыг шинэчилж, соёлын өвийг хамгаалагч, харгалзагчтай байх тогтолцоог бий болгоно.

3.7 АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛ

- 3.7.1 Гадаад, дотоодын аялал жуулчлалыг дэмжих үүднээс сумын нутаг дэвсгэрээр дамжин өнгөрч буй иргэд болон гэр бүл, хамт олон, найз нөхөдтэй хамтран, зорьж ирэх хүмүүсийн тоог нэмэгдүүлэх зорилтын хүрээнд чөлөөт цагаа тав тухтай өнгөрүүлэх цогцолбор бүхий орчныг төлөвлөж, үе шаттай хэрэгжүүлж ажиллана.
- 3.7.2 “Шүршүүр - жорлон” хөтөлбөрийг үйл ажиллагаа явуулж байгаа шатахуун түгээх станц болон өргөн хэрэглээний бараа, бүтээгдэхүүний дэлгүүрүүдэд санал болгож, хамтран хэрэгжүүлнэ.
- 3.7.3 Жуулчдад чанартай үйлчилгээ үзүүлэх аялал жуулчлалын дэд бүтцэд хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлнэ.
- 3.7.4 Өвлийн аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх чиглэлээр гаргасан санал санаачилга, хөтөлбөр, арга хэмжээг бодлогоор дэмжиж, орчин үеийн цанын өвлийн баазыг хувийн хэвшилтэй хамтран хэрэгжүүлнэ.
- 3.7.5 Гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтыг орон нутаг руугаа чиглүүлэх санал санаачилгыг өрнүүлж, Тэрбум мод үндэсний хөтөлбөрийн хүрээнд сумандаа мод тарих, зүлэгжүүлэх байдлаар шинээр цэцэрлэгт хүрээлэн бүхий төгөл байгуулах төслүүдийг хэрэгжүүлнэ.

ДӨРӨВ. ӨРИЙН ДАРАМТГҮЙ МОНГОЛ

Ардчилал төгс хөгжих суурь нөхцөл, улс орны тусгаар тогтнолын баталгаа бол эдийн засаг нь бат бэх, иргэд нь хангалуун амьдрах орчин юм. Эдийн засаг хүчтэй байснаар иргэд үнийн дарамт, өрийн дарамтад боомилогдсон хямралт байдлаас гарна.

Эдийн засаг тэлсэн ч өсөлт тогтворгүй байна. Уул уурхайн салбарын үйлдвэрлэл нэмэгдэхийн хэрээр хувийн хэрэглээ эргэж, төсвийн зардлын тэлэлт эдийн засгийн өсөлтийг

A handwritten signature in black ink, consisting of stylized, overlapping loops and strokes.

голлон тодорхойлж байна. Уул уурхайн түүхий эдийн экспорт огцом тэлсний үр дүнд бий болж байгаа эдийн засгийн эерэг нөхцөл байдлыг цаашид тогтвортой хадгалахын тулд эдийн засгийг төрөлжүүлэх, түүхий эдийн үнийн хэлбэлзэлд тэсвэртэй байдлыг бэхжүүлэхэд чиглэсэн бүтцийн өөрчлөлт, бодлогыг үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлэх шаардлагатай. Эдийн засгийг өрийн дарамтаас гаргахын тулд:

Төсвийн сахилга батыг сайжруулж, Засгийн газрын зардлыг танан, халамж, дэмжлэг, татаас зэрэг шилжих төлбөрүүдийг бууруулах санхүүгийн бодлогыг хэрэгжүүлэн, татварын хэмжээг бууруулах бодлого баримтална.

Зам, тээвэр, эрчим хүч, сэргээгдэх эрчим хүч, ус, дулаан хангамж, мэдээлэл, харилцаа холбоо зэрэг олон төрлийн дэд бүтцийн хөгжлөөр Монгол Улс хоцрогдолтой байна. Хөгжлийг дэмжих үр ашигтай дэд бүтцийг орчин үеийн стандартад нийцүүлэн бүтээн байгуулах нь Ардчилсан намын Засгийн газрын гол зорилтуудын нэг байх болно. Үүний тулд төсвийн оновчтой шийдвэр гаргаж, төр, хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагааг хослуулан хэрэгжүүлнэ.

Дэд бүтцийн хөгжлийн зорилтуудын Монгол Улсын хурт хугацааны хөгжлийн бодлогод нийцүүлэн гаргана.

Бид Монголын эдийн засаг илүү тогтвортой, хуримтлалд суурилсан эрүүл өсөлтөөр урагшлах эдийн засгийн реформын бодлогыг хэрэгжүүлнэ.

4.1 АЖ ҮЙЛДВЭРИЙН ХӨГЖИЛ, БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРҮҮД

- 4.1.1. Инноваци, өндөр технологи, нэмүү өртөг шингэсэн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл, үйлчилгээ, дахин боловсруулах болон бүтээлч аж үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх хувийн хэвшлийн санал, санаачилгыг дэмжинэ.
- 4.1.2. Одоо ашиглаж байгаа болон ашиглахад бэлэн байгалийн түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын орд, цементийн үйлдвэрүүдийг түшиглэн барилгын материалын үйлдвэрлэлийг дэмжинэ.

4.2 БАРИЛГА, ХОТ БАЙГУУЛАЛТ, ГАЗРЫН ХАРИЛЦАА

- 4.1.1. Хүн амыг орон сууцжуулах зорилтын хүрээнд дараах чиглэлээр орон сууцны бодлого хэрэгжүүлнэ. Үүнд:
- “Тогтвортой орлого бүхий орон сууц” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж, аймаг, сумын төвүүдэд орон сууцыг хүн амын зорилгот бүлэгт тааламжтай нөхцөлөөр бүтээн байгуулах хувийн хэвшлийн санал, санаачилгыг дэмжинэ;
 - Төр, хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагааны хүрээнд аж ахуйн нэгжүүдэд дэмжлэг үзүүлэх замаар түрээсийн орон сууцны фонд бий болгоно.
 - Хашаандаа амины тохилог орон сууц барих санаачилгыг дэмжинэ.
 - Хууль бусаар газар олголт хийгдсэн газруудыг иргэдтэйгээ хамтран шалган тогтоож, гомдол маргаантай холбоотой асуудлыг судлан цэгцэлж, хуулийн хүрээнд зохих арга хэмжээг авч дахин төлөвлөж, орон нутгийн иргэддээ шинээр газар авах боломжийг бүрдүүлнэ.
 - Гэр хорооллын инженерийн дэд бүтэц (цэвэр ус, бохир ус ариутгах татуурга, интернэтийн шилэн кабель)-д холбож, халаалтыг төвлөрсөн болон сэргээгдэх эрчим хүчний эх үүсвэртэй амины орон

сууц болгон дахин төлөвлөх ажлыг иргэдийн оролцоотой хэрэгжүүлж, амьдран суух байшингаа барихад урт хугацаатай, хүү багатай, орон сууцны ипотекийн зээлээр санхүүгийн дэмжлэг үзүүлж ажиллана.

- Гэр хорооллын инженерийн шугам сүлжээнд холбогдох хэрэгсэл үйлдвэрлэх, нийлүүлэх төсөл хөтөлбөрүүдийг орон нутаг хөгжүүлэх сангаас дэмжлэг үзүүлнэ.
- Иргэдийн эрүүл, аюулгүй орчинд ажиллаж, амьдрах таатай нөхцөлийг бүрдүүлэх зорилгоор сумдын ерөнхий төлөвлөгөө, зураг төслийг иргэдийн оролцоонд тулгуурлан боловсруулж, дэд бүтэцжүүлэх ажлыг хэрэгжүүлнэ.

4.1.2. Хот, суурин газрын хүнсний тийтийн хэрэглээний малыг зөвхөн үйлдвэрийн аргаар нядалж боловсруулах стандартыг бүрдүүлж, энэ чиглэлд хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

4.1.3. Хүнсний аюулгүй байдлын найдвартай статистик мэдээллийн системийг нэвтрүүлж, хүнсний бүтээгдэхүүний хяналтын тогтолцоог шинэчилнэ. Хэрэглэгчдийн оролцоог нэмэгдүүлж, лабораториудыг хувийн хэвшилд шилжүүлнэ.

4117144522
НН0A0064 9060464

4.2. ДЭД БҮТЦИЙН ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

4.2.1. Ус

4.2.1.1. Гүний усны хэрэглээг гамнах төсөл хэрэгжүүлнэ.

4.2.1.2. “Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөн болон цөлжилттэй тэмцэх ажлын хүрээнд сум бүрт 50 - 100 га ногоон байгууламж бий болгоно.

4.2.1.3. Сансарын интернэтийг малчдад бүрэн нэвтрүүлж, мал маллах ажилд технологийн ололтыг нэвтрүүлнэ.

4.2.2. Хөдөө аж ахуй, Мал аж ахуйн салбар

4.2.2.1. “Хариуцлагатай, чинээлэг малчин” хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.

4.2.2.2. Мал, малын гаралтай бүх төрлийн түүхий эд, бүтээгдэхүүний үнэ цэнийг нэмэгдүүлж, эдийн засгийн эргэлтийг хурдасгах замаар малчдын амьжиргаа, орлогыг дээшлүүлэх нөхцөл бүрдүүлнэ.

4.2.2.3. Малын тэжээлийн үйлдвэрлэлийн бизнес эрхлэхэд чиглэсэн хувийн хэвшлийн санаачилгыг урамшуулан дэмжиж, малын таримал тэжээлийн тариалалтыг төрийн бодлоготой уялдуулан нэмэгдүүлнэ.

4.2.2.4. Өндөр ашиг шимтэй үндэсний болон дасан зохицох чадвартай гадаадын үржлийн малыг өсгөн бойжуулах үржлийн аж ахуйг хөгжүүлж, малчдад чанартай, таваарлаг малтай болох боломжийг бүрдүүлнэ.

4.2.2.5. Мах, сүү, шувуу, зөгийний эрчимжсэн фермерийн аж ахуй эрхлэх иргэн, аж ахуйн нэгжийг хөрөнгө оруулалтыг бүсчилсэн хөгжлийн бодлоготой уялдуулан зээлийн бодлогоор дэмжинэ.

4.2.2.6. Мах, махан бүтээгдэхүүнийг бэлтгэх цехийн үйл ажиллагааг дэмжиж ажиллана.

4.2.2.7. Малын гаралтай хоёр дахь түүхий эдийг хаягдалгүй боловсруулах, өндөр уургийн агууламжтай түүхий эд үйлдвэрлэх чиглэлд хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

4.2.2.8. Өвлийн хүлэмжийн, мал, амьтны фермийн барилга байгууламжид хөрөнгө оруулах 15 хүртэлх жилийн моргейжийн зээлийн хэлбэрийг нэвтрүүлж, орон

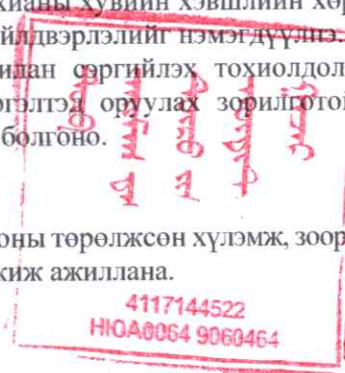
нутагт ажлын байрыг нэмэгдүүлнэ.

4.2.2.9. Гахай, махны болон өндөгний тахианы хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтын зээл дэмжлэг үзүүлж, дотоодын үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлнэ.

4.2.2.10. Эрсдэл бүхий нөхцөлөөс урьдчилан сэргийлэх тохиолдол бий болсон үед малчдад худалдан борлуулж, эргэлтэд оруулах зорилготой өвс, тэжээлийн нөөцийн фондын тогтолцоог бий болгоно.

4.3.3 Газар тариалангийн салбар

4.3.3.1 Мах, хүнсний ногоо, нарийн ногооны төрөлжсөн хүлэмж, зоорь агуулахыг олноор байгуулахад чиглэж, иргэдээ дэмжиж ажиллана.

БҮРЭН СУМЫН АРДЧИЛСАН НАМ

A handwritten signature in black ink, consisting of stylized, flowing lines.

**ТӨВ АЙМАГ ДАХЬ
ТӨРИЙН АУДИТЫН ГАЗАР**

41100, Төв аймаг, Зуунмод сум
Утас: 70272582, Цахим шуудан: tuv@audit.gov.mn
Цахим хаяг: www.audit.mn

ТӨВ АЙМГИЙН БОРНУУР СУМЫН
СОНГУУЛИЙН ХОРООНД

2024.08.05 № 01/468
танай _____-ны № _____-т

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөр хуульд заасан
шаардлагад нийцсэн талаарх дүгнэлт

Төрийн аудитын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.3, Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.5, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.4-т заасан Төрийн аудитын байгууллагын бүрэн эрхийн хүрээнд Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох Төв аймгийн Борнуур сумын "Ардчилсан нам"-ын сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянаж, дүгнэлт гаргалаа.

Үүрэг хариуцлагын талаарх мэдээлэл

Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох нам, эвсэл нь сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрөө Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль болон Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, УИХ-аас баталсан хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичигт нийцүүлэн боловсруулж, санхүүгийн тодорхой эх үүсвэр шаардсан зорилт, арга хэмжээг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах зардлын талаарх тооцоо, судалгааг гарган хуульд заасны дагуу дүгнэлт гаргуулах үүрэг хүлээнэ.

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийн дүгнэлтийн үндэслэл

Төрийн аудитын байгууллага нь Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох нам, эвслийн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянан үзэхдээ Төрийн аудит MNS 6817-1:2020 Төрийн аудит. Тулгуур зарчим, MNS 6817-6:2020 Төрийн аудит. Нийцлийн аудитын зарчим, MNS 6817-8:2020 Төрийн аудит. Нийцлийн аудит стандартыг удирдлага болгон Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль болон Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, УИХ-аас баталсан хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичиг, Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн 2024 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, 2025-2026 оны төсвийн төсөөллийн тухай хууль, холбогдох байгууллагаас авсан тайлан, судалгаа, мэдээллийг тус тус шалгуур болгон авч үзсэн.

Дүгнэлт

Төв аймгийн Борнуур сумын "Ардчилсан нам"-ын Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцохоор ирүүлсэн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийн зорилт, арга хэмжээ нь Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.3, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.3 дахь хэсэг, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд заасан тусгай шаардлагад тус тус нийцсэн байна.

Төв аймгийн Борнуур сумын "Ардчилсан нам"-ын мөрийн хөтөлбөр ¹⁰ хуудас/-ийг хавсаргав.

Хувийг: Борнуур сумын Ардчилсан намын хороонд

ДАРГА,
ТЭРГҮҮЛЭХ АУДИТОР

Ц.ХИШИГЖАРГАЛ

• 019020814

ОРОН НУТГИЙН 2024 ОНЫ ЭЭЛЖИТ СОНГУУЛЬД ТӨВ АЙМГИЙН
БОРНУУР СУМЫН АРДЧИЛСАН НАМААС ДЭВШҮҮЛЖ БУЙ
МӨРИЙН ХӨТӨЛБӨР

БҮТЭН МОНГОЛ
БҮРЭН АРДЧИЛАЛ “9+90+900”
ЭРЧИМТ ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Борнуур сум
2024 он

АГУУЛГА

Contents

<u>ЭРЧИМТ ХОГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ</u>	1
<u>НЭГ. БҮТЭН МОНГОЛ</u>	4
<u>ХОЁР.СЭРСЭН МОНГОЛ</u>	5
2.1. <u>ЦОГЦ БОЛОВСРОЛ</u>	5
2.2. <u>ЭРҮҮЛ МЭНД-ЭРХЭМ БАЙЛАЛ</u>	6
2.3. <u>БИЗНЕС, ХОДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТ</u>	6
<u>ГУРАВ.БҮТЭЭЛЧ МОНГОЛ</u>	7
3.1. <u>УУЛ УУРХАЙН САЛБАР</u>	7
3.2. <u>БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРИЙН САЛБАР</u>	7
3.3. <u>ТЭЭВРИЙН САЛБАР</u>	7
3.4. <u>ХООЛ, ХҮНС ҮЙЛДВЭРЛЭХ ҮЙЛДВЭРИЙН САЛБАР</u>	7
3.5. <u>НИЙГМИЙН ХАМГААЛЫН САЛБАР</u>	8
3.6. <u>СОЁЛ, УРЛАГИЙН САЛБАР</u>	8
3.7. <u>АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛ</u>	8
<u>ДӨРӨВ.ӨРИЙН ДАРАМТГҮЙ МОНГОЛ</u>	8
4.1. <u>АЖ ҮЙЛДВЭРИЙН ХОГЖИЛ, БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРҮҮД</u>	9
4.2. <u>БАРИЛГА, ХОТ БАЙГУУЛАЛТ, ГАЗРЫН ХАРИЛЦАА</u>	9
4.2. <u>ДЭД БҮТЦИЙН ХОГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ</u>	10

ӨМНӨТГӨЛ

Монгол Улсын тусгаар тогтнол, Үндэсний эрх ашиг, Үндсэн хуульт ардчиллаа хамгаалан бэхжүүлж, хувь хүний эрх чөлөө, хуулийн засаглал, чөлөөт зах зээл, иргэний нийгмийн зарчимд суурилсан тогтвортой хөгжлийн төлөөх баруун төвийн намын хувьд,

АРДЧИЛСАН НАМ ӨНӨӨГИЙН ЭДИЙН ЗАСАГ, УЛС ТӨРИЙН НӨХЦӨЛ БАЙДЛЫГ ДАРААХ БАЙДЛААР ДҮГНЭЖ БАЙНА:

- Эдийн засаг томорсон гэх ч иргэдийн орлого, худалдан авах чадвар нэмэгдээгүй;
- Валютын нөөц нэмэгдсэн гэх боловч төгрөгийн ханш суларсан;
- Монгол Улсын иргэн бүр 33.0 сая төгрөгийн өртэй болсон;
- Туг хийсгэж, тууз хайчлаад, томорхон бүтээн байгуулалт ганцыг ч хийгээгүй. Дарханы замыг дуусгаж чадаагүй;
- Цахилгааны доголдол, шатахууны хомсдол тогтмол бий болж, эрчим хүчний асуудал үндэсний аюулгүй байдалд нөлөөлөх болсон;
- Авлигын индексээр 180 улсаас 121 дүгээрт бичигдэж, 2015 оноос хойш 49 байраар ухарсан;
- Монголчуудын 28.8 хувь нь ядуурлын нугамаас доогуур, 21.4 хувь нь ядуурлын шугамд ойр амьдрах болсон. Хүн амын талаас илүү хувь нь ядууралд өртсөн улс болж, дампуурлын ирмэгт тулсан;
- Цар тахлын улмаас боловсролын хоцрогдол газар авч, энэ үзүүлэлтээр мөн л дэлхийд сүүл мушгих болсон;
- Шударга шүүмжлэл хэлсэн хүн бүрийг баривчилж, хорьдог болсон;
- Агаарын бохирдлын улмаас хорт хавдрын шалтгаант нас баралт эрс нэмэгдсэн.

ТИЙМ УЧРААС, 2016-2024 ОНЫГ БИД АЛДАГДСАН 8 ЖИЛ ХЭМЭЭН ДҮГНЭЖ БАЙНА.

Алдагдсан 8 жилийг дүгнэсний үр дүнд алдааг засч, Монгол Улсын эдийн засаг эрчимтэй хөгжсөн, хуулийн засаглал, шударга ёс тогтсон, хүн бүр ажил, хөдөлмөр эрхлэн, орлого нь амьдрал ахуйд хүрэлцсэн, эрүүл, аюулгүй орчинд ажиллаж, амьдарсан хүнлэг, ардчилсан нийгмийг цогцлоохыг ЭРХЭМ ЗОРИЛГО болгож,

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрт санал авах “БҮТЭН АРДЧИЛАЛ” аяныг бүсчилсэн хөгжлийн хэлбэрээр улс, орон даяар зохион байгуулж, аймаг, дүүргийн гишүүд, дэмжигчид, бүх намын хороо, иргэний нийгмийн төлөөлөл, мэргэжлийн холбоод, төрийн бус байгууллагуудаас авсан саналуудыг үндэслэн:

Төв аймгийн Борнуур сумын Ардчилсан нам 2024 оны Орон нутгийн сонгуульд стратегийн 4 бүлэг бүхий БҮТЭН МОНГОЛ – БҮРЭН АРДЧИЛАЛ Эрчимт хөгжлийн төлөвлөгөөг танилцуулж байна.

НЭГ. БҮТЭН МОНГОЛ

1.1. Иргэдэд чиглэсэн хөгжлийн бодлого

Төв аймгийн Борнуур суманд ажиллаж амьдарч байгаа салбар бүрийн иргэдэд чиглэсэн хөгжлийн бодлогын хүрээнд хэрэгжүүлэх арга хэмжээ.

- 1.1.1. “Өрх бүр баялаг бүтээгч” хөтөлбөрийг үе шаттай хэрэгжүүлнэ. Экспортод чиглэсэн жижиг, дунд үйлдвэрлэлийг дэмжин ажиллана.
- 1.1.2. Иргэн, аж ахуйн нэгжийн төрөөс авах үйлчилгээг цахим хэлбэрт шилжүүлэх арга хэмжээг дэмжинэ.
- 1.1.3. Хөдөө аж ахуйн гаралтай түүхий эдийг боловсруулах, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, жижиг дунд хөнгөн үйлдвэрлэлийг дэмжин ажиллаж, иргэдийн бодит орлогыг нэмэгдүүлнэ.
- 1.1.4. Малчдын хамтын оролцоонд тулгуурлан бэлчээр нутгийн тогтвортой ашиглалтыг хангаж, доройтсон бэлчээрийн 30-аас доошгүй хувийг сэргээнэ.
- 1.1.5. Бүсчилсэн хөгжлийн хөтөлбөрт тулгуурлан малчин өрхийг дэмжин “Малжуулах хөтөлбөр”-ийг орон нутагт хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.6. Бүсчилсэн хөгжлийн хөтөлбөрт тулгуурлан Газар тариалангийн бүс нутагт усалтын системийн менежментийг боловсронгуй болгож, тариалан эрхлэгч, хүнсний ногоо тариалагчдыг бодлогоор дэмжинэ.
- 1.1.7. Малын эмч нарын ур чадварыг дэмжих замаар нэгж малд ногдох мал эмнэлгийн үйлчилгээний чанарыг сайжруулна.
- 1.1.8. Төрийн албанаас эрт тэтгэвэрт гарч буй иргэд жижиг, дунд, бичил бизнесийн салбарт ажиллах, баялаг бүтээх боломжийг бүрдүүлнэ.
- 1.1.9. Бүх шатны төрийн албан хаагчдыг эрхэлдэг ажлынхаа чиглэлээр сурч боловсрохыг дэмжиж, жил бүр сургалтад хамруулна.
- 1.1.10. Чөлөөт өрсөлдөөний зарчимд нийцүүлэн мэргэжлийн соёл, урлагийн байгууллагуудад нэмэлт орлого олох боломж, нөхцөлийг бүрдүүлнэ.
- 1.1.11. Тусгай хэрэгцээт хүний асран хамгаалагчдыг дэмжих бодлого хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.12. Тусгай хэрэгцээт хүүхэд, иргэдэд зориулсан сэргээн засах, хөгжлийн цогцолбор төвийг орон нутагт байгуулна.
- 1.1.13. Эмнэлгүүдэд тусгай хэрэгцээт хүнд зориулсан орчин бий болгоно.
- 1.1.14. Үйлчилгээний газар, шинээр баригдаж байгаа барилга байгууламж, явган хүний зам, гэрлэн дохиог хөгжлийн бэрхшээлтэй хүн чөлөөтэй зорчих олон улсын стандартын шаардлагад нийцүүлж өөрчилнө.
- 1.1.15. Хүүхэд хөгжлийн чиглэлээр байгууллагуудын үйл ажиллагааг дэмжиж ажиллана.
- 1.1.16. Хүүхэд харах үйлчилгээг хөгжүүлэх, цэцэрлэгийн хүртээмжийг нэмэгдүүлэх замаар эмэгтэйчүүдийн хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжинэ.
- 1.1.17. Өрх, суманд үзүүлэх 0-5 насны хүүхдийн тусламж, үйлчилгээг чанаржуулах, хүртээмжийг сайжруулах, хөхөөр хооллолтыг дэмжих “эрүүл, чийрэг хүүхэд” хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.18. Хүүхэд нэг бүрийг хөгжүүлэх сургуулийн өмнөх болон бага, дунд боловсролын “цөм” хөтөлбөрийг үргэлжлүүлж, иргэний нийгмийн байгууллага, гэр бүлийн оролцоог өргөжүүлнэ.
- 1.1.19. Дотуур байрны орчин, нөхцөлийг сайжруулах төсөл хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.20. Хүүхдэд тулгарч буй дээрэлхэх, үе тэнгийнхний дарамт, шахалт болон эрүүл мэнд, сэтгэцийн бусад сорилт, бэрхшээлтэй холбоотой асуудлуудыг шийдвэрлэхэд чиглэсэн төсөл хэрэгжүүлнэ.

- 1.1.21. Хүүхдийг цахим дарамт, мөлжлөг, зохисгүй контент зэрэг цахим гэмт хэрэг, аюулаас хамгаалах үйл ажиллагаа, оролцогч талуудын уялдаа холбоог сайжруулна.
- 1.1.22. Мэргэжлийн боловсролын сургуулиудад хөдөлмөрийн зах зээлийн хэрэгцээнд нийцсэн нарийн мэргэжлээр төгссөн оюутан сурагчдыг орон нутагт үйл ажиллагаа явуулж байгаа аж ахуй нэгж байгууллага, төсөл хөлбөрүүдэд ажлын байранд зуучлах ажлыг тогтмол зохион байгуулна.
- 1.1.23. Залуучууд боловсрол эзэмшихэд туслах, хүртээмжийг нэмэгдүүлэх зорилгоор тэтгэлэг олгож буй аж ахуйн нэгж, хувь хүнийг урамшуулах, дотоодын тэтгэлгийн тоог нэмэгдүүлэх төсөл хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.24. Орон нутагт ажиллаж буй залуучуудыг дэмжих хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.25. Гэр бүлийн гишүүн бүрт гэр бүлийн боловсрол олгох “Монгол гэр бүл” боловсролын хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.26. Ажил, хөдөлмөр эрхлэх, санхүү, бизнесээ өргөжүүлэх, амьдрах орчноо хамтдаа сайжруулах мэдлэг, ур чадварын сургалт, зөвлөмжөөр хангагдах боломжийг бий болгоно.
- 1.1.27. Ахмадын сургалтын төв байгуулж, дахин ур чадваржуулах, хөдөлмөрийн чадварт нь тулгуурлан дахин ажил хөдөлмөр эрхлэх боломжийг дэмжинэ.
- 1.1.28. Ахмадын эрүүл мэндийн тогтолцоог сайжруулах хүрээнд спортоор хичээллэх орчин нөхцлийг бүрдүүлэх ажлыг дэмжиж, төрөл бүрийн ахмадын тэмцээн уралдаануудыг дэмжиж ажиллана.
- 1.1.29. Иргэд өөрийн өмчилж авсан хашааны газар дээр айл, хөрш, гудамжаараа нэгдэн төлөвлөлт хийж, инженерийн дэд бүтцэд бүрэн холбогдсон амины орон сууц болгон дахин төлөвлөх ажлыг иргэдийн оролцоонд тулгуурлан хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.30. Дугуйн болон явган алхалтын замын сүлжээг бий болгоно.
- 1.1.31. Орчноо ногооруулсан иргэд, аж ахуйн нэгжийг урамшуулах тогтолцоог бий болгоно.
- 1.1.32. Малчин өрх жуулчид хүлээн авах үйл ажиллагааг дэмжиж, малчдад дээрх чиглэлээр мэдлэг, ур чадварыг нэмэгдүүлэх хөтөлбөр зохион байгуулна.

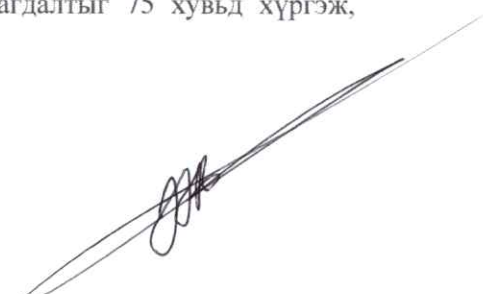
ХОЁР. СЭРСЭН МОНГОЛ

2.1. ЦОГЦ БОЛОВСРОЛ

XXI зууны өрсөлдөх чадвар бүхий шинэ Монгол хүнийг бий болгохуйц, Монгол хүний төрөлхийн давуу талд түшиглэсэн боловсролын монгол загварыг бүтээнэ.

Боловсролын монгол загвар нь дэлхийн боловсролын шилдэг практик, нотлогдсон сайн туршлагуудыг өөрийн онцлог, давуу талуудаар цааш баяжуулан хөгжүүлсэн, одоо хуримтлагдсан асуудлыг шийдвэрлэх суурь реформын шинжтэй, ирээдүйн сорилтуудыг давахуйц, хангалуун сайхан амьдрах эрхийг баталгаажуулсан, ардчиллын үнэт зүйлс, үндэсний өв уламжлалыг агуулсан байна.

- 2.1.1.1. Нийгмийн хариуцлагын хүрээнд “Хүүхэд бүрт компьютер” хөтөлбөр хэрэгжүүлэх санал, санаачилгыг дэмжинэ.
- 2.1.1.2. Хүүхэд бүрийг хөгжүүлж, бүтээлч сэтгэлгээтэй, өөртөө итгэлтэй, Монгол орныхоо байгаль, түүх, үндэсний хэл, соёл, уламжлалаар бахархдаг хүмүүжил олгох хөтөлбөрийг сэргээн сайжруулж, үргэлжлүүлнэ.
- 2.1.1.3. Хичээлээс гадуурх сургалт, дугуйлангийн хамрагдалтыг 75 хувьд хүргэж,

суралцагчийн сонирхол, чадварыг нээн хөгжүүлэх сонгон, секц, дугуйлангийн үйл ажиллагааг өргөтгөнө.

- 2.1.1.4. Багшийн үндсэн ажил буюу суралцах үйл ажиллагааг нэмэгдүүлж, шаардлагагүй бусад ажлыг эрс багасгана.
- 2.1.1.5. Бүхий л салбарын орчин үеийн дэвшилтэд технологиудад суурилсан бүтээлч шинэлэг санал санаачилгуудыг дэмжиж, иргэдээ орчин үеийн технологийн овсгоотой хэрэглэгч байлгах үүднээс бүх төрлийн шинэлэг технологиудын дэвшлүүдийг танилцуулах сургалт, уулзалт, арга хэмжээнүүдийг тогтмол санаачлан хэрэгжүүлж иргэдээ дэмжиж хамтран ажиллана.

2.2. ЭРҮҮЛ МЭНД – ЭРХЭМ БАЯЛАГ

Монгол Улсын эрүүл мэндийн тогтолцооны үндсийг бүрдүүлэх хүний нөөц, эм, оношлуур, тоног төхөөрөмж, эмнэлгүүн удирдамж, эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээний стандарт, технологи, мэдээллийн систем, удирдлага, зохион байгуулалт, менежмент, санхүүжилт бүх түвшинд уялдаагүйгээс гадна иргэдийн эрүүл мэндийг хамгаалах, дэмжих, сайжруулахад бүрэн нийцэхгүй байгаагаас шалтгаалан тулгамдсан олон асуудлууд үүсээд байна.

Иргэдийн халдварт болон халдварт бус өвчлөл, нас баралт болон эх, нярайн эндэгдлийг бууруулж, бүх нийтийн эрүүл мэндийн нэгдсэн цогц хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ. Иргэдийг эрүүл байлгах, шинэчлэл хийхдээ өвдөхөөс өмнө урьдчилан сэргийлэхэд болон эрүүл мэндийн боловсролыг сайжруулахад түлхүү анхаарч ажиллана.

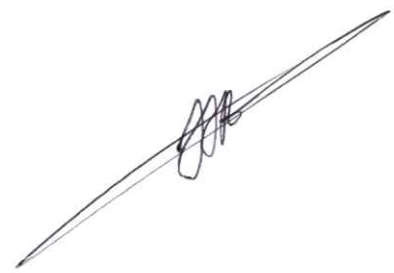
Эмнэлгүүдийг гүйцэтгэлд нь үндэслэн бие даалгаж, чанар, үр дүнг дээшлүүлнэ. Иргэд болон мэргэжлийн шинжээчдийг мэдээллээр ханган шийдвэр гаргах үйл ажиллагаанд оролцуулна. Эрүүл мэндийн даатгалын байгууллагын гүйцэтгэлийг сайжруулж, даатгуулагчдын өмнө үүрэх хариуцлага, үйл ажиллагааг ил тод, нээлттэй болгох замаар даатгуулагчдын сэтгэл ханамжийг сайжруулна.

- 2.2.1.1. Бага насны хүүхдийн хөгжлийн хоцрогдол, хөгжлийн бэрхшээлийг эрт илрүүлэх, оношлох, хүүхэд бүрт тохирох шаардлагатай сэргээн засах хөгжлийн үйлчилгээ үзүүлдэг болно.
- 2.2.1.2. Гэмтэл, ослыг бууруулахад байгууллагуудын хоорондын хамтын ажиллагааг идэвхжүүлж, нийт нас баралтын хэмжээг эрс бууруулна.
- 2.2.1.3. Нийтийн биеийн тамирыг хөгжүүлэх шинэ хөтөлбөр боловсруулж, хэрэгжүүлнэ.
- 2.2.1.4. Явуулын эмнэлгийн чанаржуулахад анхаарч, өрх, сум, багийн эрүүл мэндийн төвийн тусламж, үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг сайжруулна.

2.3. БИЗНЕС, ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТ

Бизнес, хөдөлмөр эрхлэлтийг бүх талаар дэмжиж, дундаж давхаргын эгнээг тэлнэ.

- 2.3.1. Шинээр гарааны бизнес эрхэлж буй иргэдийг дэмжих үүднээс цаг үеийн нөхцөл байдалд нь тохирсон үүсч болзошгүй эрсдэл, давуу тал, бодит боломжуудыг тодорхойлж, хэрэгцээт зөвлөгөө мэдээллүүдийг хүргэж, тогтвортой бизнес болгон төлөвшүүлэхэд дэмжиж бойжуулах үүднээс төсөл хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж ажиллана.
- 2.3.2. Ажил олгогчдын эрэлт, хэрэгцээнд нийцсэн, хөдөлмөрийн зах зээлийн эрэлт, нийлүүлэлтийг бүрэн хангах мэргэжилтэн бэлтгэх нөхцөлийг бүрдүүлнэ.
- 2.3.3. Цагаар ажиллах, гэрээр ажиллах, зайнаас ажиллуулах, сүлжээний маркетинг бүхий бараа, үйлчилгээний борлуулалт хийх зэрэг хөдөлмөр эрхлэлтийн олон

- хэлбэрийг дэмжих замаар эмэгтэйчүүд, оюутан, залуучууд, ахмад настан, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжинэ.
- 2.3.4. Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн болон үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх бодлого, зохицуулалтыг сайжруулах, урьдчилсан сэргийлэх үйл ажиллагааг төр, хувийн хэвшлийн хүрээнд хамтран зохион байгуулна.

ГУРАВ. БҮТЭЭЛЧ МОНГОЛ

Худалдаа, аж үйлдвэр, уул уурхай, боловсруулах үйлдвэр, тээвэр, хоол хүнс, мэдээлэл харилцаа, санхүү, даатгал, нийгмийн хамгаалал, соёл, урлаг, аялал жуулчлалын зэрэг салбар бүрийн бодлогыг оновчтой тодорхойлж, тулгамдаж буй асуудлуудыг шийдвэрлэнэ.

3.1 УУЛ УУРХАЙН САЛБАР

- 3.1.1 Бичил уурхайн эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгож, шаардлага хангасан зарим нөхөрлөл, хоршоог уул уурхайн олборлолтын аж ахуйн нэгж хэлбэрээр албажуулан хууль бус олборлогчдод тавих төрийн хяналтын тогтолцоог сайжруулна.
- 3.1.2 Хариуцлагатай уул уурхайн зарчмын дагуу нөхөн сэргээлт, хаалтын асуудлыг тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч аж ахуйн нэгж бүрэн хариуцан гүйцэтгэдэг болгоно.
- 3.1.3 Байгалийн баялгаас орж буй орлого, төсөв, тендерийг иргэдээр хэлэлцүүлдэг тогтолцоог шинэ шатанд гаргана

3.2 БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРИЙН САЛБАР

- 3.2.1 Хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүний боловсруулах үйлдвэрлэлийг дэмжих, санхүүжилтийн найдвартай тогтолцоог бий болгох, олон улсын стандартыг нутагшуулах, экспортлох цогц арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ.
- 3.2.2 Эрдэс баялгийн болон малын гаралтай түүхий эд боловсруулах, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, хөдөө аж ахуй, хүнд, хөнгөн үйлдвэрлэлийг хөгжүүлж, ажлын байр бий болгоно.
- 3.2.3 Малаас гарч буй түүхий эд, арьс шир, ноос ноолуур боловсруулах үйлдвэрлэлийн төвүүдийг бодлогоор дэмжинэ.

3.3 ТЭЭВРИЙН САЛБАР

- 3.3.1 Аймаг, сум, хот хоорондын зорчигч тээврийн үйлчилгээг чөлөөт өрсөлдөөнд шилжүүлж, дагаж мөрдөх стандартыг сайжруулна.
- 3.3.2 Нийтийн тээврийн үйлчилгээг сайжруулж, цаг үеийн нөхцөл байдалд уялдуулж, маршрутыг шинэчлэн стандартыг сайжруулна.

3.4 ХООЛ, ХҮНС ҮЙЛДВЭРЛЭЛИЙН САЛБАР

- 3.4.1 Бүсчилсэн хөгжлийн бодлогын хүрээнд жимс, жимсгэнэ, нарийн ногоо, хүнсний ногоо тариалах болон хүлэмжийн газар олгох, ашиглахад уян хатан бодлого баримталж, гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

3.5 НИЙГМИЙН ХАМГААЛЛЫН САЛБАР

- 3.5.1 Төр засгийн үйлчилгээг тэгш хүртээмжтэй болгож төр болон хөдөлмөр эрхлэлт, хувийн хэвшилд ажил хөдөлмөр эрхэлж буй иргэдийг нам улс төрийн сонголт, үзэл баримтлалаас шалтгаалан талцуулж гадуурхах үйл ажиллагааг таслан зогсоох арга хэмжээнүүдийг хэрэгжүүлнэ.
- 3.5.2 Ядуурлыг бууруулах хөтөлбөрийг баг, хороо, сум, дүүрэг, аймаг, нийслэлийн түвшинд тодорхой зорилт, шалгуур үзүүлэлтээр гаргаж, холбогдох байгууллагуудын үйл ажиллагааг уялдуулна.
- 3.5.3 Бага орлоготой, ядуу өрхийн хөдөлмөрийн насны иргэдийг хөдөлмөрт бэлтгэх, ур чадвар эзэмшүүлэх хөтөлбөрт хамруулах, ажлын байранд зуучлах тогтолцоог бүрдүүлнэ.

3.6 СОЁЛ, УРЛАГИЙН САЛБАР

- 3.6.1 Хувь хүний эрх чөлөө, ардчилал, чөлөөт эдийн засгийн ач холбогдлыг таниулах хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 3.6.2 Археологийн болон түүх, соёлын дурсгалт газрын хамгаалалтын зэрэглэл, ангиллыг шинэчилж, соёлын өвийг хамгаалагч, харгалзагчтай байх тогтолцоог бий болгоно.

3.7 АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛ

- 3.7.1 Гадаад, дотоодын аялал жуулчлалыг дэмжих үүднээс сумын нутаг дэвсгэрээр дамжин өнгөрч буй иргэд болон гэр бүл, хамт олон, найз нөхөдтэй хамтран, зорьж ирэх хүмүүсийн тоог нэмэгдүүлэх зорилтын хүрээнд чөлөөт цагаа тав тухтай өнгөрүүлэх цогцолбор бүхий орчныг төлөвлөж, үе шаттай хэрэгжүүлж ажиллана.
- 3.7.2 “Шүршүүр - жорлон” хөтөлбөрийг үйл ажиллагаа явуулж байгаа шатахуун түгээх станц болон өргөн хэрэглээний бараа, бүтээгдэхүүний дэлгүүрүүдэд санал болгож, хамтран хэрэгжүүлнэ.
- 3.7.3 Жуулчдад чанартай үйлчилгээ үзүүлэх аялал жуулчлалын дэд бүтцэд хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлнэ.
- 3.7.4 Өвлийн аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх чиглэлээр гаргасан санал санаачилга, хөтөлбөр, арга хэмжээг бодлогоор дэмжиж, орчин үеийн цанын өвлийн баазыг хувийн хэвшилтэй хамтран хэрэгжүүлнэ.
- 3.7.5 Гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтыг орон нутаг руугаа чиглүүлэх санал санаачилгыг өрнүүлж, Тэрбум мод үндэсний хөтөлбөрийн хүрээнд сумандаа мод тарих, зүлэгжүүлэх байдлаар шинээр цэцэрлэгт хүрээлэн бүхий төгөл байгуулах төслүүдийг хэрэгжүүлнэ.

ДӨРӨВ. ӨРИЙН ДАРАМТГҮЙ МОНГОЛ

Ардчилал төгс хөгжих суурь нөхцөл, улс орны тусгаар тогтнолын баталгаа бол эдийн засаг нь бат бэх, иргэд нь хангалуун амьдрах орчин юм. Эдийн засаг хүчтэй байснаар иргэд үнийн дарамт, өрийн дарамтад боомилгогдсон хямралт байдлаас гарна.

Эдийн засаг тэлсэн ч өсөлт тогтворгүй байна. Уул уурхайн салбарын үйлдвэрлэл нэмэгдэхийн хэрээр хувийн хэрэглээ эргэж, төсвийн зардлын тэлэлт эдийн засгийн өсөлтийг

голлон тодорхойлж байна. Уул уурхайн түүхий эдийн экспорт огцом тэлсний үр дүнд бий болж байгаа эдийн засгийн зэрэг нөхцөл байдлыг цаашид тогтвортой хадгалахын тулд эдийн засгийг төрөлжүүлэх, түүхий эдийн үнийн хэлбэлзэлд тэсвэртэй байдлыг бэхжүүлэхэд чиглэсэн бүтцийн өөрчлөлт, бодлогыг үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлэх шаардлагатай. Эдийн засгийг өрийн дарамтаас гаргахын тулд:

Төсвийн сахилга батыг сайжруулж, Засгийн газрын зардлыг танан, халамж, дэмжлэг, татаас зэрэг шилжих төлбөрүүдийг бууруулах санхүүгийн бодлогыг хэрэгжүүлэн, татварын хэмжээг бууруулах бодлого баримтална.

Зам, тээвэр, эрчим хүч, сэргээгдэх эрчим хүч, ус, дулаан хангамж, мэдээлэл, харилцаа холбоо зэрэг олон төрлийн дэд бүтцийн хөгжлөөр Монгол Улс хоцрогдолтой байна. Хөгжлийг дэмжих үр ашигтай дэд бүтцийг орчин үеийн стандартад нийцүүлэн бүтээн байгуулах нь Ардчилсан намын Засгийн газрын гол зорилтуудын нэг байх болно. Үүний тулд төсвийн оновчтой шийдвэр гаргаж, төр, хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагааг хослуулан хэрэгжүүлнэ.

Дэд бүтцийн хөгжлийн зорилтуудыг Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогод нийцүүлэн гаргана.

Бид Монголын эдийн засаг илүү тогтвортой, хуримтлалд суурилсан эрүүл өсөлтөөр урагшлах эдийн засгийн реформын бодлогыг хэрэгжүүлнэ.

4.1 АЖ ҮЙЛДВЭРИЙН ХӨГЖИЛ, БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРҮҮД

- 4.1.1. Инноваци, өндөр технологи, нэмүү өртөг шингэсэн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл, үйлчилгээ, дахин боловсруулах болон бүтээлч аж үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх хувийн хэвшлийн санал, санаачилгыг дэмжинэ.
- 4.1.2. Одоо ашиглаж байгаа болон ашиглахад бэлэн байгалийн түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын орд, цементийн үйлдвэрүүдийг түшиглэн барилгын материалын үйлдвэрлэлийг дэмжинэ.

4.2 БАРИЛГА, ХОТ БАЙГУУЛАЛТ, ГАЗРЫН ХАРИЛЦАА

- 4.1.1. Хүн амыг орон сууцжуулах зорилтын хүрээнд дараах чиглэлээр орон сууцны бодлого хэрэгжүүлнэ. Үүнд:

- “Тогтвортой орлого бүхий орон сууц” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж, аймаг, сумын төвүүдэд орон сууцыг хүн амын зорилтот бүлэгт тааламжтай нөхцөлөөр бүтээн байгуулах хувийн хэвшлийн санал, санаачилгыг дэмжинэ;
- Төр, хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагааны хүрээнд аж ахуйн нэгжүүдэд дэмжлэг үзүүлэх замаар түрээсийн орон сууцны фонд бий болгоно.
- Хашаандаа амины тохилог орон сууц барих санаачилгыг дэмжинэ.
- Хууль бусаар газар олголт хийгдсэн газруудыг иргэдтэйгээ хамтран шалган тогтоож, гомдол маргаантай холбоотой асуудлыг судлан цэгцэлж, хуулийн хүрээнд зохих арга хэмжээг авч дахин төлөвлөж, орон нутгийн иргэддээ шинээр газар авах боломжийг бүрдүүлнэ.
- Гэр хорооллын инженерийн дэд бүтэц (цэвэр ус, бохир ус ариутгах татуурга, интернэтийн шилэн кабель)-д холбож, халаалтыг төвлөрсөн болон сэргээгдэх эрчим хүчний эх үүсвэртэй амины орон

сууц болгон дахин төлөвлөх ажлыг иргэдийн оролцоотой хэрэгжүүлж, амьдран суух байшингаа барихад урт хугацаатай, хүү багатай, орон сууцны ипотекийн зээлээр санхүүгийн дэмжлэг үзүүлж ажиллана.

- Гэр хорооллын инженерийн шугам сүлжээнд холбогдох хэрэгсэл үйлдвэрлэх, нийлүүлэх төсөл хөтөлбөрүүдийг орон нутаг хөгжүүлэх сангаас дэмжлэг үзүүлнэ.
- Иргэдийн эрүүл, аюулгүй орчинд ажиллаж, амьдрах таатай нөхцөлийг бүрдүүлэх зорилгоор сумдын ерөнхий төлөвлөгөө, зураг төслийг иргэдийн оролцоонд тулгуурлан боловсруулж, дэд бүтэцжүүлэх ажлыг хэрэгжүүлнэ.

4.1.2. Хот, суурин газрын хүнсний нийтийн хэрэглээний малыг зөвхөн үйлдвэрийн аргаар нядалж боловсруулах стандартыг бүрдүүлж, энэ чиглэлд хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

4.1.3. Хүнсний аюулгүй байдлын найдвартай статистик мэдээллийн системийг нэвтрүүлж, хүнсний бүтээгдэхүүний хяналтын тогтолцоог шинэчилнэ. Хэрэглэгчдийн оролцоог нэмэгдүүлж, лабораториудыг хувийн хэвшилд шилжүүлнэ.

4117144522
НЮА0064 9060464

4.2. ДЭД БҮТЦИЙН ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

4.2.1. Ус

4.2.1.1. Гүний усны хэрэглээг гамнах төсөл хэрэгжүүлнэ.

4.2.1.2. “Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөн болон цөлжилттэй тэмцэх ажлын хүрээнд сум бүрт 50 - 100 га ногоон байгууламж бий болгоно.

4.2.1.3. Сансарын интернэтийг малчдад бүрэн нэвтрүүлж, мал маллах ажилд технологийн ололтыг нэвтрүүлнэ.

4.2.2. Хөдөө аж ахуй, Мал аж ахуйн салбар

4.2.2.1. “Хариуцлагатай, чинээлэг малчин” хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.

4.2.2.2. Мал, малын гаралтай бүх төрлийн түүхий эд, бүтээгдэхүүний үнэ цэнийг нэмэгдүүлж, эдийн засгийн эргэлтийг хурдасгах замаар малчдын амьжиргаа, орлогыг дээшлүүлэх нөхцөл бүрдүүлнэ.

4.2.2.3. Малын тэжээлийн үйлдвэрлэлийн бизнес эрхлэхэд чиглэсэн хувийн хэвшлийн санаачилгыг урамшуулан дэмжиж, малын таримал тэжээлийн тариалалтыг төрийн бодлоготой уялдуулан нэмэгдүүлнэ.

4.2.2.4. Өндөр ашиг шимтэй үндэсний болон дасан зохицох чадвартай гадаадын үржлийн малыг өсгөн бойжуулах үржлийн аж ахуйг хөгжүүлж, малчдад чанартай, таваарлаг малтай болох боломжийг бүрдүүлнэ.

4.2.2.5. Мах, сүү, шувуу, зөгийний эрчимжсэн фермерийн аж ахуй эрхлэх иргэн, аж ахуйн нэгжийг хөрөнгө оруулалтыг бүсчилсэн хөгжлийн бодлоготой уялдуулан зээлийн бодлогоор дэмжинэ.

4.2.2.6. Мах, махан бүтээгдэхүүнийг бэлтгэх цехийн үйл ажиллагааг дэмжиж ажиллана.

4.2.2.7. Малын гаралтай хоёр дахь түүхий эдийг хаягдалгүй боловсруулах, өндөр уургийн агууламжтай түүхий эд үйлдвэрлэх чиглэлд хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

4.2.2.8. Өвлийн хүлэмжийн, мал, амьтны фермийн барилга байгууламжид хөрөнгө оруулах 15 хүртэлх жилийн моргейжийн зээлийн хэлбэрийг нэвтрүүлж, орон

- нутагт ажлын байрыг нэмэгдүүлнэ.
- 4.2.2.9. Гахай, махны болон өндөгний тахианы хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтын зээл дэмжлэг үзүүлж, дотоодын үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлнэ.
- 4.2.2.10. Эрсдэл бүхий нөхцөлөөс урьдчилан сэргийлэх тохиолдол бий болсон үед малчдад худалдан борлуулж, эргэлтэд оруулах зорилготой өвс, тэжээлийн нөөцийн фондын тогтолцоог бий болгоно.
- 4.3.3 Газар тариалангийн салбар**
- 4.3.3.1 Мах, хүнсний ногоо, нарийн ногооны төрөдгсөн хүлэмж, зоорь агуулахыг олноор байгуулахад чиглэж, иргэдээ дэмжиж ажиллана.

A handwritten signature in black ink, consisting of stylized, overlapping loops and strokes, located in the bottom right corner of the page.

**ТӨВ АЙМАГ ДАХЬ
ТӨРИЙН АУДИТЫН ГАЗАР**

41100, Төв аймаг, Зуунмод сум
Утас: 70272582, Цахим шуудан: tuv@audit.gov.mn
Цахим хаяг: www.audit.mn

2024-08-05 № 01/470
танай _____-ны № _____-т

**ТӨВ АЙМГИЙН ДЭЛГЭРХААН СУМЫН
СОНГУУЛИЙН ХОРООНД**

**Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөр хуульд заасан
шаардлагад нийцсэн талаарх дүгнэлт**

Төрийн аудитын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.3, Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.5, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.4-т заасан Төрийн аудитын байгууллагын бүрэн эрхийн хүрээнд Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох Төв аймгийн Дэлгэрхаан сумын "Ардчилсан нам"-ын сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянаж, дүгнэлт гаргалаа.

Үүрэг хариуцлагын талаарх мэдээлэл

Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох нам, эвсэл нь сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрөө Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль болон Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, УИХ-аас баталсан хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичигт нийцүүлэн боловсруулж, санхүүгийн тодорхой эх үүсвэр шаардсан зорилт, арга хэмжээг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах зардлын талаарх тооцоо, судалгааг гарган хуульд заасны дагуу дүгнэлт гаргуулах үүрэг хүлээнэ.

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийн дүгнэлтийн үндэслэл

Төрийн аудитын байгууллага нь Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох нам, эвслийн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянан үзэхдээ Төрийн аудит MNS 6817-1:2020 Төрийн аудит. Тулгуур зарчим, MNS 6817-6:2020 Төрийн аудит. Нийцлийн аудитын зарчим, MNS 6817-8:2020 Төрийн аудит. Нийцлийн аудит стандартыг удирдлага болгон Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль болон Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, УИХ-аас баталсан хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичиг, Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн 2024 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, 2025-2026 оны төсвийн төсөөллийн тухай хууль, холбогдох байгууллагаас авсан тайлан, судалгаа, мэдээллийг тус тус шалгуур болгон авч үзсэн.

Дүгнэлт

Төв аймгийн Дэлгэрхаан сумын "Ардчилсан нам"-ын Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцохоор ирүүлсэн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийн зорилт, арга хэмжээ нь Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.3, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.3 дахь хэсэг, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд заасан тусгай шаардлагад тус тус нийцсэн байна.

Төв аймгийн Дэлгэрхаан сумын "Ардчилсан нам"-ын мөрийн хөтөлбөр /10/ хуудас/-ийг хавсаргав.

Хувийг: Дэлгэрхаан сумын Ардчилсан намын хороонд

ДАРГА,
ТЭРГҮҮЛЭХ АУДИТОР

Д.ХИШИГЖАРГАЛ

019020818

ОРОН НУТГИЙН 2024 ОНЫ ЭЭЛЖИТ СОНГУУЛЬД ТӨВ АЙМГИЙН
ДЭЛГЭРХААН СУМЫН АРДЧИЛСАН НАМААС ДЭВШҮҮЛЖ БУЙ
МӨРИЙН ХӨТӨЛБӨР

БҮТЭН МОНГОЛ
БҮРЭН АРДЧИЛАЛ “9+90+900”
ЭРЧИМТ ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Дэлгэрхаан сум
2024 он

АГУУЛГА

Contents

<u>ЭРЧИМТ ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ</u>	1
<u>НЭГ. БҮТЭН МОНГОЛ</u>	4
<u>ХОЁР.СЭРСЭН МОНГОЛ</u>	5
<u>2.1. ЦОГЦ БОЛОВСРОЛ</u>	5
<u>2.2. ЭРҮҮЛ МЭНД-ЭРХЭМ БАЯЛАГ</u>	6
<u>2.3. БИЗНЕС, ХӨДӨЛМӨР ЭРХТЭЛТ</u>	6
<u>ГУРАВ.БҮТЭЭЛЧ МОНГОЛ</u>	7
<u>3.1 УУЛ УУРХАЙН САЛБАР</u>	7
<u>3.2 БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВӨРИЙН САЛБАР</u>	7
<u>3.3 ТЭЭВРИЙН САЛБАР</u>	7
<u>3.4 ХООЛ, ХҮНС ҮЙЛДВЭРЛӨЛИЙН САЛБАР</u>	7
<u>3.5 НИЙГМИЙН ХАМГААЛДЫН САЛБАР</u>	8
<u>3.6 СОЁЛ, УРЛАГИЙН САЛБАР</u>	8
<u>3.7 АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛ</u>	8
<u>ДӨРӨВ.ӨРИЙН ДАРАМТГҮЙ МОНГОЛ</u>	8
<u>4.1 АЖ ҮЙЛДВЭРИЙН ХӨГЖИЛ, БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРҮҮД</u>	9
<u>4.2 БАРИЛГА, ХОТ БАЙГУУЛАЛТ, ГАЗРЫН ХАРИЛЦАА</u>	9
<u>4.2. ДЭД БҮТЦИЙН ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ</u>	10

ӨМНӨТГӨЛ

Монгол Улсын тусгаар тогтнол, Үндэсний эрх ашиг, Үндсэн хуульт ардчиллаа хамгаалан бэхжүүлж, хувь хүний эрх чөлөө, хуулийн засаглал, чөлөөт зах зээл, иргэний нийгмийн зарчимд суурилсан тогтвортой хөгжлийн төлөөх баруун төвийн намын хувьд,

АРДЧИЛСАН НАМ ӨНӨӨГИЙН ЭДИЙН ЗАСАГ, УЛС ТӨРИЙН НӨХЦӨЛ БАЙДЛЫГ ДАРААХ БАЙДЛААР ДҮГНЭЖ БАЙНА:

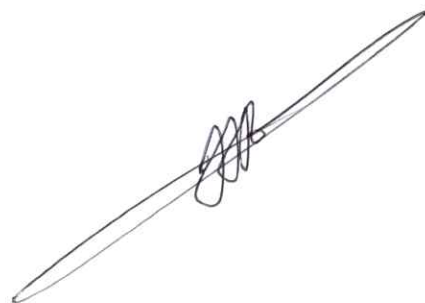
- Эдийн засаг томорсон гэх ч иргэдийн орлого, худалдан авах чадвар нэмэгдээгүй;
- Валютын нөөц нэмэгдсэн гэх боловч төгрөгийн ханш суларсан;
- Монгол Улсын иргэн бүр 33.0 сая төгрөгийн өртэй болсон;
- Туг хийсгэж, тууз хайчлаад, томоохон бүтээн байгуулалт ганцыг ч хийгээгүй. Дарханы замыг дуусгаж чадаагүй;
- Цахилгааны доголдол, шатахууны комедол тогтмол бий болж, эрчим хүчний асуудал үндэсний аюулгүй байдалд нөлөөлөх болсон;
- Авлигын индексээр 180 улсаас 121 дүгээрт бичигдэж, 2015 оноос хойш 49 байраар ухарсан;
- Монголчуудын 28.8 хувь нь ядуурлын шугамаас доогуур, 21.4 хувь нь ядуурлын шугамд ойр амьдрах болсон. Хүн амын талаас илүү хувь нь ядууралд өртсөн улс болж, дампуурлын ирмэгт тулсан;
- Цар тахлын улмаас боловсролын хонрогдоо газар авч, энэ үзүүлэлтээр мөн л дэлхийд сүүл мушгих болсон;
- Шударга шүүмжлэл хэлсэн хүн бүрийг баривчилж, хорьдог болсон;
- Агаарын бохирдлын улмаас хорт хавдрын шалтгаант нас баралт эрс нэмэгдсэн.

ТИЙМ УЧРААС, 2016-2024 ОНЫГ БИД АЛДАГДСАН 8 ЖИЛ ХЭМЭЭН ДҮГНЭЖ БАЙНА.

Алдагдсан 8 жилийг дүгнэсний үр дүнд алдааг засч, Монгол Улсын эдийн засаг эрчимтэй хөгжсөн, хуулийн засаглал, шударга ёс тогтсон, хүн бүр ажил, хөдөлмөр эрхлэн, орлого нь амьдрал ахуйд хүрэлцсэн, эрүүл, аюулгүй орчинд ажиллаж, амьдарсан хүнлэг, ардчилсан нийгмийг цогцлоохыг ЭРХЭМ ЗОРИЛГО болгож,

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрт санал авах “БҮТЭН АРДЧИЛАЛ” аяныг бүсчилсэн хөгжлийн хэлбэрээр улс, орон даяар зохион байгуулж, аймаг, дүүргийн гишүүд, дэмжигчид, бүх намын хороо, иргэний нийгмийн төлөөлөл, мэргэжлийн холбоод, төрийн бус байгууллагуудаас авсан саналуудыг үндэслэн:

Төв аймгийн Дэлгэрхаан сумын Ардчилсан нам 2024 оны Орон нутгийн сонгуульд стратегийн 4 бүлэг бүхий БҮТЭН МОНГОЛ – БҮРЭН АРДЧИЛАЛ Эрчимт хөгжлийн төлөвлөгөөг танилцуулж байна.

НЭГ. БҮТЭН МОНГОЛ

1.1. Иргэдэд чиглэсэн хөгжлийн бодлого

Төв аймгийн Дэлгэрхаан суманд ажиллаж амьдарч байгаа салбар бүрийн иргэдэд чиглэсэн хөгжлийн бодлогын хүрээнд хэрэгжүүлэх арга хэмжээ.

- 1.1.1. “Өрх бүр баялаг бүтээгч” хөтөлбөрийг үе шаттай хэрэгжүүлнэ. Экспортод чиглэсэн жижиг, дунд үйлдвэрлэлийг дэмжин ажиллана.
- 1.1.2. Иргэн, аж ахуйн нэгжийн төрөөс авах үйлчилгээг цахим хэлбэрт шилжүүлэх арга хэмжээг дэмжинэ.
- 1.1.3. Хөдөө аж ахуйн гаралтай түүхий эдийг боловсруулах, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, жижиг дунд хөнгөн үйлдвэрлэлийг дэмжин ажиллаж, иргэдийн бодит орлогыг нэмэгдүүлнэ.
- 1.1.4. Малчдын хамтын оролцоонд тулгуурлан бэлчээр нутгийн тогтвортой ашиглалтыг хангаж, доройтсон бэлчээрийн 30-аас доошгүй хувийг сэргээнэ.
- 1.1.5. Бүсчилсэн хөгжлийн хөтөлбөрт тулгуурлан малчин өрхийг дэмжин “Малжуулах хөтөлбөр”-ийг орон нутагт хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.6. Бүсчилсэн хөгжлийн хөтөлбөрт тулгуурлан Газар тариалангийн бүс нутагт усалтын системийн менежментийг боловсронгуй болгож, тариалан эрхлэгч, хүнсний ногоо тариалагчдыг бодлогоор дэмжинэ.
- 1.1.7. Малын эмч нарын ур чадварыг дэмжих замаар нэгж малд ногдох мал эмнэлгийн үйлчилгээний чанарыг сайжруулна.
- 1.1.8. Төрийн албанаас эрт тэтгэвэрт гарч буй иргэд жижиг, дунд, бичил бизнесийн салбарт ажиллах, баялаг бүтээх боломжийг бүрдүүлнэ.
- 1.1.9. Бүх шатны төрийн албан хаагчдыг эрхэлдэг ажлынхаа чиглэлээр сурч боловсрохыг дэмжиж, жил бүр сургалтад хамруулна.
- 1.1.10. Чөлөөт өрсөлдөөний зарчимд нийцүүлэн мэргэжлийн соёл, урлагийн байгууллагуудад нэмэлт орлого олох боломж, нөхцөлийг бүрдүүлнэ.
- 1.1.11. Тусгай хэрэгцээт хүний асран хамгаалагчдыг дэмжих бодлого хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.12. Тусгай хэрэгцээт хүүхэд, иргэдэд зориулсан сэргээн засах, хөгжлийн цогцолбор төвийг орон нутагт байгуулна.
- 1.1.13. Эмнэлгүүдэд тусгай хэрэгцээт хүнд зориулсан орчин бий болгоно.
- 1.1.14. Үйлчилгээний газар, шинээр баригдаж байгаа барилга байгууламж, явган хүний зам, гэрлэн дохиог хөгжлийн бэрхшээлтэй хүн чөлөөтэй зорчих олон улсын стандартын шаардлагад нийцүүлж өөрчилнө.
- 1.1.15. Хүүхэд хөгжлийн чиглэлээр байгууллагуудын үйл ажиллагааг дэмжиж ажиллана.
- 1.1.16. Хүүхэд харах үйлчилгээг хөгжүүлэх, цэцэрлэгийн хүртээмжийг нэмэгдүүлэх замаар эмэгтэйчүүдийн хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжинэ.
- 1.1.17. Өрх, суманд үзүүлэх 0-5 насны хүүхдийн тусламж, үйлчилгээг чанаржуулах, хүртээмжийг сайжруулах, хөхөөр хооллолтыг дэмжих “эрүүл, чийрэг хүүхэд” хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.18. Хүүхэд нэг бүрийг хөгжүүлэх сургуулийн өмнөх болон бага, дунд боловсролын “цөм” хөтөлбөрийг үргэлжлүүлж, иргэний нийгмийн байгууллага, гэр бүлийн оролцоог өргөжүүлнэ.
- 1.1.19. Дотуур байрны орчин, нөхцөлийг сайжруулах төсөл хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.20. Хүүхдэд тулгарч буй дээрэлхэх, үе тэнгийнхний дарамт, шахалт болон эрүүл мэнд, сэтгэцийн бусад сорилт, бэрхшээлтэй холбоотой асуудлуудыг шийдвэрлэхэд чиглэсэн төсөл хэрэгжүүлнэ.

- 1.1.21. Хүүхдийг цахим дарамт, мөлжлөг, зохисгүй контент зэрэг цахим гэмт хэрэг, аюулаас хамгаалах үйл ажиллагаа, оролцогч талуудын уялдаа холбоог сайжруулна.
- 1.1.22. Мэргэжлийн боловсролын сургуулиудад хөдөлмөрийн зах зээлийн хэрэгцээнд нийцсэн нарийн мэргэжлээр төгссөн оюутан сурагчдыг орон нутагт үйл ажиллагаа явуулж байгаа аж ахуй нэгж байгууллага, төсөл хөлбөрүүдэд ажлын байранд зуучлах ажлыг тогтмол зохион байгуулна.
- 1.1.23. Залуучууд боловсрол эзэмшихэд туслах, хүртээмжийг нэмэгдүүлэх зорилгоор тэтгэлэг олгож буй аж ахуйн нэгж, хувь хүнийг урамшуулах, дотоодын тэтгэлгийн тоог нэмэгдүүлэх төсөл хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.24. Орон нутагт ажиллаж буй залуучуудыг дэмжих хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.25. Гэр бүлийн гишүүн бүрт гэр бүлийн боловсрол олгох “Монгол гэр бүл” боловсролын хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.26. Ажил, хөдөлмөр эрхлэх, санхүү, бизнесээ өргөжүүлэх, амьдрах орчноо хамтдаа сайжруулах мэдлэг, ур чадварын сургалт, зөвлөмжөөр хангагдах боломжийг бий болгоно.
- 1.1.27. Ахмадын сургалтын төв байгуулж, дахин ур чадваржуулах, хөдөлмөрийн чадварт нь тулгуурлан дахин ажил хөдөлмөр эрхлэх боломжийг дэмжинэ.
- 1.1.28. Ахмадын эрүүл мэндийн тогтолцоог сайжруулах хүрээнд спортоор хичээллэх орчин нөхцлийг бүрдүүлэх ажлыг дэмжиж, төрөл бүрийн ахмадын тэмцээн уралдаануудыг дэмжиж ажиллана.
- 1.1.29. Иргэд өөрийн өмчилж авсан хашааны газар дээр айл, хөрш, гудамжаараа нэгдэн төлөвлөлт хийж, инженерийн дэд бүтцэд бүрэн холбогдсон амины орон сууц болгон дахин төлөвлөх ажлыг иргэдийн оролцоонд тулгуурлан хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.30. Дугуйн болон явган алхалтын замын сүлжээг бий болгоно.
- 1.1.31. Орчноо ногооруулсан иргэд, аж ахуйн нэгжийг урамшуулах тогтолцоог бий болгоно.
- 1.1.32. Малчин өрх жуулчид хүлээн авах үйл ажиллагааг дэмжиж, малчдад дээрх чиглэлээр мэдлэг, ур чадварыг нэмэгдүүлэх хөтөлбөр зохион байгуулна.

ХОЁР. СЭРСЭН МОНГОЛ

2.1. ЦОГЦ БОЛОВСРОЛ

XXI зууны өрсөлдөх чадвар бүхий шинэ Монгол хүнийг бий болгохуйц, Монгол хүний төрөлхийн давуу талд түшиглэсэн боловсролын монгол загварыг бүтээнэ.

Боловсролын монгол загвар нь дэлхийн боловсролын шилдэг практик, нотлогдсон сайн туршлагаудыг өөрийн онцлог, давуу талуудаар цааш баяжуулан хөгжүүлсэн, одоо хуримтлагдсан асуудлыг шийдвэрлэх суурь реформын шинжтэй, ирээдүйн сорилтуудыг давахуйц, хангалуун сайхан амьдрах эрхийг баталгаажуулсан, ардчиллын үнэт зүйлс, үндэсний өв уламжлалыг агуулсан байна.

- 2.1.1.1. Нийгмийн хариуцлагын хүрээнд “Хүүхэд бүрт компьютер” хөтөлбөр хэрэгжүүлэх санал, санаачилгыг дэмжинэ.
- 2.1.1.2. Хүүхэд бүрийг хөгжүүлж, бүтээлч сэтгэлгээтэй, өөртөө итгэлтэй, Монгол орныхоо байгаль, түүх, үндэсний хэл, соёл, уламжлалаар бахархдаг хүмүүжил олгох хөтөлбөрийг сэргээн сайжруулж, үргэлжлүүлнэ.
- 2.1.1.3. Хичээлээс гадуурх сургалт, дугуйлангийн хамрагдалтыг 75 хувьд хүргэж,

суралцагчийн сонирхол, чадварыг нээн хөгжүүлэх сонгон, секц, дугуйлангийн үйл ажиллагааг өргөтгөнө.

- 2.1.1.4. Багшийн үндсэн ажил буюу суралцах үйл ажиллагааг нэмэгдүүлж, шаардлагагүй бусад ажлыг эрс багасгана.
- 2.1.1.5. Бүхий л салбарын орчин үеийн дэвшилтэд технологиудад суурилсан бүтээл шинэлэг санал санаачилгуудыг дэмжиж, иргэдээ орчин үеийн технологийн овсгоотой хэрэглэгч байлгах үүднээс бүх төрлийн шинэлэг технологиудын дэвшлүүдийг танилцуулах сургалт, уулзалт, арга хэмжээнүүдийг тогтмол санаачлан хэрэгжүүлж иргэдээ дэмжиж хамтран ажиллана.

2.2. ЭРҮҮЛ МЭНД – ЭРХЭМ БАЯЛАГ

Монгол Улсын эрүүл мэндийн тогтолцооны үндсийг бүрдүүлэх хүний нөөц, эм, оношлуур, тоног төхөөрөмж, эмнэлзүйн удирдамж, эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээний стандарт, технологи, мэдээллийн систем, удирдлага, зохион байгуулалт, менежмент, санхүүжилт бүх түвшинд уялдаагүйгээс гадна иргэдийн эрүүл мэндийг хамгаалах, дэмжих, сайжруулахад бүрэн нийцэхгүй байгаагаас шалтгаалан тулгамдсан олон асуудлууд үүсээд байна.

Иргэдийн халдварт болон халдварт бус өвчлөл, нас баралт болон эх, нярайн эндэгдлийг бууруулж, бүх нийтийн эрүүл мэндийн нэгдсэн цогц хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ. Иргэдийг эрүүл байлгах, шинэчлэл хийхдээ өвдөхөөс өмнө урьдчилан сэргийлэхэд болон эрүүл мэндийн боловсролыг сайжруулахад түлхүү анхаарч ажиллана.

Эмнэлгүүдийг гүйцэтгэлд нь үндэслэн бие даалгаж, чанар, үр дүнг дээшлүүлнэ. Иргэд болон мэргэжлийн шинжээчдийг мэдээллээр ханган шийдвэр гаргах үйл ажиллагаанд оролцуулна. Эрүүл мэндийн даатгалын байгууллагын гүйцэтгэлийг сайжруулж, даатгуулагчдын өмнө үүрэх хариуцлага, үйл ажиллагааг ил тод, нээлттэй болгох замаар даатгуулагчдын сэтгэл ханамжийг сайжруулна.

4117144522
НЮА0064 9060464

- 2.2.1.1. Бага насны хүүхдийн хөгжлийн хоцрогдол, хөгжлийн бэрхшээлийг эрт илрүүлэх, оношлох, хүүхэд бүрт тохирох шаардлагатай сэргээн засах хөгжлийн үйлчилгээ үзүүлдэг болно.
- 2.2.1.2. Гэмтэл, ослыг бууруулахад байгууллагуудын хоорондын хамтын ажиллагааг идэвхжүүлж, нийт нас баралтын хэмжээг эрс бууруулна.
- 2.2.1.3. Нийтийн биеийн тамирыг хөгжүүлэх шинэ хөтөлбөр боловсруулж, хэрэгжүүлнэ.
- 2.2.1.4. Явуулын эмнэлгийн чанаржуулахад анхаарч, өрх, сум, багийн эрүүл мэндийн төвийн тусламж, үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг сайжруулна.

2.3. БИЗНЕС, ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТ

Бизнес, хөдөлмөр эрхлэлтийг бүх талаар дэмжиж, дундаж давхаргын эгнээг тэлнэ.

- 2.3.1. Шинээр гарааны бизнес эрхэлж буй иргэдийг дэмжих үүднээс цаг үеийн нөхцөл байдалд нь тохирсон үүсч болзошгүй эрсдэл, давуу тал, бодит боломжуудыг тодорхойлж, хэрэгцээт зөвлөгөө мэдээллүүдийг хүргэж, тогтвортой бизнес болгон төлөвшүүлэхэд дэмжиж бойжуулах үүднээс төсөл хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж ажиллана.
- 2.3.2. Ажил олгогчдын эрэлт, хэрэгцээнд нийцсэн, хөдөлмөрийн зах зээлийн эрэлт, нийлүүлэлтийг бүрэн хангах мэргэжилтэн бэлтгэх нөхцөлийг бүрдүүлнэ.
- 2.3.3. Цагаар ажиллах, гэрээр ажиллах, зайнаас ажиллуулах, сүлжээний маркетинг бүхий бараа, үйлчилгээний борлуулалт хийх зэрэг хөдөлмөр эрхлэлтийн олон

- хэлбэрийг дэмжих замаар эмэгтэйчүүд, оюутан, залуучууд, ахмад настан, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжинэ.
- 2.3.4. Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн болон үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх бодлого, зохицуулалтыг сайжруулах, урьдчилсан сэргийлэх үйл ажиллагааг төр, хувийн хэвшлийн хүрээнд хамтран зохион байгуулна.

ГУРАВ. БҮТЭЭЛЧ МОНГОЛ

Худалдаа, аж үйлдвэр, уул уурхай, боловсруулах үйлдвэр, тээвэр, хоол хүнс, мэдээлэл харилцаа, санхүү, даатгал, нийгмийн хамгаалал, соёл, урлаг, аялал жуулчлалын зэрэг салбар бүрийн бодлогыг оновчтой тодорхойлж, тулгамдаж буй асуудлуудыг шийдвэрлэнэ.

3.1 УУЛ УУРХАЙН САЛБАР

- 3.1.1 Бичил уурхайн эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгож, шаардлага хангасан зарим нөхөрлөл, хоршоог уул уурхайн олборлолтын аж ахуйн нэгж хэлбэрээр албажуулан хууль бус олборлогчдод тавих төрийн хяналтын тогтолцоог сайжруулна.
- 3.1.2 Хариуцлагатай уул уурхайн зарчмын дагуу цохон сэргээлт, хаалтын асуудлыг тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч аж ахуйн нэгж бүрэн хариуцдаг үйлдвэрт гэдэг болгоно.
- 3.1.3 Байгалийн баялгаас орж буй орлого, төсөв, тендерийг иргэдээр хэлэлцүүлдэг тогтолцоог шинэ шатанд гаргана

3.2 БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРИЙН САЛБАР

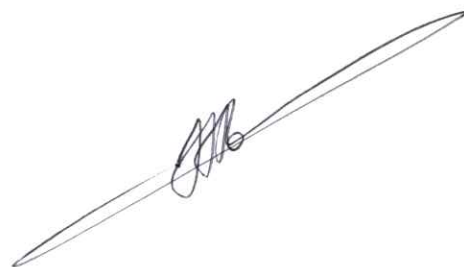
- 3.2.1 Хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүний боловсруулах үйлдвэрлэлийг дэмжих, санхүүжилтийн найдвартай тогтолцоог бий болгох, олон улсын стандартыг нутагшуулах, экспортлох цогц арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ.
- 3.2.2 Эрдэс баялгийн болон малын гаралтай түүхий эд боловсруулах, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, хөдөө аж ахуй, хүнд, хөнгөн үйлдвэрлэлийг хөгжүүлж, ажлын байр бий болгоно.
- 3.2.3 Малаас гарч буй түүхий эд, арьс шир, ноос ноолуур боловсруулах үйлдвэрлэлийн төвүүдийг бодлогоор дэмжинэ.

3.3 ТЭЭВРИЙН САЛБАР

- 3.3.1 Аймаг, сум, хот хоорондын зорчигч тээврийн үйлчилгээг чөлөөт өрсөлдөөнд шилжүүлж, дагаж мөрдөх стандартыг сайжруулна.
- 3.3.2 Нийтийн тээврийн үйлчилгээг сайжруулж, цаг үеийн нөхцөл байдалд уялдуулж, маршрутыг шинэчлэн стандартыг сайжруулна.

3.4 ХООЛ, ХҮНС ҮЙЛДВЭРЛЭЛИЙН САЛБАР

- 3.4.1 Бүсчилсэн хөгжлийн бодлогын хүрээнд жимс, жимсгэнэ, нарийн ногоо, хүнсний ногоо тариалах болон хүлэмжийн газар олгох, ашиглахад уян хатан бодлого баримталж, гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

3.5 НИЙГМИЙН ХАМГААЛЛЫН САЛБАР

- 3.5.1 Төр засгийн үйлчилгээг тэгш хүртээмжтэй болгож төр болон хөдөлмөр эрхлэлт, хувийн хэвшилд ажил хөдөлмөр эрхэлж буй иргэдийг нам улс төрийн сонголт, үзэл баримтлалаас шалтгаалан талцуулж гадуурхах үйл ажиллагааг таслан зогсоох арга хэмжээнүүдийг хэрэгжүүлнэ.
- 3.5.2 Ядуурлыг бууруулах хөтөлбөрийг баг, хороо, сум, дүүрэг, аймаг, нийслэлийн түвшинд тодорхой зорилт, шалгуур үзүүлэлтээр гаргаж, холбогдох байгууллагуудын үйл ажиллагааг уялдуулна.
- 3.5.3 Бага орлоготой, ядуу өрхийн хөдөлмөрийн насны иргэдийг хөдөлмөрт бэлтгэх, ур чадвар эзэмшүүлэх хөтөлбөрт хамруулах, ажлын байранд зуучлах тогтолцоог бүрдүүлнэ.

3.6 СОЁЛ, УРЛАГИЙН САЛБАР

- 3.6.1 Хувь хүний эрх чөлөө, ардчилал, чөлөөт эдийн засгийн ач холбогдлыг таниулах хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 3.6.2 Археологийн болон түүх, соёлын дурсгалт газрын хамгаалалтын зэрэглэл, ангиллыг шинэчилж, соёлын өвийг хамгаалагч, харгалзагчтай байх тогтолцоог бий болгоно.

3.7 АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛ

- 3.7.1 Гадаад, дотоодын аялал жуулчлалын дэмжих үүднээс сумын нутаг дэвсгэрээр дамжин өнгөрч буй иргэд болон гэр бүл, хамт олон, найз нөхөдтэй хамтран, зорьж ирэх хүмүүсийн тоог нэмэгдүүлэх зорилтын хүрээнд чөлөөт цагаа тав тухтай өнгөрүүлэх цогцолбор бүхий орчныг төлөвлөж, үе шаттай хэрэгжүүлж ажиллана.
- 3.7.2 “Шүршүүр - жорлон” хөтөлбөрийг үйл ажиллагаа явуулж байгаа шатахуун түгээх станц болон өргөн хэрэглээний бараа, бүтээгдэхүүний дэлгүүрүүдэд санал болгож, хамтран хэрэгжүүлнэ.
- 3.7.3 Жуулчдад чанартай үйлчилгээ үзүүлэх аялал жуулчлалын дэд бүтцэд хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлнэ.
- 3.7.4 Өвлийн аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх чиглэлээр гаргасан санал санаачилга, хөтөлбөр, арга хэмжээг бодлогоор дэмжиж, орчин үеийн цанын өвлийн баазыг хувийн хэвшилтэй хамтран хэрэгжүүлнэ.
- 3.7.5 Гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтыг орон нутаг руугаа чиглүүлэх санал санаачилгыг өрнүүлж, Тэрбум мод үндэсний хөтөлбөрийн хүрээнд сумандаа мод тарих, зүлэгжүүлэх байдлаар шинээр цэцэрлэгт хүрээлэн бүхий төгөл байгуулах төслүүдийг хэрэгжүүлнэ.

ДӨРӨВ. ӨРИЙН ДАРАМТГҮЙ МОНГОЛ

Ардчилал төгс хөгжих суурь нөхцөл, улс орны тусгаар тогтнолын баталгаа бол эдийн засаг нь бат бэх, иргэд нь хангалуун амьдрах орчин юм. Эдийн засаг хүчтэй байснаар иргэд үнийн дарамт, өрийн дарамтад боомилогдсон хямралт байдлаас гарна.

Эдийн засаг тэлсэн ч өсөлт тогтворгүй байна. Уул уурхайн салбарын үйлдвэрлэл нэмэгдэхийн хэрээр хувийн хэрэглээ эргэж, төсвийн зардлын тэлэлт эдийн засгийн өсөлтийг

голлон тодорхойлж байна. Уул уурхайн түүхий эдийн экспорт огцом тэлсний үр дүнд бий болж байгаа эдийн засгийн эерэг нөхцөл байдлыг цаашид тогтвортой хадгалахын тулд эдийн засгийг төрөлжүүлэх, түүхий эдийн үнийн хэлбэлзэлд тэсвэртэй байдлыг бэхжүүлэхэд чиглэсэн бүтцийн өөрчлөлт, бодлогыг үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлэх шаардлагатай. Эдийн засгийг өрийн дарамтаас гаргахын тулд:

Төсвийн сахилга батыг сайжруулж, Засгийн газрын зардлыг танан, халамж, дэмжлэг, татаас зэрэг шилжих төлбөрүүдийг бууруулах санхүүгийн бодлогыг хэрэгжүүлэн, татварын хэмжээг бууруулах бодлого баримтална.

Зам, тээвэр, эрчим хүч, сэргээгдэх эрчим хүч, ус, дулаан хангамж, мэдээлэл, харилцаа холбоо зэрэг олон төрлийн дэд бүтцийн хөгжлөөр Монгол Улс хоцрогдолтой байна. Хөгжлийг дэмжих үр ашигтай дэд бүтцийг орчин үеийн стандартад нийцүүлэн бүтээн байгуулах нь Ардчилсан намын Засгийн газрын гол зорилтуудын нэг байх болно. Үүний тулд төсвийн оновчтой шийдвэр гаргаж, төр, хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагааг хослуулан хэрэгжүүлнэ.

Дэд бүтцийн хөгжлийн зорилтуудыг Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогод нийцүүлэн гаргана.

Бид Монголын эдийн засаг илүү тогтвортой, хуримтлалд суурилсан эрүүл өсөлтөөр урагшлах эдийн засгийн реформын бодлогыг хэрэгжүүлнэ.

144522
HЮА0064 9060464

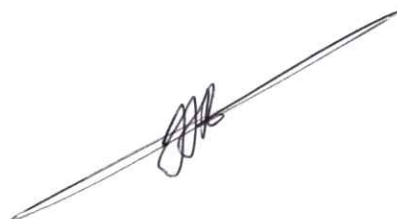
4.1 АЖ ҮЙЛДВЭРИЙН ХӨГЖИЛ, БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРҮҮД

- 4.1.1. Инноваци, өндөр технологи, нэмүү өртөг шингэсэн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл, үйлчилгээ, дахин боловсруулах болон бүтээлч аж үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх хувийн хэвшлийн санал, санаачилгыг дэмжинэ.
- 4.1.2. Одоо ашиглаж байгаа болон ашиглахад бэлэн байгалийн түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын орд, цементийн үйлдвэрүүдийг түшиглэн барилгын материалын үйлдвэрлэлийг дэмжинэ.

4.2 БАРИЛГА, ХОТ БАЙГУУЛАЛТ, ГАЗРЫН ХАРИЛЦАА

- 4.1.1. Хүн амыг орон сууцжуулах зорилтын хүрээнд дараах чиглэлээр орон сууцны бодлого хэрэгжүүлнэ. Үүнд:

- “Тогтвортой орлого бүхий орон сууц” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж, аймаг, сумын төвүүдэд орон сууцыг хүн амын зорилтот бүлэгт тааламжтай нөхцөлөөр бүтээн байгуулах хувийн хэвшлийн санал, санаачилгыг дэмжинэ;
- Төр, хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагааны хүрээнд аж ахуйн нэгжүүдэд дэмжлэг үзүүлэх замаар түрээсийн орон сууцны фонд бий болгоно.
- Хашаандаа амины тохилог орон сууц барих санаачилгыг дэмжинэ.
- Хууль бусаар газар олголт хийгдсэн газруудыг иргэдтэйгээ хамтран шалган тогтоож, гомдол маргаантай холбоотой асуудлыг судлан цэгцэлж, хуулийн хүрээнд зохих арга хэмжээг авч дахин төлөвлөж, орон нутгийн иргэддээ шинээр газар авах боломжийг бүрдүүлнэ.
- Гэр хорооллын инженерийн дэд бүтэц (цэвэр ус, бохир ус ариутгах татуурга, интернэтийн шилэн кабель)-д холбож, халаалтыг төвлөрсөн болон сэргээгдэх эрчим хүчний эх үүсвэртэй амины орон

сууц болгон дахин төлөвлөх ажлыг иргэдийн оролцоотой хэрэгжүүлж, амьдран суух байшингаа барихад урт хугацаатай, хүү багатай, орон сууцны ипотекийн зээлээр санхүүгийн дэмжлэг үзүүлж ажиллана.

- Гэр хорооллын инженерийн шугам сүлжээнд холбогдох хэрэгсэл үйлдвэрлэх, нийлүүлэх төсөл хөтөлбөрүүдийг орон нутаг хөгжүүлэх сангаас дэмжлэг үзүүлнэ.
- Иргэдийн эрүүл, аюулгүй орчинд ажиллаж, амьдрах таатай нөхцөлийг бүрдүүлэх зорилгоор сумдын ерөнхий төлөвлөгөө, зураг төслийг иргэдийн оролцоонд тулгуурлан боловсруулж, дэд бүтэцжүүлэх ажлыг хэрэгжүүлнэ.

4.1.2. Хот, суурин газрын хүнсний нийтийн хэрэглээний малыг зөвхөн үйлдвэрийн аргаар нядалж боловсруулах стандартыг бүрдүүлж, энэ чиглэлд хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

4.1.3. Хүнсний аюулгүй байдлын найдвартай статистик мэдээллийн системийг нэвтрүүлж, хүнсний бүтээгдэхүүний хяналтын тогтолцоог шинэчилнэ. Хэрэглэгчдийн оролцоог нэмэгдүүлж, лабораториудыг хувийн хэвшилд шилжүүлнэ.

4.2. ДЭД БҮТЦИЙН ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

4.2.1. Ус

- 4.2.1.1. Гүний усны хэрэглээг гамнах төсөл хэрэгжүүлнэ.
- 4.2.1.2. “Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөн болон цөлжилттэй тэмцэх ажлын хүрээнд сум бүрт 50 - 100 га ногоон байгууламж бий болгоно.
- 4.2.1.3. Сансарын интернэтийг малчдад бүрэн нэвтрүүлж, мал маллах ажилд технологийн ололтыг нэвтрүүлнэ.

4.2.2. Хөдөө аж ахуй, Мал аж ахуйн салбар

- 4.2.2.1. “Хариуцлагатай, чинээлэг малчин” хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 4.2.2.2. Мал, малын гаралтай бүх төрлийн түүхий эд, бүтээгдэхүүний үнэ цэнийг нэмэгдүүлж, эдийн засгийн эргэлтийг хурдасгах замаар малчдын амьжиргаа, орлогыг дээшлүүлэх нөхцөл бүрдүүлнэ.
- 4.2.2.3. Малын тэжээлийн үйлдвэрлэлийн бизнес эрхлэхэд чиглэсэн хувийн хэвшлийн санаачилгыг урамшуулан дэмжиж, малын таримал тэжээлийн тариалалтыг төрийн бодлоготой уялдуулан нэмэгдүүлнэ.
- 4.2.2.4. Өндөр ашиг шимтэй үндэсний болон дасан зохицох чадвартай гадаадын үржлийн малыг өсгөн бойжуулах үржлийн аж ахуйг хөгжүүлж, малчдад чанартай, таваарлаг малтай болох боломжийг бүрдүүлнэ.
- 4.2.2.5. Мах, сүү, шувуу, зөгийний эрчимжсэн фермерийн аж ахуй эрхлэх иргэн, аж ахуйн нэгжийг хөрөнгө оруулалтыг бүсчилсэн хөгжлийн бодлоготой уялдуулан зээлийн бодлогоор дэмжинэ.
- 4.2.2.6. Мах, махан бүтээгдэхүүнийг бэлтгэх цехийн үйл ажиллагааг дэмжиж ажиллана.
- 4.2.2.7. Малын гаралтай хоёр дахь түүхий эдийг хаягдалгүй боловсруулах, өндөр уургийн агууламжтай түүхий эд үйлдвэрлэх чиглэлд хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.
- 4.2.2.8. Өвлийн хүлэмжийн, мал, амьтны фермийн барилга байгууламжид хөрөнгө оруулах 15 хүртэлх жилийн моргейжийн зээлийн хэлбэрийг нэвтрүүлж, орон

- нутагт ажлын байрыг нэмэгдүүлнэ.
- 4.2.2.9. Гахай, махны болон өндөгний тахианы хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтын зээл дэмжлэг үзүүлж, дотоодын үйлдвэрээлийг нэмэгдүүлнэ.
- 4.2.2.10. Эрсдэл бүхий нөхцөлөөс урьдчилан сэргийлэх тохиолдол бий болсон үед малчдад худалдан борлуулж, эргэлтэд оруулах зорьготой өвс, тэжээлийн нөөцийн фондын тогтолцоог бий болгоно.

4.3.3 Газар тариалангийн салбар

- 4.3.3.1 Мах, хүнсний ногоо, нарийн ногооны төрөлжсөн үйлдвэр, зоорь агуулахыг олноор байгуулахад чиглэж, иргэдээ дэмжиж ажиллана.

**ТӨВ АЙМАГ ДАХЬ
ТӨРИЙН АУДИТЫН ГАЗАР**

41100, Төв аймаг, Зуунмод сум
Утас: 70272582, Цахим шуудан: tuv@audit.gov.mn
Цахим хаяг: www.audit.mn

ТӨВ АЙМГИЙН ЖАРГАЛАНТ СУМЫН
СОНГУУЛИЙН ХОРООНД

2024-08-05 № 01/421
танай _____-ны № _____-т

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөр хуульд заасан
шаардлагад нийцсэн талаарх дүгнэлт

Төрийн аудитын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.3, Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.5, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.4-т заасан Төрийн аудитын байгууллагын бүрэн эрхийн хүрээнд Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох Төв аймгийн Жаргалант сумын "Ардчилсан нам"-ын сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянаж, дүгнэлт гаргалаа.

Үүрэг хариуцлагын талаарх мэдээлэл

Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох нам, эвсэл нь сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрөө Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль болон Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, УИХ-аас баталсан хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичигт нийцүүлэн боловсруулж, санхүүгийн тодорхой эх үүсвэр шаардсан зорилт, арга хэмжээг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах зардлын талаарх тооцоо, судалгааг гарган хуульд заасны дагуу дүгнэлт гаргуулах үүрэг хүлээнэ.

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийн дүгнэлтийн үндэслэл

Төрийн аудитын байгууллага нь Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох нам, эвслийн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянан үзэхдээ Төрийн аудит MNS 6817-1:2020 Төрийн аудит. Тулгуур зарчим, MNS 6817-6:2020 Төрийн аудит. Нийцлийн аудитын зарчим, MNS 6817-8:2020 Төрийн аудит. Нийцлийн аудит стандартыг удирдлага болгон Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль болон Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, УИХ-аас баталсан хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичиг, Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн 2024 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, 2025-2026 оны төсвийн төсөөллийн тухай хууль, холбогдох байгууллагаас авсан тайлан, судалгаа, мэдээллийг тус тус шалгуур болгон авч үзсэн.

Дүгнэлт

Төв аймгийн Жаргалант сумын "Ардчилсан нам"-ын Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцохоор ирүүлсэн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийн зорилт, арга хэмжээ нь Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.3, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.3 дахь хэсэг, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд заасан тусгай шаардлагад тус тус нийцсэн байна.

Төв аймгийн Жаргалант сумын "Ардчилсан нам"-ын мөрийн хөтөлбөр /10 хуудас/-ийг хавсаргав.

Хувийг: Жаргалант сумын Ардчилсан намын хороонд

ДАРГА
ТЭРГҮҮЛЭХ АУДИТОР

Ц.ХИШИГЖАРГАЛ

019020820

ОРОН НУТГИЙН 2024 ОНЫ ЭЭЛЖИТ СОНГУУЛЬД ТӨВ АЙМГИЙН
ЖАРГАЛАНТ СУМЫН АРДЧИЛСАН НАМААС ДЭВШҮҮЛЖ БУЙ
МӨРИЙН ХӨТӨЛБӨР

БҮТЭН МОНГОЛ
БҮРЭН АРДЧИЛАЛ “9+90+900”
ЭРЧИМТ ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Жаргалант сум
2024 он

A handwritten signature in blue ink, consisting of several loops and a long horizontal stroke extending to the right.

АГУУЛГА

Contents

<u>ЭРЧИМТ ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ</u>	1
<u>НЭГ. БҮТЭН МОНГОЛ</u>	4
<u>ХОЁР.СЭРСЭН МОНГОЛ</u>	5
<u>2.1. ЦОГЦ БОЛОВСРОЛ</u>	5
<u>2.2. ЭРҮҮЛ МЭНД-ЭРХЭМ БАЯЛАГ</u>	6
<u>2.3. БИЗНЕС, ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТ</u>	6
<u>ГУРАВ.БҮТЭЭЛЧ МОНГОЛ</u>	7
<u>3.1 УУЛ УУРХАЙН САЛБАР</u>	7
<u>3.2 БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРИЙН САЛБАР</u>	7
<u>3.3 ТЭЭВРИЙН САЛБАР</u>	7
<u>3.4 ХООЛ, ХҮНС ҮЙЛДВЭРЛЭЛИЙН САЛБАР</u>	7
<u>3.5 НИЙГМИЙН ХАМГААЛЛЫН САЛБАР</u>	8
<u>3.6 СОЁЛ, УРЛАГИЙН САЛБАР</u>	8
<u>3.7 АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛ</u>	8
<u>ДӨРӨВ.ӨРИЙН ДАРАМТГҮЙ МОНГОЛ</u>	8
<u>4.1 АЖ ҮЙЛДВЭРИЙН ХӨГЖИЛ, БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРҮҮД</u>	9
<u>4.2 БАРИЛГА, ХОТ БАЙГУУЛАЛТ, ГАЗРЫН ХАРИЛЦАА</u>	9
<u>4.2. ДЭД БҮТЦИЙН ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ</u>	10

ӨМНӨТГӨЛ

Монгол Улсын тусгаар тогтнол, Үндэсний эрх ашиг, Үндсэн хуульт ардчиллаа хамгаалан бэхжүүлж, хувь хүний эрх чөлөө, хуулийн засаглал, чөлөөт зах зээл, иргэний нийгмийн зарчимд суурилсан тогтвортой хөгжлийн төлөөх баруун төвийн намын хувьд,

АРДЧИЛСАН НАМ ОНООГИЙН ЭДИЙН ЗАСАГ, УЛС ТӨРИЙН НӨХЦӨЛ БАЙДЛЫГ ДАРААХ БАЙДЛААР ДҮГНЭЖ БАЙНА:

- Эдийн засаг томорсон гэж ч иргэдийн орлого, худалдан авах чадвар нэмэгдээгүй;
- Валютын нөөц нэмэгдсэн гэх боловч төгрөгийн ханш суларсан;
- Монгол Улсын иргэн бүр 33.0 сая төгрөгийн өртэй болсон;
- Туг хийсгэж, тууз хайчлаад, томоохон бүтээн байгуулалт ганцыг ч хийгээгүй. Дарханы замыг дуусгаж чадаагүй;
- Цахилгааны доголдол, шатахууны хомсдол тогтмол бий болж, эрчим хүчний асуудал үндэсний аюулгүй байдалд нөлөөлсөн болсон;
- Авлигын индексээр 180 улсаас 121 дүгээрт бичигдэж, 2015 оноос хойш 49 байраар ухарсан;
- Монголчуудын 28.8 хувь нь ядуурлын шугамаас доогуур, 21.4 хувь нь ядуурлын шугамд ойр амьдрах болсон. Хүн амын талаас илүү хувь нь ядууралд өртсөн улс болж, дампуурлын ирмэгт тулсан;
- Цар тахлын улмаас боловсролын хоцрогдол газар авч, энэ үзүүлэлтээр мөн л дэлхийд сүүл мушгих болсон;
- Шударга шүүмжлэл хэлсэн хүн бүрийг баривчилж, хорьдог болсон;
- Агаарын бохирдлын улмаас хорт хавдрын шалтгаант нас баралт эрс нэмэгдсэн.

ТИЙМ УЧРААС, 2016-2024 ОНЫГ БИД АЛДАГДСАН 8 ЖИЛ ХЭМЭЭН ДҮГНЭЖ БАЙНА.

Алдагдсан 8 жилийг дүгнэсний үр дүнд алдааг засч, Монгол Улсын эдийн засаг эрчимтэй хөгжсөн, хуулийн засаглал, шударга ёс тогтсон, хүн бүр ажил, хөдөлмөр эрхлэн, орлого нь амьдрал ахуйд хүрэлцсэн, эрүүл, аюулгүй орчинд ажиллаж, амьдарсан хүнлэг, ардчилсан нийгмийг цогцлоохыг ЭРХЭМ ЗОРИЛГО болгож,

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрт санал авах “БҮТЭН АРДЧИЛАЛ” аяныг бүсчилсэн хөгжлийн хэлбэрээр улс, орон даяар зохион байгуулж, аймаг, дүүргийн гишүүд, дэмжигчид, бүх намын хороо, иргэний нийгмийн төлөөлөл, мэргэжлийн холбоод, төрийн бус байгууллагуудаас авсан саналуудыг үндэслэн:

Төв аймгийн Жаргалант сумын Ардчилсан нам 2024 оны Орон нутгийн сонгуульд стратегийн 4 бүлэг бүхий БҮТЭН МОНГОЛ – БҮРЭН АРДЧИЛАЛ Эрчимт хөгжлийн төлөвлөгөөг танилцуулж байна.

НЭГ. БҮТЭН МОНГОЛ

1.1. Иргэдэд чиглэсэн хөгжлийн бодлого

Төв аймгийн Жаргалант суманд ажиллаж амьдарч байгаа салбар бүрийн иргэдэд чиглэсэн хөгжлийн бодлогын хүрээнд хэрэгжүүлэх арга хэмжээ.

- 1.1.1. “Өрх бүр баялаг бүтээгч” хөтөлбөрийг үе шаттай хэрэгжүүлнэ. Экспортод чиглэсэн жижиг, дунд үйлдвэрлэлийг дэмжин ажиллана.
- 1.1.2. Иргэн, аж ахуйн нэгжийн төрөөс авах үйлчилгээг цахим хэлбэрт шилжүүлэх арга хэмжээг дэмжинэ.
- 1.1.3. Хөдөө аж ахуйн гаралтай түүхий эдийг боловсруулах, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, жижиг дунд хөнгөн үйлдвэрлэлийг дэмжин ажиллаж, иргэдийн бодит орлогыг нэмэгдүүлнэ.
- 1.1.4. Малчдын хамтын оролцоонд тулгуурлан бэлчээр нутгийн тогтвортой ашиглалтыг хангаж, доройтсон бэлчээрийн 30-аас доошгүй хувийг сэргээнэ.
- 1.1.5. Бүсчилсэн хөгжлийн хөтөлбөрт тулгуурлан малчин өрхийг дэмжин “Малжуулах хөтөлбөр”-ийг орон нутагт хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.6. Бүсчилсэн хөгжлийн хөтөлбөрт тулгуурлан Газар тариалангийн бүс нутагт услалтын системийн менежментийг боловсронгуй болгож, тариалан эрхлэгч, хүнсний ногоо тариалагчдыг бодлогоор дэмжинэ.
- 1.1.7. Малын эмч нарын ур чадварыг дэмжих замаар нэгж малд ногдох мал эмнэлгийн үйлчилгээний чанарыг сайжруулна.
- 1.1.8. Төрийн албанаас эрт тэтгэвэрт гарч буй иргэд жижиг, дунд, бичил бизнесийн салбарт ажиллах, баялаг бүтээх боломжийг бүрдүүлнэ.
- 1.1.9. Бүх шатны төрийн албан хаагчдыг эрхэлдэг ажлынхаа чиглэлээр сурч боловсрохыг дэмжиж, жил бүр сургалтад хамруулна.
- 1.1.10. Чөлөөт өрсөлдөөний зарчимд нийцүүлэн мэргэжлийн соёл, урлагийн байгууллагуудад нэмэлт орлого олох боломж, нөхцөлийг бүрдүүлнэ.
- 1.1.11. Тусгай хэрэгцээт хүний асран хамгаалагчдыг дэмжих бодлого хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.12. Тусгай хэрэгцээт хүүхэд, иргэдэд зориулсан сэргээн засах, хөгжлийн цогцолбор төвийг орон нутагт байгуулна.
- 1.1.13. Эмнэлгүүдэд тусгай хэрэгцээт хүнд зориулсан орчин бий болгоно.
- 1.1.14. Үйлчилгээний газар, шинээр баригдаж байгаа барилга байгууламж, явган хүний зам, гэрлэн дохиог хөгжлийн бэрхшээлтэй хүн чөлөөтэй зорчих олон улсын стандартын шаардлагад нийцүүлж өөрчилнө.
- 1.1.15. Хүүхэд хөгжлийн чиглэлээр байгууллагуудын үйл ажиллагааг дэмжиж ажиллана.
- 1.1.16. Хүүхэд харах үйлчилгээг хөгжүүлэх, цэцэрлэгийн хүртээмжийг нэмэгдүүлэх замаар эмэгтэйчүүдийн хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжинэ.
- 1.1.17. Өрх, суманд үзүүлэх 0-5 насны хүүхдийн тусламж, үйлчилгээг чанаржуулах, хүртээмжийг сайжруулах, хөхөөр хооллолтыг дэмжих “эрүүл, чийрэг хүүхэд” хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.18. Хүүхэд нэг бүрийг хөгжүүлэх сургуулийн өмнөх болон бага, дунд боловсролын “цөм” хөтөлбөрийг үргэлжлүүлж, иргэний нийгмийн байгууллага, гэр бүлийн оролцоог өргөжүүлнэ.
- 1.1.19. Дотуур байрны орчин, нөхцөлийг сайжруулах төсөл хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.20. Хүүхдэд тулгарч буй дээрэлхэх, үе тэнгийнхний дарамт, шахалт болон эрүүл мэнд, сэтгэцийн бусад сорилт, бэрхшээлтэй холбоотой асуудлуудыг шийдвэрлэхэд чиглэсэн төсөл хэрэгжүүлнэ.

- 1.1.21. Хүүхдийг цахим дарамт, мөлжлөг, зохисгүй контент зэрэг цахим гэмт хэрэг, аюулаас хамгаалах үйл ажиллагаа, оролцогч талуудын уялдаа холбоог сайжруулна.
- 1.1.22. Мэргэжлийн боловсролын сургуулиудад хөдөлмөрийн зах зээлийн хэрэгцээнд нийцсэн нарийн мэргэжлээр төгссөн оюутан сурагчдыг орон нутагт үйл ажиллагаа явуулж байгаа аж ахуй нэгж байгууллага, төсөл хөлбөрүүдэд ажлын байранд зуучлах ажлыг тогтмол зохион байгуулна.
- 1.1.23. Залуучууд боловсрол эзэмшихэд туелах, хүртээмжийг нэмэгдүүлэх зорилгоор тэтгэлэг олгож буй аж ахуйн нэгж, хувь хүнийг урамшуулах, дотоодын тэтгэлгийн тоог нэмэгдүүлэх төсөл хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.24. Орон нутагт ажиллаж буй залуучуудыг дэмжих хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.25. Гэр бүлийн гишүүн бүрт гэр бүлийн боловсрол олгох “Монгол гэр бүл” боловсролын хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.26. Ажил, хөдөлмөр эрхлэх, санхүү, бизнесээ өргөжүүлэх, амьдрах орчноо хамтдаа сайжруулах мэдлэг, ур чадварын сургалт, зөвлөмжөөр хангагдах боломжийг бий болгоно.
- 1.1.27. Ахмадын сургалтын төв байгуулах, дахин ур чадваржуулах, хөдөлмөрийн чадварт нь тулгуурлан дахин ажил хөдөлмөр эрхлэх боломжийг дэмжинэ.
- 1.1.28. Ахмадын эрүүл мэндийн тогтолцоог сайжруулах хүрээнд спортоор хичээллэх орчин нөхцлийг бүрдүүлэх ажлыг дэмжиж, төрөл бүрийн ахмадын тэмцээн уралдаануудыг дэмжиж ажиллана.
- 1.1.29. Иргэд өөрийн өмчилж авсан хашааны газар дээр айл, хөрш, гудамжаараа нэгдэн төлөвлөлт хийж, инженерийн дэд бүтцэд бүрэн холбогдсон амины орон сууц болгон дахин төлөвлөх ажлыг иргэдийн оролцоонд тулгуурлан хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.30. Дугуйн болон явган алхалтын замын сүлжээг бий болгоно.
- 1.1.31. Орчноо ногооруулсан иргэд, аж ахуйн нэгжийг урамшуулах тогтолцоог бий болгоно.
- 1.1.32. Малчин өрх жуулчид хүлээн авах үйл ажиллагааг дэмжиж, малчдад дээрх чиглэлээр мэдлэг, ур чадварыг нэмэгдүүлэх хөтөлбөр зохион байгуулна.

ХОЁР. СЭРСЭН МОНГОЛ

2.1. ЦОГЦ БОЛОВСРОЛ

XXI зууны өрсөлдөх чадвар бүхий шинэ Монгол хүнийг бий болгохуйц, Монгол хүний төрөлхийн давуу талд түшиглэсэн боловсролын монгол загварыг бүтээнэ.

Боловсролын монгол загвар нь дэлхийн боловсролын шилдэг практик, нотлогдсон сайн туршлагуудыг өөрийн онцлог, давуу талуудаар цааш баяжуулан хөгжүүлсэн, одоо хуримтлагдсан асуудлыг шийдвэрлэх суурь реформын шинжтэй, ирээдүйн сорилтуудыг давахуйц, хангалуун сайхан амьдрах эрхийг баталгаажуулсан, ардчиллын үнэт зүйлс, үндэсний өв уламжлалыг агуулсан байна.

- 2.1.1.1. Нийгмийн хариуцлагын хүрээнд “Хүүхэд бүрт компьютер” хөтөлбөр хэрэгжүүлэх санал, санаачилгыг дэмжинэ.
- 2.1.1.2. Хүүхэд бүрийг хөгжүүлж, бүтээлч сэтгэлгээтэй, өөртөө итгэлтэй, Монгол орныхоо байгаль, түүх, үндэсний хэл, соёл, уламжлалаар бахархдаг хүмүүжил олгох хөтөлбөрийг сэргээн сайжруулж, үргэлжлүүлнэ.
- 2.1.1.3. Хичээлээс гадуурх сургалт, дугуйлангийн хамрагдалтыг 75 хувьд хүргэж,

суралцагчийн сонирхол, чадварыг нээн хөгжүүлэх сонгон, секц, дугуйлангийн үйл ажиллагааг өргөтгөнө.

- 2.1.1.4. Багшийн үндсэн ажил буюу суралцах үйл ажиллагааг нэмэгдүүлж, шаардлагагүй бусад ажлыг эрс багасгана.
- 2.1.1.5. Бүхий л салбарын орчин үеийн дэвшилтэд технологиудад суурилсан бүтээлч шинэлэг санал санаачилгуудыг дэмжиж, иргэдээ орчин үеийн технологийн овсгоотой хэрэглэгч байлгах үүднээс бүх төрлийн шинэлэг технологиудын дэвшлүүдийг танилцуулах сургалт, уулзалт, арга хэмжээнүүдийг тогтмол санаачлан хэрэгжүүлж иргэдээ дэмжиж хамтран ажиллана.

2.2. ЭРҮҮЛ МЭНД – ЭРХЭМ БАЯЛАГ

Монгол Улсын эрүүл мэндийн тогтолцооны үндсийг бүрдүүлэх хүний нөөц, эм, оношлуур, тоног төхөөрөмж, эмнэлзүйн удирдамж, эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээний стандарт, технологи, мэдээллийн систем, удирдлага, зохион байгуулалт, менежмент, санхүүжилт бүх түвшинд уялдаагүйгээс гадна иргэдийн эрүүл мэндийг хамгаалах, дэмжих, сайжруулахад бүрэн нийцэхгүй байгаагаас шалтгаалан тулгамдсан олон асуудлууд үүсээд байна.

Иргэдийн халдварт болон халдварт бус өвчлөл, нас баралт болон эх, нярайн эндэгдлийг бууруулж, бүх нийтийн эрүүл мэндийн нэгдсэн нэгж хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ. Иргэдийг эрүүл байлгах, шинэчлэл хийхдээ өвдөхөөс өмнө урьдчилан сэргийлэхэд болон эрүүл мэндийн боловсролыг сайжруулахад түлхүү анхаарч ажиллана.

Эмнэлгүүдийг гүйцэтгэлд нь үндэслэн бие даалгаж, чанар, үр дүнг дээшлүүлнэ. Иргэд болон мэргэжлийн шинжээчдийг мэдээллээр ханган шийдвэр гаргах үйл ажиллагаанд оролцуулна. Эрүүл мэндийн даатгалын байгууллагын гүйцэтгэлийг сайжруулж, даатгуулагчдын өмнө үүрэх хариуцлага, үйл ажиллагааг ил тод, нээлттэй болгох замаар даатгуулагчдын сэтгэл ханамжийг сайжруулна.

- 2.2.1.1. Бага насны хүүхдийн хөгжлийн хоцрогдол, хөгжлийн бэрхшээлийг эрт илрүүлэх, оношлох, хүүхэд бүрт тохирох шаардлагатай сэргээн засах хөгжлийн үйлчилгээ үзүүлдэг болно.
- 2.2.1.2. Гэмтэл, ослыг бууруулахад байгууллагуудын хоорондын хамтын ажиллагааг идэвхжүүлж, нийт нас баралтын хэмжээг эрс бууруулна.
- 2.2.1.3. Нийтийн биеийн тамирыг хөгжүүлэх шинэ хөтөлбөр боловсруулж, хэрэгжүүлнэ.
- 2.2.1.4. Явуулын эмнэлгийн чанаржуулахад анхаарч, өрх, сум, багийн эрүүл мэндийн төвийн тусламж, үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг сайжруулна.

2.3. БИЗНЕС, ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТ

Бизнес, хөдөлмөр эрхлэлтийг бүх талаар дэмжиж, дундаж давхаргын эгнээг тэлнэ.

- 2.3.1. Шинээр гарааны бизнес эрхэлж буй иргэдийг дэмжих үүднээс цаг үеийн нөхцөл байдалд нь тохирсон үүсч болзошгүй эрсдэл, давуу тал, бодит боломжуудыг тодорхойлж, хэрэгцээт зөвлөгөө мэдээллүүдийг хүргэж, тогтвортой бизнес болгон төлөвшүүлэхэд дэмжиж бойжуулах үүднээс төсөл хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж ажиллана.
- 2.3.2. Ажил олгогчдын эрэлт, хэрэгцээнд нийцсэн, хөдөлмөрийн зах зээлийн эрэлт, нийлүүлэлтийг бүрэн хангах мэргэжилтэн бэлтгэх нөхцөлийг бүрдүүлнэ.
- 2.3.3. Цагаар ажиллах, гэрээр ажиллах, зайнаас ажиллуулах, сүлжээний маркетинг бүхий бараа, үйлчилгээний борлуулалт хийх зэрэг хөдөлмөр эрхлэлтийн олон

- хэлбэрийг дэмжих замаар эмэгтэйчүүд, оюутан, залуучууд, ахмад настан, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжинэ.
- 2.3.4. Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн болон үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх бодлого, зохицуулалтыг сайжруулах, урьдчилсан сэргийлэх үйл ажиллагааг төр, хувийн хэвшлийн хүрээнд хамтран зохион байгуулна.

ГУРАВ. БҮТЭЭЛЧ МОНГОЛ

Худалдаа, аж үйлдвэр, уул уурхай, боловсруулах үйлдвэр, тээвэр, хоол хүнс, мэдээлэл харилцаа, санхүү, даатгал, нийгмийн хамгаалал, соёл, урлаг, аялал жуулчлалын зэрэг салбар бүрийн бодлогыг оновчтой тодорхойлж, тулгамдаж буй асуудлуудыг шийдвэрлэнэ.

3.1 УУЛ УУРХАЙН САЛБАР

- 3.1.1 Бичил уурхайн эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгож, шаардлага хангасан зарим нөхөрлөл, хоршоог уул уурхайн олборлолтын аж ахуйн нэгж хэлбэрээр албажуулан хууль бус олборлогчдод тавих төрийн хяналтын тогтолцоог сайжруулна.
- 3.1.2 Хариуцлагатай уул уурхайн зарчмын дагуу нөхөн сэргээлт, хаалтын асуудлыг тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч аж ахуйн нэгж бүрэн хариуцан гүйцэтгэдэг болгоно.
- 3.1.3 Байгалийн баялгаас орж буй орлого, төсөв, тендерийг иргэдээр хэлэлцүүлдэг тогтолцоог шинэ шатанд гаргана

3.2 БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРИЙН САЛБАР

- 3.2.1 Хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүний боловсруулах үйлдвэрлэлийг дэмжих, санхүүжилтийн найдвартай тогтолцоог бий болгох, олон улсын стандартыг нутагшуулах, экспортлох цогц арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ.
- 3.2.2 Эрдэс баялгийн болон малын гаралтай түүхий эд боловсруулах, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, хөдөө аж ахуй, хүнд, хөнгөн үйлдвэрлэлийг хөгжүүлж, ажлын байр бий болгоно.
- 3.2.3 Малаас гарч буй түүхий эд, арьс шир, ноос ноолуур боловсруулах үйлдвэрлэлийн төвүүдийг бодлогоор дэмжинэ.

3.3 ТЭЭВРИЙН САЛБАР

- 3.3.1 Аймаг, сум, хот хоорондын зорчигч тээврийн үйлчилгээг чөлөөт өрсөлдөөнд шилжүүлж, дагаж мөрдөх стандартыг сайжруулна.
- 3.3.2 Нийтийн тээврийн үйлчилгээг сайжруулж, цаг үеийн нөхцөл байдалд уялдуулж, маршрутыг шинэчлэн стандартыг сайжруулна.

3.4 ХООЛ, ХҮНС ҮЙЛДВЭРЛЭЛИЙН САЛБАР

- 3.4.1 Бүсчилсэн хөгжлийн бодлогын хүрээнд жимс, жимсгэнэ, нарийн ногоо, хүнсний ногоо тариалах болон хүлэмжийн газар олгох, ашиглахад уян хатан бодлого баримталж, гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

3.5 НИЙГМИЙН ХАМГААЛЛЫН САЛБАР

- 3.5.1 Төр засгийн үйлчилгээг тэгш хүртээмжтэй болгож төр болон хөдөлмөр эрхлэлт, хувийн хэвшилд ажил хөдөлмөр эрхэлж буй иргэдийг нам улс төрийн сонголт, үзэл баримтлалаас шалтгаалан талцуулж гадуурхах үйл ажиллагааг таслан зогсоох арга хэмжээнүүдийг хэрэгжүүлнэ.
- 3.5.2 Ядуурлыг бууруулах хөтөлбөрийг баг, хороо, сум, дүүрэг, аймаг, нийслэлийн түвшинд тодорхой зорилт, шалгуур үзүүлэлтээр гаргаж, холбогдох байгууллагуудын үйл ажиллагааг уялдуулна.
- 3.5.3 Бага орлоготой, ядуу өрхийн хөдөлмөрийн насны иргэдийг хөдөлмөрт бэлтгэх, ур чадвар эзэмшүүлэх хөтөлбөрт хамруулах, ажлын байранд зуучлах тогтолцоог бүрдүүлнэ.

3.6 СОЁЛ, УРЛАГИЙН САЛБАР

- 3.6.1 Хувь хүний эрх чөлөө, ардчилал, чөлөөт эдийн засгийн ач холбогдлыг таниулах хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 3.6.2 Археологийн болон түүх, соёлын дурсгалт газрын хамгаалалтын зэрэглэл, ангиллыг шинэчилж, соёлын өвийг хамгаалагч, харгалзагчтай байх тогтолцоог бий болгоно.

3.7 АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛ

- 3.7.1 Гадаад, дотоодын аялал жуулчлалыг дэмжих үүднээс сумын нутаг дэвсгэрээр дамжин өнгөрч буй иргэд болон гэр бүл, хамт олон, найз нөхөдтэй хамтран, зорьж ирэх хүмүүсийн тоог нэмэгдүүлэх зорилтын хүрээнд чөлөөт цагаа тав тухтай өнгөрүүлэх цогцолбор бүхий орчныг төлөвлөж, үе шаттай хэрэгжүүлж ажиллана.
- 3.7.2 “Шүршүүр - жорлон” хөтөлбөрийг үйл ажиллагаа явуулж байгаа шатахуун түгээх станц болон өргөн хэрэглээний бараа, бүтээгдэхүүний дэлгүүрүүдэд санал болгож, хамтран хэрэгжүүлнэ.
- 3.7.3 Жуулчдад чанартай үйлчилгээ үзүүлэх аялал жуулчлалын дэд бүтцэд хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлнэ.
- 3.7.4 Өвлийн аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх чиглэлээр гаргасан санал санаачилга, хөтөлбөр, арга хэмжээг бодлогоор дэмжиж, орчин үеийн цанын өвлийн баазыг хувийн хэвшилтэй хамтран хэрэгжүүлнэ.
- 3.7.5 Гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтыг орон нутаг руугаа чиглүүлэх санал санаачилгыг өрнүүлж, Тэрбум мод үндэсний хөтөлбөрийн хүрээнд сумандаа мод тарих, зүлэгжүүлэх байдлаар шинээр цэцэрлэгт хүрээлэн бүхий төгөл байгуулах төслүүдийг хэрэгжүүлнэ.

ДӨРӨВ. ӨРИЙН ДАРАМТГҮЙ МОНГОЛ

Ардчилал төгс хөгжих суурь нөхцөл, улс орны тусгаар тогтнолын баталгаа бол эдийн засаг нь бат бэх, иргэд нь хангалуун амьдрах орчин юм. Эдийн засаг хүчтэй байснаар иргэд үнийн дарамт, өрийн дарамтад боомилгогдсон хямралт байдлаас гарна.

Эдийн засаг тэлсэн ч өсөлт тогтворгүй байна. Уул уурхайн салбарын үйлдвэрлэл нэмэгдэхийн хэрээр хувийн хэрэглээ эргэж, төсвийн зардлын тэлэлт эдийн засгийн өсөлтийг

голлон тодорхойлж байна. Уул уурхайн түүхий эдийн экспорт огцом тэлсний үр дүнд бий болж байгаа эдийн засгийн эерэг нөхцөл байдлыг цаашид тогтвортой хадгалахын тулд эдийн засгийг төрөлжүүлэх, түүхий эдийн үнийн хэлбэлзэлд тэсвэртэй байдлыг бэхжүүлэхэд чиглэсэн бүтцийн өөрчлөлт, бодлогыг үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлэх шаардлагатай. Эдийн засгийг өрийн дарамтаас гаргахын тулд:

Төсвийн сахилга батыг сайжруулж, Засгийн газрын зардлыг танан, халамж, дэмжлэг, татаас зэрэг шилжих төлбөрүүдийг бууруулах санхүүгийн бодлогыг хэрэгжүүлэн, татварын хэмжээг бууруулах бодлого баримтална.

Зам, тээвэр, эрчим хүч, сэргээгдэх эрчим хүч, ус, дулаан хангамж, мэдээлэл, харилцаа холбоо зэрэг олон төрлийн дэд бүтцийн хөгжлөөр Монгол Улс ханрогдолтой байна. Хөгжлийг дэмжих үр ашигтай дэд бүтцийг орчин үеийн стандартад нийцүүлэн бүтээн байгуулах нь Ардчилсан намын Засгийн газрын гол зорилтуудын нэг байх болно. Үүний тулд төсвийн оновчтой шийдвэр гаргаж, төр, хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагааг хослуулан хэрэгжүүлнэ.

Дэд бүтцийн хөгжлийн зорилтуудыг Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогод нийцүүлэн гаргана.

Бид Монголын эдийн засаг илүү тогтвортой, хуримтлалд суурилсан эрүүл өсөлтөөр урагшлах эдийн засгийн реформын бодлогыг хэрэгжүүлнэ.

4.1 АЖ ҮЙЛДВЭРИЙН ХӨГЖИЛ, БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРҮҮД

- 4.1.1. Инноваци, өндөр технологи, нэмүү өртөг шингэсэн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл, үйлчилгээ, дахин боловсруулах болон бүтээлч аж үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх хувийн хэвшлийн санал, санаачилгыг дэмжинэ.
- 4.1.2. Одоо ашиглаж байгаа болон ашиглахад бэлэн байгалийн түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын орд, цементийн үйлдвэрүүдийг түшиглэн барилгын материалын үйлдвэрлэлийг дэмжинэ.

4.2 БАРИЛГА, ХОТ БАЙГУУЛАЛТ, ГАЗРЫН ХАРИЛЦАА

- 4.1.1. Хүн амыг орон сууцжуулах зорилтын хүрээнд дараах чиглэлээр орон сууцны бодлого хэрэгжүүлнэ. Үүнд:
 - “Тогтвортой орлого бүхий орон сууц” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж, аймаг, сумын төвүүдэд орон сууцыг хүн амын зорилтот бүлэгт тааламжтай нөхцөлөөр бүтээн байгуулах хувийн хэвшлийн санал, санаачилгыг дэмжинэ;
 - Төр, хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагааны хүрээнд аж ахуйн нэгжүүдэд дэмжлэг үзүүлэх замаар түрээсийн орон сууцны фонд бий болгоно.
 - Хашаандаа амины тохилог орон сууц барих санаачилгыг дэмжинэ.
 - Хууль бусаар газар олголт хийгдсэн газруудыг иргэдтэйгээ хамтран шалган тогтоож, гомдол маргаантай холбоотой асуудлыг судлан цэгцэлж, хуулийн хүрээнд зохих арга хэмжээг авч дахин төлөвлөж, орон нутгийн иргэддээ шинээр газар авах боломжийг бүрдүүлнэ.
 - Гэр хорооллын инженерийн дэд бүтэц (цэвэр ус, бохир ус ариутгах татуурга, интернэтийн шилэн кабель)-д холбож, халаалтыг төвлөрсөн болон сэргээгдэх эрчим хүчний эх үүсвэртэй амины орон

сууц болгон дахин төлөвлөх ажлыг иргэдийн оролцоотой хэрэгжүүлж, амьдран суух байшингаа барихад урт хугацаатай, хүү багатай, орон сууцны ипотекийн зээлээр санхүүгийн дэмжлэг үзүүлж ажиллана.

- Гэр хорооллын инженерийн шугам сүлжээнд холбогдох хэрэгсэл үйлдвэрлэх, нийлүүлэх төсөл хөтөлбөрүүдийг орон нутаг хөгжүүлэх сангаас дэмжлэг үзүүлнэ.
- Иргэдийн эрүүл, аюулгүй орчинд ажиллаж, амьдрах таатай нөхцөлийг бүрдүүлэх зорилгоор сумдын ерөнхий төлөвлөгөө, зураг төслийг иргэдийн оролцоонд тулгуурлан боловсруулж, дэд бүтэцжүүлэх ажлыг хэрэгжүүлнэ.

4.1.2. Хот, суурин газрын хүнсний нийтийн хэрэглээний малыг зөвхөн үйлдвэрийн аргаар нядалж боловсруулах стандартыг бүрдүүлж, энэ чиглэлд хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

4.1.3. Хүнсний аюулгүй байдлын найдвартай статистик мэдээллийн системийг нэвтрүүлж, хүнсний бүтээгдэхүүний хяналтын тогтолцоог шинэчилнэ. Хэрэглэгчдийн оролцоог нэмэгдүүлж, лабораториудыг хувийн хэвшилд шилжүүлнэ.

4.2. ДЭД БҮТЦИЙН ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

4117144522
НЮА0064 9060464

4.2.1. Ус

4.2.1.1. Гүний усны хэрэглээг гамнах төсөл хэрэгжүүлнэ.

4.2.1.2. “Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөн болон цөлжилттэй тэмцэх ажлын хүрээнд сум бүрт 50 - 100 га ногоон байгууламж бий болгоно.

4.2.1.3. Сансарын интернэтийг малчдад бүрэн нэвтрүүлж, мал маллах ажилд технологийн ололтыг нэвтрүүлнэ.

4.2.2. Хөдөө аж ахуй, Мал аж ахуйн салбар

4.2.2.1. “Хариуцлагатай, чинээлэг малчин” хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.

4.2.2.2. Мал, малын гаралтай бүх төрлийн түүхий эд, бүтээгдэхүүний үнэ цэнийг нэмэгдүүлж, эдийн засгийн эргэлтийг хурдасгах замаар малчдын амьжиргаа, орлогыг дээшлүүлэх нөхцөл бүрдүүлнэ.

4.2.2.3. Малын тэжээлийн үйлдвэрлэлийн бизнес эрхлэхэд чиглэсэн хувийн хэвшлийн санаачилгыг урамшуулан дэмжиж, малын таримал тэжээлийн тариалалтыг төрийн бодлоготой уялдуулан нэмэгдүүлнэ.

4.2.2.4. Өндөр ашиг шимтэй үндэсний болон дасан зохицох чадвартай гадаадын үржлийн малыг өсгөн бойжуулах үржлийн аж ахуйг хөгжүүлж, малчдад чанартай, таваарлаг малтай болох боломжийг бүрдүүлнэ.

4.2.2.5. Мах, сүү, шувуу, зөгийний эрчимжсэн фермерийн аж ахуй эрхлэх иргэн, аж ахуйн нэгжийг хөрөнгө оруулалтыг бүсчилсэн хөгжлийн бодлоготой уялдуулан зээлийн бодлогоор дэмжинэ.

4.2.2.6. Мах, махан бүтээгдэхүүнийг бэлтгэх цехийн үйл ажиллагааг дэмжиж ажиллана.

4.2.2.7. Малын гаралтай хоёр дахь түүхий эдийг хаягдалгүй боловсруулах, өндөр уургийн агууламжтай түүхий эд үйлдвэрлэх чиглэлд хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

4.2.2.8. Өвлийн хүлэмжийн, мал, амьтны фермийн барилга байгууламжид хөрөнгө оруулах 15 хүртэлх жилийн моргейжийн зээлийн хэлбэрийг нэвтрүүлж, орон

- нутагт ажлын байрыг нэмэгдүүлнэ.
- 4.2.2.9. Гахай, махны болон өндөгний тахианы хувийн хэвшлийн хоронгө оруулалтын зээл дэмжлэг үзүүлж, дотоодын үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлнэ.
- 4.2.2.10. Эрсдэл бүхий нөхцөлөөс урьдчилан сэргийлэх тохиролдол бий болсон үед малчдад худалдан борлуулж, эргэлтэд оруулах зорилготой өвс, тэжээлийн нөөцийн фондын тогтолцоог бий болгоно.

4.3.3 Газар тариалангийн салбар

- 4.3.3.1 Мах, хүнсний ногоо, нарийн ногооны төрөлжсөн хүлэмж, зоорь агуулахыг олноор байгуулахад чиглэж, иргэдээ дэмжиж ажиллана.

**ТӨВ АЙМАГ ДАХЬ
ТӨРИЙН АУДИТЫН ГАЗАР**

41100, Төв аймаг, Зуунмод сум
Утас: 70272582, Цахим шуудан: tuv@audit.gov.mn
Цахим хаяг: www.audit.mn

2024-08-05 № 01/472
танай _____-ны № _____-т

**ТӨВ АЙМГИЙН ЗААМАР СУМЫН
СОНГУУЛИЙН ХОРООНД**

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөр хуульд заасан
шаардлагад нийцсэн талаарх дүгнэлт

Төрийн аудитын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.3, Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.5, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.4-т заасан Төрийн аудитын байгууллагын бүрэн эрхийн хүрээнд Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох Төв аймгийн Заамар сумын "Ардчилсан нам"-ын сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянаж, дүгнэлт гаргалаа.

Үүрэг хариуцлагын талаарх мэдээлэл

Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох нам, эвсэл нь сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрөө Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль болон Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, УИХ-аас баталсан хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичигт нийцүүлэн боловсруулж, санхүүгийн тодорхой эх үүсвэр шаардсан зорилт, арга хэмжээг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах зардлын талаарх тооцоо, судалгааг гарган хуульд заасны дагуу дүгнэлт гаргуулах үүрэг хүлээнэ.

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийн дүгнэлтийн үндэслэл

Төрийн аудитын байгууллага нь Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох нам, эвслийн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянан үзэхдээ Төрийн аудит MNS 6817-1:2020 Төрийн аудит. Тулгуур зарчим, MNS 6817-6:2020 Төрийн аудит. Нийцлийн аудитын зарчим, MNS 6817-8:2020 Төрийн аудит. Нийцлийн аудит стандартыг удирдлага болгон Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль болон Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, УИХ-аас баталсан хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичиг, Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн 2024 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, 2025-2026 оны төсвийн төсөөллийн тухай хууль, холбогдох байгууллагаас авсан тайлан, судалгаа, мэдээллийг тус тус шалгуур болгон авч үзсэн.

Дүгнэлт

Төв аймгийн Заамар сумын "Ардчилсан нам"-ын Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцохоор ирүүлсэн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийн зорилт, арга хэмжээ нь Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.3, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.3 дахь хэсэг, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд заасан тусгай шаардлагад тус тус нийцсэн байна.

Төв аймгийн Заамар сумын "Ардчилсан нам"-ын мөрийн хөтөлбөр /1/0 хуудас/-ийг хавсаргав.

Хувийг: Заамар сумын Ардчилсан намын хороонд

ДАРГА,
ТЭРГҮҮЛЭХ АУДИТОР

Ц.ХИШИГЖАРГАЛ

013030822

ОРОН НУТГИЙН 2024 ОНЫ ЭЭЛЖИТ СОНГУУЛЬД ТӨВ АЙМГИЙН
ЗААМАР СУМЫН АРДЧИЛСАН НАМААС ДЭВШҮҮЛЖ БУЙ
МӨРИЙН ХӨТӨЛБӨР

БҮТЭН МОНГОЛ
БҮРЭН АРДЧИЛАЛ "9+90+900"
ЭРЧИМТ ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Заамар сум
2024 он

АГУУЛГА

Contents

ЭРЧИМТ ХОГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	1
<u>НЭГ. БҮТЭН МОНГОЛ</u>	4
<u>ХОЁР.СЭРСЭН МОНГОЛ</u>	5
2.1. ЦОГЦ БОЛОВСРОЛ	5
2.2. ЭРҮҮЛ МЭНД-ЭРХЭМ БАЯЛАТ	6
2.3. БИЗНЕС, ХӨДӨЛМӨР, ЭРХ ДЭЛ	6
<u>ГУРАВ.БҮТЭЭЛЧ МОНГОЛ</u>	7
3.1. УУЛ УУРХАЙН САЛБАР	7
3.2. БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРИЙН САЛБАР	7
3.3. ТЭЭВРИЙН САЛБАР	7
3.4. ХООЛ, ХҮНС ҮЙЛДВӨРЛӨГЧЛИЙН САЛБАР	7
3.5. НИЙГМИЙН ХАМГААЛЛЫН САЛБАР	8
3.6. СОЁЛ, УРЛАГИЙН САЛБАР	8
3.7. АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛ	8
<u>ДӨРӨВ.ӨРИЙН ДАРАМТГҮЙ МОНГОЛ</u>	8
4.1. АЖ ҮЙЛДВЭРИЙН ХОГЖИЛ, БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРҮҮД	9
4.2. БАРИЛГА, ХОТ БАЙГУУЛАЛТ, ГАЗРЫН ХАРИЛЦАА	9
4.2. ДЭД БҮТЦИЙН ХОГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	10

ӨМНӨТГӨЛ

Монгол Улсын тусгаар тогтнол, Үндэсний эрх ашиг, Үндсэн хуульт ардчиллаа хамгаалан бэхжүүлж, хувь хүний эрх чөлөө, хуулийн засаглал, чөлөөт зах зээл, иргэний нийгмийн зарчимд суурилсан тогтвортой хөгжлийн төлөөх баруун төвийн намын хувьд,

АРДЧИЛСАН НАМ ӨНӨӨГИЙН ЭДИЙН ЗАСАГ, УЛС ТӨРИЙН НӨХЦӨЛ БАЙДЛЫГ ДАРААХ БАЙДЛААР ДҮГНЭЖ БАЙНА:

- Эдийн засаг томорсон гэх ч иргэдийн орлого, худалдан авах чадвар нэмэгдээгүй;
- Валютын нөөц нэмэгдсэн гэх боловч төгрөгийн ханш суларсан;
- Монгол Улсын иргэн бүр 33.0 сая төгрөгийн өртэй болсон;
- Туг хийсгэж, тууз хайчлаад, томоохон бүтээн байгуулалт ганцыг ч хийгээгүй. Дарханы замыг дуусгаж чадаагүй;
- Цахилгааны доголдол, шатахууны хомсдол тогтмол бий болж, эрчим хүчний асуудал үндэсний аюулгүй байдалд нөлөөлөх болсон;
- Авлигын индексээр 180 улсаас 121 дүгээрт бичигдэж, 2015 оноос хойш 49 байраар ухарсан;
- Монголчуудын 28.8 хувь нь ядуурлын шугамаас доогуур, 21.4 хувь нь ядуурлын шугамд ойр амьдрах болсон. Хүн 4107144928-аас илүү хувь нь ядууралд өртсөн улс болж, дампуурлын ирмэгт тулсан. **HOA0064 9060464**
- Цар тахлын улмаас боловсролын хоцрогдол газар авч, энэ үзүүлэлтээр мөн л дэлхийд сүүл мушгих болсон;
- Шударга шүүмжлэл хэлсэн хүн бүрийг баривчилж, хорьдог болсон;
- Агаарын бохирдлын улмаас хорт хавдрын шалтгаант нас баралт эрс нэмэгдсэн.

ТИЙМ УЧРААС, 2016-2024 ОНЫГ БИД АЛДАГДСАН 8 ЖИЛ ХЭМЭЭН ДҮГНЭЖ БАЙНА.

Алдагдсан 8 жилийг дүгнэсний үр дүнд алдааг засч, Монгол Улсын эдийн засаг эрчимтэй хөгжсөн, хуулийн засаглал, шударга ёс тогтсон, хүн бүр ажил, хөдөлмөр эрхлэн, орлого нь амьдрал ахуйд хүрэлцсэн, эрүүл, аюулгүй орчинд ажиллаж, амьдарсан хүнлэг, ардчилсан нийгмийг цогцлоохыг ЭРХЭМ ЗОРИЛГО болгож,

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрт санал авах “БҮТЭН АРДЧИЛАЛ” аяныг бүсчилсэн хөгжлийн хэлбэрээр улс, орон даяар зохион байгуулж, аймаг, дүүргийн гишүүд, дэмжигчид, бүх намын хороо, иргэний нийгмийн төлөөлөл, мэргэжлийн холбоод, төрийн бус байгууллагуудаас авсан саналуудыг үндэслэн:

Төв аймгийн Заамар сумын Ардчилсан нам 2024 оны Орон нутгийн сонгуульд стратегийн 4 бүлэг бүхий БҮТЭН МОНГОЛ – БҮРЭН АРДЧИЛАЛ Эрчимт хөгжлийн төлөвлөгөөг танилцуулж байна.

НЭГ. БҮТЭН МОНГОЛ

1.1. Иргэдэд чиглэсэн хөгжлийн бодлого

Төв аймгийн Заамар суманд ажиллаж амьдарч байгаа салбар бүрийн иргэдэд чиглэсэн хөгжлийн бодлогын хүрээнд хэрэгжүүлэх арга хэмжээ.

- 1.1.1. “Өрх бүр баялаг бүтээгч” хөтөлбөрийг үе шаттай хэрэгжүүлнэ. Экспортод чиглэсэн жижиг, дунд үйлдвэрлэлийг дэмжин ажиллана.
- 1.1.2. Иргэн, аж ахуйн нэгжийн төрөөс авах үйлчилгээг цахим хэлбэрт шилжүүлэх арга хэмжээг дэмжинэ.
- 1.1.3. Хөдөө аж ахуйн гаралтай түүхий эдийг боловсруулах, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, жижиг дунд хөнгөн үйлдвэрлэлийг дэмжин ажиллаж, иргэдийн бодит орлогыг нэмэгдүүлнэ.
- 1.1.4. Малчдын хамтын оролцоонд тулгуурлан бэлчээр нутгийн тогтвортой ашиглалтыг хангаж, доройтсон бэлчээрийн 30-аас доошгүй хувийг сэргээнэ.
- 1.1.5. Бүсчилсэн хөгжлийн хөтөлбөрт тулгуурлан малчин өрхийг дэмжин “Малжуулах хөтөлбөр”-ийг орон нутагт хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.6. Бүсчилсэн хөгжлийн хөтөлбөрт тулгуурлан Газар тариалангийн бүс нутагт услалтын системийн менежментийг боловсонгуй болгож, тариалан эрхлэгч, хүнсний ногоо тариалагчдыг бодлогоор дэмжинэ.
- 1.1.7. Малын эмч нарын ур чадварыг дэмжих замаар нэгж малд ногдох мал эмнэлгийн үйлчилгээний чанарыг сайжруулна.
- 1.1.8. Төрийн албанаас эрт тэтгэвэрт гарч буй иргэд жижиг, дунд, бичил бизнесийн салбарт ажиллах, баялаг бүтээх боломжийг бүрдүүлнэ.
- 1.1.9. Бүх шатны төрийн албан хаагчдыг эрхэлдэг ажлынхаа чиглэлээр сурч боловсрохыг дэмжиж, жил бүр сургалтад хамруулна.
- 1.1.10. Чөлөөт өрсөлдөөний зарчимд нийцүүлэн мэргэжлийн соёл, урлагийн байгууллагуудад нэмэлт орлого олох боломж, нөхцөлийг бүрдүүлнэ.
- 1.1.11. Тусгай хэрэгцээт хүний асран хамгаалагчдыг дэмжих бодлого хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.12. Тусгай хэрэгцээт хүүхэд, иргэдэд зориулсан сэргээн засах, хөгжлийн цогцолбор төвийг орон нутагт байгуулна.
- 1.1.13. Эмнэлгүүдэд тусгай хэрэгцээт хүнд зориулсан орчин бий болгоно.
- 1.1.14. Үйлчилгээний газар, шинээр баригдаж байгаа барилга байгууламж, явган хүний зам, гэрлэн дохиог хөгжлийн бэрхшээлтэй хүн чөлөөтэй зорчих олон улсын стандартын шаардлагад нийцүүлж өөрчилнө.
- 1.1.15. Хүүхэд хөгжлийн чиглэлээр байгууллагуудын үйл ажиллагааг дэмжиж ажиллана.
- 1.1.16. Хүүхэд харах үйлчилгээг хөгжүүлэх, цэцэрлэгийн хүртээмжийг нэмэгдүүлэх замаар эмэгтэйчүүдийн хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжинэ.
- 1.1.17. Өрх, суманд үзүүлэх 0-5 насны хүүхдийн тусламж, үйлчилгээг чанаржуулах, хүртээмжийг сайжруулах, хөхөөр хооллолтыг дэмжих “эрүүл, чийрэг хүүхэд” хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.18. Хүүхэд нэг бүрийг хөгжүүлэх сургуулийн өмнөх болон бага, дунд боловсролын “цөм” хөтөлбөрийг үргэлжлүүлж, иргэний нийгмийн байгууллага, гэр бүлийн оролцоог өргөжүүлнэ.
- 1.1.19. Дотуур байрны орчин, нөхцөлийг сайжруулах төсөл хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.20. Хүүхдэд тулгарч буй дээрэлхэх, үе тэнгийнхний дарамт, шахалт болон эрүүл мэнд, сэтгэцийн бусад сорилт, бэрхшээлтэй холбоотой асуудлуудыг шийдвэрлэхэд чиглэсэн төсөл хэрэгжүүлнэ.

- 1.1.21. Хүүхдийг цахим дарамт, мөлжлөг, зохисгүй контент зэрэг цахим гэмт хэрэг, аюулаас хамгаалах үйл ажиллагаа, оролцогч талуудын уялдаа холбоог сайжруулна.
- 1.1.22. Мэргэжлийн боловсролын сургуулиудад хөдөлмөрийн зах зээлийн хэрэгцээнд нийцсэн нарийн мэргэжлээр төгссөн оюутан сурагчдыг орон нутагт үйл ажиллагаа явуулж байгаа аж ахуй нэгж байгууллага, төсөл хөлбөрүүдэд ажлын байранд зуучлах ажлыг тогтмол зохион байгуулна.
- 1.1.23. Залуучууд боловсрол эзэмшихэд туслах, хүртээмжийг нэмэгдүүлэх зорилгоор тэтгэлэг олгож буй аж ахуйн нэгж, хувь хүнийг урамшуулах, дотоодын тэтгэлгийн тоог нэмэгдүүлэх төсөл хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.24. Орон нутагт ажиллаж буй залуучуудыг дэмжих хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.25. Гэр бүлийн гишүүн бүрт гэр бүлийн боловсрол олгох “Монгол гэр бүл” боловсролын хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.26. Ажил, хөдөлмөр эрхлэх, санхүү, бизнесээ өргөжүүлэх, амьдрах орчноо хамтдаа сайжруулах мэдлэг, ур чадварын сургалт, зөвлөмжөөр хангагдах боломжийг бий болгоно.
- 1.1.27. Ахмадын сургалтын төв байгуулж, дахин ур чадваржуулах, хөдөлмөрийн чадварт нь тулгуурлан дахин ажил хөдөлмөр эрхлэх боломжийг дэмжинэ.
- 1.1.28. Ахмадын эрүүл мэндийн тогтолцоог сайжруулах, хүрээнд спортоор хичээллэх орчин нөхцлийг бүрдүүлэх ажлыг дэмжиж, төрөл бүрийн ахмадын тэмцээн уралдаануудыг дэмжиж ажиллана.
- 1.1.29. Иргэд өөрийн өмчилж авсан хашааны газар дээр айл, хөрш, гудамжаараа нэгдэн төлөвлөлт хийж, инженерийн дэд бүтцэд бүрэн холбогдсон амины орон сууц болгон дахин төлөвлөх ажлыг иргэдийн оролцоонд тулгуурлан хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.30. Дугуйн болон явган алхалтын замын сүлжээг бий болгоно.
- 1.1.31. Орчноо ногооруулсан иргэд, аж ахуйн нэгжийг урамшуулах тогтолцоог бий болгоно.
- 1.1.32. Малчин өрх жуулчид хүлээн авах үйл ажиллагааг дэмжиж, малчдад дээрх чиглэлээр мэдлэг, ур чадварыг нэмэгдүүлэх хөтөлбөр зохион байгуулна.

ХОЁР. СЭРСЭН МОНГОЛ

2.1. ЦОГЦ БОЛОВСРОЛ

XXI зууны өрсөлдөх чадвар бүхий шинэ Монгол хүнийг бий болгохуйц, Монгол хүний төрөлхийн давуу талд түшиглэсэн боловсролын монгол загварыг бүтээнэ.

Боловсролын монгол загвар нь дэлхийн боловсролын шилдэг практик, нотлогдсон сайн туршлагуудыг өөрийн онцлог, давуу талуудаар цааш баяжуулан хөгжүүлсэн, одоо хуримтлагдсан асуудлыг шийдвэрлэх суурь реформын шинжтэй, ирээдүйн сорилтуудыг давахуйц, хангалуун сайхан амьдрах эрхийг баталгаажуулсан, ардчиллын үнэт зүйлс, үндэсний өв уламжлалыг агуулсан байна.

- 2.1.1.1. Нийгмийн хариуцлагын хүрээнд “Хүүхэд бүрт компьютер” хөтөлбөр хэрэгжүүлэх санал, санаачилгыг дэмжинэ.
- 2.1.1.2. Хүүхэд бүрийг хөгжүүлж, бүтээлч сэтгэлгээтэй, өөртөө итгэлтэй, Монгол орныхоо байгаль, түүх, үндэсний хэл, соёл, уламжлалаар бахархдаг хүмүүжил олгох хөтөлбөрийг сэргээн сайжруулж, үргэлжлүүлнэ.
- 2.1.1.3. Хичээлээс гадуурх сургалт, дугуйлангийн хамрагдалтыг 75 хувьд хүргэж,

суралцагчийн сонирхол, чадварыг нээн хөгжүүлэх сонгон, секц, дугуйлангийн үйл ажиллагааг өргөтгөнө.

- 2.1.1.4. Багшийн үндсэн ажил буюу суралцах үйл ажиллагааг нэмэгдүүлж, шаардлагагүй бусад ажлыг эрс багасгана.
- 2.1.1.5. Бүхий л салбарын орчин үеийн дэвшилтэд технологиудад суурилсан бүтээлч шинэлэг санал санаачилгуудыг дэмжиж, иргэдээ орчин үеийн технологийн овсгоотой хэрэглэгч байлгах үүднээс бүх төрлийн шинэлэг технологиудын дэвшлүүдийг танилцуулах сургалт, уулзалт, арга хэмжээнүүдийг тогтмол санаачлан хэрэгжүүлж иргэдээ дэмжиж хамтран ажиллана.

2.2. ЭРҮҮЛ МЭНД – ЭРХЭМ БАЯЛАГ

Монгол Улсын эрүүл мэндийн тогтолцооны үндсийг бүрдүүлэх хүний нөөц, эм, оношлуур, тоног төхөөрөмж, эмнэлзүйн удирдамж, эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээний стандарт, технологи, мэдээллийн систем, удирдлага, зохион байгуулалт, менежмент, санхүүжилт бүх түвшинд уялдаагүйгээс гадна иргэдийн эрүүл мэндийг хамгаалах, дэмжих, сайжруулахад бүрэн нийцэхгүй байгаагаас шалтгаалан тулгамдсан олон асуудлууд үүсээд байна.

Иргэдийн халдварт болон халдварт бус өвчлөл, нас баралт болон эх, нярайн эндэгдлийг бууруулж, бүх нийтийн эрүүл мэндийн нэгдсэн цогц хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ. Иргэдийг эрүүл байлгах, шинэчлэл хийхдээ өвдөхөөс өмнө урьдчилан сэргийлэхэд болон эрүүл мэндийн боловсролыг сайжруулахад түлхүү анхаарч ажиллана.

Эмнэлгүүдийг гүйцэтгэлд нь үндэслэн бие даалгаж, чанар, үр дүнг дээшлүүлнэ. Иргэд болон мэргэжлийн шинжээчдийг мэдээллээр ханган шийдвэр гаргах үйл ажиллагаанд оролцуулна. Эрүүл мэндийн даатгалын байгууллагын гүйцэтгэлийг сайжруулж, даатгуулагчдын өмнө үүрэх хариуцлага, үйл ажиллагааг ил тод, нээлттэй болгох замаар даатгуулагчдын сэтгэл ханамжийг сайжруулна.

- 2.2.1.1. Бага насны хүүхдийн хөгжлийн хоцрогдол, хөгжлийн бэрхшээлийг эрт илрүүлэх, оношлох, хүүхэд бүрт тохирох шаардлагатай сэргээн засах хөгжлийн үйлчилгээ үзүүлдэг болно.
- 2.2.1.2. Гэмтэл, ослыг бууруулахад байгууллагуудын хоорондын хамтын ажиллагааг идэвхжүүлж, нийт нас баралтын хэмжээг эрс бууруулна.
- 2.2.1.3. Нийтийн биеийн тамирыг хөгжүүлэх шинэ хөтөлбөр боловсруулж, хэрэгжүүлнэ.
- 2.2.1.4. Явуулын эмнэлгийн чанаржуулахад анхаарч, өрх, сум, багийн эрүүл мэндийн төвийн тусламж, үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг сайжруулна.

2.3. БИЗНЕС, ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТ

Бизнес, хөдөлмөр эрхлэлтийг бүх талаар дэмжиж, дундаж давхаргын эгнээг тэлнэ.

- 2.3.1. Шинээр гарааны бизнес эрхэлж буй иргэдийг дэмжих үүднээс цаг үеийн нөхцөл байдалд нь тохирсон үүсч болзошгүй эрсдэл, давуу тал, бодит боломжуудыг тодорхойлж, хэрэгцээт зөвлөгөө мэдээллүүдийг хүргэж, тогтвортой бизнес болгон төлөвшүүлэхэд дэмжиж бойжуулах үүднээс төсөл хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж ажиллана.
- 2.3.2. Ажил олгогчдын эрэлт, хэрэгцээнд нийцсэн, хөдөлмөрийн зах зээлийн эрэлт, нийлүүлэлтийг бүрэн хангах мэргэжилтэн бэлтгэх нөхцөлийг бүрдүүлнэ.
- 2.3.3. Цагаар ажиллах, гэрээр ажиллах, зайнаас ажиллуулах, сүлжээний маркетинг бүхий бараа, үйлчилгээний борлуулалт хийх зэрэг хөдөлмөр эрхлэлтийн олон

- хэлбэрийг дэмжих замаар эмэгтэйчүүд, оюутан, залуучууд, ахмад настан, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжинэ.
- 2.3.4. Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн болон үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх бодлого, зохицуулалтыг сайжруулах, урьдчилсан сэргийлэх үйл ажиллагааг төр, хувийн хэвшлийн хүрээнд хамтран зохион байгуулна.

ГУРАВ. БҮТЭЭЛЧ МОНГОЛ

Худалдаа, аж үйлдвэр, уул уурхай, боловсруулах үйлдвэр, тээвэр, хоол хүнс, мэдээлэл харилцаа, санхүү, даатгал, нийгмийн хамгаалал, соёл, урлаг, аялал жуулчлалын зэрэг салбар бүрийн бодлогыг оновчтой тодорхойлж, тулгамдаж буй асуудлуудыг шийдвэрлэнэ.

3.1 УУЛ УУРХАЙН САЛБАР

- 3.1.1 Бичил уурхайн эрх зүйн орчныг боловсруулах үйлдвэр, тээвэр, шаардлага хангасан зарим нөхөрлөл, хоршоог уул уурхайн олборлолтын аж ахуйн нэгж хэлбэрээр албажуулан хууль бус олборлогчдод тавих төрийн хяналтын тогтолцоог сайжруулна.
- 3.1.2 Хариуцлагатай уул уурхайн зарчмын дагуу нөхөн сэргээлт, хаалтын асуудлыг тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч аж ахуйн нэгж бүрэн хариуцан гүйцэтгэдэг болгоно.
- 3.1.3 Байгалийн баялгаас орж буй орлого, төсөв, тендерийг иргэдээр хэлэлцүүлдэг тогтолцоог шинэ шатанд гаргана

3.2 БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРИЙН САЛБАР

- 3.2.1 Хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүний боловсруулах үйлдвэрлэлийг дэмжих, санхүүжилтийн найдвартай тогтолцоог бий болгох, олон улсын стандартыг нутагшуулах, экспортлох цогц арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ.
- 3.2.2 Эрдэс баялгийн болон малын гаралтай түүхий эд боловсруулах, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, хөдөө аж ахуй, хүнд, хөнгөн үйлдвэрлэлийг хөгжүүлж, ажлын байр бий болгоно.
- 3.2.3 Малаас гарч буй түүхий эд, арьс шир, ноос ноолуур боловсруулах үйлдвэрлэлийн төвүүдийг бодлогоор дэмжинэ.

3.3 ТЭЭВРИЙН САЛБАР

- 3.3.1 Аймаг, сум, хот хоорондын зорчигч тээврийн үйлчилгээг чөлөөт өрсөлдөөнд шилжүүлж, дагаж мөрдөх стандартыг сайжруулна.
- 3.3.2 Нийтийн тээврийн үйлчилгээг сайжруулж, цаг үеийн нөхцөл байдалд уялдуулж, маршрутыг шинэчлэн стандартыг сайжруулна.

3.4 ХООЛ, ХҮНС ҮЙЛДВЭРЛЭЛИЙН САЛБАР

- 3.4.1 Бүсчилсэн хөгжлийн бодлогын хүрээнд жимс, жимсгэнэ, нарийн ногоо, хүнсний ногоо тариалах болон хүлэмжийн газар олгох, ашиглахад уян хатан бодлого баримталж, гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

3.5 НИЙГМИЙН ХАМГААЛЛЫН САЛБАР

- 3.5.1 Төр засгийн үйлчилгээг тэгш хүртээмжтэй болгож төр болон хөдөлмөр эрхлэлт, хувийн хэвшилд ажил хөдөлмөр эрхэлж буй иргэдийг нам улс төрийн сонголт, үзэл баримтлалаас шалтгаалан талцуулж гадуурхах үйл ажиллагааг таслан зогсоох арга хэмжээнүүдийг хэрэгжүүлнэ.
- 3.5.2 Ядуурлыг бууруулах хөтөлбөрийг баг, хороо, сум, дүүрэг, аймаг, нийслэлийн түвшинд тодорхой зорилт, шалгуур үзүүлэлтээр гаргаж, холбогдох байгууллагуудын үйл ажиллагааг уялдуулна.
- 3.5.3 Бага орлоготой, ядуу өрхийн хөдөлмөрийн насны иргэдийг хөдөлмөрт бэлтгэх, ур чадвар эзэмшүүлэх хөтөлбөрт хамруулах, ажлын байранд зуучлах тогтолцоог бүрдүүлнэ.

3.6 СОЁЛ, УРЛАГИЙН САЛБАР

- 3.6.1 Хувь хүний эрх чөлөө, ардчилал, чөлөөт эдийн засгийн ач холбогдлыг таниулах хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 3.6.2 Археологийн болон түүх, соёлын дурсгал, газрын хамгаалалтын зэрэглэл, ангиллыг шинэчилж, соёлын өвийг хамгаалагч, харгалзагчтай байх тогтолцоог бий болгоно.

3.7 АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛ

- 3.7.1 Гадаад, дотоодын аялал жуулчлалыг дэмжих үүднээс сумын нутаг дэвсгэрээр дамжин өнгөрч буй иргэд болон гэр бүл, хамт олон, найз нөхөдтэй хамтран, зорьж ирэх хүмүүсийн тоог нэмэгдүүлэх зорилтын хүрээнд чөлөөт цагаа тав тухтай өнгөрүүлэх цогцолбор бүхий орчныг төлөвлөж, үе шаттай хэрэгжүүлж ажиллана.
- 3.7.2 “Шүршүүр - жорлон” хөтөлбөрийг үйл ажиллагаа явуулж байгаа шатахуун түгээх станц болон өргөн хэрэглээний бараа, бүтээгдэхүүний дэлгүүрүүдэд санал болгож, хамтран хэрэгжүүлнэ.
- 3.7.3 Жуулчдад чанартай үйлчилгээ үзүүлэх аялал жуулчлалын дэд бүтцэд хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлнэ.
- 3.7.4 Өвлийн аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх чиглэлээр гаргасан санал санаачилга, хөтөлбөр, арга хэмжээг бодлогоор дэмжиж, орчин үеийн цанын өвлийн баазыг хувийн хэвшилтэй хамтран хэрэгжүүлнэ.
- 3.7.5 Гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтыг орон нутаг руугаа чиглүүлэх санал санаачилгыг өрнүүлж, Тэрбум мод үндэсний хөтөлбөрийн хүрээнд сумандаа мод тарих, зүлэгжүүлэх байдлаар шинээр цэцэрлэгт хүрээлэн бүхий төгөл байгуулах төслүүдийг хэрэгжүүлнэ.

ДӨРӨВ. ӨРИЙН ДАРАМТГҮЙ МОНГОЛ

Ардчилал төгс хөгжих суурь нөхцөл, улс орны тусгаар тогтнолын баталгаа бол эдийн засаг нь бат бэх, иргэд нь хангалуун амьдрах орчин юм. Эдийн засаг хүчтэй байснаар иргэд үнийн дарамт, өрийн дарамтад боомилогдсон хямралт байдлаас гарна.

Эдийн засаг тэлсэн ч өсөлт тогтворгүй байна. Уул уурхайн салбарын үйлдвэрлэл нэмэгдэхийн хэрээр хувийн хэрэглээ эргэж, төсвийн зардлын тэлэлт эдийн засгийн өсөлтийг

голлон тодорхойлж байна. Уул уурхайн түүхий эдийн экспорт огцом тэлсний үр дүнд бий болж байгаа эдийн засгийн эерэг нөхцөл байдлыг цаашид тогтвортой хадгалахын тулд эдийн засгийг төрөлжүүлэх, түүхий эдийн үнийн хэлбэлзэлд тэсвэртэй байдлыг бэхжүүлэхэд чиглэсэн бүтцийн өөрчлөлт, бодлогыг үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлэх шаардлагатай. Эдийн засгийг өрийн дарамтаас гаргахын тулд:

Төсвийн сахилга батыг сайжруулж, Засгийн газрын зардлыг танан, халамж, дэмжлэг, татаас зэрэг шилжих төлбөрүүдийг бууруулах санхүүгийн бодлогыг хэрэгжүүлэн, татварын хэмжээг бууруулах бодлого баримтална.

Зам, тээвэр, эрчим хүч, сэргээгдэх эрчим хүч, ус, дулаан хангамж, мэдээлэл, харилцаа холбоо зэрэг олон төрлийн дэд бүтцийн хөгжлөөр Монгол Улс хөдсрөгдөлтөй байна. Хөгжлийг дэмжих үр ашигтай дэд бүтцийг орчин үеийн стандартад нийцүүлэн бүтээн байгуулах нь Ардчилсан намын Засгийн газрын гол зорилтуудын нэг байх болно. Үүний тулд төсвийн оновчтой шийдвэр гаргаж, төр, хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагааг хослуулан хэрэгжүүлнэ.

Дэд бүтцийн хөгжлийн зорилтуудыг **Монгол Улсын** урт хугацааны хөгжлийн бодлогод нийцүүлэн гаргана.

Бид Монголын эдийн засаг илүү тогтвортой, хуримтлалд суурилсан эрүүл өсөлтөөр урагшлах эдийн засгийн реформын бодлогыг хэрэгжүүлнэ.

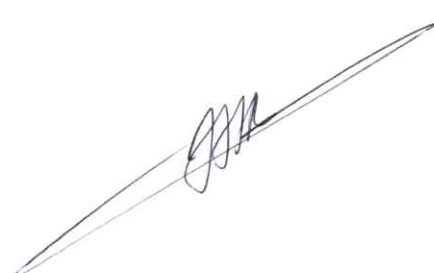
4.1 АЖ ҮЙЛДВЭРИЙН ХӨГЖИЛ, БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРҮҮД

- 4.1.1. Инноваци, өндөр технологи, нэмүү өртөг шингэсэн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл, үйлчилгээ, дахин боловсруулах болон бүтээлч аж үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх хувийн хэвшлийн санал, санаачилгыг дэмжинэ.
- 4.1.2. Одоо ашиглаж байгаа болон ашиглахад бэлэн байгалийн түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын орд, цементийн үйлдвэрүүдийг түшиглэн барилгын материалын үйлдвэрлэлийг дэмжинэ.

4.2 БАРИЛГА, ХОТ БАЙГУУЛАЛТ, ГАЗРЫН ХАРИЛЦАА

- 4.1.1. Хүн амыг орон сууцжуулах зорилтын хүрээнд дараах чиглэлээр орон сууцны бодлого хэрэгжүүлнэ. Үүнд:

- “Тогтвортой орлого бүхий орон сууц” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж, аймаг, сумын төвүүдэд орон сууцыг хүн амын зорилтот бүлэгт тааламжтай нөхцөлөөр бүтээн байгуулах хувийн хэвшлийн санал, санаачилгыг дэмжинэ;
- Төр, хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагааны хүрээнд аж ахуйн нэгжүүдэд дэмжлэг үзүүлэх замаар түрээсийн орон сууцны фонд бий болгоно.
- Хашаандаа амины тохилог орон сууц барих санаачилгыг дэмжинэ.
- Хууль бусаар газар олголт хийгдсэн газруудыг иргэдтэйгээ хамтран шалган тогтоож, гомдол маргаантай холбоотой асуудлыг судлан цэгцэлж, хуулийн хүрээнд зохих арга хэмжээг авч дахин төлөвлөж, орон нутгийн иргэддээ шинээр газар авах боломжийг бүрдүүлнэ.
- Гэр хорооллын инженерийн дэд бүтэц (цэвэр ус, бохир ус ариутгах татуурга, интернэтийн шилэн кабель)-д холбож, халаалтыг төвлөрсөн болон сэргээгдэх эрчим хүчний эх үүсвэртэй амины орон

сууц болгон дахин төлөвлөх ажлыг иргэдийн оролцоотой хэрэгжүүлж, амьдран суух байшингаа барихад урт хугацаатай, хүү багатай, орон сууцны ипотекийн зээлээр санхүүгийн дэмжлэг үзүүлж ажиллана.

- Гэр хорооллын инженерийн шугам сүлжээнд холбогдох хэрэгсэл үйлдвэрлэх, нийлүүлэх төсөл хөтөлбөрүүдийг орон нутаг хөгжүүлэх сангаас дэмжлэг үзүүлнэ.
- Иргэдийн эрүүл, аюулгүй орчинд ажиллаж, амьдрах таатай нөхцөлийг бүрдүүлэх зорилгоор сумдын ерөнхий төлөвлөгөө, зураг төслийг иргэдийн оролцоонд тулгуурлан боловсруулж, дэд бүтэцжүүлэх ажлыг хэрэгжүүлнэ.

4.1.2. Хот, суурин газрын хүнсний нийтийн хэрэглээний малыг зөвхөн үйлдвэрийн аргаар нядалж боловсруулах стандартыг бүрдүүлж, энэ чиглэлд хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

4.1.3. Хүнсний аюулгүй байдлын нийдвэртэй статистик мэдээллийн системийг нэвтрүүлж, хүнсний бүтээгдэхүүний хяналтын тогтолцоог шинэчилнэ. Хэрэглэгчдийн оролцоог нэмэгдүүлж, лабораториудыг хувийн хэвшилд шилжүүлнэ.

4.2. ДЭД БҮТЦИЙН ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

4.2.1. Ус

4.2.1.1. Гүний усны хэрэглээг гамнах төсөл хэрэгжүүлнэ.

4.2.1.2. “Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөн болон цөлжилттэй тэмцэх ажлын хүрээнд сум бүрт 50 - 100 га ногоон байгууламж бий болгоно.

4.2.1.3. Сансарын интернэтийг малчдад бүрэн нэвтрүүлж, мал маллах ажилд технологийн ололтыг нэвтрүүлнэ.

4.2.2. Хөдөө аж ахуй, Мал аж ахуйн салбар

4.2.2.1. “Хариуцлагатай, чинээлэг малчин” хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.

4.2.2.2. Мал, малын гаралтай бүх төрлийн түүхий эд, бүтээгдэхүүний үнэ цэнийг нэмэгдүүлж, эдийн засгийн эргэлтийг хурдасгах замаар малчдын амьжиргаа, орлогыг дээшлүүлэх нөхцөл бүрдүүлнэ.

4.2.2.3. Малын тэжээлийн үйлдвэрлэлийн бизнес эрхлэхэд чиглэсэн хувийн хэвшлийн санаачилгыг урамшуулан дэмжиж, малын таримал тэжээлийн тариалалтыг төрийн бодлоготой уялдуулан нэмэгдүүлнэ.

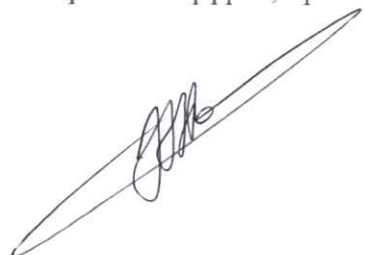
4.2.2.4. Өндөр ашиг шимтэй үндэсний болон дасан зохицох чадвартай гадаадын үржлийн малыг өсгөн бойжуулах үржлийн аж ахуйг хөгжүүлж, малчдад чанартай, таваарлаг малтай болох боломжийг бүрдүүлнэ.

4.2.2.5. Мах, сүү, шувуу, зөгийний эрчимжсэн фермерийн аж ахуй эрхлэх иргэн, аж ахуйн нэгжийг хөрөнгө оруулалтыг бүсчилсэн хөгжлийн бодлоготой уялдуулан зээлийн бодлогоор дэмжинэ.

4.2.2.6. Мах, махан бүтээгдэхүүнийг бэлтгэх цехийн үйл ажиллагааг дэмжиж ажиллана.

4.2.2.7. Малын гаралтай хоёр дахь түүхий эдийг хаягдалгүй боловсруулах, өндөр уургийн агууламжтай түүхий эд үйлдвэрлэх чиглэлд хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

4.2.2.8. Өвлийн хүлэмжийн, мал, амьтны фермийн барилга байгууламжид хөрөнгө оруулах 15 хүртэлх жилийн моргейжийн зээлийн хэлбэрийг нэвтрүүлж, орон

нутагт ажлын байрыг нэмэгдүүлнэ.

4.2.2.9. Гахай, махны болон өндөгний тахианы хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтын зээл дэмжлэг үзүүлж, дотоодын үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлнэ.

4.2.2.10. Эрсдэл бүхий нөхцөлөөс урьдчилан сэргийлэх тохиолдол бий болсон үед малчдад худалдан борлуулж, эргэлтэд оруулах зорилготой өвс, тэжээлийн нөөцийн фондын тогтолцоон бий болгоно.

4.3.3 Газар тариалангийн салбар

4.3.3.1 Мах, хүнсний ногоо, нарийн ногооны төрөлжсөн хүлэмж, зоорь агуулахыг олноор байгуулахад чиглэж, иргэдэд дэмжиж ажиллана.

**ТӨВ АЙМАГ ДАХЬ
ТӨРИЙН АУДИТЫН ГАЗАР**

41100, Төв аймаг, Зуунмод сум
Утас: 70272582, Цахим шуудан: tuv@audit.gov.mn
Цахим хаяг: www.audit.mn

ТӨВ АЙМГИЙН ЛҮН СУМЫН
СОНГУУЛИЙН ХОРООНД

2024-08-05 № 01/423
танай _____-ны № _____-т

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөр хуульд заасан
шаардлагад нийцсэн талаарх дүгнэлт

Төрийн аудитын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.3, Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.5, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.4-т заасан Төрийн аудитын байгууллагын бүрэн эрхийн хүрээнд Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох Төв аймгийн Лүн сумын "Ардчилсан нам"-ын сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянаж, дүгнэлт гаргалаа.

Үүрэг хариуцлагын талаарх мэдээлэл

Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох нам, эвсэл нь сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрөө Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль болон Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, УИХ-аас баталсан хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичигт нийцүүлэн боловсруулж, санхүүгийн тодорхой эх үүсвэр шаардсан зорилт, арга хэмжээг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах зардлын талаарх тооцоо, судалгааг гарган хуульд заасны дагуу дүгнэлт гаргуулах үүрэг хүлээнэ.

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийн дүгнэлтийн үндэслэл

Төрийн аудитын байгууллага нь Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох нам, эвслийн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянан үзэхдээ Төрийн аудит MNS 6817-1:2020 Төрийн аудит. Тулгуур зарчим, MNS 6817-6:2020 Төрийн аудит. Нийцлийн аудитын зарчим, MNS 6817-8:2020 Төрийн аудит. Нийцлийн аудит стандартыг удирдлага болгон Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль болон Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, УИХ-аас баталсан хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичиг, Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн 2024 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, 2025-2026 оны төсвийн төсөөллийн тухай хууль, холбогдох байгууллагаас авсан тайлан, судалгаа, мэдээллийг тус тус шалгуур болгон авч үзсэн.

Дүгнэлт

Төв аймгийн Лүн сумын "Ардчилсан нам"-ын Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцохоор ирүүлсэн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийн зорилт, арга хэмжээ нь Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.3, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.3 дахь хэсэг, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд заасан тусгай шаардлагад тус тус нийцсэн байна.

Төв аймгийн Лүн сумын "Ардчилсан нам"-ын мөрийн хөтөлбөр *МД* хуудас/-ийг хавсаргав.
Хувийг: Лүн сумын Ардчилсан намын хороонд

ДАРГА,
ТЭРГҮҮЛЭХ АУДИТОР

Ц.ХИШИГЖАРГАЛ

019020323

ОРОН НУТГИЙН 2024 ОНЫ ЭЭЛЖИТ СОНГУУЛЬД ТӨВ АЙМГИЙН
ЛҮН СУМЫН АРДЧИЛСАН НАМААС ДЭВШҮҮЛЖ БУЙ
МӨРИЙН ХӨТӨЛБӨР

БҮТЭН МОНГОЛ
БҮРЭН АРДЧИЛАЛ “9+90+900”
ЭРЧИМТ ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Лүн сум
2024 он

АГУУЛГА

Contents

<u>ЭРЧИМТ ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ</u>	1
<u>НЭГ. БҮТЭН МОНГОЛ</u>	4
<u>ХОЁР.СЭРСЭН МОНГОЛ</u>	5
<u>2.1. ЦОГЦ БОЛОВСРОЛ</u>	5
<u>2.2. ЭРҮҮЛ МЭНД-ЭРХЭМ БАЯЛАГ</u>	6
<u>2.3. БИЗНЕС, ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТ</u>	6
<u>ГУРАВ.БҮТЭЭЛЧ МОНГОЛ</u>	7
<u>3.1. УУЛ УУРХАЙН САЛБАР</u>	7
<u>3.2. БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРИЙН САЛБАР</u>	7
<u>3.3. ТЭЭВРИЙН САЛБАР</u>	7
<u>3.4. ХООЛ, ХҮНС ҮЙЛДВЭРЛӨЛИЙН САЛБАР</u>	7
<u>3.5. НИЙГМИЙН ХАМГААЛЛЫН САЛБАР</u>	8
<u>3.6. СОЁЛ, УРЛАГИЙН САЛБАР</u>	8
<u>3.7. АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛ</u>	8
<u>ДӨРӨВ.ӨРИЙН ДАРАМТГҮЙ МОНГОЛ</u>	8
<u>4.1. АЖ ҮЙЛДВЭРИЙН ХӨГЖИЛ, БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРҮҮД</u>	9
<u>4.2. БАРИЛГА, ХОТ БАЙГУУЛАЛТ, ГАЗРЫН ХАРИЛЦАА</u>	9
<u>4.2. ДЭД БҮТЦИЙН ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ</u>	10

ӨМНӨТГӨЛ

Монгол Улсын тусгаар тогтнол, Үндэсний эрх ашиг, Үндсэн хуульт ардчиллаа хамгаалан бэхжүүлж, хувь хүний эрх чөлөө, хуулийн засаглал, чөлөөт зах зээл, иргэний нийгмийн зарчимд суурилсан тогтвортой хөгжлийн төлөөх баруун төвийн намын хувьд,

АРДЧИЛСАН НАМ ӨНӨӨГИЙН ЭДИЙН ЗАСАГ, УЛС ТӨРИЙН НӨХЦӨЛ БАЙДЛЫГ ДАРААХ БАЙДЛААР ДҮГНЭЖ БАЙНА:

- Эдийн засаг томорсон гэх ч иргэдийн орлого, худалдан авах чадвар нэмэгдээгүй;
- Валютын нөөц нэмэгдсэн гэх боловч төгрөгийн ханш суларсан;
- Монгол Улсын иргэн бүр 33.0 сая төгрөгийн өртэй болсон;
- Туг хийсгэж, тууз хайчлаад, томоохон бүтээн байгуулалт ганцыг ч хийгээгүй. Дарханы замыг дуусгаж чадаагүй;
- Цахилгааны доголдол, шатахууны хомсдол тогтмол бий болж, эрчим хүчний асуудал үндэсний аюулгүй байдалд нөлөөлөх болсон;
- Авлигын индексээр 180 улсаас 121 дүгээрт бичигдэж, 2015 оноос хойш 49 байраар ухарсан;
- Монголчуудын 28.8 хувь нь ядуурлын шугамаас доогуур, 21.4 хувь нь ядуурлын шугамд ойр амьдрах болсон. Хүн амын талаас илүү хувь нь ядууралд өртсөн улс болж, дампуурлын ирмэгт тулсан;
- Цар тахлын улмаас боловсролын хөнгөрдөл газар авч, энэ үзүүлэлтээр мөн л дэлхийд сүүл мушгих болсон;
- Шударга шүүмжлэл хэлсэн хүн бүрийг баривчилж, хорьдог болсон;
- Агаарын бохирдлын улмаас хорт хавдрын шалтгаант нас баралт эрс нэмэгдсэн.

ТИЙМ УЧРААС, 2016-2024 ОНЫГ БИД АЛДАГДСАН 8 ЖИЛ ХЭМЭЭН ДҮГНЭЖ БАЙНА.

Алдагдсан 8 жилийг дүгнэсний үр дүнд алдааг засч, Монгол Улсын эдийн засаг эрчимтэй хөгжсөн, хуулийн засаглал, шударга ёс тогтсон, хүн бүр ажил, хөдөлмөр эрхлэн, орлого нь амьдрал ахуйд хүрэлцсэн, эрүүл, аюулгүй орчинд ажиллаж, амьдарсан хүнлэг, ардчилсан нийгмийг цогцлоохыг ЭРХЭМ ЗОРИЛГО болгож,

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрт санал авах “БҮТЭН АРДЧИЛАЛ” аяныг бүсчилсэн хөгжлийн хэлбэрээр улс, орон даяар зохион байгуулж, аймаг, дүүргийн гишүүд, дэмжигчид, бүх намын хороо, иргэний нийгмийн төлөөлөл, мэргэжлийн холбоод, төрийн бус байгууллагуудаас авсан саналуудыг үндэслэн:

Төв аймгийн Лүн сумын Ардчилсан нам 2024 оны Орон нутгийн сонгуульд стратегийн 4 бүлэг бүхий БҮТЭН МОНГОЛ – БҮРЭН АРДЧИЛАЛ Эрчимт хөгжлийн төлөвлөгөөг танилцуулж байна.

НЭГ. БҮТЭН МОНГОЛ

1.1. Иргэдэд чиглэсэн хөгжлийн бодлого

Төв аймгийн Лүн суманд ажиллаж амьдарч байгаа салбар бүрийн иргэдэд чиглэсэн хөгжлийн бодлогын хүрээнд хэрэгжүүлэх арга хэмжээ.

- 1.1.1. “Өрх бүр баялаг бүтээгч” хөтөлбөрийг үе шаттай хэрэгжүүлнэ. Экспортод чиглэсэн жижиг, дунд үйлдвэрлэлийг дэмжин ажиллана.
- 1.1.2. Иргэн, аж ахуйн нэгжийн төрөөс авах үйлчилгээг цахим хэлбэрт шилжүүлэх арга хэмжээг дэмжинэ.
- 1.1.3. Хөдөө аж ахуйн гаралтай түүхий эдийг боловсруулах, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, жижиг дунд хөнгөн үйлдвэрлэлийг дэмжин ажиллаж, иргэдийн бодит орлогыг нэмэгдүүлнэ.
- 1.1.4. Малчдын хамтын оролцоонд тулгуурлан бэлчээр нутгийн тогтвортой ашиглалтыг хангаж, доройтсон бэлчээрийн 30-аас доошгүй хувийг сэргээнэ.
- 1.1.5. Бүсчилсэн хөгжлийн хөтөлбөрт тулгуурлан малчин өрхийг дэмжин “Малжуулах хөтөлбөр”-ийг орон нутагт хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.6. Бүсчилсэн хөгжлийн хөтөлбөрт тулгуурлан Газар тариалангийн бүс нутагт услалтын системийн менежментийг боловсронгуй болгож, тариалан эрхлэгч, хүнсний ногоо тариалагчдыг бодлогоор дэмжинэ.
- 1.1.7. Малын эмч нарын ур чадварыг дэмжих замаар нэгж малд ногдох мал эмнэлгийн үйлчилгээний чанарыг сайжруулна.
- 1.1.8. Төрийн албанаас эрт тэтгэвэрт гарч буй иргэд жижиг, дунд, бичил бизнесийн салбарт ажиллах, баялаг бүтээх боломжийг бүрдүүлнэ.
- 1.1.9. Бүх шатны төрийн албан хаагчдыг эрхэлдэг ажлынхаа чиглэлээр сурч боловсрохыг дэмжиж, жил бүр сургалтад хамруулна.
- 1.1.10. Чөлөөт өрсөлдөөний зарчимд нийцүүлэн мэргэжлийн соёл, урлагийн байгууллагуудад нэмэлт орлого олох боломж, нөхцөлийг бүрдүүлнэ.
- 1.1.11. Тусгай хэрэгцээт хүний асран хамгаалагчдыг дэмжих бодлого хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.12. Тусгай хэрэгцээт хүүхэд, иргэдэд зориулсан сэргээн засах, хөгжлийн цогцолбор төвийг орон нутагт байгуулна.
- 1.1.13. Эмнэлгүүдэд тусгай хэрэгцээт хүнд зориулсан орчин бий болгоно.
- 1.1.14. Үйлчилгээний газар, шинээр баригдаж байгаа барилга байгууламж, явган хүний зам, гэрлэн дохиог хөгжлийн бэрхшээлтэй хүн чөлөөтэй зорчих олон улсын стандартын шаардлагад нийцүүлж өөрчилнө.
- 1.1.15. Хүүхэд хөгжлийн чиглэлээр байгууллагуудын үйл ажиллагааг дэмжиж ажиллана.
- 1.1.16. Хүүхэд харах үйлчилгээг хөгжүүлэх, цэцэрлэгийн хүртээмжийг нэмэгдүүлэх замаар эмэгтэйчүүдийн хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжинэ.
- 1.1.17. Өрх, суманд үзүүлэх 0-5 насны хүүхдийн тусламж, үйлчилгээг чанаржуулах, хүртээмжийг сайжруулах, хөхөөр хооллолтыг дэмжих “эрүүл, чийрэг хүүхэд” хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.18. Хүүхэд нэг бүрийг хөгжүүлэх сургуулийн өмнөх болон бага, дунд боловсролын “цөм” хөтөлбөрийг үргэлжлүүлж, иргэний нийгмийн байгууллага, гэр бүлийн оролцоог өргөжүүлнэ.
- 1.1.19. Дотуур байрны орчин, нөхцөлийг сайжруулах төсөл хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.20. Хүүхдэд тулгарч буй дээрэлхэх, үе тэнгийнхний дарамт, шахалт болон эрүүл мэнд, сэтгэцийн бусад сорилт, бэрхшээлтэй холбоотой асуудлуудыг шийдвэрлэхэд чиглэсэн төсөл хэрэгжүүлнэ.

- 1.1.21. Хүүхдийг цахим дарамт, мөлжлөг, зохисгүй контент зэрэг цахим гэмт хэрэг, аюулаас хамгаалах үйл ажиллагаа, оролцогч талуудын уялдаа холбоог сайжруулна.
- 1.1.22. Мэргэжлийн боловсролын сургуулиудад хөдөлмөрийн зах зээлийн хэрэгцээнд нийцсэн нарийн мэргэжлээр төгссөн оюутан сурагчдыг орон нутагт үйл ажиллагаа явуулж байгаа аж ахуй нэгж байгууллага, төсөл хөлбөрүүдэд ажлын байранд зуучлах ажлыг тогтмол зохион байгуулна.
- 1.1.23. Залуучууд боловсрол эзэмшихэд туслах, хүртээмжийг нэмэгдүүлэх зорилгоор тэтгэлэг олгож буй аж ахуйн нэгж, хувь хүнийг урамшуулах, дотоодын тэтгэлгийн тоог нэмэгдүүлэх төсөл хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.24. Орон нутагт ажиллаж буй залуучуудыг дэмжих хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.25. Гэр бүлийн гишүүн бүрт гэр бүлийн боловсрол олгох “Монгол гэр бүл” боловсролын хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.26. Ажил, хөдөлмөр эрхлэх, санхүү, бизнесээ өргөжүүлэх, амьдрах орчноо хамтдаа сайжруулах мэдлэг, ур чадварын сургалт, зөвлөмжөөр хангагдах боломжийг бий болгоно.
- 1.1.27. Ахмадын сургалтын төв байгуулж, дахин ур чадваржуулах, хөдөлмөрийн чадварт нь тулгуурлан дахин ажил хөдөлмөр эрхлэх боломжийг дэмжинэ.
- 1.1.28. Ахмадын эрүүл мэндийн тогтолцоог сайжруулах хүрээнд спортоор хичээллэх орчин нөхцлийг бүрдүүлэх ажлыг дэмжиж, төрөл бүрийн ахмадын тэмцээн уралдаануудыг дэмжиж ажиллана.
- 1.1.29. Иргэд өөрийн өмчилж авсан хашааны газар дээр айл, хөрш, гудамжаараа нэгдэн төлөвлөлт хийж, инженерийн дэд бүтцийг бүрэн холбогдсон амины орон сууц болгон дахин төлөвлөх ажлыг иргэдийн оролцоонд тулгуурлан хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.30. Дугуйн болон явган алхалтын замын сүлжээг бий болгоно.
- 1.1.31. Орчноо ногооруулсан иргэд, аж ахуйн нэгжийг урамшуулах тогтолцоог бий болгоно.
- 1.1.32. Малчин өрх жуулчид хүлээн авах үйл ажиллагааг дэмжиж, малчдад дээрх чиглэлээр мэдлэг, ур чадварыг нэмэгдүүлэх хөтөлбөр зохион байгуулна.

ХОЁР. СЭРСЭН МОНГОЛ

2.1. ЦОГЦ БОЛОВСРОЛ

XXI зууны өрсөлдөх чадвар бүхий шинэ Монгол хүнийг бий болгохуйц, Монгол хүний төрөлхийн давуу талд түшиглэсэн боловсролын монгол загварыг бүтээнэ.

Боловсролын монгол загвар нь дэлхийн боловсролын шилдэг практик, нотлогдсон сайн туршлагуудыг өөрийн онцлог, давуу талуудаар цааш баяжуулан хөгжүүлсэн, одоо хуримтлагдсан асуудлыг шийдвэрлэх суурь реформын шинжтэй, ирээдүйн сорилтуудыг давахуйц, хангалуун сайхан амьдрах эрхийг баталгаажуулсан, ардчиллын үнэт зүйлс, үндэсний өв уламжлалыг агуулсан байна.

- 2.1.1.1. Нийгмийн хариуцлагын хүрээнд “Хүүхэд бүрт компьютер” хөтөлбөр хэрэгжүүлэх санал, санаачилгыг дэмжинэ.
- 2.1.1.2. Хүүхэд бүрийг хөгжүүлж, бүтээлч сэтгэлгээтэй, өөртөө итгэлтэй, Монгол орныхоо байгаль, түүх, үндэсний хэл, соёл, уламжлалаар бахархдаг хүмүүжил олгох хөтөлбөрийг сэргээн сайжруулж, үргэлжлүүлнэ.
- 2.1.1.3. Хичээлээс гадуурх сургалт, дугуйлангийн хамрагдалтыг 75 хувьд хүргэж,

суралцагчийн сонирхол, чадварыг нээн хөгжүүлэх сонгон, секц, дугуйлангийн үйл ажиллагааг өргөтгөнө.

- 2.1.1.4. Багшийн үндсэн ажил буюу суралцах үйл ажиллагааг нэмэгдүүлж, шаардлагагүй бусад ажлыг эрс багасгана.
- 2.1.1.5. Бүхий л салбарын орчин үеийн дэвшилтэд технологиудад суурилсан бүтээлч шинэлэг санал санаачилгуудыг дэмжиж, иргэдээ орчин үеийн технологийн овсгоотой хэрэглэгч байлгах үүднээс бүх төрлийн шинэлэг технологиудын дэвшилүүдийг танилцуулах сургалт, уулзалт, арга хэмжээнүүдийг тогтмол санаачлан хэрэгжүүлж иргэдээ дэмжиж хамтран ажиллана.

2.2. ЭРҮҮЛ МЭНД – ЭРХЭМ БАЯЛАГ

Монгол Улсын эрүүл мэндийн тогтолцооны үндсийг бүрдүүлэх хүний нөөц, эм, оношлуур, тоног төхөөрөмж, эмнэлзүйн удирдамж, эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээний стандарт, технологи, мэдээллийн систем, удирдлага, зохион байгуулалт, менежмент, санхүүжилт бүх түвшинд уялдаагүйгээс гадна иргэдийн эрүүл мэндийг хамгаалах, дэмжих, сайжруулахад бүрэн нийцэхгүй байгаагаас шалтгаалан тулгамдсан олон асуудлууд үүсээд байна.

Иргэдийн халдварт болон халдварт бус өвчлөл, нас баралт болон эх, нярайн эндэгдлийг бууруулж, бүх нийтийн эрүүл мэндийн нэгдсэн цогц хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ. Иргэдийг эрүүл байлгах, шинэчлэл хийхдээ өвдөхөөс өмнө урьдчилан сэргийлэхэд болон эрүүл мэндийн боловсролыг сайжруулахад түлхүү анхаарч ажиллана.

Эмнэлгүүдийг гүйцэтгэлд нь үндэслэн бие даалгаж, чанар, үр дүнг дээшлүүлнэ. Иргэд болон мэргэжлийн шинжээчдийг мэдээллээр ханган, нийгдвэр гаргах үйл ажиллагаанд оролцуулна. Эрүүл мэндийн даатгалын байгууллагын гүйцэтгэлийг сайжруулж, даатгуулагчдын өмнө үүрэх хариуцлага, үйл ажиллагааг ил тод, нээлттэй болгох замаар даатгуулагчдын сэтгэл ханамжийг сайжруулна.

- 2.2.1.1. Бага насны хүүхдийн хөгжлийн хонцрогдол, хөгжлийн бэрхшээлийг эрт илрүүлэх, оношлох, хүүхэд бүрт тохирох шаардлагатай сэргээн засах хөгжлийн үйлчилгээ үзүүлдэг болно.
- 2.2.1.2. Гэмтэл, ослыг бууруулахад байгууллагуудын хоорондын хамтын ажиллагааг идэвхжүүлж, нийт нас баралтын хэмжээг эрс бууруулна.
- 2.2.1.3. Нийтийн биеийн тамирыг хөгжүүлэх шинэ хөтөлбөр боловсруулж, хэрэгжүүлнэ.
- 2.2.1.4. Явуулын эмнэлгийн чанаржуулахад анхаарч, өрх, сум, багийн эрүүл мэндийн төвийн тусламж, үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг сайжруулна.

2.3. БИЗНЕС, ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТ

Бизнес, хөдөлмөр эрхлэлтийг бүх талаар дэмжиж, дундаж давхаргын эгнээг тэлнэ.

- 2.3.1. Шинээр гарааны бизнес эрхэлж буй иргэдийг дэмжих үүднээс цаг үеийн нөхцөл байдалд нь тохирсон үүсч болзошгүй эрсдэл, давуу тал, бодит боломжуудыг тодорхойлж, хэрэгцээт зөвлөгөө мэдээллүүдийг хүргэж, тогтвортой бизнес болгон төлөвшүүлэхэд дэмжиж бойжуулах үүднээс төсөл хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж ажиллана.
- 2.3.2. Ажил олгогчдын эрэлт, хэрэгцээнд нийцсэн, хөдөлмөрийн зах зээлийн эрэлт, нийлүүлэлтийг бүрэн хангах мэргэжилтэн бэлтгэх нөхцөлийг бүрдүүлнэ.
- 2.3.3. Цагаар ажиллах, гэрээр ажиллах, зайнаас ажиллуулах, сүлжээний маркетинг бүхий бараа, үйлчилгээний борлуулалт хийх зэрэг хөдөлмөр эрхлэлтийн олон

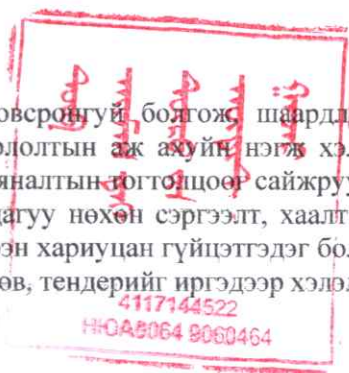
- хэлбэрийг дэмжих замаар эмэгтэйчүүд, оюутан, залуучууд, ахмад настан, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжинэ.
- 2.3.4. Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн болон үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх бодлого, зохицуулалтыг сайжруулах, урьдчилсан сэргийлэх үйл ажиллагааг төр, хувийн хэвшлийн хүрээнд хамтран зохион байгуулна.

ГУРАВ. БҮТЭЭЛЧ МОНГОЛ

Худалдаа, аж үйлдвэр, уул уурхай, боловсруулах үйлдвэр, тээвэр, хоол хүнс, мэдээлэл харилцаа, санхүү, даатгал, нийгмийн хамгаалал, соёл, урлаг, аялал жуулчлалын зэрэг салбар бүрийн бодлогыг оновчтой тодорхойлж, тулгамдаж буй асуудлуудыг шийдвэрлэнэ.

3.1 УУЛ УУРХАЙН САЛБАР

- 3.1.1 Бичил уурхайн эрх зүйн орчныг боловсруулж, богино хугацаагаар шаардлага хангасан зарим нөхөрлөл, хоршоог уул уурхайн олборлолтын аж ахуйн нэгж хэлбэрээр албажуулан хууль бус олборлогчдод тавих төрийн хяналтын тогтолцоог сайжруулна.
- 3.1.2 Хариуцлагатай уул уурхайн зарчмын дагуу нөхөн сэргээлт, хаалтын асуудлыг тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч аж ахуйн нэгж бүрэн хариуцан гүйцэтгэдэг болгоно.
- 3.1.3 Байгалийн баялгаас орж буй орлого, төсөв, тендерийг иргэдээр хэлэлцүүлдэг тогтолцоог шинэ шатанд гаргана

3.2 БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРИЙН САЛБАР

- 3.2.1 Хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүний боловсруулах үйлдвэрлэлийг дэмжих, санхүүжилтийн найдвартай тогтолцоог бий болгох, олон улсын стандартыг нутагшуулах, экспортлох цогц арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ.
- 3.2.2 Эрдэс баялгийн болон малын гаралтай түүхий эд боловсруулах, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, хөдөө аж ахуй, хүнд, хөнгөн үйлдвэрлэлийг хөгжүүлж, ажлын байр бий болгоно.
- 3.2.3 Малаас гарч буй түүхий эд, арьс шир, ноос ноолуур боловсруулах үйлдвэрлэлийн төвүүдийг бодлогоор дэмжинэ.

3.3 ТЭЭВРИЙН САЛБАР

- 3.3.1 Аймаг, сум, хот хоорондын зорчигч тээврийн үйлчилгээг чөлөөт өрсөлдөөнд шилжүүлж, дагаж мөрдөх стандартыг сайжруулна.
- 3.3.2 Нийтийн тээврийн үйлчилгээг сайжруулж, цаг үеийн нөхцөл байдалд уялдуулж, маршрутыг шинэчлэн стандартыг сайжруулна.

3.4 ХООЛ, ХҮНС ҮЙЛДВЭРЛЭЛИЙН САЛБАР

- 3.4.1 Бүсчилсэн хөгжлийн бодлогын хүрээнд жимс, жимсгэнэ, нарийн ногоо, хүнсний ногоо тариалах болон хүлэмжийн газар олгох, ашиглахад уян хатан бодлого баримталж, гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

3.5 НИЙГМИЙН ХАМГААЛЛЫН САЛБАР

- 3.5.1 Төр засгийн үйлчилгээг тэгш хүртээмжтэй болгож төр болон хөдөлмөр эрхлэлт, хувийн хэвшилд ажил хөдөлмөр эрхэлж буй иргэдийг нам улс төрийн сонголт, үзэл баримтлалаас шалтгаалан талцуулж гадуурхах үйл ажиллагааг таслан зогсоох арга хэмжээнүүдийг хэрэгжүүлнэ.
- 3.5.2 Ядуурлыг бууруулах хөтөлбөрийг баг, хороо, сум, дүүрэг, аймаг, нийслэлийн түвшинд тодорхой зорилт, шалгуур үзүүлэлтээр гаргаж, холбогдох байгууллагуудын үйл ажиллагааг уялдуулна.
- 3.5.3 Бага орлоготой, ядуу өрхийн хөдөлмөрийн насны иргэдийг хөдөлмөрт бэлтгэх, ур чадвар эзэмшүүлэх хөтөлбөрт хамруулах ажлын байранд зуучлах тогтолцоог бүрдүүлнэ.

3.6 СОЁЛ, УРЛАГИЙН САЛБАР

- 3.6.1 Хувь хүний эрх чөлөө, ардчилал, чөлөөт эдийн засгийн ач холбогдлыг таниулах хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 3.6.2 Археологийн болон түүх, соёлын дурсгал газрын хамгаалалтын зэрэглэл, ангиллыг шинэчилж, соёлын өвийг хамгаалагч, харгалзагчтай байх тогтолцоог бий болгоно.

3.7 АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛ

- 3.7.1 Гадаад, дотоодын аялал жуулчлалыг дэмжих үүднээс сумын нутаг дэвсгэрээр дамжин өнгөрч буй иргэд болон гэр бүл, хамт олон, найз нөхөдтэй хамтран, зорьж ирэх хүмүүсийн тоог нэмэгдүүлэх зорилтын хүрээнд чөлөөт цагаа тав тухтай өнгөрүүлэх цогцолбор бүхий орчныг төлөвлөж, үе шаттай хэрэгжүүлж ажиллана.
- 3.7.2 “Шүршүүр - жорлон” хөтөлбөрийг үйл ажиллагаа явуулж байгаа шатахуун түгээх станц болон өргөн хэрэглээний бараа, бүтээгдэхүүний дэлгүүрүүдэд санал болгож, хамтран хэрэгжүүлнэ.
- 3.7.3 Жуулчдад чанартай үйлчилгээ үзүүлэх аялал жуулчлалын дэд бүтцэд хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлнэ.
- 3.7.4 Өвлийн аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх чиглэлээр гаргасан санал санаачилга, хөтөлбөр, арга хэмжээг бодлогоор дэмжиж, орчин үеийн цанын өвлийн баазыг хувийн хэвшилтэй хамтран хэрэгжүүлнэ.
- 3.7.5 Гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтыг орон нутаг руугаа чиглүүлэх санал санаачилгыг өрнүүлж, Тэрбум мод үндэсний хөтөлбөрийн хүрээнд сумандаа мод тарих, зүлэгжүүлэх байдлаар шинээр цэцэрлэгт хүрээлэн бүхий төгөл байгуулах төслүүдийг хэрэгжүүлнэ.

ДӨРӨВ. ӨРИЙН ДАРАМТГҮЙ МОНГОЛ

Ардчилал төгс хөгжих суурь нөхцөл, улс орны тусгаар тогтнолын баталгаа бол эдийн засаг нь бат бэх, иргэд нь хангалуун амьдрах орчин юм. Эдийн засаг хүчтэй байснаар иргэд үнийн дарамт, өрийн дарамтад боомилогдсон хямралт байдлаас гарна.

Эдийн засаг тэлсэн ч өсөлт тогтворгүй байна. Уул уурхайн салбарын үйлдвэрлэл нэмэгдэхийн хэрээр хувийн хэрэглээ эргэж, төсвийн зардлын тэлэлт эдийн засгийн өсөлтийг

голлон тодорхойлж байна. Уул уурхайн түүхий эдийн экспорт огцом тэлсний үр дүнд бий болж байгаа эдийн засгийн эерэг нөхцөл байдлыг цаашид тогтвортой хадгалахын тулд эдийн засгийг төрөлжүүлэх, түүхий эдийн үнийн хэлбэлзэлд тэсвэртэй байдлыг бэхжүүлэхэд чиглэсэн бүтцийн өөрчлөлт, бодлогыг үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлэх шаардлагатай. Эдийн засгийг өрийн дарамтаас гаргахын тулд:

Төсвийн сахилга батыг сайжруулж, Засгийн газрын зардлыг танан, халамж, дэмжлэг, татаас зэрэг шилжих төлбөрүүдийг бууруулах санхүүгийн бодлогыг хэрэгжүүлэн, татварын хэмжээг бууруулах бодлого баримтална.

Зам, тээвэр, эрчим хүч, сэргээгдэх эрчим хүч, ус, дулаан хангамж, мэдээлэл, харилцаа холбоо зэрэг олон төрлийн дэд бүтцийн хөгжлөөр Монгол Улс ханрогдолтой байна. Хөгжлийг дэмжих үр ашигтай дэд бүтцийг орчин үеийн стандартад нийцүүлэн бүтээн байгуулах нь Ардчилсан намын Засгийн газрын гол зорилтуудын нэг байх болно. Үүний тулд төсвийн оновчтой шийдвэр гаргаж, төр, хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагааг хослуулан хэрэгжүүлнэ.

Дэд бүтцийн хөгжлийн зорилтуудыг Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогод нийцүүлэн гаргана.

Бид Монголын эдийн засаг илүү тогтвортой, хуримтлалд суурилсан эрүүл өсөлтөөр урагшлах эдийн засгийн реформын бодлогыг хэрэгжүүлнэ.

4.1 АЖ ҮЙЛДВЭРИЙН ХӨГЖИЛ, БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРҮҮД

- 4.1.1. Инноваци, өндөр технологи, нэмүү өртөг шингэсэн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл, үйлчилгээ, дахин боловсруулах болон бүтээлч аж үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх хувийн хэвшлийн санал, санаачилгыг дэмжинэ.
- 4.1.2. Одоо ашиглаж байгаа болон ашиглахад бэлэн байгалийн түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын орд, цементийн үйлдвэрүүдийг түшиглэн барилгын материалын үйлдвэрлэлийг дэмжинэ.

4.2 БАРИЛГА, ХОТ БАЙГУУЛАЛТ, ГАЗРЫН ХАРИЛЦАА

- 4.1.1. Хүн амыг орон сууцжуулах зорилтын хүрээнд дараах чиглэлээр орон сууцны бодлого хэрэгжүүлнэ. Үүнд:

- “Тогтвортой орлого бүхий орон сууц” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж, аймаг, сумын төвүүдэд орон сууцыг хүн амын зорилтот бүлэгт тааламжтай нөхцөлөөр бүтээн байгуулах хувийн хэвшлийн санал, санаачилгыг дэмжинэ;
- Төр, хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагааны хүрээнд аж ахуйн нэгжүүдэд дэмжлэг үзүүлэх замаар түрээсийн орон сууцны фонд бий болгоно.
- Хашаандаа амины тохилог орон сууц барих санаачилгыг дэмжинэ.
- Хууль бусаар газар олголт хийгдсэн газруудыг иргэдтэйгээ хамтран шалган тогтоож, гомдол маргаантай холбоотой асуудлыг судлан цэгцэлж, хуулийн хүрээнд зохих арга хэмжээг авч дахин төлөвлөж, орон нутгийн иргэддээ шинээр газар авах боломжийг бүрдүүлнэ.
- Гэр хорооллын инженерийн дэд бүтэц (цэвэр ус, бохир ус ариутгах татуурга, интернэтийн шилэн кабель)-д холбож, халаалтыг төвлөрсөн болон сэргээгдэх эрчим хүчний эх үүсвэртэй амины орон

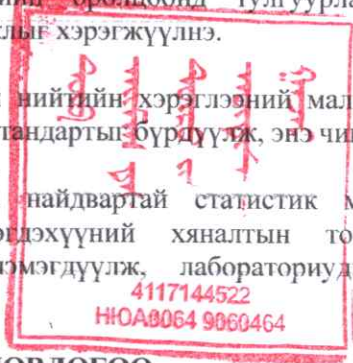

сууц болгон дахин төлөвлөх ажлыг иргэдийн оролцоотой хэрэгжүүлж, амьдран суух байшингаа барихад урт хугацаатай, хүү багатай, орон сууцны ипотекийн зээлээр санхүүгийн дэмжлэг үзүүлж ажиллана.

- Гэр хорооллын инженерийн шугам сүлжээнд холбогдох хэрэгсэл үйлдвэрлэх, нийлүүлэх төсөл хөтөлбөрүүдийг орон нутаг хөгжүүлэх сангаас дэмжлэг үзүүлнэ.
- Иргэдийн эрүүл, аюулгүй орчинд ажиллаж, амьдрах таатай нөхцөлийг бүрдүүлэх зорилгоор сумдын ерөнхий төлөвлөгөө, зураг төслийг иргэдийн оролцоонд тулгуурлан боловсруулж, дэд бүтэцжүүлэх ажлыг хэрэгжүүлнэ.

4.1.2. Хот, суурин газрын хүнсний нийтийн хэрэглээний малыг зөвхөн үйлдвэрийн аргаар нядалж боловсруулах стандартыг бүрдүүлж, энэ чиглэлд хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

4.1.3. Хүнсний аюулгүй байдлын найдвартай статистик мэдээллийн системийг нэвтрүүлж, хүнсний бүтээгдэхүүний хяналтын тогтолцоог шинэчилнэ. Хэрэглэгчдийн оролцоог нэмэгдүүлж, лабораториудыг хувийн хэвшилд шилжүүлнэ.

4.2. ДЭД БҮТЦИЙН ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

4.2.1. Ус

4.2.1.1. Гүний усны хэрэглээг гамнах төсөл хэрэгжүүлнэ.

4.2.1.2. “Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөн болон цөлжилттэй тэмцэх ажлын хүрээнд сум бүрт 50 - 100 га ногоон байгууламж бий болгоно.

4.2.1.3. Сансарын интернэтийг малчдад бүрэн нэвтрүүлж, мал маллах ажилд технологийн ололтыг нэвтрүүлнэ.

4.2.2. Хөдөө аж ахуй, Мал аж ахуйн салбар

4.2.2.1. “Хариуцлагатай, чинээлэг малчин” хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.

4.2.2.2. Мал, малын гаралтай бүх төрлийн түүхий эд, бүтээгдэхүүний үнэ цэнийг нэмэгдүүлж, эдийн засгийн эргэлтийг хурдасгах замаар малчдын амьжиргаа, орлогыг дээшлүүлэх нөхцөл бүрдүүлнэ.

4.2.2.3. Малын тэжээлийн үйлдвэрлэлийн бизнес эрхлэхэд чиглэсэн хувийн хэвшлийн санаачилгыг урамшуулан дэмжиж, малын таримал тэжээлийн тариалалтыг төрийн бодлоготой уялдуулан нэмэгдүүлнэ.

4.2.2.4. Өндөр ашиг шимтэй үндэсний болон дасан зохицох чадвартай гадаадын үржлийн малыг өсгөн бойжуулах үржлийн аж ахуйг хөгжүүлж, малчдад чанартай, таваарлаг малтай болох боломжийг бүрдүүлнэ.

4.2.2.5. Мах, сүү, шувуу, зөгийний эрчимжсэн фермерийн аж ахуй эрхлэх иргэн, аж ахуйн нэгжийг хөрөнгө оруулалтыг бүсчилсэн хөгжлийн бодлоготой уялдуулан зээлийн бодлогоор дэмжинэ.

4.2.2.6. Мах, махан бүтээгдэхүүнийг бэлтгэх цехийн үйл ажиллагааг дэмжиж ажиллана.

4.2.2.7. Малын гаралтай хоёр дахь түүхий эдийг хаягдалгүй боловсруулах, өндөр уургийн агууламжтай түүхий эд үйлдвэрлэх чиглэлд хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

4.2.2.8. Өвлийн хүлэмжийн, мал, амьтны фермийн барилга байгууламжид хөрөнгө оруулах 15 хүртэлх жилийн моргейжийн зээлийн хэлбэрийг нэвтрүүлж, орон

- нутагт ажлын байрыг нэмэгдүүлнэ.
- 4.2.2.9. Гахай, махны болон өндөгний тахианы хувийн хэвдлийн хөрөнгө оруулалтын зээл дэмжлэг үзүүлж, дотоодын үйлдвэрлэлийг дэмэгдүүлнэ.
- 4.2.2.10. Эрсдэл бүхий нөхцөлөөс урьдчилан сэргийлэх тохиолдол бий болсон үед малчдад худалдан борлуулж, эргэлтэд оруулах зорилготой өвс, тэжээлийн нөөцийн фондын тогтолцоог бий болгоно.

4.3.3 Газар тариалангийн салбар

- 4.3.3.1 Мах, хүнсний ногоо, нарийн ногооны төрөлжсөн хүлэмж, зоорь агуулахыг олноор байгуулахад чиглэж, иргэдээ дэмжиж ажиллана.

ТӨВ АЙМАГ ДАХЬ
ТӨРИЙН АУДИТЫН ГАЗАР

41100, Төв аймаг, Зуунмод сум
Утас: 70272582, Цахим шуудан: tuv@audit.gov.mn
Цахим хаяг: www.audit.mn

2024-08-05 № 01/474
танай _____-ны № _____-т

ТӨВ АЙМГИЙН МӨНГӨНМОРЫТ СУМЫН
СОНГУУЛИЙН ХОРООНД

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөр хуульд заасан
шаардлагад нийцсэн талаарх дүгнэлт

Төрийн аудитын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.3, Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.5, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.4-т заасан Төрийн аудитын байгууллагын бүрэн эрхийн хүрээнд Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох Төв аймгийн Мөнгөнморьт сумын "Ардчилсан нам"-ын сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянаж, дүгнэлт гаргалаа.

Үүрэг хариуцлагын талаарх мэдээлэл

Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох нам, эвсэл нь сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрөө Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль болон Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, УИХ-аас баталсан хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичигт нийцүүлэн боловсруулж, санхүүгийн тодорхой эх үүсвэр шаардсан зорилт, арга хэмжээг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах зардлын талаарх тооцоо, судалгааг гарган хуульд заасны дагуу дүгнэлт гаргуулах үүрэг хүлээнэ.

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийн дүгнэлтийн үндэслэл

Төрийн аудитын байгууллага нь Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох нам, эвслийн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянан үзэхдээ Төрийн аудит MNS 6817-1:2020 Төрийн аудит. Тулгуур зарчим, MNS 6817-6:2020 Төрийн аудит. Нийцлийн аудитын зарчим, MNS 6817-8:2020 Төрийн аудит. Нийцлийн аудит стандартыг удирдлага болгон Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль болон Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, УИХ-аас баталсан хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичиг, Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн 2024 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, 2025-2026 оны төсвийн төсөөллийн тухай хууль, холбогдох байгууллагаас авсан тайлан, судалгаа, мэдээллийг тус тус шалгуур болгон авч үзсэн.

Дүгнэлт

Төв аймгийн Мөнгөнморьт сумын "Ардчилсан нам"-ын Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцохоор ирүүлсэн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийн зорилт, арга хэмжээ нь Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.3, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.3 дахь хэсэг, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд заасан тусгай шаардлагад тус тус нийцсэн байна.

Төв аймгийн Мөнгөнморьт сумын "Ардчилсан нам"-ын мөрийн хөтөлбөр /10 хуудас/-ийг хавсаргав.

Хувийг: Мөнгөнморьт сумын Ардчилсан намын хороонд

ДАРГА,
ТЭРГҮҮЛЭХ АУДИТОР

Ц.ХИШИГЖАРГАЛ

019020826

ОРОН НУТГИЙН 2024 ОНЫ ЭЭЛЖИТ СОНГУУЛЬД ТӨВ АЙМГИЙН
МӨНГӨНМОРЬТ СУМЫН АРДЧИЛСАН НАМААС ДЭВШҮҮЛЖ БУЙ
МӨРИЙН ХӨТӨЛБӨР

БҮТЭН МОНГОЛ
БҮРЭН АРДЧИЛАЛ "9+90+900"
ЭРЧИМТ ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Мөнгөнморьт сум
2024 он

АГУУЛГА

Contents

ЭРЧИМТ ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	1
НЭГ. БҮТЭН МОНГОЛ	4
ХОЁР.СЭРСЭН МОНГОЛ.....	5
2.1. ЦОГЦ БОЛОВСРОЛ	5
2.2. ЭРҮҮЛ МЭНД-ЭРХЭМ БАЯЛАГ	6
2.3. БИЗНЕС, ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТ	6
ГУРАВ.БҮТЭЭЛЧ МОНГОЛ	7
3.1 УУЛ УУРХАЙН САЛБАР	7
3.2 БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРИЙН САЛБАР	7
3.3 ТЭЭВРИЙН САЛБАР	7
3.4 ХООЛ, ХҮНС ҮЙЛДВЭРЛЭЛИЙН САЛБАР	7
3.5 НИЙГМИЙН ХАМГААЛЛЫН САЛБАР	8
3.6 СОЁЛ, УРЛАГИЙН САЛБАР	8
3.7 АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛ	8
ДӨРӨВ.ӨРИЙН ДАРАМТГҮЙ МОНГОЛ	8
4.1 АЖ ҮЙЛДВЭРИЙН ХӨГЖИЛ, БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРҮҮД	9
4.2 БАРИЛГА, ХОТ БАЙГУУЛАЛТ, ГАЗРЫН ХАРИЛЦАА	9
4.2. ДЭД БҮТЦИЙН ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	10

A handwritten signature in black ink is located in the bottom right corner of the page. The signature is cursive and stylized, consisting of several loops and a long horizontal stroke extending to the right.

ӨМНӨТГӨЛ

Монгол Улсын тусгаар тогтнол, Үндэсний эрх ашиг, Үндсэн хуульт ардчиллаа хамгаалан бэхжүүлж, хувь хүний эрх чөлөө, хуулийн засаглал, чөлөөт зах зээл, иргэний нийгмийн зарчимд суурилсан тогтвортой хөгжлийн төлөөх баруун төвийн намын хувьд,

АРДЧИЛСАН НАМ ӨНӨӨГИЙН ЭДИЙН ЗАСАГ, УЛС ТӨРИЙН НӨХЦӨЛ БАЙДЛЫГ ДАРААХ БАЙДЛААР ДҮГНЭЖ БАЙНА:

- Эдийн засаг томорсон гэх ч иргэдийн орлого, худалдан авах чадвар нэмэгдээгүй;
- Валютын нөөц нэмэгдсэн гэх боловч төгрөгийн ханш суларсан;
- Монгол Улсын иргэн бүр 33.0 сая төгрөгийн өртэй болсон;
- Туг хийсгэж, тууз хайчлаад, томоохон бүтээн байгуулалт ганцыг ч хийгээгүй. Дарханы замыг дуусгаж чадаагүй;
- Цахилгааны доголдол, шатахууны хомсдол тогтмол бий болж, эрчим хүчний асуудал үндэсний аюулгүй байдалд нөлөөлөх болсон;
- Авлигын индексээр 180 улсаас 121 дүгээрт бичигдэж, 2015 оноос хойш 49 байраар ухарсан;
- Монголчуудын 28.8 хувь нь ядуурлын шугамаас доогуур, 21.4 хувь нь ядуурлын шугамд ойр амьдрах болсон. Хүн амын талаас илүү хувь нь ядууралд өртсөн улс болж, дампуурлын ирмэгт тулсан;
- Цар тахлын улмаас боловсролын хоцрогдол газар авч, энэ үзүүлэлтээр мөн л дэлхийд сүүл мушгих болсон;
- Шударга шүүмжлэл хэлсэн хүн бүрийг баривчилж, хорьдог болсон;
- Агаарын бохирдлын улмаас хорт хавдрын шалтгаант нас баралт эрс нэмэгдсэн.

ТИЙМ УЧРААС, 2016-2024 ОНЫГ БИД АЛДАГДСАН 8 ЖИЛ ХЭМЭЭН ДҮГНЭЖ БАЙНА.

Алдагдсан 8 жилийг дүгнэсний үр дүнд алдааг засч, Монгол Улсын эдийн засаг эрчимтэй хөгжсөн, хуулийн засаглал, шударга ёс тогтсон, хүн бүр ажил, хөдөлмөр эрхлэн, орлого нь амьдрал ахуйд хүрэлцсэн, эрүүл, аюулгүй орчинд ажиллаж, амьдарсан хүнлэг, ардчилсан нийгмийг цогцлоохыг ЭРХЭМ ЗОРИЛГО болгож,

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрт санал авах “БҮТЭН АРДЧИЛАЛ” аяныг бүсчилсэн хөгжлийн хэлбэрээр улс, орон даяар зохион байгуулж, аймаг, дүүргийн гишүүд, дэмжигчид, бүх намын хороо, иргэний нийгмийн төлөөлөл, мэргэжлийн холбоод, төрийн бус байгууллагуудаас авсан саналуудыг үндэслэн:

Төв аймгийн Зуунмод сумын Ардчилсан нам 2024 оны Орон нутгийн сонгуульд стратегийн 4 бүлэг бүхий БҮТЭН МОНГОЛ – БҮРЭН АРДЧИЛАЛ Эрчимт хөгжлийн төлөвлөгөөг танилцуулж байна.

НЭГ. БҮТЭН МОНГОЛ

1.1. Иргэдэд чиглэсэн хөгжлийн бодлого

Төв аймгийн Зуунмод суманд ажиллаж амьдарч байгаа салбар бүрийн иргэдэд чиглэсэн хөгжлийн бодлогын хүрээнд хэрэгжүүлэх арга хэмжээ.

- 1.1.1. “Өрх бүр баялаг бүтээгч” хөтөлбөрийг үе шаттай хэрэгжүүлнэ. Экспортод чиглэсэн жижиг, дунд үйлдвэрлэлийг дэмжин ажиллана.
- 1.1.2. Иргэн, аж ахуйн нэгжийн төрөөс авах үйлчилгээг цахим хэлбэрт шилжүүлэх арга хэмжээг дэмжинэ.
- 1.1.3. Хөдөө аж ахуйн гаралтай түүхий эдийг боловсруулах, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, жижиг дунд хөнгөн үйлдвэрлэлийг дэмжин ажиллаж, иргэдийн бодит орлогыг нэмэгдүүлнэ.
- 1.1.4. Малчдын хамтын оролцоонд тулгуурлан, бэлчээр нутгийн тогтвортой ашиглалтыг хангаж, доройтсон бэлчээрийн 30-аас доошгүй хувийг сэргээнэ.
- 1.1.5. Бүсчилсэн хөгжлийн хөтөлбөрт тулгуурлан малчин өрхийг дэмжин “Малжуулах хөтөлбөр”-ийг орон нутагт хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.6. Бүсчилсэн хөгжлийн хөтөлбөрт тулгуурлан Газар тариалангийн бүс нутагт усалтын системийн менежментийг боловсронгуй болгож, тариалан эрхлэгч, хүнсний ногоо тариалагчдыг бодлогоор дэмжинэ.
- 1.1.7. Малын эмч нарын ур чадварыг дэмжин замаар нэгж малд ногдох мал эмнэлгийн үйлчилгээний чанарыг сайжруулна.
- 1.1.8. Төрийн албанаас эрт тэтгэвэрт гарч буй иргэд жижиг, дунд, бичил бизнесийн салбарт ажиллах, баялаг бүтээх боломжийг бүрдүүлнэ.
- 1.1.9. Бүх шатны төрийн албан хаагчдыг эрхэлдэг ажлынхаа чиглэлээр сурч боловсрохыг дэмжиж, жил бүр сургалтад хамруулна.
- 1.1.10. Чөлөөт өрсөлдөөний зарчимд нийцүүлэн мэргэжлийн соёл, урлагийн байгууллагуудад нэмэлт орлого олох боломж, нөхцөлийг бүрдүүлнэ.
- 1.1.11. Тусгай хэрэгцээт хүний асран хамгаалагчдыг дэмжих бодлого хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.12. Тусгай хэрэгцээт хүүхэд, иргэдэд зориулсан сэргээн засах, хөгжлийн цогцолбор төвийг орон нутагт байгуулна.
- 1.1.13. Эмнэлгүүдэд тусгай хэрэгцээт хүнд зориулсан орчин бий болгоно.
- 1.1.14. Үйлчилгээний газар, шинээр баригдаж байгаа барилга байгууламж, явган хүний зам, гэрлэн дохиог хөгжлийн бэрхшээлтэй хүн чөлөөтэй зорчих олон улсын стандартын шаардлагад нийцүүлж өөрчилнө.
- 1.1.15. Хүүхэд хөгжлийн чиглэлээр байгууллагуудын үйл ажиллагааг дэмжиж ажиллана.
- 1.1.16. Хүүхэд харах үйлчилгээг хөгжүүлэх, цэцэрлэгийн хүртээмжийг нэмэгдүүлэх замаар эмэгтэйчүүдийн хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжинэ.
- 1.1.17. Өрх, суманд үзүүлэх 0-5 насны хүүхдийн тусламж, үйлчилгээг чанаржуулах, хүртээмжийг сайжруулах, хөхөөр хооллолтыг дэмжих “эрүүл, чийрэг хүүхэд” хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.18. Хүүхэд нэг бүрийг хөгжүүлэх сургуулийн өмнөх болон бага, дунд боловсролын “цөм” хөтөлбөрийг үргэлжлүүлж, иргэний нийгмийн байгууллага, гэр бүлийн оролцоог өргөжүүлнэ.
- 1.1.19. Дотуур байрны орчин, нөхцөлийг сайжруулах төсөл хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.20. Хүүхдэд тулгарч буй дээрлэх, үе тэнгийнхний дарамт, шахалт болон эрүүл мэнд, сэтгэцийн бусад сорилт, бэрхшээлтэй холбоотой асуудлуудыг шийдвэрлэхэд чиглэсэн төсөл хэрэгжүүлнэ.

- 1.1.21. Хүүхдийг цахим дарамт, мөлжлөг, зохисгүй контент зэрэг цахим гэмт хэрэг, аюулаас хамгаалах үйл ажиллагаа, оролцогч талуудын уялдаа холбоог сайжруулна.
- 1.1.22. Мэргэжлийн боловсролын сургуулиудад хөдөлмөрийн зах зээлийн хэрэгцээнд нийцсэн нарийн мэргэжлээр төгссөн оюутан сурагчдыг орон нутагт үйл ажиллагаа явуулж байгаа аж ахуй нэгж байгууллага, төсөл хөлбөрүүдэд ажлын байранд зуучлах ажлыг тогтмол зохион байгуулна.
- 1.1.23. Залуучууд боловсрол эзэмшихэд туслах, хүртээмжийг нэмэгдүүлэх зорилгоор тэтгэлэг олгож буй аж ахуйн нэгж, хувь хүнийг урамшуулах, дотоодын тэтгэлгийн тоог нэмэгдүүлэх төсөл хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.24. Орон нутагт ажиллаж буй залуучуудыг дэмжих хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.25. Гэр бүлийн гишүүн бүрт гэр бүлийн боловсрол олгох “Монгол гэр бүл” боловсролын хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.26. Ажил, хөдөлмөр эрхлэх, санхүү, бизнесээ өргөжүүлэх, амьдрах орчноо хамтдаа сайжруулах мэдлэг, ур чадварын сургалт, зөвлөмжөөр хангагдах боломжийг бий болгоно.
- 1.1.27. Ахмадын сургалтын төв байгуулж, дахин ур чадваржуулах, хөдөлмөрийн чадварт нь тулгуурлан дахин ажил хөдөлмөр эрхлэх боломжийг дэмжинэ.
- 1.1.28. Ахмадын эрүүл мэндийн тогтолцоог сайжруулах хүрээнд спортоор хичээллэх орчин нөхцлийг бүрдүүлэх ажлыг дэмжиж, төрөл бүрийн ахмадын тэмцээн уралдаануудыг дэмжиж ажиллана.
- 1.1.29. Иргэд өөрийн өмчилж авсан хашааны газар дээр айл, хөрш, гудамжаараа нэгдэн төлөвлөлт хийж, инженерийн дэд бүтцэд бүрэн холбогдсон амины орон сууц болгон дахин төлөвлөх ажлыг иргэдийн оролцоонд тулгуурлан хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.30. Дугуйн болон явган алхалтын замын сүлжээг бий болгоно.
- 1.1.31. Орчноо ногооруулсан иргэд, аж ахуйн нэгжийг урамшуулах тогтолцоог бий болгоно.
- 1.1.32. Малчин өрх жуулчид хүлээн авах үйл ажиллагааг дэмжиж, малчдад дээрх чиглэлээр мэдлэг, ур чадварыг нэмэгдүүлэх хөтөлбөр зохион байгуулна.

ХОЁР. СЭРСЭН МОНГОЛ

2.1. ЦОГЦ БОЛОВСРОЛ

XXI зууны өрсөлдөх чадвар бүхий шинэ Монгол хүнийг бий болгохуйц, Монгол хүний төрөлхийн давуу талд түшиглэсэн боловсролын монгол загварыг бүтээнэ.

Боловсролын монгол загвар нь дэлхийн боловсролын шилдэг практик, нотлогдсон сайн туршлагуудыг өөрийн онцлог, давуу талуудаар цааш баяжуулан хөгжүүлсэн, одоо хуримтлагдсан асуудлыг шийдвэрлэх суурь реформын шинжтэй, ирээдүйн сорилтуудыг давахуйц, хангалуун сайхан амьдрах эрхийг баталгаажуулсан, ардчиллын үнэт зүйлс, үндэсний өв уламжлалыг агуулсан байна.

- 2.1.1.1. Нийгмийн хариуцлагын хүрээнд “Хүүхэд бүрт компьютер” хөтөлбөр хэрэгжүүлэх санал, санаачилгыг дэмжинэ.
- 2.1.1.2. Хүүхэд бүрийг хөгжүүлж, бүтээлч сэтгэлгээтэй, өөртөө итгэлтэй, Монгол орныхоо байгаль, түүх, үндэсний хэл, соёл, уламжлалаар бахархдаг хүмүүжил олгох хөтөлбөрийг сэргээн сайжруулж, үргэлжлүүлнэ.
- 2.1.1.3. Хичээлээс гадуурх сургалт, дугуйлангийн хамрагдалтыг 75 хувьд хүргэж,

суралцагчийн сонирхол, чадварыг нээн хөгжүүлэх сонгон, секц, дугуйлангийн үйл ажиллагааг өргөтгөнө.

- 2.1.1.4. Багшийн үндсэн ажил буюу суралцах үйл ажиллагааг нэмэгдүүлж, шаардлагагүй бусад ажлыг эрс багасгана.
- 2.1.1.5. Бүхий л салбарын орчин үеийн дэвшилтэд технологиудад суурилсан бүтээлч шинэлэг санал санаачилгуудыг дэмжиж, иргэдээ орчин үеийн технологийн овсгоотой хэрэглэгч байлгах үүднээс бүх төрлийн шинэлэг технологиудын дэвшлүүдийг танилцуулах сургалт, уулзалт, арга хэмжээнүүдийг тогтмол санаачлан хэрэгжүүлж иргэдээ дэмжиж хамтран ажиллана.

2.2. ЭРҮҮЛ МЭНД – ЭРХЭМ БАЯЛАГ

Монгол Улсын эрүүл мэндийн тогтолцооны үндсийг бүрдүүлэх хүний нөөц, эм, оношлуур, тоног төхөөрөмж, эмнэлзүйн удирдамж, эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээний стандарт, технологи, мэдээллийн систем, удирдлага, зохион байгуулалт, менежмент, санхүүжилт бүх түвшинд уялдаагүйгээс гадна иргэдийн эрүүл мэндийг хамгаалах, дэмжих, сайжруулахад бүрэн нийцэхгүй байгаагаас шалтгаалан тулгамдсан олон асуудлууд үүсээд байна.

Иргэдийн халдварт болон халдварт бус өвчлөл, нас баралт болон эх, нярайн эндэгдлийг бууруулж, бүх нийтийн эрүүл мэндийн нэгдсэн цогц хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ. Иргэдийг эрүүл байлгах, шинэчлэл хийхдээ өвдөхөөс өмнө урьдчилан сэргийлэхэд болон эрүүл мэндийн боловсролыг сайжруулахад түлхүү анхаарч ажиллана.

Эмнэлгүүдийг гүйцэтгэлд нь үндэслэн бие даалгаж, чанар, үр дүнг дээшлүүлнэ. Иргэд болон мэргэжлийн шинжээчдийг мэдээллээр ханган шийдвэр гаргах үйл ажиллагаанд оролцуулна. Эрүүл мэндийн даатгалын байгууллагын гүйцэтгэлийг сайжруулж, даатгуулагчдын өмнө үүрэх хариуцлага, үйл ажиллагааг ил тод, нээлттэй болгох замаар даатгуулагчдын сэтгэл ханамжийг сайжруулна.

- 2.2.1.1. Бага насны хүүхдийн хөгжлийн хоцрогдол, хөгжлийн бэрхшээлийг эрт илрүүлэх, оношлох, хүүхэд бүрт тохирох шаардлагатай сэргээн засах хөгжлийн үйлчилгээ үзүүлдэг болно.
- 2.2.1.2. Гэмтэл, ослыг бууруулахад байгууллагуудын хоорондын хамтын ажиллагааг идэвхжүүлж, нийт нас баралтын хэмжээг эрс бууруулна.
- 2.2.1.3. Нийтийн биеийн тамирыг хөгжүүлэх шинэ хөтөлбөр боловсруулж, хэрэгжүүлнэ.
- 2.2.1.4. Явуулын эмнэлгийн чанаржуулахад анхаарч, өрх, сум, багийн эрүүл мэндийн төвийн тусламж, үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг сайжруулна.

2.3. БИЗНЕС, ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТ

Бизнес, хөдөлмөр эрхлэлтийг бүх талаар дэмжиж, дундаж давхаргын эгнээг тэлнэ.

- 2.3.1. Шинээр гарааны бизнес эрхэлж буй иргэдийг дэмжих үүднээс цаг үеийн нөхцөл байдалд нь тохирсон үүсч болзошгүй эрсдэл, давуу тал, бодит боломжуудыг тодорхойлж, хэрэгцээт зөвлөгөө мэдээллүүдийг хүргэж, тогтвортой бизнес болгон төлөвшүүлэхэд дэмжиж бойжуулах үүднээс төсөл хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж ажиллана.
- 2.3.2. Ажил олгогчдын эрэлт, хэрэгцээнд нийцсэн, хөдөлмөрийн зах зээлийн эрэлт, нийлүүлэлтийг бүрэн хангах мэргэжилтэн бэлтгэх нөхцөлийг бүрдүүлнэ.
- 2.3.3. Цагаар ажиллах, гэрээр ажиллах, зайнаас ажиллуулах, сүлжээний маркетинг бүхий бараа, үйлчилгээний борлуулалт хийх зэрэг хөдөлмөр эрхлэлтийн олон

- хэлбэрийг дэмжих замаар эмэгтэйчүүд, оюутан, залуучууд, ахмад настан, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжинэ.
- 2.3.4. Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн болон үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх бодлого, зохицуулалтыг сайжруулах, урьдчилсан сэргийлэх үйл ажиллагааг төр, хувийн хэвшлийн хүрээнд хамтран зохион байгуулна.

ГУРАВ. БҮТЭЭЛЧ МОНГОЛ

Худалдаа, аж үйлдвэр, уул уурхай, боловсруулах үйлдвэр, тээвэр, хоол хүнс, мэдээлэл харилцаа, санхүү, даатгал, нийгмийн хамгаалал, соёл, урлаг, аялал жуулчлалын зэрэг салбар бүрийн бодлогыг оновчтой тодорхойлж, тулгамдаж буй асуудлуудыг шийдвэрлэнэ.

3.1 УУЛ УУРХАЙН САЛБАР

- 3.1.1 Бичил уурхайн эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгож, шаардлага хангасан зарим нөхөрлөл, хоршоог уул уурхайн олборлолтын аж ахуйн нэгж хэлбэрээр албажуулан хууль бус олборлогчдод тавих төрийн хяналтын тогтолцоог сайжруулна.
- 3.1.2 Хариуцлагатай уул уурхайн зарчмын дагуу нөхөн сэргээлт, хаалтын асуудлыг тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч аж ахуйн нэгж бүрэн хариуцан гүйцэтгэдэг болгоно.
- 3.1.3 Байгалийн баялгаас орж буй орлого, төсөв, тендерийг иргэдээр хэлэлцүүлдэг тогтолцоог шинэ шатанд гаргана.

3.2 БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРИЙН САЛБАР

- 3.2.1 Хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүний боловсруулах үйлдвэрлэлийг дэмжих, санхүүжилтийн найдвартай тогтолцоог бий болгох, олон улсын стандартыг нутагшуулах, экспортлох цогц арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ.
- 3.2.2 Эрдэс баялгийн болон малын гаралтай түүхий эд боловсруулах, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, хөдөө аж ахуй, хүнд, хөнгөн үйлдвэрлэлийг хөгжүүлж, ажлын байр бий болгоно.
- 3.2.3 Малаас гарч буй түүхий эд, арьс шир, ноос ноолуур боловсруулах үйлдвэрлэлийн төвүүдийг бодлогоор дэмжинэ.

3.3 ТЭЭВРИЙН САЛБАР

- 3.3.1 Аймаг, сум, хот хоорондын зорчигч тээврийн үйлчилгээг чөлөөт өрсөлдөөнд шилжүүлж, дагаж мөрдөх стандартыг сайжруулна.
- 3.3.2 Нийтийн тээврийн үйлчилгээг сайжруулж, цаг үеийн нөхцөл байдалд уялдуулж, маршрутыг шинэчлэн стандартыг сайжруулна.

3.4 ХООЛ, ХҮНС ҮЙЛДВЭРЛЭЛИЙН САЛБАР

- 3.4.1 Бүсчилсэн хөгжлийн бодлогын хүрээнд жимс, жимсгэнэ, нарийн ногоо, хүнсний ногоо тариалах болон хүлэмжийн газар олгох, ашиглахад уян хатан бодлого баримталж, гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

3.5 НИЙГМИЙН ХАМГААЛЛЫН САЛБАР

- 3.5.1 Төр засгийн үйлчилгээг тэгш хүртээмжтэй болгож төр болон хөдөлмөр эрхлэлт, хувийн хэвшилд ажил хөдөлмөр эрхэлж буй иргэдийг нам улс төрийн сонголт, үзэл баримтлалаас шалтгаалан талцуулж гадуурхах үйл ажиллагааг таслан зогсоох арга хэмжээнүүдийг хэрэгжүүлнэ.
- 3.5.2 Ядуурлыг бууруулах хөтөлбөрийг баг, хороо, сум, дүүрэг, аймаг, нийслэлийн түвшинд тодорхой зорилт, шалгуур үзүүлэлтээр гаргаж, холбогдох байгууллагуудын үйл ажиллагааг уялдуулна.
- 3.5.3 Бага орлоготой, ядуу өрхийн хөдөлмөрийн насны иргэдийг хөдөлмөрт бэлтгэх, ур чадвар эзэмшүүлэх хөтөлбөрт хамруулах, ажлын байранд зуучлах тогтолцоог бүрдүүлнэ.

3.6 СОЁЛ, УРЛАГИЙН САЛБАР

- 3.6.1 Хувь хүний эрх чөлөө, ардчилал, чөлөөт эдийн засгийн ач холбогдлыг таниулах хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 3.6.2 Археологийн болон түүх, соёлын дурсгалт газрын хамгаалалтын зэрэглэл, ангиллыг шинэчилж, соёлын өвийг хамгаалагч, харгалзагчтай байх тогтолцоог бий болгоно.

3.7 АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛ

- 3.7.1 Гадаад, дотоодын аялал жуулчлалыг дэмжих үүднээс сумын нутаг дэвсгэрээр дамжин өнгөрч буй иргэд болон гэр бүл, хамт олон, найз нөхөдтэй хамтран, зорьж ирэх хүмүүсийн тоог нэмэгдүүлэх зорилтын хүрээнд чөлөөт цагаа тав тухтай өнгөрүүлэх цогцолбор бүхий орчныг төлөвлөж, үе шаттай хэрэгжүүлж ажиллана.
- 3.7.2 “Шүршүүр - жорлон” хөтөлбөрийг үйл ажиллагаа явуулж байгаа шатахуун түгээх станц болон өргөн хэрэглээний бараа, бүтээгдэхүүний дэлгүүрүүдэд санал болгож, хамтран хэрэгжүүлнэ.
- 3.7.3 Жуулчдад чанартай үйлчилгээ үзүүлэх аялал жуулчлалын дэд бүтцэд хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлнэ.
- 3.7.4 Өвлийн аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх чиглэлээр гаргасан санал санаачилга, хөтөлбөр, арга хэмжээг бодлогоор дэмжиж, орчин үеийн цанын өвлийн баазыг хувийн хэвшилтэй хамтран хэрэгжүүлнэ.
- 3.7.5 Гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтыг орон нутаг руугаа чиглүүлэх санал санаачилгыг өрнүүлж, Тэрбум мод үндэсний хөтөлбөрийн хүрээнд сумандаа мод тарих, зүлэгжүүлэх байдлаар шинээр цэцэрлэгт хүрээлэн бүхий төгөл байгуулах төслүүдийг хэрэгжүүлнэ.

ДӨРӨВ. ӨРИЙН ДАРАМТГҮЙ МОНГОЛ

Ардчилал төгс хөгжих суурь нөхцөл, улс орны тусгаар тогтнолын баталгаа бол эдийн засаг нь бат бэх, иргэд нь хангалуун амьдрах орчин юм. Эдийн засаг хүчтэй байснаар иргэд үнийн дарамт, өрийн дарамтад боомилогдсон хямралт байдлаас гарна.

Эдийн засаг тэлсэн ч өсөлт тогтворгүй байна. Уул уурхайн салбарын үйлдвэрлэл нэмэгдэхийн хэрээр хувийн хэрэглээ эргэж, төсвийн зардлын тэлэлт эдийн засгийн өсөлтийг

голлон тодорхойлж байна. Уул уурхайн түүхий эдийн экспорт огцом тэлсний үр дүнд бий болж байгаа эдийн засгийн эерэг нөхцөл байдлыг цаашид тогтвортой хадгалахын тулд эдийн засгийг төрөлжүүлэх, түүхий эдийн үнийн хэлбэлзэлд тэсвэртэй байдлыг бэхжүүлэхэд чиглэсэн бүтцийн өөрчлөлт, бодлогыг үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлэх шаардлагатай. Эдийн засгийг өрийн дарамтаас гаргахын тулд:

Төсвийн сахилга батыг сайжруулж, Засгийн газрын зардлыг танан, халамж, дэмжлэг, татаас зэрэг шилжих төлбөрүүдийг бууруулах санхүүгийн бодлогыг хэрэгжүүлэн, татварын хэмжээг бууруулах бодлого баримтална.

Зам, тээвэр, эрчим хүч, сэргээгдэх эрчим хүч, ус, дулаан хангамж, мэдээлэл, харилцаа холбоо зэрэг олон төрлийн дэд бүтцийн хөгжлөөр Монгол Улс хоцрогдолтой байна. Хөгжлийг дэмжих үр ашигтай дэд бүтцийг орчин үеийн стандартад нийцүүлэн бүтээн байгуулах нь Ардчилсан намын Засгийн газрын гол зорилтуудын нэг байх болно. Үүний тулд төсвийн оновчтой шийдвэр гаргаж, төр, хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагааг хослуулан хэрэгжүүлнэ.

Дэд бүтцийн хөгжлийн зорилтуудыг Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогод нийцүүлэн гаргана.

Бид Монголын эдийн засаг илүү тогтвортой, хуримтлалд суурилсан эрүүл өсөлтөөр урагшлах эдийн засгийн реформын бодлогыг хэрэгжүүлнэ.

1137144532
НХА0064 9060464

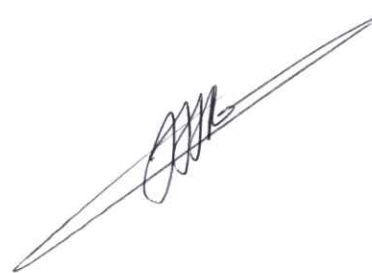
4.1 АЖ ҮЙЛДВЭРИЙН ХӨГЖИЛ, БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРҮҮД

- 4.1.1. Инноваци, өндөр технологи, нэмүү өртөг шингэсэн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл, үйлчилгээ, дахин боловсруулах болон бүтээлч аж үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх хувийн хэвшлийн санал, санаачилгыг дэмжинэ.
- 4.1.2. Одоо ашиглаж байгаа болон ашиглахад бэлэн байгалийн түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын орд, цементийн үйлдвэрүүдийг түшиглэн барилгын материалын үйлдвэрлэлийг дэмжинэ.

4.2 БАРИЛГА, ХОТ БАЙГУУЛАЛТ, ГАЗРЫН ХАРИЛЦАА

- 4.1.1. Хүн амыг орон сууцжуулах зорилтын хүрээнд дараах чиглэлээр орон сууцны бодлого хэрэгжүүлнэ. Үүнд:

- “Тогтвортой орлого бүхий орон сууц” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж, аймаг, сумын төвүүдэд орон сууцыг хүн амын зорилтот бүлэгт тааламжтай нөхцөлөөр бүтээн байгуулах хувийн хэвшлийн санал, санаачилгыг дэмжинэ;
- Төр, хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагааны хүрээнд аж ахуйн нэгжүүдэд дэмжлэг үзүүлэх замаар түрээсийн орон сууцны фонд бий болгоно.
- Хашаандаа амины тохилог орон сууц барих санаачилгыг дэмжинэ.
- Хууль бусаар газар олголт хийгдсэн газруудыг иргэдтэйгээ хамтран шалган тогтоож, гомдол маргаантай холбоотой асуудлыг судлан цэгцэлж, хуулийн хүрээнд зохих арга хэмжээг авч дахин төлөвлөж, орон нутгийн иргэддээ шинээр газар авах боломжийг бүрдүүлнэ.
- Гэр хорооллын инженерийн дэд бүтэц (цэвэр ус, бохир ус ариутгах татуурга, интернэтийн шилэн кабель)-д холбож, халаалтыг төвлөрсөн болон сэргээгдэх эрчим хүчний эх үүсвэртэй амины орон

сууц болгон дахин төлөвлөх ажлыг иргэдийн оролцоотой хэрэгжүүлж, амьдран суух байшингаа барихад урт хугацаатай, хүү багатай, орон сууцны ипотекийн зээлээр санхүүгийн дэмжлэг үзүүлж ажиллана.

- Гэр хорооллын инженерийн шугам сүлжээнд холбогдох хэрэгсэл үйлдвэрлэх, нийлүүлэх төсөл хөтөлбөрүүдийг орон нутаг хөгжүүлэх сангаас дэмжлэг үзүүлнэ.
- Иргэдийн эрүүл, аюулгүй орчинд ажиллаж, амьдрах таатай нөхцөлийг бүрдүүлэх зорилгоор сумдын ерөнхий төлөвлөгөө, зураг төслийг иргэдийн оролцоонд тулгуурлан боловсруулж, дэд бүтэцжүүлэх ажлыг хэрэгжүүлнэ.

4.1.2. Хот, суурин газрын хүнсний нийтийн хэрэглээний малыг зөвхөн үйлдвэрийн аргаар нядалж боловсруулах стандартыг бүрдүүлж, энэ чиглэлд хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

4.1.3. Хүнсний аюулгүй байдлын найдвартай статистик мэдээллийн системийг нэвтрүүлж, хүнсний бүтээгдэхүүний хяналтын тогтолцоог шинэчилнэ. Хэрэглэгчдийн оролцоог нэмэгдүүлж, лабораториудыг хувийн хэвшилд шилжүүлнэ.

4117144522
НЮА0064 9060464

4.2. ДЭД БҮТЦИЙН ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

4.2.1. Ус

4.2.1.1. Гүний усны хэрэглээг гамнах төсөл хэрэгжүүлнэ.

4.2.1.2. Зуунмод хотын цэвэр усны хатуулгийг багасгаж шүүлтүүрээр цэвэржүүлж, цэвэр усны стандартын чанарын шаардлагад нийцүүлэн сайжруулна.

4.2.1.3. “Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөн болон цөлжилттэй тэмцэх ажлын хүрээнд сум бүрт 50 - 100 га ногоон байгууламж бий болгоно.

4.2.1.4. Сансарын интернэтийг малчдад бүрэн нэвтрүүлж, мал маллах ажилд технологийн ололтыг нэвтрүүлнэ.

4.2.2. Хөдөө аж ахуй, Мал аж ахуйн салбар

4.2.2.1. “Хариуцлагатай, чинээлэг малчин” хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.

4.2.2.2. Мал, малын гаралтай бүх төрлийн түүхий эд, бүтээгдэхүүний үнэ цэнийг нэмэгдүүлж, эдийн засгийн эргэлтийг хурдасгах замаар малчдын амьжиргаа, орлогыг дээшлүүлэх нөхцөл бүрдүүлнэ.

4.2.2.3. Малын тэжээлийн үйлдвэрлэлийн бизнес эрхлэхэд чиглэсэн хувийн хэвшлийн санаачилгыг урамшуулан дэмжиж, малын таримал тэжээлийн тариалалтыг төрийн бодлоготой уялдуулан нэмэгдүүлнэ.

4.2.2.4. Өндөр ашиг шимтэй үндэсний болон дасан зохицох чадвартай гадаадын үржлийн малыг өсгөн бойжуулах үржлийн аж ахуйг хөгжүүлж, малчдад чанартай, таваарлаг малтай болох боломжийг бүрдүүлнэ.

4.2.2.5. Мах, сүү, шувуу, зөгийний эрчимжсэн фермерийн аж ахуй эрхлэх иргэн, аж ахуйн нэгжийг хөрөнгө оруулалтыг бүсчилсэн хөгжлийн бодлоготой уялдуулан зээлийн бодлогоор дэмжинэ.

4.2.2.6. Мах, махан бүтээгдэхүүнийг бэлтгэх цехийн үйл ажиллагааг дэмжиж ажиллана.

4.2.2.7. Малын гаралтай хоёр дахь түүхий эдийг хаягдалгүй боловсруулах, өндөр уургийн агууламжтай түүхий эд үйлдвэрлэх чиглэлд хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

- 4.2.2.8. Өвлийн хүлэмжийн, мал, амьтны фермийн барилга байгууламжид хөрөнгө оруулах 15 хүртэлх жилийн моргейжийн зээлийн хэлбэрийг нэвтрүүлж, орон нутагт ажлын байрыг нэмэгдүүлнэ.
- 4.2.2.9. Гахай, махны болон өндөгний тахианы хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтын зээл дэмжлэг үзүүлж, дотоодын үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлнэ.
- 4.2.2.10. Эрсдэл бүхий нөхцөлөөс урьдчилан сэргийлэх тохиолдол бий болсон үед малчдад худалдан борлуулж, эргэлтэд оруулах зорилготой өвс, тэжээлийн нөөцийн фондын тогтолцоог бий болгоно.

4.3.3 Газар тариалангийн салбар

- 4.3.3.1 Мах, хүнсний ногоо, нарийн ногооны төрөлжсөн хүлэмж, зоорь агуулахыг олноор байгуулахад чиглэж, иргэдээ дэмжиж ажиллана.

МӨНГӨНМОРЫТ СУМЫН АРДЧИЛСАН НАМ

**ТӨВ АЙМАГ ДАХЬ
ТӨРИЙН АУДИТЫН ГАЗАР**

41100, Төв аймаг, Зуунмод сум
Утас: 70272582, Цахим шуудан: tuv@audit.gov.mn
Цахим хаяг: www.audit.mn

2024.08.05 № 01/475

танай _____-ны № _____-т

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөр хуульд заасан
шаардлагад нийцсэн талаарх дүгнэлт

Төрийн аудитын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.3, Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.5, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.4-т заасан Төрийн аудитын байгууллагын бүрэн эрхийн хүрээнд Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох Төв аймгийн Өндөрширээт сумын "Ардчилсан нам"-ын сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянаж, дүгнэлт гаргалаа.

Үүрэг хариуцлагын талаарх мэдээлэл

Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох нам, эвсэл нь сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрөө Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль болон Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, УИХ-аас баталсан хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичигт нийцүүлэн боловсруулж, санхүүгийн тодорхой эх үүсвэр шаардсан зорилт, арга хэмжээг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах зардлын талаарх тооцоо, судалгааг гарган хуульд заасны дагуу дүгнэлт гаргуулах үүрэг хүлээнэ.

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийн дүгнэлтийн үндэслэл

Төрийн аудитын байгууллага нь Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох нам, эвслийн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянан үзэхдээ Төрийн аудит MNS 6817-1:2020 Төрийн аудит. Тулгуур зарчим, MNS 6817-6:2020 Төрийн аудит. Нийцлийн аудитын зарчим, MNS 6817-8:2020 Төрийн аудит. Нийцлийн аудит стандартыг удирдлага болгон Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль болон Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, УИХ-аас баталсан хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичиг, Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн 2024 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, 2025-2026 оны төсвийн төсөөллийн тухай хууль, холбогдох байгууллагаас авсан тайлан, судалгаа, мэдээллийг тус тус шалгуур болгон авч үзсэн.

Дүгнэлт

Төв аймгийн Өндөрширээт сумын "Ардчилсан нам"-ын Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцохоор ирүүлсэн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийн зорилт, арга хэмжээ нь Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.3, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.3 дахь хэсэг, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд заасан тусгай шаардлагад тус тус нийцсэн байна.

Төв аймгийн Өндөрширээт сумын "Ардчилсан нам"-ын мөрийн хөтөлбөр /МДхуудас/-ийг хавсаргав.

Хувийг: Өндөрширээт сумын Ардчилсан намын хороонд

ДАРГА,
ТЭРГҮҮЛЭХ АУДИТОР

Ц.ХИШИГЖАРГАЛ

019020827

ОРОН НУТГИЙН 2024 ОНЫ ЭЭЛЖИТ СОНГУУЛЬД ТӨВ АЙМГИЙН
ӨНДӨРШИРЭЭТ СУМЫН АРДЧИЛСАН НАМААС ДЭВШҮҮЛЖ БУЙ
МӨРИЙН ХӨТӨЛБӨР

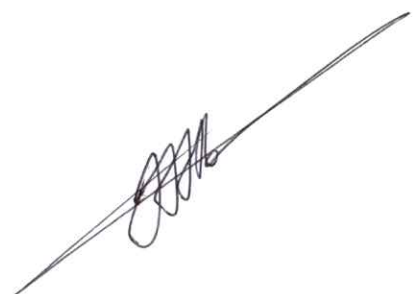
БҮТЭН МОНГОЛ
БҮРЭН АРДЧИЛАЛ “9+90+900”
ЭРЧИМТ ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Өндөрширээт сум
2024 он

АГУУЛГА

Contents

<u>ЭРЧИМТ ХОГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ</u>	1
<u>НЭГ. БҮТЭН МОНГОЛ</u>	4
<u>ХОЁР.СЭРСЭН МОНГОЛ</u>	5
<u>2.1. ЦОГЦ БОЛОВСРОЛ</u>	5
<u>2.2. ЭРҮҮЛ МЭНД-ЭРХЭМ БАЯЛАГ</u>	6
<u>2.3. БИЗНЕС, ХОДӨЛМӨР ЭРХЛЭГТ</u>	6
<u>ГУРАВ.БҮТЭЭЛЧ МОНГОЛ</u>	7
<u>3.1. УУЛУУРХАЙН САЛБАР</u>	7
<u>3.2. БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРИЙН САЛБАР</u>	7
<u>3.3. ТЭЭВРИЙН САЛБАР</u>	7
<u>3.4. ХООЛ, ХҮНС ҮЙЛДВЭРИЙН САЛБАР</u>	7
<u>3.5. НИЙГМИЙН ХАМГААЛЛЫН САЛБАР</u>	8
<u>3.6. СОЁЛ, УРЛАГИЙН САЛБАР</u>	8
<u>3.7. АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛ</u>	8
<u>ДӨРӨВ.ӨРИЙН ДАРАМТГҮЙ МОНГОЛ</u>	8
<u>4.1. АЖ ҮЙЛДВЭРИЙН ХОГЖИЛ, БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРҮҮД</u>	9
<u>4.2. БАРИЛГА, ХОТ БАЙГУУЛАЛТ, ГАЗРЫН ХАРИЛЦАА</u>	9
<u>4.2. ДЭД БҮТЦИЙН ХОГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ</u>	10

ӨМНӨТГӨЛ

Монгол Улсын тусгаар тогтнол, Үндэсний эрх ашиг, Үндсэн хуульт ардчиллаа хамгаалан бэхжүүлж, хувь хүний эрх чөлөө, хуулийн засаглал, чөлөөт зах зээл, иргэний нийгмийн зарчимд суурилсан тогтвортой хөгжлийн төлөөх баруун төвийн намын хувьд,

АРДЧИЛСАН НАМ ӨНӨӨГИЙН ЭДИЙН ЗАСАГ, УЛС ТӨРИЙН НӨХЦӨЛ БАЙДЛЫГ ДАРААХ БАЙДЛААР ДҮГНЭЖ БАЙНА:

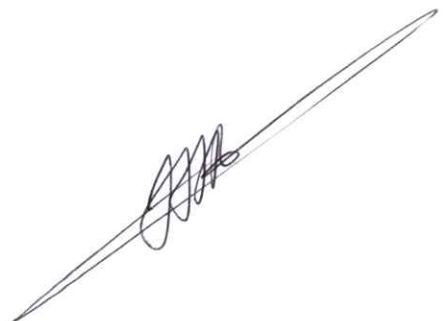
- Эдийн засаг томорсон гэх ч иргэдийн орлого, худалдан авах чадвар нэмэгдээгүй;
- Валютын нөөц нэмэгдсэн гэх боловч төгрөгийн ханш суларсан;
- Монгол Улсын иргэн бүр 33.0 сая төгрөгийн өртэй болсон;
- Туг хийсгэж, тууз хайчлаад, томоохон бүтээн байгуулалт ганцыг ч хийгээгүй. Дарханы замыг дуусгаж чадаагүй;
- Цахилгааны доголдол, шатахууны хомсдол тогтмол бий болж, эрчим хүчний асуудал үндэсний аюулгүй байдалд нөлөөлөх болсон;
- Авлигын индексээр 180 улсаас 121 дүгээрт бичигдэж, 2015 оноос хойш 49 байраар ухарсан;
- Монголчуудын 28.8 хувь нь ядуурлын шугамаас доогуур, 21.4 хувь нь ядуурлын шугамд ойр амьдрах болсон. Хүн амын талаас илүү хувь нь ядууралд өртсөн улс болж, дампуурлын ирмэгт тулсан;
- Цар тахлын улмаас боловсролын хоцрогдол газар авч, энэ үзүүлэлтээр мөн л дэлхийд сүүл мушгих болсон;
- Шударга шүүмжлэл хэлсэн хүн бүрийг баривчилж, хорьдог болсон;
- Агаарын бохирдлын улмаас хорт хавдрын шалтгаант нас баралт эрс нэмэгдсэн.

ТИЙМ УЧРААС, 2016-2024 ОНЫГ БИД АЛДАГДСАН 8 ЖИЛ ХЭМЭЭН ДҮГНЭЖ БАЙНА.

Алдагдсан 8 жилийг дүгнэсний үр дүнд алдааг засч, Монгол Улсын эдийн засаг эрчимтэй хөгжсөн, хуулийн засаглал, шударга ёс тогтсон, хүн бүр ажил, хөдөлмөр эрхлэн, орлого нь амьдрал ахуйд хүрэлцсэн, эрүүл, аюулгүй орчинд ажиллаж, амьдарсан хүнлэг, ардчилсан нийгмийг цогцлоохыг ЭРХЭМ ЗОРИЛГО болгож,

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрт санал авах “БҮТЭН АРДЧИЛАЛ” аяныг бүсчилсэн хөгжлийн хэлбэрээр улс, орон даяар зохион байгуулж, аймаг, дүүргийн гишүүд, дэмжигчид, бүх намын хороо, иргэний нийгмийн төлөөлөл, мэргэжлийн холбоод, төрийн бус байгууллагуудаас авсан саналуудыг үндэслэн:

Төв аймгийн Өндөрширээт сумын Ардчилсан нам 2024 оны Орон нутгийн сонгуульд стратегийн 4 бүлэг бүхий БҮТЭН МОНГОЛ – БҮРЭН АРДЧИЛАЛ Эрчимт хөгжлийн төлөвлөгөөг танилцуулж байна.

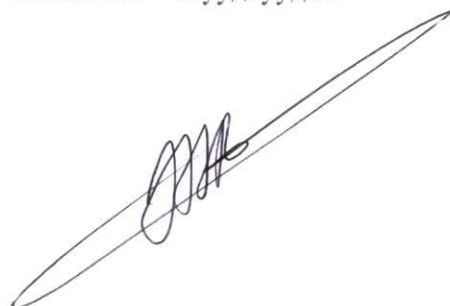

НЭГ. БҮТЭН МОНГОЛ

1.1. Иргэдэд чиглэсэн хөгжлийн бодлого

Төв аймгийн Өндөрширээт суманд ажиллаж амьдарч байгаа салбар бүрийн иргэдэд чиглэсэн хөгжлийн бодлогын хүрээнд хэрэгжүүлэх арга хэмжээ.

- 1.1.1. “Өрх бүр баялаг бүтээгч” хөтөлбөрийг үе шаттай хэрэгжүүлнэ. Экспортод чиглэсэн жижиг, дунд үйлдвэрлэлийг дэмжин ажиллана.
- 1.1.2. Иргэн, аж ахуйн нэгжийн төрөөс авах үйлчилгээг цахим хэлбэрт шилжүүлэх арга хэмжээг дэмжинэ.
- 1.1.3. Хөдөө аж ахуйн гаралтай түүхий эдийг боловсруулах, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, жижиг дунд хөнгөн үйлдвэрлэлийг дэмжин ажиллаж, иргэдийн бодит орлогыг нэмэгдүүлнэ.
- 1.1.4. Малчдын хамтын оролцоонд тулгуурлан бэлчээр нутгийн тогтвортой ашиглалтыг хангаж, доройтсон бэлчээрийн 30-аас доошгүй хувийг сэргээнэ.
- 1.1.5. Бүсчилсэн хөгжлийн хөтөлбөрт тулгуурлан малчин өрхийг дэмжин “Малжуулах хөтөлбөр”-ийг орон нутагт хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.6. Бүсчилсэн хөгжлийн хөтөлбөрт тулгуурлан Газар тариалангийн бүс нутагт услалтын системийн менежментийг боловсронгуй болгож, тариалан эрхлэгч, хүнсний ногоо тариалагчдыг бодлогоор дэмжинэ.
- 1.1.7. Малын эмч нарын ур чадварыг дэмжих замаар нэгж малд ногдох мал эмнэлгийн үйлчилгээний чанарыг сайжруулна.
- 1.1.8. Төрийн албанаас эрт тэтгэвэрт гарч буй иргэд жижиг, дунд, бичил бизнесийн салбарт ажиллах, баялаг бүтээх боломжийг бүрдүүлнэ.
- 1.1.9. Бүх шатны төрийн албан хаагчид өрхөдөг ажлынхаа чиглэлээр сурч боловсрохыг дэмжиж, жил бүр сургалтад хамруулна.
- 1.1.10. Чөлөөт өрсөлдөөний зарчимд нийцүүлэн мэргэжлийн соёл, урлагийн байгууллагуудад нэмэлт орлого олох боломж, нөхцөлийг бүрдүүлнэ.
- 1.1.11. Тусгай хэрэгцээт хүний асран хамгаалагчдыг дэмжих бодлого хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.12. Тусгай хэрэгцээт хүүхэд, иргэдэд зориулсан сэргээн засах, хөгжлийн цогцолбор төвийг орон нутагт байгуулна.
- 1.1.13. Эмнэлгүүдэд тусгай хэрэгцээт хүнд зориулсан орчин бий болгоно.
- 1.1.14. Үйлчилгээний газар, шинээр баригдаж байгаа барилга байгууламж, явган хүний зам, гэрлэн дохиог хөгжлийн бэрхшээлтэй хүн чөлөөтэй зорчих олон улсын стандартын шаардлагад нийцүүлж өөрчилнө.
- 1.1.15. Хүүхэд хөгжлийн чиглэлээр байгууллагуудын үйл ажиллагааг дэмжиж ажиллана.
- 1.1.16. Хүүхэд харах үйлчилгээг хөгжүүлэх, цэцэрлэгийн хүртээмжийг нэмэгдүүлэх замаар эмэгтэйчүүдийн хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжинэ.
- 1.1.17. Өрх, суманд үзүүлэх 0-5 насны хүүхдийн тусламж, үйлчилгээг чанаржуулах, хүртээмжийг сайжруулах, хөхөөр хооллолтыг дэмжих “эрүүл, чийрэг хүүхэд” хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.18. Хүүхэд нэг бүрийг хөгжүүлэх сургуулийн өмнөх болон бага, дунд боловсролын “цөм” хөтөлбөрийг үргэлжлүүлж, иргэний нийгмийн байгууллага, гэр бүлийн оролцоог өргөжүүлнэ.
- 1.1.19. Дотуур байрны орчин, нөхцөлийг сайжруулах төсөл хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.20. Хүүхдэд тулгарч буй дээрэлхэх, үе тэнгийнхний дарамт, шахалт болон эрүүл мэнд, сэтгэцийн бусад сорилт, бэрхшээлтэй холбоотой асуудлуудыг шийдвэрлэхэд чиглэсэн төсөл хэрэгжүүлнэ.

- 1.1.21. Хүүхдийг цахим дарамт, мөлжлөг, зохисгүй контент зэрэг цахим гэмт хэрэг, аюулаас хамгаалах үйл ажиллагаа, оролцогч талуудын уялдаа холбоог сайжруулна.
- 1.1.22. Мэргэжлийн боловсролын сургуулиудад хөдөлмөрийн зах зээлийн хэрэгцээнд нийцсэн нарийн мэргэжлээр төгссөн оюутан сурагчдыг орон нутагт үйл ажиллагаа явуулж байгаа аж ахуй нэгж байгууллага, төсөл хөлбөрүүдэд ажлын байранд зуучлах ажлыг тогтмол зохион байгуулна.
- 1.1.23. Залуучууд боловсрол эзэмшихэд туслах, хүртээмжийг нэмэгдүүлэх зорилгоор тэтгэлэг олгож буй аж ахуйн нэгж, хувь хүнийг урамшуулах, дотоодын тэтгэлгийн тоог нэмэгдүүлэх төсөл хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.24. Орон нутагт ажиллаж буй залуучуудыг дэмжих хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.25. Гэр бүлийн гишүүн бүрт гэр бүлийн боловсрол олгох “Монгол гэр бүл” боловсролын хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.26. Ажил, хөдөлмөр эрхлэх, санхүү, бизнесээ өргөжүүлэх, амьдрах орчноо хамтдаа сайжруулах мэдлэг, ур чадварын сургалт, зөвлөмжөөр хангагдах боломжийг бий болгоно.
- 1.1.27. Ахмадын сургалтын төв байгуулж, дахин ур чадваржуулах, хөдөлмөрийн чадварт нь тулгуурлан дахин ажил хөдөлмөр эрхлэх боломжийг дэмжинэ.
- 1.1.28. Ахмадын эрүүл мэндийн тогтолцоог сайжруулах хүрээнд спортоор хичээллэх орчин нөхцлийг бүрдүүлэх ажлыг дэмжиж, төрөл бүрийн ахмадын тэмцээн уралдаануудыг дэмжиж ажиллана.
- 1.1.29. Иргэд өөрийн өмчилж авсан хашааны газар дээр айл, хөрш, гудамжаараа нэгдэн төлөвлөлт хийж, инженерийн дэд бүтцэд бүрэн холбогдсон амины орон сууц болгон дахин төлөвлөх ажлыг иргэдийн оролцоонд тулгуурлан хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.30. Дугуйн болон явган алхалтын замын сүлжээг бий болгоно.
- 1.1.31. Орчноо ногооруулсан иргэд, аж ахуйн нэгжийг урамшуулах тогтолцоог бий болгоно.
- 1.1.32. Малчин өрх жуулчид хүлээн авах үйл ажиллагааг дэмжиж, малчдад дээрх чиглэлээр мэдлэг, ур чадварыг нэмэгдүүлэх хөтөлбөр зохион байгуулна.

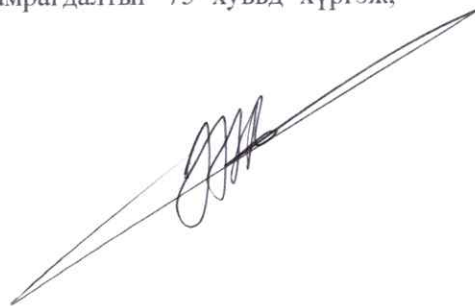
ХОЁР. СЭРСЭН МОНГОЛ

2.1. ЦОГЦ БОЛОВСРОЛ

XXI зууны өрсөлдөх чадвар бүхий шинэ Монгол хүнийг бий болгохуйц, Монгол хүний төрөлхийн давуу талд түшиглэсэн боловсролын монгол загварыг бүтээнэ.

Боловсролын монгол загвар нь дэлхийн боловсролын шилдэг практик, нотлогдсон сайн туршлагуудыг өөрийн онцлог, давуу талуудаар цааш баяжуулан хөгжүүлсэн, одоо хуримтлагдсан асуудлыг шийдвэрлэх суурь реформын шинжтэй, ирээдүйн сорилтуудыг давахуйц, хангалуун сайхан амьдрах эрхийг баталгаажуулсан, ардчиллын үнэт зүйлс, үндэсний өв уламжлалыг агуулсан байна.

- 2.1.1.1. Нийгмийн хариуцлагын хүрээнд “Хүүхэд бүрт компьютер” хөтөлбөр хэрэгжүүлэх санал, санаачилгыг дэмжинэ.
- 2.1.1.2. Хүүхэд бүрийг хөгжүүлж, бүтээлч сэтгэлгээтэй, өөртөө итгэлтэй, Монгол орныхоо байгаль, түүх, үндэсний хэл, соёл, уламжлалаар бахархдаг хүмүүжил олгох хөтөлбөрийг сэргээн сайжруулж, үргэлжлүүлнэ.
- 2.1.1.3. Хичээлээс гадуурх сургалт, дугуйлангийн хамрагдалтыг 75 хувьд хүргэж,

суралцагчийн сонирхол, чадварыг нээн хөгжүүлэх сонгон, секц, дугуйлангийн үйл ажиллагааг өргөтгөнө.

- 2.1.1.4. Багшийн үндсэн ажил буюу суралцах үйл ажиллагааг нэмэгдүүлж, шаардлагагүй бусад ажлыг эрс багасгана.
- 2.1.1.5. Бүхий л салбарын орчин үеийн дэвшилтэд технологиудад суурилсан бүтээлч шинэлэг санал санаачилгуудыг дэмжиж, иргэдээ орчин үеийн технологийн овсгоотой хэрэглэгч байлгах үүднээс бүх төрлийн шинэлэг технологиудын дэвшлүүдийг танилцуулах сургалт, уулзалт, арга хэмжээнүүдийг тогтмол санаачлан хэрэгжүүлж иргэдээ дэмжиж хамтран ажиллана.

2.2. ЭРҮҮЛ МЭНД – ЭРХЭМ БАЯЛАГ

Монгол Улсын эрүүл мэндийн тогтолцооны үндсийг бүрдүүлэх хүний нөөц, эм, оношлуур, тоног төхөөрөмж, эмнэлгүүн удирдамж, эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээний стандарт, технологи, мэдээллийн систем, удирдлага зохион байгуулалт, менежмент, санхүүжилт бүх түвшинд уялдаагүйгээс гадна иргэдийн эрүүл мэндийг хамгаалах, дэмжих, сайжруулахад бүрэн нийцэхгүй байгаагаас шалтгаалан тулгамдсан олон асуудлууд үүсээд байна.

Иргэдийн халдварт болон халдварт бус өвчлөл, нас баралт болон эх, нярайн эндэгдлийг бууруулж, бүх нийтийн эрүүл мэндийн нэгдсэн цогц хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ. Иргэдийг эрүүл байлгах, шинэчлэл хийхдээ өвдөхөөс өмнө урьдчилан сэргийлэхэд болон эрүүл мэндийн боловсролыг сайжруулахад түлхүү анхаарч ажиллана.

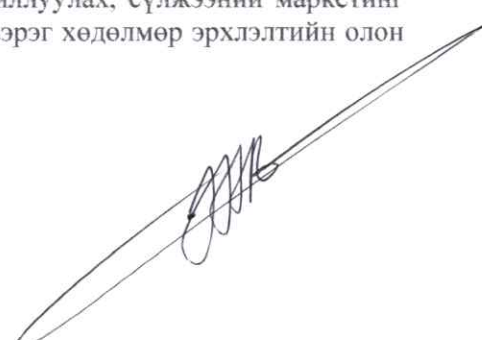
Эмнэлгүүдийг гүйцэтгэлд нь үндсэн бие даалгаж, чанар, үр дүнг дээшлүүлнэ. Иргэд болон мэргэжлийн шинжээчдийг мэдээллээр ханган шийдвэр гаргах үйл ажиллагаанд оролцуулна. Эрүүл мэндийн даатгалын байгууллагын гүйцэтгэлийг сайжруулж, даатгуулагчдын өмнө үүрэх хариуцлага, үйл ажиллагааг ил тод, нээлттэй болгох замаар даатгуулагчдын сэтгэл ханамжийг сайжруулна.

- 2.2.1.1. Бага насны хүүхдийн хөгжлийн хоцрогдол, хөгжлийн бэрхшээлийг эрт илрүүлэх, оношлох, хүүхэд бүрт тохирох шаардлагатай сэргээн засах хөгжлийн үйлчилгээ үзүүлдэг болно.
- 2.2.1.2. Гэмтэл, ослыг бууруулахад байгууллагуудын хоорондын хамтын ажиллагааг идэвхжүүлж, нийт нас баралтын хэмжээг эрс бууруулна.
- 2.2.1.3. Нийтийн биеийн тамирыг хөгжүүлэх шинэ хөтөлбөр боловсруулж, хэрэгжүүлнэ.
- 2.2.1.4. Явуулын эмнэлгийн чанаржуулахад анхаарч, өрх, сум, багийн эрүүл мэндийн төвийн тусламж, үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг сайжруулна.

2.3. БИЗНЕС, ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТ

Бизнес, хөдөлмөр эрхлэлтийг бүх талаар дэмжиж, дундаж давхаргын эгнээг тэлнэ.

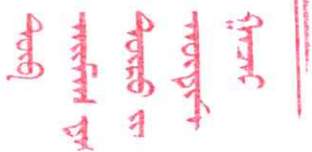
- 2.3.1. Шинээр гарааны бизнес эрхэлж буй иргэдийг дэмжих үүднээс цаг үеийн нөхцөл байдалд нь тохирсон үүсч болзошгүй эрсдэл, давуу тал, бодит боломжуудыг тодорхойлж, хэрэгцээт зөвлөгөө мэдээллүүдийг хүргэж, тогтвортой бизнес болгон төлөвшүүлэхэд дэмжиж бойжуулах үүднээс төсөл хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж ажиллана.
- 2.3.2. Ажил олгогчдын эрэлт, хэрэгцээнд нийцсэн, хөдөлмөрийн зах зээлийн эрэлт, нийлүүлэлтийг бүрэн хангах мэргэжилтэн бэлтгэх нөхцөлийг бүрдүүлнэ.
- 2.3.3. Цагаар ажиллах, гэрээр ажиллах, зайнаас ажиллуулах, сүлжээний маркетинг бүхий бараа, үйлчилгээний борлуулалт хийх зэрэг хөдөлмөр эрхлэлтийн олон

- хэлбэрийг дэмжих замаар эмэгтэйчүүд, оюутан, залуучууд, ахмад настан, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжинэ.
- 2.3.4. Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн болон үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх бодлого, зохицуулалтыг сайжруулах, урьдчилсан сэргийлэх үйл ажиллагааг төр, хувийн хэвшлийн хүрээнд хамтран зохион байгуулна.

ГУРАВ. БҮТЭЭЛЧ МОНГОЛ

Худалдаа, аж үйлдвэр, уул уурхай, боловсруулах үйлдвэр, тээвэр, хоол хүнс, мэдээлэл харилцаа, санхүү, даатгал, нийгмийн хамгаалал, соёл, урлаг, аялал жуулчлалын зэрэг салбар бүрийн бодлогыг оновчтой тодорхойлж, тулгамдаж буй асуудлуудыг шийдвэрлэнэ.

3.1 УУЛ УУРХАЙН САЛБАР

- 3.1.1 Бичил уурхайн эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгож, шаардлага хангасан зарим нөхөрлөл, хоршоог уул уурхайн олборлолтын аж ахуйн нэгж хэлбэрээр албажуулан хууль бус олборлогчдод тавих төрийн хяналтын тогтолцоог сайжруулна.
- 3.1.2 Хариуцлагатай уул уурхайн зарчмын дагуу нөхөн сэргээлт, хаалтын асуудлыг тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч аж ахуйн нэгж бүрэн хариуцан гүйцэтгэдэг болгоно.
- 3.1.3 Байгалийн баялгаас орж буй орлого, төсөв, тендерийг иргэдээр хэлэлцүүлдэг тогтолцоог шинэ шатанд гаргана

3.2 БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРИЙН САЛБАР

- 3.2.1 Хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүний боловсруулах үйлдвэрлэлийг дэмжих, санхүүжилтийн найдвартай тогтолцоог бий болгох, олон улсын стандартыг нутагшуулах, экспортлох цогц арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ.
- 3.2.2 Эрдэс баялгийн болон малын гаралтай түүхий эд боловсруулах, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, хөдөө аж ахуй, хүнд, хөнгөн үйлдвэрлэлийг хөгжүүлж, ажлын байр бий болгоно.
- 3.2.3 Малаас гарч буй түүхий эд, арьс шир, ноос ноолуур боловсруулах үйлдвэрлэлийн төвүүдийг бодлогоор дэмжинэ.

3.3 ТЭЭВРИЙН САЛБАР

- 3.3.1 Аймаг, сум, хот хоорондын зорчигч тээврийн үйлчилгээг чөлөөт өрсөлдөөнд шилжүүлж, дагаж мөрдөх стандартыг сайжруулна.
- 3.3.2 Нийтийн тээврийн үйлчилгээг сайжруулж, цаг үеийн нөхцөл байдалд уялдуулж, маршрутыг шинэчлэн стандартыг сайжруулна.

3.4 ХООЛ, ХҮНС ҮЙЛДВЭРЛЭЛИЙН САЛБАР

- 3.4.1 Бүсчилсэн хөгжлийн бодлогын хүрээнд жимс, жимсгэнэ, нарийн ногоо, хүнсний ногоо тариалах болон хүлэмжийн газар олгох, ашиглахад уян хатан бодлого баримталж, гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

3.5 НИЙГМИЙН ХАМГААЛЛЫН САЛБАР

- 3.5.1 Төр засгийн үйлчилгээг тэгш хүртээмжтэй болгож төр болон хөдөлмөр эрхлэлт, хувийн хэвшилд ажил хөдөлмөр эрхэлж буй иргэдийг нам улс төрийн сонголт, үзэл баримтлалаас шалтгаалан талцуулж гадуурхах үйл ажиллагааг таслан зогсоох арга хэмжээнүүдийг хэрэгжүүлнэ.
- 3.5.2 Ядуурлыг бууруулах хөтөлбөрийг баг, хороо, сум, дүүрэг, аймаг, нийслэлийн түвшинд тодорхой зорилт, шалгуур үзүүлэлтээр гаргаж, холбогдох байгууллагуудын үйл ажиллагааг уялдуулна.
- 3.5.3 Бага орлоготой, ядуу өрхийн хөдөлмөрийн насны иргэдийг хөдөлмөрт бэлтгэх, ур чадвар эзэмшүүлэх хөтөлбөрт хамруулах ажлын байранд зуучлах тогтолцоог бүрдүүлнэ.

3.6 СОЁЛ, УРЛАГИЙН САЛБАР

- 3.6.1 Хувь хүний эрх чөлөө, ардчилал, чөлөөт эдийн засгийн ач холбогдлыг таниулах хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 3.6.2 Археологийн болон түүх, соёлын дурсгалт газрын хамгаалалтын зэрэглэл, ангиллыг шинэчилж, соёлын өвийг хамгаалагч, харгалзагчтай байх тогтолцоог бий болгоно.

3.7 АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛ

- 3.7.1 Гадаад, дотоодын аялал жуулчлалыг дэмжих үүднээс сумын нутаг дэвсгэрээр дамжин өнгөрч буй иргэд болон гэр бүл, хамт олон, найз нөхөдтэй хамтран, зорьж ирэх хүмүүсийн тоог нэмэгдүүлэх зорилтын хүрээнд чөлөөт цагаа тав тухтай өнгөрүүлэх цогцолбор бүхий орчныг төлөвлөж, үе шаттай хэрэгжүүлж ажиллана.
- 3.7.2 “Шүршүүр - жорлон” хөтөлбөрийг үйл ажиллагаа явуулж байгаа шатахуун түгээх станц болон өргөн хэрэглээний бараа, бүтээгдэхүүний дэлгүүрүүдэд санал болгож, хамтран хэрэгжүүлнэ.
- 3.7.3 Жуулчдад чанартай үйлчилгээ үзүүлэх аялал жуулчлалын дэд бүтцэд хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлнэ.
- 3.7.4 Өвлийн аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх чиглэлээр гаргасан санал санаачилга, хөтөлбөр, арга хэмжээг бодлогоор дэмжиж, орчин үеийн цанын өвлийн баазыг хувийн хэвшилтэй хамтран хэрэгжүүлнэ.
- 3.7.5 Гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтыг орон нутаг руугаа чиглүүлэх санал санаачилгыг өрнүүлж, Тэрбум мод үндэсний хөтөлбөрийн хүрээнд сумандаа мод тарих, зүлэгжүүлэх байдлаар шинээр цэцэрлэгт хүрээлэн бүхий төгөл байгуулах төслүүдийг хэрэгжүүлнэ.

ДӨРӨВ. ӨРИЙН ДАРАМТГҮЙ МОНГОЛ

Ардчилал төгс хөгжих суурь нөхцөл, улс орны тусгаар тогтнолын баталгаа бол эдийн засаг нь бат бэх, иргэд нь хангалуун амьдрах орчин юм. Эдийн засаг хүчтэй байснаар иргэд үнийн дарамт, өрийн дарамтад боомилогдсон хямралт байдлаас гарна.

Эдийн засаг тэлсэн ч өсөлт тогтворгүй байна. Уул уурхайн салбарын үйлдвэрлэл нэмэгдэхийн хэрээр хувийн хэрэглээ эргэж, төсвийн зардлын тэлэлт эдийн засгийн өсөлтийг

A handwritten signature in black ink, consisting of stylized, flowing cursive letters.

голлон тодорхойлж байна. Уул уурхайн түүхий эдийн экспорт огцом тэлсний үр дүнд бий болж байгаа эдийн засгийн эерэг нөхцөл байдлыг цаашид тогтвортой хадгалахын тулд эдийн засгийг төрөлжүүлэх, түүхий эдийн үнийн хэлбэлзэлд тэсвэртэй байдлыг бэхжүүлэхэд чиглэсэн бүтцийн өөрчлөлт, бодлогыг үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлэх шаардлагатай. Эдийн засгийг өрийн дарамтаас гаргахын тулд:

Төсвийн сахилга батыг сайжруулж, Засгийн газрын зардлыг танан, халамж, дэмжлэг, татаас зэрэг шилжих төлбөрүүдийг бууруулах санхүүгийн бодлогыг хэрэгжүүлэн, татварын хэмжээг бууруулах бодлого баримтална.

Зам, тээвэр, эрчим хүч, сэргээгдэх эрчим хүч, ус, дулаан хангамж, мэдээлэл, харилцаа холбоо зэрэг олон төрлийн дэд бүтцийн хөгжлөөр Монгол Улс хоцрогдолтой байна. Хөгжлийг дэмжих үр ашигтай дэд бүтцийг орчин үеийн стандартад нийцүүлэн бүтээн байгуулах нь Ардчилсан намын Засгийн газрын гол зорилтуудын нэг байх болно. Үүний тулд төсвийн оновчтой шийдвэр гаргаж, төр, хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагааг хослуулан хэрэгжүүлнэ.

Дэд бүтцийн хөгжлийн зорилтуудыг Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогод нийцүүлэн гаргана.

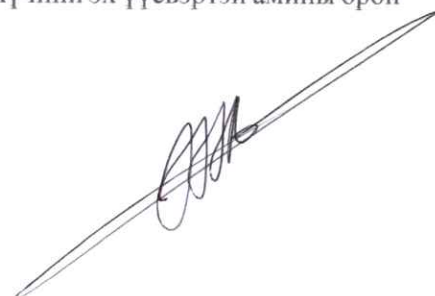
Бид Монголын эдийн засаг илүү тогтвортой, хуримтлалд суурилсан эрүүл өсөлтөөр урагшлах эдийн засгийн реформын бодлогыг хэрэгжүүлнэ.

4.1 АЖ ҮЙЛДВЭРИЙН ХӨГЖИЛ, БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРҮҮД

- 4.1.1. Инноваци, өндөр технологи, нэмүү өртөг шингэсэн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл, үйлчилгээ, дахин боловсруулах болон бүтээлч аж үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх хувийн хэвшлийн санал, санаачилгыг дэмжинэ.
- 4.1.2. Одоо ашиглаж байгаа болон ашиглахад бэлэн байгалийн түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын орд, цементийн үйлдвэрүүдийг түшиглэн барилгын материалын үйлдвэрлэлийг дэмжинэ.

4.2 БАРИЛГА, ХОТ БАЙГУУЛАЛТ, ГАЗРЫН ХАРИЛЦАА

- 4.1.1. Хүн амыг орон сууцжуулах зорилтын хүрээнд дараах чиглэлээр орон сууцны бодлого хэрэгжүүлнэ. Үүнд:
 - “Тогтвортой орлого бүхий орон сууц” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж, аймаг, сумын төвүүдэд орон сууцыг хүн амын зорилтот бүлэгт тааламжтай нөхцөлөөр бүтээн байгуулах хувийн хэвшлийн санал, санаачилгыг дэмжинэ;
 - Төр, хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагааны хүрээнд аж ахуйн нэгжүүдэд дэмжлэг үзүүлэх замаар түрээсийн орон сууцны фонд бий болгоно.
 - Хашаандаа амины тохилог орон сууц барих санаачилгыг дэмжинэ.
 - Хууль бусаар газар олголт хийгдсэн газруудыг иргэдтэйгээ хамтран шалган тогтоож, гомдол маргаантай холбоотой асуудлыг судлан цэгцэлж, хуулийн хүрээнд зохих арга хэмжээг авч дахин төлөвлөж, орон нутгийн иргэддээ шинээр газар авах боломжийг бүрдүүлнэ.
 - Гэр хорооллын инженерийн дэд бүтэц (цэвэр ус, бохир ус ариутгах татуурга, интернэтийн шилэн кабель)-д холбож, халаалтыг төвлөрсөн болон сэргээгдэх эрчим хүчний эх үүсвэртэй амины орон

сууц болгон дахин төлөвлөх ажлыг иргэдийн оролцоотой хэрэгжүүлж, амьдран суух байшингаа барихад урт хугацаатай, хүү багатай, орон сууцны ипотекийн зээлээр санхүүгийн дэмжлэг үзүүлж ажиллана.

- Гэр хорооллын инженерийн шугам сүлжээнд холбогдох хэрэгсэл үйлдвэрлэх, нийлүүлэх төсөл хөтөлбөрүүдийг орон нутаг хөгжүүлэх сангаас дэмжлэг үзүүлнэ.
- Иргэдийн эрүүл, аюулгүй орчинд ажиллаж, амьдрах таатай нөхцөлийг бүрдүүлэх зорилгоор сумдын ерөнхий төлөвлөгөө, зураг төслийг иргэдийн оролцоонд тулгуурлан боловсруулж, дэд бүтэцжүүлэх ажлыг хэрэгжүүлнэ.

4.1.2. Хот, суурин газрын хүнсний нийтийн хэрэглээний малыг зөвхөн үйлдвэрийн аргаар нядалж боловсруулах стандартыг бүрдүүлж, энэ чиглэлд хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

4.1.3. Хүнсний аюулгүй байдлын найдвартай статистик мэдээллийн системийг нэвтрүүлж, хүнсний бүтээгдэхүүний хяналтын тогтолцоог шинэчилнэ. Хэрэглэгчдийн оролцоог нэмэгдүүлж, лабораториудыг хувийн хэвшилд шилжүүлнэ.

4117144522
НЮА0064 9060464

4.2. ДЭД БҮТЦИЙН ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

4.2.1. Ус

4.2.1.1. Гүний усны хэрэглээг гамнах төсөл хэрэгжүүлнэ.

4.2.1.2. “Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөн болон цөлжилттэй тэмцэх ажлын хүрээнд сум бүрт 50 - 100 га ногоон байгууламж бий болгоно.

4.2.1.3. Сансарын интернэтийг малчдад бүрэн нэвтрүүлж, мал маллах ажилд технологийн ололтыг нэвтрүүлнэ.

4.2.2. Хөдөө аж ахуй, Мал аж ахуйн салбар

4.2.2.1. “Хариуцлагатай, чинээлэг малчин” хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.

4.2.2.2. Мал, малын гаралтай бүх төрлийн түүхий эд, бүтээгдэхүүний үнэ цэнийг нэмэгдүүлж, эдийн засгийн эргэлтийг хурдасгах замаар малчдын амьжиргаа, орлогыг дээшлүүлэх нөхцөл бүрдүүлнэ.

4.2.2.3. Малын тэжээлийн үйлдвэрлэлийн бизнес эрхлэхэд чиглэсэн хувийн хэвшлийн санаачилгыг урамшуулан дэмжиж, малын таримал тэжээлийн тариалалтыг төрийн бодлоготой уялдуулан нэмэгдүүлнэ.

4.2.2.4. Өндөр ашиг шимтэй үндэсний болон дасан зохицох чадвартай гадаадын үржлийн малыг өсгөн бойжуулах үржлийн аж ахуйг хөгжүүлж, малчдад чанартай, таваарлаг малтай болох боломжийг бүрдүүлнэ.

4.2.2.5. Мах, сүү, шувуу, зөгийний эрчимжсэн фермерийн аж ахуй эрхлэх иргэн, аж ахуйн нэгжийг хөрөнгө оруулалтыг бүсчилсэн хөгжлийн бодлоготой уялдуулан зээлийн бодлогоор дэмжинэ.

4.2.2.6. Мах, махан бүтээгдэхүүнийг бэлтгэх цехийн үйл ажиллагааг дэмжиж ажиллана.

4.2.2.7. Малын гаралтай хоёр дахь түүхий эдийг хаягдалгүй боловсруулах, өндөр уургийн агууламжтай түүхий эд үйлдвэрлэх чиглэлд хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

4.2.2.8. Өвлийн хүлэмжийн, мал, амьтны фермийн барилга байгууламжид хөрөнгө оруулах 15 хүртэлх жилийн моргейжийн зээлийн хэлбэрийг нэвтрүүлж, орон

нутагт ажлын байрыг нэмэгдүүлнэ.

4.2.2.9. Гахай, махны болон өндөгний тахианы хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтын зээл дэмжлэг үзүүлж, дотоодын үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлнэ.

4.2.2.10. Эрсдэл бүхий нөхцөлөөс урьдчилан сэргийлэх тохнолдол бий болсон үед малчдад худалдан борлуулж, эргэртэд оруулах зорилготой өвс, тэжээлийн нөөцийн фондын тогтолцоог бий болгоно.

4.3.3 Газар тариалангийн салбар

4.3.3.1 Мах, хүнсний ногоо, нарийн ногооны төрөлжсөн хүлэмж, зоорь агуулахыг олноор байгуулахад чиглэж, иргэдээ дэмжиж ажиллана.

4117144522
HQA8064 9060464

ӨНДӨРШИРЭЭТ СУМЫН АРДЧИЛСАН НАМ

**ТӨВ АЙМАГ ДАХЬ
ТӨРИЙН АУДИТЫН ГАЗАР**

41100, Төв аймаг, Зуунмод сум
Утас: 70272582, Цахим шуудан: tuv@audit.gov.mn
Цахим хаяг: www.audit.mn

2024.08.05 № 01/476
танай _____-ны № _____-т

**Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөр хуульд заасан
шаардлагад нийцсэн талаарх дүгнэлт**

Төрийн аудитын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.3, Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.5, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.4-т заасан Төрийн аудитын байгууллагын бүрэн эрхийн хүрээнд Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох Төв аймгийн Сүмбэр сумын "Ардчилсан нам"-ын сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянаж, дүгнэлт гаргалаа.

Үүрэг хариуцлагын талаарх мэдээлэл

Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох нам, эвсэл нь сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрөө Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль болон Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, УИХ-аас баталсан хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичигт нийцүүлэн боловсруулж, санхүүгийн тодорхой эх үүсвэр шаардсан зорилт, арга хэмжээг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах зардлын талаарх тооцоо, судалгааг гарган хуульд заасны дагуу дүгнэлт гаргуулах үүрэг хүлээнэ.

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийн дүгнэлтийн үндэслэл

Төрийн аудитын байгууллага нь Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох нам, эвслийн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянан үзэхдээ Төрийн аудит MNS 6817-1:2020 Төрийн аудит. Тулгуур зарчим, MNS 6817-6:2020 Төрийн аудит. Нийцлийн аудитын зарчим, MNS 6817-8:2020 Төрийн аудит. Нийцлийн аудит стандартыг удирдлага болгон Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль болон Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, УИХ-аас баталсан хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичиг, Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн 2024 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, 2025-2026 оны төсвийн төсөөллийн тухай хууль, холбогдох байгууллагаас авсан тайлан, судалгаа, мэдээллийг тус тус шалгуур болгон авч үзсэн.

Дүгнэлт

Төв аймгийн Сүмбэр сумын "Ардчилсан нам"-ын Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцохоор ирүүлсэн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийн зорилт, арга хэмжээ нь Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.3, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.3 дахь хэсэг, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд заасан тусгай шаардлагад тус тус нийцсэн байна.

Төв аймгийн Сүмбэр сумын "Ардчилсан нам"-ын мөрийн хөтөлбөр //᠒ хуудас/-ийг хавсаргав.

Хувийг: Сүмбэр сумын Ардчилсан намын хороонд

ДАРГА,
ТЭРГҮҮЛЭХ АУДИТОР

Ц.ХИШИГЖАРГАЛ

019020830

ОРОН НУТГИЙН 2024 ОНЫ ЭЭЛЖИТ СОНГУУЛЬД ТӨВ АЙМГИЙН
СҮМБЭР СУМЫН АРДЧИЛСАН НАМААС ДЭВШҮҮЛЖ БУЙ
МӨРИЙН ХӨТӨЛБӨР

БҮТЭН МОНГОЛ
БҮРЭН АРДЧИЛАЛ “9+90+900”
ЭРЧИМТ ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Сүмбэр сум
2024 он

АГУУЛГА

Contents

ЭРЧИМТ ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	1
НЭГ. БҮТЭН МОНГОЛ	4
ХОЁР.СЭРСЭН МОНГОЛ	5
2.1. ЦОГЦ БОЛОВСРОЛ	5
2.2. ЭРҮҮЛ МЭНД-ЭРХӨМ БАЯЛАГ	6
2.3. БИЗНЕС, ХӨДӨЛМӨР ӨХЛӨЛТ	6
ГУРАВ.БҮТЭЭЛЧ МОНГОЛ	7
3.1. УУЛ УУРХАЙН САЛБАР	7
3.2. БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРИЙН САЛБАР	7
3.3. ТЭЭВРИЙН САЛБАР	7
3.4. ХООЛ, ХҮНС ҮЙЛДВЭРЛЭЛИЙН САЛБАР	7
3.5. НИЙГМИЙН ХАМГААЛЛЫН САЛБАР	8
3.6. СОЁЛ, УРЛАГИЙН САЛБАР	8
3.7. АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛ	8
ДӨРӨВ.ӨРИЙН ДАРАМТГҮЙ МОНГОЛ	8
4.1. АЖ ҮЙЛДВЭРИЙН ХӨГЖИЛ, БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРҮҮД	9
4.2. БАРИЛГА, ХОТ БАЙГУУЛАЛТ, ГАЗРЫН ХАРИЛЦАА	9
4.2. ДЭД БҮТЦИЙН ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	10

ӨМНӨТГӨЛ

Монгол Улсын тусгаар тогтнол, Үндэсний эрх ашиг, Үндсэн хуульт ардчиллаа хамгаалан бэхжүүлж, хувь хүний эрх чөлөө, хуулийн засаглал, чөлөөт зах зээл, иргэний нийгмийн зарчимд суурилсан тогтвортой хөгжлийн төлөөх баруун төвийн намын хувьд,

АРДЧИЛСАН НАМ ӨНӨӨГИЙН ЭДИЙН ЗАСАГ, УЛС ТӨРИЙН НӨХЦӨЛ БАЙДЛЫГ ДАРААХ БАЙДЛААР ДҮГНЭЖ БАЙНА:

- Эдийн засаг томорсон гэх ч иргэдийн орлого, худалдан авах чадвар нэмэгдээгүй;
- Валютын нөөц нэмэгдсэн гэх боловч төгрөгийн ханш суларсан;
- Монгол Улсын иргэн бүр 33.0 сая төгрөгийн өртэй болсон;
- Туг хийсгэж, тууз хайчлаад, томоохон бүтээн байгуулалт ганцыг ч хийгээгүй. Дарханы замыг дуусгаж чадаагүй;
- Цахилгааны доголдол, шатахууны хомсдол тогтмол бий болж, эрчим хүчний асуудал үндэсний аюулгүй байдалд нөлөөлөх болсон;
- Авлигын индексээр 180 улсаас 121 дүгээрт бичигдэж, 2015 оноос хойш 49 байраар ухарсан;
- Монголчуудын 28.8 хувь нь ядуурлын шатнаас доогуур, 21.4 хувь нь ядуурлын шугамд ойр амьдрах болсон. Хүн амын 60-аас чөлүү хувь нь ядууралд өртсөн улс болж, дампуурлын ирмэгт тулсан;
- Цар тахлын улмаас боловсролын хоцрогдол газар авч, энэ үзүүлэлтээр мөн л дэлхийд сүүл мушгих болсон;
- Шударга шүүмжлэл хэлсэн хүн бүрийг баривчилж, хорьдог болсон;
- Агаарын бохирдлын улмаас хорт хавдрын шалтгаант нас баралт эрс нэмэгдсэн.

ТИЙМ УЧРААС, 2016-2024 ОНЫГ БИД АЛДАГДСАН 8 ЖИЛ ХЭМЭЭН ДҮГНЭЖ БАЙНА.

Алдагдсан 8 жилийг дүгнэсний үр дүнд алдааг засч, Монгол Улсын эдийн засаг эрчимтэй хөгжсөн, хуулийн засаглал, шударга ёс тогтсон, хүн бүр ажил, хөдөлмөр эрхлэн, орлого нь амьдрал ахуйд хүрэлцсэн, эрүүл, аюулгүй орчинд ажиллаж, амьдарсан хүнлэг, ардчилсан нийгмийг цогцлоохыг ЭРХЭМ ЗОРИЛГО болгож,

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрт санал авах “БҮТЭН АРДЧИЛАЛ” аяныг бүсчилсэн хөгжлийн хэлбэрээр улс, орон даяар зохион байгуулж, аймаг, дүүргийн гишүүд, дэмжигчид, бүх намын хороо, иргэний нийгмийн төлөөлөл, мэргэжлийн холбоод, төрийн бус байгууллагуудаас авсан саналуудыг үндэслэн:

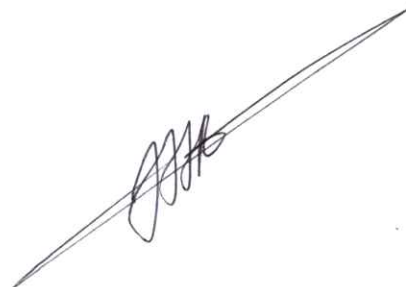
Төв аймгийн Сүмбэр сумын Ардчилсан нам 2024 оны Орон нутгийн сонгуульд стратегийн 4 бүлэг бүхий БҮТЭН МОНГОЛ – БҮРЭН АРДЧИЛАЛ Эрчимт хөгжлийн төлөвлөгөөг танилцуулж байна.

НЭГ. БҮТЭН МОНГОЛ

1.1. Иргэдэд чиглэсэн хөгжлийн бодлого

Төв аймгийн Сүмбэр суманд ажиллаж амьдарч байгаа салбар бүрийн иргэдэд чиглэсэн хөгжлийн бодлогын хүрээнд хэрэгжүүлэх арга хэмжээ.

- 1.1.1. “Өрх бүр баялаг бүтээгч” хөтөлбөрийг үе шаттай хэрэгжүүлнэ. Экспортод чиглэсэн жижиг, дунд үйлдвэрлэлийг дэмжин ажиллана.
- 1.1.2. Иргэн, аж ахуйн нэгжийн төрөөс авах үйлчилгээг цахим хэлбэрт шилжүүлэх арга хэмжээг дэмжинэ.
- 1.1.3. Хөдөө аж ахуйн гаралтай түүхий эдийг боловсруулах, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, жижиг дунд хөнгөн үйлдвэрлэлийг дэмжин ажиллаж, иргэдийн бодит орлогыг нэмэгдүүлнэ.
- 1.1.4. Малчдын хамтын оролцоонд тулгуурлан бэлчээр нутгийн тогтвортой ашиглалтыг хангаж, доройтсон бэлчээрийн 30-аас доошгүй хувийг сэргээнэ.
- 1.1.5. Бүсчилсэн хөгжлийн хөтөлбөрт тулгуурлан малчин өрхийг дэмжин “Малжуулах хөтөлбөр”-ийг орон нутагт хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.6. Бүсчилсэн хөгжлийн хөтөлбөрт тулгуурлан Газар тариалангийн бүс нутагт услалтын системийн менежментийг боловсронгуй болгож, тариалан эрхлэгч, хүнсний ногоо тариалагчдыг бодлогоор дэмжинэ.
- 1.1.7. Малын эмч нарын ур чадварыг дэмжих замаар нэгж малд ногдох мал эмнэлгийн үйлчилгээний чанарыг сайжруулна.
- 1.1.8. Төрийн албанаас эрт тэтгэвэрт гарч буй иргэд жижиг, дунд, бичил бизнесийн салбарт ажиллах, баялаг бүтээх боломжийг бүрдүүлнэ.
- 1.1.9. Бүх шатны төрийн албан хаагчдыг эрхэлдэг ажлынхаа чиглэлээр сурч боловсрохыг дэмжиж, жил бүр сургалтад хамруулна.
- 1.1.10. Чөлөөт өрсөлдөөний зарчимд нийцүүлэн мэргэжлийн соёл, урлагийн байгууллагуудад нэмэлт орлого олох боломж, нөхцөлийг бүрдүүлнэ.
- 1.1.11. Тусгай хэрэгцээт хүний асран хамгаалагчдыг дэмжих бодлого хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.12. Тусгай хэрэгцээт хүүхэд, иргэдэд зориулсан сэргээн засах, хөгжлийн цогцолбор төвийг орон нутагт байгуулна.
- 1.1.13. Эмнэлгүүдэд тусгай хэрэгцээт хүнд зориулсан орчин бий болгоно.
- 1.1.14. Үйлчилгээний газар, шинээр баригдаж байгаа барилга байгууламж, явган хүний зам, гэрлэн дохиог хөгжлийн бэрхшээлтэй хүн чөлөөтэй зорчих олон улсын стандартын шаардлагад нийцүүлж өөрчилнө.
- 1.1.15. Хүүхэд хөгжлийн чиглэлээр байгууллагуудын үйл ажиллагааг дэмжиж ажиллана.
- 1.1.16. Хүүхэд харах үйлчилгээг хөгжүүлэх, цэцэрлэгийн хүртээмжийг нэмэгдүүлэх замаар эмэгтэйчүүдийн хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжинэ.
- 1.1.17. Өрх, суманд үзүүлэх 0-5 насны хүүхдийн тусламж, үйлчилгээг чанаржуулах, хүртээмжийг сайжруулах, хөхөөр хооллолтыг дэмжих “эрүүл, чийрэг хүүхэд” хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.18. Хүүхэд нэг бүрийг хөгжүүлэх сургуулийн өмнөх болон бага, дунд боловсролын “цөм” хөтөлбөрийг үргэлжлүүлж, иргэний нийгмийн байгууллага, гэр бүлийн оролцоог өргөжүүлнэ.
- 1.1.19. Дотуур байрны орчин, нөхцөлийг сайжруулах төсөл хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.20. Хүүхдэд тулгарч буй дээрэлхэх, үе тэнгийнхний дарамт, шахалт болон эрүүл мэнд, сэтгэцийн бусад сорилт, бэрхшээлтэй холбоотой асуудлуудыг шийдвэрлэхэд чиглэсэн төсөл хэрэгжүүлнэ.

- 1.1.21. Хүүхдийг цахим дарамт, мөлжлөг, зохисгүй контент зэрэг цахим гэмт хэрэг, аюулаас хамгаалах үйл ажиллагаа, оролцогч талуудын уялдаа холбоог сайжруулна.
- 1.1.22. Мэргэжлийн боловсролын сургуулиудад хөдөлмөрийн зах зээлийн хэрэгцээнд нийцсэн нарийн мэргэжлээр төгссөн оюутан сурагчдыг орон нутагт үйл ажиллагаа явуулж байгаа аж ахуй нэгж байгууллага, төсөл хөлбөрүүдэд ажлын байранд зуучлах ажлыг тогтмол зохион байгуулна.
- 1.1.23. Залуучууд боловсрол эзэмшихэд туслах, хүртээмжийг нэмэгдүүлэх зорилгоор тэтгэлэг олгож буй аж ахуйн нэгж, хувь хүнийг урамшуулах, дотоодын тэтгэлгийн тоог нэмэгдүүлэх төсөл хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.24. Орон нутагт ажиллаж буй залуучуудыг дэмжих хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.25. Гэр бүлийн гишүүн бүрт гэр бүлийн боловсрол олгох “Монгол гэр бүл” боловсролын хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.26. Ажил, хөдөлмөр эрхлэх, санхүү, бизнесээ өргөжүүлэх, амьдрах орчноо хамтдаа сайжруулах мэдлэг, ур чадварын сургалт, зөвлөмжөөр хангагдах боломжийг бий болгоно.
- 1.1.27. Ахмадын сургалтын төв байгуулж, дахин ур чадваржуулах, хөдөлмөрийн чадварт нь тулгуурлан дахин ажил хөдөлмөр эрхлэх боломжийг дэмжинэ.
- 1.1.28. Ахмадын эрүүл мэндийн тогтолцоог сайжруулах хүрээнд спортоор хичээллэх орчин нөхцлийг бүрдүүлэх ажлыг дэмжиж, төрөл бүрийн ахмадын тэмцээн уралдаануудыг дэмжиж ажиллана.
- 1.1.29. Иргэд өөрийн өмчилж авсан хашааны газар дээр айл, хөрш, гудамжаараа нэгдэн төлөвлөлт хийж, инженерийн дэд бүтэцэд бүрэн холбогдсон амины орон сууц болгон дахин төлөвлөх ажлыг иргэдийн оролцоонд тулгуурлан хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.30. Дугуйн болон явган алхалтын замын сүлжээг бий болгоно.
- 1.1.31. Орчноо ногооруулсан иргэд, аж ахуйн нэгжийг урамшуулах тогтолцоог бий болгоно.
- 1.1.32. Малчин өрх жуулчид хүлээн авах үйл ажиллагааг дэмжиж, малчдад дээрх чиглэлээр мэдлэг, ур чадварыг нэмэгдүүлэх хөтөлбөр зохион байгуулна.

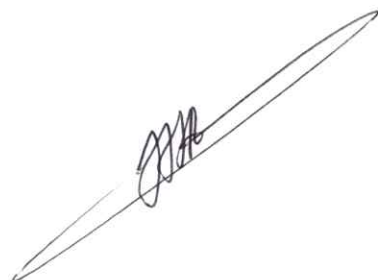
ХОЁР. СЭРСЭН МОНГОЛ

2.1. ЦОГЦ БОЛОВСРОЛ

XXI зууны өрсөлдөх чадвар бүхий шинэ Монгол хүнийг бий болгохуйц, Монгол хүний төрөлхийн давуу талд түшиглэсэн боловсролын монгол загварыг бүтээнэ.

Боловсролын монгол загвар нь дэлхийн боловсролын шилдэг практик, нотлогдсон сайн туршлагуудыг өөрийн онцлог, давуу талуудаар цааш баяжуулан хөгжүүлсэн, одоо хуримтлагдсан асуудлыг шийдвэрлэх суурь реформын шинжтэй, ирээдүйн сорилтуудыг давахуйц, хангалуун сайхан амьдрах эрхийг баталгаажуулсан, ардчиллын үнэт зүйлс, үндэсний өв уламжлалыг агуулсан байна.

- 2.1.1.1. Нийгмийн хариуцлагын хүрээнд “Хүүхэд бүрт компьютер” хөтөлбөр хэрэгжүүлэх санал, санаачилгыг дэмжинэ.
- 2.1.1.2. Хүүхэд бүрийг хөгжүүлж, бүтээлч сэтгэлгээтэй, өөртөө итгэлтэй, Монгол орныхоо байгаль, түүх, үндэсний хэл, соёл, уламжлалаар бахархдаг хүмүүжил олгох хөтөлбөрийг сэргээн сайжруулж, үргэлжлүүлнэ.
- 2.1.1.3. Хичээлээс гадуурх сургалт, дугуйлангийн хамрагдалтыг 75 хувьд хүргэж,

суралцагчийн сонирхол, чадварыг нээн хөгжүүлэх сонгон, секц, дугуйлангийн үйл ажиллагааг өргөтгөнө.

- 2.1.1.4. Багшийн үндсэн ажил буюу суралцах үйл ажиллагааг нэмэгдүүлж, шаардлагагүй бусад ажлыг эрс багасгана.
- 2.1.1.5. Бүхий л салбарын орчин үеийн дэвшилтэд технологиудад суурилсан бүтээлч шинэлэг санал санаачилгуудыг дэмжиж, иргэдээ орчин үеийн технологийн овсгоотой хэрэглэгч байлгах үүднээс бүх төрлийн шинэлэг технологиудын дэвшлүүдийг танилцуулах сургалт, уулзалт, арга хэмжээнүүдийг тогтмол санаачлан хэрэгжүүлж иргэдээ дэмжиж хамтран ажиллана.

2.2. ЭРҮҮЛ МЭНД – ЭРХЭМ БАЯЛАГ

Монгол Улсын эрүүл мэндийн тогтолцооны үндсийг бүрдүүлэх хүний нөөц, эм, оношлуур, тоног төхөөрөмж, эмнэлзүйн удирдамж, эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээний стандарт, технологи, мэдээллийн систем, удирдлага, зохион байгуулалт, менежмент, санхүүжилт бүх түвшинд уялдаагүйгээс гадна иргэдийн эрүүл мэндийг хамгаалах, дэмжих, сайжруулахад бүрэн нийцэхгүй байгаагаас шалтгаалан тулгамдсан олон асуудлууд үүсээд байна.

Иргэдийн халдварт болон халдварт бус өвчлөл нас баралт болон эх, нярайн эндэгдлийг бууруулж, бүх нийтийн эрүүл мэндийн нэгдсэн цэгц хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ. Иргэдийг эрүүл байлгах, шинэчлэл хийхдээ өвдөхөөс өмнө урьдчилан сэргийлэхэд болон эрүүл мэндийн боловсролыг сайжруулахад түлхүү анхаарч ажиллана.

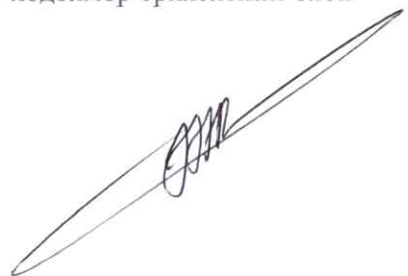
Эмнэлгүүдийг гүйцэтгэлд нь үндэслэн бие даалгаж, чанар, үр дүнг дээшлүүлнэ. Иргэд болон мэргэжлийн шинжээчдийг мэдээллээр ханган шийдвэр гаргах үйл ажиллагаанд оролцуулна. Эрүүл мэндийн даатгалын байгууллагын гүйцэтгэлийг сайжруулж, даатгуулагчдын өмнө үүрэх хариуцлага, үйл ажиллагааг ил тод нээлттэй болгох замаар даатгуулагчдын сэтгэл ханамжийг сайжруулна.

- 2.2.1.1. Бага насны хүүхдийн хөгжлийн хоцрогдол, хөгжлийн бэрхшээлийг эрт илрүүлэх, оношлох, хүүхэд бүрт тохирох шаардлагатай сэргээн засах хөгжлийн үйлчилгээ үзүүлдэг болно.
- 2.2.1.2. Гэмтэл, ослыг бууруулахад байгууллагуудын хоорондын хамтын ажиллагааг идэвхжүүлж, нийт нас баралтын хэмжээг эрс бууруулна.
- 2.2.1.3. Нийтийн биеийн тамирыг хөгжүүлэх шинэ хөтөлбөр боловсруулж, хэрэгжүүлнэ.
- 2.2.1.4. Явуулын эмнэлгийн чанаржуулахад анхаарч, өрх, сум, багийн эрүүл мэндийн төвийн тусламж, үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг сайжруулна.

2.3. БИЗНЕС, ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТ

Бизнес, хөдөлмөр эрхлэлтийг бүх талаар дэмжиж, дундаж давхаргын эгнээг тэлнэ.

- 2.3.1. Шинээр гарааны бизнес эрхэлж буй иргэдийг дэмжих үүднээс цаг үеийн нөхцөл байдалд нь тохирсон үүсч болзошгүй эрсдэл, давуу тал, бодит боломжуудыг тодорхойлж, хэрэгцээт зөвлөгөө мэдээллүүдийг хүргэж, тогтвортой бизнес болгон төлөвшүүлэхэд дэмжиж бойжуулах үүднээс төсөл хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж ажиллана.
- 2.3.2. Ажил олгогчдын эрэлт, хэрэгцээнд нийцсэн, хөдөлмөрийн зах зээлийн эрэлт, нийлүүлэлтийг бүрэн хангах мэргэжилтэн бэлтгэх нөхцөлийг бүрдүүлнэ.
- 2.3.3. Цагаар ажиллах, гэрээр ажиллах, зайнаас ажиллуулах, сүлжээний маркетинг бүхий бараа, үйлчилгээний борлуулалт хийх зэрэг хөдөлмөр эрхлэлтийн олон

хэлбэрийг дэмжих замаар эмэгтэйчүүд, оюутан, залуучууд, ахмад настан, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжинэ.

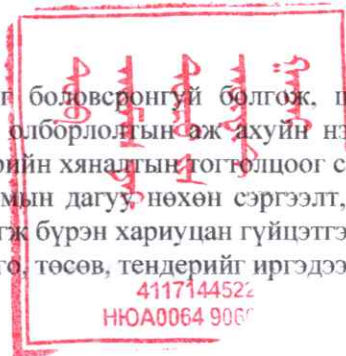
- 2.3.4. Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн болон үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх бодлого, зохицуулалтыг сайжруулах, урьдчилсан сэргийлэх үйл ажиллагааг төр, хувийн хэвшлийн хүрээнд хамтран зохион байгуулна.

ГУРАВ. БҮТЭЭЛЧ МОНГОЛ

Худалдаа, аж үйлдвэр, уул уурхай, боловсруулах үйлдвэр, тээвэр, хоол хүнс, мэдээлэл харилцаа, санхүү, даатгал, нийгмийн хамгаалал, соёл, урлаг, аялал жуулчлалын зэрэг салбар бүрийн бодлогыг оновчтой тодорхойлж, тулгамдаж буй асуудлуудыг шийдвэрлэнэ.

3.1 УУЛ УУРХАЙН САЛБАР

- 3.1.1 Бичил уурхайн эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгож, шаардлага хангасан зарим нөхөрлөл, хоршоог уул уурхайн олборлогчдын аж ахуйн нэгж хэлбэрээр албажуулан хууль бус олборлогчдод тавих төрийн хяналтын тогтолцоог сайжруулна.
- 3.1.2 Хариуцлагатай уул уурхайн зарчмын дагуу, нөхөн сэргээлт, хаалтын асуудлыг тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч аж ахуйн нэгж бүрэн хариуцан гүйцэтгэдэг болгоно.
- 3.1.3 Байгалийн баялгаас орж буй орлого, төсөв, тендерийг иргэдээр хэлэлцүүлдэг тогтолцоог шинэ шатанд гаргана

3.2 БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРИЙН САЛБАР

- 3.2.1 Хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүний боловсруулах үйлдвэрлэлийг дэмжих, санхүүжилтийн найдвартай тогтолцоог бий болгох, олон улсын стандартыг нутагшуулах, экспортлох цогц арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ.
- 3.2.2 Эрдэс баялгийн болон малын гаралтай түүхий эд боловсруулах, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, хөдөө аж ахуй, хүнд, хөнгөн үйлдвэрлэлийг хөгжүүлж, ажлын байр бий болгоно.
- 3.2.3 Малаас гарч буй түүхий эд, арьс шир, ноос ноолуур боловсруулах үйлдвэрлэлийн төвүүдийг бодлогоор дэмжинэ.

3.3 ТЭЭВРИЙН САЛБАР

- 3.3.1 Аймаг, сум, хот хоорондын зорчигч тээврийн үйлчилгээг чөлөөт өрсөлдөөнд шилжүүлж, дагаж мөрдөх стандартыг сайжруулна.
- 3.3.2 Нийтийн тээврийн үйлчилгээг сайжруулж, цаг үеийн нөхцөл байдалд уялдуулж, маршрутыг шинэчлэн стандартыг сайжруулна.

3.4 ХООЛ, ХҮНС ҮЙЛДВЭРЛЭЛИЙН САЛБАР

- 3.4.1 Бүсчилсэн хөгжлийн бодлогын хүрээнд жимс, жимсгэнэ, нарийн ногоо, хүнсний ногоо тариалах болон хүлэмжийн газар олгох, ашиглахад уян хатан бодлого баримталж, гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

3.5 НИЙГМИЙН ХАМГААЛЛЫН САЛБАР

- 3.5.1 Төр засгийн үйлчилгээг тэгш хүртээмжтэй болгож төр болон хөдөлмөр эрхлэлт, хувийн хэвшилд ажил хөдөлмөр эрхэлж буй иргэдийг нам улс төрийн сонголт, үзэл баримтлалаас шалтгаалан талцуулж гадуурхах үйл ажиллагааг таслан зогсоох арга хэмжээнүүдийг хэрэгжүүлнэ.
- 3.5.2 Ядуурлыг бууруулах хөтөлбөрийг баг, хороо, сум, дүүрэг, аймаг, нийслэлийн түвшинд тодорхой зорилт, шалгуур үзүүлэлтээр гаргаж, холбогдох байгууллагуудын үйл ажиллагааг уялдуулна.
- 3.5.3 Бага орлоготой, ядуу өрхийн хөдөлмөрийн насны иргэдийг хөдөлмөрт бэлтгэх, ур чадвар эзэмшүүлэх хөтөлбөрт хамруулах, ажлын байранд зуучлах тогтолцоог бүрдүүлнэ.

3.6 СОЁЛ, УРЛАГИЙН САЛБАР

- 3.6.1 Хувь хүний эрх чөлөө, ардчилал, чөлөөт эдийн засгийн ач холбогдлыг таниулах хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 3.6.2 Археологийн болон түүх, соёлын дурсгалт газрын хамгаалалтын зэрэглэл, ангиллыг шинэчилж, соёлын өвийг хамгаалагч, харгалзагчтай байх тогтолцоог бий болгоно.

3.7 АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛ

- 3.7.1 Гадаад, дотоодын аялал жуулчлалыг дэмжих үүднээс сумын нутаг дэвсгэрээр дамжин өнгөрч буй иргэд болон гэр бүл, хамт олон, найз нөхөдтэй хамтран, зорьж ирэх хүмүүсийн тоог нэмэгдүүлэх зорилтын хүрээнд чөлөөт цагаа тав тухтай өнгөрүүлэх цогцолбор бүхий орчныг төлөвлөж, үе шаттай хэрэгжүүлж ажиллана.
- 3.7.2 “Шүршүүр - жорлон” хөтөлбөрийг үйл ажиллагаа явуулж байгаа шатахуун түгээх станц болон өргөн хэрэглээний бараа, бүтээгдэхүүний дэлгүүрүүдэд санал болгож, хамтран хэрэгжүүлнэ.
- 3.7.3 Жуулчдад чанартай үйлчилгээ үзүүлэх аялал жуулчлалын дэд бүтцэд хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлнэ.
- 3.7.4 Өвлийн аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх чиглэлээр гаргасан санал санаачилга, хөтөлбөр, арга хэмжээг бодлогоор дэмжиж, орчин үеийн цанын өвлийн баазыг хувийн хэвшилтэй хамтран хэрэгжүүлнэ.
- 3.7.5 Гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтыг орон нутаг руугаа чиглүүлэх санал санаачилгыг өрнүүлж, Тэрбум мод үндэсний хөтөлбөрийн хүрээнд сумандаа мод тарих, зүлэгжүүлэх байдлаар шинээр цэцэрлэгт хүрээлэн бүхий төгөл байгуулах төслүүдийг хэрэгжүүлнэ.

ДӨРӨВ. ӨРИЙН ДАРАМТГҮЙ МОНГОЛ

Ардчилал төгс хөгжих суурь нөхцөл, улс орны тусгаар тогтнолын баталгаа бол эдийн засаг нь бат бэх, иргэд нь хангалуун амьдрах орчин юм. Эдийн засаг хүчтэй байснаар иргэд үнийн дарамт, өрийн дарамтад боомилгогдсон хямралт байдлаас гарна.

Эдийн засаг тэлсэн ч өсөлт тогтворгүй байна. Уул уурхайн салбарын үйлдвэрлэл нэмэгдэхийн хэрээр хувийн хэрэглээ эргэж, төсвийн зардлын тэлэлт эдийн засгийн өсөлтийг

голлон тодорхойлж байна. Уул уурхайн түүхий эдийн экспорт огцом тэлсний үр дүнд бий болж байгаа эдийн засгийн эерэг нөхцөл байдлыг цаашид тогтвортой хадгалахын тулд эдийн засгийг төрөлжүүлэх, түүхий эдийн үнийн хэлбэлзэлд тэсвэртэй байдлыг бэхжүүлэхэд чиглэсэн бүтцийн өөрчлөлт, бодлогыг үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлэх шаардлагатай. Эдийн засгийг өрийн дарамтаас гаргахын тулд:

Төсвийн сахилга батыг сайжруулж, Засгийн газрын зардлыг танан, халамж, дэмжлэг, татаас зэрэг шилжих төлбөрүүдийг бууруулах санхүүгийн бодлогыг хэрэгжүүлэн, татварын хэмжээг бууруулах бодлого баримтална.

Зам, тээвэр, эрчим хүч, сэргээгдэх эрчим хүч, ус, дулаан хангамж, мэдээлэл, харилцаа холбоо зэрэг олон төрлийн дэд бүтцийн хөгжлөөр Монгол Улс хоцрогдолтой байна. Хөгжлийг дэмжих үр ашигтай дэд бүтцийг орчин үеийн стандартад нийцүүлэн бүтээн байгуулах нь Ардчилсан намын Засгийн газрын гол зорилтуудын нэг байх болно. Үүний тулд төсвийн оновчтой шийдвэр гаргаж, төр, хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагааг хослуулан хэрэгжүүлнэ.

Дэд бүтцийн хөгжлийн зорилтуудыг Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогод нийцүүлэн гаргана.

Бид Монголын эдийн засаг илүү тогтвортой, хуримтлалд суурилсан эрүүл өсөлтөөр урагшлах эдийн засгийн реформын бодлогыг хэрэгжүүлнэ.

4.1 АЖ ҮЙЛДВЭРИЙН ХӨГЖИЛ, БОДОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРҮҮД

- 4.1.1. Инноваци, өндөр технологи, нэмүү өртөг шингэсэн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл, үйлчилгээ, дахин бодовсруулах болон бүтээлч аж үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх хувийн хэвшлийн ажиллагааг санаачилгыг дэмжинэ.
- 4.1.2. Одоо ашиглаж байгаа болон ашиглахад бэлэн байгалийн түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын орд, цементийн үйлдвэрүүдийг түшиглэн барилгын материалын үйлдвэрлэлийг дэмжинэ.

4.2 БАРИЛГА, ХОТ БАЙГУУЛАЛТ, ГАЗРЫН ХАРИЛЦАА

- 4.1.1. Хүн амыг орон сууцжуулах зорилтын хүрээнд дараах чиглэлээр орон сууцны бодлого хэрэгжүүлнэ. Үүнд:

- “Тогтвортой орлого бүхий орон сууц” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж, аймаг, сумын төвүүдэд орон сууцыг хүн амын зорилтот бүлэгт тааламжтай нөхцөлөөр бүтээн байгуулах хувийн хэвшлийн санал, санаачилгыг дэмжинэ;
- Төр, хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагааны хүрээнд аж ахуйн нэгжүүдэд дэмжлэг үзүүлэх замаар түрээсийн орон сууцны фонд бий болгоно.
- Хашаандаа амины тохилог орон сууц барих санаачилгыг дэмжинэ.
- Хууль бусаар газар олголт хийгдсэн газруудыг иргэдтэйгээ хамтран шалган тогтоож, гомдол маргаантай холбоотой асуудлыг судлан цэгцэлж, хуулийн хүрээнд зохих арга хэмжээг авч дахин төлөвлөж, орон нутгийн иргэддээ шинээр газар авах боломжийг бүрдүүлнэ.
- Гэр хорооллын инженерийн дэд бүтэц (цэвэр ус, бохир ус ариутгах татуурга, интернэтийн шилэн кабель)-д холбож, халаалтыг төвлөрсөн болон сэргээгдэх эрчим хүчний эх үүсвэртэй амины орон

сууц болгон дахин төлөвлөх ажлыг иргэдийн оролцоотой хэрэгжүүлж, амьдран суух байшингаа барихад урт хугацаатай, хүү багатай, орон сууцны ипотекийн зээлээр санхүүгийн дэмжлэг үзүүлж ажиллана.

- Гэр хорооллын инженерийн шугам сүлжээнд холбогдох хэрэгсэл үйлдвэрлэх, нийлүүлэх төсөл хөтөлбөрүүдийг орон нутаг хөгжүүлэх сангаас дэмжлэг үзүүлнэ.
- Иргэдийн эрүүл, аюулгүй орчинд ажиллаж, амьдрах таатай нөхцөлийг бүрдүүлэх зорилгоор сумдын ерөнхий төлөвлөгөө, зураг төслийг иргэдийн оролцоонд тулгуурлан боловсруулж, дэд бүтэцжүүлэх ажлыг хэрэгжүүлнэ.

4.1.2. Хот, суурин газрын хүнсний нийтийн хэрэглээний малыг зөвхөн үйлдвэрийн аргаар нядалж боловсруулах стандартыг бүрдүүлж, энэ чиглэлд хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

4.1.3. Хүнсний аюулгүй байдлын найдвартай статистик мэдээллийн системийг нэвтрүүлж, хүнсний бүтээгдэхүүний хяналтын тогтолцоог шинэчилнэ. Хэрэглэгчдийн оролцоог нэмэгдүүлж, лабораториудыг хувийн хэвшилд шилжүүлнэ.

4.2. ДЭД БҮТЦИЙН ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

4.2.1. Ус

4.2.1.1. Гүний усны хэрэглээг гамнах төсөл хэрэгжүүлнэ.

4.2.1.2. “Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөн болон должилттай тэмцэх ажлын хүрээнд сум бүрт 50 - 100 га ногоон байгууламж бий болгоно.

4.2.1.3. Сансарын интернэтийг малчдад бүрэн нэвтрүүлж, мал маллах ажилд технологийн ололтыг нэвтрүүлнэ.

4.2.2. Хөдөө аж ахуй, Мал аж ахуйн салбар

4.2.2.1. “Хариуцлагатай, чинээлэг малчин” хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.

4.2.2.2. Мал, малын гаралтай бүх төрлийн түүхий эд, бүтээгдэхүүний үнэ цэнийг нэмэгдүүлж, эдийн засгийн эргэлтийг хурдасгах замаар малчдын амьжиргаа, орлогыг дээшлүүлэх нөхцөл бүрдүүлнэ.

4.2.2.3. Малын тэжээлийн үйлдвэрлэлийн бизнес эрхлэхэд чиглэсэн хувийн хэвшлийн санаачилгыг урамшуулан дэмжиж, малын таримал тэжээлийн тариалалтыг төрийн бодлоготой уялдуулан нэмэгдүүлнэ.

4.2.2.4. Өндөр ашиг шимтэй үндэсний болон дасан зохицох чадвартай гадаадын үржлийн малыг өсгөн бойжуулах үржлийн аж ахуйг хөгжүүлж, малчдад чанартай, таваарлаг малтай болох боломжийг бүрдүүлнэ.

4.2.2.5. Мах, сүү, шувуу, зөгийний эрчимжсэн фермерийн аж ахуй эрхлэх иргэн, аж ахуйн нэгжийг хөрөнгө оруулалтыг бүсчилсэн хөгжлийн бодлоготой уялдуулан зээлийн бодлогоор дэмжинэ.

4.2.2.6. Мах, махан бүтээгдэхүүнийг бэлтгэх цехийн үйл ажиллагааг дэмжиж ажиллана.

4.2.2.7. Малын гаралтай хоёр дахь түүхий эдийг хаягдалгүй боловсруулах, өндөр уургийн агууламжтай түүхий эд үйлдвэрлэх чиглэлд хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

4.2.2.8. Өвлийн хүлэмжийн, мал, амьтны фермийн барилга байгууламжид хөрөнгө оруулах 15 хүртэлх жилийн моргейжийн зээлийн хэлбэрийг нэвтрүүлж, орон

нутагт ажлын байрыг нэмэгдүүлнэ.

4.2.2.9. Гахай, махны болон өндөгний тахианы хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтын зээл дэмжлэг үзүүлж, дотоодын үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлнэ.

4.2.2.10. Эрсдэл бүхий нөхцөлөөс урьдчилан сэргийлэх тохиолдол бий болсон үед малчдад худалдан борлуулж, эргэлтэд оруулах зорилготой өвс, тэжээлийн нөөцийн фондын тогтолцоог бий болгоно.

4.3.3 Газар тариалангийн салбар

4.3.3.1 Мах, хүнсний ногоо, нарийн ногооны төрөлжсөн хүлэмж, зоорь агуулахыг олноор байгуулахад чиглэж, иргэдээ дэмжиж ажиллана.

**ТӨВ АЙМАГ ДАХЬ
ТӨРИЙН АУДИТЫН ГАЗАР**

41100, Төв аймаг, Зуунмод сум
Утас: 70272582, Цахим шуудан: tuv@audit.gov.mn
Цахим хаяг: www.audit.mn

2024-08-05 № 01/47

танай _____-ны № _____-т

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөр хуульд заасан
шаардлагад нийцсэн талаарх дүгнэлт

Төрийн аудитын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.3, Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.5, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.4-т заасан Төрийн аудитын байгууллагын бүрэн эрхийн хүрээнд Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох Төв аймгийн Сэргэлэн сумын "Ардчилсан нам"-ын сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянаж, дүгнэлт гаргалаа.

Үүрэг хариуцлагын талаарх мэдээлэл

Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох нам, эвсэл нь сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрөө Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль болон Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, УИХ-аас баталсан хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичигт нийцүүлэн боловсруулж, санхүүгийн тодорхой эх үүсвэр шаардсан зорилт, арга хэмжээг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах зардлын талаарх тооцоо, судалгааг гарган хуульд заасны дагуу дүгнэлт гаргуулах үүрэг хүлээнэ.

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийн дүгнэлтийн үндэслэл

Төрийн аудитын байгууллага нь Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох нам, эвслийн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянан үзэхдээ Төрийн аудит MNS 6817-1:2020 Төрийн аудит. Тулгуур зарчим, MNS 6817-6:2020 Төрийн аудит. Нийцлийн аудитын зарчим, MNS 6817-8:2020 Төрийн аудит. Нийцлийн аудит стандартыг удирдлага болгон Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль болон Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, УИХ-аас баталсан хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичиг, Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн 2024 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, 2025-2026 оны төсвийн төсөөллийн тухай хууль, холбогдох байгууллагаас авсан тайлан, судалгаа, мэдээллийг тус тус шалгуур болгон авч үзсэн.

Дүгнэлт

Төв аймгийн Сэргэлэн сумын "Ардчилсан нам"-ын Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцохоор ирүүлсэн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийн зорилт, арга хэмжээ нь Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.3, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.3 дахь хэсэг, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд заасан тусгай шаардлагад тус тус нийцсэн байна.

Төв аймгийн Сэргэлэн сумын "Ардчилсан нам"-ын мөрийн хөтөлбөр *100* хуудас/-ийг хавсаргав.

Хувийг: Сэргэлэн сумын Ардчилсан намын хороонд

ДАРГА,
ТЭРГҮҮЛЭХ АУДИТОР

Ц.ХИШИГЖАРГАЛ

019020832

ОРОН НУТГИЙН 2024 ОНЫ ЭЭЛЖИТ СОНГУУЛЬД ТӨВ АЙМГИЙН
СЭРГЭЛЭН СУМЫН АРДЧИЛСАН НАМААС ДЭВШҮҮЛЖ БУЙ
МӨРИЙН ХӨТӨЛБӨР

БҮТЭН МОНГОЛ
БҮРЭН АРДЧИЛАЛ "9+90+900"
ЭРЧИМТ ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Сэргэлэн сум
2024 он

АГУУЛГА

Contents

<u>ЭРЧИМТ ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ</u>	1
<u>НЭГ. БҮТЭН МОНГОЛ</u>	4
<u>ХОЁР.СЭРСЭН МОНГОЛ</u>	5
2.1. <u>ЦОГЦ БОЛОВСРОЛ</u>	5
2.2. <u>ЭРҮҮЛ МЭНД-ЭРХЭМ БАЯЛАГ</u>	6
2.3. <u>БИЗНЕС, ХӨДӨЛМӨР ЭРХТЭЙТ</u>	6
<u>ГУРАВ.БҮТЭЭЛЧ МОНГОЛ</u>	7
3.1 <u>УУЛ УУРХАЙН САЛБАР</u>	7
3.2 <u>БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРИЙН САЛБАР</u>	7
3.3 <u>ТЭЭВРИЙН САЛБАР</u>	7
3.4 <u>ХООЛ, ХҮНС ҮЙЛДВЭРЛЭЛИЙН САЛБАР</u>	7
3.5 <u>НИЙГМИЙН ХАМГААЛДЫН САЛБАР</u>	8
3.6 <u>СОЁЛ, УРЛАГИЙН САЛБАР</u>	8
3.7 <u>АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛ</u>	8
<u>ДӨРӨВ.ӨРИЙН ДАРАМТГҮЙ МОНГОЛ</u>	8
4.1 <u>АЖ ҮЙЛДВЭРИЙН ХӨГЖИЛ, БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРҮҮД</u>	9
4.2 <u>БАРИЛГА, ХОТ БАЙГУУЛАЛТ, ГАЗРЫН ХАРИЛЦАА</u>	9
4.2. <u>ДЭД БҮТЦИЙН ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ</u>	10

ӨМНӨТГӨЛ

Монгол Улсын тусгаар тогтнол, Үндэсний эрх ашиг, Үндсэн хуульт ардчиллаа хамгаалан бэхжүүлж, хувь хүний эрх чөлөө, хуулийн засаглал, чөлөөт зах зээл, иргэний нийгмийн зарчимд суурилсан тогтвортой хөгжлийн төлөөх баруун төвийн намын хувьд,

АРДЧИЛСАН НАМ ӨНӨӨГИЙН ЭДИЙН ЗАСАГ, УЛС ТӨРИЙН НӨХЦӨЛ БАЙДЛЫГ ДАРААХ БАЙДЛААР ДҮГНЭЖ БАЙНА:

- Эдийн засаг томорсон гэх ч иргэдийн орлого, худалдан авах чадвар нэмэгдээгүй;
- Валютын нөөц нэмэгдсэн гэх боловч төгрөгийн ханш суларсан;
- Монгол Улсын иргэн бүр 33.0 сая төгрөгийн өртэй болсон;
- Туг хийсгэж, тууз хайчлаад, томоохон бүтээн байгуулалт ганцыг ч хийгээгүй. Дарханы замыг дуусгаж надаагүй;
- Цахилгааны доголдол, шатахууны хомсдол тогтмол бий болж, эрчим хүчний асуудал үндэсний аюулгүй байдалд нөлөөлөх болсон;
- Авлигын индексээр 180 улсаас 121 дүгээрт бичигдэж, 2015 оноос хойш 49 байраар ухарсан;
- Монголчуудын 28.8 хувь нь ядуурлын нутагтаас доогуур, 21.4 хувь нь ядуурлын шугамд ойр амьдрах болсон. Хүн амын талаас илүү хувь нь ядууралд өртсөн улс болж, дампуурлын ирмэгт тулсан;
- Цар тахлын улмаас боловсролын хоцрогдол газар авч, энэ үзүүлэлтээр мөн л дэлхийд сүүл мушгих болсон;
- Шударга шүүмжлэл хэлсэн хүн бүрийг баривчилж, хорьдог болсон;
- Агаарын бохирдлын улмаас хорт хавдрын шалтгаант нас баралт эрс нэмэгдсэн.

ТИЙМ УЧРААС, 2016-2024 ОНЫГ БИД АЛДАГДСАН 8 ЖИЛ ХЭМЭЭН ДҮГНЭЖ БАЙНА.

Алдагдсан 8 жилийг дүгнэсний үр дүнд алдааг засч, Монгол Улсын эдийн засаг эрчимтэй хөгжсөн, хуулийн засаглал, шударга ёс тогтсон, хүн бүр ажил, хөдөлмөр эрхлэн, орлого нь амьдрал ахуйд хүрэлцсэн, эрүүл, аюулгүй орчинд ажиллаж, амьдарсан хүнлэг, ардчилсан нийгмийг цогцлоохыг ЭРХЭМ ЗОРИЛГО болгож,

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрт санал авах “БҮТЭН АРДЧИЛАЛ” аяныг бүсчилсэн хөгжлийн хэлбэрээр улс, орон даяар зохион байгуулж, аймаг, дүүргийн гишүүд, дэмжигчид, бүх намын хороо, иргэний нийгмийн төлөөлөл, мэргэжлийн холбоод, төрийн бус байгууллагуудаас авсан саналуудыг үндэслэн:

Төв аймгийн Сэргэлэн сумын Ардчилсан нам 2024 оны Орон нутгийн сонгуульд стратегийн 4 бүлэг бүхий БҮТЭН МОНГОЛ – БҮРЭН АРДЧИЛАЛ Эрчимт хөгжлийн төлөвлөгөөг танилцуулж байна.

НЭГ. БҮТЭН МОНГОЛ

1.1. Иргэдэд чиглэсэн хөгжлийн бодлого

Төв аймгийн Сэргэлэн суманд ажиллаж амьдарч байгаа салбар бүрийн иргэдэд чиглэсэн хөгжлийн бодлогын хүрээнд хэрэгжүүлэх арга хэмжээ.

- 1.1.1. “Өрх бүр баялаг бүтээгч” хөтөлбөрийг үе шаттай хэрэгжүүлнэ. Экспортод чиглэсэн жижиг, дунд үйлдвэрлэлийг дэмжин ажиллана.
- 1.1.2. Иргэн, аж ахуйн нэгжийн төрөөс авах үйлчилгээг цахим хэлбэрт шилжүүлэх арга хэмжээг дэмжинэ.
- 1.1.3. Хөдөө аж ахуйн гаралтай ~~түүхий эдийг~~ боловсруулах, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, жижиг дунд хөнгөн үйлдвэрлэлийг дэмжин ажиллаж, иргэдийн бодит орлогыг нэмэгдүүлнэ.
- 1.1.4. Малчдын хамтын оролцоонд тулгуурлан бэлчээр нутгийн тогтвортой ашиглалтыг хангаж, доройтсон бэлчээрийн 30-аас доошгүй хувийг сэргээнэ.
- 1.1.5. Бүсчилсэн хөгжлийн хөтөлбөрт тулгуурлан малчин өрхийг дэмжин “Малжуулах хөтөлбөр”-ийг орон нутагт хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.6. Бүсчилсэн хөгжлийн хөтөлбөрт тулгуурлан Газар тариалангийн бүс нутагт усалтын системийн менежментийг боловсронгуй болгож, тариалан эрхлэгч, хүнсний ногоо тариалагчдыг ~~бодлогоор дэмжинэ~~ ⁴¹¹⁷¹⁴⁴⁵²² _{НЦАА0064 9600493}
- 1.1.7. Малын эмч нарын ур чадварыг дэмжих замаар нэгж малд ногдох мал эмнэлгийн үйлчилгээний чанарыг сайжруулна.
- 1.1.8. Төрийн албанаас эрт тэтгэвэрт гарч буй иргэд жижиг, дунд, бичил бизнесийн салбарт ажиллах, баялаг бүтээх боломжийг бүрдүүлнэ.
- 1.1.9. Бүх шатны төрийн албан хаагчдыг эрхэлдэг ажлынхаа чиглэлээр сурч боловсрохыг дэмжиж, жил бүр сургалтад хамруулна.
- 1.1.10. Чөлөөт өрсөлдөөний зарчимд нийцүүлэн мэргэжлийн соёл, урлагийн байгууллагуудад нэмэлт орлого олох боломж, нөхцөлийг бүрдүүлнэ.
- 1.1.11. Тусгай хэрэгцээт хүний асран хамгаалагчдыг дэмжих бодлого хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.12. Тусгай хэрэгцээт хүүхэд, иргэдэд зориулсан сэргээн засах, хөгжлийн цогцолбор төвийг орон нутагт байгуулна.
- 1.1.13. Эмнэлгүүдэд тусгай хэрэгцээт хүнд зориулсан орчин бий болгоно.
- 1.1.14. Үйлчилгээний газар, шинээр баригдаж байгаа барилга байгууламж, явган хүний зам, гэрлэн дохиог хөгжлийн бэрхшээлтэй хүн чөлөөтэй зорчих олон улсын стандартын шаардлагад нийцүүлж өөрчилнө.
- 1.1.15. Хүүхэд хөгжлийн чиглэлээр байгууллагуудын үйл ажиллагааг дэмжиж ажиллана.
- 1.1.16. Хүүхэд харах үйлчилгээг хөгжүүлэх, цэцэрлэгийн хүртээмжийг нэмэгдүүлэх замаар эмэгтэйчүүдийн хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжинэ.
- 1.1.17. Өрх, суманд үзүүлэх 0-5 насны хүүхдийн тусламж, үйлчилгээг чанаржуулах, хүртээмжийг сайжруулах, хөхөөр хооллолтыг дэмжих “эрүүл, чийрэг хүүхэд” хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.18. Хүүхэд нэг бүрийг хөгжүүлэх сургуулийн өмнөх болон бага, дунд боловсролын “цөм” хөтөлбөрийг үргэлжлүүлж, иргэний нийгмийн байгууллага, гэр бүлийн оролцоог өргөжүүлнэ.
- 1.1.19. Дотуур байрны орчин, нөхцөлийг сайжруулах төсөл хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.20. Хүүхдэд тулгарч буй дээрэлхэх, үе тэнгийнхний дарамт, шахалт болон эрүүл мэнд, сэтгэцийн бусад сорилт, бэрхшээлтэй холбоотой асуудлуудыг шийдвэрлэхэд чиглэсэн төсөл хэрэгжүүлнэ.

- 1.1.21. Хүүхдийг цахим дарамт, мөлжлөг, зохисгүй контент зэрэг цахим гэмт хэрэг, аюулаас хамгаалах үйл ажиллагаа, оролцогч талуудын уялдаа холбоог сайжруулна.
- 1.1.22. Мэргэжлийн боловсролын сургуулиудад хөдөлмөрийн зах зээлийн хэрэгцээнд нийцсэн нарийн мэргэжлээр төгссөн оюутан сурагчдыг орон нутагт үйл ажиллагаа явуулж байгаа аж ахуй нэгж байгууллага, төсөл хөлбөрүүдэд ажлын байранд зуучлах ажлыг тогтмол зохион байгуулна.
- 1.1.23. Залуучууд боловсрол эзэмшихэд туслах, хүртээмжийг нэмэгдүүлэх зорилгоор тэтгэлэг олгож буй аж ахуйн нэгж, хувь хүнийг урамшуулах, дотоодын тэтгэлгийн тоог нэмэгдүүлэх төсөл хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.24. Орон нутагт ажиллаж буй залуучуудыг дэмжих хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.25. Гэр бүлийн гишүүн бүрт гэр бүлийн боловсрол олгох “Монгол гэр бүл” боловсролын хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.26. Ажил, хөдөлмөр эрхлэх, санхүү, бизнесээ өргөжүүлэх, амьдрах орчноо хамтдаа сайжруулах мэдлэг, ур чадварын сургалт, зөвлөмжөөр хангагдах боломжийг бий болгоно.
- 1.1.27. Ахмадын сургалтын төв байгуулж, дахин ур чадваржуулах, хөдөлмөрийн чадварт нь тулгуурлан дахин ажил хөдөлмөр эрхлэх боломжийг дэмжинэ.
- 1.1.28. Ахмадын эрүүл мэндийн тогтолцоог сайжруулах хүрээнд спортоор хичээллэх орчин нөхцлийг бүрдүүлэх ажлыг дэмжиж, төрөл бүрийн ахмадын тэмцээн уралдаануудыг дэмжиж ажиллана.
- 1.1.29. Иргэд өөрийн өмчилж авсан хашааны газар дээр айл, хөрш, гудамжаараа нэгдэн төлөвлөлт хийж, инженерийн дэд бүтцэд бүрэн холбогдсон амины орон сууц болгон дахин төлөвлөх ажлыг иргэдийн оролцоонд тулгуурлан хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.30. Дугуйн болон явган алхалтын замын сүлжээг бий болгоно.
- 1.1.31. Орчноо ногооруулсан иргэд, аж ахуйн нэгжийг урамшуулах тогтолцоог бий болгоно.
- 1.1.32. Малчин өрх жуулчид хүлээн авах үйл ажиллагааг дэмжиж, малчдад дээрх чиглэлээр мэдлэг, ур чадварыг нэмэгдүүлэх хөтөлбөр зохион байгуулна.

ХОЁР. СЭРСЭН МОНГОЛ

2.1. ЦОГЦ БОЛОВСРОЛ

XXI зууны өрсөлдөх чадвар бүхий шинэ Монгол хүнийг бий болгохуйц, Монгол хүний төрөлхийн давуу талд түшиглэсэн боловсролын монгол загварыг бүтээнэ.

Боловсролын монгол загвар нь дэлхийн боловсролын шилдэг практик, нотлогдсон сайн туршлагуудыг өөрийн онцлог, давуу талуудаар цааш баяжуулан хөгжүүлсэн, одоо хуримтлагдсан асуудлыг шийдвэрлэх суурь реформын шинжтэй, ирээдүйн сорилтуудыг давахуйц, хангалуун сайхан амьдрах эрхийг баталгаажуулсан, ардчиллын үнэт зүйлс, үндэсний өв уламжлалыг агуулсан байна.

- 2.1.1.1. Нийгмийн хариуцлагын хүрээнд “Хүүхэд бүрт компьютер” хөтөлбөр хэрэгжүүлэх санал, санаачилгыг дэмжинэ.
- 2.1.1.2. Хүүхэд бүрийг хөгжүүлж, бүтээлч сэтгэлгээтэй, өөртөө итгэлтэй, Монгол орныхоо байгаль, түүх, үндэсний хэл, соёл, уламжлалаар бахархдаг хүмүүжил олгох хөтөлбөрийг сэргээн сайжруулж, үргэлжлүүлнэ.
- 2.1.1.3. Хичээлээс гадуурх сургалт, дугуйлангийн хамрагдалтыг 75 хувьд хүргэж,

суралцагчийн сонирхол, чадварыг нээн хөгжүүлэх сонгон, секц, дугуйлангийн үйл ажиллагааг өргөтгөнө.

- 2.1.1.4. Багшийн үндсэн ажил буюу суралцах үйл ажиллагааг нэмэгдүүлж, шаардлагагүй бусад ажлыг эрс багасгана.
- 2.1.1.5. Бүхий л салбарын орчин үеийн дэвшилтэд технологиудад суурилсан бүтээлч шинэлэг санал санаачилгуудыг дэмжиж, иргэдээ орчин үеийн технологийн овсгоотой хэрэглэгч байлгах үүднээс бүх төрлийн шинэлэг технологиудын дэвшлүүдийг танилцуулах сургалт, уулзалт, арга хэмжээнүүдийг тогтмол санаачлан хэрэгжүүлж иргэдээ дэмжиж хамтран ажиллана.

2.2. ЭРҮҮЛ МЭНД – ЭРХЭМ БАЯЛАГ

Монгол Улсын эрүүл мэндийн тогтолцооны үндсийг бүрдүүлэх хүний нөөц, эм, оношлуур, тоног төхөөрөмж, эмнэлзүйн удирдамж, эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээний стандарт, технологи, мэдээллийн систем, удирдлага, тохирон байгуулалт, менежмент, санхүүжилт бүх түвшинд уялдаагүйгээс гадна иргэдийн эрүүл мэндийг хамгаалах, дэмжих, сайжруулахад бүрэн нийцэхгүй байгаагаас шалтгаалан тулгамдсан олон асуудлууд үүсээд байна.

Иргэдийн халдварт болон халдварт бус өвчлөл, нас баралт болон эх, нярайн эндэгдлийг бууруулж, бүх нийтийн эрүүл мэндийн нэгдсэн нэг хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ. Иргэдийг эрүүл байлгах, шинэчлэл хийхдээ өвдөхөөс өмнө урьдчилан сэргийлэхэд болон эрүүл мэндийн боловсролыг сайжруулахад түлхүү анхаарч ажиллана.

Эмнэлгүүдийг гүйцэтгэлд нь үндэслэн бие даалгаж, чанар, үр дүнг дээшлүүлнэ. Иргэд болон мэргэжлийн шинжээчдийг мэдээллээр ханган шийдвэр гаргах үйл ажиллагаанд оролцуулна. Эрүүл мэндийн даатгалын байгууллагын гүйцэтгэлийг сайжруулж, даатгуулагчдын өмнө үүрэх хариуцлага, үйл ажиллагааг ил тод, нээлттэй болгох замаар даатгуулагчдын сэтгэл ханамжийг сайжруулна.

- 2.2.1.1. Бага насны хүүхдийн хөгжлийн хоцрогдол, хөгжлийн бэрхшээлийг эрт илрүүлэх, оношлох, хүүхэд бүрт тохирох шаардлагатай сэргээн засах хөгжлийн үйлчилгээ үзүүлдэг болно.
- 2.2.1.2. Гэмтэл, ослыг бууруулахад байгууллагуудын хоорондын хамтын ажиллагааг идэвхжүүлж, нийт нас баралтын хэмжээг эрс бууруулна.
- 2.2.1.3. Нийтийн биеийн тамирыг хөгжүүлэх шинэ хөтөлбөр боловсруулж, хэрэгжүүлнэ.
- 2.2.1.4. Явуулын эмнэлгийн чанаржуулахад анхаарч, өрх, сум, багийн эрүүл мэндийн төвийн тусламж, үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг сайжруулна.

2.3. БИЗНЕС, ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТ

Бизнес, хөдөлмөр эрхлэлтийг бүх талаар дэмжиж, дундаж давхаргын эгнээг тэлнэ.

- 2.3.1. Шинээр гарааны бизнес эрхэлж буй иргэдийг дэмжих үүднээс цаг үеийн нөхцөл байдалд нь тохирсон үүсч болзошгүй эрсдэл, давуу тал, бодит боломжуудыг тодорхойлж, хэрэгцээг зөвлөгөө мэдээллүүдийг хүргэж, тогтвортой бизнес болгон төлөвшүүлэхэд дэмжиж бойжуулах үүднээс төсөл хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж ажиллана.
- 2.3.2. Ажил олгогчдын эрэлт, хэрэгцээнд нийцсэн, хөдөлмөрийн зах зээлийн эрэлт, нийлүүлэлтийг бүрэн хангах мэргэжилтэн бэлтгэх нөхцөлийг бүрдүүлнэ.
- 2.3.3. Цагаар ажиллах, гэрээр ажиллах, зайнаас ажиллуулах, сүлжээний маркетинг бүхий бараа, үйлчилгээний борлуулалт хийх зэрэг хөдөлмөр эрхлэлтийн олон

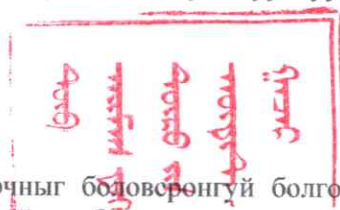

- хэлбэрийг дэмжих замаар эмэгтэйчүүд, оюутан, залуучууд, ахмад настан, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжинэ.
- 2.3.4. Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн болон үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх бодлого, зохицуулалтыг сайжруулах, урьдчилсан сэргийлэх үйл ажиллагааг төр, хувийн хэвшлийн хүрээнд хамтран зохион байгуулна.

ГУРАВ. БҮТЭЭЛЧ МОНГОЛ

Худалдаа, аж үйлдвэр, уул уурхай, боловсруулах үйлдвэр, тээвэр, хоол хүнс, мэдээлэл харилцаа, санхүү, даатгал, нийгмийн хамгаалал, соёл, урлаг, аялал жуулчлалын зэрэг салбар бүрийн бодлогыг оновчтой тодорхойлж, тулгамдаж буй асуудлуудыг шийдвэрлэнэ.

3.1 УУЛ УУРХАЙН САЛБАР

- 3.1.1 Бичил уурхайн эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгож, шаардлага хангасан зарим нөхөрлөл, хоршоог уул уурхайн олборлолтын аж ахуйн нэгж хэлбэрээр албажуулан хууль бус олборлогчдод тавих төрийн хяналтын тогтолцоог сайжруулна.
- 3.1.2 Хариуцлагатай уул уурхайн зарчмын дагуу нөхөн сэргээлт, хаалтын асуудлыг тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч аж ахуйн нэгж бүрэн хариуцан гүйцэтгэдэг болгоно.
- 3.1.3 Байгалийн баялгаас орж буй орлого, төсөв, тендерийг иргэдээр хэлэлцүүлдэг тогтолцоог шинэ шатанд гаргана

3.2 БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРИЙН САЛБАР

- 3.2.1 Хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүний боловсруулах үйлдвэрлэлийг дэмжих, санхүүжилтийн найдвартай тогтолцоог бий болгох, олон улсын стандартыг нутагшуулах, экспортлох цогц арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ.
- 3.2.2 Эрдэс баялгийн болон малын гаралтай түүхий эд боловсруулах, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, хөдөө аж ахуй, хүнд, хөнгөн үйлдвэрлэлийг хөгжүүлж, ажлын байр бий болгоно.
- 3.2.3 Малаас гарч буй түүхий эд, арьс шир, ноос ноолуур боловсруулах үйлдвэрлэлийн төвүүдийг бодлогоор дэмжинэ.

3.3 ТЭЭВРИЙН САЛБАР

- 3.3.1 Аймаг, сум, хот хоорондын зорчигч тээврийн үйлчилгээг чөлөөт өрсөлдөөнд шилжүүлж, дагаж мөрдөх стандартыг сайжруулна.
- 3.3.2 Нийтийн тээврийн үйлчилгээг сайжруулж, цаг үеийн нөхцөл байдалд уялдуулж, маршрутыг шинэчлэн стандартыг сайжруулна.

3.4 ХООЛ, ХҮНС ҮЙЛДВЭРЛЭЛИЙН САЛБАР

- 3.4.1 Бүсчилсэн хөгжлийн бодлогын хүрээнд жимс, жимсгэнэ, нарийн ногоо, хүнсний ногоо тариалах болон хүлэмжийн газар олгох, ашиглахад уян хатан бодлого баримталж, гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

3.5 НИЙГМИЙН ХАМГААЛЛЫН САЛБАР

- 3.5.1 Төр засгийн үйлчилгээг тэгш хүртээмжтэй болгож төр болон хөдөлмөр эрхлэлт, хувийн хэвшилд ажил хөдөлмөр эрхэлж буй иргэдийг нам улс төрийн сонголт, үзэл баримтлалаас шалтгаалан талцуулж гадуурхах үйл ажиллагааг таслан зогсоох арга хэмжээнүүдийг хэрэгжүүлнэ.
- 3.5.2 Ядуурлыг бууруулах хөтөлбөрийг баг, хороо, сум, дүүрэг, аймаг, нийслэлийн түвшинд тодорхой зорилт, шалгуур үзүүлэлтээр гаргаж, холбогдох байгууллагуудын үйл ажиллагааг уялдуулна.
- 3.5.3 Бага орлоготой, ядуу өрхийн хөдөлмөрийн насны иргэдийг хөдөлмөрт бэлтгэх, ур чадвар эзэмшүүлэх хөтөлбөрт хамруулах, ажлын байранд зуучлах тогтолцоог бүрдүүлнэ.

3.6 СОЁЛ, УРЛАГИЙН САЛБАР

- 3.6.1 Хувь хүний эрх чөлөө, ардчилал, чөлөөт эдийн засгийн ач холбогдлыг таниулах хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 3.6.2 Археологийн болон түүх, соёлын дурсгалт газрын хамгаалалтын зэрэглэл, ангиллыг шинэчилж, соёлын өвийг хамгаалагч, харгалзагчтай байх тогтолцоог бий болгоно.

3.7 АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛ

- 3.7.1 Гадаад, дотоодын аялал жуулчлалыг дэмжих үүднээс сумын нутаг дэвсгэрээр дамжин өнгөрч буй иргэд болон гэр бүл, хамт олон, найз нөхөдтэй хамтран, зорьж ирэх хүмүүсийн тоог нэмэгдүүлэх зорилтын хүрээнд чөлөөт цагаа тав тухтай өнгөрүүлэх цогцолбор бүхий орчныг төлөвлөж, үе шаттай хэрэгжүүлж ажиллана.
- 3.7.2 “Шүршүүр - жорлон” хөтөлбөрийг үйл ажиллагаа явуулж байгаа шатахуун түгээх станц болон өргөн хэрэглээний бараа, бүтээгдэхүүний дэлгүүрүүдэд санал болгож, хамтран хэрэгжүүлнэ.
- 3.7.3 Жуулчдад чанартай үйлчилгээ үзүүлэх аялал жуулчлалын дэд бүтцэд хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлнэ.
- 3.7.4 Өвлийн аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх чиглэлээр гаргасан санал санаачилга, хөтөлбөр, арга хэмжээг бодлогоор дэмжиж, орчин үеийн цанын өвлийн баазыг хувийн хэвшилтэй хамтран хэрэгжүүлнэ.
- 3.7.5 Гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтыг орон нутаг руугаа чиглүүлэх санал санаачилгыг өрнүүлж, Тэрбум мод үндэсний хөтөлбөрийн хүрээнд сумандаа мод тарих, зүлэгжүүлэх байдлаар шинээр цэцэрлэгт хүрээлэн бүхий төгөл байгуулах төслүүдийг хэрэгжүүлнэ.

ДӨРӨВ. ӨРИЙН ДАРАМТГҮЙ МОНГОЛ

Ардчилал төгс хөгжих суурь нөхцөл, улс орны тусгаар тогтнолын баталгаа бол эдийн засаг нь бат бэх, иргэд нь хангалуун амьдрах орчин юм. Эдийн засаг хүчтэй байснаар иргэд үнийн дарамт, өрийн дарамтад боомилогдсон хямралт байдлаас гарна.

Эдийн засаг тэлсэн ч өсөлт тогтворгүй байна. Уул уурхайн салбарын үйлдвэрлэл нэмэгдэхийн хэрээр хувийн хэрэглээ эргэж, төсвийн зардлын тэлэлт эдийн засгийн өсөлтийг

голлон тодорхойлж байна. Уул уурхайн түүхий эдийн экспорт огцом тэлсний үр дүнд бий болж байгаа эдийн засгийн эерэг нөхцөл байдлыг цаашид тогтвортой хадгалахын тулд эдийн засгийг төрөлжүүлэх, түүхий эдийн үнийн хэлбэлзэлд тэсвэртэй байдлыг бэхжүүлэхэд чиглэсэн бүтцийн өөрчлөлт, бодлогыг үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлэх шаардлагатай. Эдийн засгийг өрийн дарамтаас гаргахын тулд:

Төсвийн сахилга батыг сайжруулж, Засгийн газрын зардлыг танан, халамж, дэмжлэг, татаас зэрэг шилжих төлбөрүүдийг бууруулах санхүүгийн бодлогыг хэрэгжүүлэн, татварын хэмжээг бууруулах бодлого баримтална.

Зам, тээвэр, эрчим хүч, сэргээгдэх эрчим хүч, ус, дулаан хангамж, мэдээлэл, харилцаа холбоо зэрэг олон төрлийн дэд бүтцийн хөгжлөөр Монгол Улс хоцрогдолтой байна. Хөгжлийг дэмжих үр ашигтай дэд бүтцийг орчин үеийн стандартад нийцүүлэн бүтээн байгуулах нь Ардчилсан намын Засгийн газрын гол зорилтуудын нэг байх болно. Үүний тулд төсвийн оновчтой шийдвэр гаргаж, төр, хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагааг хослуулан хэрэгжүүлнэ.

Дэд бүтцийн хөгжлийн зорилтуудыг Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогод нийцүүлэн гаргана.

Бид Монголын эдийн засаг илүү тогтвортой, хуримтлалд суурилсан эрүүл өсөлтөөр урагшлах эдийн засгийн реформын бодлогыг хэрэгжүүлнэ.

4.1 АЖ ҮЙЛДВЭРИЙН ХӨГЖИЛ, БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРҮҮД

- 4.1.1. Инноваци, өндөр технологи, нэмүү өртөг шингэсэн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл, үйлчилгээ, дахин боловсруулах болон бүтээлч аж үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх хувийн хэвшлийн санал, санаачилгыг дэмжинэ.
- 4.1.2. Одоо ашиглаж байгаа болон ашиглахад бэлэн байгалийн түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын орд, цементийн үйлдвэрүүдийг түшиглэн барилгын материалын үйлдвэрлэлийг дэмжинэ.

4.2 БАРИЛГА, ХОТ БАЙГУУЛАЛТ, ГАЗРЫН ХАРИЛЦАА

- 4.1.1. Хүн амыг орон сууцжуулах зорилтын хүрээнд дараах чиглэлээр орон сууцны бодлого хэрэгжүүлнэ. Үүнд:

- “Тогтвортой орлого бүхий орон сууц” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж, аймаг, сумын төвүүдэд орон сууцыг хүн амын зорилтот бүлэгт тааламжтай нөхцөлөөр бүтээн байгуулах хувийн хэвшлийн санал, санаачилгыг дэмжинэ;
- Төр, хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагааны хүрээнд аж ахуйн нэгжүүдэд дэмжлэг үзүүлэх замаар түрээсийн орон сууцны фонд бий болгоно.
- Хашаандаа амины тохилог орон сууц барих санаачилгыг дэмжинэ.
- Хууль бусаар газар олголт хийгдсэн газруудыг иргэдтэйгээ хамтран шалган тогтоож, гомдол маргаантай холбоотой асуудлыг судлан цэгцэлж, хуулийн хүрээнд зохих арга хэмжээг авч дахин төлөвлөж, орон нутгийн иргэддээ шинээр газар авах боломжийг бүрдүүлнэ.
- Гэр хорооллын инженерийн дэд бүтэц (цэвэр ус, бохир ус ариутгах татуурга, интернэтийн шилэн кабель)-д холбож, халаалтыг төвлөрсөн болон сэргээгдэх эрчим хүчний эх үүсвэртэй амины орон

сууц болгон дахин төлөвлөх ажлыг иргэдийн оролцоотой хэрэгжүүлж, амьдран суух байшингаа барихад урт хугацаатай, хүү багатай, орон сууцны ипотекийн зээлээр санхүүгийн дэмжлэг үзүүлж ажиллана.

- Гэр хорооллын инженерийн шугам сүлжээнд холбогдох хэрэгсэл үйлдвэрлэх, нийлүүлэх төсөл хөтөлбөрүүдийг орон нутаг хөгжүүлэх сангаас дэмжлэг үзүүлнэ.
- Иргэдийн эрүүл, аюулгүй орчинд ажиллаж, амьдрах таатай нөхцөлийг бүрдүүлэх зорилгоор сумдын ерөнхий төлөвлөгөө, зураг төслийг иргэдийн оролцоонд тулгуурлан боловсруулж, дэд бүтэцжүүлэх ажлыг хэрэгжүүлнэ.

4.1.2. Хот, суурин газрын хүнсний нийтийн хэрэглээний малыг зөвхөн үйлдвэрийн аргаар нядалж боловсруулах стандартыг бүрдүүлж, энэ чиглэлд хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

4.1.3. Хүнсний аюулгүй байдлын найдвартай статистик мэдээллийн системийг нэвтрүүлж, хүнсний бүтээгдэхүүний хяналтын тогтолцоог шинэчилнэ. Хэрэглэгчдийн оролцоог нэмэгдүүлж, лабораториудыг хувийн хэвшилд шилжүүлнэ.

4.2. ДЭД БҮТЦИЙН ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

4.2.1. Ус

4.2.1.1. Гүний усны хэрэглээг гамнах төсөл хэрэгжүүлнэ.

4.2.1.2. “Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөн болон цөлжилттэй тэмцэх ажлын хүрээнд сум бүрт 50 - 100 га ногоон байгууламж бий болгоно.

4.2.1.3. Сансарын интернэтийг малчдад бүрэн нэвтрүүлж, мал маллах ажилд технологийн ололтыг нэвтрүүлнэ.

4.2.2. Хөдөө аж ахуй, Мал аж ахуйн салбар

4.2.2.1. “Хариуцлагатай, чинээлэг малчин” хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.

4.2.2.2. Мал, малын гаралтай бүх төрлийн түүхий эд, бүтээгдэхүүний үнэ цэнийг нэмэгдүүлж, эдийн засгийн эргэлтийг хурдасгах замаар малчдын амьжиргаа, орлогыг дээшлүүлэх нөхцөл бүрдүүлнэ.

4.2.2.3. Малын тэжээлийн үйлдвэрлэлийн бизнес эрхлэхэд чиглэсэн хувийн хэвшлийн санаачилгыг урамшуулан дэмжиж, малын таримал тэжээлийн тариалалтыг төрийн бодлоготой уялдуулан нэмэгдүүлнэ.

4.2.2.4. Өндөр ашиг шимтэй үндэсний болон дасан зохицох чадвартай гадаадын үржлийн малыг өсгөн бойжуулах үржлийн аж ахуйг хөгжүүлж, малчдад чанартай, таваарлаг малтай болох боломжийг бүрдүүлнэ.

4.2.2.5. Мах, сүү, шувуу, зөгийний эрчимжсэн фермерийн аж ахуй эрхлэх иргэн, аж ахуйн нэгжийг хөрөнгө оруулалтыг бүсчилсэн хөгжлийн бодлоготой уялдуулан зээлийн бодлогоор дэмжинэ.

4.2.2.6. Мах, махан бүтээгдэхүүнийг бэлтгэх цехийн үйл ажиллагааг дэмжиж ажиллана.

4.2.2.7. Малын гаралтай хоёр дахь түүхий эдийг хаягдалгүй боловсруулах, өндөр уургийн агууламжтай түүхий эд үйлдвэрлэх чиглэлд хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

4.2.2.8. Өвлийн хүлэмжийн, мал, амьтны фермийн барилга байгууламжид хөрөнгө оруулах 15 хүртэлх жилийн моргейжийн зээлийн хэлбэрийг нэвтрүүлж, орон

- нутагт ажлын байрыг нэмэгдүүлнэ.
- 4.2.2.9. Гахай, махны болон өндөгний тахианы хувийн хэвслийн хөрөнгө оруулалтын зээл дэмжлэг үзүүлж, дотоодын үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлнэ.
- 4.2.2.10. Эрсдэл бүхий нөхцөлөөс урьдчилан сэргийлэх тохиолдол бий болсон үед малчдад худалдан борлуулж, эргэлтэд оруулах зорилготой өвс, тэжээлийн нөөцийн фондын тогтолцоог бий болгоно.

4.3.3 Газар тариалангийн салбар

- 4.3.3.1 Мах, хүнсний ногоо, нарийн ногооны төрөлжсөн хүлэмж, зоорь агуулахыг олноор байгуулахад чиглэж, иргэдээ дэмжиж ажиллана.

**ТӨВ АЙМАГ ДАХЬ
ТӨРИЙН АУДИТЫН ГАЗАР**

41100, Төв аймаг, Зуунмод сум
Утас: 70272582, Цахим шуудан: tuv@audit.gov.mn
Цахим хаяг: www.audit.mn

2024-0805 № 01/478
танай _____-ны № _____-т

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөр хуульд заасан
шаардлагад нийцсэн талаарх дүгнэлт

Төрийн аудитын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.3, Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.5, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.4-т заасан Төрийн аудитын байгууллагын бүрэн эрхийн хүрээнд Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох Төв аймгийн Угтаалцайдам сумын "Ардчилсан нам"-ын сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянаж, дүгнэлт гаргалаа.

Үүрэг хариуцлагын талаарх мэдээлэл

Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох нам, эвсэл нь сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрөө Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль болон Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, УИХ-аас баталсан хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичигт нийцүүлэн боловсруулж, санхүүгийн тодорхой эх үүсвэр шаардсан зорилт, арга хэмжээг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах зардлын талаарх тооцоо, судалгааг гарган хуульд заасны дагуу дүгнэлт гаргуулах үүрэг хүлээнэ.

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийн дүгнэлтийн үндэслэл

Төрийн аудитын байгууллага нь Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох нам, эвслийн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянан үзэхдээ Төрийн аудит MNS 6817-1:2020 Төрийн аудит. Тулгуур зарчим, MNS 6817-6:2020 Төрийн аудит. Нийцлийн аудитын зарчим, MNS 6817-8:2020 Төрийн аудит. Нийцлийн аудит стандартыг удирдлага болгон Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль болон Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, УИХ-аас баталсан хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичиг, Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн 2024 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, 2025-2026 оны төсвийн төсөөллийн тухай хууль, холбогдох байгууллагаас авсан тайлан, судалгаа, мэдээллийг тус тус шалгуур болгон авч үзсэн.

Дүгнэлт

Төв аймгийн Угтаалцайдам сумын "Ардчилсан нам"-ын Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцохоор ирүүлсэн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийн зорилт, арга хэмжээ нь Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.3, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.3 дахь хэсэг, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд заасан тусгай шаардлагад тус тус нийцсэн байна.

Төв аймгийн Угтаалцайдам сумын "Ардчилсан нам"-ын мөрийн хөтөлбөр *МД* хуудас/-ийг хавсаргав.

Хувийг: Угтаалцайдам сумын Ардчилсан намын хороонд

ДАРГА,
ТЭРГҮҮЛЭХ АУДИТОР

Ц.ХИШИГЖАРГАЛ

019020830

ОРОН НУТГИЙН 2024 ОНЫ ЭЭЛЖИТ СОНГУУЛЬД ТӨВ АЙМГИЙН
УГТААЛЦАЙДАМ СУМЫН АРДЧИЛСАН НАМААС ДЭВШҮҮЛЖ БУЙ
МӨРИЙН ХӨТӨЛБӨР

БҮТЭН МОНГОЛ
БҮРЭН АРДЧИЛАЛ "9+90+900"
ЭРЧИМТ ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Угтаалцайдам сум
2024 он

АГУУЛГА

Contents

<u>ЭРЧИМТ ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ</u>	1
<u>НЭГ. БҮТЭН МОНГОЛ</u>	4
<u>ХОЁР.СЭРСЭН МОНГОЛ</u>	5
2.1. <u>ЦОГЦ БОЛОВСРОЛ</u>	5
2.2. <u>ЭРҮҮЛ МЭНД-ЭРХЭМ БАЯЛАГ</u>	6
2.3. <u>БИЗНЕС, ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТ</u>	6
<u>ГУРАВ.БҮТЭЭЛЧ МОНГОЛ</u>	7
3.1. <u>УУЛ УУРХАЙН САЛБАР</u>	7
3.2. <u>БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРИЙН САЛБАР</u>	7
3.3. <u>ТЭЭВРИЙН САЛБАР</u>	7
3.4. <u>ХООЛ, ХҮНС ҮЙЛДВЭРЛЭЛИЙН САЛБАР</u>	7
3.5. <u>НИЙГМИЙН ХАМГААЛЛЫН САЛБАР</u>	8
3.6. <u>СОЁЛ, УРЛАГИЙН САЛБАР</u>	8
3.7. <u>АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛ</u>	8
<u>ДӨРӨВ.ӨРИЙН ДАРАМТГҮЙ МОНГОЛ</u>	8
4.1. <u>АЖ ҮЙЛДВЭРИЙН ХӨГЖИЛ, БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРҮҮД</u>	9
4.2. <u>БАРИЛГА, ХОТ БАЙГУУЛАЛТ, ГАЗРЫН ХАРИЛЦАА</u>	9
4.2. <u>ДЭД БҮТЦИЙН ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ</u>	10

ӨМНӨТГӨЛ

Монгол Улсын тусгаар тогтнол, Үндэсний эрх ашиг, Үндсэн хуульт ардчиллаа хамгаалан бэхжүүлж, хувь хүний эрх чөлөө, хуулийн засаглал, чөлөөт зах зээл, иргэний нийгмийн зарчимд суурилсан тогтвортой хөгжлийн төлөөх баруун төвийн намын хувьд,

АРДЧИЛСАН НАМ ӨНӨӨГИЙН ЭДИЙН ЗАСАГ, УЛС ТӨРИЙН НӨХЦӨЛ БАЙДЛЫГ ДАРААХ БАЙДЛААР ДҮГНЭЖ БАЙНА:

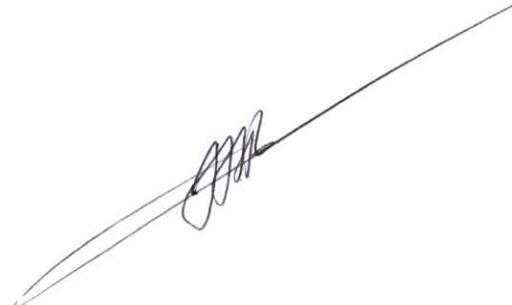
- Эдийн засаг томорсон гэх ч иргэдийн орлого, худалдан авах чадвар нэмэгдээгүй;
- Валютын нөөц нэмэгдсэн гэх боловч төгрөгийн ханш суларсан;
- Монгол Улсын иргэн бүр 33.0 сая төгрөгийн өртэй болсон;
- Туг хийсгэж, тууз хайчлаад, томоохон бүтээн байгуулалт ганцыг ч хийгээгүй. Дарханы замыг дуусгаж чадаагүй;
- Цахилгааны доголдол, шатахууны хомсдол тогтмол бий болж, эрчим хүчний асуудал үндэсний аюулгүй байдалд нөлөөлөх болсон;
- Авлигын индексээр 180 улсаас 121 дүгээрт бичигдэж, 2015 оноос хойш 49 байраар ухарсан;
- Монголчуудын 28.8 хувь нь ядуурлын шугамаас доогуур, 21.4 хувь нь ядуурлын шугамд ойр амьдрах болсон. Хүн амын талаас илүү хувь нь ядууралд өртсөн улс болж, дампуурлын ирмэгт тулсан;
- Цар тахлын улмаас боловсролын хоцрогдол газар авч, энэ үзүүлэлтээр мөн л дэлхийд сүүл мушгих болсон;
- Шударга шүүмжлэл хэлсэн хүн бүрийг баривчилж, хорьдог болсон;
- Агаарын бохирдлын улмаас хорт хавдрын нялгтаант нас баралт эрс нэмэгдсэн.

ТИЙМ УЧРААС, 2016-2024 ОНЫГ БИД АЛДАГДСАН 8 ЖИЛ ХЭМЭЭН ДҮГНЭЖ БАЙНА.

Алдагдсан 8 жилийг дүгнэсний үр дүнд алдааг засч, Монгол Улсын эдийн засаг эрчимтэй хөгжсөн, хуулийн засаглал, шударга ёс тогтсон, хүн бүр ажил, хөдөлмөр эрхлэн, орлого нь амьдрал ахуйд хүрэлцсэн, эрүүл, аюулгүй орчинд ажиллаж, амьдарсан хүнлэг, ардчилсан нийгмийг цогцлоохыг ЭРХЭМ ЗОРИЛГО болгож,

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрт санал авах “БҮТЭН АРДЧИЛАЛ” аяныг бүсчилсэн хөгжлийн хэлбэрээр улс, орон даяар зохион байгуулж, аймаг, дүүргийн гишүүд, дэмжигчид, бүх намын хороо, иргэний нийгмийн төлөөлөл, мэргэжлийн холбоод, төрийн бус байгууллагуудаас авсан саналуудыг үндэслэн:

Төв аймгийн Угтаалцайдам сумын Ардчилсан нам 2024 оны Орон нутгийн сонгуульд стратегийн 4 бүлэг бүхий БҮТЭН МОНГОЛ – БҮРЭН АРДЧИЛАЛ Эрчимт хөгжлийн төлөвлөгөөг танилцуулж байна.

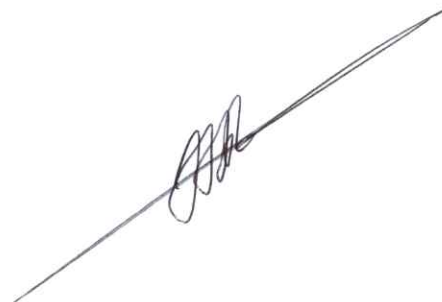

НЭГ. БҮТЭН МОНГОЛ

1.1. Иргэдэд чиглэсэн хөгжлийн бодлого

Төв аймгийн Угтаалцайдам суманд ажиллаж амьдарч байгаа салбар бүрийн иргэдэд чиглэсэн хөгжлийн бодлогын хүрээнд хэрэгжүүлэх арга хэмжээ.

- 1.1.1. “Өрх бүр баялаг бүтээгч” хөтөлбөрийг үе шаттай хэрэгжүүлнэ. Экспортод чиглэсэн жижиг, дунд үйлдвэрлэлийг дэмжин ажиллана.
- 1.1.2. Иргэн, аж ахуйн нэгжийн төрөөс авах үйлчилгээг цахим хэлбэрт шилжүүлэх арга хэмжээг дэмжинэ.
- 1.1.3. Хөдөө аж ахуйн гаралтай түүхий эдийг боловсруулах, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, жижиг, дунд хөнгөн үйлдвэрлэлийг дэмжин ажиллаж, иргэдийн бодит орлогыг нэмэгдүүлнэ.
- 1.1.4. Малчдын хамтын оролцоонд тулгуурлан бэлчээр нутгийн тогтвортой ашиглалтыг хангаж, доройтсон бэлчээрийн 30-аас доошгүй хувийг сэргээнэ.
- 1.1.5. Бүсчилсэн хөгжлийн хөтөлбөрт тулгуурлан малчин өрхийг дэмжин “Малжуулах хөтөлбөр”-ийг орон нутагт хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.6. Бүсчилсэн хөгжлийн хөтөлбөрт тулгуурлан Газар тариалангийн бүс нутагт усалтын системийн менежментийг боловсронгуй болгож, тариалан эрхлэгч, хүнсний ногоо тариалагчдыг бэлтгэх дэмжинэ.
- 1.1.7. Малын эмч нарын ур чадварыг дэмжих замаар нэгж малд ногдох мал эмнэлгийн үйлчилгээний чанарыг сайжруулна.
- 1.1.8. Төрийн албанаас эрт тэтгэвэрт гарч буй иргэд жижиг, дунд, бичил бизнесийн салбарт ажиллах, баялаг бүтээх боломжийг бүрдүүлнэ.
- 1.1.9. Бүх шатны төрийн албан хаагчдыг эрхэлдэг ажлынхаа чиглэлээр сурч боловсрохыг дэмжиж, жил бүр сургалтад хамруулна.
- 1.1.10. Чөлөөт өрсөлдөөний зарчимд нийцүүлэн мэргэжлийн соёл, урлагийн байгууллагуудад нэмэлт орлого олох боломж, нөхцөлийг бүрдүүлнэ.
- 1.1.11. Тусгай хэрэгцээт хүний асран хамгаалагчдыг дэмжих бодлого хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.12. Тусгай хэрэгцээт хүүхэд, иргэдэд зориулсан сэргээн засах, хөгжлийн цогцолбор төвийг орон нутагт байгуулна.
- 1.1.13. Эмнэлгүүдэд тусгай хэрэгцээт хүнд зориулсан орчин бий болгоно.
- 1.1.14. Үйлчилгээний газар, шинээр баригдаж байгаа барилга байгууламж, явган хүний зам, гэрлэн дохиог хөгжлийн бэрхшээлтэй хүн чөлөөтэй зорчих олон улсын стандартын шаардлагад нийцүүлж өөрчилнө.
- 1.1.15. Хүүхэд хөгжлийн чиглэлээр байгууллагуудын үйл ажиллагааг дэмжиж ажиллана.
- 1.1.16. Хүүхэд харах үйлчилгээг хөгжүүлэх, цэцэрлэгийн хүртээмжийг нэмэгдүүлэх замаар эмэгтэйчүүдийн хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжинэ.
- 1.1.17. Өрх, суманд үзүүлэх 0-5 насны хүүхдийн тусламж, үйлчилгээг чанаржуулах, хүртээмжийг сайжруулах, хөхөөр хооллолтыг дэмжих “эрүүл, чийрэг хүүхэд” хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.18. Хүүхэд нэг бүрийг хөгжүүлэх сургуулийн өмнөх болон бага, дунд боловсролын “цөм” хөтөлбөрийг үргэлжлүүлж, иргэний нийгмийн байгууллага, гэр бүлийн оролцоог өргөжүүлнэ.
- 1.1.19. Дотуур байрны орчин, нөхцөлийг сайжруулах төсөл хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.20. Хүүхдэд тулгарч буй дээрэлхэх, үе тэнгийнхний дарамт, шахалт болон эрүүл мэнд, сэтгэцийн бусад сорилт, бэрхшээлтэй холбоотой асуудлуудыг шийдвэрлэхэд чиглэсэн төсөл хэрэгжүүлнэ.

- 1.1.21. Хүүхдийг цахим дарамт, мөлжлөг, зохисгүй контент зэрэг цахим гэмт хэрэг, аюулаас хамгаалах үйл ажиллагаа, оролцогч талуудын уялдаа холбоог сайжруулна.
- 1.1.22. Мэргэжлийн боловсролын сургуулиудад хөдөлмөрийн зах зээлийн хэрэгцээнд нийцсэн нарийн мэргэжлээр төгссөн оюутан сурагчдыг орон нутагт үйл ажиллагаа явуулж байгаа аж ахуй нэгж байгууллага, төсөл хөлбөрүүдэд ажлын байранд зуучлах ажлыг тогтмол зохион байгуулна.
- 1.1.23. Залуучууд боловсрол эзэмшихэд туслах, хүртээмжийг нэмэгдүүлэх зорилгоор тэтгэлэг олгож буй аж ахуйн нэгж, хувь хүнийг урамшуулах, дотоодын тэтгэлгийн тоог нэмэгдүүлэх төсөл хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.24. Орон нутагт ажиллаж буй залуучуудыг дэмжих хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.25. Гэр бүлийн гишүүн бүрт гэр бүлийн боловсрол олгох “Монгол гэр бүл” боловсролын хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.26. Ажил, хөдөлмөр эрхлэх, санхүү, бизнесээ өргөжүүлэх, амьдрах орчноо хамтдаа сайжруулах мэдлэг, ур чадварын сургалт, зөвлөмжөөр хангагдах боломжийг бий болгоно.
- 1.1.27. Ахмадын сургалтын төв байгуулж, дахин ур чадваржуулах, хөдөлмөрийн чадварт нь тулгуурлан дахин ажил хөдөлмөр эрхлэх боломжийг дэмжинэ.
- 1.1.28. Ахмадын эрүүл мэндийн тогтолцоог сайжруулах хүрээнд спортоор хичээллэх орчин нөхцлийг бүрдүүлэх ажлыг дэмжиж, төрөл бүрийн ахмадын тэмцээн уралдаануудыг дэмжиж ажиллана. 064 9060464
- 1.1.29. Иргэд өөрийн өмчилж авсан хашааны газар дээр айл, хорш, гудамжаараа нэгдэн төлөвлөлт хийж, инженерийн дэд бүтцэд бүрэн холбогдсон амины орон сууц болгон дахин төлөвлөх ажлыг иргэдийн оролцоонд тулгуурлан хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.30. Дугуйн болон явган алхалтын замын сүлжээг бий болгоно.
- 1.1.31. Орчноо ногооруулсан иргэд, аж ахуйн нэгжийг урамшуулах тогтолцоог бий болгоно.
- 1.1.32. Малчин өрх жуулчид хүлээн авах үйл ажиллагааг дэмжиж, малчдад дээрх чиглэлээр мэдлэг, ур чадварыг нэмэгдүүлэх хөтөлбөр зохион байгуулна.

ХОЁР. СЭРСЭН МОНГОЛ

2.1. ЦОГЦ БОЛОВСРОЛ

XXI зууны өрсөлдөх чадвар бүхий шинэ Монгол хүнийг бий болгохуйц, Монгол хүний төрөлхийн давуу талд түшиглэсэн боловсролын монгол загварыг бүтээнэ.

Боловсролын монгол загвар нь дэлхийн боловсролын шилдэг практик, нотлогдсон сайн туршлагуудыг өөрийн онцлог, давуу талуудаар цааш баяжуулан хөгжүүлсэн, одоо хуримтлагдсан асуудлыг шийдвэрлэх суурь реформын шинжтэй, ирээдүйн сорилтуудыг давахуйц, хангалуун сайхан амьдрах эрхийг баталгаажуулсан, ардчиллын үнэт зүйлс, үндэсний өв уламжлалыг агуулсан байна.

- 2.1.1.1. Нийгмийн хариуцлагын хүрээнд “Хүүхэд бүрт компьютер” хөтөлбөр хэрэгжүүлэх санал, санаачилгыг дэмжинэ.
- 2.1.1.2. Хүүхэд бүрийг хөгжүүлж, бүтээлч сэтгэлгээтэй, өөртөө итгэлтэй, Монгол орныхоо байгаль, түүх, үндэсний хэл, соёл, уламжлалаар бахархдаг хүмүүжил олгох хөтөлбөрийг сэргээн сайжруулж, үргэлжлүүлнэ.
- 2.1.1.3. Хичээлээс гадуурх сургалт, дугуйлангийн хамрагдалтыг 75 хувьд хүргэж,

суралцагчийн сонирхол, чадварыг нээн хөгжүүлэх сонгон, секц, дугуйлангийн үйл ажиллагааг өргөтгөнө.

- 2.1.1.4. Багшийн үндсэн ажил буюу суралцах үйл ажиллагааг нэмэгдүүлж, шаардлагагүй бусад ажлыг эрс багасгана.
- 2.1.1.5. Бүхий л салбарын орчин үеийн дэвшилтэд технологиудад суурилсан бүтээлч шинэлэг санал санаачилгуудыг дэмжиж, иргэдээ орчин үеийн технологийн овсгоотой хэрэглэгч байлгах үүднээс бүх төрлийн шинэлэг технологиудын дэвшлүүдийг танилцуулах сургалт, уулзалт, арга хэмжээнүүдийг тогтмол санаачлан хэрэгжүүлж иргэдээ дэмжиж хамтран ажиллана.

2.2. ЭРҮҮЛ МЭНД – ЭРХЭМ БАЯЛАГ

Монгол Улсын эрүүл мэндийн тогтолцооны үндсийг бүрдүүлэх хүний нөөц, эм, оношлуур, тоног төхөөрөмж, эмнэлзүйн удирдамж, эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээний стандарт, технологи, мэдээллийн систем, удирдлага, зохион байгуулалт, менежмент, санхүүжилт бүх түвшинд уялдаагүйгээс гадна иргэдийн эрүүл мэндийг хамгаалах, дэмжих, сайжруулахад бүрэн нийцэхгүй байгаагаас шалтгаалан тулгамдсан олон асуудлууд үүсээд байна.

Иргэдийн халдварт болон халдварт бус өвчлөл, нас баралт болон эх, нярайн эндэгдлийг бууруулж, бүх нийтийн эрүүл мэндийн нэгдсэн цогц хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ. Иргэдийг эрүүл байлгах, шинэчлэл хийхдээ өвдөхөөс өмнө урьдчилан сэргийлэхэд болон эрүүл мэндийн боловсролыг сайжруулахад түлхүү анхаарч ажиллана.

Эмнэлгүүдийг гүйцэтгэлд нь үндэслэн бие даалгаж чанар, үр дүнг дээшлүүлнэ. Иргэд болон мэргэжлийн шинжээчдийг мэдээллээр ханган шийдвэр гаргах үйл ажиллагаанд оролцуулна. Эрүүл мэндийн даатгалын байгууллагын гүйцэтгэлийг сайжруулж, даатгуулагчдын өмнө үүрэх хариуцлага, үйл ажиллагааг ил тод, нээлттэй болгох замаар даатгуулагчдын сэтгэл ханамжийг сайжруулна.

- 2.2.1.1. Бага насны хүүхдийн хөгжлийн хоцрогдол, хөгжлийн бэрхшээлийг эрт илрүүлэх, оношлох, хүүхэд бүрт тохирох шаардлагатай сэргээн засах хөгжлийн үйлчилгээ үзүүлдэг болно.
- 2.2.1.2. Гэмтэл, ослыг бууруулахад байгууллагуудын хоорондын хамтын ажиллагааг идэвхжүүлж, нийт нас баралтын хэмжээг эрс бууруулна.
- 2.2.1.3. Нийтийн биеийн тамирыг хөгжүүлэх шинэ хөтөлбөр боловсруулж, хэрэгжүүлнэ.
- 2.2.1.4. Явуулын эмнэлгийн чанаржуулахад анхаарч, өрх, сум, багийн эрүүл мэндийн төвийн тусламж, үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг сайжруулна.

2.3. БИЗНЕС, ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТ

Бизнес, хөдөлмөр эрхлэлтийг бүх талаар дэмжиж, дундаж давхаргын эгнээг тэлнэ.

- 2.3.1. Шинээр гарааны бизнес эрхэлж буй иргэдийг дэмжих үүднээс цаг үеийн нөхцөл байдалд нь тохирсон үүсч болзошгүй эрсдэл, давуу тал, бодит боломжуудыг тодорхойлж, хэрэгцээт зөвлөгөө мэдээллүүдийг хүргэж, тогтвортой бизнес болгон төлөвшүүлэхэд дэмжиж бойжуулах үүднээс төсөл хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж ажиллана.
- 2.3.2. Ажил олгогчдын эрэлт, хэрэгцээнд нийцсэн, хөдөлмөрийн зах зээлийн эрэлт, нийлүүлэлтийг бүрэн хангах мэргэжилтэн бэлтгэх нөхцөлийг бүрдүүлнэ.
- 2.3.3. Цагаар ажиллах, гэрээр ажиллах, зайнаас ажиллуулах, сүлжээний маркетинг бүхий бараа, үйлчилгээний борлуулалт хийх зэрэг хөдөлмөр эрхлэлтийн олон

- хэлбэрийг дэмжих замаар эмэгтэйчүүд, оюутан, залуучууд, ахмад настан, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжинэ.
- 2.3.4. Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн болон үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх бодлого, зохицуулалтыг сайжруулах, урьдчилсан сэргийлэх үйл ажиллагааг төр, хувийн хэвшлийн хүрээнд хамтран зохион байгуулна.

ГУРАВ. БҮТЭЭЛЧ МОНГОЛ

Худалдаа, аж үйлдвэр, уул уурхай, боловсруулах үйлдвэр, тээвэр, хоол хүнс, мэдээлэл харилцаа, санхүү, даатгал, нийгмийн хамгаалал, соёл, урлаг, аялал жуулчлалын зэрэг салбар бүрийн бодлогыг оновчтой тодорхойлж, тулгамдаж буй асуудлуудыг шийдвэрлэнэ.

3.1 УУЛ УУРХАЙН САЛБАР

- 3.1.1 Бичил уурхайн эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгож, шаардлага хангасан зарим нөхөрлөл, хоршоог уул уурхайн олборлолтын аж ахуйн нэгж хэлбэрээр албажуулан хууль бус олборлогчдод тавих төрийн хяналтын тогтолцоог сайжруулна.
- 3.1.2 Хариуцлагатай уул уурхайн зарчмын дагуу нөхөн сэргээлт, хаалтын асуудлыг тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч аж ахуйн нэгж бүрэн хариуцан гүйцэтгэдэг болгоно.
- 3.1.3 Байгалийн баялгаас орж буй орлого, төсөв, тендерийг иргэдээр хэлэлцүүлдэг тогтолцоог шинэ шатанд гаргана

3.2 БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРИЙН САЛБАР

- 3.2.1 Хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүний боловсруулах үйлдвэрлэлийг дэмжих, санхүүжилтийн найдвартай тогтолцоог бий болгох, олон улсын стандартыг нутагшуулах, экспортлох цогц арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ.
- 3.2.2 Эрдэс баялгийн болон малын гаралтай түүхий эд боловсруулах, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, хөдөө аж ахуй, хүнд, хөнгөн үйлдвэрлэлийг хөгжүүлж, ажлын байр бий болгоно.
- 3.2.3 Малаас гарч буй түүхий эд, арьс шир, ноос ноолуур боловсруулах үйлдвэрлэлийн төвүүдийг бодлогоор дэмжинэ.

3.3 ТЭЭВРИЙН САЛБАР

- 3.3.1 Аймаг, сум, хот хоорондын зорчигч тээврийн үйлчилгээг чөлөөт өрсөлдөөнд шилжүүлж, дагаж мөрдөх стандартыг сайжруулна.
- 3.3.2 Нийтийн тээврийн үйлчилгээг сайжруулж, цаг үеийн нөхцөл байдалд уялдуулж, маршрутыг шинэчлэн стандартыг сайжруулна.

3.4 ХООЛ, ХҮНС ҮЙЛДВЭРЛЭЛИЙН САЛБАР

- 3.4.1 Бүсчилсэн хөгжлийн бодлогын хүрээнд жимс, жимсгэнэ, нарийн ногоо, хүнсний ногоо тариалах болон хүлэмжийн газар олгох, ашиглахад уян хатан бодлого баримталж, гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

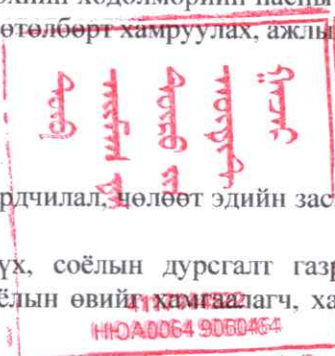

3.5 НИЙГМИЙН ХАМГААЛЛЫН САЛБАР

- 3.5.1 Төр засгийн үйлчилгээг тэгш хүртээмжтэй болгож төр болон хөдөлмөр эрхлэлт, хувийн хэвшилд ажил хөдөлмөр эрхэлж буй иргэдийг нам улс төрийн сонголт, үзэл баримтлалаас шалтгаалан талцуулж гадуурхах үйл ажиллагааг таслан зогсоох арга хэмжээнүүдийг хэрэгжүүлнэ.
- 3.5.2 Ядуурлыг бууруулах хөтөлбөрийг баг, хороо, сум, дүүрэг, аймаг, нийслэлийн түвшинд тодорхой зорилт, шалгуур үзүүлэлтээр гаргаж, холбогдох байгууллагуудын үйл ажиллагааг уялдуулна.
- 3.5.3 Бага орлоготой, ядуу өрхийн хөдөлмөрийн насны иргэдийг хөдөлмөрт бэлтгэх, ур чадвар эзэмшүүлэх хөтөлбөрт хамруулах, ажлын байранд зуучлах тогтолцоог бүрдүүлнэ.

3.6 СОЁЛ, УРЛАГИЙН САЛБАР

- 3.6.1 Хувь хүний эрх чөлөө, ардчилал, чөлөөт эдийн засгийн ач холбогдлыг таниулах хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 3.6.2 Археологийн болон түүх, соёлын дурсгалт газрын хамгаалалтын зэрэглэл, ангиллыг шинэчилж, соёлын өвийг хамгаалагч, харгалзагчтай байх тогтолцоог бий болгоно.

3.7 АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛ

- 3.7.1 Гадаад, дотоодын аялал жуулчлалыг дэмжих үүднээс сумын нутаг дэвсгэрээр дамжин өнгөрч буй иргэд болон гэр бүл, хамт олон, найз нөхөдтэй хамтран, зорьж ирэх хүмүүсийн тоог нэмэгдүүлэх зорилтын хүрээнд чөлөөт цагаа тав тухтай өнгөрүүлэх цогцолбор бүхий орчныг төлөвлөж, үе шаттай хэрэгжүүлж ажиллана.
- 3.7.2 “Шүршүүр - жорлон” хөтөлбөрийг үйл ажиллагаа явуулж байгаа шатахуун түгээх станц болон өргөн хэрэглээний бараа, бүтээгдэхүүний дэлгүүрүүдэд санал болгож, хамтран хэрэгжүүлнэ.
- 3.7.3 Жуулчдад чанартай үйлчилгээ үзүүлэх аялал жуулчлалын дэд бүтцэд хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлнэ.
- 3.7.4 Өвлийн аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх чиглэлээр гаргасан санал санаачилга, хөтөлбөр, арга хэмжээг бодлогоор дэмжиж, орчин үеийн цанын өвлийн баазыг хувийн хэвшилтэй хамтран хэрэгжүүлнэ.
- 3.7.5 Гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтыг орон нутаг руугаа чиглүүлэх санал санаачилгыг өрнүүлж, Тэрбум мод үндэсний хөтөлбөрийн хүрээнд сумандаа мод тарих, зүлэгжүүлэх байдлаар шинээр цэцэрлэгт хүрээлэн бүхий төгөл байгуулах төслүүдийг хэрэгжүүлнэ.

ДӨРӨВ. ӨРИЙН ДАРАМТГҮЙ МОНГОЛ

Ардчилал төгс хөгжих суурь нөхцөл, улс орны тусгаар тогтнолын баталгаа бол эдийн засаг нь бат бэх, иргэд нь хангалуун амьдрах орчин юм. Эдийн засаг хүчтэй байснаар иргэд үнийн дарамт, өрийн дарамтад боомилогдсон хямралт байдлаас гарна.

Эдийн засаг тэлсэн ч өсөлт тогтворгүй байна. Уул уурхайн салбарын үйлдвэрлэл нэмэгдэхийн хэрээр хувийн хэрэглээ эргэж, төсвийн зардлын тэлэлт эдийн засгийн өсөлтийг

A handwritten signature in black ink, consisting of several loops and strokes, is located at the bottom right of the page.

голлон тодорхойлж байна. Уул уурхайн түүхий эдийн экспорт огцом тэлсний үр дүнд бий болж байгаа эдийн засгийн эерэг нөхцөл байдлыг цаашид тогтвортой хадгалахын тулд эдийн засгийг төрөлжүүлэх, түүхий эдийн үнийн хэлбэлзэлд тэсвэртэй байдлыг бэхжүүлэхэд чиглэсэн бүтцийн өөрчлөлт, бодлогыг үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлэх шаардлагатай. Эдийн засгийг өрийн дарамтаас гаргахын тулд:

Төсвийн сахилга батыг сайжруулж, Засгийн газрын зардлыг танан, халамж, дэмжлэг, татаас зэрэг шилжих төлбөрүүдийг бууруулах санхүүгийн бодлогыг хэрэгжүүлэн, татварын хэмжээг бууруулах бодлого баримтална.

Зам, тээвэр, эрчим хүч, сэргээгдэх эрчим хүч, ус, дулаан хангамж, мэдээлэл, харилцаа холбоо зэрэг олон төрлийн дэд бүтцийн хөгжлөөр Монгол Улс хоцрогдолтой байна. Хөгжлийг дэмжих үр ашигтай дэд бүтцийг орчин үеийн стандартад нийцүүлэн бүтээн байгуулах нь Ардчилсан намын Засгийн газрын гол зорилтуудын нэг байх болно. Үүний тулд төсвийн оновчтой шийдвэр гаргаж, төр, хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагааг хослуулан хэрэгжүүлнэ.

Дэд бүтцийн хөгжлийн зорилтуудыг Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогод нийцүүлэн гаргана.

4117144522
HNDAD664 9060464

Бид Монголын эдийн засаг илүү тогтвортой, хуримтлалд суурилсан эрүүл өсөлтөөр урагшлах эдийн засгийн реформын бодлогыг хэрэгжүүлнэ.

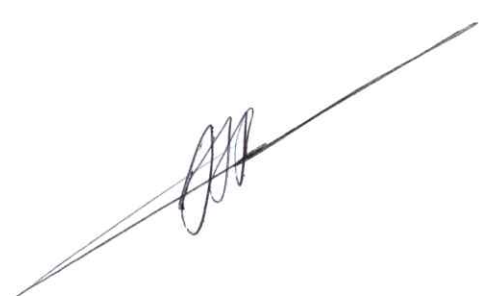
4.1 АЖ ҮЙЛДВЭРИЙН ХӨГЖИЛ, БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРҮҮД

- 4.1.1. Инноваци, өндөр технологи, нэмүү өртөг шингэсэн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл, үйлчилгээ, дахин боловсруулах болон бүтээлч аж үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх хувийн хэвшлийн санал, санаачилгыг дэмжинэ.
- 4.1.2. Одоо ашиглаж байгаа болон ашиглахад бэлэн байгалийн түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын орд, цементийн үйлдвэрүүдийг түшиглэн барилгын материалын үйлдвэрлэлийг дэмжинэ.

4.2 БАРИЛГА, ХОТ БАЙГУУЛАЛТ, ГАЗРЫН ХАРИЛЦАА

- 4.1.1. Хүн амыг орон сууцжуулах зорилтын хүрээнд дараах чиглэлээр орон сууцны бодлого хэрэгжүүлнэ. Үүнд:

- “Тогтвортой орлого бүхий орон сууц” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж, аймаг, сумын төвүүдэд орон сууцыг хүн амын зорилтот бүлэгт тааламжтай нөхцөлөөр бүтээн байгуулах хувийн хэвшлийн санал, санаачилгыг дэмжинэ;
- Төр, хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагааны хүрээнд аж ахуйн нэгжүүдэд дэмжлэг үзүүлэх замаар түрээсийн орон сууцны фонд бий болгоно.
- Хашаандаа амины тохилог орон сууц барих санаачилгыг дэмжинэ.
- Хууль бусаар газар олголт хийгдсэн газруудыг иргэдтэйгээ хамтран шалган тогтоож, гомдол маргаантай холбоотой асуудлыг судлан цэгцэлж, хуулийн хүрээнд зохих арга хэмжээг авч дахин төлөвлөж, орон нутгийн иргэддээ шинээр газар авах боломжийг бүрдүүлнэ.
- Гэр хорооллын инженерийн дэд бүтэц (цэвэр ус, бохир ус ариутгах татуурга, интернэтийн шилэн кабель)-д холбож, халаалтыг төвлөрсөн болон сэргээгдэх эрчим хүчний эх үүсвэртэй амины орон

сууц болгон дахин төлөвлөх ажлыг иргэдийн оролцоотой хэрэгжүүлж, амьдран суух байшингаа барихад урт хугацаатай, хүү багатай, орон сууцны ипотекийн зээлээр санхүүгийн дэмжлэг үзүүлж ажиллана.

- Гэр хорооллын инженерийн шугам сүлжээнд холбогдох хэрэгсэл үйлдвэрлэх, нийлүүлэх төсөл хөтөлбөрүүдийг орон нутаг хөгжүүлэх сангаас дэмжлэг үзүүлнэ.
- Иргэдийн эрүүл, аюулгүй орчинд ажиллаж, амьдрах таатай нөхцөлийг бүрдүүлэх зорилгоор сумдын ерөнхий төлөвлөгөө, зураг төслийг иргэдийн оролцоонд тулгуурлан боловсруулж, дэд бүтэцжүүлэх ажлыг хэрэгжүүлнэ.

4.1.2. Хот, суурин газрын хүнсний нийтийн хэрэглээний малыг зөвхөн үйлдвэрийн аргаар нядалж боловсруулах стандартыг бүрдүүлж, энэ чиглэлд хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

4.1.3. Хүнсний аюулгүй байдлын найдвартай статистик мэдээллийн системийг нэвтрүүлж, хүнсний бүтээгдэхүүний хяналтын тогтолцоог шинэчилнэ. Хэрэглэгчдийн оролцоог нэмэгдүүлэх лабораториудыг хувийн хэвшилд шилжүүлнэ.

4.2. ДЭД БҮТЦИЙН ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

4.2.1. Ус

4.2.1.1. Гүний усны хэрэглээг гамнах төсөл хэрэгжүүлнэ.

4.2.1.2. “Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөн болон цөлжилттэй тэмцэх ажлын хүрээнд сум бүрт 50 - 100 га ногоон байгууламж бий болгоно.

4.2.1.3. Сансарын интернэтийг малчдад бүрэн нэвтрүүлж, мал маллах ажилд технологийн ололтыг нэвтрүүлнэ.

4.2.2. Хөдөө аж ахуй, Мал аж ахуйн салбар

4.2.2.1. “Хариуцлагатай, чинээлэг малчин” хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.

4.2.2.2. Мал, малын гаралтай бүх төрлийн түүхий эд, бүтээгдэхүүний үнэ цэнийг нэмэгдүүлж, эдийн засгийн эргэлтийг хурдасгах замаар малчдын амьжиргаа, орлогыг дээшлүүлэх нөхцөл бүрдүүлнэ.

4.2.2.3. Малын тэжээлийн үйлдвэрлэлийн бизнес эрхлэхэд чиглэсэн хувийн хэвшлийн санаачилгыг урамшуулан дэмжиж, малын таримал тэжээлийн тариалалтыг төрийн бодлоготой уялдуулан нэмэгдүүлнэ.

4.2.2.4. Өндөр ашиг шимтэй үндэсний болон дасан зохицох чадвартай гадаадын үржлийн малыг өсгөн бойжуулах үржлийн аж ахуйг хөгжүүлж, малчдад чанартай, таваарлаг малтай болох боломжийг бүрдүүлнэ.

4.2.2.5. Мах, сүү, шувуу, зөгийний эрчимжсэн фермерийн аж ахуй эрхлэх иргэн, аж ахуйн нэгжийг хөрөнгө оруулалтыг бүсчилсэн хөгжлийн бодлоготой уялдуулан зээлийн бодлогоор дэмжинэ.

4.2.2.6. Мах, махан бүтээгдэхүүнийг бэлтгэх цехийн үйл ажиллагааг дэмжиж ажиллана.

4.2.2.7. Малын гаралтай хоёр дахь түүхий эдийг хаягдалгүй боловсруулах, өндөр уургийн агууламжтай түүхий эд үйлдвэрлэх чиглэлд хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

4.2.2.8. Өвлийн хүлэмжийн, мал, амьтны фермийн барилга байгууламжид хөрөнгө оруулах 15 хүртэлх жилийн моргейжийн зээлийн хэлбэрийг нэвтрүүлж, орон

нутагт ажлын байрыг нэмэгдүүлнэ.

4.2.2.9. Гахай, махны болон өндөгний тахианы хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтын зээл дэмжлэг үзүүлж, дотоодын үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлнэ.

4.2.2.10. Эрсдэл бүхий нөхцөлөөс урьдчилан сэргийлэх тохиолдол бий болсон үед малчдад худалдан борлуулж, эргэлтэд оруулах зорилготой өвс, тэжээлийн нөөцийн фондын тогтолцоог бий болгоно.

4.3.3 Газар тариалангийн салбар

4.3.3.1 Мах, хүнсний ногоо, нарийн ногооны төрөлжсөн хүлэмж, зоорь агуулахыг олноор байгуулахад чиглэж, иргэдээ дэмжиж ажиллана.

УГТААЛЦАЙДАМ СУМЫН АРДЧИЛСАН НАМ

**ТӨВ АЙМАГ ДАХЬ
ТӨРИЙН АУДИТЫН ГАЗАР**

41100, Төв аймаг, Зуунмод сум
Утас: 70272582, Цахим шуудан: tuv@audit.gov.mn
Цахим хаяг: www.audit.mn

2024-08-05 № 01/449

танай _____-ны № _____-т

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөр хуульд заасан
шаардлагад нийцсэн талаарх дүгнэлт

Төрийн аудитын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.3, Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.5, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.4-т заасан Төрийн аудитын байгууллагын бүрэн эрхийн хүрээнд Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох Төв аймгийн Цээл сумын "Ардчилсан нам"-ын сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянаж, дүгнэлт гаргалаа.

Үүрэг хариуцлагын талаарх мэдээлэл

Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох нам, эвсэл нь сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрөө Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль болон Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, УИХ-аас баталсан хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичигт нийцүүлэн боловсруулж, санхүүгийн тодорхой эх үүсвэр шаардсан зорилт, арга хэмжээг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах зардлын талаарх тооцоо, судалгааг гарган хуульд заасны дагуу дүгнэлт гаргуулах үүрэг хүлээнэ.

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийн дүгнэлтийн үндэслэл

Төрийн аудитын байгууллага нь Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох нам, эвслийн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянан үзэхдээ Төрийн аудит MNS 6817-1:2020 Төрийн аудит. Тулгуур зарчим, MNS 6817-6:2020 Төрийн аудит. Нийцлийн аудитын зарчим, MNS 6817-8:2020 Төрийн аудит. Нийцлийн аудит стандартыг удирдлага болгон Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль болон Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, УИХ-аас баталсан хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичиг, Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн 2024 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, 2025-2026 оны төсвийн төсөөллийн тухай хууль, холбогдох байгууллагаас авсан тайлан, судалгаа, мэдээллийг тус тус шалгуур болгон авч үзсэн.

Дүгнэлт

Төв аймгийн Цээл сумын "Ардчилсан нам"-ын Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцохоор ирүүлсэн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийн зорилт, арга хэмжээ нь Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.3, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.3 дахь хэсэг, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд заасан тусгай шаардлагад тус тус нийцсэн байна.

Төв аймгийн Цээл сумын "Ардчилсан нам"-ын мөрийн хөтөлбөр *110* хуудас/-ийг хавсаргав.

Хувийг: Цээл сумын Ардчилсан намын хороонд

ДАРГА,
ТЭРГҮҮЛЭХ АУДИТОР

Ц.ХИШИГЖАРГАЛ

019020835

ОРОН НУТГИЙН 2024 ОНЫ ЭЭЛЖИТ СОНГУУЛЬД ТӨВ АЙМГИЙН
ЦЭЭЛ СУМЫН АРДЧИЛСАН НАМААС ДЭВШҮҮЛЖ БУЙ
МӨРИЙН ХӨТӨЛБӨР

БҮТЭН МОНГОЛ
БҮРЭН АРДЧИЛАЛ “9+90+900”
ЭРЧИМТ ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Цээл сум
2024 он

АГУУЛГА

Contents

<u>ЭРЧИМТ ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ</u>	1
<u>НЭГ. БҮТЭН МОНГОЛ</u>	4
<u>ХОЁР.СЭРСЭН МОНГОЛ</u>	5
2.1. <u>ЦОГЦ БОЛОВСРОЛ</u>	5
2.2. <u>ЭРҮҮЛ МЭНД-ЭРХЭМ БАЯЛАГ</u>	6
2.3. <u>БИЗНЕС, ХӨДӨЛМӨР ЭРХТЭЛ</u>	6
<u>ГУРАВ.БҮТЭЭЛЧ МОНГОЛ</u>	7
3.1. <u>УУЛ УУРХАЙН САЛБАР</u>	7
3.2. <u>БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРИЙН САЛБАР</u>	7
3.3. <u>ТЭЭВРИЙН САЛБАР</u>	7
3.4. <u>ХООЛ, ХҮНС ҮЙЛДВЭРЭЛИЙН САЛБАР</u>	7
3.5. <u>НИЙГМИЙН ХАМГААЛДЫН САЛБАР</u>	8
3.6. <u>СОЁЛ, УРЛАГИЙН САЛБАР</u>	8
3.7. <u>АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛ</u>	8
<u>ДӨРӨВ.ӨРИЙН ДАРАМТГҮЙ МОНГОЛ</u>	8
4.1. <u>АЖ ҮЙЛДВЭРИЙН ХӨГЖИЛ, БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРҮҮД</u>	9
4.2. <u>БАРИЛГА, ХОТ БАЙГУУЛАЛТ, ГАЗРЫН ХАРИЛЦАА</u>	9
4.2. <u>ДЭД БҮТЦИЙН ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ</u>	10

ӨМНӨТГӨЛ

Монгол Улсын тусгаар тогтнол, Үндэсний эрх ашиг, Үндсэн хуульт ардчиллаа хамгаалан бэхжүүлж, хувь хүний эрх чөлөө, хуулийн засаглал, чөлөөт зах зээл, иргэний нийгмийн зарчимд суурилсан тогтвортой хөгжлийн төлөөх баруун төвийн намын хувьд,

АРДЧИЛСАН НАМ ӨНӨӨГИЙН ЭДИЙН ЗАСАГ, УЛС ТӨРИЙН НӨХЦӨЛ БАЙДЛЫГ ДАРААХ БАЙДЛААР ДҮГНЭЖ БАЙНА:

- Эдийн засаг томорсон гэх ч иргэдийн орлого, худалдан авах чадвар нэмэгдээгүй;
- Валютын нөөц нэмэгдсэн гэх боловч төгрөгийн ханш суларсан;
- Монгол Улсын иргэн бүр 33.0 сая төгрөгийн өртэй болсон;
- Туг хийсгэж, тууз хайчлаад, томоохон бүтээн байгуулалт ганцыг ч хийгээгүй. Дарханы замыг дуусгаж чадаагүй;
- Цахилгааны доголдол, шатахууны хомсдол тогтмол бий болж, эрчим хүчний асуудал үндэсний аюулгүй байдалд нөлөөлөх болсон;
- Авлигын индексээр 180 улсаас 121 дүгээрт бичигдэж, 2015 оноос хойш 49 байраар ухарсан;
- Монголчуудын 28.8 хувь нь ядуурлын шугамаас доогуур, 21.4 хувь нь ядуурлын шугамд ойр амьдрах болсон. Хүн амын талаас илүү хувь нь ядууралд өртсөн улс болж, дампуурлын ирмэгт тулсан; 4117144322
HNDAA00549060464
- Цар тахлын улмаас боловсролын хоцрогдол газар авч, энэ үзүүлэлтээр мөн л дэлхийд сүүл мушгих болсон;
- Шударга шүүмжлэл хэлсэн хүн бүрийг баривчилж, хорьдог болсон;
- Агаарын бохирдлын улмаас хорт хавдрын шалтгаант нас баралт эрс нэмэгдсэн.

ТИЙМ УЧРААС, 2016-2024 ОНЫГ БИД АЛДАГДСАН 8 ЖИЛ ХЭМЭЭН ДҮГНЭЖ БАЙНА.

Алдагдсан 8 жилийг дүгнэсний үр дүнд алдааг засч, Монгол Улсын эдийн засаг эрчимтэй хөгжсөн, хуулийн засаглал, шударга ёс тогтсон, хүн бүр ажил, хөдөлмөр эрхлэн, орлого нь амьдрал ахуйд хүрэлцсэн, эрүүл, аюулгүй орчинд ажиллаж, амьдарсан хүнлэг, ардчилсан нийгмийг цогцлоохыг ЭРХЭМ ЗОРИЛГО болгож,

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрт санал авах “БҮТЭН АРДЧИЛАЛ” аяныг бүсчилсэн хөгжлийн хэлбэрээр улс, орон даяар зохион байгуулж, аймаг, дүүргийн гишүүд, дэмжигчид, бүх намын хороо, иргэний нийгмийн төлөөлөл, мэргэжлийн холбоод, төрийн бус байгууллагуудаас авсан саналуудыг үндэслэн:

Төв аймгийн Цээл сумын Ардчилсан нам 2024 оны Орон нутгийн сонгуульд стратегийн 4 бүлэг бүхий БҮТЭН МОНГОЛ – БҮРЭН АРДЧИЛАЛ Эрчимт хөгжлийн төлөвлөгөөг танилцуулж байна.

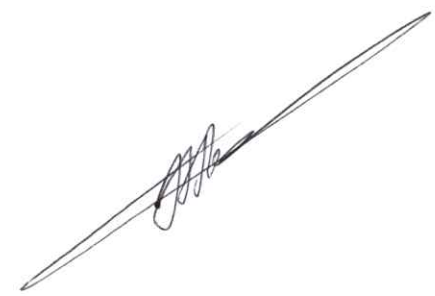

НЭГ. БҮТЭН МОНГОЛ

1.1. Иргэдэд чиглэсэн хөгжлийн бодлого

Төв аймгийн Цээл суманд ажиллаж амьдарч байгаа салбар бүрийн иргэдэд чиглэсэн хөгжлийн бодлогын хүрээнд хэрэгжүүлэх арга хэмжээ.

- 1.1.1. “Өрх бүр баялаг бүтээгч” хөтөлбөрийг үе шаттай хэрэгжүүлнэ. Экспортод чиглэсэн жижиг, дунд үйлдвэрлэлийг дэмжин ажиллана.
- 1.1.2. Иргэн, аж ахуйн нэгжийн төрөөс авах үйлчилгээг цахим хэлбэрт шилжүүлэх арга хэмжээг дэмжинэ.
- 1.1.3. Хөдөө аж ахуйн гаралтай түүхий эдийг боловсруулах, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, жижиг дунд хөнгөн үйлдвэрлэлийг дэмжин ажиллаж, иргэдийн бодит орлогыг нэмэгдүүлнэ.
- 1.1.4. Малчдын хамтын оролцоонд тулгуурлан бэлчээр нутгийн тогтвортой ашиглалтыг хангаж, доройтсон бэлчээрийн 30-аас доошгүй хувийг сэргээнэ.
- 1.1.5. Бүсчилсэн хөгжлийн хөтөлбөрт тулгуурлан малчин өрхийг дэмжин “Малжуулах хөтөлбөр”-ийг орон нутагт хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.6. Бүсчилсэн хөгжлийн хөтөлбөрт тулгуурлан Газар тариалангийн бүс нутагт усалтын системийн менежментийг боловсронгуй болгож, тариалан эрхлэгч, хүнсний ногоо тариалагчдыг бодлогоор дэмжинэ.
- 1.1.7. Малын эмч нарын ур чадварыг дэмжих замаар нэгж малд ногдох мал эмнэлгийн үйлчилгээний чанарыг сайжруулна.
- 1.1.8. Төрийн албанаас эрт тэтгэвэрт гарч буй иргэд жижиг, дунд, бичил бизнесийн салбарт ажиллах, баялаг бүтээх боломжийг бүрдүүлнэ.
- 1.1.9. Бүх шатны төрийн албан хаагчдыг эрхэлдэг ажлынхаа чиглэлээр сурч боловсрохыг дэмжиж, жил бүр сургалтад хамруулна.
- 1.1.10. Чөлөөт өрсөлдөөний зарчимд нийцүүлэн мэргэжлийн соёл, урлагийн байгууллагуудад нэмэлт орлого олох боломж, нөхцөлийг бүрдүүлнэ.
- 1.1.11. Тусгай хэрэгцээт хүний асран хамгаалагчдыг дэмжих бодлого хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.12. Тусгай хэрэгцээт хүүхэд, иргэдэд зориулсан сэргээн засах, хөгжлийн цогцолбор төвийг орон нутагт байгуулна.
- 1.1.13. Эмнэлгүүдэд тусгай хэрэгцээт хүнд зориулсан орчин бий болгоно.
- 1.1.14. Үйлчилгээний газар, шинээр баригдаж байгаа барилга байгууламж, явган хүний зам, гэрлэн дохиог хөгжлийн бэрхшээлтэй хүн чөлөөтэй зорчих олон улсын стандартын шаардлагад нийцүүлж өөрчилнө.
- 1.1.15. Хүүхэд хөгжлийн чиглэлээр байгууллагуудын үйл ажиллагааг дэмжиж ажиллана.
- 1.1.16. Хүүхэд харах үйлчилгээг хөгжүүлэх, цэцэрлэгийн хүртээмжийг нэмэгдүүлэх замаар эмэгтэйчүүдийн хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжинэ.
- 1.1.17. Өрх, суманд үзүүлэх 0-5 насны хүүхдийн тусламж, үйлчилгээг чанаржуулах, хүртээмжийг сайжруулах, хөхөөр хооллолтыг дэмжих “эрүүл, чийрэг хүүхэд” хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.18. Хүүхэд нэг бүрийг хөгжүүлэх сургуулийн өмнөх болон бага, дунд боловсролын “цөм” хөтөлбөрийг үргэлжлүүлж, иргэний нийгмийн байгууллага, гэр бүлийн оролцоог өргөжүүлнэ.
- 1.1.19. Дотуур байрны орчин, нөхцөлийг сайжруулах төсөл хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.20. Хүүхдэд тулгарч буй дээрэлхэх, үе тэнгийнхний дарамт, шахалт болон эрүүл мэнд, сэтгэцийн бусад сорилт, бэрхшээлтэй холбоотой асуудлуудыг шийдвэрлэхэд чиглэсэн төсөл хэрэгжүүлнэ.

- 1.1.21. Хүүхдийг цахим дарамт, мөлжлөг, зохисгүй контент зэрэг цахим гэмт хэрэг, аюулаас хамгаалах үйл ажиллагаа, оролцогч талуудын уялдаа холбоог сайжруулна.
- 1.1.22. Мэргэжлийн боловсролын сургуулиудад хөдөлмөрийн зах зээлийн хэрэгцээнд нийцсэн нарийн мэргэжлээр төгссөн оюутан сурагчдыг орон нутагт үйл ажиллагаа явуулж байгаа аж ахуй нэгж байгууллага, төсөл хөлбөрүүдэд ажлын байранд зуучлах ажлыг тогтмол зохион байгуулна.
- 1.1.23. Залуучууд боловсрол эзэмшихэд туслах, хүртээмжийг нэмэгдүүлэх зорилгоор тэтгэлэг олгож буй аж ахуйн нэгж, хувь хүнийг урамшуулах, дотоодын тэтгэлгийн тоог нэмэгдүүлэх төсөл хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.24. Орон нутагт ажиллаж буй залуучуудыг дэмжих хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.25. Гэр бүлийн гишүүн бүрт гэр бүлийн боловсрол олгох “Монгол гэр бүл” боловсролын хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.26. Ажил, хөдөлмөр эрхлэх, санхүү, бизнесээ өргөжүүлэх, амьдрах орчноо хамтдаа сайжруулах мэдлэг, ур чадварын сургалт, зөвлөмжөөр хангагдах боломжийг бий болгоно.
- 1.1.27. Ахмадын сургалтын төв байгуулж дахин ур чадваржуулах, хөдөлмөрийн чадварт нь тулгуурлан дахин ажил хөдөлмөр эрхлэх боломжийг дэмжинэ.
- 1.1.28. Ахмадын эрүүл мэндийн тогтолцоог сайжруулах хүрээнд спортоор хичээллэх орчин нөхцлийг бүрдүүлэх, ажлыг дэмжиж, төрөл бүрийн ахмадын тэмцээн уралдаануудыг дэмжиж ажиллана.
- 1.1.29. Иргэд өөрийн өмчилж авсан хашааны газар дээр айл, хөрш, гудамжаараа нэгдэн төлөвлөлт хийж, инженерийн дэд бүтцэд бүрэн холбогдсон амины орон сууц болгон дахин төлөвлөх ажлыг иргэдийн оролцоонд тулгуурлан хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.30. Дугуйн болон явган алхалтын замын сүлжээг бий болгоно.
- 1.1.31. Орчноо ногооруулсан иргэд, аж ахуйн нэгжийг урамшуулах тогтолцоог бий болгоно.
- 1.1.32. Малчин өрх жуулчид хүлээн авах үйл ажиллагааг дэмжиж, малчдад дээрх чиглэлээр мэдлэг, ур чадварыг нэмэгдүүлэх хөтөлбөр зохион байгуулна.

ХОЁР. СЭРСЭН МОНГОЛ

2.1. ЦОГЦ БОЛОВСРОЛ

XXI зууны өрсөлдөх чадвар бүхий шинэ Монгол хүнийг бий болгохуйц, Монгол хүний төрөлхийн давуу талд түшиглэсэн боловсролын монгол загварыг бүтээнэ.

Боловсролын монгол загвар нь дэлхийн боловсролын шилдэг практик, нотлогдсон сайн туршлагуудыг өөрийн онцлог, давуу талуудаар цааш баяжуулан хөгжүүлсэн, одоо хуримтлагдсан асуудлыг шийдвэрлэх суурь реформын шинжтэй, ирээдүйн сорилтуудыг давахуйц, хангалуун сайхан амьдрах эрхийг баталгаажуулсан, ардчиллын үнэт зүйлс, үндэсний өв уламжлалыг агуулсан байна.

- 2.1.1.1. Нийгмийн хариуцлагын хүрээнд “Хүүхэд бүрт компьютер” хөтөлбөр хэрэгжүүлэх санал, санаачилгыг дэмжинэ.
- 2.1.1.2. Хүүхэд бүрийг хөгжүүлж, бүтээлч сэтгэлгээтэй, өөртөө итгэлтэй, Монгол орныхоо байгаль, түүх, үндэсний хэл, соёл, уламжлалаар бахархдаг хүмүүжил олгох хөтөлбөрийг сэргээн сайжруулж, үргэлжлүүлнэ.
- 2.1.1.3. Хичээлээс гадуурх сургалт, дугуйлангийн хамрагдалтыг 75 хувьд хүргэж,

суралцагчийн сонирхол, чадварыг нээн хөгжүүлэх сонгон, секц, дугуйлангийн үйл ажиллагааг өргөтгөнө.

- 2.1.1.4. Багшийн үндсэн ажил буюу суралцах үйл ажиллагааг нэмэгдүүлж, шаардлагагүй бусад ажлыг эрс багасгана.
- 2.1.1.5. Бүхий л салбарын орчин үеийн дэвшилтэд технологиудад суурилсан бүтээлч шинэлэг санал санаачилгуудыг дэмжиж, иргэдээ орчин үеийн технологийн овсгоотой хэрэглэгч байлгах үүднээс бүх төрлийн шинэлэг технологиудын дэвшилүүдийг танилцуулах сургалт, уулзалт, арга хэмжээнүүдийг тогтмол санаачлан хэрэгжүүлж иргэдээ дэмжиж хамтран ажиллана.

2.2. ЭРҮҮЛ МЭНД – ЭРХЭМ БАЯЛАГ

Монгол Улсын эрүүл мэндийн тогтолцооны үндсийг бүрдүүлэх хүний нөөц, эм, оношлуур, тоног төхөөрөмж, эмнэлзүйн удирдамж, эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээний стандарт, технологи, мэдээллийн систем, удирдлага, зохион байгуулалт, менежмент, санхүүжилт бүх түвшинд уялдаагүйгээс гадна иргэдийн эрүүл мэндийг хамгаалах, дэмжих, сайжруулахад бүрэн нийцэхгүй байгаагаас шалтгаалан тулгамдсан олон асуудлууд үүсээд байна.

Иргэдийн халдварт болон халдварт бус өвчлөх нас баралт болон эх, нярайн эндэгдлийг бууруулж, бүх нийтийн эрүүл мэндийн нэгдсэн цогц хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ. Иргэдийг эрүүл байлгах, шинэчлэл хийхдээ өвдөхөөс өмнө урьдчилан сэргийлэхэд болон эрүүл мэндийн боловсролыг сайжруулахад түлхүү анхаарч ажиллана. 4117144522

Эмнэлгүүдийг гүйцэтгэлд нь үндэслэн бие даалгаж, чанар, үр дүнг дээшлүүлнэ. Иргэд болон мэргэжлийн шинжээчдийг мэдээллээр ханган шийдвэр гаргах үйл ажиллагаанд оролцуулна. Эрүүл мэндийн даатгалын байгууллагын гүйцэтгэлийг сайжруулж, даатгуулагчдын өмнө үүрэх хариуцлага, үйл ажиллагааг ил тод, нээлттэй болгох замаар даатгуулагчдын сэтгэл ханамжийг сайжруулна. НОА8064 9060464

- 2.2.1.1. Бага насны хүүхдийн хөгжлийн хоцрогдол, хөгжлийн бэрхшээлийг эрт илрүүлэх, оношлох, хүүхэд бүрт тохирох шаардлагатай сэргээн засах хөгжлийн үйлчилгээ үзүүлдэг болно.
- 2.2.1.2. Гэмтэл, ослыг бууруулахад байгууллагуудын хоорондын хамтын ажиллагааг идэвхжүүлж, нийт нас баралтын хэмжээг эрс бууруулна.
- 2.2.1.3. Нийтийн биеийн тамирыг хөгжүүлэх шинэ хөтөлбөр боловсруулж, хэрэгжүүлнэ.
- 2.2.1.4. Явуулын эмнэлгийн чанаржуулахад анхаарч, өрх, сум, багийн эрүүл мэндийн төвийн тусламж, үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг сайжруулна.

2.3. БИЗНЕС, ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТ

Бизнес, хөдөлмөр эрхлэлтийг бүх талаар дэмжиж, дундаж давхаргын эгнээг тэлнэ.

- 2.3.1. Шинээр гарааны бизнес эрхэлж буй иргэдийг дэмжих үүднээс цаг үеийн нөхцөл байдалд нь тохирсон үүсч болзошгүй эрсдэл, давуу тал, бодит боломжуудыг тодорхойлж, хэрэгцээт зөвлөгөө мэдээллүүдийг хүргэж, тогтвортой бизнес болгон төлөвшүүлэхэд дэмжиж бойжуулах үүднээс төсөл хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж ажиллана.
- 2.3.2. Ажил олгогчдын эрэлт, хэрэгцээнд нийцсэн, хөдөлмөрийн зах зээлийн эрэлт, нийлүүлэлтийг бүрэн хангах мэргэжилтэн бэлтгэх нөхцөлийг бүрдүүлнэ.
- 2.3.3. Цагаар ажиллах, гэрээр ажиллах, зайнаас ажиллуулах, сүлжээний маркетинг бүхий бараа, үйлчилгээний борлуулалт хийх зэрэг хөдөлмөр эрхлэлтийн олон

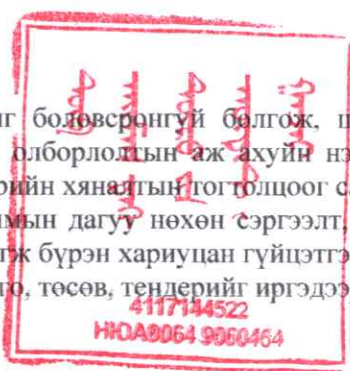
- хэлбэрийг дэмжих замаар эмэгтэйчүүд, оюутан, залуучууд, ахмад настан, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжинэ.
- 2.3.4. Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн болон үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх бодлого, зохицуулалтыг сайжруулах, урьдчилсан сэргийлэх үйл ажиллагааг төр, хувийн хэвшлийн хүрээнд хамтран зохион байгуулна.

ГУРАВ. БҮТЭЭЛЧ МОНГОЛ

Худалдаа, аж үйлдвэр, уул уурхай, боловсруулах үйлдвэр, тээвэр, хоол хүнс, мэдээлэл харилцаа, санхүү, даатгал, нийгмийн хамгаалал, соёл, урлаг, аялал жуулчлалын зэрэг салбар бүрийн бодлогыг оновчтой тодорхойлж, тулгамдаж буй асуудлуудыг шийдвэрлэнэ.

3.1 УУЛ УУРХАЙН САЛБАР

- 3.1.1 Бичил уурхайн эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгож, шаардлага хангасан зарим нөхөрлөл, хоршоог уул уурхайн олборлолтын аж ахуйн нэгж хэлбэрээр албажуулан хууль бус олборлогчдод тавих төрийн хяналтын тогтолцоог сайжруулна.
- 3.1.2 Хариуцлагатай уул уурхайн зарчмын дагуу нөхөн сэргээлт, хаалтын асуудлыг тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч аж ахуйн нэгж бүрэн хариуцан гүйцэтгэдэг болгоно.
- 3.1.3 Байгалийн баялгаас орж буй орлого, төсөв, тендерийг иргэдээр хэлэлцүүлдэг тогтолцоог шинэ шатанд гаргана

3.2 БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРИЙН САЛБАР

- 3.2.1 Хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүний боловсруулах үйлдвэрлэлийг дэмжих, санхүүжилтийн найдвартай тогтолцоог бий болгох, олон улсын стандартыг нутагшуулах, экспортлох цогц арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ.
- 3.2.2 Эрдэс баялгийн болон малын гаралтай түүхий эд боловсруулах, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, хөдөө аж ахуй, хүнд, хөнгөн үйлдвэрлэлийг хөгжүүлж, ажлын байр бий болгоно.
- 3.2.3 Малаас гарч буй түүхий эд, арьс шир, ноос ноолуур боловсруулах үйлдвэрлэлийн төвүүдийг бодлогоор дэмжинэ.

3.3 ТЭЭВРИЙН САЛБАР

- 3.3.1 Аймаг, сум, хот хоорондын зорчигч тээврийн үйлчилгээг чөлөөт өрсөлдөөнд шилжүүлж, дагаж мөрдөх стандартыг сайжруулна.
- 3.3.2 Нийтийн тээврийн үйлчилгээг сайжруулж, цаг үеийн нөхцөл байдалд уялдуулж, маршрутыг шинэчлэн стандартыг сайжруулна.

3.4 ХООЛ, ХҮНС ҮЙЛДВЭРЛЭЛИЙН САЛБАР

- 3.4.1 Бүсчилсэн хөгжлийн бодлогын хүрээнд жимс, жимсгэнэ, нарийн ногоо, хүнсний ногоо тариалах болон хүлэмжийн газар олгох, ашиглахад уян хатан бодлого баримталж, гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

3.5 НИЙГМИЙН ХАМГААЛЛЫН САЛБАР

- 3.5.1 Төр засгийн үйлчилгээг тэгш хүртээмжтэй болгож төр болон хөдөлмөр эрхлэлт, хувийн хэвшилд ажил хөдөлмөр эрхэлж буй иргэдийг нам улс төрийн сонголт, үзэл баримтлалаас шалтгаалан талцуулж гадуурхах үйл ажиллагааг таслан зогсоох арга хэмжээнүүдийг хэрэгжүүлнэ.
- 3.5.2 Ядуурлыг бууруулах хөтөлбөрийг баг, хороо, сум, дүүрэг, аймаг, нийслэлийн түвшинд тодорхой зорилт, шалгуур үзүүлэлтээр гаргаж, холбогдох байгууллагуудын үйл ажиллагааг уялдуулна.
- 3.5.3 Бага орлоготой, ядуу өрхийн хөдөлмөрийн насны иргэдийг хөдөлмөрт бэлтгэх, ур чадвар эзэмшүүлэх хөтөлбөрт хамруулах, ажлын байранд зуучлах тогтолцоог бүрдүүлнэ.

3.6 СОЁЛ, УРЛАГИЙН САЛБАР

- 3.6.1 Хувь хүний эрх чөлөө, ардчилал, чөлөөт эдийн засгийн ач холбогдлыг таниулах хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 3.6.2 Археологийн болон түүх, соёлын дурсгалт газрын хамгаалалтын зэрэглэл, ангиллыг шинэчилж, соёлын өвийг хамгаалагч, харгалзагчтай байх тогтолцоог бий болгоно.

3.7 АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛ

- 3.7.1 Гадаад, дотоодын аялал жуулчлалыг дэмжих үүднээс сумын нутаг дэвсгэрээр дамжин өнгөрч буй иргэд болон гэр бүл, хамт олон, найз нөхөдтэй хамтран, зорьж ирэх хүмүүсийн тоог нэмэгдүүлэх зорилтын хүрээнд чөлөөт цагаа тав тухтай өнгөрүүлэх цогцолбор бүхий орчныг төлөвлөж, үе шаттай хэрэгжүүлж ажиллана.
- 3.7.2 “Шүршүүр - жорлон” хөтөлбөрийг үйл ажиллагаа явуулж байгаа шатахуун түгээх станц болон өргөн хэрэглээний бараа, бүтээгдэхүүний дэлгүүрүүдэд санал болгож, хамтран хэрэгжүүлнэ.
- 3.7.3 Жуулчдад чанартай үйлчилгээ үзүүлэх аялал жуулчлалын дэд бүтцэд хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлнэ.
- 3.7.4 Өвлийн аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх чиглэлээр гаргасан санал санаачилга, хөтөлбөр, арга хэмжээг бодлогоор дэмжиж, орчин үеийн цанын өвлийн баазыг хувийн хэвшилтэй хамтран хэрэгжүүлнэ.
- 3.7.5 Гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтыг орон нутаг руугаа чиглүүлэх санал санаачилгыг өрнүүлж, Тэрбум мод үндэсний хөтөлбөрийн хүрээнд сумандаа мод тарих, зүлэгжүүлэх байдлаар шинээр цэцэрлэгт хүрээлэн бүхий төгөл байгуулах төслүүдийг хэрэгжүүлнэ.

ДӨРӨВ. ӨРИЙН ДАРАМТГҮЙ МОНГОЛ

Ардчилал төгс хөгжих суурь нөхцөл, улс орны тусгаар тогтнолын баталгаа бол эдийн засаг нь бат бэх, иргэд нь хангалуун амьдрах орчин юм. Эдийн засаг хүчтэй байснаар иргэд үнийн дарамт, өрийн дарамтад боомилогдсон хямралт байдлаас гарна.

Эдийн засаг тэлсэн ч өсөлт тогтворгүй байна. Уул уурхайн салбарын үйлдвэрлэл нэмэгдэхийн хэрээр хувийн хэрэглээ эргэж, төсвийн зардлын тэлэлт эдийн засгийн өсөлтийг

голлон тодорхойлж байна. Уул уурхайн түүхий эдийн экспорт огцом тэлсний үр дүнд бий болж байгаа эдийн засгийн эерэг нөхцөл байдлыг цаашид тогтвортой хадгалахын тулд эдийн засгийг төрөлжүүлэх, түүхий эдийн үнийн хэлбэлзэлд тэсвэртэй байдлыг бэхжүүлэхэд чиглэсэн бүтцийн өөрчлөлт, бодлогыг үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлэх шаардлагатай. Эдийн засгийг өрийн дарамтаас гаргахын тулд:

Төсвийн сахилга батыг сайжруулж, Засгийн газрын зардлыг танан, халамж, дэмжлэг, татаас зэрэг шилжих төлбөрүүдийг бууруулах санхүүгийн бодлогыг хэрэгжүүлэн, татварын хэмжээг бууруулах бодлого баримтална.

Зам, тээвэр, эрчим хүч, сэргээгдэх эрчим хүч, ус, дулаан хангамж, мэдээлэл, харилцаа холбоо зэрэг олон төрлийн дэд бүтцийн хөгжлөөр Монгол Улс хоцрогдолтой байна. Хөгжлийг дэмжих үр ашигтай дэд бүтцийг орчин үеийн стандартад нийцүүлэн бүтээн байгуулах нь Ардчилсан намын Засгийн газрын гол зорилтуудын нэг байх болно. Үүний тулд төсвийн оновчтой шийдвэр гаргаж, төр, хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагааг хослуулан хэрэгжүүлнэ.

Дэд бүтцийн хөгжлийн зорилтуудыг Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогод нийцүүлэн гаргана.

Бид Монголын эдийн засаг илүү тогтвортой, хуримтлалд суурилсан эрүүл өсөлтөөр урагшлах эдийн засгийн реформын бодлогыг хэрэгжүүлнэ.

4.1 АЖ ҮЙЛДВЭРИЙН ХӨГЖИЛ, БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРҮҮД

4.1.1. Инноваци, өндөр технологи, нийгмийн өртөг, шингэсэн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл, үйлчилгээ, дахин боловсруулах болон бүтээлч аж үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх хувийн хэвшлийн санал, санаачилгыг дэмжинэ.

4.1.2. Одоо ашиглаж байгаа болон ашиглахад бэлэн байгалийн түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын орд, цементийн үйлдвэрүүдийг түшиглэн барилгын материалын үйлдвэрлэлийг дэмжинэ.

4.2 БАРИЛГА, ХОТ БАЙГУУЛАЛТ, ГАЗРЫН ХАРИЛЦАА

4.1.1. Хүн амыг орон сууцжуулах зорилтын хүрээнд дараах чиглэлээр орон сууцны бодлого хэрэгжүүлнэ. Үүнд:

- “Тогтвортой орлого бүхий орон сууц” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж, аймаг, сумын төвүүдэд орон сууцыг хүн амын зорилтот бүлэгт тааламжтай нөхцөлөөр бүтээн байгуулах хувийн хэвшлийн санал, санаачилгыг дэмжинэ;
- Төр, хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагааны хүрээнд аж ахуйн нэгжүүдэд дэмжлэг үзүүлэх замаар түрээсийн орон сууцны фонд бий болгоно.
- Хашаандаа амины тохилог орон сууц барих санаачилгыг дэмжинэ.
- Хууль бусаар газар олголт хийгдсэн газруудыг иргэдтэйгээ хамтран шалган тогтоож, гомдол маргаантай холбоотой асуудлыг судлан цэгцэлж, хуулийн хүрээнд зохих арга хэмжээг авч дахин төлөвлөж, орон нутгийн иргэддээ шинээр газар авах боломжийг бүрдүүлнэ.
- Гэр хорооллын инженерийн дэд бүтэц (цэвэр ус, бохир ус ариутгах татуурга, интернэтийн шилэн кабель)-д холбож, халаалтыг төвлөрсөн болон сэргээгдэх эрчим хүчний эх үүсвэртэй амины орон

сууц болгон дахин төлөвлөх ажлыг иргэдийн оролцоотой хэрэгжүүлж, амьдран суух байшингаа барихад урт хугацаатай, хүү багатай, орон сууцны ипотекийн зээлээр санхүүгийн дэмжлэг үзүүлж ажиллана.

- Гэр хорооллын инженерийн шугам сүлжээнд холбогдох хэрэгсэл үйлдвэрлэх, нийлүүлэх төсөл хөтөлбөрүүдийг орон нутаг хөгжүүлэх сангаас дэмжлэг үзүүлнэ.
- Иргэдийн эрүүл, аюулгүй орчинд ажиллаж, амьдрах таатай нөхцөлийг бүрдүүлэх зорилгоор сумдын ерөнхий төлөвлөгөө, зураг төслийг иргэдийн оролцоонд тулгуурлан боловсруулж, дэд бүтэцжүүлэх ажлыг хэрэгжүүлнэ.

4.1.2. Хот, суурин газрын хүнсний нийтийн хэрэглээний малыг зөвхөн үйлдвэрийн аргаар нядалж боловсруулах стандартыг бүрдүүлж, энэ чиглэлд хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

4.1.3. Хүнсний аюулгүй байдлын найдвартай статистик мэдээллийн системийг нэвтрүүлж, хүнсний бүтээгдэхүүний хяналтын тогтолцоог шинэчилнэ. Хэрэглэгчдийн оролцоог нэмэгдүүлж, лабораториудыг хувийн хэвшилд шилжүүлнэ.

4.2. ДЭД БҮТЦИЙН ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

4.2.1. Ус

4.2.1.1. Гүний усны хэрэглээг гамнах төсөл хэрэгжүүлнэ.

4.2.1.2. “Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөн болон цөлжилттэй тэмцэх ажлын хүрээнд сум бүрт 50 - 100 га ногоон байгууламж бий болгоно.

4.2.1.3. Сансарын интернэтийг малчдад бүрэн нэвтрүүлж, мал маллах ажилд технологийн ололтыг нэвтрүүлнэ.

4.2.2. Хөдөө аж ахуй, Мал аж ахуйн салбар

4.2.2.1. “Хариуцлагатай, чинээлэг малчин” хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.

4.2.2.2. Мал, малын гаралтай бүх төрлийн түүхий эд, бүтээгдэхүүний үнэ цэнийг нэмэгдүүлж, эдийн засгийн эргэлтийг хурдасгах замаар малчдын амьжиргаа, орлогыг дээшлүүлэх нөхцөл бүрдүүлнэ.

4.2.2.3. Малын тэжээлийн үйлдвэрлэлийн бизнес эрхлэхэд чиглэсэн хувийн хэвшлийн санаачилгыг урамшуулан дэмжиж, малын таримал тэжээлийн тариалалтыг төрийн бодлоготой уялдуулан нэмэгдүүлнэ.

4.2.2.4. Өндөр ашиг шимтэй үндэсний болон дасан зохицох чадвартай гадаадын үржлийн малыг өсгөн бойжуулах үржлийн аж ахуйг хөгжүүлж, малчдад чанартай, таваарлаг малтай болох боломжийг бүрдүүлнэ.

4.2.2.5. Мах, сүү, шувуу, зөгийний эрчимжсэн фермерийн аж ахуй эрхлэх иргэн, аж ахуйн нэгжийг хөрөнгө оруулалтыг бүсчилсэн хөгжлийн бодлоготой уялдуулан зээлийн бодлогоор дэмжинэ.

4.2.2.6. Мах, махан бүтээгдэхүүнийг бэлтгэх цехийн үйл ажиллагааг дэмжиж ажиллана.

4.2.2.7. Малын гаралтай хоёр дахь түүхий эдийг хаягдалгүй боловсруулах, өндөр уургийн агууламжтай түүхий эд үйлдвэрлэх чиглэлд хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

4.2.2.8. Өвлийн хүлэмжийн, мал, амьтны фермийн барилга байгууламжид хөрөнгө оруулах 15 хүртэлх жилийн моргейжийн зээлийн хэлбэрийг нэвтрүүлж, орон

- нутагт ажлын байрыг нэмэгдүүлнэ.
- 4.2.2.9. Гахай, махны болон өндөгний тахианы хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтын зээл дэмжлэг үзүүлж, дотоодын үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлнэ.
- 4.2.2.10. Эрсдэл бүхий нөхцөлөөс урьдчилан сэргийлэх тохиолдол бий болсон үед малчдад худалдан борлуулж, эргэлтэд оруулах зорилготой өвс, тэжээлийн нөөцийн фондын тогтолцоог бий болгоно.
- 4.3.3 Газар тариалангийн салбар**
- 4.3.3.1 Мах, хүнсний ногоо, нарийн ногооны төрөлжсөн үр дэмж, зоорь агуулахыг олноор байгуулахад чиглэж, иргэдээ дэмжиж ажиллана.

ТӨВ АЙМАГ ДАХЬ
ТӨРИЙН АУДИТЫН ГАЗАР

41100, Төв аймаг, Зуунмод сум
Утас: 70272582, Цахим шуудан: tuv@audit.gov.mn
Цахим хаяг: www.audit.mn

2024-08-05 № 01/480
танай _____-ны № _____-т

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөр хуульд заасан
шаардлагад нийцсэн талаарх дүгнэлт

Төрийн аудитын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.3, Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.5, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.4-т заасан Төрийн аудитын байгууллагын бүрэн эрхийн хүрээнд Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох Төв аймгийн Эрдэнэ сумын "Ардчилсан нам"-ын сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянаж, дүгнэлт гаргалаа.

Үүрэг хариуцлагын талаарх мэдээлэл

Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох нам, эвсэл нь сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрөө Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль болон Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, УИХ-аас баталсан хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичигт нийцүүлэн боловсруулж, санхүүгийн тодорхой эх үүсвэр шаардсан зорилт, арга хэмжээг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах зардлын талаарх тооцоо, судалгааг гарган хуульд заасны дагуу дүгнэлт гаргуулах үүрэг хүлээнэ.

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийн дүгнэлтийн үндэслэл

Төрийн аудитын байгууллага нь Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох нам, эвслийн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянан үзэхдээ Төрийн аудит MNS 6817-1:2020 Төрийн аудит. Тулгуур зарчим, MNS 6817-6:2020 Төрийн аудит. Нийцлийн аудитын зарчим, MNS 6817-8:2020 Төрийн аудит. Нийцлийн аудит стандартыг удирдлага болгон Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль болон Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, УИХ-аас баталсан хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичиг, Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн 2024 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, 2025-2026 оны төсвийн төсөөллийн тухай хууль, холбогдох байгууллагаас авсан тайлан, судалгаа, мэдээллийг тус тус шалгуур болгон авч үзсэн.

Дүгнэлт

Төв аймгийн Эрдэнэ сумын "Ардчилсан нам"-ын Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцохоор ирүүлсэн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийн зорилт, арга хэмжээ нь Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.3, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.3 дахь хэсэг, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд заасан тусгай шаардлагад тус тус нийцсэн байна.

Төв аймгийн Эрдэнэ сумын "Ардчилсан нам"-ын мөрийн хөтөлбөр 10 хуудас/-ийг хавсаргав.

Хувийг: Эрдэнэ сумын Ардчилсан намын хороонд

ДАРГА,
ТЭРГҮҮЛЭХ АУДИТОР

Ц.ХИШИГЖАРГАЛ

019020837

ОРОН НУТГИЙН 2024 ОНЫ ЭЭЛЖИТ СОНГУУЛЬД ТӨВ АЙМГИЙН
ЭРДЭНЭ СУМЫН АРДЧИЛСАН НАМААС ДЭВШҮҮЛЖ БУЙ
МӨРИЙН ХӨТӨЛБӨР

БҮТЭН МОНГОЛ
БҮРЭН АРДЧИЛАЛ "9+90+900"
ЭРЧИМТ ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Эрдэнэ сум
2024 он

АГУУЛГА

Contents

<u>ЭРЧИМТ ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ</u>	1
<u>НЭГ. БҮТЭН МОНГОЛ</u>	4
<u>ХОЁР.СЭРСЭН МОНГОЛ</u>	5
2.1. <u>ЦОГЦ БОЛОВСРОЛ</u>	5
2.2. <u>ЭРҮҮЛ МЭНД-ЭРХЭМ БАЯЛАГ</u>	6
2.3. <u>БИЗНЕС, ХОДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТ</u>	6
<u>ГУРАВ.БҮТЭЭЛЧ МОНГОЛ</u>	7
3.1. <u>УУЛ УУРХАЙН САЛБАР</u>	7
3.2. <u>БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРИЙН САЛБАР</u>	7
3.3. <u>ТЭЭВРИЙН САЛБАР</u>	7
3.4. <u>ХООЛ, ХҮНС ҮЙЛДВЭРТЭЛИЙН САЛБАР</u>	7
3.5. <u>НИЙГМИЙН ХАМГААЛЛЫН САЛБАР</u>	8
3.6. <u>СОЁЛ, УРЛАГИЙН САЛБАР</u>	8
3.7. <u>АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛ</u>	8
<u>ДӨРӨВ.ӨРИЙН ДАРАМТГҮЙ МОНГОЛ</u>	8
4.1. <u>АЖ ҮЙЛДВЭРИЙН ХӨГЖИЛ, БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРҮҮД</u>	9
4.2. <u>БАРИЛГА, ХОТ БАЙГУУЛАЛТ, ГАЗРЫН ХАРИЛЦАА</u>	9
4.2. <u>ДЭД БҮТЦИЙН ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ</u>	10

ӨМНӨТГӨЛ

Монгол Улсын тусгаар тогтнол, Үндэсний эрх ашиг, Үндсэн хуульт ардчиллаа хамгаалан бэхжүүлж, хувь хүний эрх чөлөө, хуулийн засаглал, чөлөөт зах зээл, иргэний нийгмийн зарчимд суурилсан тогтвортой хөгжлийн төлөөх баруун төвийн намын хувьд,

АРДЧИЛСАН НАМ ӨНӨӨГИЙН ЭДИЙН ЗАСАГ, УЛС ТӨРИЙН НӨХЦӨЛ БАЙДЛЫГ ДАРААХ БАЙДЛААР ДҮГНЭЖ БАЙНА:

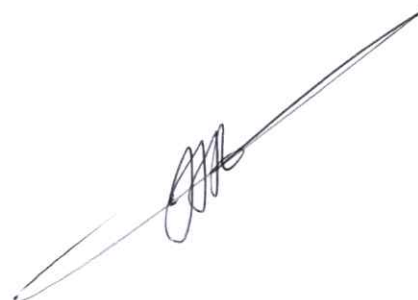
- Эдийн засаг томорсон гэх ч иргэдийн орлого, худалдан авах чадвар нэмэгдээгүй;
- Валютын нөөц нэмэгдсэн гэх боловч төгрөгийн ханш суларсан;
- Монгол Улсын иргэн бүр 33.0 сая төгрөгийн өртэй болсон;
- Туг хийсгэж, тууз хайчлаад, томоохон бүтээн байгуулалт ганцыг ч хийгээгүй. Дарханы замыг дуусгаж чадаагүй;
- Цахилгааны доголдол, шатахууны хомсдол тогтмол бий болж, эрчим хүчний асуудал үндэсний аюулгүй байдалд нөлөөлөх болсон;
- Авлигын индексээр 180 улсаас 121 дүгээрт бичигдэж, 2015 оноос хойш 49 байраар ухарсан;
- Монголчуудын 28.8 хувь нь ядуурлын шугамаас доогуур, 21.4 хувь нь ядуурлын шугамд ойр амьдрах болсон. Хүн амын талаас илүү хувь нь ядууралд өртсөн улс болж, дампуурлын ирмэгт тулсан;
- Цар тахлын улмаас боловсролын хомсдол зардагч, энэ үзүүлэлтээр мөн л дэлхийд сүүл мушгих болсон;
- Шударга шүүмжлэл хэлсэн хүн бүрийг баривчилж, хорьдог болсон;
- Агаарын бохирдлын улмаас хорт хавдрын шалтгаант нас баралт эрс нэмэгдсэн.

ТИЙМ УЧРААС, 2016-2024 ОНЫГ БИД АЛДАГДСАН 8 ЖИЛ ХЭМЭЭН ДҮГНЭЖ БАЙНА.

Алдагдсан 8 жилийг дүгнэсний үр дүнд алдааг засч, Монгол Улсын эдийн засаг эрчимтэй хөгжсөн, хуулийн засаглал, шударга ёс тогтсон, хүн бүр ажил, хөдөлмөр эрхлэн, орлого нь амьдрал ахуйд хүрэлцсэн, эрүүл, аюулгүй орчинд ажиллаж, амьдарсан хүнлэг, ардчилсан нийгмийг цогцлоохыг ЭРХЭМ ЗОРИЛГО болгож,

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрт санал авах “БҮТЭН АРДЧИЛАЛ” аяныг бүсчилсэн хөгжлийн хэлбэрээр улс, орон даяар зохион байгуулж, аймаг, дүүргийн гишүүд, дэмжигчид, бүх намын хороо, иргэний нийгмийн төлөөлөл, мэргэжлийн холбоод, төрийн бус байгууллагуудаас авсан саналуудыг үндэслэн:

Төв аймгийн Эрдэнэ сумын Ардчилсан нам 2024 оны Орон нутгийн сонгуульд стратегийн 4 бүлэг бүхий БҮТЭН МОНГОЛ – БҮРЭН АРДЧИЛАЛ Эрчимт хөгжлийн төлөвлөгөөг танилцуулж байна.

НЭГ. БҮТЭН МОНГОЛ

1.1. Иргэдэд чиглэсэн хөгжлийн бодлого

Төв аймгийн Эрдэнэ суманд ажиллаж амьдарч байгаа салбар бүрийн иргэдэд чиглэсэн хөгжлийн бодлогын хүрээнд хэрэгжүүлэх арга хэмжээ.

- 1.1.1. “Өрх бүр баялаг бүтээгч” хөтөлбөрийг үе шаттай хэрэгжүүлнэ. Экспортод чиглэсэн жижиг, дунд үйлдвэрлэлийг дэмжин ажиллана.
- 1.1.2. Иргэн, аж ахуйн нэгжийн төрөөс авах үйлчилгээг цахим хэлбэрт шилжүүлэх арга хэмжээг дэмжинэ.
- 1.1.3. Хөдөө аж ахуйн гаралтай түүхий эдийг боловсруулах, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, жижиг дунд хөнгөн үйлдвэрлэлийг дэмжин ажиллаж, иргэдийн бодит орлогыг нэмэгдүүлнэ.
- 1.1.4. Малчдын хамтын оролцоонд тулгуурлан бэлчээр нутгийн тогтвортой ашиглалтыг хангаж, доройтсон бэлчээрийн 30-аас доошгүй хувийг сэргээнэ.
- 1.1.5. Бүсчилсэн хөгжлийн хөтөлбөрт тулгуурлан малчин өрхийг дэмжин “Малжуулах хөтөлбөр”-ийг орон нутагт хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.6. Бүсчилсэн хөгжлийн хөтөлбөрт тулгуурлан Газар тариалангийн бүс нутагт услалтын системийн менежментийг боловсронгуй болгож, тариалан эрхлэгч, хүнсний ногоо тариалагчдыг бодлогоор дэмжинэ.
- 1.1.7. Малын эмч нарын ур чадварыг дэмжих замаар нэгж малд ногдох мал эмнэлгийн үйлчилгээний чанарыг сайжруулна.
- 1.1.8. Төрийн албанаас эрт тэтгэвэрт гарч буй иргэд жижиг, дунд, бичил бизнесийн салбарт ажиллах, баялаг бүтээх боломжийг бүрдүүлнэ.
- 1.1.9. Бүх шатны төрийн албан хаагчдыг эрхэлдэг ажлынхаа чиглэлээр сурч боловсрохыг дэмжиж, жил бүр сургалтад хамруулна.
- 1.1.10. Чөлөөт өрсөлдөөний зарчимд нийцүүлэн мэргэжлийн соёл, урлагийн байгууллагуудад нэмэлт орлого олох боломж, нөхцөлийг бүрдүүлнэ.
- 1.1.11. Тусгай хэрэгцээт хүний асран хамгаалагчдыг дэмжих бодлого хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.12. Тусгай хэрэгцээт хүүхэд, иргэдэд зориулсан сэргээн засах, хөгжлийн цогцолбор төвийг орон нутагт байгуулна.
- 1.1.13. Эмнэлгүүдэд тусгай хэрэгцээт хүнд зориулсан орчин бий болгоно.
- 1.1.14. Үйлчилгээний газар, шинээр баригдаж байгаа барилга байгууламж, явган хүний зам, гэрлэн дохиог хөгжлийн бэрхшээлтэй хүн чөлөөтэй зорчих олон улсын стандартын шаардлагад нийцүүлж өөрчилнө.
- 1.1.15. Хүүхэд хөгжлийн чиглэлээр байгууллагуудын үйл ажиллагааг дэмжиж ажиллана.
- 1.1.16. Хүүхэд харах үйлчилгээг хөгжүүлэх, цэцэрлэгийн хүртээмжийг нэмэгдүүлэх замаар эмэгтэйчүүдийн хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжинэ.
- 1.1.17. Өрх, суманд үзүүлэх 0-5 насны хүүхдийн тусламж, үйлчилгээг чанаржуулах, хүртээмжийг сайжруулах, хөхөөр хооллолтыг дэмжих “эрүүл, чийрэг хүүхэд” хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.18. Хүүхэд нэг бүрийг хөгжүүлэх сургуулийн өмнөх болон бага, дунд боловсролын “цөм” хөтөлбөрийг үргэлжлүүлж, иргэний нийгмийн байгууллага, гэр бүлийн оролцоог өргөжүүлнэ.
- 1.1.19. Дотуур байрны орчин, нөхцөлийг сайжруулах төсөл хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.20. Хүүхдэд тулгарч буй дээрэлхэх, үе тэнгийнхний дарамт, шахалт болон эрүүл мэнд, сэтгэцийн бусад сорилт, бэрхшээлтэй холбоотой асуудлуудыг шийдвэрлэхэд чиглэсэн төсөл хэрэгжүүлнэ.

- 1.1.21. Хүүхдийг цахим дарамт, мөлжлөг, зохисгүй контент зэрэг цахим гэмт хэрэг, аюулаас хамгаалах үйл ажиллагаа, оролцогч талуудын уялдаа холбоог сайжруулна.
- 1.1.22. Мэргэжлийн боловсролын сургуулиудад хөдөлмөрийн зах зээлийн хэрэгцээнд нийцсэн нарийн мэргэжлээр төгссөн оюутан сурагчдыг орон нутагт үйл ажиллагаа явуулж байгаа аж ахуй нэгж байгууллага, төсөл хөлбөрүүдэд ажлын байранд зуучлах ажлыг тогтмол зохион байгуулна.
- 1.1.23. Залуучууд боловсрол эзэмшихэд туслах, хүртээмжийг нэмэгдүүлэх зорилгоор тэтгэлэг олгож буй аж ахуйн нэгж, хувь хүнийг урамшуулах, дотоодын тэтгэлгийн тоог нэмэгдүүлэх төсөл хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.24. Орон нутагт ажиллаж буй залуучуудыг дэмжих хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.25. Гэр бүлийн гишүүн бүрт гэр бүлийн боловсрол олгох “Монгол гэр бүл” боловсролын хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.26. Ажил, хөдөлмөр эрхлэх, санхүү, бизнесээ өргөжүүлэх, амьдрах орчноо хамтдаа сайжруулах мэдлэг, ур чадварын сургалт, зөвлөмжөөр хангагдах боломжийг бий болгоно.
- 1.1.27. Ахмадын сургалтын төв байгуулж, дахин ур чадваржуулах, хөдөлмөрийн чадварт нь тулгуурлан дахин ажил хөдөлмөр эрхлэх боломжийг дэмжинэ.
- 1.1.28. Ахмадын эрүүл мэндийн тогтолцоог сайжруулах хүрээнд спортоор хичээллэх орчин нөхцлийг бүрдүүлэх ажлыг дэмжиж, төрөл бүрийн ахмадын тэмцээн уралдаануудыг дэмжиж ажиллана.
- 1.1.29. Иргэд өөрийн өмчилж авсан хашааны газар дээр айл, хөрш, гудамжаараа нэгдэн төлөвлөлт хийж, инженерийн дэд бүтцэд бүрэн холбогдсон амины орон сууц болгон дахин төлөвлөх ажлыг иргэдийн оролцоонд тулгуурлан хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.30. Дугуйн болон явган алхалтын замын суртал бий болгоно.
- 1.1.31. Орчноо ногооруулсан иргэд, аж ахуйн нэгжийг урамшуулах тогтолцоог бий болгоно.
- 1.1.32. Малчин өрх жуулчид хүлээн авах үйл ажиллагааг дэмжиж, малчдад дээрх чиглэлээр мэдлэг, ур чадварыг нэмэгдүүлэх хөтөлбөр зохион байгуулна.

ХОЁР. СЭРСЭН МОНГОЛ

2.1. ЦОГЦ БОЛОВСРОЛ

XXI зууны өрсөлдөх чадвар бүхий шинэ Монгол хүнийг бий болгохуйц, Монгол хүний төрөлхийн давуу талд түшиглэсэн боловсролын монгол загварыг бүтээнэ.

Боловсролын монгол загвар нь дэлхийн боловсролын шилдэг практик, нотлогдсон сайн туршлагуудыг өөрийн онцлог, давуу талуудаар цааш баяжуулан хөгжүүлсэн, одоо хуримтлагдсан асуудлыг шийдвэрлэх суурь реформын шинжтэй, ирээдүйн сорилтуудыг давахуйц, хангалуун сайхан амьдрах эрхийг баталгаажуулсан, ардчиллын үнэт зүйлс, үндэсний өв уламжлалыг агуулсан байна.

- 2.1.1.1. Нийгмийн хариуцлагын хүрээнд “Хүүхэд бүрт компьютер” хөтөлбөр хэрэгжүүлэх санал, санаачилгыг дэмжинэ.
- 2.1.1.2. Хүүхэд бүрийг хөгжүүлж, бүтээлч сэтгэлгээтэй, өөртөө итгэлтэй, Монгол орныхоо байгаль, түүх, үндэсний хэл, соёл, уламжлалаар бахархдаг хүмүүжил олгох хөтөлбөрийг сэргээн сайжруулж, үргэлжлүүлнэ.
- 2.1.1.3. Хичээлээс гадуурх сургалт, дугуйлангийн хамрагдалтыг 75 хувьд хүргэж,

суралцагчийн сонирхол, чадварыг нээн хөгжүүлэх сонгон, секц, дугуйлангийн үйл ажиллагааг өргөтгөнө.

- 2.1.1.4. Багшийн үндсэн ажил буюу суралцах үйл ажиллагааг нэмэгдүүлж, шаардлагагүй бусад ажлыг эрс багасгана.
- 2.1.1.5. Бүхий л салбарын орчин үеийн дэвшилтэд технологиудад суурилсан бүтээлч шинэлэг санал санаачилгуудыг дэмжиж, иргэдээ орчин үеийн технологийн овсгоотой хэрэглэгч байлгах үүднээс бүх төрлийн шинэлэг технологиудын дэвшлүүдийг танилцуулах сургалт, уулзалт, арга хэмжээнүүдийг тогтмол санаачлан хэрэгжүүлж иргэдээ дэмжиж хамтран ажиллана.

2.2. ЭРҮҮЛ МЭНД – ЭРХЭМ БАЯЛАГ

Монгол Улсын эрүүл мэндийн тогтолцооны үндсийг бүрдүүлэх хүний нөөц, эм, оношлуур, тоног төхөөрөмж, эмнэлзүйн удирдамж, эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээний стандарт, технологи, мэдээллийн систем, удирдлага, зохион байгуулалт, менежмент, санхүүжилт бүх түвшинд уялдаагүйгээс гадна иргэдийн эрүүл мэндийг хамгаалах, дэмжих, сайжруулахад бүрэн нийцэхгүй байгаагаас шалтгаалан тулгамдсан олон асуудлууд үүсээд байна.

Иргэдийн халдварт болон халдварт бус өвчлөл, нас баралт болон эх, нярайн эндэгдлийг бууруулж, бүх нийтийн эрүүл мэндийн нэгдсэн нэгдсэн нэгдсэн хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ. Иргэдийг эрүүл байлгах, шинэчлэл хийхдээ өвдөхөөс өмнө урьдчилан сэргийлэхэд болон эрүүл мэндийн боловсролыг сайжруулахад түлхүү анхаарч ажиллана.

Эмнэлгүүдийг гүйцэтгэлд нь үндэслэн бие даалгаж, чанар, үр дүнг дээшлүүлнэ. Иргэд болон мэргэжлийн шинжээчдийг мэдээллээр ханган шийдвэр гаргах үйл ажиллагаанд оролцуулна. Эрүүл мэндийн даатгалын байгууллагын гүйцэтгэлийг сайжруулж, даатгуулагчдын өмнө үүрэх хариуцлага, үйл ажиллагааг ил тод, нээлттэй болгох замаар даатгуулагчдын сэтгэл ханамжийг сайжруулна.

- 2.2.1.1. Бага насны хүүхдийн хөгжлийн хоцрогдол, хөгжлийн бэрхшээлийг эрт илрүүлэх, оношлох, хүүхэд бүрт тохирох шаардлагатай сэргээн засах хөгжлийн үйлчилгээ үзүүлдэг болно.
- 2.2.1.2. Гэмтэл, ослыг бууруулахад байгууллагуудын хоорондын хамтын ажиллагааг идэвхжүүлж, нийт нас баралтын хэмжээг эрс бууруулна.
- 2.2.1.3. Нийтийн биеийн тамирыг хөгжүүлэх шинэ хөтөлбөр боловсруулж, хэрэгжүүлнэ.
- 2.2.1.4. Явуулын эмнэлгийн чанаржуулахад анхаарч, өрх, сум, багийн эрүүл мэндийн төвийн тусламж, үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг сайжруулна.

2.3. БИЗНЕС, ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТ

Бизнес, хөдөлмөр эрхлэлтийг бүх талаар дэмжиж, дундаж давхаргын эгнээг тэлнэ.

- 2.3.1. Шинээр гарааны бизнес эрхэлж буй иргэдийг дэмжих үүднээс цаг үеийн нөхцөл байдалд нь тохирсон үүсч болзошгүй эрсдэл, давуу тал, бодит боломжуудыг тодорхойлж, хэрэгцээт зөвлөгөө мэдээллүүдийг хүргэж, тогтвортой бизнес болгон төлөвшүүлэхэд дэмжиж бойжуулах үүднээс төсөл хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж ажиллана.
- 2.3.2. Ажил олгогчдын эрэлт, хэрэгцээнд нийцсэн, хөдөлмөрийн зах зээлийн эрэлт, нийлүүлэлтийг бүрэн хангах мэргэжилтэн бэлтгэх нөхцөлийг бүрдүүлнэ.
- 2.3.3. Цагаар ажиллах, гэрээр ажиллах, зайнаас ажиллуулах, сүлжээний маркетинг бүхий бараа, үйлчилгээний борлуулалт хийх зэрэг хөдөлмөр эрхлэлтийн олон

- хэлбэрийг дэмжих замаар эмэгтэйчүүд, оюутан, залуучууд, ахмад настан, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжинэ.
- 2.3.4. Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн болон үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх бодлого, зохицуулалтыг сайжруулах, урьдчилсан сэргийлэх үйл ажиллагааг төр, хувийн хэвшлийн хүрээнд хамтран зохион байгуулна.

ГУРАВ. БҮТЭЭЛЧ МОНГОЛ

Худалдаа, аж үйлдвэр, уул уурхай, боловсруулах үйлдвэр, тээвэр, хоол хүнс, мэдээлэл харилцаа, санхүү, даатгал, нийгмийн хамгаалал, соёл, урлаг, аялал жуулчлалын зэрэг салбар бүрийн бодлогыг оновчтой тодорхойлж, тулгамдаж буй асуудлуудыг шийдвэрлэнэ.

3.1 УУЛ УУРХАЙН САЛБАР

- 3.1.1 Бичил уурхайн эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгож, шаардлага хангасан зарим нөхөрлөл, хоршоог уул уурхайн олборлогчдын аж ахуйн нэгж хэлбэрээр албажуулан хууль бус олборлогчдод тавих төрийн хяналтын тогтолцоог сайжруулна.
- 3.1.2 Хариуцлагатай уул уурхайн зарчмын дагуу нөхөн сэргээлт, хаалтын асуудлыг тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч аж ахуйн нэгж бүрэн хариуцан гүйцэтгэдэг болгоно.
- 3.1.3 Байгалийн баялгаас орж буй орлого, төсөв, тендерийг иргэдээр хэлэлцүүлдэг тогтолцоог шинэ шатанд гаргана

3.2 БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРИЙН САЛБАР

- 3.2.1 Хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүний боловсруулах үйлдвэрлэлийг дэмжих, санхүүжилтийн найдвартай тогтолцоог бий болгох, олон улсын стандартыг нутагшуулах, экспортлох цогц арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ.
- 3.2.2 Эрдэс баялгийн болон малын гаралтай түүхий эд боловсруулах, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, хөдөө аж ахуй, хүнд, хөнгөн үйлдвэрлэлийг хөгжүүлж, ажлын байр бий болгоно.
- 3.2.3 Малаас гарч буй түүхий эд, арьс шир, ноос ноолуур боловсруулах үйлдвэрлэлийн төвүүдийг бодлогоор дэмжинэ.

3.3 ТЭЭВРИЙН САЛБАР

- 3.3.1 Аймаг, сум, хот хоорондын зорчигч тээврийн үйлчилгээг чөлөөт өрсөлдөөнд шилжүүлж, дагаж мөрдөх стандартыг сайжруулна.
- 3.3.2 Нийтийн тээврийн үйлчилгээг сайжруулж, цаг үеийн нөхцөл байдалд уялдуулж, маршрутыг шинэчлэн стандартыг сайжруулна.

3.4 ХООЛ, ХҮНС ҮЙЛДВЭРЛЭЛИЙН САЛБАР

- 3.4.1 Бүсчилсэн хөгжлийн бодлогын хүрээнд жимс, жимсгэнэ, нарийн ногоо, хүнсний ногоо тариалах болон хүлэмжийн газар олгох, ашиглахад уян хатан бодлого баримталж, гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

3.5 НИЙГМИЙН ХАМГААЛЛЫН САЛБАР

- 3.5.1 Төр засгийн үйлчилгээг тэгш хүртээмжтэй болгож төр болон хөдөлмөр эрхлэлт, хувийн хэвшилд ажил хөдөлмөр эрхэлж буй иргэдийг нам улс төрийн сонголт, үзэл баримтлалаас шалтгаалан талцуулж гадуурхах үйл ажиллагааг таслан зогсоох арга хэмжээнүүдийг хэрэгжүүлнэ.
- 3.5.2 Ядуурлыг бууруулах хөтөлбөрийг баг, хороо, сум, дүүрэг, аймаг, нийслэлийн түвшинд тодорхой зорилт, шалгуур үзүүлэлтээр гаргаж, холбогдох байгууллагуудын үйл ажиллагааг уялдуулна.
- 3.5.3 Бага орлоготой, ядуу орхийн хөдөлмөрийн насны иргэдийг хөдөлмөрт бэлтгэх, ур чадвар эзэмшүүлэх хөтөлбөрт хамруулах, ажлын байранд зуучлах тогтолцоог бүрдүүлнэ.

3.6 СОЁЛ, УРЛАГИЙН САЛБАР

- 3.6.1 Хувь хүний эрх чөлөө, ардчилал, чөлөөт эдийн засгийн ач холбогдлыг таниулах хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 3.6.2 Археологийн болон түүх, соёлын дурсгалт газрын хамгаалалтын зэрэглэл, ангиллыг шинэчилж, соёлын өвийг хамгаалагч, харгалзагчтай байх тогтолцоог бий болгоно.

3.7 АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛ

- 3.7.1 Гадаад, дотоодын аялал жуулчлалыг дэмжих үүднээс сумын нутаг дэвсгэрээр дамжин өнгөрч буй иргэд болон гэр бүл хамгаалалттай найз нөхөдтэй хамтран, зорьж ирэх хүмүүсийн тоог нэмэгдүүлэх зорилтын хүрээнд чөлөөт цагаа тав тухтай өнгөрүүлэх цогцолбор бүхий орчныг төлөвлөж, үе шаттай хэрэгжүүлж ажиллана.
- 3.7.2 “Шүршүүр - жорлон” хөтөлбөрийг үйл ажиллагаа явуулж байгаа шатахуун түгээх станц болон өргөн хэрэглээний бараа, бүтээгдэхүүний дэлгүүрүүдэд санал болгож, хамтран хэрэгжүүлнэ.
- 3.7.3 Жуулчдад чанартай үйлчилгээ үзүүлэх аялал жуулчлалын дэд бүтцэд хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлнэ.
- 3.7.4 Өвлийн аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх чиглэлээр гаргасан санал санаачилга, хөтөлбөр, арга хэмжээг бодлогоор дэмжиж, орчин үеийн цанын өвлийн баазыг хувийн хэвшилтэй хамтран хэрэгжүүлнэ.
- 3.7.5 Гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтыг орон нутаг руугаа чиглүүлэх санал санаачилгыг өрнүүлж, Тэрбум мод үндэсний хөтөлбөрийн хүрээнд сумандаа мод тарих, зүлэгжүүлэх байдлаар шинээр цэцэрлэгт хүрээлэн бүхий төгөл байгуулах төслүүдийг хэрэгжүүлнэ.

ДӨРӨВ. ӨРИЙН ДАРАМТГҮЙ МОНГОЛ

Ардчилал төгс хөгжих суурь нөхцөл, улс орны тусгаар тогтнолын баталгаа бол эдийн засаг нь бат бэх, иргэд нь хангалуун амьдрах орчин юм. Эдийн засаг хүчтэй байснаар иргэд үнийн дарамт, өрийн дарамтад боомилогдсон хямралт байдлаас гарна.

Эдийн засаг тэлсэн ч өсөлт тогтворгүй байна. Уул уурхайн салбарын үйлдвэрлэл нэмэгдэхийн хэрээр хувийн хэрэглээ эргэж, төсвийн зардлын тэлэлт эдийн засгийн өсөлтийг

голлон тодорхойлж байна. Уул уурхайн түүхий эдийн экспорт огцом тэлсний үр дүнд бий болж байгаа эдийн засгийн эерэг нөхцөл байдлыг цаашид тогтвортой хадгалахын тулд эдийн засгийг төрөлжүүлэх, түүхий эдийн үнийн хэлбэлзэлд тэсвэртэй байдлыг бэхжүүлэхэд чиглэсэн бүтцийн өөрчлөлт, бодлогыг үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлэх шаардлагатай. Эдийн засгийг өрийн дарамтаас гаргахын тулд:

Төсвийн сахилга батыг сайжруулж, Засгийн газрын зардлыг танан, халамж, дэмжлэг, татаас зэрэг шилжих төлбөрүүдийг бууруулах санхүүгийн бодлогыг хэрэгжүүлэн, татварын хэмжээг бууруулах бодлого баримтална.

Зам, тээвэр, эрчим хүч, сэргээгдэх эрчим хүч, ус, дулаан хангамж, мэдээлэл, харилцаа холбоо зэрэг олон төрлийн дэд бүтцийн хөгжлөөр Монгол Улс хоцрогдолтой байна. Хөгжлийг дэмжих үр ашигтай дэд бүтцийг орчин үеийн стандартад нийцүүлэн бүтээн байгуулах нь Ардчилсан намын Засгийн газрын гол зорилтуудын нэг байх болно. Үүний тулд төсвийн оновчтой шийдвэр гаргаж, төр, хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагааг хослуулан хэрэгжүүлнэ.

Дэд бүтцийн хөгжлийн зорилтуудыг Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогод нийцүүлэн гаргана.

Бид Монголын эдийн засаг илүү тогтвортой, хуримтлалд суурилсан эрүүл өсөлтөөр урагшлах эдийн засгийн реформын бодлогыг хэрэгжүүлнэ.

4.1 АЖ ҮЙЛДВЭРИЙН ХӨГЖИЛ, БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРҮҮД

4.1.1. Инноваци, өндөр технологи, нэмүү өртөг шингэсэн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл, үйлчилгээ, дахин боловсруулах болон бүтээлч аж үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх хувийн хэвшлийн санал, санаачилгыг дэмжинэ.

4.1.2. Одоо ашиглаж байгаа болон ашиглахад бэлэн байгалийн түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын орд, цементийн үйлдвэрүүдийг түшиглэн барилгын материалын үйлдвэрлэлийг дэмжинэ.

4.2 БАРИЛГА, ХОТ БАЙГУУЛАЛТ, ГАЗРЫН ХАРИЛЦАА

4.1.1. Хүн амыг орон сууцжуулах зорилтын хүрээнд дараах чиглэлээр орон сууцны бодлого хэрэгжүүлнэ. Үүнд:

- “Тогтвортой орлого бүхий орон сууц” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж, аймаг, сумын төвүүдэд орон сууцыг хүн амын зорилтот бүлэгт тааламжтай нөхцөлөөр бүтээн байгуулах хувийн хэвшлийн санал, санаачилгыг дэмжинэ;
- Төр, хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагааны хүрээнд аж ахуйн нэгжүүдэд дэмжлэг үзүүлэх замаар түрээсийн орон сууцны фонд бий болгоно.
- Хашаандаа амины тохилог орон сууц барих санаачилгыг дэмжинэ.
- Хууль бусаар газар олголт хийгдсэн газруудыг иргэдтэйгээ хамтран шалган тогтоож, гомдол маргаантай холбоотой асуудлыг судлан цэгцэлж, хуулийн хүрээнд зохих арга хэмжээг авч дахин төлөвлөж, орон нутгийн иргэддээ шинээр газар авах боломжийг бүрдүүлнэ.
- Гэр хорооллын инженерийн дэд бүтэц (цэвэр ус, бохир ус ариутгах татуурга, интернэтийн шилэн кабель)-д холбож, халаалтыг төвлөрсөн болон сэргээгдэх эрчим хүчний эх үүсвэртэй амины орон

сууц болгон дахин төлөвлөх ажлыг иргэдийн оролцоотой хэрэгжүүлж, амьдран суух байшингаа барихад урт хугацаатай, хүү багатай, орон сууцны ипотекийн зээлээр санхүүгийн дэмжлэг үзүүлж ажиллана.

- Гэр хорооллын инженерийн шугам сүлжээнд холбогдох хэрэгсэл үйлдвэрлэх, нийлүүлэх төсөл хөтөлбөрүүдийг орон нутаг хөгжүүлэх сангаас дэмжлэг үзүүлнэ.
- Иргэдийн эрүүл, аюулгүй орчинд ажиллаж, амьдрах таатай нөхцөлийг бүрдүүлэх зорилгоор сумдын ерөнхий төлөвлөгөө, зураг төслийг иргэдийн оролцоонд тулгуурлан боловсруулж, дэд бүтэцжүүлэх ажлыг хэрэгжүүлнэ.

4.1.2. Хот, суурин газрын хүнсний нийтийн хэрэглээний малыг зөвхөн үйлдвэрийн аргаар нядалж боловсруулах стандартыг бүрдүүлж, энэ чиглэлд хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

4.1.3. Хүнсний аюулгүй байдлын найдвартай статистик мэдээллийн системийг нэвтрүүлж, хүнсний бүтээгдэхүүний хяналтын тогтолцоог шинэчилнэ. Хэрэглэгчдийн оролцоог нэмэгдүүлж, лабораториудыг хувийн хэвшилд шилжүүлнэ.

4.2. ДЭД БҮТЦИЙН ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

4.2.1. Ус

4.2.1.1. Гүний усны хэрэглээг хамнах төсөл хэрэгжүүлнэ.

4.2.1.2. “Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөн болон цөлжилттэй тэмцэх ажлын хүрээнд сум бүрт 50 - 100 га ногоон байгууламж бий болгоно.

4.2.1.3. Сансарын интернэтийг малчдад бүрэн нэвтрүүлж, мал маллах ажилд технологийн ололтыг нэвтрүүлнэ.

4.2.2. Хөдөө аж ахуй, Мал аж ахуйн салбар

4.2.2.1. “Хариуцлагатай, чинээлэг малчин” хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.

4.2.2.2. Мал, малын гаралтай бүх төрлийн түүхий эд, бүтээгдэхүүний үнэ цэнийг нэмэгдүүлж, эдийн засгийн эргэлтийг хурдасгах замаар малчдын амьжиргаа, орлогыг дээшлүүлэх нөхцөл бүрдүүлнэ.

4.2.2.3. Малын тэжээлийн үйлдвэрлэлийн бизнес эрхлэхэд чиглэсэн хувийн хэвшлийн санаачилгыг урамшуулан дэмжиж, малын таримал тэжээлийн тариалалтыг төрийн бодлоготой уялдуулан нэмэгдүүлнэ.

4.2.2.4. Өндөр ашиг шимтэй үндэсний болон дасан зохицох чадвартай гадаадын үржлийн малыг өсгөн бойжуулах үржлийн аж ахуйг хөгжүүлж, малчдад чанартай, таваарлаг малтай болох боломжийг бүрдүүлнэ.

4.2.2.5. Мах, сүү, шувуу, зөгийний эрчимжсэн фермерийн аж ахуй эрхлэх иргэн, аж ахуйн нэгжийг хөрөнгө оруулалтыг бүсчилсэн хөгжлийн бодлоготой уялдуулан зээлийн бодлогоор дэмжинэ.

4.2.2.6. Мах, махан бүтээгдэхүүнийг бэлтгэх цехийн үйл ажиллагааг дэмжиж ажиллана.

4.2.2.7. Малын гаралтай хоёр дахь түүхий эдийг хаягдалгүй боловсруулах, өндөр уургийн агууламжтай түүхий эд үйлдвэрлэх чиглэлд хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

4.2.2.8. Өвлийн хүлэмжийн, мал, амьтны фермийн барилга байгууламжид хөрөнгө оруулах 15 хүртэлх жилийн моргейжийн зээлийн хэлбэрийг нэвтрүүлж, орон

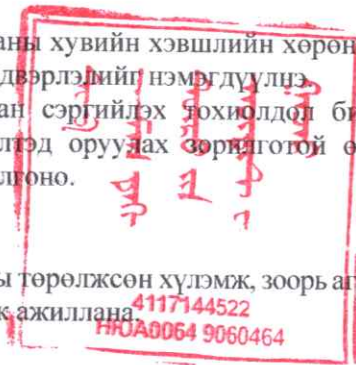
нутагт ажлын байрыг нэмэгдүүлнэ.

4.2.2.9. Гахай, махны болон өндөгний тахианы хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтын зээл дэмжлэг үзүүлж, дотоодын үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлнэ.

4.2.2.10. Эрсдэл бүхий нөхцөлөөс урьдчилан сэргийлэх тохиолдол бий болсон үед малчдад худалдан борлуулж, эргэлтэд оруулах зорилготой өвс, тэжээлийн нөөцийн фондын тогтолцоог бий болгоно.

4.3.3 Газар тариалангийн салбар

4.3.3.1 Мах, хүнсний ногоо, нарийн ногооны төрөлжсөн хүлэмж, зоорь агуулахыг олноор байгуулахад чиглэж, иргэдээ дэмжиж ажиллана.

A handwritten signature in black ink, consisting of stylized, flowing lines.

**ТӨВ АЙМАГ ДАХЬ
ТӨРИЙН АУДИТЫН ГАЗАР**

41100, Төв аймаг, Зуунмод сум
Утас: 70272582, Цахим шуудан: tuv@audit.gov.mn
Цахим хаяг: www.audit.mn

2024-08-05 № 01/481
танай _____-ны № _____-т

**Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөр хуульд заасан
шаардлагад нийцсэн талаарх дүгнэлт**

Төрийн аудитын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.3, Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.5, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.4-т заасан Төрийн аудитын байгууллагын бүрэн эрхийн хүрээнд Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох Төв аймгийн Эрдэнэсант сумын "Ардчилсан нам"-ын сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянаж, дүгнэлт гаргалаа.

Үүрэг хариуцлагын талаарх мэдээлэл

Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох нам, эвсэл нь сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрөө Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль болон Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, УИХ-аас баталсан хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичигт нийцүүлэн боловсруулж, санхүүгийн тодорхой эх үүсвэр шаардсан зорилт, арга хэмжээг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах зардлын талаарх тооцоо, судалгааг гарган хуульд заасны дагуу дүгнэлт гаргуулах үүрэг хүлээнэ.

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийн дүгнэлтийн үндэслэл

Төрийн аудитын байгууллага нь Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох нам, эвслийн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянан үзэхдээ Төрийн аудит MNS 6817-1:2020 Төрийн аудит. Тулгуур зарчим, MNS 6817-6:2020 Төрийн аудит. Нийцлийн аудитын зарчим, MNS 6817-8:2020 Төрийн аудит. Нийцлийн аудит стандартыг удирдлага болгон Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль болон Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, УИХ-аас баталсан хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичиг, Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн 2024 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, 2025-2026 оны төсвийн төсөөллийн тухай хууль, холбогдох байгууллагаас авсан тайлан, судалгаа, мэдээллийг тус тус шалгуур болгон авч үзсэн.

Дүгнэлт

Төв аймгийн Эрдэнэсант сумын "Ардчилсан нам"-ын Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцохоор ирүүлсэн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийн зорилт, арга хэмжээ нь Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.3, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.3 дахь хэсэг, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд заасан тусгай шаардлагад тус тус нийцсэн байна.

Төв аймгийн Эрдэнэсант сумын "Ардчилсан нам"-ын мөрийн хөтөлбөр *100* хуудас/-ийг хавсаргав.

Хувийг: Эрдэнэсант сумын Ардчилсан намын хороонд

ДАРГА,
ТЭРГҮҮЛЭХ АУДИТОР

Ц.ХИШИГЖАРГАЛ

019020839

ОРОН НУТГИЙН 2024 ОНЫ ЭЭЛЖИТ СОНГУУЛЬД ТӨВ АЙМГИЙН
ЭРДЭНЭСАНТ СУМЫН АРДЧИЛСАН НАМААС ДЭВШҮҮЛЖ БУЙ
МӨРИЙН ХӨТӨЛБӨР

БҮТЭН МОНГОЛ
БҮРЭН АРДЧИЛАЛ “9+90+900”
ЭРЧИМТ ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Эрдэнэсант сум
2024 он

АГУУЛГА

Contents

ЭРЧИМТ ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	1
<u>НЭГ. БҮТЭН МОНГОЛ</u>	4
<u>ХОЁР.СЭРСЭН МОНГОЛ</u>	5
2.1. ЦОГЦ БОЛОВСРОЛ	5
2.2. ЭРҮҮЛ МЭНД-ЭРХЭМ БАЯЛАГ	6
2.3. БИЗНЕС, ХӨДӨЛМӨР ЭРХ ЦЭЛТ	6
<u>ГУРАВ.БҮТЭЭЛЧ МОНГОЛ</u>	7
3.1. УУЛ УУРХАЙН САЛБАР	7
3.2. БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРИЙН САЛБАР	7
3.3. ТЭЭВРИЙН САЛБАР	7
3.4. ХООЛ, ХҮНС ҮЙЛДВЭРЛЭЛИЙН САЛБАР	7
3.5. НИЙГМИЙН ХАМГААЛШЫН САЛБАР	8
3.6. СОЁЛ, УРЛАГИЙН САЛБАР	8
3.7. АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛ	8
<u>ДӨРӨВ.ӨРИЙН ДАРАМТГҮЙ МОНГОЛ</u>	8
4.1. АЖ ҮЙЛДВЭРИЙН ХӨГЖИЛ, БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРҮҮД	9
4.2. БАРИЛГА, ХОТ БАЙГУУЛАЛТ, ГАЗРЫН ХАРИЛЦАА	9
4.2. ДЭД БҮТЦИЙН ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	10

ӨМНӨТГӨЛ

Монгол Улсын тусгаар тогтнол, Үндэсний эрх ашиг, Үндсэн хуульт ардчиллаа хамгаалан бэхжүүлж, хувь хүний эрх чөлөө, хуулийн засаглал, чөлөөт зах зээл, иргэний нийгмийн зарчимд суурилсан тогтвортой хөгжлийн төлөөх баруун төвийн намын хувьд,

АРДЧИЛСАН НАМ ӨНӨӨГИЙН ЭДИЙН ЗАСАГ, УЛС ТӨРИЙН НӨХЦӨЛ БАЙДЛЫГ ДАРААХ БАЙДЛААР ДҮГНЭЖ БАЙНА:

- Эдийн засаг томорсон гэх ч иргэдийн орлого, худалдан авах чадвар нэмэгдээгүй;
- Валютын нөөц нэмэгдсэн гэх боловч төгрөгийн ханш суларсан;
- Монгол Улсын иргэн бүр 33.0 сая төгрөгийн өртэй болсон;
- Туг хийсгэж, тууз хайчлаад, томоохон бүтээн байгуулалт ганцыг ч хийгээгүй. Дарханы замыг дуусгаж чадаагүй;
- Цахилгааны доголдол, шатахууны хомсдол тогтмол бий болж, эрчим хүчний асуудал үндэсний аюулгүй байдалд нөлөөлөх болсон;
- Авлигын индексээр 180 улсаас 121 дүгээрт бичигдэж, 2015 оноос хойш 49 байраар ухарсан;
- Монголчуудын 28.8 хувь нь ядуурлын шугамаас доогуур, 21.4 хувь нь ядуурлын шугамд ойр амьдрах болсон. Хүн амын талаас илүү хувь нь ядууралд өртсөн улс болж, дампуурлын ирмэгт тулсан;
- Цар тахлын улмаас боловсролын хоцрогдол газар авч, энэ үзүүлэлтээр мөн л дэлхийд сүүл мушгих болсон;
- Шударга шүүмжлэл хэлсэн хүн бүрийг баривчилж, хорьдог болсон;
- Агаарын бохирдлын улмаас хорт хавдрын шалтгаант нас баралт эрс нэмэгдсэн.

ТИЙМ УЧРААС, 2016-2024 ОНЫГ БИД АЛДАГДСАН 8 ЖИЛ ХЭМЭЭН ДҮГНЭЖ БАЙНА.

Алдагдсан 8 жилийг дүгнэсний үр дүнд алдааг засч, Монгол Улсын эдийн засаг эрчимтэй хөгжсөн, хуулийн засаглал, шударга ёс тогтсон, хүн бүр ажил, хөдөлмөр эрхлэн, орлого нь амьдрал ахуйд хүрэлцсэн, эрүүл, аюулгүй орчинд ажиллаж, амьдарсан хүнлэг, ардчилсан нийгмийг цогцлоохыг ЭРХЭМ ЗОРИЛГО болгож,

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрт санал авах “БҮТЭН АРДЧИЛАЛ” аяныг бүсчилсэн хөгжлийн хэлбэрээр улс, орон даяар зохион байгуулж, аймаг, дүүргийн гишүүд, дэмжигчид, бүх намын хороо, иргэний нийгмийн төлөөлөл, мэргэжлийн холбоод, төрийн бус байгууллагуудаас авсан саналуудыг үндэслэн:

Төв аймгийн Эрдэнэсант сумын Ардчилсан нам 2024 оны Орон нутгийн сонгуульд стратегийн 4 бүлэг бүхий БҮТЭН МОНГОЛ – БҮРЭН АРДЧИЛАЛ Эрчимт хөгжлийн төлөвлөгөөг танилцуулж байна.

НЭГ. БҮТЭН МОНГОЛ

1.1. Иргэдэд чиглэсэн хөгжлийн бодлого

Төв аймгийн Эрдэнэсант суманд ажиллаж амьдарч байгаа салбар бүрийн иргэдэд чиглэсэн хөгжлийн бодлогын хүрээнд хэрэгжүүлэх арга хэмжээ.

- 1.1.1. “Өрх бүр баялаг бүтээгч” хөтөлбөрийг үе шаттай хэрэгжүүлнэ. Экспортод чиглэсэн жижиг, дунд үйлдвэрлэлийг дэмжин ажиллана.
- 1.1.2. Иргэн, аж ахуйн нэгжийн төрөөс авах үйлчилгээг цахим хэлбэрт шилжүүлэх арга хэмжээг дэмжинэ.
- 1.1.3. Хөдөө аж ахуйн гаралтай түүхий эдийг боловсруулах, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, жижиг дунд хөнгөн үйлдвэрлэлийг дэмжин ажиллаж, иргэдийн бодит орлогыг нэмэгдүүлнэ.
- 1.1.4. Малчдын хамтын оролцоонд тулгуурлан бэлчээр нутгийн тогтвортой ашиглалтыг хангаж, доройтсон бэлчээрийн 30-аас доошгүй хувийг сэргээнэ.
- 1.1.5. Бүсчилсэн хөгжлийн хөтөлбөрт тулгуурлан малчин өрхийг дэмжин “Малжуулах хөтөлбөр”-ийг орон нутагт хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.6. Бүсчилсэн хөгжлийн хөтөлбөрт тулгуурлан Газар тариалангийн бүс нутагт услалтын системийн менежментийг боловсронгуй болгож, тариалан эрхлэгч, хүнсний ногоо тариалагчдыг бодлогоор дэмжинэ.
- 1.1.7. Малын эмч нарын ур чадварыг дэмжих замаар нэгж малд ногдох мал эмнэлгийн үйлчилгээний чанарыг сайжруулна.
- 1.1.8. Төрийн албанаас эрт тэтгэвэрт гарч буй иргэд жижиг, дунд, бичил бизнесийн салбарт ажиллах, баялаг бүтээх боломжийг бүрдүүлнэ.
- 1.1.9. Бүх шатны төрийн албан хаагчдыг эрхэлдэг ажлынхаа чиглэлээр сурч боловсрохыг дэмжиж, жил бүр сургалтад хамруулна.
- 1.1.10. Чөлөөт өрсөлдөөний зарчимд нийцүүлэн мэргэжлийн соёл, урлагийн байгууллагуудад нэмэлт орлого олох боломж, нөхцөлийг бүрдүүлнэ.
- 1.1.11. Тусгай хэрэгцээт хүний асран хамгаалагчдыг дэмжих бодлого хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.12. Тусгай хэрэгцээт хүүхэд, иргэдэд зориулсан сэргээн засах, хөгжлийн цогцолбор төвийг орон нутагт байгуулна.
- 1.1.13. Эмнэлгүүдэд тусгай хэрэгцээт хүнд зориулсан орчин бий болгоно.
- 1.1.14. Үйлчилгээний газар, шинээр баригдаж байгаа барилга байгууламж, явган хүний зам, гэрлэн дохиог хөгжлийн бэрхшээлтэй хүн чөлөөтэй зорчих олон улсын стандартын шаардлагад нийцүүлж өөрчилнө.
- 1.1.15. Хүүхэд хөгжлийн чиглэлээр байгууллагуудын үйл ажиллагааг дэмжиж ажиллана.
- 1.1.16. Хүүхэд харах үйлчилгээг хөгжүүлэх, цэцэрлэгийн хүртээмжийг нэмэгдүүлэх замаар эмэгтэйчүүдийн хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжинэ.
- 1.1.17. Өрх, суманд үзүүлэх 0-5 насны хүүхдийн тусламж, үйлчилгээг чанаржуулах, хүртээмжийг сайжруулах, хөхөөр хооллолтыг дэмжих “эрүүл, чийрэг хүүхэд” хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.18. Хүүхэд нэг бүрийг хөгжүүлэх сургуулийн өмнөх болон бага, дунд боловсролын “цөм” хөтөлбөрийг үргэлжлүүлж, иргэний нийгмийн байгууллага, гэр бүлийн оролцоог өргөжүүлнэ.
- 1.1.19. Дотуур байрны орчин, нөхцөлийг сайжруулах төсөл хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.20. Хүүхдэд тулгарч буй дээрэлхэх, үе тэнгийнхний дарамт, шахалт болон эрүүл мэнд, сэтгэцийн бусад сорилт, бэрхшээлтэй холбоотой асуудлуудыг шийдвэрлэхэд чиглэсэн төсөл хэрэгжүүлнэ.

- 1.1.21. Хүүхдийг цахим дарамт, мөлжлөг, зохисгүй контент зэрэг цахим гэмт хэрэг, аюулаас хамгаалах үйл ажиллагаа, оролцогч талуудын уялдаа холбоог сайжруулна.
- 1.1.22. Мэргэжлийн боловсролын сургуулиудад хөдөлмөрийн зах зээлийн хэрэгцээнд нийцсэн нарийн мэргэжлээр төгссөн оюутан сурагчдыг орон нутагт үйл ажиллагаа явуулж байгаа аж ахуй нэгж байгууллага, төсөл хөлбөрүүдэд ажлын байранд зуучлах ажлыг тогтмол зохион байгуулна.
- 1.1.23. Залуучууд боловсрол эзэмшихэд туслах, хүртээмжийг нэмэгдүүлэх зорилгоор тэтгэлэг олгож буй аж ахуйн нэгж, хувь хүнийг урамшуулах, дотоодын тэтгэлгийн тоог нэмэгдүүлэх төсөл хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.24. Орон нутагт ажиллаж буй залуучуудыг дэмжих хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.25. Гэр бүлийн гишүүн бүрт гэр бүлийн боловсрол олгох “Монгол гэр бүл” боловсролын хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.26. Ажил, хөдөлмөр эрхлэх, санхүү, бизнесээ өргөжүүлэх, амьдрах орчноо хамтдаа сайжруулах мэдлэг, ур чадварын сургалт, зөвлөмжөөр хангагдах боломжийг бий болгоно.
- 1.1.27. Ахмадын сургалтын төв байгуулж, дахин ур чадваржуулах, хөдөлмөрийн чадварт нь тулгуурлан дахин ажил хөдөлмөр эрхлэх боломжийг дэмжинэ.
- 1.1.28. Ахмадын эрүүл мэндийн тогтолцоог сайжруулах хүрээнд спортоор хичээллэх орчин нөхцлийг бүрдүүлэх ажлыг дэмжиж, төрөл бүрийн ахмадын тэмцээн уралдаануудыг дэмжиж ажиллана.
- 1.1.29. Иргэд өөрийн өмчилж авсан хашааны газар дээр айл, хөрш, гудамжаараа нэгдэн төлөвлөлт хийж, инженерийн дэд бүтцэд бүрэн холбогдсон амины орон сууц болгон дахин төлөвлөх ажлыг иргэдийн оролцоонд тулгуурлан хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.30. Дугуйн болон явган алхалтын замын сүлжээг бий болгоно.
- 1.1.31. Орчноо ногооруулсан иргэд, аж ахуйн нэгжийг урамшуулах тогтолцоог бий болгоно.
- 1.1.32. Малчин өрх жуулчид хүлээн авах үйл ажиллагааг дэмжиж, малчдад дээрх чиглэлээр мэдлэг, ур чадварыг нэмэгдүүлэх хөтөлбөр зохион байгуулна.

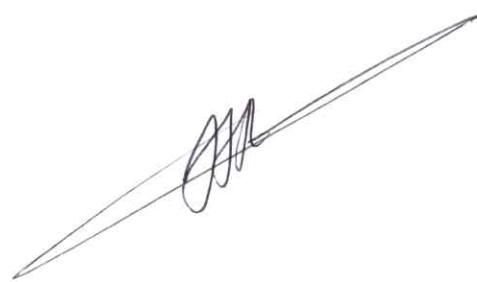
ХОЁР. СЭРСЭН МОНГОЛ

2.1. ЦОГЦ БОЛОВСРОЛ

XXI зууны өрсөлдөх чадвар бүхий шинэ Монгол хүнийг бий болгохуйц, Монгол хүний төрөлхийн давуу талд түшиглэсэн боловсролын монгол загварыг бүтээнэ.

Боловсролын монгол загвар нь дэлхийн боловсролын шилдэг практик, нотлогдсон сайн туршлагаудыг өөрийн онцлог, давуу талуудаар цааш баяжуулан хөгжүүлсэн, одоо хуримтлагдсан асуудлыг шийдвэрлэх суурь реформын шинжтэй, ирээдүйн сорилтуудыг давахуйц, хангалуун сайхан амьдрах эрхийг баталгаажуулсан, ардчиллын үнэт зүйлс, үндэсний өв уламжлалыг агуулсан байна.

- 2.1.1.1. Нийгмийн хариуцлагын хүрээнд “Хүүхэд бүрт компьютер” хөтөлбөр хэрэгжүүлэх санал, санаачилгыг дэмжинэ.
- 2.1.1.2. Хүүхэд бүрийг хөгжүүлж, бүтээлч сэтгэлгээтэй, өөртөө итгэлтэй, Монгол орныхоо байгаль, түүх, үндэсний хэл, соёл, уламжлалаар бахархдаг хүмүүжил олгох хөтөлбөрийг сэргээн сайжруулж, үргэлжлүүлнэ.
- 2.1.1.3. Хичээлээс гадуурх сургалт, дугуйлангийн хамрагдалтыг 75 хувьд хүргэж,

суралцагчийн сонирхол, чадварыг нээн хөгжүүлэх сонгон, секц, дугуйлангийн үйл ажиллагааг өргөтгөнө.

- 2.1.1.4. Багшийн үндсэн ажил буюу суралцах үйл ажиллагааг нэмэгдүүлж, шаардлагагүй бусад ажлыг эрс багасгана.
- 2.1.1.5. Бүхий л салбарын орчин үеийн дэвшилтэд технологиудад суурилсан бүтээлч шинэлэг санал санаачилгуудыг дэмжиж, иргэдээ орчин үеийн технологийн овсгоотой хэрэглэгч байлгах үүднээс бүх төрлийн шинэлэг технологиудын дэвшлүүдийг танилцуулах сургалт, уулзалт, арга хэмжээнүүдийг тогтмол санаачлан хэрэгжүүлж иргэдээ дэмжиж хамтран ажиллана.

2.2. ЭРҮҮЛ МЭНД – ЭРХЭМ БАЯЛАГ

Монгол Улсын эрүүл мэндийн тогтолцооны үндсийг бүрдүүлэх хүний нөөц, эм, оношлуур, тоног төхөөрөмж, эмнэлзүйн удирдамж, эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээний стандарт, технологи, мэдээллийн систем, удирдлага, зохион байгуулалт, менежмент, санхүүжилт бүх түвшинд уялдаагүйгээс гадна иргэдийн эрүүл мэндийг хамгаалах, дэмжих, сайжруулахад бүрэн нийцэхгүй байгаагаас шалтгаалан тулгамдсан олон асуудлууд үүсээд байна.

Иргэдийн халдварт болон халдварт бус өвчлөл, нас баралт болон эх, нярайн эндэгдлийг бууруулж, бүх нийтийн эрүүл мэндийн нэгдсэн цогц хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ. Иргэдийг эрүүл байлгах, шинэчлэл хийхдээ өвдөхөөс өмнө үргэлжлэн сэргийлэхэд болон эрүүл мэндийн боловсролыг сайжруулахад түлхүү анхаарч ажиллана.

Эмнэлгүүдийг гүйцэтгэлд нь үндсэн бие даалгаж, чанар, үр дүнг дээшлүүлнэ. Иргэд болон мэргэжлийн шинжээчдийг мэдээллээр ханган шийдвэр гаргах үйл ажиллагаанд оролцуулна. Эрүүл мэндийн даатгалын байгууллагын гүйцэтгэлийг сайжруулж, даатгуулагчдын өмнө үүрэх хариуцлага, үйл ажиллагааг ил тод, нээлттэй болгох замаар даатгуулагчдын сэтгэл ханамжийг сайжруулна.

- 2.2.1.1. Бага насны хүүхдийн хөгжлийн хоцрогдол, хөгжлийн бэрхшээлийг эрт илрүүлэх, оношлох, хүүхэд бүрт тохирох шаардлагатай сэргээн засах хөгжлийн үйлчилгээ үзүүлдэг болно.
- 2.2.1.2. Гэмтэл, ослыг бууруулахад байгууллагуудын хоорондын хамтын ажиллагааг идэвхжүүлж, нийт нас баралтын хэмжээг эрс бууруулна.
- 2.2.1.3. Нийтийн биеийн тамирыг хөгжүүлэх шинэ хөтөлбөр боловсруулж, хэрэгжүүлнэ.
- 2.2.1.4. Явуулын эмнэлгийн чанаржуулахад анхаарч, өрх, сум, багийн эрүүл мэндийн төвийн тусламж, үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг сайжруулна.

2.3. БИЗНЕС, ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТ

Бизнес, хөдөлмөр эрхлэлтийг бүх талаар дэмжиж, дундаж давхаргын эгнээг тэлнэ.

- 2.3.1. Шинээр гарааны бизнес эрхэлж буй иргэдийг дэмжих үүднээс цаг үеийн нөхцөл байдалд нь тохирсон үүсч болзошгүй эрсдэл, давуу тал, бодит боломжуудыг тодорхойлж, хэрэгцээг зөвлөгөө мэдээллүүдийг хүргэж, тогтвортой бизнес болгон төлөвшүүлэхэд дэмжиж бойжуулах үүднээс төсөл хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж ажиллана.
- 2.3.2. Ажил олгогчдын эрэлт, хэрэгцээнд нийцсэн, хөдөлмөрийн зах зээлийн эрэлт, нийлүүлэлтийг бүрэн хангах мэргэжилтэн бэлтгэх нөхцөлийг бүрдүүлнэ.
- 2.3.3. Цагаар ажиллах, гэрээр ажиллах, зайнаас ажиллуулах, сүлжээний маркетинг бүхий бараа, үйлчилгээний борлуулалт хийх зэрэг хөдөлмөр эрхлэлтийн олон

хэлбэрийг дэмжих замаар эмэгтэйчүүд, оюутан, залуучууд, ахмад настан, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжинэ.

- 2.3.4. Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн болон үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх бодлого, зохицуулалтыг сайжруулах, урьдчилсан сэргийлэх үйл ажиллагааг төр, хувийн хэвшлийн хүрээнд хамтран зохион байгуулна.

ГУРАВ. БҮТЭЭЛЧ МОНГОЛ

Худалдаа, аж үйлдвэр, уул уурхай, боловсруулах үйлдвэр, тээвэр, хоол хүнс, мэдээлэл харилцаа, санхүү, даатгал, нийгмийн хамгаалал, соёл, урлаг, аялал жуулчлалын зэрэг салбар бүрийн бодлогыг оновчтой тодорхойлж, тулгамдаж буй асуудлуудыг шийдвэрлэнэ.

3.1 УУЛ УУРХАЙН САЛБАР

- 3.1.1 Бичил уурхайн эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгож, шаардлага хангасан зарим нөхөрлөл, хоршоог уул уурхайн олборлолтын аж ахуйн нэгж хэлбэрээр албажуулан хууль бус олборлогчдод тавих төрийн хяналтын тогтолцоог сайжруулна.
- 3.1.2 Хариуцлагатай уул уурхайн зарчмын дагуу үйлдвэрлэл, хаалтын асуудлыг тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч аж ахуйн нэгж бүр хариуцан гүйцэтгэдэг болгоно.
- 3.1.3 Байгалийн баялгаас орж буй орлого, төсөв, тендерийг иргэдээр хэлэлцүүлдэг тогтолцоог шинэ шатанд гаргана

3.2 БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРИЙН САЛБАР

- 3.2.1 Хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүний боловсруулах үйлдвэрлэлийг дэмжих, санхүүжилтийн найдвартай тогтолцоог бий болгох, олон улсын стандартыг нутагшуулах, экспортлох цогц арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ.
- 3.2.2 Эрдэс баялгийн болон малын гаралтай түүхий эд боловсруулах, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, хөдөө аж ахуй, хүнд, хөнгөн үйлдвэрлэлийг хөгжүүлж, ажлын байр бий болгоно.
- 3.2.3 Малаас гарч буй түүхий эд, арьс шир, ноос ноолуур боловсруулах үйлдвэрлэлийн төвүүдийг бодлогоор дэмжинэ.

3.3 ТЭЭВРИЙН САЛБАР

- 3.3.1 Аймаг, сум, хот хоорондын зорчигч тээврийн үйлчилгээг чөлөөт өрсөлдөөнд шилжүүлж, дагаж мөрдөх стандартыг сайжруулна.
- 3.3.2 Нийтийн тээврийн үйлчилгээг сайжруулж, цаг үеийн нөхцөл байдалд уялдуулж, маршрутыг шинэчлэн стандартыг сайжруулна.

3.4 ХООЛ, ХҮНС ҮЙЛДВЭРЛЭЛИЙН САЛБАР

- 3.4.1 Бүсчилсэн хөгжлийн бодлогын хүрээнд жимс, жимсгэнэ, нарийн ногоо, хүнсний ногоо тариалах болон хүлэмжийн газар олгох, ашиглахад уян хатан бодлого баримталж, гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

3.5 НИЙГМИЙН ХАМГААЛЛЫН САЛБАР

- 3.5.1 Төр засгийн үйлчилгээг тэгш хүртээмжтэй болгож төр болон хөдөлмөр эрхлэлт, хувийн хэвшилд ажил хөдөлмөр эрхэлж буй иргэдийг нам улс төрийн сонголт, үзэл баримтлалаас шалтгаалан талцуулж гадуурхах үйл ажиллагааг таслан зогсоох арга хэмжээнүүдийг хэрэгжүүлнэ.
- 3.5.2 Ядуурлыг бууруулах хөтөлбөрийг баг, хороо, сум, дүүрэг, аймаг, нийслэлийн түвшинд тодорхой зорилт, шалгуур үзүүлэлтээр гаргаж, холбогдох байгууллагуудын үйл ажиллагааг уялдуулна.
- 3.5.3 Бага орлоготой, ядуу өрхийн хөдөлмөрийн насны иргэдийг хөдөлмөрт бэлтгэх, ур чадвар эзэмшүүлэх хөтөлбөрт хамруулах, ажлын байранд зуучлах тогтолцоог бүрдүүлнэ.

3.6 СОЁЛ, УРЛАГИЙН САЛБАР

- 3.6.1 Хувь хүний эрх чөлөө, ардчилал, чөлөөт эдийн засгийн ач холбогдлыг таниулах хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 3.6.2 Археологийн болон түүх, соёлын дурсгалт газрын хамгаалалтын зэрэглэл, ангиллыг шинэчилж, соёлын өвийг хамгаалагч, харгалзагчтай байх тогтолцоог бий болгоно.

3.7 АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛ

- 3.7.1 Гадаад, дотоодын аялал жуулчлалыг дэмжих үүднээс сумын нутаг дэвсгэрээр дамжин өнгөрч буй иргэд болон гэр бүл, хамт олон, найз нөхөдтэй хамтран, зорьж ирэх хүмүүсийн тоог нэмэгдүүлэх зорилтын хүрээнд чөлөөт цагаа тав тухтай өнгөрүүлэх цогцолбор бүхий орчныг төлөвлөж, үе шаттай хэрэгжүүлж ажиллана.
- 3.7.2 “Шүршүүр - жорлон” хөтөлбөрийг үйл ажиллагаа явуулж байгаа шатахуун түгээх станц болон өргөн хэрэглээний бараа, бүтээгдэхүүний дэлгүүрүүдэд санал болгож, хамтран хэрэгжүүлнэ.
- 3.7.3 Жуулчдад чанартай үйлчилгээ үзүүлэх аялал жуулчлалын дэд бүтцэд хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлнэ.
- 3.7.4 Өвлийн аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх чиглэлээр гаргасан санал санаачилга, хөтөлбөр, арга хэмжээг бодлогоор дэмжиж, орчин үеийн цанын өвлийн баазыг хувийн хэвшилтэй хамтран хэрэгжүүлнэ.
- 3.7.5 Гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтыг орон нутаг руугаа чиглүүлэх санал санаачилгыг өрнүүлж, Тэрбум мод үндэсний хөтөлбөрийн хүрээнд сумандаа мод тарих, зүлэгжүүлэх байдлаар шинээр цэцэрлэгт хүрээлэн бүхий төгөл байгуулах төслүүдийг хэрэгжүүлнэ.

ДӨРӨВ. ӨРИЙН ДАРАМТГҮЙ МОНГОЛ

Ардчилал төгс хөгжих суурь нөхцөл, улс орны тусгаар тогтнолын баталгаа бол эдийн засаг нь бат бэх, иргэд нь хангалуун амьдрах орчин юм. Эдийн засаг хүчтэй байснаар иргэд үнийн дарамт, өрийн дарамтад боомилгогдсон хямралт байдлаас гарна.

Эдийн засаг тэлсэн ч өсөлт тогтворгүй байна. Уул уурхайн салбарын үйлдвэрлэл нэмэгдэхийн хэрээр хувийн хэрэглээ эргэж, төсвийн зардлын тэлэлт эдийн засгийн өсөлтийг

голлон тодорхойлж байна. Уул уурхайн түүхий эдийн экспорт огцом тэлсний үр дүнд бий болж байгаа эдийн засгийн эерэг нөхцөл байдлыг цаашид тогтвортой хадгалахын тулд эдийн засгийг төрөлжүүлэх, түүхий эдийн үнийн хэлбэлзэлд тэсвэртэй байдлыг бэхжүүлэхэд чиглэсэн бүтцийн өөрчлөлт, бодлогыг үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлэх шаардлагатай. Эдийн засгийг өрийн дарамтаас гаргахын тулд:

Төсвийн сахилга батыг сайжруулж, Засгийн газрын зардлыг танан, халамж, дэмжлэг, татаас зэрэг шилжих төлбөрүүдийг бууруулах санхүүгийн бодлогыг хэрэгжүүлэн, татварын хэмжээг бууруулах бодлого баримтална.

Зам, тээвэр, эрчим хүч, сэргээгдэх эрчим хүч, ус, дулаан хангамж, мэдээлэл, харилцаа холбоо зэрэг олон төрлийн дэд бүтцийн хөгжлөөр Монгол Улс хоцрогдолтой байна. Хөгжлийг дэмжих үр ашигтай дэд бүтцийг орчин үеийн стандартад нийцүүлэн бүтээн байгуулах нь Ардчилсан намын Засгийн газрын гол зорилтуудын нэг байх болно. Үүний тулд төсвийн оновчтой шийдвэр гаргаж, төр, хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагааг хослуулан хэрэгжүүлнэ.

Дэд бүтцийн хөгжлийн зорилтуудыг Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогод нийцүүлэн гаргана.

Бид Монголын эдийн засаг илүү тогтвортой, хуримтлалд суурилсан эрүүл өсөлтөөр урагшлах эдийн засгийн реформын бодлогыг хэрэгжүүлнэ.

4.1 АЖ ҮЙЛДВЭРИЙН ХӨГЖИЛ БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРҮҮД

- 4.1.1. Инноваци, өндөр технологи, нэмүү өртөг, шингэсэн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл, үйлчилгээ, дахин боловсруулах болон бүтээлч аж үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх хувийн хэвшлийн санал, санаачилгыг дэмжинэ.
- 4.1.2. Одоо ашиглаж байгаа болон ашиглахад бэлэн байгалийн түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын орд, цементийн үйлдвэрүүдийг түшиглэн барилгын материалын үйлдвэрлэлийг дэмжинэ.

4.2 БАРИЛГА, ХОТ БАЙГУУЛАЛТ, ГАЗРЫН ХАРИЛЦАА

- 4.1.1. Хүн амыг орон сууцжуулах зорилтын хүрээнд дараах чиглэлээр орон сууцны бодлого хэрэгжүүлнэ. Үүнд:

- “Тогтвортой орлого бүхий орон сууц” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж, аймаг, сумын төвүүдэд орон сууцыг хүн амын зорилтот бүлэгт тааламжтай нөхцөлөөр бүтээн байгуулах хувийн хэвшлийн санал, санаачилгыг дэмжинэ;
- Төр, хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагааны хүрээнд аж ахуйн нэгжүүдэд дэмжлэг үзүүлэх замаар түрээсийн орон сууцны фонд бий болгоно.
- Хашаандаа амины тохилог орон сууц барих санаачилгыг дэмжинэ.
- Хууль бусаар газар олголт хийгдсэн газруудыг иргэдтэйгээ хамтран шалган тогтоож, гомдол маргаантай холбоотой асуудлыг судлан цэгцэлж, хуулийн хүрээнд зохих арга хэмжээг авч дахин төлөвлөж, орон нутгийн иргэддээ шинээр газар авах боломжийг бүрдүүлнэ.
- Гэр хорооллын инженерийн дэд бүтэц (цэвэр ус, бохир ус ариутгах татуурга, интернэтийн шилэн кабель)-д холбож, халаалтыг төвлөрсөн болон сэргээгдэх эрчим хүчний эх үүсвэртэй амины орон

сууц болгон дахин төлөвлөх ажлыг иргэдийн оролцоотой хэрэгжүүлж, амьдран суух байшингаа барихад урт хугацаатай, хүү багатай, орон сууцны ипотекийн зээлээр санхүүгийн дэмжлэг үзүүлж ажиллана.

- Гэр хорооллын инженерийн шугам сүлжээнд холбогдох хэрэгсэл үйлдвэрлэх, нийлүүлэх төсөл хөтөлбөрүүдийг орон нутаг хөгжүүлэх сангаас дэмжлэг үзүүлнэ.
- Иргэдийн эрүүл, аюулгүй орчинд ажиллаж, амьдрах таатай нөхцөлийг бүрдүүлэх зорилгоор сумдын ерөнхий төлөвлөгөө, зураг төслийг иргэдийн оролцоонд тулгуурлан боловсруулж, дэд бүтэцжүүлэх ажлыг хэрэгжүүлнэ.

4.1.2. Хот, суурин газрын хүнсний нийтийн хэрэглээний малыг зөвхөн үйлдвэрийн аргаар нядалж боловсруулах стандартыг бүрдүүлж, энэ чиглэлд хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

4.1.3. Хүнсний аюулгүй байдлын найдвартай статистик мэдээллийн системийг нэвтрүүлж, хүнсний бүтээгдэхүүний хяналтын тогтолцоог шинэчилнэ. Хэрэглэгчдийн оролцоог нэмэгдүүлж, лабораториудыг хувийн хэвшилд шилжүүлнэ.

4.2. ДЭД БҮТЦИЙН ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

4.2.1. Ус

4.2.1.1. Гүний усны хэрэглээг гамнах төсөл хэрэгжүүлнэ.

4.2.1.2. “Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөн болон цөлжилттэй тэмцэх ажлын хүрээнд сум бүрт 50 - 100 га ногоон байгууламж бий болгоно.

4.2.1.3. Сансарын интернэтийг малчдад бүрэн нэвтрүүлж, мал маллах ажилд технологийн ололтыг нэвтрүүлнэ.

4.2.2. Хөдөө аж ахуй, Мал аж ахуйн салбар

4.2.2.1. “Хариуцлагатай, чинээлэг малчин” хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.

4.2.2.2. Мал, малын гаралтай бүх төрлийн түүхий эд, бүтээгдэхүүний үнэ цэнийг нэмэгдүүлж, эдийн засгийн эргэлтийг хурдасгах замаар малчдын амьжиргаа, орлогыг дээшлүүлэх нөхцөл бүрдүүлнэ.

4.2.2.3. Малын тэжээлийн үйлдвэрлэлийн бизнес эрхлэхэд чиглэсэн хувийн хэвшлийн санаачилгыг урамшуулан дэмжиж, малын таримал тэжээлийн тариалалтыг төрийн бодлоготой уялдуулан нэмэгдүүлнэ.

4.2.2.4. Өндөр ашиг шимтэй үндэсний болон дасан зохицох чадвартай гадаадын үржлийн малыг өсгөн бойжуулах үржлийн аж ахуйг хөгжүүлж, малчдад чанартай, таваарлаг малтай болох боломжийг бүрдүүлнэ.

4.2.2.5. Мах, сүү, шувуу, зөгийний эрчимжсэн фермерийн аж ахуй эрхлэх иргэн, аж ахуйн нэгжийг хөрөнгө оруулалтыг бүсчилсэн хөгжлийн бодлоготой уялдуулан зээлийн бодлогоор дэмжинэ.

4.2.2.6. Мах, махан бүтээгдэхүүнийг бэлтгэх цехийн үйл ажиллагааг дэмжиж ажиллана.

4.2.2.7. Малын гаралтай хоёр дахь түүхий эдийг хаягдалгүй боловсруулах, өндөр уургийн агууламжтай түүхий эд үйлдвэрлэх чиглэлд хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

4.2.2.8. Өвлийн хүлэмжийн, мал, амьтны фермийн барилга байгууламжид хөрөнгө оруулах 15 хүртэлх жилийн моргейжийн зээлийн хэлбэрийг нэвтрүүлж, орон

нутагт ажлын байрыг нэмэгдүүлнэ.

4.2.2.9. Гахай, махны болон өндөгний тахианы хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтын зээл дэмжлэг үзүүлж, дотоодын үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлнэ.

4.2.2.10. Эрсдэл бүхий нөхцөлөөс урьдчилан сэргийлэх тохиолдол бий болсон үед малчдад худалдан борлуулж, эргэлтэд оруулах зорилготой өвс, тэжээлийн нөөцийн фондын тогтолцоог бий болгоно.

4.3.3 Газар тариалангийн салбар

4.3.3.1 Мах, хүнсний ногоо, нарийн ногооны төрөлжсөн хутэмж, зоорь агуулахыг олноор байгуулахад чиглэж, иргэдээ дэмжиж ажиллана.

ЭРДЭНЭСАНТ СУМЫН АРДЧИЛСАН НАМ

**ТӨВ АЙМАГ ДАХЬ
ТӨРИЙН АУДИТЫН ГАЗАР**

41100, Төв аймаг, Зуунмод сум
Утас: 70272582, Цахим шуудан: tuv@audit.gov.mn
Цахим хаяг: www.audit.mn

2024-08-05 № 01/482
танай _____-ны № _____-т

**Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөр хуульд заасан
шаардлагад нийцсэн талаарх дүгнэлт**

Төрийн аудитын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.3, Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.5, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.4-т заасан Төрийн аудитын байгууллагын бүрэн эрхийн хүрээнд Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох Төв аймгийн Зуунмод сумын "Ардчилсан нам"-ын сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянаж, дүгнэлт гаргалаа.

Үүрэг хариуцлагын талаарх мэдээлэл

Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох нам, эвсэл нь сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрөө Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль болон Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, УИХ-аас баталсан хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичигт нийцүүлэн боловсруулж, санхүүгийн тодорхой эх үүсвэр шаардсан зорилт, арга хэмжээг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах зардлын талаарх тооцоо, судалгааг гарган хуульд заасны дагуу дүгнэлт гаргуулах үүрэг хүлээнэ.

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийн дүгнэлтийн үндэслэл

Төрийн аудитын байгууллага нь Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох нам, эвслийн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянан үзэхдээ Төрийн аудит MNS 6817-1:2020 Төрийн аудит. Тулгуур зарчим, MNS 6817-6:2020 Төрийн аудит. Нийцлийн аудитын зарчим, MNS 6817-8:2020 Төрийн аудит. Нийцлийн аудит стандартыг удирдлага болгон Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль болон Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, УИХ-аас баталсан хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичиг, Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн 2024 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, 2025-2026 оны төсвийн төсөөллийн тухай хууль, холбогдох байгууллагаас авсан тайлан, судалгаа, мэдээллийг тус тус шалгуур болгон авч үзсэн.

Дүгнэлт

Төв аймгийн Зуунмод сумын "Ардчилсан нам"-ын Аймаг, сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцохоор ирүүлсэн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийн зорилт, арга хэмжээ нь Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.3, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.3 дахь хэсэг, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд заасан тусгай шаардлагад тус тус нийцсэн байна.

Төв аймгийн Зуунмод сумын "Ардчилсан нам"-ын мөрийн хөтөлбөр /... хуудас/-ийг хавсаргав.

Хувийг: Зуунмод сумын Ардчилсан намын хороонд

ДАРГА,
ТЭРГҮҮЛЭХ АУДИТОР

Ц.ХИШИГЖАРГАЛ

013020842

ОРОН НУТГИЙН 2024 ОНЫ ЭЭЛЖИТ СОНГУУЛЬД ТӨВ АЙМГИЙН
ЗУУНМОД СУМЫН АРДЧИЛСАН НАМААС ДЭВШҮҮЛЖ БУЙ
МӨРИЙН ХӨТӨЛБӨР

БҮТЭН МОНГОЛ
БҮРЭН АРДЧИЛАЛ “9+90+900”
ЭРЧИМТ ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

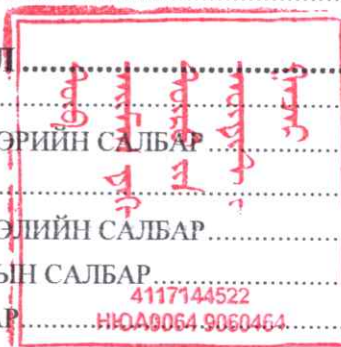
Зуунмод сум
2024 он

A handwritten signature in black ink, consisting of stylized, flowing lines.

АГУУЛГА

Contents

ЭРЧИМТ ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	1
НЭГ. БҮТЭН МОНГОЛ	4
ХОЁР.СЭРСЭН МОНГОЛ	5
2.1. ЦОГЦ БОЛОВСРОЛ	5
2.2. ЭРҮҮЛ МЭНД-ЭРХЭМ БАЯЛАГ	6
2.3. БИЗНЕС, ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТ	7
ГУРАВ.БҮТЭЭЛЧ МОНГОЛ	7
3.1 УУЛ УУРХАЙН САЛБАР	7
3.2 БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРИЙН САЛБАР	7
3.3 ТЭЭВРИЙН САЛБАР	8
3.4 ХООЛ, ХҮНС ҮЙЛДВЭРЛЭЛИЙН САЛБАР	8
3.5 НИЙГМИЙН ХАМГААЛЛЫН САЛБАР	8
3.6 СОЁЛ, УРЛАГИЙН САЛБАР	8
3.7 АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛ	8
ДӨРӨВ.ӨРИЙН ДАРАМТГҮЙ МОНГОЛ	9
4.1 АЖ ҮЙЛДВЭРИЙН ХӨГЖИЛ, БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРҮҮД	10
4.2 БАРИЛГА, ХОТ БАЙГУУЛАЛТ, ГАЗРЫН ХАРИЛЦАА	10
4.2. ДЭД БҮТЦИЙН ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	11

ӨМНӨТГӨЛ

Монгол Улсын тусгаар тогтнол, Үндэсний эрх ашиг, Үндсэн хуульт ардчиллаа хамгаалан бэхжүүлж, хувь хүний эрх чөлөө, хуулийн засаглал, чөлөөт зах зээл, иргэний нийгмийн зарчимд суурилсан тогтвортой хөгжлийн төлөөх баруун төвийн намын хувьд,

АРДЧИЛСАН НАМ ӨНӨӨГИЙН ЭДИЙН ЗАСАГ, УЛС ТӨРИЙН НӨХЦӨЛ БАЙДЛЫГ ДАРААХ БАЙДЛААР ДҮГНЭЖ БАЙНА:

- Эдийн засаг томорсон гэх ч иргэдийн орлого, худалдан авах чадвар нэмэгдээгүй;
- Валютын нөөц нэмэгдсэн гэх боловч төгрөгийн ханш суларсан;
- Монгол Улсын иргэн бүр 33.0 сая төгрөгийн өртэй болсон;
- Туг хийсгэж, тууз хайчлаад, томоохон бүтээн байгуулалт ганцыг ч хийгээгүй. Дарханы замыг дуусгаж чадаагүй;
- Цахилгааны доголдол, шатахууны хомсдол тогтмол бий болж, эрчим хүчний асуудал үндэсний аюулгүй байдалд нөлөөлөх болсон;
- Авлигын индексээр 180 улсаас 121-дүгээрт бичигдэж, 2015 оноос хойш 49 байраар ухарсан;
- Монголчуудын 28.8 хувь нь ядуурлын шугамаас доогуур, 21.4 хувь нь ядуурлын шугамд ойр амьдрах болсон. Хүн амын талаас илүү хувь нь ядууралд өртсөн улс болж, дампуурлын ирмэгт тулсан;
- Цар тахлын улмаас боловсролын хоцрогдол газар авч, энэ үзүүлэлтээр мөн л дэлхийд сүүл мушгих болсон;
- Шударга шүүмжлэл хэлсэн хүн бүрийг баривчилж, хорьдог болсон;
- Агаарын бохирдлын улмаас хорт хавдрын шалтгаант нас баралт эрс нэмэгдсэн.

ТИЙМ УЧРААС, 2016-2024 ОНЫГ БИД АЛДАГДСАН 8 ЖИЛ ХЭМЭЭН ДҮГНЭЖ БАЙНА.

Алдагдсан 8 жилийг дүгнэсний үр дүнд алдааг засч, Монгол Улсын эдийн засаг эрчимтэй хөгжсөн, хуулийн засаглал, шударга ёс тогтсон, хүн бүр ажил, хөдөлмөр эрхлэн, орлого нь амьдрал ахуйд хүрэлцсэн, эрүүл, аюулгүй орчинд ажиллаж, амьдарсан хүнлэг, ардчилсан нийгмийг цогцлоохыг ЭРХЭМ ЗОРИЛГО болгож,

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрт санал авах “БҮТЭН АРДЧИЛАЛ” аяныг бүсчилсэн хөгжлийн хэлбэрээр улс, орон даяар зохион байгуулж, аймаг, дүүргийн гишүүд, дэмжигчид, бүх намын хороо, иргэний нийгмийн төлөөлөл, мэргэжлийн холбоод, төрийн бус байгууллагуудаас авсан саналуудыг үндэслэн:

Төв аймгийн Зуунмод сумын Ардчилсан нам 2024 оны Орон нутгийн сонгуульд стратегийн 4 бүлэг бүхий БҮТЭН МОНГОЛ – БҮРЭН АРДЧИЛАЛ Эрчимт хөгжлийн төлөвлөгөөг танилцуулж байна.

НЭГ. БҮТЭН МОНГОЛ

1.1. Иргэдэд чиглэсэн хөгжлийн бодлого

Төв аймгийн Зуунмод суманд ажиллаж амьдарч байгаа салбар бүрийн иргэдэд чиглэсэн хөгжлийн бодлогын хүрээнд хэрэгжүүлэх арга хэмжээ.

- 1.1.1. “Өрх бүр баялаг бүтээгч” хөтөлбөрийг үе шаттай хэрэгжүүлнэ. Экспортод чиглэсэн жижиг, дунд үйлдвэрлэлийг дэмжин ажиллана.
- 1.1.2. Иргэн, аж ахуйн нэгжийн төрөөс авах үйлчилгээг цахим хэлбэрт шилжүүлэх арга хэмжээг дэмжинэ.
- 1.1.3. Хөдөө аж ахуйн гаралтай түүхий эдийг боловсруулах, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, жижиг дунд хөнгөн үйлдвэрлэлийг дэмжин ажиллаж, иргэдийн бодит орлогыг нэмэгдүүлнэ.
- 1.1.4. Малчдын хамтын оролцоонд тулгуурлан бэлчээр нутгийн тогтвортой ашиглалтыг хангаж, доройтсон бэлчээрийн 30-аас доошгүй хувийг сэргээнэ.
- 1.1.5. Бүсчилсэн хөгжлийн хөтөлбөрт тулгуурлан малчин өрхийг дэмжин “Малжуулах хөтөлбөр”-ийг орон нутагт хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.6. Бүсчилсэн хөгжлийн хөтөлбөрт тулгуурлан Газар тариалангийн бүс нутагт услалтын системийн менежментийг боловсронгуй болгож, тариалан эрхлэгч, хүнсний ногоо тариалагчдыг боллогоор дэмжинэ.
- 1.1.7. Малын эмч нарын ур чадварыг дэмжих замаар нэгж малд ногдох мал эмнэлгийн үйлчилгээний чанарыг сайжруулна.
- 1.1.8. Төрийн албанаас эрт тэтгэвэрт гарч буй иргэд жижиг, дунд, бичил бизнесийн салбарт ажиллах, баялаг бүтээх боломжийг бүрдүүлнэ.
- 1.1.9. Бүх шатны төрийн албан хаагчдыг эрхэлдэг ажлынхаа чиглэлээр сурч боловсрохыг дэмжиж, жил бүр сургалтад хамруулна.
- 1.1.10. Чөлөөт өрсөлдөөний зарчимд нийцүүлэн мэргэжлийн соёл, урлагийн байгууллагуудад нэмэлт орлого олох боломж, нөхцөлийг бүрдүүлнэ.
- 1.1.11. Тусгай хэрэгцээт хүний асран хамгаалагчдыг дэмжих бодлого хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.12. Тусгай хэрэгцээт хүүхэд, иргэдэд зориулсан сэргээн засах, хөгжлийн цогцолбор төвийг орон нутагт байгуулна.
- 1.1.13. Эмнэлгүүдэд тусгай хэрэгцээт хүнд зориулсан орчин бий болгоно.
- 1.1.14. Үйлчилгээний газар, шинээр баригдаж байгаа барилга байгууламж, явган хүний зам, гэрлэн дохиог хөгжлийн бэрхшээлтэй хүн чөлөөтэй зорчих олон улсын стандартын шаардлагад нийцүүлж өөрчилнө.
- 1.1.15. Хүүхэд хөгжлийн чиглэлээр байгууллагуудын үйл ажиллагааг дэмжиж ажиллана.
- 1.1.16. Хүүхэд харах үйлчилгээг хөгжүүлэх, цэцэрлэгийн хүртээмжийг нэмэгдүүлэх замаар эмэгтэйчүүдийн хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжинэ.
- 1.1.17. Өрх, суманд үзүүлэх 0-5 насны хүүхдийн тусламж, үйлчилгээг чанаржуулах, хүртээмжийг сайжруулах, хөхөөр хооллолтыг дэмжих “эрүүл, чийрэг хүүхэд” хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.18. Хүүхэд нэг бүрийг хөгжүүлэх сургуулийн өмнөх болон бага, дунд боловсролын

- “цөм” хөтөлбөрийг үргэлжлүүлж, иргэний нийгмийн байгууллага, гэр бүлийн оролцоог өргөжүүлнэ.
- 1.1.19. Дотуур байрны орчин, нөхцөлийг сайжруулах төсөл хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.20. Хүүхдэд тулгарч буй дээрэлхэх, үе тэнгийнхний дарамт, шахалт болон эрүүл мэнд, сэтгэцийн бусад сорилт, бэрхшээлтэй холбоотой асуудлуудыг шийдвэрлэхэд чиглэсэн төсөл хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.21. Хүүхдийг цахим дарамт, мөлжлөг, зохисгүй контент зэрэг цахим гэмт хэрэг, аюулаас хамгаалах үйл ажиллагаа, оролцогч талуудын уялдаа холбоог сайжруулна.
- 1.1.22. Мэргэжлийн боловсролын сургуулиудад хөдөлмөрийн зах зээлийн хэрэгцээнд нийцсэн нарийн мэргэжлээр төгссөн оюутан сурагчдыг орон нутагт үйл ажиллагаа явуулж байгаа аж ахуй нэгж байгууллага, төсөл хөтөлбөрүүдэд ажлын байранд зуучлах ажлыг тогтмол зохион байгуулна.
- 1.1.23. Залуучууд боловсрол эзэмшихэд туслах, хүртээмжийг нэмэгдүүлэх зорилгоор тэтгэлэг олгож буй аж ахуйн нэгж, хувь хүнийг урамшуулах, дотоодын тэтгэлгийн тоог нэмэгдүүлэх төсөл хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.24. Орон нутагт ажиллаж буй залуучуудыг дэмжих хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.25. Гэр бүлийн гишүүн бүрт гэр бүлийн боловсрол олгох “Монгол гэр бүл” боловсролын хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.26. Ажил, хөдөлмөр эрхлэх, санхүү, бизнес дээр орлогод, амьдрах орчноо хамтдаа сайжруулах мэдлэг, ур чадварын сургалт, зөвлөмжөөр хангагдах боломжийг бий болгоно.
- 1.1.27. Ахмадын сургалтын төв байгуулж, дахин ур чадваржуулах, хөдөлмөрийн чадварт нь тулгуурлан дахин ажил хөдөлмөр эрхлэх боломжийг дэмжинэ.
- 1.1.28. Ахмадын эрүүл мэндийн тогтолцоог сайжруулах хүрээнд спортоор хичээллэх орчин нөхцлийг бүрдүүлэх ажлыг дэмжиж, төрөл бүрийн ахмадын тэмцээн уралдаануудыг дэмжиж ажиллана.
- 1.1.29. Иргэд өөрийн өмчилж авсан хашааны газар дээр айл, хөрш, гудамжаараа нэгдэн төлөвлөлт хийж, инженерийн дэд бүтцэд бүрэн холбогдсон амины орон сууц болгон дахин төлөвлөх ажлыг иргэдийн оролцоонд тулгуурлан хэрэгжүүлнэ.
- 1.1.30. Дугуйн болон явган алхалтын замын сүлжээг бий болгоно.
- 1.1.31. Орчноо ногооруулсан иргэд, аж ахуйн нэгжийг урамшуулах тогтолцоог бий болгоно.
- 1.1.32. Малчин өрх жуулчид хүлээн авах үйл ажиллагааг дэмжиж, малчдад дээрх чиглэлээр мэдлэг, ур чадварыг нэмэгдүүлэх хөтөлбөр зохион байгуулна.

ХОЁР. СЭРСЭН МОНГОЛ

2.1. ЦОГЦ БОЛОВСРОЛ

XXI зууны өрсөлдөх чадвар бүхий шинэ Монгол хүнийг бий болгохуйц, Монгол хүний төрөлхийн давуу талд түшиглэсэн боловсролын монгол загварыг бүтээнэ.

Боловсролын монгол загвар нь дэлхийн боловсролын шилдэг практик, нотлогдсон сайн туршлагаудыг өөрийн онцлог, давуу талуудаар цааш баяжуулан хөгжүүлсэн, одоо хуримтлагдсан асуудлыг шийдвэрлэх суурь реформын шинжтэй, ирээдүйн сорилтуудыг давахуйц, хангалуун сайхан амьдрах эрхийг баталгаажуулсан, ардчиллын үнэт зүйлс, үндэсний өв уламжлалыг агуулсан байна.

- 2.1.1.1. Нийгмийн хариуцлагын хүрээнд “Хүүхэд бүрт компьютер” хөтөлбөр хэрэгжүүлэх санал, санаачилгыг дэмжинэ.
- 2.1.1.2. Хүүхэд бүрийг хөгжүүлж, бүтээлч сэтгэлгээтэй, өөртөө итгэлтэй, Монгол орныхоо байгаль, түүх, үндэсний хэл, соёл, уламжлалаар бахархдаг хүмүүжил олгох хөтөлбөрийг сэргээн сайжруулж, үргэлжлүүлнэ.
- 2.1.1.3. Хичээлээс гадуурх сургалт, дугуйлангийн хамрагдалтыг 75 хувьд хүргэж, суралцагчийн сонирхол, чадварыг нээн хөгжүүлэх сонгон, секц, дугуйлангийн үйл ажиллагааг өргөтгөнө.
- 2.1.1.4. Багшийн үндсэн ажил буюу суралцах үйл ажиллагааг нэмэгдүүлж, шаардлагагүй бусад ажлыг эрс багасгана.
- 2.1.1.5. Бүхий л салбарын орчин үеийн дэвшилтэд технологиудад суурилсан бүтээлч шинэлэг санал санаачилгуудыг дэмжиж, иргэдээ орчин үеийн технологийн овсгоотой хэрэглэгч байлгах үүднээс бүх төрлийн шинэлэг технологиудын дэвшлүүдийг танилцуулах сургалт, уулзалт, арга хэмжээнүүдийг тогтмол санаачлан хэрэгжүүлж иргэдээ дэмжиж хамтран ажиллана.

2.2. ЭРҮҮЛ МЭНД – ЭРХЭМ БАЯЛАГ

Монгол Улсын эрүүл мэндийн тогтолцооны үндсийг бүрдүүлэх хүний нөөц, эм, оношлуур, тоног төхөөрөмж, эмнэлзүйн удирдамж, эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээний стандарт, технологи, мэдээллийн систем, удирдлага, зохион байгуулалт, менежмент, санхүүжилт бүх түвшинд уялдаагүйгээс гадна иргэдийн эрүүл мэндийг хамгаалах, дэмжих, сайжруулахад бүрэн нийцэхгүй байгаагаас шалтгаалан тулгамдсан олон асуудлууд үүсээд байна.

Иргэдийн халдварт болон халдварт бус өвчлөл, нас баралт болон эх, нярайн эндэгдлийг бууруулж, бүх нийтийн эрүүл мэндийн нэгдсэн цогц хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ. Иргэдийг эрүүл байлгах, шинэчлэл хийхдээ өвдөхөөс өмнө урьдчилан сэргийлэхэд болон эрүүл мэндийн боловсролыг сайжруулахад түлхүү анхаарч ажиллана.

Эмнэлгүүдийг гүйцэтгэлд нь үндэслэн бие даалгаж, чанар, үр дүнг дээшлүүлнэ. Иргэд болон мэргэжлийн шинжээчдийг мэдээллээр ханган шийдвэр гаргах үйл ажиллагаанд оролцуулна. Эрүүл мэндийн даатгалын байгууллагын гүйцэтгэлийг сайжруулж, даатгуулагчдын өмнө үүрэх хариуцлага, үйл ажиллагааг ил тод, нээлттэй болгох замаар даатгуулагчдын сэтгэл ханамжийг сайжруулна.

- 2.2.1.1. Бага насны хүүхдийн хөгжлийн хоцрогдол, хөгжлийн бэрхшээлийг эрт илрүүлэх, оношлох, хүүхэд бүрт тохирох шаардлагатай сэргээн засах хөгжлийн үйлчилгээ үзүүлдэг болно.

- 2.2.1.2. Гэмтэл, ослыг бууруулахад байгууллагуудын хоорондын хамтын ажиллагааг идэвхжүүлж, нийт нас баралтын хэмжээг эрс бууруулна.
- 2.2.1.3. Нийтийн биеийн тамирыг хөгжүүлэх шинэ хөтөлбөр боловсруулж, хэрэгжүүлнэ.
- 2.2.1.4. Явуулын эмнэлгийн чанаржуулахад анхаарч, өрх, сум, багийн эрүүл мэндийн төвийн тусламж, үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг сайжруулна.

2.3. БИЗНЕС, ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТ

Бизнес, хөдөлмөр эрхлэлтийг бүх талаар дэмжиж, дундаж давхаргын эгнээг тэлнэ.

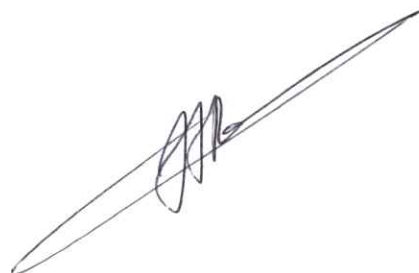
- 2.3.1. Шинээр гарааны бизнес эрхэлж буй иргэдийг дэмжих үүднээс цаг үеийн нөхцөл байдалд нь тохирсон үүсч болзошгүй эрсдэл, давуу тал, бодит боломжуудыг тодорхойлж, хэрэгцээт зөвлөгөө мэдээлүүдийг хүргэж, тогтвортой бизнес болгон төлөвшүүлэхэд дэмжиж бийжуулах үүднээс төсөл хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж ажиллана.
- 2.3.2. Ажил олгогчдын эрэлт, хэрэгцээнд нийцсэн, хөдөлмөрийн зах зээлийн эрэлт, нийлүүлэлтийг бүрэн хангах мэргэжилтэн бэлтгэх нөхцөлийг бүрдүүлнэ.
- 2.3.3. Цагаар ажиллах, гэрээр ажиллах, зайнаас ажиллуулах, сүлжээний маркетинг бүхий бараа, үйлчилгээний борлуулалт хийх зэрэг хөдөлмөр эрхлэлтийн олон хэлбэрийг дэмжих замаар эмэгтэйчүүд, оюутан, залуучууд, ахмад настан, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжинэ.
- 2.3.4. Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн болон үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх бодлого, зохицуулалтыг сайжруулах, урьдчилсан сэргийлэх үйл ажиллагааг төр, хувийн хэвшлийн хүрээнд хамтран зохион байгуулна.

ГУРАВ. БҮТЭЭЛЧ МОНГОЛ

Худалдаа, аж үйлдвэр, уул уурхай, боловсруулах үйлдвэр, тээвэр, хоол хүнс, мэдээлэл харилцаа, санхүү, даатгал, нийгмийн хамгаалал, соёл, урлаг, аялал жуулчлалын зэрэг салбар бүрийн бодлогыг оновчтой тодорхойлж, тулгамдаж буй асуудлуудыг шийдвэрлэнэ.

3.1 БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРИЙН САЛБАР

- 3.1.1 Хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүний боловсруулах үйлдвэрлэлийг дэмжих, санхүүжилтийн найдвартай тогтолцоог бий болгох, олон улсын стандартыг нутагшуулах, экспортлох цогц арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ.
- 3.1.2 Эрдэс баялгийн болон малын гаралтай түүхий эд боловсруулах, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, хөдөө аж ахуй, хүнд, хөнгөн үйлдвэрлэлийг хөгжүүлж, ажлын байр бий болгоно.

- 3.1.3 Малаас гарч буй түүхий эд, арьс шир, ноос ноолуур боловсруулах үйлдвэрлэлийн төвүүдийг бодлогоор дэмжинэ.

3.2 ТЭЭВРИЙН САЛБАР

- 3.2.1 Аймаг, сум, хот хоорондын зорчигч тээврийн үйлчилгээг чөлөөт өрсөлдөөнд шилжүүлж, дагаж мөрдөх стандартыг сайжруулна.
- 3.2.2 Нийтийн тээврийн үйлчилгээг сайжруулж, цаг үеийн нөхцөл байдалд уялдуулж, маршрутыг шинэчлэн стандартыг сайжруулна.

3.3 ХООЛ, ХҮНС ҮЙЛДВЭРЛЭЛИЙН САЛБАР

- 3.3.1 Бүсчилсэн хөгжлийн бодлогын хүрээнд жимс, жимсгэнэ, нарийн ногоо, хүнсний ногоо тариалах болон хүлэмжийн газар олгох, ашиглахад уян хатан бодлого баримталж, гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

3.4 НИЙГМИЙН ХАМГААЛЛЫН САЛБАР

- 3.4.1 Төр засгийн үйлчилгээг тэгш хүрээнд болгож төр болон хөдөлмөр эрхлэлт, хувийн хэвшилд ажил хөдөлмөр эрхэлж буй иргэдийг нам улс төрийн сонголт, үзэл баримтлалаас шалтгаалан талцуулж гадуурхах үйл ажиллагааг таслан зогсоох арга хэмжээнүүдийг хэрэгжүүлнэ.
- 3.4.2 Ядуурлыг бууруулах хөтөлбөрийг баг, хороо, сум, дүүрэг, аймаг, нийслэлийн түвшинд тодорхой зорилт, шалгуур үзүүлэлтээр гаргаж, холбогдох байгууллагуудын үйл ажиллагааг уялдуулна.
- 3.4.3 Бага орлоготой, ядуу өрхийн хөдөлмөрийн насны иргэдийг хөдөлмөрт бэлтгэх, ур чадвар эзэмшүүлэх хөтөлбөрт хамруулах, ажлын байранд зуучлах тогтолцоог бүрдүүлнэ.

3.5 СОЁЛ, УРЛАГИЙН САЛБАР

- 3.5.1 Хувь хүний эрх чөлөө, ардчилал, чөлөөт эдийн засгийн ач холбогдлыг таниулах хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
- 3.5.2 Археологийн болон түүх, соёлын дурсгалт газрын хамгаалалтын зэрэглэл, ангиллыг шинэчилж, соёлын өвийг хамгаалагч, харгалзагчтай байх тогтолцоог бий болгоно.

3.6 АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛ

- 3.6.1 Гадаад, дотоодын аялал жуулчлалыг дэмжих үүднээс сумын нутаг дэвсгэрээр дамжин өнгөрч буй иргэд болон гэр бүл, хамт олон, найз нөхөдтэй хамтран, зорьж ирэх хүмүүсийн тоог нэмэгдүүлэх зорилтын хүрээнд чөлөөт цагаа тав тухтай өнгөрүүлэх цогцолбор бүхий орчныг төлөвлөж, үе шаттай хэрэгжүүлж ажиллана.
- 3.6.2 “Шүршүүр - жорлон” хөтөлбөрийг үйл ажиллагаа явуулж байгаа шатахуун түгээх

- станц болон өргөн хэрэглээний бараа, бүтээгдэхүүний дэлгүүрүүдэд санал болгож, хамтран хэрэгжүүлнэ.
- 3.6.3 Жуулчдад чанартай үйлчилгээ үзүүлэх аялал жуулчлалын дэд бүтцэд хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлнэ.
- 3.6.4 Өвлийн аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх чиглэлээр гаргасан санал санаачилга, хөтөлбөр, арга хэмжээг бодлогоор дэмжиж, орчин үеийн цанын өвлийн баазыг хувийн хэвшилтэй хамтран хэрэгжүүлнэ.
- 3.6.5 Гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтыг орон нутаг руугаа чиглүүлэх санал санаачилгыг өрнүүлж, Тэрбум мод үндэсний хөтөлбөрийн хүрээнд сумандаа мод тарих, зүлэгжүүлэх байдлаар шинээр цэцэрлэгт хүрээлэн бүхий төгөл байгуулах төслүүдийг хэрэгжүүлнэ.

ДӨРӨВ. ӨРИЙН ДАРАМТГҮЙ МОНГОЛ

Ардчилал төгс хөгжих суурь нөхцөл, улс орны тусгаар тогтнолын баталгаа бол эдийн засаг нь бат бэх, иргэд нь хангалуун амьдрах орчин юм. Эдийн засаг хүчтэй байснаар иргэд үнийн дарамт, өрийн дарамтад боомилогдсон хямралт байдлаас гарна.

Эдийн засаг тэлсэн ч өсөлт тогтворгүй байна. Уул уурхайн салбарын үйлдвэрлэл нэмэгдэхийн хэрээр хувийн хэрэглээ эргэж, төсвийн зардлын тэлэлт эдийн засгийн өсөлтийг голлон тодорхойлж байна. Уул уурхайн түүхий эдийн экспорт огцом тэлсний үр дүнд бий болж байгаа эдийн засгийн зэрэг нөхцөл байдлыг цаашид тогтвортой хадгалахын тулд эдийн засгийг төрөлжүүлэх, түүхий эдийн үнийн хэлбэлзэлд тэсвэртэй байдлыг бэхжүүлэхэд чиглэсэн бүтцийн өөрчлөлт, бодлогыг үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлэх шаардлагатай. Эдийн засгийг өрийн дарамтаас гаргахын тулд:

Төсвийн сахилга батыг сайжруулж, Засгийн газрын зардлыг танан, халамж, дэмжлэг, татаас зэрэг шилжих төлбөрүүдийг бууруулах санхүүгийн бодлогыг хэрэгжүүлэн, татварын хэмжээг бууруулах бодлого баримтална.

Зам, тээвэр, эрчим хүч, сэргээгдэх эрчим хүч, ус, дулаан хангамж, мэдээлэл, харилцаа холбоо зэрэг олон төрлийн дэд бүтцийн хөгжлөөр Монгол Улс хоцрогдолтой байна. Хөгжлийг дэмжих үр ашигтай дэд бүтцийг орчин үеийн стандартад нийцүүлэн бүтээн байгуулах нь Ардчилсан намын Засгийн газрын гол зорилтуудын нэг байх болно. Үүний тулд төсвийн оновчтой шийдвэр гаргаж, төр, хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагааг хослуулан хэрэгжүүлнэ.

Дэд бүтцийн хөгжлийн зорилтуудыг Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогод нийцүүлэн гаргана.

Бид Монголын эдийн засаг илүү тогтвортой, хуримтлалд суурилсан эрүүл өсөлтөөр урагшлах эдийн засгийн реформын бодлогыг хэрэгжүүлнэ.

4.1 АЖ ҮЙЛДВЭРИЙН ХӨГЖИЛ, БОЛОВСРУУЛАХ ҮЙЛДВЭРҮҮД

- 4.1.1. Инноваци, өндөр технологи, нэмүү өртөг шингэсэн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл, үйлчилгээ, дахин боловсруулах болон бүтээлч аж үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх хувийн хэвшлийн санал, санаачилгыг дэмжинэ.
- 4.1.2. Одоо ашиглаж байгаа болон ашиглахад бэлэн байгалийн түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын орд, цементийн үйлдвэрүүдийг түшиглэн барилгын материалын үйлдвэрлэлийг дэмжинэ.

4.2 БАРИЛГА, ХОТ БАЙГУУЛАЛТ, ГАЗРЫН ХАРИЛЦАА

- 4.1.1. Хүн амыг орон сууцжуулах зорилтын хүрээнд дараах чиглэлээр орон сууцны бодлого хэрэгжүүлнэ. Үүнд:

- “Тогтвортой орлого бүхий орон сууц” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж, аймаг, сумын төвүүдэд орон сууцыг хүн амын зорилтот бүлэгт тааламжтай нөхцөлөөр бүтээн байгуулах хувийн хэвшлийн санал, санаачилгыг дэмжинэ;
- Төр, хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагааны хүрээнд аж ахуйн нэгжүүдэд дэмжлэг үзүүлэх замаар түрээсийн орон сууцны фонд бий болгоно.
- Хашаандаа амины тохилог орон сууц барих санаачилгыг дэмжинэ.
- Хууль бусаар газар олголт хийгдсэн газруудыг иргэдтэйгээ хамтран шалган тогтоож, гомдол маргаантай холбоотой асуудлыг судлан цэгцэлж, хуулийн хүрээнд зохих арга хэмжээг авч дахин төлөвлөж, орон нутгийн иргэддээ шинээр газар авах боломжийг бүрдүүлнэ.
- Гэр хорооллын инженерийн дэд бүтэц (цэвэр ус, бохир ус ариутгах татуурга, интернэтийн шилэн кабель)-д холбож, халаалтыг төвлөрсөн болон сэргээгдэх эрчим хүчний эх үүсвэртэй амины орон сууц болгон дахин төлөвлөх ажлыг иргэдийн оролцоотой хэрэгжүүлж, амьдран суух байшингаа барихад урт хугацаатай, хүү багатай, орон сууцны ипотекийн зээлээр санхүүгийн дэмжлэг үзүүлж ажиллана.
- Гэр хорооллын инженерийн шугам сүлжээнд холбогдох хэрэгсэл үйлдвэрлэх, нийлүүлэх төсөл хөтөлбөрүүдийг орон нутаг хөгжүүлэх сангаас дэмжлэг үзүүлнэ.
- Иргэдийн эрүүл, аюулгүй орчинд ажиллаж, амьдрах таатай нөхцөлийг бүрдүүлэх зорилгоор сумдын ерөнхий төлөвлөгөө, зураг төслийг иргэдийн оролцоонд тулгуурлан боловсруулж, дэд бүтэцжүүлэх ажлыг хэрэгжүүлнэ.

- 4.1.2. Хот, суурин газрын хүнсний нийтийн хэрэглээний малыг зөвхөн үйлдвэрийн аргаар нядалж боловсруулах стандартыг бүрдүүлж, энэ чиглэлд хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

4.1.3. Хүнсний аюулгүй байдлын найдвартай статистик мэдээллийн системийг нэвтрүүлж, хүнсний бүтээгдэхүүний хяналтын тогтолцоог шинэчилнэ. Хэрэглэгчдийн оролцоог нэмэгдүүлж, лабораториудыг хувийн хэвшилд шилжүүлнэ.

4.2. ДЭД БҮТЦИЙН ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

4.2.1. Ус

- 4.2.1.1. Гүний усны хэрэглээг гамнах төсөл хэрэгжүүлнэ.
- 4.2.1.2. Зуунмод хотын цэвэр усны хатуулгийг багасгаж шүүлтүүрээр цэвэржүүлж, цэвэр усны стандартын чанарын шаардлагад нийцүүлэн сайжруулна.
- 4.2.1.3. “Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөн болон цөлжилттэй тэмцэх ажлын хүрээнд сум бүрт 50 - 100 га ногоон байгууламж бий болгоно.
- 4.2.1.4. Сансарын интернэтийг малчдад бүрэн нэвтрүүлж, мал маллах ажилд технологийн ололтыг нэвтрүүлнэ.

4.2.2. Хөдөө аж ахуй, Мал аж ахуйн салбар

- 4.2.2.1. “Хариуцлагатай, чинээлэг малчин” хөдөлгөөн хэрэгжүүлнэ.
- 4.2.2.2. Мал, малын гаралтай бүх төрлийн түүхий эд, бүтээгдэхүүний үнэ цэнийг нэмэгдүүлж, эдийн засгийн эргэлтийг хурдасгах замаар малчдын амьжиргаа, орлогыг дээшлүүлэх нөхцөл бүрдүүлнэ.
- 4.2.2.3. Малын тэжээлийн үйлдвэрлэлийн бизнес эрхлэхэд чиглэсэн хувийн хэвшлийн санаачилгыг урамшуулан дэмжиж, малын таримал тэжээлийн тариалалтыг төрийн бодлоготой уялдуулан нэмэгдүүлнэ.
- 4.2.2.4. Өндөр ашиг шимтэй үндэсний болон дасан зохицох чадвартай гадаадын үржлийн малыг өсгөн бойжуулах үржлийн аж ахуйг хөгжүүлж, малчдад чанартай, таваарлаг малтай болох боломжийг бүрдүүлнэ.
- 4.2.2.5. Мах, сүү, шувуу, зөгийний эрчимжсэн фермерийн аж ахуй эрхлэх иргэн, аж ахуйн нэгжийг хөрөнгө оруулалтыг бүсчилсэн хөгжлийн бодлоготой уялдуулан зээлийн бодлогоор дэмжинэ.
- 4.2.2.6. Мах, махан бүтээгдэхүүнийг бэлтгэх цехийн үйл ажиллагааг дэмжиж ажиллана.
- 4.2.2.7. Малын гаралтай хоёр дахь түүхий эдийг хаягдалгүй боловсруулах, өндөр уургийн агууламжтай түүхий эд үйлдвэрлэх чиглэлд хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.
- 4.2.2.8. Өвлийн хүлэмжийн, мал, амьтны фермийн барилга байгууламжид хөрөнгө оруулах 15 хүртэлх жилийн моргейжийн зээлийн хэлбэрийг нэвтрүүлж, орон нутагт ажлын байрыг нэмэгдүүлнэ.
- 4.2.2.9. Гахай, махны болон өндөгний тахианы хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтын зээл дэмжлэг үзүүлж, дотоодын үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлнэ.
- 4.2.2.10. Эрсдэл бүхий нөхцөлөөс урьдчилан сэргийлэх тохиолдол бий болсон үед малчдад худалдан борлуулж, эргэлтэд оруулах зорилготой өвс, тэжээлийн нөөцийн фондын тогтолцоог бий болгоно.

4.3.3 Газар тариалангийн салбар

- 4.3.3.1 Мах, хүнсний ногоо, нарийн ногооны төрөлжсөн хүлэмж, зоорь агуулахыг олноор байгуулахад чиглэж, иргэдээ дэмжиж ажиллана.

ЗУУНМОД СУМЫН АРДЧИЛСАН НАМ

